Roma sau Ierusalim?

O descriere a istoriei creştinismului,
de la origini până în 1988

Florin Lăiu
iulie 1988, Piatra Neamţ

Prefaţă la „ediţia” din 1988 – dactilografie clandestină 8

Prefaţă la ediţia electronică din 2014 10

Secolul de aur al creştinismului: era apostolică (31-100 e.n.) 11

Moralitatea, doctrina şi cultul în prima Biserică 21

(1) Revelaţia divină, singura sursă a cunoaşterii 22
(2) Doctrina despre Dumnezeu 22
(3) Dogma cchristologică 23
(4) Personalitatea şi lucrarea Spiritului Sfânt 23
(5) Legea morală 23
(6) Suveranitatea divină şi liberul arbitru 25
(7) Planul de mântuire 26
(8) Îndreptăţirea prin credinţă 26
(9) Toleranţa religioasă 27
(10) Despre nemurire 28
(11) Eschatologie 28
Erezii în prima Biserică 32
Cultul 34
Organizarea primei biserici 38
Simon „Petru” (Şim^{c}on bar-Yohannan) 40
Iacov (Ya^{c}kov bar-Yosef), fratele Domnului 40
Ioan (Ioanan bar-Zavdai) 42
Biserica romană 42
Linus (68-78?) 43
Anacletus (Cletus) (78-89) 44
Clemens (89-99) 44

2. Evoluţia episcopilor de Roma în era adversităţii imperiale păgâne (de la moartea apostolului Ioan, până la Constantin cel Mare: 100-313) 46

Evaristus (99-105) 46
Alexander (105-115) 46
Sixtus (115-125) 46
Telesforus (125-136) 47
Hyginus (136-140) 48
Pius (140-155) 48
Ancetus (155-166) 49
Soter (166-174) 49
Eleutherius (174-189) 50
Victor (189-198) 50
Zefirinus (198-217) 51
Callixtus (217-222) 51
Urbanus (222-230) 51
Pontianus (230-235) 51
Anterus (235-236) 52
Fabianus (236-230) 53
Cornelius (251-253) 53
Lucius (253-254) 54
Stephanus (254-257) 54
Sixtus II (257-258) 54
Dionysius (259-268) 54
Felix (269-274) 55
Eutychianus (275-183) 55
Caius (283-196) 55
Marcellianus (296-304) 56
Marcellus (308-309) 56
Eusebius (309-310) 57

Miltiades (311-314) 57

3. De la episcopat la Papalitate (în epoca cezaropapismului, 313-538). 61

Sylvester (314-335) 61
Marcus (336-337) 66
Julius (337-352) 66
Liberius (352-356) 66
Felix (355-365) 67
Damasus (366-384) 68
Siricius (380-399) 70
Anastasius (399-401) 72
Inocetius (401-417) 72
Zosimus (417-418) 73
Bonifacius (418-422) 74
Coelestinus (422-432) 74
Sixtus III (432-440) 76
Leo (440-461) 78
Hilarius (461-468) 81
Simplicius (468-483) 82
Felix al III-lea (483-492) 82
Gelasius (1 martie 492-496) 83
Anastasius II (496-498) 84

4. Începuturile Papalităţii medievale ca putere politică 86

Symmachus (498-514) 86
Hormisdas (514-523) 93
Iohannes (523-526) 94
Felix al IV-lea (526-530) 94
Bonifacius II (530-532) 95
Johannes II (533-535) 95
Agapetus (535-536) 97
Silverius (8 iunie 536 – nov. 537) 98

5. Lunga perioadă a supremaţiei papale, de la Iustinian cel Mare, până la Napoleon. 100

Destinul şi influenţa statului papal, de la Vigilius până la Pius al vi-lea (538-1798). 101

Vigilius (537-555) 101
Pelagius (556-561) 106
Iohannes al III-lea (561-574) 106
Benedictus (575-579) 106
Pelagius al II-lea (579-590) 106
Gregorius (590-604) 107
Sabinian (604-606) 108
Bonifacius al III-lea (607) 108
Bonifacius al IV-lea (608-616) 108
Deusdedit (616-618) 109
Bonifacius V (619-625) 109
Honorius I (625-638) 109
Severinus (640) 109
Iohanes IV (640-642) 109
Theodorus I (642-649) 109
Martinus I (649-654) 110
Eugenius I (654-657) 110
Vitalianus (657-672) 110
Adeodatus (672-676) 111
Donus (676-678) 111
Agathon (678-682) 111
Leo II (683-684) 111

Benedictus al II-lea (684-685) 111
Iohannes V (685-686) 111
Conon (686-701) 111
Ioan al VI-lea (701-705) 112
Iohannes al VII-lea (705-707) 112
Sisinnius (708) 112
Constantin (708-715) 112
Gregorius al II-lea (715-731) 112
Gregorius al III-lea (731-741) 113
Zacharias (741-752) 113
Stephanus al II-lea (752-757) 114
Paulus I (757-767) 114
Stefanus al III-lea (768-772) 115
Hadrianus (772-795) 115
Leon al III-lea (795-816) 116
Stephanus al IV-lea (817) 117
Pascal I (817-824) 117
Eugenisu al II-lea (827) 117
Valentin (827) 117
Grigorius al IV-lea (827-844) 117
Sergius al II-lea (844-847) 118
Leon al IV-lea (847-855) 118
Benedictus al III-lea (855-858) 118
Nicolas I (858-867) 118
Adrian al II-lea (867-872) 120
Ioan al VIII-lea (872-882) 120
Martinus (Martin II) (882-884) 121
Adrian III (884-885) 121
Stephanus V (885-891) 121
Formosus (891-896) 122
Bonifacius VI (896) 122
Stephanus VI (896-897) 122
Romanus (897) 122
Theodorus al II-lea (898) 122
Iohannes al IX-lea (898-900) 122
Benedictus IV (900-903) 122
Leon V (903) 122
Sergius al III-lea (904-911) 122
Anastasius III (911-913 şi Lando (913-914) 122
Iohannes X (914-928) 123
Leon VI (928-929) şi Ştefan VIII (929-931) 123
Iohannes al XI-lea (931-936) 123
Leon VII (936-939) 123
Stephanus al VIII-lea (939-942) 123
Marinus II (Marinus al III-lea) şi Agapetus al II-lea (946-953) 123
Iohannes al XII-lea (955-963) 123
Leon VIII (963-965) 124
Iohannes al XIII-lea (965-972) 124
Benedictus al VI-lea (972-974) 124
Donus al II-lea (974) 124
Benedictus al VII-lea (975-983) 124
Iohannes al XIV-lea (983-984) 124
Bonifacius al VII-lea (984-985) 124
Iohannes al XVI-lea (985-986) 125
Iohannes al XVI-lea (986) 125
Gregorius al V-lea (996) 125
Sylvester II (999-1002) 126

Iohannes XVII (1003) 127
Iohannes XVIII (1003-1008) 127
Sergius al IV-lea (1009-1012) 127
Benedictus al VIII-lea (1012-1024) 128
Iohannes XIX (1024-1033) 129
Benedictus al IX-lea (1033-1045) 129
Grigorius al VI-lea (1045-1046) 129
Damasus al II-lea 129
Victor al II-lea (1055-1057) 131
Stephanus al IX-lea sau al X-lea (1057-1058) 131
Benedictus al X-lea (1058-1059) 131
Nicolaus al II-lea (1059-1061) 131
Alexander al II-lea (1061-1073) 132
Grigorius VII (1073-1085) 132
Clement al III-lea (1084-1100) 133
Victor al III-lea (1086-1087) 134
Urbanus al II-lea (188-1099) 134
Pascal al II-lea (1099-1118) 134
Gelasius al II-lea (1118-1119) 135
Calixtus al II-lea (1119-1124) 135
Honorius al II-lea (1124-1130) 135
Inocenţiu al II-lea (1130-1143) 135
Celestinus al II-lea (1143-1144) 136
Lucius al II-lea (1144-1145) 136
Eugenius al III-lea (1145-1153) 136
Anastasius al IV-lea (1153-1154) 136
Adrian al IV-lea (1154-1159) 137
Alexander al III-lea (1159-1181) 137
Lucius al III-lea (1181-1185) 139
Urban al III-lea (1185-1187) 140
Gregorius al VIII-lea (1187) 140
Clement al III-lea (1187-1191) 140
Celestin al III-lea (1191-1198) 140
Inocenţiu III (1198-1216) 141
Honorius III (1216-1227) 143
Grigorius IX (1227-1241) 143
Celestin al IV-lea (1241) 144
Inocenţius al IV-lea (1241-1254) 144
Alexander al IV-lea (1254-1261) 145
Urbanus IV (1261-1264) 147
Clements al IV-lea (1265-1268) 148
Gregorius al X-lea (1271-1275) 148
Inocenţiu al V-lea şi Adrian al V-lea (127) 148
Iohannes al XXI-lea (1276-1277) 148
Nicolaus al III-lea (1277-1280) 149
Martinus al IV-lea (1281-1285) 149
Honorius al IV-lea (1285-1287) 149
Nicolaus al IV-lea (1288-1292) 149
Celestin al V-lea (1294) 150
Bonifacius VIII-lea 1294-1303) 150
Benedictus al XI-lea (1303-1304) 151
Clements V (1305-1314) 151
Iohanes al XXII-lea (1316-1364) 152
Benedictus al XII-lea (1334-1342) 152
Clements al VI-lea (1342-1352) 153
Inocenţiu al VI-lea (1352-1362) 153
Urbanul al V-lea (1362-1370) 153

Gregorius al XI-lea (1370-1378) 154
Urbanus al VI-lea (1378-1389) 154
Bonifacius al IX-lea (1389-1404) 156
Inocenţiu al VII-lea (1404-1406) 156
Gregorius al XII-lea (1406-1415) 156
Alexander al V-lea (1409-1410) 156
Iohannes al XXIII-lea (1410-1415) 156
Martinus al V-lea (1417-1431) 159
Eugenlisus al IV-lea (1431-1447) 160
Felix al V-lea (1439-1449) 160
Nicolaus al V-lea (1447-1455) 160
Calixtus al III-lea (1455-1458) 162
Pius al II-lea (1458-1484) 162
Paulus al II-lea (1464-1471) 163
Sixtus al IV-lea (1471-1484) 164
Inocenţiu al VIII-lea (1484-1492) 165
Alexander al VI-lea (1492-1503) 166
Juluis al II-lea (1503-1513) 167
Leon al X-lea (1513-1521) 167
Adrian al VI-lea (1522-1523) 173
Clement al VII-lea (1523-1534) 173
Paulus al III-lea (1534-1549) 183
Julius al II-lea (III) (1550-1555) 189
Marcellus al II-lea (1555) 190
Paulus al IV-lea (1555-1559) 190
Pius al IV-lea (1559-1565) 195
Pius al V-lea (1566-1572) 195
Gregorius al XIII-lea (1572-1585) 197
Sixtus al V-lea (1585-1590) 199
Urbanus al VII-lea (1590) 199
Gregorius al XIV-lea (1590-1591) 199
Inocenţius IX-lea (1591) 200
Clemens al VIII-lea (1592-1601) 200
Leo al XI-lea (1605) 201
Paulus al V-lea (1605-1621) 203
Gregorius al XV-lea (1621-1623) 206
Urbanus al VIII-lea (1623-1644) 206
Inocenţius X (1644-1655) 209
Alexander al VII-lea (1655-1667) 211
Clement IX (1667-1669) 211
Clement al X-lea (1670-1676) 211
Inocenţiu al XI-lea (1676-1689) 211
Alexander al VIII-lea (1689-1691) 217
Inocenţius al XII-lea (1691-1700) 217
Clement al XI-lea (1700-1721) 217
Inocenţius al XIII-lea (1721-1724) 218
Benedictus al XIII-lea (1724-1730) 218
Clement al XIV-lea (1730-1740) 221
Benedictus al XIV-lea (1740-1758) 221
Clement al XIII-lea (1758-1769) 229
Clement al XIV-lea (1769-1774) 231
Pius al VI-lea (1775-1799) 231
Climatul spiritual prerevoluţionar 236
Revoluţia Franceză 240

Ultima aventură a papalităţii: de la Pius al VII-lea până la „Petru Romanul". Creştinismul după Revoluţia Franceză (1798-1988) 255

Pius al VII-lea (1800-1823) 255
Leon al XII-lea (1823-1829) 262
Piua al VIII-lea (1829-1830) 263
Gregorius al XVI-lea (1831-1846) 263
Mişcarea millerită 270
Martorii lui Iehova 303
Pius al IX-lea (1846-1878) 331
Leon al XIII-lea (1878-1903) 335
Pius al X-lea (1903-1914) 344
Benedict al XV-lea (1914-1922) 345
Pius al XI-lea (1922-1939) 350
Pius al XII-lea (1939-1958) 352
Iohannes al XXIII-lea (1958-1963) 353
Paulus al VI-lea (1963-1978) 355
Johannes Paulus I (26 august – 28 septembrie 1978) 359
Johannes Paulus II (16 octombrie 1978 - ?) 359

VIITORUL PAPALITĂŢII ŞI AL CREŞTINĂTĂŢII 363

Schema viitorului în viziunea adventistă ar fi: 365

Bibliografie 372

Prefaţă la „ediţia” din 1988 – dactilografie clandestină

Este ceva neobişnuit să se scrie o istorie a creştinismului în această formă şi structură. Dar nici istoria acestei cărţi nu este obişnuită. La origine, am dorit să realizez doar o schiţă a dezvoltării Papalităţii de-a lungul celor douăzeci de secole, pentru folosul celor ce doresc să înţeleagă mai bine sensul şi au nevoie de date pentru înţelegerea profeţiilor din Daniel şi Apocalipsa. Am început cu istoria episcopatului roman între anii 100-538 şi m-am gândit că această parte ar merita să fie detaliată pentru a se înţelege mai bine evoluţia eclesiastică şi politică a episcopilor de Roma în paralel cu evoluţia creştinismului în general, în cadrul istoric dat. Apoi am hotărât să descriu cât de poate mai amănunţit şi cu mai multe date şi argumente istorice şi profetice, evenimentele din jurul anilor 508, 538, 1798, care au o importanţă cardinală pentru tâlcuitorii istoricişti ai profeţiilor. Ajungând la perioada 538-1798 nu m-am îndurat să o schiţez numai, aşa cum avusesem de gând, ci am prezentat-o în acelaşi ritm ca şi cea precedentă. M-am oprit mai mult asupra Reformei din secolul al XVI-lea şi am descris mai detaliat (din punct de vedere al tensiunii religioase) Revoluţia Franceză şi contextul ei.

Pentru perioada modernă, de la 1798 încoace, am intenţionat să descriu mai pe larg marile redeşteptări dintre anii 1798-1844 în special redeşteptările premilenialiste, împreună cu denominaţiunile dezvoltate de acestea. Cititorul se va mira poate că nu am pomenit toate grupările creştine care au avut sau au un rol pozitiv, în schimb am stăruit la înfăţişarea unor secte sălbatice şi la descrierea unor mişcări care nu reprezintă un stadiu de dezvoltare sănătoasă a creştinismului la timpul respectiv. Dar dacă avem în vedere că însuşi scheletul acestei istorii reprezintă tocmai dezvoltarea malignă a unui fals creştinism (Antichristos) în trupul creştinismului primelor secole, este normal să observăm apoi şi metastazele moderne ale acestui rău.

bisericile nu au fost zugrăvite în dezvoltarea lor istorică până astăzi. De exemplu baptiştii, metodiştii şi luteranii sau anglicanii au fost prezentaţi mai detaliat la originea lor, apoi descrierea dezvoltării lor a fost aproape abandonată, spunând doar câteva lucruri generale despre soarta lor de mai târziu. Nici descrierea tuturor aripilor şi aspectelor catolicismului nu este deloc completă. Au fost scăpate din vedere elemente importante chiar, care ar fi aruncat o lumină mai bună asupra firului de creştinism care a supravieţuit în Biserica Romană. Am urmărit însă ceea ce a fost mai caracteristic timpului, am descris mai amănunţit ce a apărut mai nou, mai deosebit, în special acele elemente care au sorţi de viitor.

În final, m-am hazardat să descriu, mai pe scurt şi mai incomplet, creştinismul secolului nostru, tendinţele ecumenice şi visurile politice şi religioase împreună cu câteva cuvinte despre viitorul creştinismului şi al lumii noastre, în câteva variante.

După toate acestea, am hotărât să adaug şi o istorie a creştinismului din primul secol (anii 31-100) pentru a oferi cititorului un material succint, dar destul de complet asupra istoriei, doctrinei şi organizaţiei Bisericii fondate de Christos.

Poate că cititorul va găsi că principalul defect al acestei lucrări ar fi stilul literar. Nu există scuze dar vreau să aduc o explicaţie. Cartea nu a fost mai întâi scrisă de mână şi apoi dactilografiată, ci a fost dactilografiată de mine în mod direct. Nu m-am mai întors pentru reformularea frazelor sau pentru alte greşeli de acest tip pe care le-ar putea observa orice cititor.

Am dorit să uzez în mod cinstit de sursele pe care le-am folosit. Nu se poate garanta că informaţiile şi comentariile sunt corecte sută la sută, deoarece nu numai că am depins de cercetările altora, dar sursele pe care le-am folosit nu sunt prea multe şi poate nici nu sunt cele mai cu autoritate întotdeauna. Pe cele mai multe titluri le-am găsit în biblioteci publice şi în biblioteca Seminarului, iar câteva din ele sunt în biblioteca mea personală sau în bibliotecile

unor prieteni. Principalele lucrări folosite pentru descrierea istoriei Papalităţii sunt enumerate în lista bibliografică finală.

Dacă această lucrare nu va face decât să trezească gustul pentru cunoaşterea istoriei creştinismului şi pentru înţelegerea destinului profetic al creştinismului, ea îşi va justifica din plin existenţa, până va apărea ceva mai bun şi mai complet. Astfel munca depusă timp de un an pentru a înregistra în acest mod datele adunate timp de mai mulţi ani din bibliografia de mai sus, ar fi răsplătită. O cunoaştere completă şi nepărtinitoare a istoriei Bisericii vom avea numai în timpul judecăţii, când toţi cei rămaşi în afara împărăţiei divine vor fi judecaţi după faptele lor. Numai rapoartele şi dosarele cerului sunt complete. Cartea de faţă este o proiecţie modestă şi imperfectă, deşi instructivă.

ALDEBARAN

Prefaţă la ediţia electronică din 2014

„Cartea” aceasta nu trebuie judecată după criterii academice, deoarece nu a fost scrisă în mediu academic, şi nu a fost scrisă pentru a fi publicată. De aceea, timp de peste douăzeci de ani, nu am luat nici o măsură pentru a o publica. A fost doar un proiect personal de studiu, pe care am dorit să-l materializez imediat. În timp ce studiam diverse cărţi, pentru a înţelege mai bine istoria Bisericii universale, am formulat totul în mod direct la maşina de scris, unde ştergerea greşelilor este mult mai dificilă.

Era în anul 1988 şi nu aveam nici o speranţă că voi putea publica vreodată. De altfel, nici astăzi nu este simplu să publici cele mai serioase studii. Intenţionam doar ca, dactilografiind pe câteva pagini de hârtie pelur, trase la indigo, să îmbogăţesc cu notele mele bibliotecile câtorva prieteni de încredere. Am semnat cu pseudonimul Aldebaran, ca un gest de protecţie, întrucât maşina mea de scris nu era înregistrată, iar activităţile de acest gen erau urmărite.

Fiind scrisă în această manieră nerecomandabilă, cu ambiţii mari, dar cu un plan insuficient gândit, cartea are în mod natural unele neajunsuri, apărând cam dezordonată, deşi este cronologică. Intenţia mea a fost să studiez istoria creştinătăţii între doi poli (Roma şi Ierusalim), prin Roma înţelegând centrul istoric terestru al Bisericii, reprezentat cel mai exact de Papalitate, iar prin Ierusalim înţelegând centrul iniţial, apostolic, al Bisericii, precum şi centrul ceresc, real, al Bisericii, reprezentat de acele părţi din Biserică sau de acei credincioşi care au fost ori sunt în opoziţie cu Roma.

Întrucât această descriere nu aştepta să vadă lumina unui tipar, nu am indicat de obicei sursele. Unele fraze nu-mi aparţin, sunt traduse din surse de limbă franceză sau engleză. Altele sunt simple reformulări. Am indicat doar biliografia la sfârşit. Nu am simţit nevoia să precizez pentru mine sursa şi pagina de unde am preluat informaţia sau expresia. De aceea, nu m-am gândit să public această lucrare, nici după 1989. La insistenţele unui prieten editor am permis culegerea digitală a textului, cu mai mulţi ani în urmă, în speranţa că voi putea să aranjez cartea, s-o fac publicabilă. Acum este imposibil de revenit asupra textului şi de inserat la subsol sursele bibliografice oriunde este nevoie.

În sfârşit, posibilitatea de a publica pe web m-a convins să o difuzez în acest mediu, care deocamdată este mai puţin pretenţios. Deşi am rezerve mari în ce priveşte forma academică, mi-am păstrat înţelegerea majoră în ce priveşte conţinutul. Şi nu am nici o îndoială că cititorul, chiar dacă se va împiedica în unele pagini, va găsi această carte foarte folositoare pentru înţelegerea istoriei creştinismului.

Florin Lăiu, Cernica 2014

Secolul de aur al creştinismului: era apostolică (31-100 e.n.)

Creştinismul îşi are originea în Iisus din Nazaret, profetul iudeu pe care credincioşii Săi L-au identificat în mod irezistibil cu Fiul lui Dumnezeu, cu Mesía-Christos cel prezis lui Israel şi lumii întregi în profeţiile Primului Testament al Bibliei. Viaţa pământească a lui Mesía Iisus, limitată la circa 34 de ani, s-a consumat între 4 î.e.n. şi 31 e.n. Impactul Său cu lumea noastră nenorocită, marcat de supranaturalul prin naşterea, viaţa, moartea învierea şi înălţarea Sa, a dat naştere creştinismului. Chiar mai mult decât supranaturalul manifestat în viaţa lui Iisus, dovada mesianităţii Sale se află în profeţiile Primului Testament, împlinite în El. Pe acestea le-a subliniat El ca fiind ce mai puternic temei al credinţei. Deşi a făcut atâtea minuni, cunoscute şi necunoscute, dovada supremă, valabilă pentru toate generaţiile, se află în împlinirea profeţiilor, despre care Iisus era conştient.

Christos S-a născut dintr-o fecioară, aşa cum ne-o spune Evanghelia, ca o glorie a puterii creatoare a Spiritului Sfânt, ca o speranţă regeneratoare pentru om. Totuşi în afară de mama Sa, noi toţi, ca şi Iosif, bărbatul Mariei, primim prin credinţă acest lucru, numai pentru că aşa spune Scriptura. Învierea Sa a fost minunea care a confirmat într-un sens special divinitatea Sa şi speranţa nemuririi pentru orice suflet care se pocăieşte. Totuşi această ultimă minune era de neînlăturat; învierea a fost un fapt „natural" pentru Acela căruia I Se dăduse viaţa în Sine, prin unirea naturii umane cu cea divină încă de la concepţiunea Sa.

Adevărata minune a fost El Însuşi, caracterul Său nepătat, desăvârşit, care a întruchipat slava deplină a lui Dumnezeu şi care s-a descoperit în toată strălucirea în ultimele ceasuri ale vieţii Lui pământeşti. Minunea se află mai degrabă în moartea Sa care dă pe faţă caracterul Său desăvârşit, oglindirea slavei lui Dumnezeu care se află în har, adică în iubirea care întrece dreptatea, pentru triumful final al dreptăţii. Misterul cel mai profund şi mai edificator pentru credincios – deoarece credinţa este prima treaptă a iniţierii în acest mister divin - se află în natura, persoana şi viaţa lui Christos. El, care este Dumnezeul veşnic în sensul cel mai deplin al cuvântului, în totul UNA cu Tatăl şi totuşi Persoană distinctă a Dumnezeirii, a „îmbrăcat" în mod tainic natura noastră căzută, venind în „asemănarea cărnii păcatului" pentru a fi ispitit în toate, ca şi noi, dar fără a păcătui (Is. 9,6; Mica 5,2; Ioan 1,1-3; 20,28-29; 1 Ioan 5,20; Rom. 9,5; Tit 2,13; Rom. 8,3-4; Evrei 2,14-18; 5,8-9; 5,15; 12,3).

Biruinţa Sa prin viaţă şi moarte este baza ispăşirii depline efectuată de El în favoarea noastră, ispăşire prin care suntem eliberaţi nu numai de vina, ci şi de puterea păcatului şi ni se transferă dreptatea şi sfinţenia Lui prin imputare şi împărtăşire dacă ne unim pentru totdeauna (şi zilnic) cu Acela care este desăvârşirea, nemurirea şi fericirea noastră.

Misiunea publică a lui Iisus din Nazaret a durat doar trei ani şi jumătate, între toamna anului 27 şi primăvara anului 31 al erei noastre. Aceste date care se întemeiază pe o corelare a mai multor dovezi biblice, sunt în perfectă armonie cu marea profeţie din Daniel 9,24-27, unde cele 70 de săptămâni reprezintă 490 de ani conform principiului zi-an (Ezech. 4,5-6) şi au început în toamna anului 457 î.e.n. odată cu publicarea marelui decret al lui Artaxerse I, la

Ierusalim (Dan. 9,25 a; Ezra 7,7-28). Ultima săptămână, adică ultimul septenal acordat iudeilor în planul divin (Dan. 9,27) îşi are începutul în continuarea celor 7+62 săptămâni, la evenimentul „ungerii lui Iisus" cu Spiritul Sfânt la botezul Său (Dan. 9,25). Acest început al misiunii Sale, publice a avut loc după Scriptură în al 15-lea an al domniei lui Tiberius Caesar, după calculul palestinian dina cele timpuri (Luca 3,1-2; 3,21-23; Fapte 10,37-38).

Începutul ultimului septenal, în toamna anului 27 e.n în care Iisus a confirmat legământul Său cu mulţi, a fost timpul profetic pe care Şi-a întemeiat Iisus proclamarea evangheliei veşnice. Imediat după botezul Său şi ispitirea Sa, El a început să predice pocăinţa şi Împărăţia Sa spirituală, începând cu cuvintele: „S-a împlinit vremea…." (Marcu 1,9-15). Multe traduceri ale Bibliei adaugă sub versetul din Marcu 1,15 trimiterea la Dan. 9,25. După trei ani şi jumătate de la această dată, adică o perioadă marcată de patru Paşte şi câteva luni, Iisus a fost răstignit şi a înviat, la 14-16 Nisan anul 31 e.n. (Câteva luni de la botez până la primul Pate amintit, Ioan 1,33 – 2,13; urmează o perioadă de exact trei ani, adică între patru sărbători de paşte: Ioan 2,13; Ioan 5,1 unde textul grecesc spune „sărbătoarea iudeilor" adică Paştele, Ioan 64 şi în sfârşit ultimul Paşte cu care ocazie a fost executat, Ioan 11,55-57; 13,1; 18,28).

Cea mai puternică dovadă a mesianităţii lui Iisus se află în cuvântul profeţiei, deoarece Iisus este singurul personaj istoric care a împlinit caracterul şi timpul mesianic profetizat; şi fiindcă este o dovadă cu atât mai palpabilă cu cât suntem mai îndepărtaţi în timp de generaţia martoră a lucrării sale.

Născându-se în ultimul dintre cele 70 septenale acordate poporului evreu, născându-se odată cu lucrarea publică a lui Iisus, în cadrul iudaismului şi ca o reevaluare a credinţei revelate prin patriarhi, prin Moise şi prin toţi profeţii, creştinismul nu este nici într-un sens rupt de iudaism. Iisus a intrat în conflict acerb cu iudaismul oficial, cu iudaismul rabinic, cu iudaismul sectar dar niciodată nu apare în conflict cu iudaismul veritabil al Primului Testament. Iisus n-a fost întemeietorul unei noi religii, ci reformatorul divin al religiei iudaice pe care El Însuşi în natură devină (spirituală) o descoperise lui Moise şi profeţilor. Numai decăderea iudaismului pe de o parte şi măreţia exemplului şi expunerilor Sale, pe de altă parte, făceau să pară că ar fi vorba de o religie nouă. În realitate, creştinismul este continuarea, împlinirea şi universalizarea iudaismului. Este o restaurate, o dezbrăcare de formele vechiului legământ naţional, adică exact ceea ce trebuia poporului evreu atunci şi cea a trebuit şi trebuie tuturor naţiunilor care se pretind creştine sau „adevăraţi iudei".

Orice început mare sau mai bine zis orice reluare de la capăt a religiei în istorie, a fost o intervenţie divină directă. La crearea naţiunii israelite, cu ocazia exodului egiptean şi a dării vechiului legământ la Sinai, Christos Însuşi intervenise pentru a efectua eliberarea şi a sfinţi un popor prin credinţă şi ascultare, pe calea pustiului încercărilor; biruitorii aveau să intre ca moştenitori în Ţara Făgăduinţei. Moise, reprezentantul lui Iehova-Christos, înconjurat de cei doisprezece prinţi ai triburilor lui Israel şi de cei 70 de prezbiteri, era doar un tip al Aceluia care avea să vină ca Profet unic, asemenea lui Moise. Iisus, la începutul misiunii Sale, S-a înconjurat de 12 discipoli pe care i-a făcut apostoli (misionari) şi le-a promis conducerea lui Israel (Mat. 19,28). De asemenea, Iisus Şi-a alcătuit un cerc şi mai larg format din 70 de discipoli misionari, scrişi în Cartea vieţii (Luca 10,1.17-24).

Fără îndoială, ca şi la exodul egiptean, Christos punea bazele unui nou început. Conducătorii naţiunii ar fi putut avea favoarea de a fi ei înşişi acest corp misionar al lui Christos dacă ar fi acceptat botezul lui Ioan şi mesianitatea lui Iisus (Luca 7,29-30). El a venit ka ai Săi nu pentru a fi lepădat ci pentru a fi primit. Iisus S-a aşteptat ca Israel să-L primească şi să devină reprezentanţii şi misionarii Săi între neamuri, pentru ca profeţiile condiţionate ale Primului Testament să se realizeze în mod glorios (Luca 19,41-44; Is. 48,18-19).

Văzând că Israel Îl leapădă definitiv pe Iisus ca Mesía, El a înţeles că, după cum profetizase Daniel, poporul ales se despnde de Dumnezeu, devenind un neam neascultător asemenea celorlalte neamuri păgâne; şi de aceea a pronunţat în dreptul acestei naţiuni un blestem

veşnic şi a transferat pentru totdeauna privilegiile şi drepturile de popor ales asupra unui alt „popăor0 alcătuit din evrei şi neevrei, bineînţeles pe baza aceloraşi condiţii ale credinţei şi ascultării, adică pe temeiuri spirituale şi nu pe temeiurile apartenenţei organizatorice sau a împlinirii corecte a unor ritualuri sau pe temeiul acceptării doctrinei corecte, deşi toate acestea au o mare valoare (Dan. 9,26; Luca 17,20-21; 20,9-19; 21,20; Marcu 11,14-21; 12,1-9; Mat. 21,41-44).

Astfel EKKLESIA (Adunarea poporului, Biserica) al cărei Cap S-a făcut Christos, este o mulţime spirituală identificată în primul rând prin legătura credinţei care este o legătură vie, intimă şi directă cu capul Bisericii, Christos, adevăratul Israel, a acceptat întotdeauna ca adevăraţii copii ai Săi, ca adevărat Israel, pe aceia care îşi trag din El seva credinţei şi ascultării (Osea 11,1; Is. 49,3-7; Rom. 11,17-24; Gal. 3,27-29; 5,6; 6,15-16; Ef. 2,11-22; Evrei 12,22-23; Iacov 1,1; Fapte 15,13-18; 2 Tim. 3,19). În acest Israel spiritual se include suflete chiar dintre păgâni, care n-au avut cunoştinţa religiei relevate (Mat. 2,1-2; Luca 4,26-28; 7,9; 10,33; 11,31-32; Luca 17,15-19; Ioan 12,20-21; 12,23.32; Rom. 2,11-16.26-29; Rom. 8,14; Evrei 11,31; Mal. 1,11). Într-adevăr doar El îi cunoaşte pe cei care sunt ai Lui, pecetluiţi cu Duhul Său.

Lucrarea lui Christos însă nu constă numai din crearea unei mulţimi spirituale, prin Spiritul Său, în toate neamurile şi organizaţiile. Scopul Său final este adunarea Israelului Său spiritual, strângerea poporului Său, a Bisericii invizibile, din marea diasporă a Babilonului lumii şi unirea lor într-un corp comun, în chip desăvârşit, în aceeaşi învăţătură, în aceeaşi închi-nare şi reflectând perfect imaginea Maestrului (Ioan 17,20-24; Ef. 4,4-16).

Predicarea Cuvântului nu numai că naşte un Israel spiritual, ci cheamă, uneşte într-un singur corp organizaţional, într-o singură credinţă, începând cu botezul şi continuând cu celebrarea cinei Domnului, care sunt sacramente (simboluri sfinte) administrate de Biserica vizibilă, trupească (Mat. 28,19-20; 1 Cor. 11,26; 12,13.28). vechiul Israel era Biserica vizibilă condusă de Christos (Ekklesia – Fapte 7,38) constituită ca acţiune, ca sistem teocratic, religios şi civil, în cadrul vechiului legământ. Prin lepădarea naţiunii iudaice ca naţiune a legământului, Christos şi apostolii Săi au socotit ca popor ale al lui Dumnezeu, Biserica formată din evrei şi credincioşi şi neevrei credincioşi, continuând astfel într-o formă pur religioasă, nestatală şi internaţională, legământul cel veşnic încheiat cu Avraam şi sămânţa lui (Gal. 3,27-29; 1 Petru 2,5-10).

Istoria constituirii şi dezvoltării Bisericii lui Christos în primul secol, începe prin alegerea celor 12 şi a celor 70, primii Săi discipoli cărora le-a încredinţat misiunea evanghelizării. Până la moartea Sa, multe mii de oameni umblau după Iisus, în timp ce unii dintre discipoli Îl părăseau (Ioan 6,66). În final, părea că totul s-a prăbuşit: Iuda Iscariot, unul dintre cei apropiaţi, L-a dat pe Christos în mâinile vrăjmaşilor; Petru, reprezentantul apostolilor, s-a lepădat de Iisus în mod public, iar restul s-au făcut nevăzuţi, afară de Ioan, cel mai tânăr apostol care L-a urmat de aproape (fără însă a-L mărturisi) până la urmă. Evenimentele morţii şi învierii Lui au produs apoi o nouă redeşteptate. Pe de o parte. S-au ridicat de partea Sa oameni proeminenţi care până atunci nu aveau destulă credinţă şi curaj, cum au fost Iosif din Arimatea şi Nicodem (membri ai Sanhedriului) şi împreună cu circa 500 de credincioşi galileeni s-au adunat iarăşi cei 11. La sărbătoarea ceremonială a celor şapte săptămâni (Sacuot sau Cincizecimea- Pentekoste) sunt număraţi totuşi numai 20 de suflete, bărbaţi şi femei care şi-au luat timp să asculte în modul cel mai exact porunca lui Christos de a aştepta în rugăciune şi unire făgăduinţa împuternicirii cu Spiritul Sfânt. De data aceasta aflăm printre credincioşi, alături de cei unsprezece, şi poate împreună cu cei 70 pe aşa-numiţii „fraţi ai lui Iisus" care până atunci nu-L acceptaseră (Ioan 19,38-39; 1 Cor. 15,5-7; Mat. 28,16-17; Fapte 1,13-15).

Evenimentul care a născut cu adevărat Biserica a fost fără îndoială coborârea Spiritului Sfânt, cu harismele Sale, în ziua Cincizecimii, la zece zile după înălţarea la cer a lui

Christos. Evenimentul a produs o mare erupţie a harului divin, asemenea unei ploi, o adevărată explozie misionară urmată de o reacţie în lanţ. puţinii credincioşi uniţi, binecuvântaţi cu daruri (harisme) supranaturale (vorbire în diferite limbi ale popoarelor, autoritatea de a vindeca în mod miraculos, profetism etc.) au cucerit în câteva zile mii de persoane, dintre iudeii din diaspora care veniseră la Ierusalim de sărbători şi care aveau să ducă cu ei la întoarcere mesajul creştin şi dintre iudeii locali, chiar mulţi dintre preoţi şi dintre cei ce fuseseră vinovaţi de condamnarea lui Iisus (Fapte 2,41-47; 4,24-37; 5,42; 6,7).

Acest eveniment a făcut posibilă răspândirea creştinismului chiar înainte de realizarea misiunii apostolilor printre celelalte neamuri, ceea ce subliniază importanţa uriaşă a evangheliştilor laici în prima Biserică. Pe această cale, înainte de a părăsi vreun apostol Ierusalimul, Evanghelia a putut ajunge la toate conloniile evreieşti din lume: Parţia, Media, Elimaida, Mesopotamia, în Orient, Capodocia, Pont, Asia, Frigia şi Pamfilia în Asia Mică; Egipt, Libia, Cirenaica în sud; printre arabii nebateeni şi printre iudeii din Creta şi din Roma – Fapte 2,5-11. Afară de evreii prezenţi erau de faţă şi neevrei, numiţi prozeliţi, care îmbrăţişaseră iudaismul şi care puteau deveni acum instrumente ale răspândirii mesajului crucii.

Cheia răspândirii creştinismului în prima generaţie se află în producerea unei mari redeşteptări mesianice mondiale în comunităţile iudaice din diaspora. Răsăritul Imperiului Roman era plin de comunităţi iudaice până dincolo de hotarele imperiului. În Apus, afară de Roma şi alte câteva centre italiene, aproape că nu existau iudei, de aceea creştinismul s-a extins mult mai târziu în această zonă. Pătrunderea mesajului creştin în coloniile evreieşti producea o separare a iudeilor în două tabere: o minoritate pentru Iisus şi o majoritate vrăjmaşi de moarte. Uneori însă o sinagogă întreagă putea trece de partea lui Christos sau împotriva Sa. Adevăratul Israel a fost dovedit astfel prin ataşamentul faţă de legământul cel veşnic, prin credinţa în Iisus ca Mesía şi Fiu al lui Dumnezeu şi prin împlinirea misiunii de a aduce în cetăţenia spirituală cât mai mulţi evrei.

Primii lideri ai Bisericii au fost cei doisprezece apostoli ai lui Iisus care s-au distins ca misionari şi organizatori ai Bisericii. Ei ne-au lăsat un exemplu vrednic de Maestrul lor, ducând mesajul iubirii în lume, până la moarte.

- **Şimon bar Ioanna** – supranumit Kifa sau Petros, adică „Piatră”, evreu galilean, fost pescar din Capernaum, cel mai vrednic discipol al lui Iisus. A fost la început preşedintele colegiului apostolilor, cel mai respectat dintre toţi. A predicat în Iudeea, Samaria, Siria, Pont, Galatia, Capodocia, Asia şi Bitinia, apoi în Corint şi Roma unde a şi murit ca martir în timpul lui Nero (67 e.n.) răstignit cu capul în jod pe colina Vatican. Ne-a lăsat două epistole „catolice” (sobornicești) adică adresate Bisericii generale.
- **Andrai bar Ioanna** – fratele lui „Piatră”, fost ucenici al lui Ioan Botezătorul, primul care, împreună cu Ioan cel tânăr a aflat pe Christos şi apoi l-a chemat pe fratele său. Ca şi Petru era originar din Betsaida Galileii şi pescar. Tradiţia susţine că a predicat în Palestina, Pont, Sciţia Mică (Dobrogea) şi în sfârşit în Grecia unde a fost răstignit, la Patras, pe o cruce în formă de X.
- **Iaakov bar Zavdai** (Iacov cel Bătrân) – a predicat în Ierusalim cu atâta forţă încât s-a crezut că executarea sa ar pune capăt mişcării. De asemenea, a fost iniţial pescar galilean, chemat de fratele său, Ioan, la Iisus. A fost decapitat din ordinul lui Irod Antipa, la anul 44.
- **Ioanan bar Zavdai** (Ioan cel tânăr, „cel iubit”) - fratele lui Iacov cel bătrân, pescar galilean, fost ucenic al lui Ioan Botezătorul şi cel mai entuziast admirator al lui Iisus. Împreună cu Petru şi Iacov a făcut parte din consiliul intim de trei persoane în timpul li Iisus şi după înviere. A predicat în Iudeea împreună cu Petru şi a rămas în viaţă după moartea tuturor celorlalţi până la anul 100, în timpul cezarului Traian. A predicat în

Asia Mică şi la Roma, după anul 70. Ne-a lăsat o Evanghelie, trei epistole şi o Apocalipsă. Cunoscut sub numele de Bătrânul sau Prezbiterul, deoarece era prezbiterul cu cea mai înaltă poziţie de răspundere, ca singur reprezentant al apostolilor între anii 70-100, şi fiind realmente în vârstă în acel timp. Pe timpul lui Domiţian (95 e.n.) a fost condamnat la Roma să fie executat prin înecarea într-un cazan cu ulei clocotit, în speranţa că aceasta va pune capăt creştinismului. Spre stupefacţia martorilor, bătrânul a fost apărat în mod supranatural de această moarte, după care autorităţile l-au trimis în exil pe insula Patmos, de unde după doi ani a fost eliberat în timpul cezarului Nerva. A condus Biserica generală avându-şi sediul la Efes, unde, după tradiţie, se află mormântul său.

- **Philipos** (Filip) – galileean din Betsaida, pescar, cam greoi în a crede, dar sincer. Chemat direct de către Iisus. Tradiţia îl confundă cu diaconul Filip, de aceea nu ştim nimic din activitatea sa în mod sigur. Se pare că a predicat în Frigia şi a murit la Hierapolis.
- **Nathanael bar Tolmai** (Natanael, Bartolomeu) – iudeu galilean cu un suflet deosebit de sincer şi căutător de adevăr. După unele ştiri din sec. II, a predicat în Arabia de Sud. Fusese chemat la Iisus de către prietenul său Filip.
- **Toma** – (Didymos, Geamănul), se pare că tot galilean, chemat mai târziu. A predicat mai întâi în Iudeea ca şi ceilalţi, apoi în anumite zone ale imperiului part. O tradiţie mai târzie susţine că ar fi murit martir la Madras, în India. De aceea vechii creştini indieni de origine siriană, pretindeau că sunt ucenici lui Toma.
- **Levi / Mattai** (Levi, Matei) – fost vameş (perceptor de impozite) în slujba romanilor, chemat direct de către Iisus. A predicat în Palestina şi apoi printrea alte neamuri, se zice că până în Etiopia unde ar fi fost ars pe rug. Se pare că a lucrat şi în vecinătatea Mării Negre.
- **Iaakov Halfai** (Iacov Alfeu, Iacov cel Mic) – a predicat păgânilor din sudul palestinei şi Egipt.
- **Şimon Kanania'** (Simon Zelotul) – a predicat în Egipt, Libia, Africa de Nord. O altă tradiţie spune că a predicat în Persia şi în Babilon.
- **Iehuda bar Iaakov** (zis Addai, Tadeu şi Lebeu) – a predicat în Palestina şi apoi parese în Orient (Arabia, Siria, Mesopotamia, Armenia).
- **Matia** – care nu fusese între cei doisprezece până la înălţarea lui Iisus, dar fusese unul dintre ucenicii care au umblat cu El, probabil dintre cei 70, având reputaţie bună. a fost ales de către cei unsprezece în locul lui Iuda Iscariot „vânzătorul". Au fost aleşi doi pentru acest post apoi s-a tras la sorţi. Matia a primit Spiritul Sfânt şi a lucrat ca misionar eficient, se zice că în Etiopia (deşi poate fi o confuzie cu Matei).

Totuşi se pare că cea mai mare activitate misionară pentru care avem evidenţă biblică, a fost desfăşurată de o serie de apostoli şi evanghelişti care nu erau din numărul celor doisprezece apostoli. Cu toate că cei doisprezece avuseseră un rol proeminent în conducerea Bisericii şi o influenţă deosebită prin faptul că fuseseră educaţi în mod direct de către Iisus şi martori ai lucrărilor Lui, titlul de apostol a fost purtat şi de către alţii care nu aveau aceeaşi funcţie administrativă. Chiar cei şaptezeci îndepliniseră lucrarea unor apostoli (trimişi) (Luca 10). Primii creştini credeau că demnitatea şi misiunea de apostol este cea mai înaltă şi reprezintă primul dintre darurile date Bisericii de Spiritul Sfânt, necesar atâta timp cât va exista Biserica (Ef. 4,11; 1 Cor. 12,28; Apoc. 18,20). Harul apostoliei este un dar divin, nu o funcţie în care cineva este ales sau numit, sau o poziţie moştenită. Biserica are favoarea de a primi astfel de daruri divine şi a confirma darul prin hirotonie (Gal. 2,8-9). Pe de altă parte, poziţia de apostol nu dă garanţia infailibilităţii. Iuda, primit de Iisus între cei doisprezece, numit şi el apostol, a devenit trădător (Luca 6,12-16).

Soţii Andronikos şi Junia, iudeo-creştini din Roma, rude ale lui Pavel, sunt numiţi apostoli, renumiţi pentru lucrarea şi suferinţele lor. Probabil au primit Evanghelia încă din ziua Cincizecimii şi au fost printre primii care au dus solia la Roma, organizând primele comunităţi creştine de acolo (Fapte 2,10 b; Rom. 16,7), înainte de a predica vreunul dintre cei doisprezece. Iacov, fratele Domnului, episcop al Bisericii generale, care-şi avea sediul la Ierusalim, este de asemenea apostol (Gal. 1,19), deşi nu fusese dintre cei doisprezece, fiindcă el nu crezuse în Iisus până la moartea şi învierea Sa.

Iosef bar-Naba, iudeu levit din Cipru, care-şi consacrase averea şi viaţa răspândirii Evangheliei (Fapte 4,36-37), a devenit un misionar talentat de încredere şi cu o sănătoasă viziune asupra lucrării. El este primul care a descoperit în Pavel o adevărată valoare şi după ce l-a recomandat apostolilor, l-a luat ca ajutor al său, până când ucenicul a devenit mai proeminent decât maestrul. Barnaba a lucrat în Antiohia ca reprezentant al apostolilor, la întărirea comunităţii locale. Mai târziu, l-a readus din Tarsos pe Pavel şi au lucrat împreună în Antiohia până pe la anul 45. Apoi a călătorit ca misionar împreună cu Pavel şi cu nepotul Ioan Marcu în Cipru şi Asia Mică. În a doua călătorie misionară, după o neînţelegere din cauza lui Marcu, Barnaba nu a mai urmat pe Pavel, ci a lucrat cu Marcu în continuare.

În sfârşit, cel mai proeminent apostol, despre care Biblia vorbeşte cel mai mult şi de la care ne-au rămas cele mai multe scrieri, a fost sfântul Pavel. Pe numele său adevărat, Saul, el era un fariseu din tribul beniamiţilor, originar din Tarsus (Cilicia), devenit apoi discipol al lui Raban Gamaliel cel Bătrân, cel mai mare teolog iudeu din acel timp. Saul avea o soră căsătorită în Ierusalim şi este posibil să fi fost el însuşi căsătorit în tinereţe deoarece apare ca membru în Sanhedrin, funcţie care nu putea fi ocupată de un celibatar. Tânărul rabin Saul nu avusese ocazia să vadă pe Iisus şi, puternic influenţat de atitudinea Sanhedrinului contra noii „secte" apărute în urma crucificării lui Iisus, a început să persecute cu un zel sălbatic pe iudeo-creştinii din Palestina şi intenţiona să-i lovească şi pe cei din Siria. În aceste împrejurări, în timp ce călătorea spre Damasc, a avut o viziune a apariţiei lui Iisus care i s-a prezentat ca Mesía şi Fiu al lui Dumnezeu care ia apărarea Bisericii Sale. Acest eveniment a lăsat o puternică impresie asupra lui Saul. A cerut botezul păstorului Hanania din Damasc, după care a început să predice cu succes în sinagogile din Damasc, după care a fost silit să scape cu fuga de acolo.

După un timp de studiu, meditaţie şi rugăciune pe care l-a petrecut în Arabia Nabateană, lângă Siria, Saul a venit din nou în Damasc. După trei ani de la convertirea sa, pe la anul 37, s-a dus la Ierusalim unde Barnaba i-a făcut cunoştinţă cu Petru şi Iacov fratele Domnului. Saul a lucrat în continuare ca evanghelist laic în Siria şi Cilicia, în special în cetatea sa natală, Tarsus. Cei din Ierusalim îl trataseră la început cu oarecare suspiciuni şi chiar apostolii care-i acceptaseră mărturia creştină, nu vedeau încă în el un mare apostol. În plus, Saul fusese urmărit de evreii elenişti. În acest timp, Dumnezeu i-a dat o viziune profetică unică pentru a-l întări în misiunea sa (2 Cor. 12,1-6).

Din Tarsus, Saul a fost chemat de către Barnaba şi a lucrat în colaborare cu el în Antiohia, unde erau mulţi convertiţi dintre evrei şi greci. Până aici, credincioşii lui Iisus se numeau ucenici ai lui Iisus sau fraţi, iar evreii îi numeau nazarineni sau galileeni. Dar, începând cu comunitatea din Antiohia au primit numele de Christianoi (adică adepţi ai lui Christos, creştini). Venirea lui Saul în Antiohia a avut loc pe la anul 44. Pe lângă alţi misionari, Saul a predicat timp de un an în Antiohia, cu Barnaba. În anul 45 au mers împreună la Ierusalim pentru a duce nişte ajutoare materiale. La scurt timp după aceasta, ajunşi din nou în Antiohia, Barnaba şi Saul au fost împuterniciţi ca misionari şi hirotonisiţi de către prezbiterii care erau profeţi şi învăţători şi care primiseră pe cale supranaturală înştiinţarea de a trimite ca misionari pe cei doi.

În această primă călătorie misionară, Saul a lucrat cu succes împreună cu Barnaba şi cu Marcu, în Cipru, Pamfilia, Pisidia, Licaonia, cu mari împotriviri din partea iudeilor şi pă-

gânilor şi cu mari suferinţe. Cu această ocazie, au fost convertiţi Timoteos şi Titus care vor deveni mai târziu episcopi şi colaboratori ai apostolului. Tot în această călătorie, Saul îşi ia numele de Paulus (Pavel) sub care va fi cunoscut mai ales. Reîntorşi în Antiohia, Pavel şi colaboratorii săi au găsit dezbinare şi controverse pe tema legii mozaice a circumciziei şi a sărbătorilor calendaristice, pe care convertiţii dintre neevrei nu le adoptaseră.

Această dispută asupra legii mozaice, ale cărei urmări vor influenţa creştinismul din primul secol, a fost curmată în urma unei decizii a sinodului apostolilor din Ierusalim, la care a participat şi Pavel (Fapte 15). Sinodul, care a fost prezidat de Iacov cel drept, fratele Domnului, şi la care a luat cuvântul şi Petru, a dat o decizie în armonie cu învăţătura lui Pavel: să nu se pună asupra convertiţilor neevrei jugul legii mozaice; dar pentru că primejdia păgânismului era mereu prezentă şi în mod deosebit existau tentaţiile idolatre prin participarea la mese ale căror alimente fuseseră consacrate zeilor sau erau cărnuri ce nu fuseseră jertfite după lege. În legătură cu aceasta exista şi tentaţia desfrâului care în ritualul păgân era ceva sacru. Sinodul a dezlegat pe convertiţi de legile ceremoniale mozaice dar a accentuat în mod expres respectarea unora dintre legile morale ale Primului Testament, cu privire la care convertiţii puteau greşi şi chiar aveau să apară învăţători care să recomande călcarea lor. Referitor la alte datorii morale stabilite, în Decalog, sau în alte pasaje ale Torei lui Moise, sinodul nu a făcut nici o specificare deoarece nu existau încă alte probleme şi pentru că citirea Legii şi adunările de Sabat erau prea bine cunoscute păgânilor din aceste zone (Fapte 15,21).

După memorabilul sinod care a pregătit calea evanghelizării largi a neamurilor şi a trezit o mai mare opoziţie din partea iudaismului oficial, Pavel a plecat într-o a doua călătorie misionară, împreună cu Sila (Silvanus) din Ierusalim. Această călătorie începută pe la anul 51 a cuprins Siria, Cilicia, Licaonia, şi apoi noi câmpuri: Galatia, Frigia, Misia, Macedonia şi Grecia. În această călătorie a fost însoţit şi de Timotei ş ide medicul Lukas din Antiohia, un grec convertit. Din Corint, Pavel şi-a recrutat ca însoţitori misionari pe soţii Aquila şi Priscila, iudeo-creştini plecaţi din Roma, cu mare talent misionar. după o scurtă trecere prin Ierusalim, Pavel revine la Antiohia de unde va începe a treia călătorie misionară, pe la anul 55. În nou călătorie, Pavel a traversat Galatia şi Frigia, după care s-a oprit în Asia la Efes, unde mai predicase Apollos, un iudeu alexandrin, foarte învăţat dar incomplet instruit în creştinism şi soţii Aquila şi Priscila. După ce a stabilit puternic creştinismul în Efes, ridicând împotriva sa pe iudei şi pe păgâni, Pavel a trecut iarăşi prin Macedonia pentru a revedea şi întări comunităţile înfiinţate. A predicat Evanghelia până la hotarele Iliricului apoi a venit în Grecia unde a predicat din nou. Trecând prin Troua şi Asia, s-a întors la Ierusalim, unde aurotităţile iudaice fierbeau împotriva lui, deoarece creştinismul datorită lui Pavel se adâncise şi se întinsese pe mari suprafeţe ale lumii.

La Ierusalim, conducătorii Bisericii cu care Pavel a întreţinut întotdeauna legături cordiale dar niciodată prea strânse, îl aşteptau nerăbdători pentru a-l determina să spulbere în mod public unele prejudecăţi ale iudeilor contra sa. În colegiul prezbiterilor de la Ierusalim, sub conducerea lui Iacov cel drept, erau încă iudeo-creştini influenţi care se temeau că Pavel merge prea departe scandalizând pe iudei. Influenţa acestora era atât de mare încât până şi Petru şi Barnaba, cu o anumită ocazie fiind în Antiohia, au căutat să respecte în aparenţă, faţă de aceştia, regula fariseică de a nu sta la masă cu un necircumcis, ceea ce-l determinase pe Pavel să-i mustre în public (Gal. 2,1-14). Petru şi Barnaba au primit mustrarea, au tăcut şi au păstrat relaţii bune cu Pavel.

Dar spiritul de compromis şi oarecare animozitate contra lui Pavel nu se stinseseră. Comunitatea creştină din Iudea era ameninţată cu persecuţie şi se părea că dacă Pavel ar recunoaşte oarecum public validitatea legii mozaice, spiritele s-ar potoli, şi Evanghelia ar putea înainta fără piedici. Astfel, apostolul, fără convingerea sa personală, ci mai ales din respect pentru Iacov, fratele Domnului şi prim episcop al Bisericii, a acceptat compromisul (Fapte

21,17-26). Dar, în loc să-i potolească pe iudei, prezenţa lui i-a înfuriat şi au inventat noi acuzaţii contra lui.

Din cauza marilor tulburări publice, Pavel a fost arestat de autorităţile romane. A avut ocazia să vorbească mulţimii şi Sanhedrinului dar fără rezultat. Iudeii era turbaţi împotriva lui. Căpitanul roman Claudius Lisias l-a trimis la Cezareea sub puternică escortă unde a fost audiat şi judecat de către procuratorul Felix şi de către urmaşul său, Porcius Festus, care i-a urmat după doi ani în funcţia de procurator al Iudeii. După ce a fost judecat şi de către Irod Agripa, regele nominal al Iudeii, Pavel a fost trimis ca arestat la Roma deoarece a cerut să fie judecat de către cezarul Nero.

După o călătorie plină de peripeţii maritime, Pavel a ajuns la Roma unde într-o condiţie pe jumătate liberă, a predicat iudeilor. După un domiciliu forţat de doi ani în care timp a predicat şi a scris, Pavel a fost eliberat. A urmat o ultimă călătorie misionară în ţările unde înfiinţase pe vremuri comunităţi şi în Creta. Avea de gând să intre şi în Spania dar probabil nu a mai reuşit. A fost din nou arestat, cam în acelaşi timp cu Petru şi din închisoarea Mamertini din Roma a scris ultimele sale epistole şi a experimentat ultimele dezamăgiri în legătură cu unii fraţi nestatornici. După ce a fost judecat public de către Nero, Pavel a fost condamnat la moarte ca şi Petru, acuzat pe nedrept ca fiind şeful incendiatorilor care au adus dezastrul asupra Romei. fiind cetăţean roman, n-a fost precum Petru torturat ci a fost decapitat pe la anul 67.

Pavel ne-a lăsat cele mai multe epistole din Noul Testament şi cel mai distins exemplu misionar. Pentru promovarea Evangheliei, el a renunţat la unele drepturi ale sale, cum sunt dreptul de a avea o familie şi un salariu permanent. Deseori el a lucrat ca meseriaş întreţinându-se singur ca misionar, pentru a nu trezi suspiciunile celor cărora la predica, pentru a da tuturor un exemplu al demnităţii muncii şi pentru a pune pe credincioşi în situaţia de a face comparaţie între el şi falşii apostoli care urmăreau bunuri materiale.

Afară de apostoli, Biserica primului secol a avut şi alţi ziditori ai creştinismului: diaconi, evanghelişti şi episcopi. Între aceştia a strălucit mai întâi Ştefan, iudeu elenist de o profundă cunoştinţă şi o rară elocvenţă, înzestrat cu puteri supranaturale ca şi apostolii. Deşi doar diacon, Ştefan a atras atenţia oficialităţilor iudaice mai mult decât alţii. Iudei din sud (Egipt, Cirenaica) şi din nord (Asia şi Cilicia), zdrobiţi de argumentele şi spiritualitatea lui Ştefan într-o dispută, s-au răzbunat pe el acuzându-l înaintea Sinedriului din Ierusalim ca blasfemator contra lui Moise şi a lui Dumnezeu. Apoi cu ajutorul unor martori mincinoşi s-a „stabilit” că Ştefan a rostit blasfemii contra legii mozaice, contra templului şi contra obiceiurilor iudaice (Fapte 6,3-15). După ce l-au târât în adunarea de arhierei şi magistraţi ai Sanhedrinului, Ştefan a ţinut o cuvântare de apărare, o expunere istorică a providenţei divine faţă de poporul Israel, înălţând persoana lui Iisus ca Mesía şi acuzând pe iudei că în timp ce calcă Legea idolatrizează templul şi ceremoniile. Membrii Sanhedrinului (între care şi Saul, noul venit) l-au târât afară din Ierusalim şi l-au ucis cu pietre „după lege”.

Acesta a fost primul martir creştin căzut la datorie, pe la sfârşitul anului 34, la trei ani şi jumătate după moartea şi învierea lui Iisus. Evenimentul a însemnat lepădarea definitivă a creştinismului de către iudei, începutul persecutării sistematice a creştinilor, răspândirea iudeo-creştinilor printre păgâni şi începutul convertirii păgânilor şi imediat după aceasta convertirea lui Saul-Pavel, marele apostol al păgânilor. Martiriul lui Ştefan încheie Astfel cele 70 de săptămâni profetice din Daniel 9,25 iar cuvântarea sa legată de Christos şi de templu este în directă legătură cu soarta lui Mesía şi a templului din Ierusalim şi a întregii naţiuni iudaice, aşa cum sunt prevăzute în Daniel 9,26-27.

Un alt personaj proeminent a fost diaconul Filip, colegul lui Ştefan, un creştin cu tot atâta putere şi zel misionar, însoţit de puteri supranaturale. El a predicat în Samaria, în cetăţile de pe ţărmul palestinian şi în mod special a fost condus de Spiritul Sfânt să se întâlnească cu un ministru al Etiopiei, prozelit iudeu, pe care l-a convertit la creştinism şi l-a botezat în timp

ce acesta se afla în drum spre Etiopia. În plus, cele patru fiice ale lui Filip aveau darul profeţiei. De fapt, în prima Biserică, afară de apostoli care erau şi profeţi în acelaşi timp, au existat mulţi alţi profeţi: Hagag este cel mai cunoscut dar erau într-adevăr mulţi: Fapte 11,27.28; 13,1; 21,10; 1 Cor. 14,29. Un al misionar a fost Iohhanan Marcus, nepotul lui Barnaba, fiul Mariei din Ierusalim, gazda primei adunări a apostolilor. Eram cam fricos (Marcu 14,51.52; Fapte 13,13) şi nu a putut face la început faţă greutăţilor, drept care Pavel s-a dispensat de el (Fapte 15m,37-39). Totuşi, firea mai înţelegătoare şi mai îngăduitoare a unchiului său care-i oferise încredere, l-a ajutat să se reabiliteze ca bun misionar. După ce a lucrat ca însoţitor al lui Barnaba, a fost un asociat foarte util al lui Petru (1 Petru 5,13; 2 Tim. 4,11). Ioan Marcu ne-a lăsat în calitate de profet şi interpret al lui Petru o evanghelie. Se spune că după moartea lui Petru şi al lui Pavel, Marcu a predicat în Egipt, influenţând sau poate numai contribuind la întărirea evangheliei în Alexandria, unde aşi murit ca martir. Se pare că Evanghelia sa este cea mai cehe şi că Matei şi Luca au folosit-o ca material documentar pentru redactarea evangheliilor lor.

Sunt pomeniţi ca asociaţi ai lui Pavel şi colaboratori, afară de Aquila şi Priscila, şi de cei pomeniţi mai sus, Sila-Silvanus, Sostenes, Timoteus, Gaius, Aristarchos, Tychikos, Trofinos şi mulţi alţii, curieri, misionari şi oameni de nădejde, din rândul cărora s-au recrutat primii supraveghetori ai bisericilor din diferite zone.

Nu se poate trece cu vederea rolul femeilor în prima Biserică deoarece în mod evident au luat parte activă la progresul Evangheliei. Priscila, soţia lui Aquila, este menţionată înaintea soţului ei (Rom. 16,3) şi ca femeia învăţată în ale credinţei, a fost în stare să instruiască şi pe Apollos (Fapte 18,24-26). Foibe, diaconeasa din Chencreas – portul Corintului – în rolul de curier şi mesager apostolic (Rom. 16,1). Maria, mama li Ioan Marcu şi sora lui Barnaba, prima gazdă a Bisericii în Ierusalim. Tryfaina şi Tryfosa precum şi Persis, iudeo-creştine cunoscute lui Pavel, care au lucrat mult pentru evanghelie, stabilite în Roma. Tabita-Dorkas din Iope, croitoreasă iudeo-creştină renumită în lucrări de binefacere… şi multe altele (Fil. 4,3). Nu putem să uităm pe soţiile apostolilor şi evangheliştilor care, deşi nu s-au remarcat prin ceva deosebit, pentru a fi menţionate pe nume, au contribuit la progresul Evangheliei prin susţinerea tacită a bărbaţilor lor. Aşa au fost soţia lui Petru şi soţiile celorlalţi apostoli (Luca 4,38; 1 Cor. 9,5).

Un rol deosebit în înaintarea Evangheliei l-au avut convertiţii dintre păgâni. Lidia a lucrat în Filipi şi Tiatira. Grecul Titus a lucrat ca asociat al lui Pavel, apoi ca trimis al său şi supraveghetor al lucrării în Creta şi Dalmaţia. Se crede că a murit la adânci bătrâneţe ca episcop de Creta. Lui i-a adresat Pavel o scrisoare pastorală. Epafroditos (Epafras), un grec din Asia Proconsulară, şi-a jertfit toată energia în slujba Evangheliei în calitate de colaborator al lui Pavel şi misionar, care a înfiinţat bisericile din Colose, Hieropolis şi Laodicea (Fil. 2,25-30; 4,18; Col. 2,1; 4,12-13).

Cel mai proeminent dintre grecii convertiţi este fără îndoială Lukas medicul, originar se pare din Antiohia, însoţitor al lui Pavel până la sfârşit. Ca evanghelist şi profet, Luca ne-a lăsat în scris o evanghelie şi cartea Faptele Apostolilor, în care se adresează direct lui Theofilos, un demnitar grec şi indirect convertiţilor dintre greci.

Deşi creştinismul primului secol a fost absorbit mai ales de către masele populare deja obişnuite cu iudaismul, fie că erau evrei, fie că erau simpatizanţi ai iudaismului, totuşi sunt menţionate şi câteva personalităţi şi persoane influente. Afară de Josef Aremateanul şi Nikodemm, membrii ai Sanhedrinului din Ierusalim, sunt pomeniţi mulţi preoţi şi farisei din Ierusalim, centurioni romani (Cornelius din Cezarea, de exemplu), Menahen, tovarăşul lui Irod (Fapte 13,1), Saul din Tars – marele „inchizitor” devenit apostolul Pavel – Sergius Paulus, guvernatorul insulei Cipru (fapte 13,7.12), Dionyssios Areopagitul (Fapte 13,14) Erastus vistiernicul Corintului al cărui nume a fost găsit şi de către arheologi (Rom. 16,23), ministrul etiopean convertit de Filip, aristocratul Filemon din Colose, căruia Pavel i-a adresat o epistolă

şi membrii ai casei imperiale din Roma (Fil. 4,22). O influenţă mare trebuie să fi avut şi convertirea unor şefi de sinagogă cum a fost Crispus din Corint. Sunt menţionate şi o serie de „femei de frunte" convertite (Fapte 17,4). N-ar trebui subestimat faptul că pentru Pavel convertirea de persoane influente era considerată de mare importanţă, nu pentru că aceştia ar avea o valoarea mai mare înaintea cerului, ci pentru că creştinarea lor putea influenţa pe mulţi, în timp ce convertirea numai a păturii de jos, putea influenţa negativ progresul Evangheliei (Gal. 2,2).

Dacă creştinismul s-a răspândit atât de mult în primul secol, aceasta nu s-a datorita doar unor talente deosebite. O mare importanţă a avut pregătirea terenului de către iudaismul din diaspora, folosirea intensă a Primului Testament ca evidenţă profetică a evangheliei, iubirea fierbinte a primului val de creştin, viaţa lor curată şi nematerialistă, curajul şi credinţa lor, precum şi mesajul învierii şi revenirii salvatorului dumnezeiesc. Toate acestea u contribuit la progresul evangheliei mai mult decât minunile. Dumnezeu a confirmat mărturia lor prin acte supranaturale: vindecări, eliberări, ocrotiri supranaturale, învieri, viziuni şi audiţii profetice etc. nu puţin a contribuit lanţurile şi sângele vărsat. Majoritatea apostolilor şi a conducătorilor proeminenţi au fost ucişi de ura iudeilor apostaţi şi a păgânilor.

Istoria Bisericii din primul secol poate fi împărţită în două generaţii: 31-70, până la distrugerea Ierusalimului şi 70-100, de la distrugerea Ierusalimului până la moartea ultimului apostol. În prima generaţie au murit cei mai mulţi dintre apostoli şi s-a răspândit cel mai mult evanghelia. Odată cu distrugerea Ierusalimului, iudaismul şi tendinţele iudaizante din Biserică au primit o mare lovitură; sediul conducerii apostolice a Bisericii a trebuit să se mute. Totodată în a doua generaţie, starea spirituală a Bisericii a devenit mai puţin fierbinte, decât pe vremea lui Pavel; au apărut primele semne ale decăderii, pe care Ioan apostolul le-a sesizat şi condamnat.

Moralitatea, doctrina şi cultul în prima Biserică

Dimensiunile existenţei Bisericii sunt: organizaţia, cultul, doctrina şi moralitatea. Dar în ceea ce priveşte importanţa lor ca evidenţă a adevăratului creştinism, le putem enumera exact în sens invers: moralitatea, doctrina, cultul, organizaţia.

Moralitatea creştină este întemeiată pe învăţăturile vechiului Testament interpretate şi exemplificate de către Christos şi apostolii Săi. Castitatea (1 Cor. 6,15; Ef. 5,3; 1 Tes. 4,3-5; Apoc. 21,8); demnitatea căsătorie monogame (1 Cor. 7,2-5; Evrei 13,4; Mat. 19,6-9; 1 Tim. 3,2) sau în cazul în care soţul necredincios vrea să se despartă deoarece divorţul nu se admite decât pe motiv de adulter (Ef. 5,22-31; 1 Cor. 7,12-16; Mat. 19,9), celibatul la alegere dacă este posibilă păstrarea castităţii şi slujirea cauzei Evangheliei (Mat. 19,12; 1 Cor. 7,7-9.26-40; 9,5), cinstea, sinceritatea, blândeţea, educarea copiilor în credinţă (Ef. 4,28; 2,25; 6,4), ascultarea de părinţi (Ef. 6,1-2). Curăţia în gândire şi vorbire (Ef. 4,23.24.29), demnitatea muncii (Ef. 4,28; 2 Tes. 3,7-12), afirmarea libertăţii sociale dacă este posibil (Filimon; 1 Cor. 7,21-23), respectarea ordinii sclavagiste şi înnobilarea prin creştinism a condiţiei de sclav (Ef. 6,5-8; 1 Tim. 6,1-10), umanitarismul stăpânilor creştini faţă de sclavii lor (Ef. 6,9; Col. 4,1; 1 Tim. 6,17-19; egalitatea socială deplină în Biserică (Gal. 3,27-28), nepărtinirea faţă de bogaţi (Iacov 2), şi condamnarea bogăţiei nedrepte (Iacov 5,1-6); condamnarea preocupării pentru câştiguri materiale în detrimentul slujirii altora (Iacov 4,13-17; 1 Tim. 6,9-11), promovarea spiritului de toleranţă şi îngăduinţă faţă de cei cu vederi puţin mai deosebite (Rom. 14,10.13.19; 15,12; Fil. 3,15-16), preocuparea de a imita viaţa lui Iisus (1 Petru 2,21), spiritul de binefacere şi ospitalitate (Evrei 13,2), unitatea în credinţă şi iubire (1 Cor. 1,11-12; Ef. 4,1-3), demnitatea umilinţei şi modestiei (Fil. 2,3-5), simplitatea coafurii şi vestimentaţiei (1 Petru 3,2-4), răbdarea şi statornicia în persecuţii (1 Petru 2,19-23); spiritul misionar, totul pentru salvarea altora (Fil. 1,14.27-30; 1 Petru 3,1-2), temperanţa, respectul faţă de templul trupului (Ef. 5,18; Luca 21,34; 1 Tes. 4,23; 1 Cor. 10,6.11-13; Num. 11,4.33-34; 1 Petru 1,14-16 şi Lev. 11,44-47; fapte 15,29), grija de a nu scandaliza pe alţii (1 Cor. 13,31-33), separarea de lume în spirit, obi-ceiuri, plăceri, distracţii, căsătorie (2 Cor. 6,14-17; Ef. 5,7-10), preocuparea pentru dezvoltarea intelectuală şi spirituală prin studiu şi rugăciune (2 Petru 1,5-8.19; Fapte 17,11; 2 Tim. 3,16-17; 4,2-3; Apoc. 1,3; 1 Tes. 5,17), nonrezistentă (1 Tes. 5,15; 1 Petru 3,9; 4,19; Mat. 26,51-52), respectul faţă de autorităţile civile (1 Petru 2,13-17; Rom. 13,1-7; Tit 3,1-2; 2 Petru 2,10-12; Iuda 8), bucuria şi compasiunea creştină (1 Tes. 5,16; Fil. 4,4; Rom. 12,15-16), rezolvarea conflictelor dintre fraţi numai în cadrul Bisericii (1 Cor. 6,1-8), vrăjmăşia faţă de lume (1 Ioan 2,15-17; 3,10.13; 4,3-6; 5,4-5; 5,19.21: Ioan 16,33) şi iubirea faţă de toţi oamenii, incluzând pe vrăjmaşi (Mat. 5,44-48; Rom. 12,14.17-21), spiritul iertător (Mat. 6,14-15; 18,33) şi multe altele care sunt în legătură cu acestea.

Relatările Noului Testament precum şi alte scrieri, ne dovedesc că prima Biserică s-a ţinut în mod serios de aceste principii care izvorau din credinţa în Christos în care îşi puseseră toată nădejdea. Totuşi, chiar în acel veac de aur al Bisericii s-au găsit destul exemple rele: soţii Hanania şi Safira, care au dorit să rămână egoişti şi să pară totuşi buni creştini, minţind pe Dumnezeu şi pe fraţii lor (Fapte 5), Simon Magul, care a dorit să cumpere cu bani Spiritul Sfânt şi apoi, de teamă, în loc să se pocăiască personal, a cerut mijlocirea sfântului Petru (Fapte 8), fraţii certăreţi din Corint, creştinul incestuos tot de acolo care a fost exclus (1 Cor.), cei ce mâncau din lucrurile jertfite idolilor, cei ce scandalizau societatea antică, permiţând femeilor să nu-şi acopere capul după obiceiul vechi (1 Cor. 11; Gen. 24,65), cei ce abuzau de mesele comune (agape), profanând Cina Domnului, uni fraţi din Corint care abuzau de darul limbilor folosindu-l în mod egoist, inutil şi dezordonat; unele femei care nu ţineau seama de autoritatea soţilor lor şi luau cuvântul în Biserică împotriva ordinii obişnuite pe atunci în societate; o serie de eretici şi schismatici care tulburau comunităţile; unele văduve tinere care nu

se ţineau de nici o activitate utilă ci numai de intrigi şi bârfă, căzând în ispite şi mai rele (1 Tim. 5,12-15), unii sclavi care nu ascultau de stăpânii lor creştini sub cuvânt că sunt „fraţi" (1 Tim. 6,2-5), creştinii cărora lai se adresează Iacov în cap. 2-5; creştinii de la sfârşitul secolului care slăbiseră în privinţa iubirii frăţeşti, cei ce nu mai respectau autoritatea apostolică; creştinii din Pergam care permiteau libertinismul ereziei nicolaite; unii din Tiatira care se lăsaseră amăgiţi de profetesa poreclită „Izabela"; creştini din Sardes care deşi deveniseră renumiţi în progres spiritual, în realitate erau morţi din punct de vedere spiritual, adormiţi, mânjiţi şi lipsiţi de dragoste frăţească; şi în fine, creştinii din Laodicea care au preţuit atât de puţin epistola pe care Pavel le-o adresase încât n-au păstrat-o şi de aceea nu o mai avem (Col. 4,16), ba mai mult, după ce le-a fost adresată şi epistola către Coloseni, nu s-a făcut nici o schimbare hotărâtă – la sfârşitul secolului laodiceenii erau cei mai de plâns dintre toţi creştinii, nişte creştini bogaţi, mulţumiţi de sine, compromişi şi lipsiţi de adevărata experienţă a credinţei (Apoc. 2-5).

Toate aceste exemple dovedesc că prima Biserică, fără îndoială cea mai creştină dintre toate cele care au descins din ea, n-a fost perfectă, n-a fost biruitoare, deşi a trăit având în faţă ţinta desăvârşirii creştine şi s-a străduit s-o atingă (Ef. 4,13-15). Dar pentru a avea adevăratul tablou al Bisericii primare, trebui să ne amintim că toate aceste scăderi sunt pe de o parte prevăzute în planul divin (Mat. 13,28-30.38.47-50; 1 Cor. 11,18-19) şi pe de altă parte conducătorii Bisericii au luptat contra acestor rele prin învăţătură şi disciplină şi prin ajutor supranatural (1 Cor. 5,13; 2 Cor. 6-7; Fapte 5,9).

Referitor la doctrina învăţată de prima Biserică, nu ne-a rămas un catechism sau un crez, o mărturisire de credinţă. Totuşi Noul Testament dă informaţii complete asupra doctrinei învăţate de apostoli şi de autorii celorlalte cărţi ale Noului Testament. Aspectele enunţate mai sus în dreptul moralităţii primilor creştini, dimensiunile cultului şi ale organizaţiei sunt în aceeaşi măsură puncte de doctrină însă le-am expus separat, aşa cum ne-am propus. Vom aminti şi principiile fundamentale, cardinale, fără a avea pretenţia că le-am expus pe toate. O observaţie care poate fi făcută asupra fiecărui principiu doctrinar, este că fiecare dogmă nu este expusă nicăieri în mod complet, integral şi că fiecare este de fapt un mister revelat celor credincioşi, o revelaţie cu dimensiuni adesea paradoxale. Primii creştini, spre deosebire de secolele următoare, s-au străduit să extragă mai ales caracterul practic ala cestor revelaţii divine primite prin credinţă, mai presus de raţiune şi nu în primul rând organizarea lor într-un sistem ideologic rigid.

(1) Revelaţia divină, singura sursă a cunoaşterii

În ciuda faptului că în prima Biserică au existat mulţi profeţi şi că apostolii şi-au lăsat moştenire doctrina lor şi prin viu grai, primii creştini au respectat principiul că totul trebuie raportat la autoritatea supremă a Scripturii (1 Tes. 5,19-22; 2 Tes. 2,15; 2 Tim. 1,13; 3,14-17; 4,1-4; Mat. 15,7-9). Ei credeau în infailibilitatea Scripturilor care au fost scrise sub inspiraţie profetică (Ioan 10,35 b; Ioan 17,17; 2 Petru 1,21; Apoc. 22,18-19) şi în mod evident Scripturile de bază erau acelea ale Primului Testament (Mat. 5,17-19; Ioan 5,46-47; Luca 16,29-31; 24,27.44.45; Fapte 15,21; 17,11) la care s-au adăugat mai târziu relatările evanghelice ale vieţi lui Iisus ca o confirmare a profeţiilor Primului Testament şi celelalte scrieri în care o mare parte reprezintă interpretări şi comentarii la Primul Testament şi noi descoperiri profetice. Sistemul de interpretare ale primilor creştini era un sistem natural, raţional, departe de subtilităţile „cabalistice" şi alegorizante ale unor şcoli iudaice şi elene (2 Cor. 2,17; 4,2; 2 Tim. 2,15; Tit 1,9).

(2) Doctrina despre Dumnezeu

Creştinismul este un monoteism în aceeaşi măsură ca şi iudaismul Primului Testament, ci singura deosebire că doctrina Trinităţii este mai mult subliniată. Deşi nicăieri în

Noul Testament nu găsim o formulare dogmatică a acestei doctrine (textul din 1 Ioan 5,7 este o interpretare mai târzie), dovezile sunt mai mult decât suficiente cu privire la dumnezeirea reală a lui Christos şi a Spiritului Sfânt pe de o parte şi cu privire la unitatea de natură, caracter şi autoritate, pe de altă parte. (1 Ioan 5,20; Ioan 20,28-29; Rom. 9,5; Tit 2,10.13; Evrei 1,8-9; 2 Cor. 3,17-18; 1 Cor. 2,10; Fapte 5,3-4; Mat. 28,19 = un singur nume; Is. 63,9-10; Gen. 1,26.27; Ex. 3,2.4.14; 1 Cor. 10,4 = Deut. 32,4; Apoc. 1,8.11-13.17-18; 2,29). Prima Biserică nu credea într-un Dumnezeu singular în sensul islamic sau unitarian care provine din iudaismul degenerat, ci în monoteismul tri-unitar care a fost recunoscut şi de către scriitorii Primului Testament.

(3) Dogma cchristologică

Referitor la natura lui Christos, creştinii credeau ceea ce în esenţă le spusese şi profetul Isaia (9,6-7) şi Mica (5,2) etc. şi anume că Christos este acea persoană dumnezeiască, una cu Dumnezeu Iehova, prin care s-au făcut toate, care a fost întotdeauna Dumnezeul şi Mântuitorul lui Israel, venit în sfârşit în trup, luând asupra Sa natura noastră omenească (Ioan 1,1-3.14). ei credeau în natura dublă a lui Christos, care este un mister revelat, obiect mai mult al credinţei decât al raţiunii (1 Tim. 3,16; Rom. 9,5). În timp ce Christos era pe pământ, era în acelaşi timp şi om şi Dumnezeu , Fiul omului şi Fiul lui Dumnezeu (Ioan 5,21.26; 8,58-59; 9,35-38). În natura Sa umană, nu a fost un trup aparent, ci carnea noastră (Ioan 1,14), „asemenea cărnii păcatului" (Rom. 8,3), „părtaş cărnii şi sângelui… asemenea fraţilor lui" (Evrei 2,14.17), ca să poată fi ispitit în toate lucrurile ca şi noi (Evrei 2,18; 4,15; Mat. 4,3…), totuşi fără a păcătui nici măcar în intenţie (Evrei 7,26-28). Moartea Sa pe cruce a fost reală (Ioan 19,33-34; Apoc. 1,18).

(4) Personalitatea şi lucrarea Spiritului Sfânt

Este clar că primii creştini priveau Spiritul Sfânt ca pe o altă denumire a lui Christos, nici ca pe o emanaţie impersonală a lui Dumnezeu, nici ca un înger. Pentru ei Spiritul Sfânt era o persoană distinctă a Dumnezeirii (Ioan 14,16-17; Ioan 16,13-15; 15,26; Mat. 3,16-17). Niciodată nu a existat vreo dispută cu privire la purcederea Sa de la Tatăl sau şi de Fiul (Ioan 15,26; 14,26; 1 Petru 1,11.12; Ioan 20,22). În mod sigur, Spiritul Sfânt era pentru ei ca Dumnezeu şi reprezentant permanent şi nevăzut al Tatălui şi al Fiului (Fapte 5,3-4). Ei credeau că Spiritul Sfânt este Acela care conduce Biserica şi conduce la Dumnezeu în calitate de Vicar al lui Christos (Ioan 14,16-17; Fapte 1,18) şi importanţa experienţei primirii Spiritului Sfânt este atât de mare, încât cei ce credeau în Christos fără să aibă cunoştinţa şi experienţa primirii Spiritului Sfânt, puteau fi botezaţi din nou (Fapte 19,1-7). Toate manifestările supranaturale benefice din prima Biserică erau atribuite Spiritului Sfânt (1 Cor. 12).

(5) Legea morală

Christos, apostolii şi întreaga Biserică primară au crezut în perpetuitatea şi obligativitatea Legii morale, în literă (sub forma Decalogului şi a comentariilor derivate în V.T. şi N.T.) şi în spirit (sub forma poruncii iubirii): Mat. 22,36-40; Deut. 6,5; Lev. 19,18.34. toate poruncile Decalogului au fost recunoscute de Christos şi apostoli ca fiind o moştenire esenţială a creştinismului – com. cu Exod 20.

I – Numai Creatorul este Dumnezeu şi vrednic de închinare (Mat. 4,10; Apoc. 14,7), Sfânta Trinitate este singurul obiect al adorării şi închinării. Nu trebuie să ne închinăm nici celor mai sfinţi dintre sfinţi (Fapte 10,25-26; 14,8-18), nici îngerilor din cer (Col. 2,18), nici chiar îngerului lui Christos – îngerul Gabriel – care este comandantul general al îngerilor (Apoc. 1,1; 19,10; 22,8-9). Maria mama lui Iisus, nu primeşte nici o veneraţie în Scriptură (Luca 8,20.21; 11,27-28). Dacă este numită „fericită" (Luca 1,48) aceasta este obişnuit şi în

alte cazuri (Gen. 30,13). La Rusalii, o întâlnim rugându-se lui Iisus împreună cu apostolii şi cu fraţii lui Iisus, iar Luca nu ne mai spune nimic despre ea în Faptele Apostolilor. Numai Dumnezeu poate primi închinarea, pentru că numai El este nemuritor. În afară de Dumnezeu (Trinitatea), nimeni nu are în sine nemurirea ci toţi sunt creaturi (1 Tim. 6,15-16),. Cu cât mai mult nu merită închinarea zeii imaginaţi de către muritori (1 Cor. 8,4-6).

II – Închinarea adevărată interzice cultul imaginilor (Ioan 4,22-24; 2 Cor. 4,18; 5,7). Nici adevărata cruce pe care a murit Iisus nu poate fi venerată (Ioan 3,14-15; Num. 21,9; 2 Împ. 18,3-8). Nicăieri în Noul Testament sau în alte scrieri ale primilor creştini nu se pomeneşte obiceiul de a face semnul crucii. Singurul mod de a lua crucea, datoria fundamentală a creştinului, este a urma în toate exemplul lui Iisus, ceea ce ne atrage suferinţe (Mat. 10,38-39; Gal. 2,20) şi singurele semne pe care trebuie să le poarte creştinul sunt semnele suferinţelor şi bătăilor pentru cauza lui Christos (Gal. 6,17; 2 Cor. 11,23-25). Singura icoană a lui Dumnezeu pe care suntem datori s-o adorăm şi singura care ne poate arăta corect pe Dumnezeu este Iisus Christos (Col. 1,15). Privind la tot ce este El şi a făcut pentru noi, privim la Dumnezeu. Iisus este singurul Om care poate fi mijlocitor între Dumnezeu şi păcătoşi, şi de asemenea, singura imagine a lui Dumnezeu pentru că El Însuşi este Dumnezeu (1 Tim. 2,5; Evrei 7,25-27).

III – Respectul faţă de numele lui Dumnezeu este o obligaţie creştină. A folosi Numele lui Dumnezeu pentru a susţine un neadevăr, a vorbi poveşti şi teorii omeneşti în Numele lui Dumnezeu, este un păcat capital. De asemenea, se încadrează aici orice vorbire lipsită de respect la adresa lui Dumnezeu şi folosirea Numelui Său în jurăminte false sau în jurăminte comune uşuratice (gen „zău" de ex.). Pentru a nu scandaliza pe iudei şi pentru că Numele lui Iehova (Yahweh) nu putea fi pronunţat în greceşte, scriitorii Noului Testament l-au înlocuit cu cuvintele Domnul sau Dumnezeu, aşa cum făceau evreii (Luca 11,2; Mat. 12,24.31.32.36.37; 6,7-9; Luca 6,46; 21,8; Mat. 7,22-23; Fapte 19,13-17; 5,3-4; 1 Cor. 10,9-11; 2 Cor. 4,2.5; 2 Petru 3,16; Iuda 4).

IV – Repausul săptămânal al zilei a şaptea era considerat de către Christos la fel de obligatoriu ca şi mai înainte. (Mat. 20; Luca 23,54-56). Neamurile, la fel ca iudeii, îl considerau tot atât de obligatoriu (Fapte 16,12-13.20-21; 17,2-4; 18,3-5; 13,42-45). Creştinii îl ţineau după modelul lui Iisus, care restabilise Sabatul după legea divină şi nu după legiuirile profanatoare ale rabinilor. Christos S-a declarat Domn al Sabatului şi a făcut în Sabat şapte minuni pentru a-i arăta adevăratul înţeles (Marcu 2,27-28). Ioan, la sfârşitul primului secol, numeşte încă Sabatul ziua domnească (Apoc. 1,10 cf.; 11,19; 12,17) în timp ce ziua învierii o numeşte „ziua întâi a săptămânii" (nu sabat creştin!) fără să-i atribuie vreo importanţă (Ioan 20,1.19). în acest Sabat al zilei a şaptea pe care-l respecta Pavel şi creştinii din vremea sa, Pavel vedea totodată un simbol al ascultării prin credinţă, o lecţie practică a adevăratului repaus sabatic pe care-l găsim în Christos şi un semn al credinţei fundamental creştine că Iisus este Creatorul (Evrei 4,1-11; 1,2).

V – Cinstirea părinţilor. În concepţia lui Iisus şi a apostolilor, era considerată o obligaţie fundamentală (Mat. 15,3-6; 19,19; Ef. 6,1-3). Numai datoria faţă de Dumnezeu poate limita într-un singur sens cinstirea părinţilor (Mat. 10,37; Evrei 12,9-10).

VI – Respectul faţă de viaţa umană era la primii creştini o poruncă indiscutabilă. Uciderea era considerată întotdeauna păcat, păcat capital. Nimeni nu are dreptul să ia viaţa semenului său (Apoc. 9,21; Mat. 19,18; Apoc. 21,8). Chiar răzbunarea şi războiul pentru o cauză dreaptă au fost condamnate de Christos (Mat. 5,44; 26,51-52; Rom. 12,17-21). Militarilor nu li se refuza dreptul de a fi primiţi ca membrii (Luca 3,14; Fapte 10,1-2.47-48; 16,33), dar estre destul de interesant că în timp ce Iisus şi apostolii au învăţat iubirea de oameni, n-au făcut distincţie politică, religioasă sau naţionalistă (Luca 10,27-29…). Iisus şi apostolii au patrioţi în sensul creştin, deoarece au revărsat binecuvântările Evangheliei mai întâi în patrie (Fapte 1,8) şi mai întâi celor de acelaşi neam cu ei (Rom. 1,16). Dar concepţia creştină originară era că urmaşii lui Christos nu se unesc cu concetăţenii lor în operaţiile militare, nici dacă

este vorba de eliberare sau apărare. Christos nu a simpatizat cu mişcarea revoluţionară a zeloţilor (Mat. 5,38-48), şi prezicând războiul romanilor contra iudeilor, El nu i-a îndemnat pe creştini să apere Ierusalimul pământesc cu sabia, ci să fugă pentru a-şi salva viaţa (Mat. 24,16). Josefus Flavius dovedeşte că iudeo-creştini chiar aşa au făcut. Cu atât mai mult însă, creştinii nu s-au aliat cu romanii. Pe de altă parte, Noul Testament nu condamnă autorităţile civile pentru folosirea armelor în scopul justiţiei (Rom. 13,4).

VII – Condamnarea adulterului (fidelitatea conjugală) este clar prezentată în Noul Testament (Mat. 5,27-32; 19,3-9). De asemenea, desfrâul şi prostituţia erau condamnate, ca şi sodomia şi orice „necurăţie" (Apoc. 21,8; 22,15; 1 Tes. 4,3-5.7). Nici poligamia nu era considerată legală şi cu toate că poligamii care se pocăiau probabil nu era siliţi să-i repudieze soţiile, cel puţin cei ce aveau slujbe în Biserică nu puteau fi poligami (1 Tim. 3,12). Şi aceasta cu atât mai mult cu cât obiceiul poligamiei nu exista la romani.

VIII – Cinstea şi respectul faţă de muncă. Christos şi apostolii au condamnat orice formă de necinste, înşelăciune, profit şi exploatare (Mat. 5,30; Luca 18,20; 19,2.8-10; Ef. 4,28; Col. 3,22-25; 4,1; 2 Tes. 3,7-15; 1 Tim. 3,3; Iacov 5,4). Se interzicea luarea de mită şi orice fel de stoarcere (Luca 3,12-14; Fapte 24,26). Neplata datoriilor, de asemenea (Rom. 13,7).

IX – Recunoaşterea adevărului şi mărturia mincinoasă. Christos şi apostolii nu au inventat nici un subterfugiu pentru a scăpa de obligaţia de a spune totdeauna adevărul (Mat. 19,18; Ioan 8,44; Ef. 4,25; Apoc. 22,15; Col. 3,9). Orice neadevăr face rău aproapelui şi nu doar în instanţă şi face rău propriei conştiinţe şi adevărului (Iacov 3,14). Totuşi, mărturisirea unui adevăr care poate face rău aproapelui nu putea fi considerată împlinirea legii (Mat. 26,14-15.48; Evrei 11,31).

X – Pofta, dorinţa păcătoasă, intenţia şi reînvierea de a face un lucru nepermis, este considerată rădăcina tuturor celorlalte păcate (Rom. 7,7-8; Iacov 1,14-15; 4,1-2; 1 Petru 1,14; 2,11; 2 Petru 2,14; 1 Ioan 2,16-17; Iuda 1.8.16.18-19)…

Noul Testament învaţă legea morală nu doar în literă, ci şi în spirit. Fiecare din Cele Zece Porunci a fost aprofundată şi lărgită prin învăţătura şi exemplul lui Christos şi al apostolilor, potrivit cu spiritul legii care dictează interpretarea cea mai profundă şi mai largă (Mat. 5; Iacov 2; 1 Ioan 4,4-21).

(6) Suveranitatea divină şi liberul arbitru

Doctrina creştină învaţă că Dumnezeu este suveran absolut peste destinele universului şi indivizilor. El controlează toate în aşa fel încât indiferent de acţiunile omeneşti, Îşi împlineşte voia Sa (Rom. 8,28-33; 9,13-23; 11,32-36; Ioan 6,65; Ef. 1,11; Mat. 10,29). Totuşi voia lui Dumnezeu nu este capricioasă şi arbitrară; nu este o voinţă tiranică şi părtinitoare. Predestinarea mântuiţilor nu a fost făcută în mod necondiţionat şi nominal, ci o predestinaţie generală, condiţionată, adică o predestinaţie în Christos (Ef. 2,10; Ioan 3,16). Maestrul ceresc se foloseşte de tot felul de vase de cinste şi vase de ocară. Dar Dumnezeu formează, direct sau prin îngăduinţa Sa, aceste vase de cinste şi vase de ocară, în funcţie de propria lor voinţă (2 Tim. 2,20-21). Dumnezeu „împietreşte" inima celor ce refuză adevărul, prin faptul că a creat şi susţine o lege naturală pe baza căreia respingerea voită şi repetată a adevărului, duce la imposibilitatea sufletului de a mai putea alege binele (Rom. 9,18; Evrei 3,8.12-13; 6,4-6; 10,26; Marcu 3,5; 16,14; Rom. 2,5). Dumnezeu a ales pe cei chemaţi numai în mod condiţionat, în Christos şi nu în mod arbitrar (Ef. 1,4-5; 2 Tes. 13-14). Această favoare este condiţionată de propria alegere, de ascultare (Ioan 6,70-71; Mat. 26,24-25; Gal. 5,4; 2 Petru 1,9-11; 1 Cor. 9,27; Apoc. 21,7-8). Omului îi aparţine cu totul libertatea de a-şi alege soarta şi calea (Apoc. 22,17; Evrei 12,25; Mat. 19,21; Ioan 6,66-68). Altă soartă dorise Domnul Ierusalimului şi conducătorilor lui (Luca 7,29-30; 19,41-44).

O învăţătură înrudită cu aceasta este aceea a providenţei lui Dumnezeu. el ne poartă de grijă în aşa fel încât, prin controlul Său asupra tuturor factorilor, face ca toate lucrurile să vină în sprijinul celor ce-L iubesc şi chiar şi cele ce par nefavorabile (Rom. 8,28; Fil. 1,18-19.12-14; Mat. 6,25-34).

(7) Planul de mântuire

Noul Testament învaţă că Dumnezeu a conceput în sfatul tainic al Trinităţii, în Sine Însuşi, un plan veşnic „înainte de veşnicii" (2 Tim. 1,9) care consta nu numai în crearea, ci şţi în posibilitatea recuperării noastre din păcat (Ef. 4,1-10; Col. 1,15-20; Evrei 1,2-4 etc.; 1 Petru 1,19-20). Planul divin a fost făcut nu doar pentru eventualitatea apariţiei păcatului, ci în virtutea preştiinţei absolute a lui Dumnezeu şi în virtutea înţelepciunii şi iubirii Lui (1 Petru 1,2; Rom. 8,29). Dumnezeu nu este vinovat de apariţia păcatului în Univers. El a făcut pe fiii Săi după chipul Său, adică desăvârşiţi dar liberi de a asculta sau a nu asculta. Păcatul a venit ca un abuz, l unor îngeri şi al lui Adam, abuz de libertate morală (Iuda 1.6; Rom. 5,12; Iacov 1,13).

Planul lui Dumnezeu a prevăzut o cale de salvare pentru oamenii căzuţi în păcat şi nenorocire, în aşa fel încât păcătoşii care vor, prin credinţă şi ascultare, să fie iertaţi de vina păcatului şi mântuiţi cu totul din stăpânirea păcatului, prin îndreptăţire, sfinţire, desăvârşire, prin răscumpărare totală din păcat şi eliberare de toate urmările lui. acest proces avea să fie efectuat de Spiritul Sfânt prin asistenţa îngerilor dar temeiul legal şi posibilitatea avea să vină prin metoda cea mai ingenioasă găsită de Dumnezeu: întruparea şi viaţa şi moartea ispăşitoare a lui Christos, urmate de învierea, înălţarea, slujirea Sa preoţească, judecata şi restaurarea finală efectuate prin El. Această mântuire lucrată de Iisus Christos este un mister profund şi o ştiinţă vastă care se întemeiază pe doctrina ispăşirii. Posibilitatea salvării a fost oferită întregii lumi dar numai cei ce acceptă condiţiile o pot avea (1 Ioan 2,2; Ioan 3,16; 2 Petru 3,9; 1 Tim. 2,4). Şi aceştia sunt de obicei puţini (Mat. 7,13-14; Luca 13,23-24). Cei mai mulţi se vor pierde din vina lor (Apoc. 20,8 u.p.).

În planul Său, Dumnezeu a prevăzut şi posibilitatea mântuirii celor ce nu au o cunoaştere a revelaţiei speciale. Revelaţia divină prin natură şi prin conştiinţa morală individuală, care este agent al Spiritului Sfânt, este lumina după care vor fi testaţi şi judecaţi mulţi (Ioan 1,9; Rom. 2,11-16). Toţi mântuiţii sunt salvaţi numai prin Iisus Christos, dar nu toţi vor fi conştienţi de aceasta până la înviere.

Afară de salvarea oamenilor, planul de mântuire a prevăzut un obiectiv şi mai înalt: împăcarea întregului Univers cu Dumnezeu, adică demonstrarea perfectă a dreptăţii divine, asigurarea armoniei, crearea unei siguranţe veşnice pentru toate lumile, ca să nu mai existe nici primejdia păcatului (Col. 1,19-20; Ef. 1,9-10). Chiar fiinţele sfinte, care n-au căzut în păcat din alte lumi ale Universului, au fost mântuite prin Christos, nu din păcat, ci din primejdia păcatului, de prezenţa păcatului în Univers, de şansa de urma, ca fiinţe libere ce sunt, calea rebeliunii.

(8) Îndreptăţirea prin credinţă

Acest principiu de bază al mântuirii păcătoşilor arată mijlocul subiectiv al mântuirii, calea prin care primim mântuirea. Mântuirea nu o putem cumpăra prin eforturile legaliste, prin meritele noastre, ci numai prin credinţa în meritele salvatorului, pe baza ispăşirii lucrate de El (Ioan 6,28-29; 8,24; 3,14-15; Rom. 2,17; 3,24-30). Faptele noastre de ascultare a Legii, faptele credinţei, nu sunt însă ceva în plus pe lângă credinţă, ci sunt rodul credinţei (Rom. 3,27.31; 2,13; 6,15-22; 8,1-14; Gal. 5,22-25; Iacov 2,8-26). Ele sunt o datorie fundamentală nu un merit (Luca 17,7-10). Le nu sunt un preţ al vieţii veşnice, nici o mită oferită Judecătorului Suprem. Îndreptăţirea oferită de Dumnezeu prin credinţă, este condiţionată de pocăinţă, care este la rândul ei tot un dar ce poate fi primit sau respins (2 Tim. 2,25; Fapte 17,30; 5,31).

Oamenii trebuie să vină la Christos spre pocăinţă aşa cum sunt, nu după ce au făcut tot ce pot în puterile lor pentru a „merita” harul mântuitor (Mat. 11,28-30; Ioan 5,40; Apoc. 22,17 up).

În terminologia Noului Testament a îndreptăţirii înseamnă a socoti pe cineva drept din punct de vere juridic, a-l dovedi drept, a-l arăta ca fiind drept şi a-l face drept. Toate aceste sensuri se aplică procesului mântuirii din păcat prin credinţă. Cel ce crede în Christos are harul nu numai de a fi iertat de vina păcatului (socotit neprihănit), ci şi eliberat de puterea păcatului (făcut neprihănit, sfinţit, desăvârşit) prin credinţa în meritele şi puterea lui Christos şi prin lucrarea Spiritului Sfânt (1 Cor. 6.10; Rom. 5,19-21; 2 Cor. 3,18; 2 Cor. 5,21).

Neprihănirea prin credinţă nu este doar o stare juridică, ci o relaţie cu Dumnezeu, o vieţuire conformă cu voia Sa (Gal. 2,20). Primii creştini n-au înţeles credinţa mântuitoare ca fiind o simplă acceptare mintală ci o relaţie vie cu h, bazată pe încredere, o dependenţă totală care se manifestă în fapte. Ascultarea şi credinţa sau credinţa şi iubire, sunt de obicei, asociate în Noul Testament (Gal. 5,5-6; 1 Cor. 7,19; 1 Tes. 1,3; 3,6.10-12; 5,8; 1 Tim. 1,5; 1,14; Evrei 3,19; 4,11).

Între lege şi har este o legătură strânsă, deoarece legea, prin faptul că ne arată păcatul, devine un instrument ai harului şi face să se înmulţească harul lui Dumnezeu pentru cei ce o iau ca o oglindă şi ca normă morală (Rom. 5,20-21; Rom. 7,7-9.14.22; Iacov 1,22-25). Ea ne îndrumă la Christos. Pe de altă parte, harul şi credinţa adevărată duc la întărirea Legii (Rom. 2,31; Rom. 6,14-15) Dumnezeu nu primeşte o păzire a legii după literă, adică fără a fi din credinţă şi iubire. Legalismul şi ritualismul erau respinse de către primii creştini (Rom. 7,6; 2 Cor. 3,6).

Primii creştini credeau în desăvârşirea de caracter, în desăvârşirea morală după chipul lui Iisus şi prin puterea şi metoda Sa (Fil. 3.10-15; Evrei 12,1-3; Mat. 12,1-3; 5,48; 19,21; 1 Petru 3,21; 1 Ioan 2,6; 3,3; 4,17; Iuda 24; Apoc. 3,21). Această demonstraţie a biruinţei lui Christos, primii creştini credeau că trebuie pe deplin realizată înainte de venirea lui Iisus a doua oară (Rom. 16,20; 1 Cor. 1,8-9; Col. 1,28; 1 Tes. 5,23-24; 2 Petru 3,11-14; Apoc. 14,4-5.12.15; Ef. 5,27). Prima Biserică nu aştepta în viaţa aceasta o desăvârşire a naturii omeneşti (căci chiar Christos a fost desăvârşit trăind totuşi în această carne a noastră – Rom. 8,3; Evrei 4,15; 5,8-9; 2,14-18), ci doar o desăvârşită supunere lui Dumnezeu prin credinţă, pentru ca El să-Şi poată face desăvârşit lucrarea în noi (Iacov 1,4; 1 Ioan 4,17-18).

(9) Toleranţa religioasă

Primi creştini erau învăţaţi să fie îngăduitori cu cei ce au alte convingeri, să iubească pe toţi oamenii şi să creadă că Dumnezeu Îşi poate face lucrarea Sa prin oameni care par a fi în afara Bisericii (Marcu 9,38-42; Luca 9,46-56). Cei ce sunt repede dispuşi de a smulge neghina, numind „eretici” pe cei ce nu înţeleg lucrurile exact la fel, pot face dezastru în creştinătate (Mat. 13,24-30). Sinagoga iudaică, statul iudaic, foloseau după Lege pedepse corporale (Mat. 10,17; 2 Cor. 11,24; Deut. 25,3), dar Iisus nu a încredinţat Bisericii Noului Legământ o asemenea autoritate (Mat. 18,17; 1 Cor. 5,11-13). Mustrarea şi excluderea erau singurele măsuri. Ba chiar în privinţa mustrării, creştinii învăţau să nu o transforme în vrăjmăşie (2 Tes. 3,14-15). Chiar apostolii nu pretindeau că au „stăpânire peste credinţa altora” (2 Cor. 1,24; 1 Petru 5,3). Singura armă de luptă a apostolilor era Cuvântul lui Dumnezeu, pe care-l mânuiau cu o mare spiritualitate, putere, elocvenţă, respect şi amabilitate (2 Tim. 2,24-25; 4,2; Tit 1,9).

Nici prin gând nu le trecea primilor creştini să apeleze la puterea civilă pentru a sprijini adevărul şi a pedepsi pe vinovaţii din Biserică (1 Cor. 6,1-6). Ereticii nu erau daţi pe mâna puterii civile, ci „pe mâna Satanei”, adică afară din Biserică, dacă ţineau neapărat să nu mai fie în armonie cu ea (1 Tim. 1,20; 1 Cor. 5,5.13). Referitor la celelalte religii, la iudei şi tot felul de păgâni, creştinii învăţau să se poarte în aşa fel încât să nu scandalizeze pe nimeni (1 Cor. 10,32; 9,19-23; Mat. 10,16-17). Este adevărat că uneori apostolii rosteau cuvinte grele la adresa ereticilor care, dispreţuind lumina dată de Dumnezeu, produceau nesfârşite tulburări

prin biserici. Totuşi, în nici un caz, creştinii nu au apelat la ajutorul autorităţilor civile aşa cum făceau iudeii sau preoţii păgâni (Fapte 17,5-6; 18,12-17).

(10) Despre nemurire

Prima Biserică învăţa că numai Dumnezeu este nemuritor, în sens absolut, adică numai El are viaţa în Sine (1 Tim. 6,16; Apoc. 1,17-18; Evrei 9,14). Numai Dumnezeu poate spune „EU SUNT" (Ioan 18,6; 8,58). Chiar când era fără păcat, în paradis, omul nu avea în sine nemurirea (Gen. 2,7.17; 3,22-24:19). „Sufletul" omului înseamnă omul însuşi, persoana, sinele, şi acesta este muritor (Ezech. 18,4; 1 Petru 3,20; Fapte 2,41; Mat. 10,28).

Primii creştini credeau că morţii credincioşi nu merg imediat la cer, ci stau în mormânt inconştienţi, până în ziua învierii şi răsplătirii (Fapte 2,29.34; Evrei 11,39-40). Iisus a declarat că numai în vederea învierii S-a numit Domnul „Dumnezeul lui Avraam, Isac şi Iacov" (Ex 3) şi numai în vederea învierii ei erau înaintea Lui ca şi cum ar fi vii., pentru că El vede în viitor ca şi în prezent (Luca 20,37-40; Is. 63,16). Din pilda povestită de Iisus după modelul concepţiei fariseice din Luca 16,19-31 lecţia nu este nemurirea inerentă sufletului, ci faptul că omul nu este mai poate pregăti după moarte, că între vii şi morţi nu este nici o legătură, că nu există nici o revelaţie din lumea morţilor, că numai prin înviere ar putea un mort să revină în lumea celor vii şi că singura revelaţie după care vor fi judecaţi muritori, este Cuvântul scris al lui Dumnezeu. Pavel de asemenea, a declarat că singura mângâiere a creştinului în faţa morţii este credinţa în înviere şi că, dacă n-ar exista înviere, totul ar fi pierdut fără speranţă (1 Cor. 15,16-19.26; 1 Tes. 4,17-18).

Din anumite imagini alegorice şi simbolice folosite în Noul Testament nu trebuie trasă concluzia că primi creştini învăţau nemurirea naturală a sufletului asemenea fariseilor şi păgânilor. Ei învăţau că viaţa veşnică o putem primi odată cu credinţa în Christos, mai întâi ca o viaţă spirituală şi în sfârşit, la înviere, ca o viaţă fizică (Ioan 17,2-3; 5,24-25; 11,25-26; Rom. 8,10-11).

(11) Eschatologie

Înţelegerea pe care a avut-o prima Biserică asupra profeţiilor, asupra viitorului ei şi al lumii, a determinat toate acţiunile ei. Christos şi apostolii au lăsat o imagine destul de clară despre evenimentele principale pe care avea să le întâmpine Biserica şi cum avea să se încheie planul lui Dumnezeu cu această lume. Fără a intra în detalii, putem afirma că primii creştini cunoşteau că Biserica va suferi un mare declin spiritual pe măsura trecerii timpului, numit APOSTAZIE (îndepărtare de credinţă) (1 Tes. 2,3; 2 Tim. 3,1-5; 3,12-15; 4,3-4; Iuda 16-19).

Referitor la durata timpului până la sfârşit, prima Biserică nu a avut nici o idee precisă. Ei au aşteptat ca toate evenimentele, încoronate cu revenirea Domnului, să aibă loc în generaţia lor sau în scurt timp, încât unii dintre ei să vadă cu ochii revenirea lui Iisus (Rom. 16.20; Apoc. 4,15-17; Ioan 21,21-23; Fapte 1,6-11; 3,19-21; Rom. 9,28; 13,11-12; 1 Tim. 6,15; Tit 2,13; Evrei 10,25.35-38; Apoc. 3,11; 22,12.20). şi după cum apare din cuvântarea profetică a lui Iisus, acesta ar fi fost chiar planul lui Dumnezeu (Mat. 24,34; Luca 21,32-26). Totuşi apostolii au devenit conştienţi că data reală a revenirii Domnului nu este cunoscută şi nu poate fi cunoscută deoarece aproprierea evenimentului este condiţionată de misiunea şi creşterea în sfinţenie a Bisericii.[1]

Pe de altă parte, ţinând seama de starea reală a lucrurilor, apostolii au fost făcuţi conştienţi, în acord cu profeţiile vechi, că evenimentul acesta nu va avea loc atât de curând. Pavel scria că există o ordine a evenimentelor finale care trebuie să se succeadă înainte de venirea lui Iisus: mare apostazie a Bisericii şi în paralele cu aceasta decăderea şi prăbuşirea Imperiului Roman păgân (care împiedică apariţia lui Antihrist), apoi apariţia Omului fărădelegi care este,

[1] 2 Petru 3,9.11-13; Apoc. 14,15.178; Fapte 1,7-8.

atât produsul apostaziei Bisericii, cât şi promotorul ei. Această „taină a fărădelegii", Pavel o zărea deja lucrând în timpul său, în mod subtil ca un aluat, până când, odată cu îndepărtarea autorităţii păgâne a Romei, avea să se poată manifesta plenar. Această descoperire a nelegiuitului avea să fie însoţită de puteri supraomeneşti şi de argumentaţii satanice cu mare putere de amăgire, care vor antrena în acest maelstrom pe toţi creştinii care n-au iubit în mod hotărât adevărul şi au găsit plăcere în fărădelege. Această situaţie care avea să zguduie şi să cearnă Biserica, şi Antichristul, aveau să dureze până la revenirea Domnului (2 Tes. 2,1-12). Din această profeţie ne dăm seama că Pavel era conştient că evenimentul nu putea avea loc peste noapte, deoarece mai întâi trebuia să aibă loc o serie de evenimente, inter-condiţionate, care, prin natura lor, au nevoie de timp.

Apostolul Petru era, de asemenea, preocupat de importanţa profeţiilor (1 Petru 1,10-12) şi sfătuieşte şi pe credincioşi să le cerceteze cu sprijinul Spiritului Sfânt, ca fiind nişte dovezi chiar mai tari decât acea dramatizare a revenirii pe care o văzuse el pe „Muntele Schimbării la Faţă" (2 Petru 1,16-21; Marcu 9,.1-10). Dar şi Petru era conştient de faptul că unele erezii şi apostazii particulare care se infiltraseră pe timpul său, erau numai un interludiu al unei mari apostazii care va antrena pe mulşi şi care va fi condusă de falşi profeţi şi falşi învăţători. Aceşti pionieri ai apostaziei sunt descrişi în viziunea lui Petru ca fiind dintre creştini (apostaziaţi, foşti creştini sau numai creştini falşi). Specialiştii în cuvântări înşelătoare, destrăbălaţi, cu mare priză la mulţime, speculând cuvintele lui Pavel şi înlăturând Legea Morală în numele libertăţii Evangheliei, preocupaţi de o politică revoluţionară, certaţi cu autoritatea civilă, pasionaţi după femei, după mâncare şi după bani, doctrinari ai unei filozofii îngâmfate, ajunşi în fine, cel puţin în sens practic, acolo de unde plecaseră înainte de a fi creştini, în păgânism.

Petru arată că aceste lucruri sunt în acord cu ceea ce vestiseră profeţii şi acest tip de învăţători, teologi, filozofi şi conducători, vor exista până în zilele din urmă, din apropierea revenirii Domnului, el arată că timpul real al venirii Domnului este condiţionat de starea şi lucrarea Bisericii dar că evenimentul ar putea întârzia destul de mult fiindcă în ajunul revenirii, falşii învăţători aveau să abandoneze ideea revenirii Domnului pe motiv că generaţia părinţilor lor care crezuseră, a trecut şi totuşi Domnul n-a venit… Mai mult, arătând că evenimentul este condiţionat şi că Dumnezeu care este în afara timpului, este dispus să aştepte şi o mie de ani dacă este cazul. Petru dovedeşte că pe măsura trecerii timpului, Dumnezeu a descoperit primei biserici că venirea Domnului avea să întârzie din cauza nevoii, încă nesatisfăcute, de avertizare a lumii şi din cauză că Biserica încă nu era biruitoare (toate ideile sunt extrase din 2 Petru cap. 2-3).

Iacov cel drept se referă la venirea Domnului, arătând că este nevoie de răbdare şi iarăşi răbdare pentru adevăraţii creştini deoarece ei trebuie să lucreze pentru Domnul asemenea agricultorului şi să aştepte binecuvântarea lui Dumnezeu asupra lucrării lor, asemenea ploii timpurii şi târzii, pentru a putea vedea roadele coapte. Iar referitor la ploaie, este nevoie de credinţa şi viaţa de rugăciune a lui Ilie (Iacov 5,7-8.17-18). Şi Iacov crede că evenimentul este condiţionat.

Atât Pavel, cât şi Petru şi Iacov, au trăit înainte de anul 70 când a avut loc căderea Ierusalimului, care fusese profetizată de Iisus ca un eveniment important ce avea să se producă înainte de revenirea Sa (Mat 24). În mod natural, acest semn cardinal împlinit în timpul lor, trebuia să dea un nou având credinţei şi misionarismului, deoarece până la data aceea Evanghelia nu fusese vestită chiar tuturor neamurilor, cu atât mai puţin la „orice făptură" Mat. 24,14) în ciuda declaraţiei hiperbolice a lui Pavel (Col. 1,5-6.23). Comunităţi creştine existau doar în răsăritul imperiului şi în Italia, cu comunităţi mai dese în Palestina, Siria şi Asia Mică, adică unde trăiau mai mulţi evrei. În afara imperiului, Evanghelia pătrunsese probabil în Persia, Arabia, Etiopia – într-o oarecare măsură. Dar popoarele păgâne din Asia, Europa de Nord, Africa nu auziseră despre aşa ceva iar cele din Australia şi America nici nu erau cunoscute de

către creştini. Pavel voia să ajungă şi în Spania, care echivala pe atunci cu capătul pământului, dar se pare că nu a mai avut timp.

Realitatea nefericită a fost că a doua generaţie de creştini după anul 70, după distrugerea Ierusalimului, a experimentat o scădere a „dragostei dintâi" şi alunecare fatală spre marea apostazie prezisă. Bătrânul Ioan, singurul supravieţuitor dintre cei doisprezece, la sfârşitul acestui secol întâi, referindu-se la faptul că apostazia prezisă începuse să se desfăşoare prin manifestarea unei erezii puternice, a făcut legătura dintre „antihriştii" timpului său şi Antihrist care avea să vină (1 Ioan 2,18). Astfel caracteristicile lui Antihrist, care era probabil Omul fărădelegii prezis de către Pavel, pot fi aflate din descrierea antihriştilor precursori, contemporani ai lui Ioan. Termenul „antihristos" este o creaţie a apostolului Ioan formată din două cuvinte greceşti: 1 - anti – „în loc de", „vice"; 2 – „contra") şi Christos („Unsul lui Dumnezeu, Împăratul şi preotul ceresc). Aşadar Anmtihristul este un uzurpator, în acelaşi timp vice-Christos şi Contra-Christos, iar Antichriştii sunt după chipul şi asemănarea lui; oameni care pretind a fi reprezentaţi ai lui Christos dar în realitate fiind vrăjmaşi ai Lui.

Ian arată că aceşti antihrişti nu sunt evrei sau păgâni (căci n-ar fi fost nici o mirare) ci creştini apostaţi care s-au separat de Biserica apostolică (1 Ioan 2,19), tăgăduiesc pe Christos (v. 22-23), dispreţuiesc legea morală, manifestă ură faţă de fraţi (cap. 3), nu mărturisesc pe Christos, în special nu mărturisesc, nu recunosc că El a venit şi a biruit în această carne a noastră („sarx" Ioan 4,2-3), iubesc această lume şi lumea îi ascultă (4.5), nu ascultă de apostoli şi de adevăraţii creştini (v. 6), înclină spre idolatrie (5,21), caută să depăşească creştinismul prin filozofia lor (2 Ioan 7-9). Se pare că prin Antihrist Ioan înţelegea mai mult decât Omul fărădelegii din profeţia lui Pavel, adică chiar pe Satana, dumnezeul acestei lumi şi vrăjmaşul lui Christos, vechiul uzurpator (1 Ioan 4,3; 4; 5,19). Contrastul dintre expresia „Christos – Dumnezeul adevărat" şi îndemnul „feriţi-vă de idoli" (5,20-21) subliniază că Ioan aştepta ca Antihristul profetizat să fie o falsă înfăţişare a lui Christos.

Apocalipsa lui Ioan descoperă însă în modul cel mai deplin şi mai detaliat evenimentele printre care avea să navigheze Biserica până la sfârşit. Limbajul acestor viziuni este simbolic dar primii creştini nu credeau că este o arte pecetluită. Ba a venit tocmai la timp, în persecuţia stârnită de Cezarul Domiţian (cca. 95 e.n.) pentru a aduce mângâiere celor ce aveau de suferit rămânând statornici şi pentru a încuraja pe ultimul supravieţuitor dintre cei doisprezece, pe bătrânul Ioan, că viitorul Bisericii este în mâna lui Christos, în ciuda tuturor problemelor şi că în final Biserica va triumfa (Apoc. 1,2-19; 22,7.10.18-19).

Apocalipsa, deşi proclamă de la început revenirea pe curând a lui Iisus (Apoc. 1,1), în sens condiţionat, arată prin chiar bogăţia imaginilor ei care se succed ca un film în şapte serii, că timpul avea să se lungească mult faţă de aşteptările primilor creştini. Pare că ar spune la fiecare pas: „încă puţin , încă puţin". Trebuie să se mai întâmple şi cutare lucru! (6,10-11) în cursul viziunilor ei apar o serie de perioade criptice, durate misterioase măsurate în zile, ceasuri şi luni, în special o perioadă specifică de 1260 de zile, perioadă echivalentă cu trei vremi (ani) şi jumătate care fusese prezisă şi de către Daniel (Apoc. 11,2-3; 12,6.14; 13,6; Dan. 7,25; 12,7.11-12). Adevărata lungime a acestei perioade simbolice nu a fost descifrată în prima Biserică deoarece Dumnezeu hotărâse ca profeţia despre timp să nu fie înţeleasă până la timpul sfârşitului (Dan. 8,26; 12,4-9). În ciuda faptului că apostolii trebuie să fi cunoscut interpretarea celor „70 de săptămâni" (490 de ani) din Daniel 9,24-27, în care este implicat principiul „zi-an", totuşi nici unul dintre ei nu s-ar fi putut gândi la o întârziere de aproape două mii de ani. Profeţia lui Daniel însă la care se referea Pavel în 2 Tes. 2, descria pe „omul fărădelegii" ca pe un „împărat" care avea să succeadă Imperiului Roman după constituirea a zece regate şi avea să fie un blasfemiator înfumurat, şi un mare supraveghetor şi vizionar politic. În sfârşit, acest împărat roman care avea să-şi aibă regatul său între celelalte, ca succesor imediat şi direct al Imperiului Roman, avea să fie marele persecutor al „sfinţilor Celui Prea

Înalt" şi în îndrăzneala sa avea să meargă până acolo încât să proiecteze schimbarea timpurilor fixate din Legea lui Dumnezeu şi avea să domnească până la venirea Domnului (Dan. 7).

Apocalipsa lui Ioan preia această viziune într-o formă mult mai detaliată în ceea ce priveşte finalul luptei dintre Antihrist şi sfinţi. Ioan vede că şi în viitor puterea care va fi principalul vrăjmaş al poporului lui Dumnezeu, va fi o putere care urăşte Legea morală şi trăirea ei în trup (Apoc. 12,17; 11,19) adică exact caracteristicile antihriştilor contemporani cu Ioan. Viziunea prezice o lovitură dată nelegiuitului, o lovitură de moarte, după care totuşi „fiara" avea să-şi recapete puterile şi să ajungă la o dominaţie universală pentru scurtă vreme, în aşa fel încât toată lumea să-i dea omagii şi ascultare (Apoc. 13,3-4.7-8). Ioan ne spune că acesta va fi ultimul test al credincioşiei creştinilor (Apoc. 13,9-10:16-17; 14,8-10.12; 17,12-14). Este deosebit de interesant faptul că în Apocalipsa, Roma este văzută ca principalul vrăjmaş al creştinilor (Apoc. 17,1-2.15-18) şi era numită Babilon de către creştini, cu mult înainte de scrierea Apocalipsei (1 Petru 4,13); în scrierile sale nu se referă la Biserica din Roma care era cea mai mare şi mai renumită.

Ioan vede încheierea istoriei pământeşti a Bisericii într-o luptă spirituală care culminează cu apariţia lui Christos, şi a îngerilor Săi, împotriva puterilor pământeşti persecutoare (Apoc. 19,11-15; 16,14-16; 17,4). Deşi Apocalipsa nu ne comunică în mod literal durata reală până la sfârşit, putem observa că prin citirea ei, creştinii de la sfârşitul secolului I se puteau polariza în jurul lui Christos sau în jurul lui Antihrist; în jurul Babilonului pământesc care era Roma cezarilor. A prevăzut Ioan şi a înţeles oare că în secolele următoare tot mai mulţi creştini vor simpatiza cu Roma, că Roma înseşi se va boteza ca să poată înşela, stăpâni şi nimici în continuare pe urmaşii Mielului? Este greu de spus. Totuşi, când Ioan a văzut în viziune pe această mare „prostituată" stăpână a lumii, s-a mirat foarte mult şi mirarea sa ar fi într-adevăr foarte stranie dacă era vorba doar de Cetatea ucigaşă din timpul său, pe care o cunoştea destul de bine ca să nu se mai mire (Apoc. 17,6-7).

Apocalipsa arată că revenirea lui Christos va fi precedată de o avertizare puternică şi universală a acestui Babilon (Apoc. 14,14; v. 6-12; 18,1-4; 19,11) şi că va găsi lumea separată definitiv în două tabere: cu Christos sau cu Antihrist. Odată cu venirea lui Christos şi învierea drepţilor, Apocalipsa a descoperit primilor creştini un nou adevăr – domnia milenială a lui Christos şi a sfinţilor, care dat naştere mai târziu la tot felul de interpretări şi controverse, stârnind în creştinătate opoziţie faţă de Apocalipsa (cap. 20). Sfârşitul final al păcatului şi păcătoşilor era prevăzut la încheierea mileniului. Şi cu toate că imaginile simbolice şi expresiile poetice, adesea hiperbolice, ale lui Ioan, par să împrumute imaginea populară, păgână, a unui iad subteran care arde fără sfârşit, Ioan explică această imagine ca simbolizând consumarea definitivă a celor răi, moartea a doua, adică fără nădejdea unei noi învieri (20,9.14).

Referitor la viitorul lumii şi al Bisericii, descoperirea apocaliptică a lui Ioan nu simpatizează cu Roma sub nici o formă şi nici nu pomeneşte de refacerea Ierusalimului distrus de către cezari. În schimb, vorbeşte despre un Nou Ierusalim, o cetate Mireasă a lui Christos, opusă lor, care va coborî de sus (Apoc. 21) inaugurând pe pământ, după mileniu, o împărăţie veşnică în care Dumnezeu Însuşi va guverna Universul, stabilindu-Şi tronul pe această planetă curăţită de păcat (Apoc. 21,9-11.22-23; 22,1-5).

Ultima descoperire dată Bisericii, Apocalipsa, nu vede o distincţie între evrei şi neevrei. Noul Ierusalim este cetatea noului Israel, a noului pământ, a noului legământ, a noilor oameni. Ea cuprinde pe mântuiţii dintre evrei, deoarece poartă pe porţi şi pe temelii numele fiilor lui Israel şi ale celor doisprezece apostoli iudeo-creştini şi cuprinde şi împăraţi şi neamuri care au fost zidite în Israel. Iudeii credincioşi şi păgânii care L-au primit pe Christos, formează, în concepţia apostolilor, un singur popor, o singură naţiune aleasă, o singură zidire (Ef. 2) un singur „măslin" (Rom. 11,17-24), care poartă numele de Israelul lui Dumnezeu (Gal. 6,15.16). Iacov cel drept merge până acolo încât, scriind Bisericii o epistolă catolică (adică generală, universal valabilă), se adresează ei ca şi celor „12 seminţii împrăştiate" (Iacov 1,1).

Faptul că pe vremea aceea nu mai existau toate cele doisprezece seminţii evreieşti şi faptul că Iacov scrie în mod evident credincioşilor de pretutindeni în calitate de supraveghetor general (episcopul episcopilor) al Bisericii, ne face să deducem în mod sigur că prima Biserică creştină se socotea adevăratul Israel (Rom. 2,25-29), iar pe evrei, nu-i mai socotea ca iudei sau israeliţi, ca naţiune aleasă, ca sământă a lui Avraam (Apoc. 2,9; 3,9).

Aşadar nici Israelul din Apocalipsa 7,4 nu poate fi naţiunea evreiască deoarece oştirea de 144.000 de aleşi ai acestui Israel este caracterizată nu prin naţionalitatea iudaică, ci prin aceea că sunt slujitorii lui Dumnezeu (Apoc. 7,3) şi că sunt cei mai de aproape urmaşi ai lui Christos (14,1-5). Ei sunt adunaţi din orice popor de pe pământ (14,6), ieşiţi din Babilonul lumii în timpul judecăţii (14,7-8) şi deosebiţi de fiii Babilonului prin aceea că ei nu se vor închina omului fărădelegii sub nici o formă, ci vor fi asemenea lui Iisus, sfinţi, adevăraţi, statornici şi stăruitori în păzirea poruncilor Legii morale, şi a credinţei în Iisus (temeiul îndreptăţirii) – 14,9-12.

Astfel prima Biserică, în timp ce vestea învierea morţilor ca singura poartă spre nemurire, prin moartea şi învierea lui Christos, aştepta ca într-un viitor condiţionat, în urma împlinirii unor profeţii despre evenimente care aveau să testeze pe credincioşi, să fie desăvârşită prin suferinţe, ca şi Domnul ei, Mirele Christos şi să intre în Împărăţia slavei Lui, la revenirea Sa vizibilă, catastrofală şi glorioasă. Către această revenire a Domnului s-au îndreptat toate speranţele primilor creştini. Ea constituie singurul sens către care curge istoria Bisericii şi a lumii.

Erezii în prima Biserică

Cu toate că Biserica a susţinut cu tărie doctrinele arătate mai sus, sunt dovezi că încă de pe atunci au existat oameni care promovau doctrine particulare, în dezacord cu descoperirile Bibliei şi ale apostolilor, numite erezii (2 Petru 2,1; Iuda 2) - „preferinţe”. O primă categorie eretică a fost ilustrată de iudaizanţi. Aceştia erau creştini (în special iudeo-creştini) care susţineau încă valabilitatea legii mozaice (în special sărbătorile calendaristice, circumciziunea, obiceiuri fariseice legate de contactul cu păgânii) ca fiind o condiţie de mântuire pe lângă credinţa în Christos. Aceştia propovăduiau îndreptăţirea prin faptele legii, ca fiind calea mântuirii. Curentul acesta a rămas mult timp în Biserică dar în cele din urmă s-au produs şi separări. Când după moartea lui Iacov cel Drept, la Ierusalim, creştinii (Nazarinenii) au ales ca episcop pe Simon, un alt frate al Domnului, partida nemulţumită care tindea mai mult spre iudaism s-a reparat alegându-şi un episcop al ei (Thebutis). Aceştia au fost cunoscuţi sub numele de ebioniţi, (săraci). Ebioniţii negau divinitatea lui Christos, socotind că El a fost fiul natural al lui Iosif şi al Mariei. Erau mari apărători ai legii mozaice şi adversarii declaraţi ai doctrinei lui Pavel, pe care îl numeau „omul fărădelegii”, „patriarhul ereziilor” şi îl identificau cu Simon Magul. Au supravieţuit până în secolul V.

Controversa iudaizantă a cuprins majoritatea bisericilor creştine, deoarece majoritatea lor era constituită din populaţie mixtă - evrei şi păgân. Dar se pare că primejdia căderii în iudaismul apostat era mai mare în Palestina unde respectarea legii mozaice era şi un scut contra persecuţiei şi un drept de cetăţenie în Israel (Evrei 13,13-14; Gal. 6,12-13). Chiar pentru conducătorii Bisericii n-a fost simplu să menţină echilibrul între tendinţa iudaizantă şi libertatea creştină faţă de legea mozaică. Petru şi Barnaba s-au compromis public, urmând obiceiul fariseic de a nu mânca la aceeaşi masă cu păgânii (care era socotiţi spurcaţi) şi au fost mustraţi de către Pavel (Gal. 2,11-16). Dar cheia acestei tendinţe era şi mai sus pe scara ierarhică. Consiliul prezbiterial din Ierusalim, care era prezidat de către Iacov cel drept, avea în numărul său o serie de zeloşi care erau foarte îngrijoraţi de libertatea şi harul predicate de Pavel. Aceştia vegheau pentru ca şi păgânii creştinaţi să se conformeze legii mozaice. Petru şi Barnaba s-au compromis tocmai pentru a nu fi văzuţi rău de către aceştia. Iar mai târziu, însuşi Pavel

cade în acelaşi laţ, din respect pentru aceşti oameni care reprezentau autoritatea Bisericii (Fapte 15,1-2.5; 21,18-36).

Uneori cei ce predicau doctrine iudaizante erau emisari ai biserici şi aveau legitimaţii care dovedeau acest lucru (2 Cor. 3,1; 11,22-23). Deşi nu toate amănuntele sunt clare, este sigur că între Pavel şi prezbiterii din Ierusalim a existat o oarecare tensiune determinată de atitudinea faţă de legea mozaică. Este evidentă că Pavel nu se lăsa intimidat de autoritatea lor (Gal. 2,6-12; 6,3). Dar în aceste probleme chiar şi Pavel a fost silit să facă unele concesii, ca soluţii tactice (fapte 16,3; 1 Cor. 9,19-22) şi nu ca lege (Gal. 5,1-4.10-12; 6,12-15). În disputa dintre pagano-creştini (care se simţeau liberi să mănânce cărnuri de pe piaţă deşi uneori acestea fuseseră consacrate idolilor) şi iudeo-creştinii (care aveau o conştiinţă hiper-sensibilă şi se scandalizau de libertatea celorlalţi), Pavel nu condamnă purtarea pagano-creştinilor, ci o arată ca fiind nevinovată. Totuşi Pavel era conştient că mai degrabă nu trebuie date ocazii de scandal (Rom. 14,1-23; 15,1-7; 1 Cor. 8; 10,23-33). Astfel, în era apostolică, tendinţa iudaizantă a fost prima şi cea mai mare problemă.

Un alt curent de erezie este reprezentant de tendinţa opusă, păgânizată. Urmând anumite modele şi sisteme de filozofie greacă unii creştini interpretau creştinismul într-un spirit cu totul păgân, situându-se prin aceasta în opoziţie cu doctrinele fundamentale ale revelaţiei. Deşi tendinţa aceasta a fost mai slabă pe timpul apostolilor, totuşi ea s-a dat pe faţă încă din timpul lui Pavel şi s-a accentuat la sfârşitul secolului, după cum ne spun scrierile lui Ioan. Acest curent a fost reprezentat mai întâi de nişte creştini care în numele libertăţii harului propovăduit de Pavel, dispreţuiau legea morală, dispreţuiau autorităţile luând atitudini politice şi răspândeau doctrine mistice, spiritualiste, teosofice, pe care le numeau *gnosis* - ştiinţă. (1 Tim. 6,20-21; 2 petru 2; 3,15-18).

Aceştia predicau docetismul adică învăţătura că Christos nu a venit exact în carne omenească, ci într-un corp aparent (1 Ioan 4,2.5; 2 Ioan 6-7; Iuda 4,8.,,0-13.16-23). Erau foarte libertini cu privire la trupul lor (Apoc. 2,6.14-15.20-22.24). În Apocalipsa sunt numiţi „nicolaiţi". După o veche tradiţie, numele lor ar proveni de la diaconul Nicolae (Fapte 6,5) care era un nou convertit dintre păgânii din Antiohia. Dar nu se ştie dacă el însuşi a apostaziat (ceea ce nu ar fi de mirare) sau dacă, aşa cum susţine o altă tradiţie, alţii au speculat o expresie imprudentă a sa). În orice caz, nicolaiţii înşişi pretindeau că se trag de la Nicolae din Antiohia. Ei mărturiseau existenţa spiritului uman nemuritor, în timp ce trupul putea fi uzat, el nefiind decât o locuinţă trecătoare a spiritului.

Un alt gnostic a fost Simon Magul, un spiritist samaritean cu renume care a primit creştinismul sar şi spiritul creştinismului (Fapte 8,9-24). A părăsit curând Biserica şi a început să vânture lumea în tovărăşia unei femei din Tir, propagând sistemul său gnostic. Susţinea că el ar fi „Cel ce este" care s-a arătat samaritenilor ca Tată, iudeilor ca Fiu şi păgânilor ca Spirit Sfânt. Pe Elena lui o numea raţiunea divină sau muzica îngerilor care, expulzată de proprii fii, călătorea prin lumea dintr-un trup în altul… Simon se pogorâse din ceruri ca să mântuiască acest spirit feminin… Făcea şi minuni spiritiste.

Totuşi gnosticismul s-a dezvoltat mai ales în sec. II când a avut o influenţă mai mare asupra învăţătorilor Bisericii. În secolul apostolic ereziile mai grave erau anumite rătăciri iudaizante amestecate cu tendinţe gnostice, păgânizate. De fapt gnosticismul pătrunsese în gândirea iudaică chiar înainte de Christos, printre iudeii elenişti şi printre sectele iudaice separatiste (asenienii, ucenici lui Ioan). Unii dintre iudaizanţii care stricau semănăturile lui Pavel predicau şi filozofie şi tradiţii omeneşti, cultul îngerilor şi ascetismul. Se pare că se refereau şi la astrologie (Col. 2,8.18.20-23).

Ca dovadă că extremele se ating adesea, chiar dintre ebioniţi care par să fie cei mai zeloşi iudaizanţi, au intrat unii în legătură cu gnosticismul, dând naştere erezii gnostico-iudaizante. Cel mai însemnat reprezentant al acestui curent a fost Kerinthos, un intelectual iudeo-creştin adept al lui Filon din Alexandria (Filon era un filozof iudeu elenist care împru-

mutase anumite tendinţe străine iudaismului). Kerinthos era din Alexandria dar stabilit în sfârşit în Asia Mică unde învăţătura lui a contaminat pe uni creştini, pe timpul lui Ioan, cam pe la sfârşitul secolului.

Doctrina lui Kerinthos era în esenţă gnostică. Susţinea că lumea a fost formată dintr-o materie preexistentă de către un *eon* (spirit veşnic) inferior; Christos, un spirit superior un EON salvator, S-a unit cu omul Iisus după un plan divin, în momentul botezului la Iordan, în timp ce Iisus era fiul natural al lui Iosif şi al Mariei, un om natural şi foarte virtuos. Christos a locuit în Iisus până la răstignire când Iisus a fost omorât iar Christos-spiritul S-a înălţat. Susţinea că legea mozaică este obligatorie dar socotea că atunci se vor împlini speranţele naţionaliste ale iudeilor despre crearea unui imperiu mesianic universal pe pământul actual.

După ce Ioan şi-a publicat Apocalipsa, Kerint a început să susţină ideea unei împărăţii de o mie de ani pe pământ, deşi Ioan în Apocalipsa vorbeşte despre o împărăţie de o mie de ani împreună cu Christos în Noul Ierusalim ceresc, apoi, după coborârea cetăţii, după mileniu, o împărăţie veşnică pe pământul curăţit de păcat şi înnoit. Atât de răsunătoare s-a dovedit teoria lui Kerint, încât chiar episcopi ai Bisericii ca Papias de Hieropolis (un ucenic al lui Ioan apostolul) au adoptat ideea mileniului pământesc, ceea ce a făcut pe alţii să lepede Apocalipsa ca fiind opera lui Kerint, nu a lui Ioan. În orice caz, Ioan nu simpatiza deloc cu vederile lui Kerint. În scrierile sale, el îl combătea pe Kerint deşi nu-l numeşte pe nume. Se zice că Ioan, întâlnind odată pe Kerint la o baie publică, a părăsit imediat locul împreună cu însoţitorii săi, ca nu cumva să piară împreună cu acest hulitor dacă s-ar prăbuşi clădirea peste el. Chiar dacă n-ar fi decât o legendă, ea ilustrează opoziţia puternică a lui Ioan faţă de asemenea erezii (2 Ioan 7-11).

În sfârşit, unii dintre ereticii primului secol aveau şi idei spiritualizante cu privire la a doua venire a Domnului şi cu privire la învierea morţilor. În Tesalonic, unii învăţători ce posedau scrieri care le dădeau drept scrieri ale apostolilor, susţineau că Parousia (venirea) lui Iisus deja avusese loc! Desigur, în spirit sau în sens spiritual… Ca urmare, aceştia nu mai munceau, trăiau o viaţă fără ordine şi se ocupau de cercetări zadarnice şi de amestecul în treburile altuia. Pavel a îndemnat Biserica să-i disciplineze (2 Tes. 2,1-3.15; 3,6-15).

Sunt amintiţi pe nume Himeneu, Filet şi Alexandru Căldărarul, nişte eretici de aceeaşi specie care erau în acelaşi timp iudaizanţi după cum reiese din context (1 Tim. 1,3.3-11.19-20), şi amestecau gnosticismul ascetic cu idei politice de emancipare a sclavilor, era controversialişti zgomotoşi, îngâmfaţi făceau propagandă pentru bani (1 Tim. 4,7-8; 6,1-10.20-21). În special susţineau că învierea morţilor a avut loc deja, desigur în secret, în spirit sau în sens spiritual (2 Tim. 2,14-18.23; 4,4.14).

În concluzie, ereziile din primul secol îşi aveau izvorul în tendinţele legaliste ale iudaismului apostat şi în speculaţiile gnostice, sincretiste, misteriozofice, de origine păgână, îmbrăţişate şi de unii iudei. Basme evreieşti amestecate cu filozofie păgână - acestea au fost ereziile primului secol (Tit 1,10-16). Ele au pus temelia nor rătăciri şi mai îndrăzneţe care au apărut în secolul următor. Dar dacă unele tendinţe pur iudaice, au fost tolerate ca chestiuni de conştiinţă (Rom. 14,6), ereziile au fost condamnate de Biserică iar adepţii lor au fost excomunicaţi (Tit 3,10-11; 2 Tes. 3,14-15) şi adesea ei înşişi se separau de Biserică (1 Ioan 2,11). Destul de trist este faptul că unele comunităţi începuseră să tolereze între membrii lor adepţi şi influenţe care au contaminat şi pe alţii (Apoc. 2,14-16.20).

Cultul

Creştinii primului secol practicau un cult divin simplu, foarte asemănător cu serviciile divine din sinagogi mult mai viu, mai antrenant şi lipsit de formalism. Întregul cult era întemeiat pe principiul închinării în spirit şi adevăr, nu în relaţie cu obiecte sau locuri sfinte, ci în relaţie cu Dumnezeu (Ioan 4,20-24). Mai mult, ei învăţau că adevărata închinare este o problemă de viaţă nu de Biserică şi susţineau importanţa unei astfel de serviciu divin *raţional* şi

potrivit Cuvântului (*logike latreia* – Rom. 12,1). Că primii creştini nu foloseau icoane, cruci aghiazmă şi slujbe misterioase asemenea păgânilor sau asemenea bisericilor mari de astăzi, este ceva de la sine înţeles pentru că Noul Testament nu aminteşte nimic din acestea şi nici alte documente istorice nu atestă acesta. Mai mult, prezenţa unor astfel de forme de închinare străine serviciului din sinagogă, ar fi putut scandaliza pe iudei şi pe iudaizanţi şi am afla în Noul Testament vreun ecou al acestei dispute. Dar Noul Testament tace cu desăvârşire. Într-un timp în care creştinii ar fi putut colecţiona bucăţi din adevărata cruce şi moaşte ale celor mai mari sfinţi, Noul Testament nu atestă că Biserica s-ar fi preocupat de aşa ceva.

Serviciul divin consta în mod obişnuit din închinare prin rugăciuni şi cântări de laudă, studiul Primului Testament şi al scrierilor Noului Testament, care tocmai apăreau, veşti misionare, salutări, predici, evanghelizare, cuvântări ale unor profeţi (1 Cor. 14,26.6-7; Ef. 5,19; Col. 3,16; Fapte 2,42; Col. 4,15-17). Serviciul divin nu era monopolul unora ci puteau lua cuvântul şi alţii, cu condiţia ca totul să se desfăşoare în ordine şi spre zidire sufletească (1 Cor. 14,30-33). Episcopii se preocupau de „învăţătura sănătoasă" (2 Tim. 4,1-2; 3,14-17; 1 Tim. 4,15-16; Tit 1,9; 2,1). Cuvântul, rugăciunea, cântarea, erau nelipsite din cult şi se urmărea o largă participare. Predicile apostolilor erau ocazii de neuitat (Fapte 20,6.12).

Credincioşii primei biserici nu se preocupau de morţi, ci numai de cei vii. Nu există în Noul Testament nici o descriere a unui serviciu de înmormântare, după cum nici legea mozaică nu stabilise un ritual funerar. Aceasta dovedeşte faptul că primii creştini făceau înmormântări în spirit iudaic, simplu (Fapte 8,2; 9,37). De asemenea, nu se vorbeşte nimic despre cununii religioase, ceea ce înseamnă că nu era fixat un ritual creştin, ci tinerii doar primeau binecuvântarea spirituală.

Primirea în Biserică se făcea prin ritualul botezului care era o cufundare în apă în numele Sfintei Trinităţi (Mat. 3,16; 28,19). Acest sacrament nu era considerat decât ca un act sacru, ca un simbol sfânt, ca un act exterior de mărturisire a unirii cu Christos şi nu ca un mister păgân, ca o „taină" care ar avea în sine vreo virtute (1 Petru 3,21). Botezul simboliza şi pecetluirea (confirma) naşterea din nou (Tit 3,5; Ioan 3,3.5) şi totodată arăta adevărata cale a sfinţirii (Rom. 6,2-8; Gal. 3,27). Având în vedere că era socotit ca simbol şi nu ca mister cu virtuţi în sine şi pentru că cerea credinţa şi mărturisirea publică a candidatului, botezul nu putea fi administrat decât la o vârstă responsabilă (Mat. 28,19-20; Marcu 16,16) chiar dacă puteau fi şi copii care să dorească (Mat. 19,13-15); Fapte 16,15; 16,33-34). În cazuri rare, când primul botez era considerat nevalabil, ritualul botezului era repetat pentru pecetluirea noii experienţe (vezi fapte 19,1-5; Ef. 4,4-6).

Sacramentul Cinei Domnului era considerat de asemenea un act solemn, sacru dar nu ca având virtuţi în sine. Iisus le-a dăruit apostolilor azima pascală şi vinul nealterat folosit la Paşte (Lev. 23,5-6.14; Luca 22,7-10). Înainte de Cină ucenicii au primit de la Iisus ritualul de profundă semnificaţie al spălării picioarelor (Ioan 13,1-17). Nicăieri însă nu ni se spune că Cina Domnului era mai mult decât un serviciu memorial solemn. Primii creştini nu aveau concepţia că mănâncă în realitate trupul lui Iisus, nu le-ar fi folosit la nimic (Ioan 6,51-59; 6,63; 1 Cor. 10,16-18; 11,23-29).

În legătură cu botezul şi Cina Domnului primii creştini au avut şi obiceiuri care nu erau impuse de apostoli. Unii dintre cei care aveau morţi care muriseră în credinţă dar care nu apucaseră să se boteze, se botezau ei înşişi în contul morţilor lor dar numai ca o mărturisire a credinţei în înviere (1 Cor. 15,29). Pavel nu i-a condamnat şi nici nu i-a încurajat. Dat obiceiul se pare că nu a fost general şi nu este sigur că nu s-a menţinut. Apoi, odată cu Cina Domnului (probabil după solemnul ritual) se obişnuia o masă comună (agapă – masa iubirii frăţeşti) pentru încurajarea carităţii şi a iubirii frăţeşti, obiceiul care a degenerat repede, ştergând solemnitatea Sfintei Cine şi încurajând prezenţa unor oameni pasionaţi de cele ale pântecelui (1 Cor. 11,17-22.29.34; Iuda 12).

Alte probleme legate de cult şi de specificul timpului erau cele ce ţineau de condiţia şi statutului social al femeii în societatea antică. Deşi Noul Testament afirmă egalitatea deplină (Gal. 4,27-28) apostolii au obişnuit să tempereze tendinţele care puteau scandaliza pe păgâni, pe evrei şi puteau produce dispute asupra unor chestiuni de mică importanţă (1 Cor. 10,32-33; 11,1-16; 14,32-37; 1 Tim. 2,9-15). Este destul de interesant că gnosticii fie că înjoseau cu totul femeia, fie că o socoteau nu numai egală cu bărbatul, ci identică.

Serviciul divin se desfăşura în locuinţe particulare la început (Col. 3,15; Rom. 16,5). Creştinii participau la început la serviciul din sinagogă (Fapte 17,2). Uneori închiriau săli în acest scop (Fapte 19,9; 28,30-31) dar se puteau aduna şi în natură (Fapte 16,13).

Care erau zilele de cult ale primilor creştini? Unii cred că este foarte dificil de ştiut dar în comparaţie cu problema botezului sau a Cine Domnului, Noul Testament are foarte multe dovezi cu privire la faptul că primii creştini se adunau ori de câte doreau dar în special într-o anumită zi care este a Domnului. Apoc. 1,10 (nu şi trimiterea lui Cornilescu) arată clar că creştinii aveau o zi consacrată Domnului, pe care o numeau „ziua domnească" , ceea ce dovedeşte că zilele pe care încă le ţineau drept sfinte iudaizanţii, erau cele şapte sabate calendaristice iudaice care puteau cade în orice zi a săptămânii (Rom. 14,5.6; Gal. 4,10-11; Col. 2,16-17; Lev. 23,4-39). Nu este greu de determinat care zi era numită DOMNEASCĂ (a Domnului) dacă ţinem cont că acelaşi Ioan în Apocalipsa lui se referă la chivotul Legii (Apoc. 11,19) şi la poruncile lui Dumnezeu (Apoc. 12,7; 14,12; cf. 1 Ioan 2,4; 3,24; 5,2-3; 2 Ioan 6-7; Ioan 14,14.24; 15,10) în timp ce zilele săptămânii le numeşte după obiceiul iudaic; vinerea – ziua pregătirii; sâmbăta – Sabatul (ziua de odihnă) iar duminica – prima zi a săptămânii de lucru (Ioan 19,31.42; 20,1-19).

Faptul că primii creştini erau în majoritate evrei, şi că tendinţa timpului era spre iudaism nu spre păgânism, arată că ziua lor de cult era sâmbăta, pe care ei o numeau sabat în tocmai ca iudeii şi despre care erau conştienţi că nu este o zi evreiască, ci provine de la Creaţiune (Evrei 4,4.10). de altfel, în toate disputele apărute între iudei şi apostoli sau între iudaizanţi şi apostoli, niciodată iudeii n-au acuzat pe creştini de călcarea Sabatului sau de păzirea unei zile specific „creştine" şi niciodată iudaizanţii n-au obiectat că noii convertiţi ar călca Sabatul. Principalele puncte disputate erau sărbătorile calendaristice numite ritualuri. Templul şi cel mai adesea circumciziunea. Era imposibil ca o schimbare a Sabatului care în concepţia Primului Testament şi a iudeilor era mai important decât toatele celelalte, fiindcă stă în Decalog să se petreacă fără o puternică controversă şi fără nişte clare explicaţii ale Noului Testament.

Exemplul ideal îl găsim la Christos care a afirmat sfinţenia Sabatului, declarându-Se pe Sine Domnul Sabatului (Marcu 2,27-28, şi tratându-l potrivit poruncii, ca ziua Sa obişnuită de cult (Luca 4,16). Dar Iisus a intrat în conflict cu legea rabinică împlinind o reformă a Sabatului, arătând că vindecare bolnavilor, chiar a bolnavilor cronici sau a rupe nişte spice de grâu pentru potolirea foamei sau a duce înapoi acasă rogojina pe care bolnavul zăcuse 38 de ani până la vindecarea sa în Sabat, nu reprezintă violarea Sabatului (Marcu 2,23-24). Iisus avea plăcerea să facă vindecări în ziua Sabatului, considerând că astfel onorează exemplul Tatălui Său. Astfel, Christos a dezlegat Sabatul de regulile tradiţionale stabilite de rabini, l-a eliberat de interdicţiile care nu se găsesc în Lege şi profeţi (Ioan 7,23; 5,15-18; Luca 13,16). Nu întâmplător evangheliile relatează şapte cazuri de vindecare în ziua Sabatului dar nici un caz de violare a poruncii a patra. Dacă Iisus ar fi intenţionat o anulare sau o înlocuire a sabatului, putea să o facă cu siguranţa şi îndrăzneala sa caracteristică. În schimb, el a învăţat pe ucenici să ţină seama de sfinţenia spirituală, nu numai în literă, a poruncii Sabatului şi pe viitor (Mat. 24,20). Cei ce umblaseră cu Iisus ştiau bine cum trata El porunca, încât n-au îndrăznit s-o calce nici chiar pentru trupul mort al Domnului lor (Luca 23,54-56).

Unii consideră că numai creştini dintre evrei păzeau Sabatul pe când păgânii creştinaţi nu-l mai considerau obligatoriu. Dar observaţia este foarte părtinitoare. Într-adevăr, între iudei

se înrădăcinase ideea nebiblică a exclusivităţii Sabatului pentru neamul evreiesc, în ciuda cuvintelor lui Moise şi ale profeţilor. Dar creştinii nu gândeau astfel. Dintre toţi scriitorii Noului Testament, numai Luca era neevreu şi tocmai Luca vorbeşte cel mai mult despre Sabat şi în favoarea Sabatului în evanghelia lui şi în Faptele Apostolilor. El pomeneşte Sabatul aproape cât toţi ceilalţi la un loc. Scrierile sale intenţionau să fie, evident, o descriere cât mai exactă a vieţii şi învăţăturilor lui Iisus şi a apostolilor care constituiau normă despre misiunea lui Pavel, apostolul păgânilor, menţionând nenumărate ocazii în care Pavel a intrat sâmbăta în sinagogă, după obiceiul său, asemenea lui Iisus (Fapte 13,14; 15,21; 17,2 cf. Luca 4,16).

Dar nu numai pentru a se acomoda iudeilor sau pentru că era o ocazie misionară, proceda el astfel. Pavel predica şi păgânilor tot în ziua Sabatului şi păgânii erau obişnuiţi cu acest obicei (Fapte 13,42-44.48-49; 14,1; 17,2.3.10.12; 18,4.11). Chiar şi acolo în natură nu exista nici sinagogă şi nici evrei, apostolul căuta în natură un loc de serviciu divin pentru a predica (Fapte 16,12-13.20-21) şi pentru a face faptele lui Christos (v. 16-19), ceea ce a atras ura romanilor (v. 20-21). Referitor la exemplul său lăsat filipenilor, Pavel i-a sfătuit să calce pe urmele sale (Fil. 3,17; 4,9). În Corint, şi în alte locuri mai dificile, Pavel lucra la meseria sa în cursul săptămânii dar în Sabat se afla totdeauna la sinagogă, cu iudeii şi cu grecii (Fapte 18,3-4; 17,2; 2 Tes. 3,8…).

Pavel considera Sabatul ca fiind o pregustare a odihnei spirituale în Christos, odihnă ca aceea de Sabat când încetând faptele noastre şi încrederea în faptele noastre, ne bucurăm în Christos, Creatorul şi Mântuitorul, încrezându-ne în ceea ce El face pentru noi şi prin noi şi făcând faptele Lui prin credinţă (Evrei 4,9-11). Nu întâmplător Christos, care la facerea lumii S-a repauzat în ziua a şaptea, după încheierea lucrării mântuirii S-a repauzat în mormânt în aceeaşi zi (Luca 23,54-56; 24,1). Căci trupul Său era cu adevărat mort (Apoc. 1,18) dar spiritul Său (dumnezeirea Sa) S-a odihnit în siguranţa realizării planului divin, în timp ce tot cerul se bucura de biruinţa Sa (Apoc. 12,10-12) şi nu întâmplător Christos S-a arătat lui Ioan în viziune în aceeaşi ti a Domnului (Apoc. 1,10; v. 12-18).

Că Sabatul a fost păzit de păgânii creştinaţi o dovedeşte exemplul etiopeanului care era deja un prozelit iudeu şi a primit botezul creştin de la diaconul Filip, în urma înţelegerii profeţiei din Isaia 53. Nu este natural să credem că noul membru al împărăţiei mesianice a continuat să" citească sulul lui Isaia? Dar următoarele capitole conţin o solie pregătită special pentru unul ca el şi care includea păzirea Sabatului de către păgânii convertiţi (Is. 54,1.5; 55,1-5; 56,1-8; 58,12-14; 66,23). Nu întâmplător Biserica etiopeană, deşi apostaziată şi ea de-a lungul secolelor, a păstrat Sabatul până în timpurile moderne, şi toate bisericile vechi, în primele secole, mai ales în răsărit, au păstrat Sabatul ca o relicvă, chiar după ce duminica şi alte sărbători Bisericeşti s-au adăugat.

Scriitorii Noului Testament n-au fost nevoiţi să accentueze în plus perpetuitatea sabatului deoarece Primul Testament era pe atunci norma tuturor credincioşilor (Mat. 5,17; 2 Tim. 3,14-17), şi Sabatul era practicat pretutindeni de către evrei (Fapte 15,21). Mai mult, prozeliţii iudei adoptau Sabatul fără discuţie şi chiar populaţia păgână din zonele populate de iudei (în special în Asia Mică) era obişnuită cu această practică. Josephus (Iosif Flaviu) afirmă că obiceiurile iudaice deveniseră atât de populare în cetăţile Asiei Mici încât aprinderea lumânărilor de Sabat era obişnuită printre păgâni; mulţi frecventau sinagogile de Sabat şi de sărbători, în special aşa-numiţii „temători de Dumnezeu". Mulţi dintre păgâni, fără a părăsi idolatria lor, adoptau şi obiceiuri iudaice între care şi Sabatul. Mai mult, în primul secol, chiar romanii şi alţi idolatri considerau sâmbăta ca o zi deosebită de celelalte, dedicând-o zeului Saturn, după tradiţia babiloniană.

Astfel nu era nevoie să se accentueze care zi este Sabatul fiindcă toţi erau de acord, nici că trebuie păzit fiindcă existau chiar tendinţa spre exagerări. Christos şi apostolii au lăsat doar un exemplu clar şi o învăţătură spirituală, prin care să ne arate cum vrea Dumnezeu să fie păzit. Ceea ce este demn de remarcat - Sabatul în Noul Testament nu era doar o zi de cult,

doar un obicei moştenit de la iudei, ci o zi cu profunde semnificaţii creştine, deoarece creştinii ştiau că Christos este Creatorul lumii şi ziua Sa nu era ţinută ca un repaus fariseic, egoist, ci ca o zi în care să fie împărtăşite altora în mod deosebit, binefacerile Evangheliei. Alinarea suferinţelor bolnavilor şi evanghelizarea sunt în Noul Testament acte de cult divin pomenite mai mult decât rugăciunea, cântarea sau altele.

Primii creştini n-au avut ideea, după câte aflăm din scrierile lor, de a comemora evenimente legate de viaţa lui Iisus (naşterea, moarte, învierea, înălţarea), cu atât mai puţin de a face dintr-un asemenea eveniment o comemorare săptămânală cu care să înlocuiască Sabatul. Totuşi, tolerarea sărbătorilor iudaice (Rom. 14,5-6) trebuie să fi încurajat pe mulţi la o celebrare a Paştelui odată cu iudeii în amintirea morţii lui Iisus, deoarece în secolul următor găsim foarte răspândit acest obicei. Dar nu era legat de o zi a săptămânii, ci de o dată calendaristică anuală. Este simplu de înţeles că creştinii se puteau aduna ori de câte ori doreau, nu numai în Sabat, chiar dacă simpla întâlnire nu sfinţea ziua aceea. Cina cea de taină avusese loc într-o joi seara; totuşi n-a fost consacrată ca zi de cult. Adesea ei se adunau foarte des, la început chiar zilnic (Fapte 1,3.12.14; 2,1.2.46; Luca 24,52-54) şi nu este de mirare că dacă Sabatul îl făceau de regulă împreună, uneori rămâneau şi a doua zi, fără s-o sfinţească prin aceasta. Este demn de subliniat că nicăieri în relatările evanghelice ale învierii sau în epistole, nu se vorbeşte despre o comemorare a învierii în prima zi a săptămânii. În duminica învierii, până seara, apostolii erau încuiaţi de frica iudeilor şi neştiind că Christos înviase (Ioan 20,19) în timp ce aceia care Îl văzuseră au folosit acea zi pentru a călători departe (Mat. 28,7.10). Iisus Însuşi a apărut apostolilor tocmai seara când, după calculul biblic, se sfârşea ziua învierii şi începea ziua următoare (Lev. 23,32; Gen. 1,5). Următoarea întâlnire, după opt zile, putea să cadă luni (Ioan 20,26).

De asemenea, apostolul Pavel, după ce a stat o săptămână în Troa, şi a putut sta cu creştinii cel puţin un Sabat ca fiind o ocazie rară, a fost prelungit până după apusul soarelui, în prima zi a săptămânii. A doua zi urma să călătorească. Dar nimic nu arată că se adunaseră special pentru comemorarea învierii (fapte 20,6-7). Un alt obicei legat de acea zi a săptămânii era regula dată de Pavel pentru ca în acea zi fiecare să pună deoparte anumite bunuri materiale la sine acasă, pentru ca să fie pregătit astfel înainte de începerea unei noi săptămâni de cheltuieli, ca să fie oferite în interesul general al Bisericii (1 Cor. 16,1-3). Şi în acest caz, nu este vorba de o sfinţire a zilei învierii. Mai degrabă, de o cruţare a Sabatului de asemenea griji materiale.

Organizarea primei biserici

Fiind o sectă a iudaismului din punct de vedere istoric, Biserica creştină a fost disprețuită la început şi de către iudei şi de către păgâni. Deoarece creştinii erau adepţii lui Iisus, care era din Nazaret („nazarinean”), evreii i-au numit, în sens disprețuitor, secta nazarinenilor (Fapte 24,5.14; 28,22), în timp ce grecii i-au numit *christianoi*, urmaşi ai lui Christos (Fapte 11,26).

Nu trebuie să ne imaginăm prima Biserică asemenea unei adunări sau ca o asociaţie liberă, neorganizată. În esenţă, şi în sensul cel mai profund, ea era o comuniune frăţească. Şi tocmai pentru garantarea păstrării acestei comuniuni, pentru ca ea să funcţioneze în mod eficient şi să se acţioneze în unire, Biserica a fost organizată de către Christos şi animată de către Spiritul Sfânt pentru a trăi ca un organism viu, ca trup al lui Christos. Organizaţia a fost clădită în continuare pe baza structurii create de Christos Însuşi. El, Capul Bisericii, deşi era Dumnezeu, S-a făcut una cu păcătoşii salvaţi de El. Exemplul Său arată că Christos a dorit o organizaţie după modelul Său, în care cel mai mare slujeşte efectiv celui mai mic până acolo încât să-şi dea şi viaţa, dacă este nevoie, pentru oricare membru al trupului lui Christos (Luca 22,24-30). În opoziţie cu ierarhia politică şi în opoziţie cu ierarhia iudaică ce abuza de autoritate în numele Legii, Iisus a lăsat un model de organizaţie care nu poate funcţiona corect

decât prin Duhul Sfânt. Toţi membri Bisericii trebuia să fie egali (Gal. 3,28) dar, în acelaşi timp, subordonaţi din punct de vedere administrativ (organizatoric) conducătorilor lor. Ierarhia administrativă trebuia să funcţioneze ca şi sistemul elementar familial, ca şi modelul divin al Sfintei Trinităţi (Ef. 5,21-32; 4,3-12; Ioan 17,21-22; 1 Cor. 11,3; Ioan 10,29-30). După înălţarea lui Iisus, Spiritul Sfânt avea să sigure continuitatea acestui sistem în rândurile acelora care vor păstra doctrina şi modelul creştin (Ioan 14,16.17; 20,21-23).

Biserica creştină era constituită din două categorii distincte: păstori şi laici. Dar între cele două clase erau raporturi de interdependenţă. Pe de o parte, laicii era subordonaţi administrativ păstorilor şi nu aveau dreptul de a se erija în postura de botezător sau administrator al Cinei Domnului etc. Pe de altă parte, păstorii Bisericii nu puteau dicta comunităţilor păstorite, deoarece aveau nevoie de votul şi consimţământul poporului (Fapte 6,2-6; 1 Cor. 5,2-5.13). Toată autoritatea păstorilor stătea în Cuvânt, pe care trebuiau să-l predice prin care puteau influenţa, prin care puteau conduce. Nu simţeau că au dreptul să treacă peste conştiinţele oamenilor şi să-şi aroge poziţii de dictatori (2 Cor. 1,2; 2 Cor. 4,2.5; 1 Petru 5,1-4).

Păstorii din prima se numeau prezbiteri (mai mari) sau episcopi (supraveghetori) – Fapte 20,17.28; 1 Tim. 3,2; 5,19). Ei puteau reprezenta diferite trepte administrative şi diferite funcţii în cadrul organizaţiei, potrivit darurilor cu care l-a înzestrat Dumnezeu pe fiecare şi potrivit autorităţii cu care l-a investit Biserica. Astfel, unii erau apostoli (1 Petru 5,1-3; 3 Ioan 1) alţii erau învăţători sau evanghelişti (1 Cor. 12,28-31), alţii profeţi etc. Apostolii principali (cei doisprezece) era şi profeţi şi învăţători şi evanghelişti în acelaşi timp. Pe de altă parte, diaconii aleşi dintre laici puteau deveni mari evanghelişti (predicatori) şi puteau fi hirotonisiţi (Fapte 6,3.8; 8,6.38). Diaconii erau slujitorii laici subordonaţi păstorilor şi se preocupau de nevoile materiale ale comunităţii. Păstorii erau organizaţi şi ei într-o ierarhie administrativă. Cei ce fuseseră colaboratori ai apostolilor, căpătând astfel deosebită experienţă şi primind funcţii de supraveghetori ai supraveghetorilor (1 Tim. 1,3; 5,19.22; Tit 1,5-7). Episcopii (prezbiterii, păstorii) şi diaconii dintr-o cetate, dintr-un câmp misionar, era sub supravegherea unui episcop mai mare, mare care era preşedinte şi reprezentantul lor, formând astfel un comitet de prezbiteri şi diaconi (Fil. 1,1). Apostolii erau nişte pionieri misionari care, în calitate de trimişi speciali ai lui Iisus şi de părinţi spirituali ai celor câştigaţi de ei, răspundeau de întreaga Biserică, formând împreună cu alţi prezbiteri un conciliu (sinod, conferinţă) generală (Fapte 15,4; 17,18). Nu numai cei doisprezece erau numiţi apostol, ci şi alţi misionari cum au fost cei 70, apoi Pavel (1 Tim. 2,7), Andronic şi soţia sa, Iunia (Rom. 16,7), Barnaba, Sila, Timotei etc. Iisus trimisese iniţial pe toţi cei cinci sute ca să lucreze pentru El (Mat. 28,16-20). Dar la pregătirea spirituală n-au participat decât 120 (Fapte 1,15). Iisus simţit că numărul apostolilor este prea mic faţă de marea lucrare care le stă înainte. Atât apostolii, cât şi ceilalţi episcopi erau căsătoriţi, cu puţine excepţii (1 Cor. 9,5; Mat. 8,14; 1 Tim. 3,1-4; Tit 1,1-7) şi soţiile lor îi însoţeau şi le slujeau, participând astfel la misiunea lor.

Femeile mai serveau ca diaconese (Rom. 16,1), colaboratoare evangheliste (Rom. 16,3; Fil. 4,3) şi unele aveau darul profeţiei (Fapte 21,8-10), care este cel mai mare dar la Spiritului Sfânt (1 Cor. 14,1). Dar în nici un caz nu ni se vorbeşte despre femei hirotonisite. După cum la evrei nu existau preotese, deşi la păgâni existau.

Autoritatea Bisericii stă întreagă în Acela care este capul ei, adică Christos (Ef. 4,15). După înălţarea Sa, Iisus n-a lăsat un vicar al Său vizibil pe pământ ci un Vicar invizibil, Spiritul Sfânt, care avea să garanteze eficienţa organizaţiei, unirea cu Christos, pentru toţi cei ce se supuneau în continuare Cuvântului lui Christos (Ioan 14,16-17; Fapte 13,2-4; 15,28). Căci autoritatea supremă a biserici o are Cuvântul, care era Capul. Toţi conducătorii Bisericii au fost puşi de către Christos ca reprezentanţi şi nu ca locţiitori ai lui Christos. În prima Biserică n-au existat „scaune apostolice”, ci numai misiuni şi cruci apostolice. Evident că Christos a ales pe Petru, cel mai în vârstă între cei doisprezece, drept reprezentant al întregului grup şi

după cădere l-a reabilitat (Mat. 16,19; Ioan 21,15-19), dar El a dat şi celorlalţi fraţi aceeaşi autoritate condiţionată (Ioan 20,22.23; Luca 11,52).

Simon „Petru" (Şim^{c}on bar-Yohannan)

Papismul roman susţine teoria primatului de jurisdicţie al lui Petru, pe baza declaraţiei lui Iisus din Matei 16,15-19: dar o asemenea interpretare nu are nici un temei. În primul rând, aşa cum a înţeles şi părinţii vechi ai Bisericii, Christos nu arată că Petru (Petros - „piatră") este **stânca** (gr. *petra* – masiv de piatră, stâncă) pe care s-a zidit Biserica, ci Christos Însuşi este Stânca, adevărata Piatră, iar Petru căpăta onoarea de apostol pentru că mărturisise acest adevăr (Mat. 16,16). În al doilea rând, chiar dacă s-ar fi dat lui Petru o asemenea poziţie supremă, ea este în mod evident condiţionată de mărturisirea de credinţă inspirată de Duhul lui Dumnezeu şi de acceptarea planului lui Dumnezeu de a merge pe urmele lui Christos, lepădându-se de sine şi de gândurile sale lumeşti (vers. 17). Nu întâmplător, după câteva versete, Christos vorbeşte aceluiaşi Petru: „Înapoia Mea, Satano! Tu eşti o piedică (*skandalon*) pentru Mine căci gândurile tale nu sunt gândurile lui Dumnezeu, şi gândurile oamenilor (vers. 21-27). În al treilea rând, dacă s-ar fi dat lui Petru o asemenea poziţie, n-ar mai fi fost atâtea certuri între cei doisprezece (Mat. 20,20-28; Marcu 9,33-37). Iisus a dat tuturor celor doisprezece (şi lui Iuda) făgăduinţa condiţionată de a ajunge judecători ai lui Israel (Mat. 19,27-28) şi de a folosi cheile cerului (Cuvântului lui Dumnezeu) spre mântuirea celor ce ascultă de Evanghelie, şi spre pierzarea celor ce nu ascultă (Mat. 18,18-20); Ioan 20,21-23; Luca 11,52). Petru nu a fost aşezat de Iisus deasupra celor doisprezece, ci este doar primul între egali, fiind cel mai în vârstă şi reprezentantul celorlalţi. Numele celor doisprezece (Iuda fiind înlocuit) stau în mod egal gravate pe temeliile Noului Ierusalim (Ioan 21,14). Şi chiar în cea mai înaltă calitate de reprezentant al Bisericii şi de apropiat al lui Christos, Petru nu era singur, căci Iacov şi Ioan s-au împărtăşit de acelaşi privilegiu (Mat. 17,1; 26,37.40). În limbajul modern, am spune că Petru era preşedintele colegiului apostolic, iar Iacov şi Ioan se împărtăşeau de aceeaşi funcţie, ca vicepreşedinţi.

După ce Petru a fost reabilitat de Christos (în urma păcatului şi pocăinţei sale adânci) el a fost privit de apostoli ca reprezentanţi al lor şi au luat cuvântul în această calitate (Ioan 21,15-17; Fapte 1,13.15; 2,14.37-38; 3,1.12), dar în epistolele sale nu-şi arogă o poziţie orgolioasă de un papă, ci se poartă ca un prezbiter, arătând că Christos este Piatra vie a Bisericii (1 Petru 2,4-8) şi toţi credincioşii, laici sau clerici, formează în Christos o preoţie regală (vers. 9.10). el arată că Christos este Episcopul suprem al sufletelor (1 Petru 2,25) şi sfătuieşte în special pe prezbiteri (episcopi) să se ferească de spiritul dictatorial şi materialist al papismului (1 Petru 6,1-4).

Petru însă nu a menţinut până la moarte funcţie aceasta de preşedinte. Evenimentele descrise în Fapte cap. 12 conţin uciderea lui Iacov cel Bătrân, descompletând astfel grupul prezidenţial al celor trei şi plecarea lui Petru de la Ierusalim după eliberarea miraculoasă (Fapte 12,17). După această plecare a lui Petru, ştim că el a lucrat ca apostol în Antiohia (Gal. 2,11) probabil şi în Asia Mică (1 Petru 1,1), iar în cele din urmă a lucrat în Roma, supranumită de evrei Babilon, unde a şi murit martir, ca misionar şi ca reprezentant al colegiului apostolilor de la Ierusalim, nu ca prim episcop de Roma cum susţin papiştii, deoarece Biserica Romană fusese deja întemeiată de alţi apostoli şi avea deja episcopi; ea a fost doar întărită de către Pavel şi Petru, aşa cum întăriseră ei şi alte biserici.

Iacov (Ya^{c}kov bar-Yosef), fratele Domnului

Dar după plecarea lui Petru din Ierusalim, după moartea lui Iacov cel Bătrân, s-a produs o modificare în ordinea reprezentanţilor Bisericii generale. În locul lui Iacov cel Bătrân, apare acum Iacov ce Drept, fratele Domnului şi nu pe locul doi, ci pe locul întâi, iar Petru (Chifa) este pe locul al doilea (Gal. 1,18-19; 2,9). La sinodul apostolic de la Ierusalim, Petru

ia cuvântul primul, dar cel care pronunţă rezoluţia în numele întregului sinod este Iacov cel care Drept (Fapte 15,13-14). Deja de când fusese arestat Petru, se pare că Iacov fusese numit ca reprezentant al Bisericii (Fapte 12,17). Şi după cât aflăm din Faptele Apostolilor şi din unele scrieri vechi Iacov a menţinut această poziţie (Fapte 21,18).

Alegerea lui Iacov trebuie să fi fost foarte populară şi susţinută de creştini deoarece Iacov era cel mai în vârstă dintre fraţii Domnului (fii lui Iosif) convertit odată cu moartea şi învierea Domnului şi înzestrat cu Duhul Sfânt şi cu darul profeţiei (Mat. 13,55-56; Fapte 1,14; 1 Cor. 15,17). Fără îndoială că din dragoste pentru Iisus, creştinii au fost bucuroşi a fi reprezentanţi şi prezbiteri de un om ca Iacov, care era binecunoscut, ca fost fariseu, de către iudei şi care era urmaş al lui David şi frate legal al lui Iisus. Ştirile cele mai vechi despre el, de la istoricii Hegisp şi Iosef Flaviu şi dintr-o veche apocrifă, ni-l descriu ca pe un om deosebit de evlavios, ascet riguros, nazireu, creştin zelos, care a fost supranumit „cel drept" şi „episcopul episcopilor". El ne-a lăsat o epistolă „catolică" (adică adresată Bisericii generale sau din partea Bisericii generale), ca şi Petru şi Ioan, ca şi fratele său Iuda. Din cuprinsul ei putem surprinde tonul profetic, când mângâietor, când mustrător, plin de citate din Scripturi. Deşi creştinii îl numeau apostol şi stâlp al Bisericii (Gal. 1,19; 2,9), el nu se foloseşte de vreun titlu special, adresându-se Bisericii nu în calitate de frate al lui Iisus sau de episcop al episcopilor, ci ca „rob al lui Dumnezeu şi al Domnului Iisus Christos", ca şi frtele său (Iacov 1,1; Iuda 1), dovedind astfel adevărată umilinţă şi modestie. Celorlalţi creştini nu li se adresează nici măcar ca unor copii (cum ar face mai târziu Ioan), ci ca unor fraţi (Iacov 1,2.9.19; 12,1.14-15; 3,1.10; 4,11; 5,7.9-10.12.19). un astfel de om, care numea părtinirea păcat sau moarte, care lua apărarea săracilor, orfanilor şi văduvelor, care iubea curăţia de inimă şi vorbirea purificată de spiritul calomniei, nu semăna deloc cu papă.

Iacov cel Drept a prezidat conciliul general al Bisericii, luând hotărâri potrivit Cuvântului lui Dumnezeu interpretat în Spiritul Profeţiei dar lui de Duhul Sfânt şi ţinând cont de experienţa şi sfatul bătrânului Petru şi sfatul unit al tuturor celor prezenţi (Fapte 15). Această atitudine a lui Iacov rămâne exemplu pentru toţi cei ce se numesc astăzi conducători ai Bisericii sau ai unor biserici. El a murit ca martir cam în aceeaşi vreme cu Petru, între anii 63-69, mai sigur între 62-63, cu ocazia izbucnirii unei mişcări populare anticreştine în Ierusalim. Procuratorul Festus murise iar noul procurator, Albinus, încă nu venise, ceea ce a dat ocazie evreilor să acţioneze. Marele preot Hanania cel Tânăr ordonase uciderea lui Iacov şi a altor creştini. Sanhedrinul a somat pe Iacov să se lepede de Iisus, dând mărturie contra Lui, dar el a mărturisit în favoarea lui Iisus. Iudeii înfuriaţi l-au aruncat de pe aripa Templului apoi au aruncat cu pietre în el. Şi pentru că nu murea prea repede, un om l-a lovit cu un plug.

Trebuie să reţinem faptul că Iacov fusese nu un episcop de Ierusalim, ci preşedintele sinodului general al creştinilor care, până la distrugerea cetăţii şi-a avut sediul la Ierusalim. După anul 66 iudeo-creştinii din Ierusalim, numiţi nazarineni de către iudei, s-au refugiat la Pella în ţinutul muntos al Transirodaniei, după sfatul lui Iisus. Istoricul Hegisp relatează că în locul lui Iacov fusese ales Simeon, fiul lui Klopa, care era, de asemenea, rudă cu Iisus. Este foarte posibil că acest Simeon să fi fost Simon fratele lui Iacov şi al lui Iuda, adică chiar dintre fraţii lui Iisus, dacă ţinem seama de ataşamentul natural al iudeo-creştinilor faţă de această familie credincioasă. Acest Simon a murit ca martir, răstignit pe la anul 107 fiind în vârstă de 120 de ani. Comunitatea nazarinenilor şi-a păstrat tendinţa ei conservatoare, iudaizantă, dar creştină în esenţă, până pe la 135 când a început influenţa unor obiceiuri păgânizante.

Rudele lui Iisus trebuie să fi avut destulă influenţă, deoarece pe la sfârşitul secolului chiar cezarul Domiţian se interesa de această problemă. El a somat să se prezinte înaintea sa doi nepoţi de-ai lui Iuda (fratele Domnului, autorul epistolei) care era suspecţi, în ochii lui, ca pretendenţi la tron în noua împărăţie a lui Christos; erau doar urmaţii lui David… Dar văzând că erau oameni săraci şi cu bătături la mâini, i-a lăsat liberi…

În orice caz, ştim că după distrugerea Ierusalimului, comunitatea iudeo-creştină nu a mai avut poziţia principală pe care o deţinuse mai înainte. Acest Simon care l-a înlocuit pe Iacov, a trăit într-un timp când majoritatea apostolilor, dacă nu chiar toţi, nu mai era în viaţă. Singur Ioan rămăsese dintre cei trei stâlpi ai Bisericii şi acest Ioan, singurul apostol după toate probabilităţile, a reprezentat şi prezidat Biserica, desigur în acelaşi sistem de colaborare cu alţii. Simon trebuie să fi fost un asemenea stâlp şi foştii colaboratori ai lui Pavel trebuie să fi compus conciliul general. Dar în timp ce, până în anul 70, creştinii avuseseră un loc preferat ca reşedinţă a sediului conducerii Bisericii, acum nu mai aveau un asemenea loc.

Ioan (Ioanan bar-Zavdai)

Ioan şi-a avut după cât se pare reşedinţa la Efes, Simeon în Palestina, colaboratorii lui Pavel era în Roma, Corint, Asia Mică. Timotei a condus Biserica din zona Efesului, în acest timp Titus a fost episcop general în Creta până la moarte, tot în acest timp. În Roma era episcop general Clement de asemenea colaborator al lui Pavel. În Antiochia a fost episcop în acest timp un oarecare Evodius, ucenic al lui Petru, apoi Ignatius cel Mare, ucenic al lui Ioan apostolul. Poate să mai fi rămas în viaţă Ioan Marcu, evanghelistul şi nu ştiu sigur dacă toţi apostolii muriseră înainte de anul 70.

Un lucru este clar, că în acest timp Roma încă nu era sediul conducerii Bisericii şi că Ioan apostolul era cel mai proeminent urmaş al lui Christos. De aceea în epistolele sale nu era nevoie să se prezinte altfel decât Ioan sau „prezbiterul”. El a păstrat această poziţie până la moartea sa naturală la Efes în jurul anului 100. Ca şi Petru sau Iacov cel drept, Ioan a păstrat o atitudine frăţească şi părintească faţă de membrii Bisericii, purtând grijă, ca apostol şi profet, de primejdia părăsirii zelului originar şi a năvălirii ereziilor anticreştine.

Biserica romană

Scrierile lui Ioan lasă o umbră neplăcută asupra Romei. El nu pomeneşte deloc Biserica din Roma care devenise între timp foarte mare şi influentă. Apocalipsa adresează mesaje unor biserici din Asia Mică în frunte cu Efesul şi nu pomeneşte Roma decât sub numele criptic de Babilon, aşa cum făcea şi Petru (Apoc. 17,5.18; 1 Petru 5,13). Gaius din Corint primeşte o epistolă de la Ioan, care-l felicită pentru statornicia sa (era un fost colaborator al lui Pavel). Dar în acelaşi Corint, episcolul Diotref lepăda autoritatea lui Ioan şi a celorlalţi membrii ai conducerii generale. Îndrăzneala aceasta pare mai degrabă simptomatică, este mai degrabă un semn al acelui timp decât un caz izolat. În secolul următor va apare o opoziţie crescândă între Roma şi Asia Mică. Iar Corintul va înclina spre Roma. Să fi existat oare şi în Roma asemenea Diotrefi?…

Deşi este dificil de prezentat istoria unei biserici individuale, constituirea biserici din Roma este destul de clară. Ea nu a fost întemeiată direct pe vreun apostol (ceea ce nu îi scade din valoare), ci de către nişte iudeo-creştini care primiseră credinţa şi spiritul misionar la Ierusalim (Fapte 2,5.10) cu mult înainte de a veni acolo Pavel şi Petru. Majoritatea membrilor era prozeliţi dintre păgâni, cu excepţia unor iudeo-creştini pe care Pavel îi cunoştea din Iudea, printre care apostolii Andronic şi Iunia, rude ale lui Pavel, Maria (mama lui Ioan Marcu?), Rufus, fiul lui Simon din Cyrene şi alţii care formau câteva comunităţi (Rom. 16). Înainte de Pavel au lucrat în Roma Aquila şi Priscila, asociaţi ai marelui apostol, bine întemeiaţi în credinţă şi cu zel încercat. Colaboratorii lui Pavel aveau autoritatea de a organiza comunităţile înfiinţate, de a pune prezbiteri (episcopi – Tit 1,5), astfel încât nu era nevoie de a veni însuşi Pavel sau chiar Petru pentru aceasta. Prezenţa unor comunităţi organizate şi conduse de către iudeo-creştini proeminenţi, veniţi de la Ierusalim după pogorârea Duhului Sfânt ne arată suficient că Duhul care conduce Biserica era în stare să o organizeze; foarte probabil că până la moartea lui Pavel, oameni ca Andronic sau alte nume pomenite de Pavel, au activat ca episcopi (prezbiteri) în Roma.

Aceasta era situaţia creştinismului în Roma pe la anul 52 când Pavel le-a adresat epistola sa. Dacă Biserica romană era fi urmat îndeaproape principiile şi sfaturile expuse în această epistolă, cu totul alta ar fi fost istoria creştinismului. Dar oricine cunoaşte istoria ulterioară a Bisericii romane, poate constata că epistola a fost interpretată de-a lungul timpului exact pe dos. Îndreptăţirea prin credinţă a devenit îndreptăţire prin fapte. Egalitatea dintre evrei şi neevrei a devenit opoziţie. Succesiunea spirituală a devenit succesiune apostolică spiritul de toleranţă a devenit spirit de dictatură şi persecuţie. Îndemnul la umilinţă a devenit luptă pentru putere iar respectarea autorităţii civile a devenit amestec în politică şi încercarea de a-şi subordona autoritatea civilă. Toate acestea s-au petrecut în timp dar seminţele au fost semănate chiar în perioada apostolică.

Între anii 61-63 însuşi Pavel a consolidat Biserica Romană răspândind creştinismul cu mare forţă în condiţii de semi-detenţie (Fapte 28,14-31). Până atunci Patru încă nu sosire la Roma deoarece Faptele Apostolilor nu ne vorbesc despre un Petru la Roma. Din epistolele scrise de Pavel în Roma (Efeseni, Filipeni, Coloseni, Filimon) putem vedea cel fel de creştinism a predicat el acolo.

Alături de pavel au mai lucrat la Roma medicul evanghelist Luca şi Ioan Marcu, care a scris o evanghelie adresată în special romanilor şi de asemenea, Tychikos, Epafras, Aristarchos, Onesimos, Timotheos, colaboratori neevrei. Printre aceştia şi un oarecare Demas, care mai târziu a părăsit misiunea. Creştinismul a pătruns astfel şi la palatul lui Nero. După eliberarea lui Pavel, în urma incendiului din anul 64, a izbucnit persecuţia în capitală împotriva creştinilor acuzaţi pe nedrept şi trataţi cu cea mai mare cruzime. În anul 65, Pavel este arestat la Troas, în Asia Mică şi adus din nou la Roma în calitate de cap al creştinilor (căci evreii susţineau că el este şeful creştinilor – Fapte 24,5).

Între timp Biserica trecuse în bună parte în galeria martirilor iar cei rămaşi era refugiaţi sau descurajaţi. Dar procesul lui Pavel a pus noi cărămizi pe temelia Bisericii locale. În ciuda fugii unor colaboratori ca Demas, Fygelos, Hermogenes şi a opoziţiei făcute de către ereticul Alexandru căldărarul, Pavel, secondat de Luca şi Onisifor, a servit Biserica şi din închisoare. Între creştinii proeminenţi din Roma care au simţit împreună cu Pavel sunt pomeniţi câţiva (2 Tim. 4,21) printre care Linus care pare să fi fost episcop în Roma după anul 68. Dar şi Petru încă nu sosise în Roma după cât se pare, căci Pavel l-ar fi menţionat. Când Timotei şi Marcu au sosit în final la Roma, nu se ştie dacă l-au mai găsit în viaţă pe Pavel care a fost executat în anul 66. Este posibil ca Petru să fi venit odată cu „fiul său" Marcu la Roma sau poate să fi fost arestat în Asia Mică ca şi Pavel, în calitate de cap la „incendiatorilor". De aici, din Roma, înainte de a fi executat şi el, Petru scrie cele două epistole ale sale în care nu pomeneşte despre primatul de jurisdicţie ce i-ar fi fost dat lui şi nici despre vreun papă succesor pe care l-ar fi lăsat. Biserica avea în fruntea ei pe Iacov ce Drept şi pe Ioan, la Ierusalim, aşa încât nu putea resimţi nici o nevoie de a aşeza un scaun anti-apostolic în acea cetate pe care le o numea Babilon. Epistolele sale sunt concludente pentru creştinismul predicat de el în Roma. Nu este vorba despre vreun episcopat monarhic. Se pare că în acelaşi an, imediat după Pavel, a fost executat, răstignit, la cerea sa, cu capul în jos şi bătrânul Petru, mare pescar de oameni, lăsând în Roma pe colaboratorii Marcu, Timotei şi alţii care nu s-au stabilit acolo.

Biserica din Roma pare să fi fost condusă în continuare de către episcopi (prezbiteri) locali, dintre care Linus, Anacletos, Clemens, par să fi fost supraveghetori generali ai tuturor bisericilor din oraş.

Linus (68-78?)

Primul episcop de Roma după moartea lui Pavel şi Petru. Fost colaborator sau cel puţin cunoscut al lui Pavel. Nu se ştie nimic despre activitatea lui.

Anacletus (Cletus) (78-89)

Nimic nu se ştie despre el. Numele său grecesc arată că provenea din răsărit.

Clemens (89-99)

Identic cu acela din Fil. 4,3 (?). Un fost colaborator al lui Pavel. Acest Clement a scris o epistolă Bisericii din Corint, scriere păstrată până astăzi şi care a avut oarecare trecere în primele secole, încât unele canoane ale Noului Testament au inclus-o. nu este însă o scriere inspirată şi canonică, ci o scrisoare frăţească. Din ea reiese că situaţia Bisericii corintene era aşa cum o descrisese şi Ioan în a treia sa epistolă care pomeneşte pe răzvrătitul Diotref. Tonul cu care vorbeşte Clement este totuşi acela al unui frate mai mare, care are autoritate, ceea ce ne arată că trebuie să fi avut o poziţie însemnată în conducerea biserici generale. În Corint, izbucneşte o ceartă care se sfârşeşte cu destituirea din funcţie a unor păstor. Clement îi îndeamnă pe corinteni la pace şi supunere faţă de episcopii lor, subliniind autoritatea episcopală şi mărimea păcatului nesupunerii faţă de păstori. Din epistolă nu reiese că Clement ar fi fost capul Bisericii la data aceea sau cel puţin că ar fi fost cel mai înalt reprezentant al conducerii Bisericii. Lui Clement i se atribuie şi alte scrieri dar în mod fals.

În timpul acesta a izbucnit o a doua mare persecuţie romană contra creştinilor, din partea cezarului Domiţian. Vărul lui Domiţian, Flaviu Clemens, fost consul, împreună cu soţia sa, Flavia Domitilla, au fost printre primele victime. El a fost executat şi ea exilată iar averea lor a fost confiscată pentru că „apucaseră pe căi iudaice”. Timotei a fost de asemenea executat şi probabil şi alţii, mai puţin cunoscuţi, au fost condamnaţi. Ioan însuşi a fost adus din Efes şi judecat apoi condamnat la moarte. L-au aruncat într-un cazan cu ulei clocotit şi pentru că n-a murit, s-au temut să-i mai facă vreun rău. S-au mulţumit să-l exileze în insula Patmos unde erau şi alţi deţinuţi la nişte cariere de piatră. Acolo a stat Ioan cam un an de zile căci în curând s-a sfârşit şi cu Domiţian. Pe insula Patmos a scris Apocalipsa, apoi s-a întors la Efes fiind eliberat sub domnia lui Nerva şi a luat ultimele măsuri pentru păstorirea biserici înainte de a închide ochii la Efes, în vârstă de aprox. 100 de ani.

Odată cu domnia lui Domiţian, tensiunea dintre romani şi evrei se accentuase. După distrugerea templului, iudeii erau siliţi să plătească „fiscus judaicus” (taxa pentru templu) ceea ce odinioară dădeau pentru templul lui Iehova, oferit acum lui Jupiter Capitolinul, totodată evreii începuseră să dea semne de revoltă în mai multe părţi ale imperiului aşa că înrudirea cu iudaismul era o situaţie neplăcută pentru creştini, mai ales pentru creştinii dintre păgâni aşa cum era marea Biserică din Roma. Încercarea căzuse asupra creştinilor şi pentru că Domiţian începuse să ceară să fie recunoscut ca domn şi Dumnezeu, iar nesupunerea faţă de măsurile sale orgolioase era considerată drept opoziţie politică. De fapt, chiar împărăţia de care vorbeau creştini putea fi interpretată uşor la modul politic. Şi vrăjmaşi aveau destui printre iudei, şi printre păgâni. După încheierea secolului, vor avea vrăjmaşi în sânul Bisericii…

Clement de Roma a murit în jurul anului 98-99, Ioan apostolul cam în acelaşi timp, pe la anul 100. Simon, episcopul iudeo-creştinilor din Palestina a murit pe la anul 107. Cui a rămas conducerea legitimă a Bisericii? Desigur, autoritatea rămânea pe aceleaşi baze şi episcopii de Efes, Smirna, Antiohia, Alexandria, Corint, Roma, etc. trebuiau să stabilească de comun acord problemele Bisericii în continuare. Pentru ca deciziile reprezentanţilor Bisericii să fie legitime, trebuia să fie în acord cu învăţătura comună a apostolilor, în armonie cu întreaga Biserică organizată, formată din iudeo-creştini şi pagano-creştini şi să nu pună autoritatea episcolapă mai presus decât autoritatea Duhului Sfânt (Ioan 17,20-23; 14,15-17; 16,12-15; Fapte 15,28; 13,1-4). Episcopii trebuiau să experimenteze personal profunzimea credinţei şi vieţii apostolilor pentru a fi în stare să conducă în mod eficient Biserica. Cea mai mare tragedia a fost aceea că oamenii au început să-şi imagineze că posedarea funcţiei garantează prezenţa Spiritului şi că hirotonia conferă în mod automat ungerea cu Duhul Sfânt. De aii doctrina neapostolică a aşa-zisei succesiuni apostolice. Dar Noul Testament vorbeşte despre o

succesiune numai în sens condiţionat, deoarece promovarea şi hirotonirea episcopilor putea pune în primejdie sănătatea Bisericii dacă nu se ţinea cont de condiţii în mod strict (1 Tim. 3-4; 5,17-22; 2 Tim. 4,1-5; Tit 1,4-16; Iacov 3,1; Apoc. 2,4.12.14.20; 3,1.15-16). Chiar oameni serioşi puteau să cadă dacă nu vegheau şi astfel un cler trupesc nespiritual, putea antrena întreaga creştinătate aşa cum reuşise Satana cu Biserica iudaică.

Bisericii romane i s-a dat o avertizare clară (Rom. 11,1.17-22) şi numai pe baza unei succesiuni spirituale se poate susţine că Biserica lui Christos nu avea să fie biruită (Mat. 16,18). Cei ce au fost biruiţi de ispită nu mai aparţin măslinului spiritual care poartă numele lui Israel. Istoria va dovedi în continuare marea dramă a apostaziei prezise în 2 Tesaloniceni cap. 2.

2. Evoluţia episcopilor de Roma în era adversităţii imperiale păgâne (de la moartea apostolului Ioan, până la Constantin cel Mare: 100-313)

Evaristus (99-105)

Păstorul Evaist era originar din Betleem, fiind evreu după tată. A contribuit la organizarea Bisericii. În acest timp funcţia de supraveghetor (episcop) al Bisericii din Roma cuprindea păstorirea nu doar a unei comunităţi, ci a tuturor comunităţilor din oraş care formau cea mai mare aglomerate creştină în sânul capitale celui mai mare şi mai puternic imperiu păgân. Cu timpul, episcopul principal din Roma (arhiepiscopul) va atrage sub administrarea sa toate episcopiile din sudul Italiei şi din Sicilia. Aceeaşi tendinţă de centralizare, subordonare şi instituţionalism se manifestă în paralel în celelalte centre creştine.

Alexander (105-115)

A murit decapitat în timpul lui Traian. Catolicii spun că el ar fi instituit apa sfinţită. Oricum, se ştie că mentalitatea păgână începuse să-şi facă loc printre creştini, mai ales în marile cetăţi Alexandria şi Roma, cu precădere între cei botezaţi dintre neamuri.

Sixtus (115-125)

Pe vremea lui, Biserica din Roma avea deja o deosebită faimă în creştinătate. Într-o epistolă a sa, Ignatios, episcopul de Antiohia, ucenic al lui Ioan şi păstorul celei mai vechi comunităţi care a fost numită „creştină” numeşte Biserica din Roma drept „cea care are primul loc la ospăţul iubirii creştine”. Ce bine ar fi fost dacă această faimă ar fi crescut prin exercitarea iubirii şi nu prin căutarea primului loc (Luca 14,7-11).

În acest timp principiile organizaţiei apostolice au început să slăbească. Spiritul de frăţie, slujire şi democraţie a început să cedeze tot mai mult locul abuzurilor de autoritate, guvernării şi dictaturii clerului, după cum Roma evoluase de la republică la imperiu într-un timp scurt, tot astfel a evoluat şi societatea creştină. Totodată disciplina şi moralitatea creştină lăsau de dorit, îndepărtând prezenţa Spiritului Sfânt. Întărirea autorităţii pastorale s-a datorat mai multor cauze, între care şi retragerea darurilor spirituale, în special al profetismului, apariţia ereziilor şi tendinţelor dizidente. Pentru a contracara aceste rele, păstorii bisericilor au început să sublinieze importanţa tradiţiei apostolice („Aşa am apucat de la cutare apostol”) pentru a pune capăt în mod simplu problemelor existente. Astfel, în loc de Cuvântul lui Dumnezeu şi Duhul Sfânt, care trebuie să exercite în Biserică autoritatea supremă de Cap al lui Christos şi în loc de legarea fiecărei conştiinţe în mod direct de Cuvânt, conştiinţele credincioşilor, neîntărite sau treptat slăbite, au fost legate tot mai mult de autoritatea episcopilor în materie de doctrină, disciplină etc.

Până la această dată, în afară de sabatul săptămânal, pe care-l ţineau odată cu evreii dar într-o altă manieră, mulţi creştini ţineau o sărbătoare a morţii Mântuitorului, în aceeaşi zi

cu Paştele evreilor (14 nisan), adică un fel de „Paşte creştin”. Obiceiul se explică prin influenţa iudaică; majoritatea creştinilor erau la început evrei. Chiar la Roma unde era în minoritate, iudeo-creştinii au exercitat influenţă în aşa măsură încât Pavel, deşi îşi dădea seama că sunt „slabi” în unele lucruri, a hotărât ca în problema zilelor special alese să domnească toleranţa (Rom. 14,5.6). Să nu se impună posturi şi sărbători peste ce a hotărât Dumnezeu. Fiecare să fie lăsat liber în acest domeniu dar să fie conştient că dacă le socoteşte ca mijloace de mântuire, impunându-le ca obligatorii, se desparte de Christos (Gal. 4,19-11).

Destul de mulţi creştini, dacă nu chiar toţi, ţineau acest „Paşte anula”. Unii respectau ritualul azimilor şi al mielului pascal dar o făceau ca pe o comemorare a morţii eliberatoare a lui Christos. Alţii se mulţumeau numai cu cina Domnului şi un serviciu divin. Sărbătoarea nu era legată de o zi anumită din săptămână, ci putea să cadă în orice zi, la data calendaristică de 14 nisan, în aprilie. Mai mult, nu se cerea oprirea de la lucru. Obiceiul a devenit o tradiţie. Dar tradiţia nu era uniformă în toată creştinătatea. Decăderea spiritului creştin şi încordarea relaţiilor cu evreii care erau încă vrăjmaşi de moarte ai Bisericii, a făcut pe creştini să considere postul pascal ca o manifestare a urii faţă de poporul care a răstignit pe Domnul lor.

Dar chiar la iudei, nu era unitate absolută a calendarului. Secta betuseilor, dintre saducheі, prefera ca sabatul pascal din 15 nisan să corespundă cu sabatul săptămânal, ceea ce era posibil deoarece începutul lunii era fixat de preoţi. Paştele crucificării, când arhiereii erau din partida saducheilor, s-a respectat această coincidenţă, care a fost semnificativă pentru jertfa antitipică a Mântuitorului. Ioan relatează faptele după acest calendar, în timp ce Matei, Marcu şi Luca se orientează după un alt calendar în care 15 nisan a căzut vineri. Iisus Însuşi sărbătorise ultimul Paşte după acest calendar care anticipa cu o zi şi se pare că acelaşi lucru au făcut fariseii, adevăraţii reprezentanţi ai tradiţiilor iudaice.

În privinţa Paştelui, creştinii s-au lovit de aceeaşi problemă. Pe vremea lui Sixtus, a început la Roma obiceiul de a se comemora moartea şi învierea Domnului întotdeauna în zilele de vineri-sâmbătă-duminică, în opoziţie cu cele mai multe biserici. Totodată accentul sărbătorii a trecut asupra evenimentului învierii şi nu al morţii Domnului.

Telesforus (125-136)

Era grec de origine, ca mulţi alţii care au venit din Orient la Roma, sau în Galia şi Britania, evanghelizând Occidentul. Pe vremea sa, creştinismul câştigase în număr şi între clasele înalte. Revolta universală a iudeilor şi în special răscoala condusă de falsul mesia Bar-Kochba, a determinat o creştere a opoziţiei imperiului faţă de evrei. În anul 135, împăratul Hadrian înfrânge pe iudei, distruge complet Ierusalimul, construind în schimb o cetate romană şi interzice religia iudaică. Sabatul, circumcizia, Paştele, cărţile sfinte, etc., au fost scoase în afara legii. Până atunci, evreii erau ocrotiţi de lege. Acum ei sunt socotiţi, chiar mai periculoşi decât creştinii. De altă parte, creştinii, în special cei de origine păgână, simţeau nevoia de a se desolidariza, de a se dezice de legăturile lor istorice cu Sinagoga. Era periculos şi cel puţin foarte incomod să pară iudei. De acea, au căutat să ascundă unele aspecte evident iudaice ale religiei lor.

În acest scop, în Roma apare obiceiul sărbătoririi săptămânale a învierii, printr-o adunare în dimineaţa zilei întâi dar fără încetarea lucrului şi fără renunţarea la Sabat. Totuşi, Sabatul n-a mai fost încurajat ca zi de adunare publică, ci a fost ascuns sub obrocul cultului particular şi înjosit prin extinderea obiceiului postului pascal şi a postului de vineri asupra sabatului. În timp ce duminica trebuia serbată prin bucurie, Sabatul trebuia sărbătorit prin post, îngenunchere, ca şi postul pascal, ca protest şi ca distincţie faţă Dumnezeu evrei.

Totodată romanii care aveau ca zi principală ziua lui Saturn (sâmbăta), numită de ei prima zi a săptămânii, mută şi ei în această perioadă accentul de pe ziua lui Saturn, pe ziua Soarelui, sub influenţa creşterii cultului soarelui, numind-o pe aceasta ziua întâi. Pătrunderea cultului Soarelui ca ziua săptămânală care coincide cu ziua învierii, a dat un motiv în plus

creştinilor de origine păgână să accentueze ziua întâia închinată Soarelui dreptăţii (Mal. 4). De asemenea, sărbătoarea naşterii Soarelui Biruitor, a dat ocazie creştinilor de mentalitate anti-iudaică şi păgână să comemoreze la aceeaşi dată cu păgânii, în noaptea de 25 decembrie, naşterea Domnului Christos. Se spune că această sărbătoare a fost instituită de episcopul Telesforus.

Telesforus a fost un luptător zelos împotriva „ereziilor" adică împotriva doctrinelor care nu concordau cu învăţătura oficialităţilor Bisericii, multe era într-adevăr erezii dar altele puteau fi ecourile vechii credinţe apostolice, pe care noua generaţie părea s-o răstoarne. Telesforus a murit ca martir în timpul lui Hadrian, după tradiţie.

Hyginus (136-140)

A fost fiul unui filozof din Atena. Nu-i cunoaştem credinţa personală dar se ştie că filozofia păgână, pătrunzând în Biserică prin curentele teologice ale ereticilor gnostici, prin gusturile literare ale unor teologi şi chiar prin convertirea unor filozofi, a avut o mare influenţă asupra creştinismului (1 Cor. 2; Col. 2,8; 1 Tim. 6,20-21). Cu toate că Biserica a luptat contra unor asemenea erezii, ea le-a primit pe unele.

Pe la anul 135, venise în Roma Valentinus, un filozof egiptean care propaga un sistem încurcat de filozofie amestecată cu creştinism, în care Dumnezeul evreilor era considerat doar un Demiurg, un creator al lumii materiale, un fel de zeu rău, în opoziţie cu Dumnezeul adevărat. Învăţa preexistenţa şi nemurirea sufletului şi întruparea aparentă a Domnului, ca şi ceilalţi gnostici, arăta duşmănie faţă de iudaism, faţă de Sabat, faţă de legea divină, faţă de „materialismul Primului Testament", înălţând spiritualismul filozofiei greceşti în speranţă creştină.

În acelaşi timp, Marcion, un armator din Pont, fiu de episcop, care fusese exclus de tatăl său pentru desfrâu, având idei asemănătoare, s-a dus să le propage la Roma, devenind membru acolo pe la anul 138 şi sperând să reformeze Biserica după doctrina lui. Neizbutind, el şi-a organizat aderenţii într-o sectă separată, foarte activă, care în câţiva ani s-a întărit şi s-a întins în provinciile imperiului. Era deosebit de zelos iar doctrina sa era mai apropiată de creştinismul oficial al Bisericii decât de sistemul lui Valentin.

Concluzia lui Marcion era că iudaismul este rău şi că el are misiunea de a purifica creştinismul de urmele iudaiste. El declara că Iehova, Dumnezeul cel drept al Primului Testament nu este acelaşi cu Dumnezeul Noului Testament, tatăl lui Christos, care este bun şi iubitor. Marcion era foarte alergic la tot ce privea Legea, Sabatul, Creaţiunea, trupul. Ca şi alţii, credea că întruparea şi moartea lui Iisus au fost doar aparenţe. El predica un ascetism sever, dispreţuind căsătoria şi insistând asupra postului de sabat ca manifestare a urii faţă de Dumnezeul evreilor care a creat lumea cea rea (1 Tim. 4,1-3).

Deşi dăduse Bisericii bani în valoare de zecii mii de dolari, a fost exclus în anul 144. Pentru uzul urmaşilor săi, a întemeiat un canon biblic, fără Primul Testament, iar din Noul Testament a ales doar zece epistole ale lui Pavel (fără epistolele pastorale) şi Evanghelia lui Luca, „purificându-le" şi pe acestea de ceea ce nu se potrivea cu doctrina sa. Mişcarea aceasta a progresat şi a supravieţuit până în secolul V când urmaşii, fie că au acceptat ortodoxia de stat, fie că s-au unit cu alte curente. Asemenea idei au avut o mare influenţă în orientarea Bisericii către o „ortodoxie" impregnată tot mai mult de un spirit străin apostolilor, care fuseseră evrei şi toleranţi faţă de iudaism.

Pius (140-155)

A construit cea mai veche Biserică din Roma. Persecuţiile păgâne lăsau suficiente pauze mari între ele, încât Biserica se putea reface având destul timp de a se altera spiritual. Trecuse vremea când creştinii se adunau doar în case particulare şi catacombe.

Pe vremea lui Pius I au apărut în Roma nişte scrieri false create de un eretic anonim şi date drept scrisori ale lui Clement care fusese episcop până în anul 99, pe vremea lui Ioan. În

aceste „pseudo-clementine” apare pentru prima dată legenda că Petru ar fi fost episcop de Roma şi că în calitatea lui de vicar al lui Christos (Mat. 16,18) ar fi transmis această autoritate lui Clement şi urmaşilor lui, episcopi de Roma. Apostolii avertizaseră împotriva poveştilor de acest fel (2 Tim. 4,3.4) totuşi această poveste era atât de plăcută şi de practică încât a fost tot mai des folosită de Biserica din Roma. Diverse partide din Biserică, nu se sfiau să creeze falsuri pentru a justifica cu autoritate „apostolică” anumite tradiţii, practici sau doctrine, în opoziţie cu alţii.

Ancetus (155-166)

Pe vremea sa a venit la Roma episcopul de Smirna, Polycarpos, un credincios ucenic al apostolului Ioan, ca şi Papias, episcopul din Hierapolis, sau Ignatios de Antiohia. Polycarpos reprezenta bisericile din Asia Mică, ce nu primiseră încă serbarea Paştelui duminical, anula şi aveau respect faţă de Sabat. Anicetus a căutat să determine şi pe Polycarpos să adopte obiceiul roman dar nu s-au putut înţelege. Totuşi nu şi-au rupt legăturile frăţeşti. Anicetus a permis răsăritului să oficieze cina Domnului în teritoriul său. Polycarpos a fost condamnat la moarte în Smirna de către autorităţi, la insistenţa evreilor, pe timpul lui Antonius Pius.

Tot în acest timp a activat ca doctor în teologie Justinus, un filozof din Sihem convertit la creştinism. Totuşi convertirea sa n-a fost atât de radicală ca a lui Pavel. El primise creştinismul mai ales pentru faptul că este cea mai bună filozofie şi l-a înţeles într-un spirit nou, asemănător cu Marcion, anti-iudaist, anti-sabatist şi explicat în termenii filozofiei vremii sale. El şi-a stabilit domiciliul la Roma. Scrierile sale s-au păstrat, mai ales scrieri apologetice, către împăraţi, pentru a prezenta apărarea credinţei în termenii filozofici şi cât mai favorabili şi scrieri apologetice adresate evreilor din care reiese opoziţia lui faţă de Sabat. El socoteşte că Dumnezeu a dat Sabatul de la Adam până la Moise dar că Dumnezeu a dat Sabatul evreilor ca pe o pedeapsă şi ca pe un semn spre a-i deosebi din cauza nelegiuirii şi împietririi lor, el îi numeşte „popor nedrept şi ingrat”.

Împăratul Marcus Aurelius care era de asemenea filozof stoic (adică un tip de materialism care subliniază valoarea virtuţii şi a înfrângerii pasiunilor) a lansat în acest timp o persecuţie cruntă contra creştinilor. Mii de creştini au fost decapitaţi sau aruncaţi la fiare. Printre martirii aceştia a fost şi Justinus, datorită scrierilor lui. De atunci este cunoscut în istoria Bisericii ca Iustin Martirul. Pecetluirea doctrinei sale cu sânge trebuie să fi contribuit mult la încurajarea acestui spirit în Biserică.

Soter (166-174)

Pune mai mult accent pe ceremonii. În timpul acesta, creşte tensiunea între Biserica din Roma şi cele din Asia.

În Biserică amploarea ereziilor se ridică. În Frigia, un fost preot păgân, Montanus, se erijează în poziţia de reformator, de purificator al Bisericii ca reacţie faţă de spiritul lumesc şi libertinism pătruns în Biserică. Încă din anul 156 el se declarase organ special al Duhului Sfânt. Trecuse mai mult de o generaţie de când în Biserică nu mai funcţiona darul profeţiei. Împreună cu două femei, Prisca şi Maximilla, care căzeau în extaz vorbeau în „limbi” şi „profetizau”, Montanus îşi propaga creştinismul său, susţinând că a început dispensaţiunea Duhului Sfânt. (Până la el fusese dispensaţiunea Tatălui, apoi a Fiului). El socotea profetizările acestea ca bază solidă de credinţă pe lângă Biblie. Interpreta Apocalipsa în sensul că venirea lui Iisus avea să aibă loc în curând, că Noul Ierusalim va coborî la Pepuza (lângă Laodicea) după care va începe mileniul. Montaniştii erau rigorişti extremi, denunţând pe pastori ca fiind pământeşti, ceea ce a dus la excluderea lor din biserici. Dar ei susţineau că sunt singurii creştini apostolici şi Biserica romană era pe punctul de a-i recunoaşte. Învăţăturile şi pretenţiile lor speciale în care era şi mult adevăr, au zăpăcit pe mulţi creştini sinceri care încă nu fuseseră

derutaţi de spiritul lumesc sau filozofic. În general, montaniştii nu se deosebeau de ceilalţi creştini. Învăţăturile lor speciale car erau pretinse descoperiri ale Duhului , erau considerare superioare Legii şi Evangheliei. Ei interziceau a doua căsătorie, obligau pe fecioare să-şi acopere capul, înmulţeau posturile şi erau foarte grijuli în a fi separaţi de lume. Aproape invitau persecuţia şi era principalele victime ale autorităţilor păgâne. Refuzau cultul imperial sub orice formă şi considerau martirajul ca un lucru de dorit. Luptau pentru simplitate în îmbrăcămintea femeilor şi considerau celibatul ca fiind superior căsătoriei. Considerau că fuga în timpul persecuţiilor este un păcat de moarte şi socoteau că aceşti „apostoli" nu trebuie reabilitaţi (reprimiţi). Aşa-zisa reformă pe care au făcut-o a dus la accentuarea legalismului în opoziţie cu libertinismul, la accentuarea celibatului în creştinătate şi ca reacţie, la disprețuirea Apocalipsei.

Pe la anul 170 montanismul a pătruns în Roma iar mai târziu a câştigat de partea sa chiar pe Tertulianus, episcopul Cartaginei, unul dintre cei mai mari scriitori ai timpului său. În opoziţie cu ereziile care circulau, Biserica creştină s-a numit pe sine ortodoxă (cu doctrină corectă) şi în opoziţie cu ramurile despărţite, s-a numit catolică (adică întreagă, universală).

Eleutherius (174-189)

Luptă împotriva montanismului. Accentuează Paştele duminical în opoziţie cu Paştele vechi al celor din Asia. Totodată se subliniază tot mai mult duminica în locul sabatului, însă chiar în Roma, vechile obiceiuri nu muriseră.

Ca şi creştinii din Smirna, care începuseră să se adune anual la mormântul lui Policarp, mulţi alţii au încurajat începuturile unui cult al martirilor. Odată cu influenţa crescândă a spiritualismului filozofic, care a introdus în Biserică teoria populară a nemurii sufletului conştient, cultul martirilor va sta la baza cultului morţilor, mai târziu.

Victor (189-198)

Este primul episcop roman care manifestă un spirit intolerant asemenea papilor de mai târziu. Ordonă ca toată creştinătatea să ţină Paştele la aceeaşi dată, părăsind obiceiul iudaizant. Creştinii din provincia Asia nu vor să se supună. Victor îi ameninţă cu excomunicarea, Iereneus, episcopul de Lyon, ucenic al lui Policarp, deşi susţinea ritul roman, îi aminteşte lui Victor de moderaţia înaintaşului său Anicetus. Polycrates, episcopul Efesului, arată că nu se teme de Victor, afirmându-şi independenţa. Un asemenea spirit, ridicându-se ca din nimic, este incredibil. Este posibil ca după epoca apostolică, episcopii de Roma să fi avut o poziţie administrativă suficient de înaltă în Biserica generală, pentru a-şi permite asemenea acte. Dar ei nu numai că au râvnit la primul loc între egali, în colegiul episcopilor ei au tins în mod constant să-şi supună întreaga Biserica autorităţii lor, Victor s-a calmat dar spiritul acesta nu a murit, de atunci încoace.

Pe vremea sa a apărut o nouă erezie numită monarhianism dinamic. Promotorul ei a fost Teodotus din Bizanţ care a propagat-o în Roma pe la anul 190. El susţinea că Iisus a avut numai natură umană deşi S-a născut din fecioară. La botez, Duhul Sfânt a venit asupra Lui, făcându-L asemenea lui Dumnezeu şi adoptându-L ca fiu – de unde erezia se mai numeşte şi adopţianism. Problema provenea din neputinţa raţiunii omeneşti de a înţelege doctrina TRI-UNITĂŢII divine. Monarhienii dinamici susţineau că Fiul şi Duhul nu sunt persoane, ci doar nişte puteri (dinamice) emanate din Dumnezeu şi că Logosul (Cuvântul) este înţelepciunea divină care a venit în Iisus la botez.

Alţii monarhieni erau modalişti, considerând că, de fapt, Dumnezeu este o singură persoană şi că Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt sunt doar manifestări deosebite, roluri deosebite ale aceleaşi persoane. Dintre aceştia au predicat în Roma Noetus şi „Praxeas" (devenit mai târziu episcop sub numele de Callistus).

Aceste doctrine false, pe lângă greşita înţelegere a lui Dumnezeu, determinau dispute inutile şi pretexte „doctrinale” pentru manifestarea sentimentelor necreştine între fraţi.

Zefirinus (198-217)

Un episcop nu rea învăţat, susţinător al tradiţiei. Binefăcător, deoarece episcopii administrau punga pentru săraci, dar şi indulgent cu adulterii şi în general cu păcătoşii. Prezbiterul Callistus (poreclit Praxeas) era de partea sa în conducerea partidei indulgente, în timp ce partida rigoristă alegea în fruntea ei pe prezbiterul Hyppolitus, un mare scriitor, originar din Asia, care susţinea că Biserica trebuie să-i excludă pe păcătoşii înrăiţi.

Callixtus (217-222)

Şeful partidei indulgenţilor, Calixt fusese un sclav incult dar isteţ, care lucrase în probleme financiare. Fiind înşelat de nişte negustori evrei, ajunsese în închisoare. Apoi a fost primit de stăpânul său dar negustorii, după ce i-au înapoiat banii, l-au denunţat că este creştin. Ca urmare, autorităţile l-au exilat în Sardinia. După graţiere, a revenit la Roma şi a ajuns diacon auxiliar al episcopilor Zefirin.

În diferite cetăţi, Biserica era deseori dezbinată. La fiecare alegere de episcopi, fiecare partidă lupta pentru avansarea omului ei care să-i susţină părerile şi interesele. Alegerea lui Calixt a însemnat triumful partidei indulgenţilor, partidă care de obicei, este mai populară. Atunci Hipolit care era în fruntea partidei rigoriste şi care nu-l văzuse bine pe Calixt aici până atunci (îl numea „Praxeas”, adică „intrigantul”) l-a declarat pe noul episcop eretic, deoarece propaga un tip de anti-trinitarianism numit şi patripasianism (teoria că Tatăl Însuşi a suferit pe cruce, deoarece Christos este un rol al aceleaşi Persoane, Unul Dumnezeu). Ca urmare, Calixt l-a exclus pe Hipolit condamnându-l ca eretic subordinatian. (într-adevăr, Hipolit căzuse în cealaltă extremă, socotind că Fiul lui Duhul Sfânt sunt de natură divină inferioară Tatălui, deci subordonaţi ierarhic, din natură).

Imediat, partida rigoristă îl alege episcop pe Hipolit (217-235) care a funcţionat ca episcop rival la Portus Romanus, lângă Roma. Deşi Hipolit a fost mare adversar al episcopilor legitimi din Roma, totuşi Biserica întreagă îl venerează astăzi ca sfânt. A fost un om de mare cultură, un scriitor de seamă şi un teolog de tradiţie veche, cu vederi orientale, asiatice. Unu era de acord cu inovaţiile romane care înjoseau Sabatul prin post şi se opuneau tendinţelor de supremaţie ale episcopului Romei. Scrierile sale, în general, păstrate sunt îndreptate contra ereziilor care circulau. Are şi ceva comentarii la Daniel şi Apocalipsa, „Despre Christos şi Antihristos”. El susţinea că împărăţia de fier şi fiara a patra din cartea lui Daniel reprezintă împărăţii viitoare iar Piatra este Christos la a doua venire. El face o paralelă între „degetele de fier şi lut” din Daniel 2 şi „cele zece coarne” din Daniel 7.

Căutând un temei în Mat. 16,18 Calixt a pretins că el este episcopul episcopilor dar Tertulian, episcopul Cartaginei, l-a mustrat că îşi arogă prerogative de „Pontifax Maximus” (mare Preot în religia romană) fără să bănuiască faptul că episcopii de mai târziu vor câştiga chiar acest titlu. Ca şi Hipolit, Tertulian a numit pe Calixt „un echilibrat”.

Urbanus (222-230)

Succesorul lui Calixt; a continuat rivalitatea cu Hipolit.

Pontianus (230-235)

Succesorul lui Urbanus, Ponţian, în fruntea partidei indulgente ca episcop a continuat lupta „sfântă” cu Hipolit. Chiar şi împăratul păgân Alexandru Sever, care fusese tolerant şi simpatizase cu creştinii, (între idolii săi avea şi o statuie a lui Christos) a fost deranjat de cearta celor doi sfinţi şi a ordonat exilarea lor care a avut loc pe la anul 235, sub împăratul

Maximin Tracul. Exilaţi în Sardinia, se zice că s-ar fi împăcat înainte de moarte. Dar dacă în timpul vieţii n-au putut fi sfinţi decât luaţi separat, Biserica de mai târziu i-a canonizat ca sfinţi deoarece au murit ca „martiri". De fapt, Biserica a socotit martiri pe toţi episcopii Romei care au trăit în timpul persecuţiilor (în secolul XVI s-a descoperit o statuie a lui Hipolit pe care i-o făcuseră credincioşii lui…).

Anterus (235-236)

Pastoraţie scurtă, pe vremea persecuţiei lui Maximin Tracul, Anter a fost închis şi a murit în închisoare.

Persecuţia aceasta a fost scurtă, dar feroce. Dirijată în special împotriva conducătorilor. Ca şi cum cerul ar fi voit să-i îndrepte şi să cureţe clerul de prea mulţi lăstari sălbatici, făcând pe oameni să ia poziţie hotărâtă pentru sau contra lui Christos.

În acest timp a strălucit pe firmamentul Bisericii Origenes, doctor în teologie şi adept al filozofiei neoplatoniste, care a condus vestita şcoală creştină din Alexandria. Aemenea înaintaşilor lui (Panten şi Clement Alex.), Origen a amestecat creştinismul cu filozofia, cum făceau ereticii gnostici. Astfel, în ciuda culturii lui vaste, s-a rătăcit mai mult decât alţii, interpretările sale alegorice, spiritualiste, ale Bibliei, îi permiteau să scoată din ea ce nu-i plăcea şi să adauge filozofia sa favorită. El credea în preexistenţa sufletelor care au păcătuit în cer şi au fost condamnate să se întrupeze pe pământ, ca să ispăşească păcatele; la sfârşit de tot, sufletele, care sunt nemuritoare în sine, vor fi toate mântuite, după ce s-au purificat prin pedeapsă.

Tânăr, talentat, amabil, şi virtuos, (se castrase ca să nu fie acuzat), de o vastă cunoştinţă, Origen a fost supranumit „Asamanticos" (Omul de diamant) şi destinul său luciferic a lăsat consecinţe serioase în urma sa. Vestit în toată creştinătatea, cunoscut şi de păgâni (era în corespondenţă cu palatul cezarilor) succesele sale au zăpăcit pe mulţi şi o serie de păstori ai Bisericii l-au admirat şi au împrumutat din doctrinele teologice. În Arabia şi în Egipt, i-a combătut pe tiniopsihiţi, creştini de credinţă veche care credeau că sufletul nu poate trăi fără trup. Origen a contribuit mult la confirmarea doctrinei spiritualiste, care era deja răspândită în Biserică dar nu chiar generală (cei din Sirai de exemplu, chiar după câteva secole nu vor adopta teoria nemurii naturale).

Origen a intrat în conflict cu episcopul de Alexandria deoarece a acceptat să fie hirotonit de un episcop străin (din Cezarea), fiindcă susţinea erezii, fiindcă se castrase etc. s-au ţinut două sinoade împotriva lui, după care a fost degradat şi exclus. Părăsind Alexandria, el a fondat o nouă şcoală în Cezarea Palestinei, Origen a produs câteva mii de scrieri (pe atunci se scriau multe tratate mici) şi o traducere a Bibliei în genul unui simpozion cu şase variante puse în paralele, la care a lucrat 27 de ani. În cea mai mare parte operele lui s-au pierdut. În anul 251 a fost torturat de autorităţi şi după trei ani a murit. Doctrinele lui au creat multe dispute în secolele următoare şi au atras condamnări din partea sinoadelor. Între altele credea chiar în reîncarnarea sufletelor (dar nu şi în animale). Teoria sa că muncile iadului vor înceta după ce vor fi purificat pe nelegiuiţi, a dus în final la dogma apuseană a purgatoriului…

Meditând la destinul strălucit şi trist în acelaşi timp al acestui tânăr învăţător, ne putem întreba dacă n-ar fi făcut mai bine mama sa să-l lase să se ducă la martiraj, împreună cu tatăl său, Leonidas, aşa cum voia Origen atunci, la vârsta de 17 ani. În ambiţia ei maternă, sinceră şi ignorantă, a aruncat pe fiul ei în prăpastia filozofiei şi chiar dacă muncile iadului vor înceta în dreptul păcătoşilor, acesta va fi spre pieirea veşnică, nu spre mântuirea unor oameni ca Origen. Asemenea cazuri alimentează falsa credinţă că erudiţia este un izvor de rătăcire îşi în tip ce unii se rătăcesc prin cultură, alţii preferă să se rătăcească în ignoranţă. Ca şi cum una sau alta ar avea o valoare în sine.

Importanţa şcolii din Alexandria o putem înţelege şi mai bine dacă observăm că între Roma şi Alexandria au fost legături puternice în primele secole. Una era metropola culturală a elenismului, cealaltă era capitala imperiului şi cea mai mare Biserică creştină. Amândouă au

fost primele care să dispreţuiască Sabatul şi să adopte veşminte preoţeşti pentru slujitorii cultului, cam din acest timp, păstorii Bisericii au început să fie socotiţi şi arhierei, după modelul preoţiei mozaice şi păgâne. Omul pus să slujească pe semenii săi, ajutându-i să înţeleagă cum trebuie să intre în directă legătură cu Dumnezeu, se aşează treptat, mai întâi ca învăţător, apoi ca mijlocitor şi implicit ca obstacol între credincios şi Dumnezeu.

Fabianus (236-230)

Cu ocazia alegerilor, un porumbel s-a aşezat întâmplător pe capul său şi superstiţia credincioşilor a văzut în el noul episcop. Între timp, scaunul episcopal devenise foarte râvnit. Episcopul deţinea nu numai o mare autoritate, ci şi administrarea finanţelor, care în Roma nu era puţine. Creştinismul devenise popular şi alegerile episcopale erau atât de „fierbinţi" încât împăratul Decius spune că este mai tulburat de instalarea unui nou episcop în Roma decât de ridicarea unui împărat rival. Decius a lansat prima mare persecuţie împotriva conducătorilor Bisericii. Politicienii şi preoţii păgâni erau îngrijoraţi de prozelitismul creştin şi credeau că religia aceasta trebuia reprimată din timp căci altfel va cauza căderea statului. Împăratul Decius a hotărât ca păstorii Bisericii să fie omorâţi, iar laicii să fie graţiaţi numai dacă sacrifică zeilor tradiţionali. A fost cea mai crâncenă şi cea mai generală persecuţie de până atunci. Mulţi episcopi au fugit, ceea ce a atras criticele creştinilor rigorişti, alţii au murit (Alexandru de Ierusalim, Babilas de Antiohia…) între care şi Fabian de Roma (sarcofagul său a fost găsit în 1915 în catacombele lui Calixt).

Dintre creştinii care n-au reuşit să scape prin fugă, mulţi au apostaziat (aşa se numea călcarea credinţei în timp de persecuţie) în urma torturilor sau chiar înainte. Unii au jertfit zeilor, alţii au tămâiat puţin, alţii mai bogaţi şi-au „cumpărat" adeverinţe false (libellus) precum că au satisfăcut ordinul iar alţii au scăpat mai simplu, declarând în scris că nu sunt creştini. Asemenea creştini căzuţi (lapisi) se aflau destul de mulţi în Africa şi în alte locuri. După încetarea persecuţiei, aceştia au fost reprimaţi prin satisfacerea unor acte de penitenţă. Jertfitorii şi tămâietorii au primit pedepse mai grele iar cei cu adeverinţele şi declaraţiile, mai uşoare… ceea ce dovedeşte că minciuna rostită sau scrisă, chiar în cadrul cel mai solemn, a fost în mod ruşinos privită de-a lungul veacurilor, ca un păcat mai ieftin…

Fabius fusese în legătură cu Origen. El a dezvoltat organizaţia, instituind 7 diaconi şi 46 prezibiteri, înaintaşii cardinalilor de astăzi. Cam din acest timp, episcopii din marile metropole (Roma, Alexandria, Antiohia etc.) care erau de fapt nişte arhiepiscopi, au început să-şi extindă autoritatea asupra unor regiuni mai vaste şi încep să fie numiţi mitropoliţi (arhiepiscopi metropolitani).

Cornelius (251-253)

Ales de partida libertinistă, deoarece era tolerant cu desfrânaţii şi cu cei ce apostaziau, în timp de persecuţie. După numirea sa a cerut şi altor episcopi să recunoască instalarea lui, ceea ce înseamnă că episcopii romani nu ajunseseră încă la culmea pretenţiilor de mai târziu.

În opoziţie, partida rigoristă l-a ales pe Novatianus, care a fost consacrat de către alţi episcopi italieni şi a păstorit între anii 251-258. Astfel novaţienii s-au despărţit de Biserica întreagă (catolică) pe care o considerau necurată din cauza prezenţei păcătoşilor toleraţi, în timp ce ei înşişi s-au auto-numit „catari" (curaţi) şi nu primeau pe catolici în rândurile lor decât prin rebotezare. Şi-au găsit aderenţi în toată Italia şi în răsărit, rezistând ca separaţi până în secolul VII (catarii din sec. XII vor fi de origine orientală şi de o doctrină cu aceştia). Dintre aceşti catari novaţieni s-au desprins mai târziu sabatienii (adepţi episcopului Sabatius) care ţineau Paştele odată cu evreii, după cea mai veche tradiţie. Aceasta înseamnă că partida rigoristă din Roma era totodată şi tradiţionalistă şi „iudaizantă" asemenea răsăritenilor şi încă păstra Sabatul după vechiul obicei. Cornelius a extins ierarhia Bisericii.

Lucius (253-254)

De asemenea, indulgent. În timpul persecuţiei lui Galus a fost exilat dar a fost rechemat din exil. A fost adversar al novaţienilor.

Stephanus (254-257)

Episcop indulgent cu păcătoşii dar intolerant cu rigoriştii, cu ambii papale. A excomunicat Biserica din provincia Africa deoarece africanii nu recunoşteau validitatea botezului ereticilor, în timp ce el socotea valabil botezul administrat chiar de un pastor eretic. Ştefan susţinea prioritatea tradiţiei şi afirma că obiceiul roman de a recunoaşte botezul altor grupări necatolice, ar fi de origine apostolică, în timp ce creştinii din Africa hotărâseră într-un sinod tocmai contrariul. Episcopul Ciprian de Cartagina l-a acuzat pe Ştefan de aroganţă. Ciprian, reprezentantul principal al africanilor şi-a afirmat legitima independenţă şi a protestat nu numai contra lui Ştefan, ci în principiu contra oricui ar vrea să fie privit ca „episcop al episcopilor". Tradiţional, autoritatea tuturor arhiepiscopilor era socotită egală. Problemele mai mari nu puteau fi rezolvate decât într-o conferinţă (conciliu, sinod).

Dionisius, episcopul de Alexandria, i-a scris lui Ştefan să se împace cu Biserica africană deoarece nu numai africanii, ci şi răsăritenii procedează la fel. Ca urmare, Ştefan a căutat să impună şi răsăritenilor procedura romană… Firmilian, episcopul de Capadocia, scrie şi el lui Ştefan că prin anatema sa nu a despărţit de sine pe cei mulţi ci el însuşi s-a despărţit de cei mulţi. Şi l-a numit pe Ştefan „preudoapostol" şi „antichrist".

După cum vedem, creştinii nu priveau Roma ca fiind capul Bisericii, dar aşa cum Roma păgână cucerise lumea prin politica amestecului în treburile altora, Ştefan şi apoi, alţii după el, au speculat problemele interne ale altor biserici pentru a-şi mări influenţa şi autoritatea. Anumiţi episcopi destituiţi din funcţie în patria lor pentru cine ştie ce motive, au încercat să ceară sprijin episcopului Romei, care, datorită influenţei şi ambiţiei, era întotdeauna gata să rezolve problema. Cum episcopi păcătoşi nu lipseau şi cum la Roma se putea găsi astfel un nou izvor de har, episcopii Romei şi-au creat o faimă care, sprijinită de pretenţii şi de noi fapte, s-a transformat într-o poziţie de întâietate între episcopi. Mai întâi onorifică iar mai târziu, cu sprijinul statului şi al multor circumstanţe, va deveni întâietate (primat) de jurisdicţie.

Sixtus II (257-258)

A murit martir în timpul persecuţiei lui Valerian. Împăratul fusese tolerant dar a fost determinat de către magul sofist Macrian din Egipt să reia măsurile de exterminare a creştinismului. A ordonat uciderea clericilor; laicii de asemenea să fie executaţi dacă nu părăsesc „superstiţia" creştină. Diaconul, Laurenţiu din Roma, a fost ars pe un grătar înroşit pentru că a întrebat fiind unde sunt odoarele Bisericii, a arătat către săraci şi bolnavi… la Utica (Africa), 153 de creştini au fost arşi într-o groapă mare cu var nestins… Dar cezarul Valerian a căzut prizonier în războiul cu perşii şi nu s-a mai întors.

Dionysius (259-268)

Prieten cu Dionysius de Alexandria pe care îl sprijineşte dar îl şi corectează într-o dispută cu ereticii sabelieni. (Adepţii lui Sabelius din Libia şi Egipt era monarhieni modalişti: susţineau unitatea persoanei lui Dumnezeu în trei roluri). Combătând sabelianismul, DionysIisus de Alexandria a căzut în extrema opusă (subordinaţianism). Ca urmare, chestiunea a fost adusă înainte episcopului Romei pe la anul 262 şi reglementată într-un sinod roman convocat de Dionysius. Ambele erori au fost condamnate.

O erezie care circula pe atunci era şi pavelianismul (teoria lui Pavel de Samosata, episcopul Antiohiei). Paul era un om talentat şi învăţat dar nu numai că a susţinut eroarea

monarhiană ce a fost mereu o ispită pentru raţiune, ci era şi avid de dominaţie şi de bani, vanitos şi afemeiat. Prin teoriile şi comportarea sa, a scandalizat întreaga Biserică. Credincioşii nu-l vedeau bine şi pentru faptul că intrase în serviciu la curtea Zenoviei, regina Palmyriei, un regat vecin şi vrăjmaş al romanilor. Serviciul său era plătit acolo cu 200.000 sesterţi, şi el dădea mai mare importanţă acestei funcţii decât aceleia de pastor. Pe căi ilegale, acumulase mari bogăţii. Cerea să fie aplaudat în Biserică, să-i cânte la anumite sărbători coruri feminine şi era furios cu cei ce nu-i admirau. Pe linguşitorii săi îi încărca de bani şi de favoruri, le tolera păcatele. Atât el, cât şi clericii săi favoriţi, rămăseseră celibatari de bună voie dar tot de bună voie trăiau în desfrâu. Ţineau în casele lor femei tinere care îi însoţeau şi în călătorii, contra disciplinei Bisericii. Ei îşi explicau aceste libertăţi protestând că ele vor să rămână fecioare şi s-au aşezat în acest scop sub protecţia clericilor. Asemenea asociaţii se aflau pe atunci şi în alte părţi, fiind foarte criticate.

Ca urmare, sau ţinut contra lui Paul trei sinoade între 264-269 în Antiohia, cu delegaţi din Siria, Asia Mică şi Egipt. Dar la primele două sinoade a reuşit să scape de condamnare, atât prin dialectica sa abilă cât şi prin promisiuni şi prin intervenţia lui Firmilian de Capadocia, care îl stima pentru erudiţa sa. Dar cum Paul nu şi-a schimbat purtarea, a fost denunţat apoi de propriul lui prezbiter. Un al doilea sinod convocat l-a destituit şi l-a exclus, alegând în locul său pe Domnus. Sentinţa a fost comunicată apoi întregii biserici, lui Dionis de Roma, lui Maxim de Alexandria şi tuturor episcopilor, prezbiterilor şi diaconilor din toată lumea.

Paul însă, bizuindu-se pe sprijinul Zenoviei, nu voia să evacueze locuinţa episcopală. După căderea Zenoviei, creştinii au apelat la cezarul Aurelian, învingătorul ei care pe atunci era încă tolerant cu creştinii. Împăratul a hotărât ca locuinţa episcopală să fie a aceluia dintre cei doi care va fi recunoscut legitim de către episcopul Italiei. (Este interesant că împăratul favoriza astfel Roma ca arbitru). Aceştia s-au declarat de acord cu hotărârile sinodului şi astfel problema a luat sfârşit. Dar cazul lui Paul de Samosata este numai un tip care prevestea un nou soi de clerici ce aveau să umple suprastructura Bisericii în secolele următoare.

Felix (269-274)

Nu ştim nimic despre el. În timpul său, s-a încheiat conflictul cu Paul de Samosata.

Eutychianus (275-183)

În timpul său, în anul 275, împăratul Aurelian a reînceput persecuţiile contra creştinilor dar edictul său nu a avut putere deoarece împăratul a murit curând asasinat. Succesorii săi, împăraţii Tacitus, Probus şi Carus au tolerat pe creştini. De fapt, începând cu domnia lui Galienus şi până în al 19-lea an al lui Diocleţian (303), creştinii au avut linişte timp de peste 40 de ani.

Caius (283-196)

Era o rudă a împăratului Diocleţian. La data aceasta creştinismul era răspândit în toate mediile sociale, mai puţin la ţară. În răgazul dintre persecuţii, Biserica s-a întărit mult î cât chiar la palat erau creştini care îşi practicau liber credinţa. La reşedinţa lui Diocleţian, în Nicomedia, (Bitinia) se ridica o Biserică măreaţă. Împăratul Dicleţian a început un program de consolidare a imperiului, luându-şi încă un împărat (co-împărat) alături de el, şi fiecare dintre aceşti doi „uguşti” îşi asociase la domnie câte un „cezar”. În felul acesta autoritatea imperială era reprezentată de patru împăraţi asociaţi, administrând patru mari teritorii ale imperiului. Diocleţian administra Orientul iar Maximian Ocidentul, asociatul lui Diocleţian era ginerele său, Galerius, iar asociatul lui Maximian era Constantinus Chlorus. Între diversele reforme care se fac în acest timp se instituie o nouă formă de guvernare, dominatul, un sistem

de monarhie absolută de origine „divină”. Diocleţian, care era proto-augustus şi dominus, îşi ia în serios rolul de zeu. Un ritual fastuos de origine orientală se introduce la curte. Domnul imperiului, adept al cultului soarelui, se confundă el însuşi cu soarele, introduce la palat ceremonialul prosternării cu faţa la pământ („Proskynesis”). Roma păgână făcea un efort uriaş de a rezista. Între cei ce favorizau pe creştini, era Prisca (soţia lui Diocleţian), Valeria (soţia lui Galeriu) şi împăratul Constantin Clorus.

Marcellianus (296-304)

În timpul acesta s-au încordat relaţiile imperiului cu cultele creştine. Galeriu a căutat să convingă pe Diocleţian că creştinii pregătesc pieirea imperiului şi a început să-i persecute pe creştinii din provinciile sale. În anul 298, Galeriu înlătură pe creştini din armată, deoarece erau mulţi soldaţi creştini. Diocleţian îi persecută pe manihei – o sectă gnostică ce amesteca creştinismul cu religia persană, întemeiată de Mani, care fusese martirizat în Persia. Maniheii dispreţuiau căsătoria, considerau ca păcat consumarea de hrană fiartă, conducătorii lor erau socotiţi mijlocitori între om şi Dumnezeu, confundau pe Christos cu soarele şi se socoteau singurii creştini adevăraţi; se fereau de folosirea armelor şi de uciderea animalelor. În secolele IV şi V vor fi în apus cei mai puternici rivali ai ortodoxiei.

Galeriu I a convins pe Diocleţian să dea patru edicte succesive contra creştinilor, începând cu anul 303. Astfel a început cea mai vastă operaţie de exterminare a creştinismului în imperiu, un măcel groaznic care a durat zece ani. Cele două împărătese care simpatizau cu creştinii, au fost exilate, iar creştinii de la palat nu şi-au lepădat credinţa; au fost executaţi cu cruzime. Dimpotrivă, cei ce apostaziau erau dispreţuiţi de fraţii lor. Creştinii au fost răstigniţi, arşi, tăiaţi, sfâşiaţi şi torturaţi în cele mai rafinate moduri. Sute de mii de creştini au pierit în acest timp. Unii dintre ei sunt cunoscuţi pe nume şi canonizaţi ca sfinţi.

Mulţi creştini au fost determinaţi să se lepede de credinţă. Se crede că şi episcopul Romei, Marcellinus, a fost ademenit să tămâieze împreună cu trei prezbiteri (Marcellus, Busebius, Miltiades) care mai târziu i-au succedat ca episcopi dar în urmă s-ar fi căit şi ar fi murit ca martir. Mormântul lui se află în catacomba Priscilla.

Marcellus (308-309)

Cel mai înalt episcop roman din punct de vedere fizic şi atât de intransigent încât creştinii romani s-au revoltat contra lui. A murit exilat.

Diocleţian şi Maximian abdicaseră pe la anul 303, lăsând conducerea asociaţilor lor. Astfel Galerius devenise proto-augustus asociindu-şi ca cezar pe Maximinus Daja, în timp ce Constanţiu îşi scoase pe Valeriu Severus. Dar situaţia începuse să se complice. La moartea lui Constanţiu Clorus fusese numit Severus ca august al Occidentului, în timp ce armata l-a proclamat pe Constantinus, fiul lui Constanţiu, pe care Galerius l-a acceptat apoi ca cezar, în Occident. Dar imediat, trupele din Italia îl proclamă împărat pe Maxentius, fiul lui Maximian şi izbucneşte războiul civil între împăraţi, paralele cu persecuţia contra creştinilor. În Occident Constanţiu Clorus şi Constantin fiul său, erau toleranţi cu creştinii, aşa că persecuţia a predominat în provinciile răsăritene unde creştinii erau mai numeroşi. În anul 308 este ales în apus ca august Licinius, în locul lui Severus. Maximian, care abdicase se proclamă din nou împărat în 310, dar este învins de către Constantin.

Existenţa războiului civil, dorinţa creştinilor după libertate, ambiţiile lui Constantin şi simpatia sa pentru creştini, erau ocazii speciale pentru acea clasă de creştini care nu se ruşinau să se amestece în politică. Bănuiala noastră ar putea să pară neîntemeiată dar Armenia, care tocmai fusese cucerită de Diocleţian, vecină cu imperiul, adoptă creştinismul ca religie oficială şi Tiridat III regele Armeniei, reuşeşte să-i învingă pe romani care nu voiau să piardă acest teritoriu. Ce vor fi gândit creştinii care ştiau bine că state vecine deveniseră creştine? (în jurul anului 200 deja prinţul Avgar VIII din Osroene-Edessa, a cărei populaţie era predominant

creştină, adoptase şi el creştinismul şi pe monedele sale apare încă de pe atunci crucea). Ce vor fi sperat creştinii ştiind că cezarul Constantin are simpatii pentru creştinism? În imperiu sângele creştinilor curgea din belşug în timp ce războiul civil şi simpatia creştinilor dădeau ocazii lui Constantin.

Galerius luase măsuri pentru înlăturarea creştinilor din armată. Totuşi în acest timp printre martiri sunt număraţi şi ofiţeri creştini: Gheorghies, tribun militar din Capadocia, Sebastian, un centurion din Roma, Mauricius tribun militar din Siria, împreună cu 70 de ostaşi… Ne putem întreba dacă prezenţa acestora în armata imperială era compatibilă cu Evanghelia şi dacă loialitatea faţă de „cezar" nu i-a dus prea departe în împrejurările acestea când cezarii îşi disputau coroana imperiului.

În anul 311, Galerius, lovit de boală grea, s-a gândit pe patul morţii să revoce edictele de persecuţie cu condiţia ca creştinii să fie buni cetăţeni şi să se roage Dumnezeului lor pentru stat şi pentru împărat. Totuşi, Maximin Daja (dac de origine) care domnea în răsărit, n-a ţinut cont de revocarea lui Galeriu. Încă din 308 Maximin Daja ordonase să se stropească cu libaţii de la jertfe toate sortimentele de hrană din pieţe pentru a-i aduce pe creştini la disperare.

Eusebius (309-310)

Grec de origine. Acest episcop a murit exilat în Sicilia, în timpul persecuţiei. A murit ca martiri câţiva oameni de la curtea imperială, apoi medici, meseriaşi, soldaţi, fecioare şi câţiva episcopi (Antim de Nicomedia, Ianuariu de Beneventum, Irineu de Sirmium, Quirinus de Sicilia, Victorinus de Petavio, Petru de Alexandria, Metodius din Licia, Lucian de Antiohia, Pamfil de Cezarea). De asemenea, este numărat printre martiri Demetrios, proconsul din Tesalonic.

Miltiades (311-314)

Originar din Africa. În timpul să a mai durat încă persecuţia. Cezarul Maximinus Daja a ordonat să se publice contra lui Christos un pamflet pe care toţi elevii din şcoli să-l înveţe pe de rost… În anul 311 a pornit război contra Armeniei creştinate, care ieşise de sub controlul imperiului dar n-a reuşit să-i învingă pe armeni. Între timp Constantin a continuat războiul civil. În anul 311, la moartea lui Galerius devenise august al orientului Licinius, cumnatul lui Constantin. La 28 oct. 312, Constantin, în urma unui semn creştin (monograma lui Christos) care se zice că i s-ar fi arătat, înfrânge pe Maxentius, în bătălia de la Pons Milvinus, astfel Constantin devine unicul stăpân al occidentului, făgăduise că, dacă Christos îi va da victorie, va deveni creştin. Constantin şi Licinius au subscris în 312 revocarea lui Galerius, dând amândoi un edict de toleranţă. Dar abia în 313, în urma edictului de la Milano, creştinii au primit o deplină libertate a cultului, deplină egalitate. Totodată Maximin Daja este înfrânt de către Licinius în orient la 30 aprilie 313, astfel încât proclamarea libertăţii religioase devine efectivă în tot imperiul.

Începând cu aceste evenimente, se deschide o nouă eră pentru Biserica creştină, o eră de relaxare, de aparent triumf dar de primejdii spirituale tot mai mari. Constantin nu a fost convertit şi nu a fost sfânt nici într-un sens, indiferent de măsura în care a primit creştinismul. El nu s-a botezat decât înainte de a muri şi a fost botezat de un episcop eretic. Până atunci a avut destul timp să se ţină de rele, aşa cum făcuseră împăraţii păgâni sau cum vor face de acum înainte împăraţii, zişi creştini. Nimic nu se schimbase în esenţă decât metoda Satanei de a distruge Biserica. Simpatiile lui Constantin pentru creştinism le putem înţelege mai uşor dacă ţinem seama de religia altor cezari din trecut. Împăratul Nerva fusese tolerant cu creştinii, iar Hadrian, vrăjmaşul evreilor, simpatizase cu creştinii. Apoi cezarul Antoninus Pius a fost blând şi a ordonat ca creştinii să nu fie persecutaţi în tumulturi. Commodus, fiul lui Marcus Aurelius, nu a fost persecutor datorită concubinei sale, Maria, care simpatizase cu ei sau era chiar creştină. Apoi împăratul Caracellla, deşi foarte vicios, n-a fost persecutor deoarece

fusese educat de o creştină, iar Elagabal, care i-a succedat, fusese preot al zeului soare din Siria (Baal) şi a avut ideea de a introduce o religie nouă sincretistă (amestecată) în care să predomine cultul soarelui şi la care să-i poată atrage şi pe creştini. Din aceeaşi dinastie, cezarul Alexansdru Severus mersese şi mai departe: pe pereţii palatului său îşi pusese inscripţia „Ce voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi-le voi lor". Iar între penaţii săi (zei de familie) aşezase o imagine a lui Christos! Severina, soţia lui Elagabal, fusese în corespondenţă cu scriitorul creştin Hipolitus de Roma, iar Iulia, mama lui Alexandru Sever, era în corespondenţă cu Origen, pe care ea însăşi îl invitase în anul 218 la o confruntare religioasă în Antiohia.

Împăratul Filip Arabul a fost şi mai apropiat de creştini încât unii cred că ar fi fost chiar creştin. Împăratul Galianus revocase toate edictele de persecuţie ale tatălui său, va mai mult, ordonase ca toate proprietăţile creştinilor care fuseseră răpite de către împăraţii anteriori să le fie redate… mai târziu, Claudius II şi Constanţiu Clorus fuseseră de asemenea, toleranţi. Iar Constantin se înscrie în lista acestor cezari toleranţi cu creştinii, care concepuseră un amestec al creştinismului cu cultul soarelui şic are era de acord cu unele vârfuri ale Bisericii orientate anti-iudaism. Între pagano-creştini şi păgâni se iviseră de oarecare vreme unele asemănări. Gnosticii aveau deja un cult fastuos, cu lumini, imagini şi mistere, cu o evanghelie falsificată, de filozofiile timpului. Păgânismul evoluase spre monoteism şi soarele devenise zeul unic al lumii romane.

Constantin a făcut multe favoruri Bisericii şi clerului ei, totuşi el nu a recunoscut episcopului Romei vreun loc special în conducerea Bisericii universale.

În timpul lui Miltiades a izbucnit în provincia Africa o nouă mişcare dizidentă, donatismul, numită după episcopul Donatus de Cartagina. Disputa a plecat de la problema reprimirii în Biserică a apostaţilor şi trădătorilor din timpul persecuţiei. Donatus şi adepţii săi erau un soi de rigorişti asemenea montaniştilor şi nu acceptau în Biserică, mai ales în funcţii bisericeşti, persoane pe care le considerau trădătoare. De asemenea, donatiştii luptau contra noilor superstiţii care începeau să invadeze Biserica, cum ar fi cultul relicvelor (al martirilor). Problemele puse în timpul persecuţiilor au dat naştere la neînţelegeri şi despărţiri în mai multe locuri. În Roma ca şi în Egipt şi Cartagina) un oarecare Heraclius, şeful partidei libertiniste, cerea ca cei căzuţi să fie reprimiţi fără penitenţă, fără acte de pocăinţă umilitoare. Libertiniştii au ajuns până la acte brutale… ca urmare, împăratul Maxenţiu, i-a exilat pe episcopii Marcellus şi Eusebius odată cu Heraclinus…

Schisma donatistă a durat un secol şi a fost o orientare fanatică, în final chiar politică. Ambele partide din Biserica Africii s-au adresat celorlalte biserici dar de peste tot s-a dat dreptate episcopului legitim, Cecilian, chiar dacă era acuzat de donatişti, că nu fusese valabilă hirotonirea sa de către un episcop „trădător" (Felix de Aptunga ar fi predat autorităţilor cărţile sfinte ale Bisericii). Nemulţumiţi, donatiştii au apelat la împăratul Constantin. Acesta a dispus convocarea unui sinod la Roma, sub preşedinţia episcopului Miltiades care n-a satisfăcut pe donatişti. Nemulţumiţi de hotărârea sinodului, ei au cerut o nouă judecată.

Până la această dată, pretenţiile episcopilor romani erau relativ modeste. Marii episcopi erau socotiţi egali şi încercările lui Victor sau Stephanus de a controla Biserica universală au fost privire de contemporani ca ambiţii nelegitime. Totuşi adevăratul cap al Bisericii generale din epoca persecuţiilor nu mai era Christos. Conştiinţa credinciosului era legată strâns de tradiţia Bisericii şi de episcop. Transformarea credincioşilor păstori ai Bisericii primitive în nişte slujitori ai tradiţiei şi mijlocitori ai erorilor, invocaţiilor mistere ale Bisericii păgâne, este unul dintre cele mai mari mistere ale Bisericii. Începând cu împăratul Constantin, Biserica va aluneca şi mai mult în spiritul şi formele păgâne. Dar timp de două secole ea încă nu va accepta jurisdicţia universală a episcopului Romei. În secolele IV-V, cezarul creştin va fi adevăratul cap la Bisericii.

Unde era în acest timp adevărata Biserică? Dacă Biserica generală decăzuse în multe privinţe, erau oare separatiştii (montaniştii, novaţienii, donatiştii) adevăratul popor al lui

Dumnezeu? Faptele ne obligă să spunem că nu. Fără îndoială că între creştinii ortodocşi (catolici) erau încă biserici şi păstori care nu primiseră obiceiuri păgâne; existau unii creştini anonimi care au menţinut vie flacăra credinţei apostolice. Căci dacă unii martiri nu fuseseră cu adevărat creştini, unii creştini adevăraţi nu muriseră ca martiri. Dragostea de adevăr face mai mult decât martirajul sau decât ajutorarea săracilor (1 Cor. 13,3). Acest tip d4e creştinism pe care istoria a ezitat să-l noteze, poate că nu a avut în sânul său talentul lui Origen (1 Cor. 13,2) şi nu putem dovedi că a moştenit în secret charismele Bisericii primitive (1 Cor. 13,8). Dar oriunde s-a manifestat el, între conformişti sau dizidenţi, acolo a fost adevărata iubire faţă de Dumnezeu şi faţă de semeni. În alte cuvinte, zelul pentru puritatea credinţei, pentru adevăr şi zelul misionar. Chiar dacă asemenea creştini n-au declarat război Bisericii în mod oficial, calea lor i-a dus treptat şi inevitabil în directă opoziţie cu Babilonul creştinătăţii. Numărul lor s-a împuţinat mereu, dar peste secole vor începe să se înmulţească. Chiar dacă erau oameni simpli, ca Petru, credinţa lor curată în Christos îi recomanda ca fiind adevărata Biserică spirituală. Şi porţile infernului, care s-au ridicat contra ei prin păgânism, prin falsul creştinism şi prin oricare mijloc din exterior sau din interior, n-au putut-o birui (Mat. 16,17-19).

3. De la episcopat la Papalitate (Evoluţia Romei creştine în epoca cezaropapismului, 313-538).

Sylvester (314-335)

Primul episcop roman din noua eră a Bisericii. Silvestru a fost unul dintre sfătuitorii lui Constantin. Totuşi nici Constantin, nici Silvestru n-au pretins că jurisdicţia universală asupra Bisericii aparţine episcopatului Romei. Când donatiştii, nemulţumiţi de decizia sinodului din Roma au apelat iarăşi la Constantin, acesta a convocat un nou sinod în Galia la Arles (314) sub preşedinţia episcopului local. Silvestru a trimis doar câţiva reprezentanţi şi nu a protestat că deciziile din Roma sunt puse în discuţie într-un sinod din provincie. Sinodul însă a confirmat deciziile anterioare deşi a căutat să facă donatiştilor concesii. Aceştia au cerut atunci împăratului să hotărască el însuşi. Ca urmare, Constantin după ce a convocat la Milano pe şefii celor două partide africane, în anul 315 şi-a dat şi el decizia contra donatiştilor.

Văzând aceasta, donatiştii ca şi nevaţienii de mai înainte, au declarat întreaga Biserică apostaziată şi coruptă, deoarece are în sântul ei păcătoşi, în timp ce ei sunt curaţi. Apoi au declarat că nu este valabil botezul în afara Bisericii lor, aşa cum credeau mai înainte toţi creştinii africani. Ca reacţie, ceilalţi creştini africani (catolicii) au lepădat credinţa lor de mai înainte cu privire la botez şi au început să socotească valabil botezul primit în afara Bisericii adevărate, cum învăţa Roma şi celelalte biserici din Apus. Donatiştii au devenit tot mai numeroşi şi mai furioşi. Constantin a încercat să-i tempereze cu blândeţe sau cu forţa. Dar ei s-au îndârjit şi mai mult. Văzând că împăratul nu le-a făcut pe plac, au început acum s protesteze contra amestecului puterii civile în Biserică. Unii dintre ei, mai fanatici, (numiţi agnostici, ostaşii lui Christos sau circumcelioni) s-au organizat ca revoluţionari contra Bisericii ortodoxo-catolice şi a ordinii sociale, punând mâna pe arme.

Donatiştii credeau că botezul curăţă de păcate, că are în sine o virtute ce aduce naşterea din nou. Ei susţineau că, deoarece Iisus S-a născut în firea omului păcătos, a avut nevoie de botez pentru a se curăţi de păcate. Şi priveau astfel botezul ca esenţial pentru mântuire; de aceea au început s-şi boteze copiii, pentru a nu muri nemântuiţi. Mai târziu, o parte dintre ei s-au reîntors în Biserică, dar restul au rămas răspândiţi în ciuda măsurilor severe luate contra lor, până când în secolul VII i-au cucerit musulmanii, ca şi pe ceilalţi creştini africani.

În timpul acesta, Biserica a devenit soţia favorită a Imperiului Roman. Totodată ea devenea păgână în măsura în care împăratul şi o parte dintre păgâni deveneau „creştini”. Cert este că cezarul Constantin n-a părăsit niciodată păgânismul cu totul. Aşa-zisa revelaţie a semnului crucii care i s-a arătat, a fost iniţial o „revelaţie” de natură păgână, avută în templul lui Apolo din Gallia (Apollo era un zeu solar şi cultul său avea oracole spiritiste ca acela de la Delphi). Apoi, semnul pe care Constantin l-a înscris pe steagul său n-a fost crucea, ci o monogramă a lui Christos (Literele chi şi ro suprapuse: X şi P =)foarte asemănătoare cu un simbol păgân. I s-a ridicat în forul roman o statuie colosală în mâna căreia, zice episcopul Eusebius a fost pusă crucea. Totuşi, pe arcul de triumf înălţat la Roma pentru celebrarea unui deceniu de la urcarea la tron (315), Constantin apare cu o coroană de raze pe cap, ca o personificare a ze-

ului SOL INVICTUS (Soarele biruitor). Dar în inscripţia aceluiaşi arc triumfal nu este menţionat nici Christos şi nici Sol Invictus, ci „divinitatea", termen prin care filozofii neo-platonişti înţelegeau substanţa divină anonimă. Termenul convenea tuturor. În cel mai bun caz, Constantin a adoptat un fel de gnosticism. Chipurile zeilor păgâni apar pe monedele sale până în anul 321, iar chipul soarelui apare până în anul 322.

În anul 321, Constantin a proclamat ca zi de repaus săptămânal pentru funcţionarii din oraşe, „venerabila zi a soarelui" care coincidea cu ziua întâi a săptămânii biblice şi cu ziua învierii pe care creştinii o ţineau pe lângă Sabat. Faptul c Biserica din Roma a fost prima care introdusese deja celebrarea săptămânală a învierii şi apoi înjosirea Sabatului prin post, poate indica influenţa clerului roman asupra lui Constantin pentru „sfinţirea" acestui sabat roman, occidental, pagano-creştin. Ca şi împăraţii precedenţi, Constantin era preotul suprem al religiei de stat şi ministrul tuturor cultelor din imperiu, sub numele de PONTIFEX MAXIMUS. Adoptând creştinismul el devenea în acelaşi timp capul Bisericii. Senatul roman în cele civile şi sinoadele Bisericeşti, era sub domnia lui. Sistemul de guvernare instituit de Diocleţian a fost continuat de Constantin şi de urmaşii săi.

Constantin a făcut bine Bisericii dând libertate de cult, restituind bunurile ce fuseseră confiscate doar el nu a fost mulţumit să facă din Biserică un cult liber, ci un partid politico-religios dominant. El a arătat de la început părtinire pentru creştini. A dat creştinilor funcţii principale şi s-a înconjurat de învăţători creştini pentru a determina pe păgâni să adopte creştinismul. Un amestec de bine şi rău se poate observa în măsurile luate de ei; temple păgâne au început să fie dărâmate în timp ce biserici creştine se ridicau din ruină. A scutit pe slujitorii Bisericii creştine de taxe şi de diverse datorii civile. A desfiinţat diverse obiceiuri păgâne, a înlesnit eliberarea sclavilor creştini, a legalizat obiceiul de a lăsa Bisericii bunuri prin testament, şi-a educat fiii în religia creştină, a îndemnat pe cetăţeni să adopte creştinismul. El urmărea de fapt ceea ce intenţionase şi Diocleţian, adică întărirea imperiului prin unitate religioasă, numai că, în timp ce Diocleţian voia un păgânism mai autentic, folosind constrângerea, Constantin voia un creştinism comod şi romanizat, elastic, folosind în primul rând diplomaţia romană. Constrângerea nu dispărea total, ci era aplicată nonconformiştilor de orice fel. Pe plan politic, Constantin, care voia să domine singur, s-a lovit de ambiţiile similare ale augustului său coleg şi cumnat, Licinius. Acesta, ca august al orientului, nu era favorabil creştinilor. La început, indiferent, devine apoi ostil. Văzând că împăratul Constantin se amestecă în treburile sale din orient şi că creştinii răsăriteni simpatizează cu Constantin, Licinius a luat măsuri severe contra creştinilor. Începând cu anul 320 i-a îndepărtat de la curte, din unităţile militare importante, din administraţia centrală. A interzis ţinerea de sinoade episcopale, a interzis chiar adunările mixte în săli ale creştinilor, sub pretext de moralitate, obligându-i să se adune în aer liber şi cu separarea sexelor. Plănuia chiar un cler feminin în acest scop. Li se interzicea să-i viziteze pe condamnaţi şi pe prizonieri. Toţi funcţionarii creştini era obligaţi să jertfească zeilor. S-a ajuns treptat la noi martiri, mai ales în zona vecină cu Armenia. În anul 324 a izbucnit războiul propriu-zis între Constantin şi Licinius care a mânat la luptă, de ambele părţi, un număr imens de forţe. Licinius a fost înfrânt şi mai târziu ucis, iar fiul lui Licinius a fost degradat şi pentru siguranţă, a fost suprimat mai târziu.

Constantin a emancipat apoi şi creştinătatea răsăriteană, introducând şi în partea orientală promovarea creştinilor în funcţii mari. Episcopii deveneau un fel de consilieri imperiali şi primari ai cetăţenilor lor, şi magistraţi. În acelaşi timp, Constantin, care era acum unicul suveran al imperiului, deveneau şi „episcopul episcopilor", şeful Bisericii.

Un important eveniment în viaţa Bisericii lui Constantin a fost sinodul de la Niceea (325) prima conferinţă generală a creştinilor. O asemenea ocazie nu mai avusese lor din vremea apostolilor (Fapte cap. 15). Acest conciliu trebuia să reglementeze toate problemele mai vechi şi mai noi ale Bisericii, în special unitatea Bisericii, garanţie a unităţii statului. Sinodul a fost convocat şi deschis de către Constantin care a avut şi conducerea supremă a dezbaterilor,

deşi a fost prezidat de către un consiliu format din episcopi de Cezarea, Alexandria şi Gordova, favoriţii împăratului. Silvestru al Romei, fiind prea bătrân, a trimis ca reprezentanţi doi prezbiteri. În final, deciziile au fost confirmate de împărat şi nu de episcopul Romei, ceea ce ne dovedeşte că Roma nu era socotită de drept capul tuturor bisericilor. Acelaşi sinod a cordat episcopilor de Alexandria şi de Antiohia deplină jurisdicţie asupra provinciilor lor şi n-au fost consideraţi dependenţi de Roma. Totuşi, vechea cetate imperială era sediul unei diviziuni mai mari a Bisericii, şi tradiţiile şi influenţa Bisericii Romane n-au fost deloc neglijate, ci dimpotrivă. Sinodul a declarat obligatoriu Paştele roman, accentuând astfel rolul duminicii şi al tradiţiei romane în defavoarea obiceiului oriental, iudaizant. Data Paştelui urma să fie comunicată de regulă de către episcopul Alexandriei. Hotărârile sinodului au devenit legi de stat.

În acelaşi timp, pacea biserici fusese tulburată de ivirea ereziei ariene. Un prezbiter din Egipt, Arius, a început să dezvolte concepţia anti-trinitară (subordinaţiană) care deja era agreată de unii teologi şi a ajuns la concluzia că Fiul nu este numai subordonat Tatălui, ci inferior ca natură deoarece Fiul n-a fi decât prima creatură a Tatălui. El susţinea că a fost un timp când Christos nu a existat dar pentru că prin El a fost create apoi toate, El este socotit Dumnezeu prin participare. Doctrina lui fusese condamnată de un sinod de o sută de episcopi din Alexandria; totuşi el nu renunţa. Reuşise apoi să atragă de partea sa chiar pe unii episcopi influenţi, răspândind peste tot scrieri şi versuri şi predicând. Controversa era atât de largă în Biserică, încât chiar păgânii o ştiau şi o ridiculizau în teatrele lor.

Constantin nu era atât de interesat de doctrina corectă (ortodoxie) dar voia să pună capăt discuţiilor care ameninţau unitatea Bisericii şi prin urmare, unitatea imperiului, deoarece soarta celor două instituţii era legată. Sinodul de la Niceea, format din 300 de episcopi din lumea creştină, cu preponderenţă răsăriteni (căci în apus creştinismul făcuse puţine progrese) a confirmat doctrina lui Atanasius de Alexandria şi a condamnat definitiv doctrina lui Arius. Totuşi concluzia ortodoxă şi tradiţional creştină nu a fost acceptată de Arius şi de partizanii lui. Mai mult, o serie de episcopi erau semi-arieni, găsind o soluţie de mijloc. Sinodul a adoptat o formulă (crezul niceean) care să garanteze afilierea la ortodoxie.

Apusenii au făcut propuneri pentru introducerea celibatului obligatoriu pentru slujitorii Bisericii, dar în urma cuvântării înţelepte a unui bătrân episcop egiptean, nu s-a acceptat doctrina celibatului. La încheierea sinodului, împăratul, care sărbătorise totodată 20 de ani de domnie şi îşi pusese pe cap o coroană nouă bătută în pietre scumpe, a dat un ospăţ episcopilor şi le-a dat daruri.

Constantin a început să pedepsească pe cei ce nu se supuneau Bisericii şi sinodului. Printre creştinii aceştia era şi un laic din Mesopotamia, Udo (Audius) care se ridicase contra libertinismului clericilor, nu accepta Paştele roman (duminical) şi era împotriva interpretărilor spiritualiste despre Dumnezeu. Urmaşi săi s-au separat de Biserică, iar el a fost exilat în Dobrogea unde a continuat să-şi răspândească ideile în rândul populaţiei necreştine, mai ales după ce a trecut Dunărea la goţi. Clericii, care acceptau schema fixată de sinodul imperial, primeau scutiri şi mari privilegii, ceea ce arată că era convenabil să fii creştin şi în special cleric. Astfel, această poziţie sfântă a devenit tot mai râvnită de ambiţioşi şi materialişti.

Împăratul se considera reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ. Creştinii îl numeau noul David sau al 13-lea apostol. Monedele îl reprezintă pe o cvadrigă trasă de elefanţi, simbol al nemuririi, apoi în 326 apar efigii purtând în jurul capului său nimbul de sfânt. El se visa un al doilea Alexandru Macedon.

Preocupat de legi morale, Constantina interzis luptele de gladiatori şi a luat apărarea sclavilor şi colonilor. Dă o lege contra adulterului şi apoi ordonă executarea fiului său mai mare, Crispus, care moare otrăvit. După aceea pleacă la Roma, unde se întâlneşte cu episcopul Silvestru şi cu mama sa Elena. Cu această ocazie, ordonă executarea soţiei sale Fausta, (fiica lui Maximilian) acuzată de adulter, pentru care a fost înecată într-o baie fierbinte. Apoi a ple-

cat din Roma şi nu s-a mai întors niciodată deoarece păgâna Romă era prea credincioasă tradiţiilor ei ca să accepte politica „creştină" a lui Constantin.

În anul 327, Constantin a convocat o nouă sesiune a sinodului, în care Arius a fost reabilitat, ceea ce a generat noi controverse pentru mult timp şi a iniţiat o serie de conflicte între cele două puteri (Biserică şi stat). Împăratul, schimbător ca şi imperiul, a început să favorizeze arianismul şi să persecute pe ortodoxi.

În anul 330, Constantin a început un vast proiect de construcţie a unei noi capitale, la Bizanţ, pe care a numit-io Constantinopol, sau Noua Romă. Cu ocazia inaugurării au avut loc mari serbări păgâne şi creştine sub auspiciile zeiţei Tyche. A fost introdusă şi aici o statuie de bronz aurit reprezentându-l pe el ca zeu al soarelui, cu cunună de raze. N-a zidit în oraş temple păgâne, afară de un singur templu închinat zeiţei Tyche, zeiţa destinului şi norocului, a cărei statuie o adusese de la Roma. Cele mai importante edificii creştine au fost închinate Înţelepciuni şi Păcii.

Legislaţia lui Constantin s-a aflat sub influenţa puternică a creştinismului. El a îmbunătăţit în oarecare măsură situaţia sclavilor. Uciderea premeditată a sclavului de către stăpân a pedepsit-o cu asasinat. A interzis împărţirea familiei sclavului cu ocazia schimbării stăpânului, a interzis vânzarea copiilor, dând subvenţii de stat pentru creşterea lor. A autorizat divorţul pentru adulter dar şi pentru alte motive. A luat măsuri aspre contra furtului de copii, contra parcizilor, a răpitorilor, hoţilor. Ucigaşul unei rude apropiate era închis într-un sac cu şerpi, cusut, şi sacul era aruncat în apă. A interzis crucificarea şi mutilarea figurii, a poruncit ca prizonierii să aibă zilnic dreptul de a vedea lumina soarelui. S-a făcut apărătorul văduvelor şi orfanilor.

Ca împărat, Constantin a fost unul dintre cei mai buni cezari romani. Ca şef al creştinătăţii, însă, a fost cel mai bun instrument pentru convertirea Bisericii generale la un soi de creştinism păgânizat, la care el însuşi se convertise. După eliberarea Bisericii a început să dea legi împotriva „ereticilor", împotriva evreilor pe care-i ura ca un adevărat roman. Totuşi acestea au fost măsuri oarecum justificate şi în general a fost tolerant cu necatolicii, mai ales cu păgânii. El a permis locuitorilor din Spello să dedice un templu gintei sale (Flavia) şi să transporte cultul imperial de la Volsinii.

Constantin a stat în conflict cu Persia deoarece creştinii erau persecutaţi acolo ca agenţi ai imperiului roman iar „ereticii" erau persecutaţi în imperiu ca agenţi ai Persiei. Mai mult, perşii au violat tratatul ocupând Armenia creştină. Ca răspuns, Constantin a trimis acolo pe ginerele său, Hannibalian, pe care l-a numit rege al Armeniei şi perşii au fost alungaţi.

Constantin a murit în anul 337 pe când pregătea o campanie contra perşilor care voiau iarăşi Armenia. Se crede că pe patul de moarte a fost botezat de către episcopul Eusebius de Cezarea, omul său, principalul său linguşitor şi totodată una adept al lui Arius. Corpul să îmbălsămat, pus într-un sicriu de aur, a primit în continuare adoraţia din partea demnitarilor ca şi cum ar fi fost viu. După ce a fost împodobit cu purpură şi diademă şi expus în cea mai frumoasă sală a palatului, a fost înmormântat cu mare fast în mausoleul de lângă Biserica Sfinţilor Apostoli, construită pentru a adăposti moaştele celor doisprezece, el socotindu-se al treisprezecelea. Poporul a început să-i cinstească statuia solară din Forum iar senatul, la rândul ei, l-a trecut în rândul sfinţilor, numindu-l „cel întocmai cu apostolii".

Amintindu-se că şi Iscariot fusese apostol şi că în clerul creştin existau destui iscarioţi, care voiau mai degrabă parvenirea materială şi socială, ca Balaam, decât un Christos simplu, aşa cum a fost El, Constantin s-a putut întâlni pe acelaşi teren cu ceşti succesori ai apostolilor devenind el însuşi nu numai un apostol al noului tip de creştinism, ci un adevărat papă, un suveran pontif. Căci Silivestru al Romei nu a exercitat în acest sens o autoritate mai mare decât a celorlalţi episcopi. El se deosebea de mitropoliţii de Alexandria şi Antiohia numai ca şef la unei biserici mai mari şi mai bogate, cu tradiţia preponderent pagano-creştină şi influenţă. Ceasul Romei papale încă nu venise. Chiar titlul de papă (părinte) se dădea pe atunci tuturor

episcopilor. Mult mai târziu, a fost restrâns exclusiv pentru patriarhii Alexandriei şi Romei care fuseseră primii în a împrumuta veşmintele preoţeşti din păgânism. În plus, construirea noii capitale a făcut din Constantinopol un important sediu episcopal, care va complica rivalitatea dintre arhiepiscopi.

Deşi Constantin nu a lăsat papei Silvestru conducerea Bisericii şi a imperiului cum au pretins catolicii medievali, totuşi el a dăruit palatul Lateran ca locuinţă episcopală în care locuiseră Nero şi alţi cezari şi în care vor locui papii până în secolul XIV. Prin drepturile şi autoritatea legală acordată de le episcopilor, averile Bisericii au crescut, pe care episcopii le vor păstori de acum cu mai mult zel decât sufletele credincioşilor. Dacă în Biserica universală (catolică) papa de Roma nu era cap, totuşi el era de acum cea mai importantă persoană din Roma. Cetatea era încă puternic păgână căci numai în răsărit creştinismul era dominant, ceea ce va da creştinismului roman un caracter mai „înţelegător" faţă de păgânism. Dar Roma nu va mai fi capitală de acum (căci numai în răsărit creştinismul era dominant) ceea ce va stârni ambiţiile politice şi „spirituale" ale papilor de mai târziu.

Prin convertirea lui Constantin, Biserica s-a îmbogăţit unu numai cu un cler turbulent şi iscariotean, ci şi cu un nou suflu păgân. Serviciile divine, deja compromise în epoca anterioară, s-au îmbogăţit cu o mulţime de nimicuri, de simboluri care părăseau cultul lor tradiţional: tămâie, lumini, cruci, rămăşiţe ale martirilor, biserici-temple etc. semnul crucii, care mai înainte nu se pomenea decât ca o inovaţie în Biserica africană, şi se făcea cu un singur deget, pe frunte, a început să se facă acum de la frunte la piept, şi la umeri. Dar nici până astăzi nu s-a uniformizat, căci răsăritenii şi apusenii îl fac în mod diferit. A început să se caute în Biblie justificări pentru toate acestea, creându-se o nouă liturgică în care Cuvântul lui Dumnezeu a fost acoperit de ignoranţă şi mister. Simplitatea şi libertatea în închinare au cedat locul liturghiei, treptat. S-a dezvoltat cultul martirilor şi prin extensie, cultul morţilor. Agapele (mese de caritate) au fost înlocuite cu mese pentru pomenirea morţilor. Credinţa în nemurirea naturală a sufletului aproape s-a generalizat, cu excepţia unor biserici din răsărit şi a unor dizidenţi. Tendinţe păgâne mai vechi au devenit acum obligatorii.

Spălarea picioarelor a început să se facă în joia patimilor de către episcopi faţă de subalternii lor, ceea ce înseamnă că se pierduse total. Botezul în răsărit şi chiar în apus se administra copiilor la o vârstă conştientă, dar vechiul obicei a început să fie combătut puternic de unii teologi, după concepţia episcopilor Ciprian de Cartagina, care murise martir. Considerându-se că botezul însuşi aduce iertarea, curăţirea, naşterea din nou şi mântuirea, ca şi cum ar fi un act magic, având în sine virtuţi supranaturale, a fost natural să se creadă că pruncii trebuie botezaţi ca nu cumva să moară nemântuiţi.

Termenul de „sfinţi" nu s-a mai aplicat tuturor credincioşilor ci în special morţilor veneraţi, apoi episcopilor şi monarhilor în viaţă. Monarhismul a început mai întâi în Egipt şi alte părţi din răsărit, apoi s-a răspândit. Cultul creaturilor (îngeri, profeţi, apostoli) fecioara, clerul Bisericii) a luat locul în mare parte cultului Creatorului. Acestea au fost socotite nişte compensaţii binevenite pentru noii convertiţi. Aceste obiceiuri nu au fost impuse uniform şi subit întregii biserici. Dar ca întotdeauna, influenţa centrelor principale ale Bisericii, a fost decisivă.

Încă din timpul persecuţiilor apăruseră în casele sau bisericile creştine, unele tablouri religioase dar exista opoziţie contra lor şi apoi erau considerate doar ca atare, neexistând un cult al icoanelor. Ba încă un sinod din Elvira (Spania) pe la anul 306 hotărâse să nu se găsească icoane pe pereţii bisericilor. În răsărit, chiar Eusebius de Cezarea, care era omul lui Constantin şi destul de anti-iudaist, nu accepta icoanele considerându-le un obicei păgân. Mulţi alţii erau îngrijoraţi de pătrunderea acestui uz în creştinism. Biserica universală decăzuse mult de la curăţia apostolică, totuşi încă nu era ceea ce este astăzi. Ea semăna mai degrabă cu o Biserică protestantă, de exemplu cu Biserica Anglicană.

Duminica a început să fie mai mult venerată, în urma legăturii lui Constantin, dar Sabatul încă se menţinea pe lângă duminică, mai ales în răsărit, dar şi în unele locuri din apus.

Sărbătoarea naşterii Domnului la 25 decembrie împrumutată chiar de mai înainte din cultul soarelui, a început să se generalizeze, ca dovadă a influenţei Bisericii romane.

Locaşurile de cult au început să imite arhitectura templelor păgâne, ba chiar unele temple au fost transformate în biserici. Transformări importante s-au făcut într-o singură generaţie. Totuşi cea mai profundă transformare era acea a mentalităţii unei mari majorităţi a Bisericii care după ce suferise persecuţie şi apostazie, a fost înşelată de „minunea" convertirii lui Constantin. Înainte de orice formă de idolatrie şi înapoia întregii decăderi era neglijarea Cuvântului lui Dumnezeu, iubirea de lume, dorinţa de parvenire, încrederea nechibzuită în păstorii Bisericii, şi, ca întotdeauna, fuga de cruce. Persecuţiile îi învăţaseră pe mulţi să fugă de cruce şi apoi să cinstească pe martiri, ca să-şi liniştească conştiinţele. Acest nenorocit triumf al Bisericii din era constantiană, a distrus mai mult puritatea credinţei decât toate persecuţiile la un loc. Şi pecetea acestei autoamăgiri infame şi ridicole nu a mai fost ştearsă de atunci de pe chipul moral al creştinătăţii.

Marcus (336-337)

Neînsemnat.

Julius (337-352)

În anul 343 s-a ţinut la Sardica (Sofia) un sinod local pentru rezolvarea unor probleme generale de disciplină, în cadrul controversei ariene. Dar episcopii răsăriteni, nefiind de acord cu apusenii, au părăsit adunarea chiar de la început, lăsând astfel ca dezbaterile să fie continuate de către o adunare formată în majoritate de către episcopi apuseni.

Sinodul a hotărât ca episcopii destituiţi să poată face apel pentru revizuirea procesului lor, la Julius, episcopul Romei. Alegerea lui Julius se datorează astfel majorităţii apusene din sinod, deoarece episcopul Romei avea primul loc de onoare în apus, Roma fiind privită ca Biserică mamă. În afară de aceasta, în răsărit erezia lui Arian ajunsese dominantă în unele locuri, astfel încât arienii destituiau pe episcopi ortodocşi (cu vederi corecte) în timp ce Julius era privit nu numai ca un episcop influent, ci şi ca păstrător al ortodoxiei. Nu trebuie uitat că unii episcopi romani încă din secolul doi râvneau după primul loc în Biserică în timp ce altora le plăcea să se amestece în hotărârile altor biserici. Se crease deja o tradiţie, un lanţ de oameni ambiţioşi ceea ce nu era doar cazul Romei, ci şi al altor episcopi. Unii istorici consideră false hotărârile acestui sinod, ca fiind plăsmuite mai târziu. Dar oricum ar fi fost, autoritatea de arbitru suprem între episcopi dată lui Julius, n-a fost deţinută de episcopii romani. Marii episcopi de Alexandria sau de Milano convocau de asemenea concilii în afara provinciilor lor, fără să aibă nevoie de aprobarea episcopatului de Roma. Mai mult, când Milano a devenit capitală a apusului, Biserica din Galia şi din Spania priveau Milano ca o instanţă superioară.

Liberius (352-356)

Pe vremea aceasta, împăratul Constantin II fiul lui Constantin cel Mare, susţinea arianismul şi semiarianismul. Natural, o bună parte din cler era de partea cezarului „apostolic"… Liberius a început să se opună partidei semiariene care era condusă de Felix. Pentru acest motiv a fost exilat.

Arianismul a produs dezbinări în diverse locuri. Poate că pentru nici un alt pretext nu a fost mai multă ceartă în lume ca pentru corectitudinea doctrinară. Acest lucru dovedeşte că puritatea credinţei este esenţială vieţii Bisericii şi totodată că trăirea ei în spiritul iubirii şi toleranţei a fost întotdeauna puţin apreciată. În timp ce unii greşeau într-o extremă, alţii pentru a fi siguri luau partea opusă. Alţii, pentru a părea echilibraţi sau pacifişti, alegeau o cale de mijloc, ceea ce uneori complica şi mai mult lucrurile. Fără îndoială că ortodocşii aveau dreptate. Dar ortodoxia nu a fost consecventă în toate privinţele. Mai mult, ea nu se întemeia în

primul rând pe Scriptură, ci pe tradiţia universală a Bisericii care la data aceea era relativ curată.

Felix (355-365)

Ca şef al partidei eretice, Felix a fost numit de către împărat în locul lui Liberius. Episcopii îl excomunicaseră ca schismatic, dar ajunse în final, papă. Mai mult, a rămas tradiţional ca sfânt… În acest timp arianismul predomina în imperiu. Nici împăraţii „prea creştini" şi nici papii de Roma sau din alte locuri, nu se dovedesc infailibili.

Totuşi arienii au avut şi păreri bune. Episcopul Wulfila, hirotonisit la Constantinopol, german (got) de origine şi de convingere ariană, devenit apostolul creştinismului între barbarii germani care tindeau să năvălească în imperiu. Aceştia erau păgâni feroci şi-i persecutau pe creştini. Wulfila a inventat alfabetul gotic şi a tradus Biblia în limba gotică. De aceea majoritatea barbarilor germani care vor năvăli în imperiu vor fi „creştinaţi" ca arieni. Se pare că arianismul păstra multe tendinţe vechi ale Bisericii deoarece chiar în secolul Vi îi găsim pe vizigoţi respectând Sabatul.

În imperiu cezarul Constantinus II început să persecute păgânismul, ceea ce tatăl său, Constantin, nu rea făcuse. Zelul său a stârnit opoziţia păgânilor care erau încă puternici. Constantinus ordonase uciderea unchiului său, Julius Constans şi a întregii familii, bănuindu-i de vreun complot, cu excepţia unui nepot, Julianus pe care mai întâi l-a destinat carierei eclesiastice, iar mai târziu l-a făcut moştenitor (deoarece Constantinus nu a lăsat urmaşi).

Venirea la tron a lui Julianus a însemnat o nouă palmă dată Bisericii şi poate chiar meritată. Iulian fusese educat ca creştin dar cruzimea unchiului său şi ceruturile ridicole dintre creştini, precum şi decadenţa Bisericii şi spiritul de persecuţie contra păgânilor, ereticilor şi evreilor, l-a făcut pe Iulian să lepede creştinismul, drept pentru care a fost numit Iulian Apostatul. Fără să atace direct Biserica, el a încercat o întărire a păgânismului şi a iudaismului, căutând să reformeze păgânismul şi să dea drepturi egale iudeilor.

Iulian a început să cureţe păgânismul de unele elemente absurde şi imorale, organizându-l chiar după modelul creştin ca să-l adapteze spiritului timpului, pentru ca să poată ţine piept Bisericii creştine. Restabilirea păgânismului a fost aplaudată chiar de mulţi care îmbrăţişaseră mai înainte creştinismul de formă sau de nevoie. Înţelegând că sângele martirilor este o sămânţă, Iulian n-a persecutat sângeros creştinismul dar a conceput un fel de slăbire sistematică a lui. El a îndepărtat pe creştini din funcţiile publice şi le-a interzis creştinilor să se îndeletnicească cu literatura şi filozofia greco-romană, amintindu-le că Pavel al lor zisese că înţelepciunea omenească este nebunie (1 Cor. 1 şi 2). A desfiinţat apoi toate privilegiile acordate Bisericii, a despicat bisericile de podoabele lor nenaturale, dându-le templelor păgâne, jefuind astfel bisericile, obişnuia să spună că „bogaţii nu vor intra în Împărăţia lui Dumnezeu". Pe creştinii nedreptăţiţi de autorităţile sau gloatele păgâne, îi întâmpina cu textul: „ferice de voi când veţi fi prigoniţi". Apoi a dat ordin ca alimentele din piaţă să fie stropite cu libaţii de la idoli. (se zice că din acest timp provine obiceiul folosirii colivei – grâu fiert cu miere - care fiind o hrană a strâmtorării a fost folosită mai târziu şi la ospeţele de pomenire a mormintelor).

Fostul student în teologie, Iulian, spunea acum că creştinismul este un iudaism necredincios faţă de originea lui. Şi, privind creştinismul dominant din vremea sa, putem să-i dăm dreptate. Îl considera pe zeul Esculap ca fiind un medic mai bun decât Christos şi că în comparaţie cu filozofia păgână, creştinismul nu stă în picioare, şi nici nu poate fi civilizator. „L-am cunoscut, l-am citit, l-am învins", spunea el. Teoriile sale le-a scris şi le-a răspândit în trei cărţi principale, material în mare parte pierdut. El a chemat înapoi pe clericii şi teologii destituiţi de Biserică şi aţâţa controverse între creştini pentru a face ca creştinismul să se autodistrugă. Însă aproape căn-ar fi avut nevoie să se mai obosească deoarece Biserica luase deja o cale fără întoarcere. Pe episcopii care luptau pentru armonie îi exila. A încercat să-i

atragă şi pe evrei în lupta cu creştinii. Spre a zădărnici profeţia lui Iisus despre ruina veşnică a templului din Ierusalim, a permis iudeilor rezidirea lui. Dar istoricul păgân Ammianus Marcellinus, zice că n-au putut continua construcţia deoarece lucrarea a fost distrusă de un uragan. Când s-au apucat să refacă şi să continue, a venit un cutremur iar a treia încercare a fost oprită de o inexplicabilă explozie de foc. Curând, plecând în război contra perşilor, Iulian a fost străpuns de o săgeată, despre care păgânii susţin că a fost trimisă de un creştin (sfântul Mercurius din Capadocia). Oricum, sfârşitul său a pus capăt oricărei încercări de restaurare oficială a iudaismului şi păgânismului.

Urcând la tron împăratul Jovianus (363-364) a proclamat din nou creştinismul ca religie de stat. În marile oraşe păgânismul a început să se topească treptat în masa populaţiei creştine. Doar la Roma el încă persista, şi la ţară. De la cuvântul păgâni (ţărani) avem astăzi cuvântul „păgâni".

Damasus (366-384)

Ales în locul lui Felix, reprezentant al partidei eretice, în timp ce partida adversă alesese pe Ursicinus (366-367). Zelul depus cu ocazia acestor alegeri s-a soldat cu 317 morţi. Cu acest preţ, Damasus a devenit episcop de Roma, învingând partida opusă care, deşi ortodoxă, nefiind conformistă, era îăn minoritate. Schisma s-a stins apoi cu timpul deoarece Ursicinus, urmaşul lui Liberius, a fost exilat.

Acest Damasus a început să susţină că Biserica din Roma este superioară celorlalte şi anume nu în virtutea vreunui decret imperial sau a unui canon Bisericesc, ci în virtutea cuvintelor Domnului din Matei 16,16-19. (Din nefericire pentru papişti, acest argument implică faptul că Biblia este superioară sinoadelor şi tradiţiilor).

Împăraţii Valentinian şi Valent n-au fost severi cu păgânismul. Valentinian II şi Graţian însă, au început să înlăture monumentele păgâne chiar din Roma, în ciuda intervenţiei păgânului Symmachus, senator şi prefect al Romei. Totodată Graţian a proclamat în anul 378 pe episcopul de Roma ca judecător suprem al episcopilor din Apus. Autoritatea lui Graţian era doar asupra occidentului, deci papa nu a devenit astfel un papă universal. Mai mult, nici chiar bisericile din apus nu admiteau supremaţia episcopilor de Roma. Totuşi Damasus şi-a luat rolul în serios, potrivit cu ambiţiile tradiţionale răsăritene ale acestui sediu episcopal. A început să considere Iliricul răsăritean ca fiind „provincia" sa, numind pe arhiepiscopul de Tesalonic (şeful Bisericii macedonene) drept vicar al papei peste un ţinut ce cuprindea Illiricul inclusiv, ceea ce a creat noi conflicte.

În acest timp, Biserica din Roma devenise atât de bogată, prin tot felul de venituri, daruri, moşteniri (chiar din partea nobililor şi împăraţilor) încât păgânul Pretextatus, prefectul Romei a zis: „Faceţi-mă episcop de Roma şi mă fac creştin"… era o glumă dar adevărul este că, deoarece înaltele funcţii din Biserică erau atât de avantajoase, au început să fie tot mai mult râvnite, chiar şi de păgâni. Mai ales că era atât de uşor să fii creştin… aceste bogăţii, numite „patrimoniul sfântului Petru", dădeau posibilitatea episcopilor de Roma să desfăşoare un lux regal, de a ajunge tot felul de scopuri, de a ajuta pe săraci. Făcând pe Damasus episcop suprem în Apus, împăratul Graţian a renunţat la titlul de PONTIFEX MAXIMUS. Totodată titlul păgân încă nu a fost preluat de episcop decât mult mai târziu.

În anul 380, împăratul Teodosiu proclamă şi în răsărit ortodoxia (catolicismul) ca religie de stat şi interzice arianismul. În anul 381, are loc la Constantinopol al doilea sinod general al Bisericii care a fost de fapt un sinod al imperiului de răsărit pentru curmarea arianismului şi a altor erezii nou-născute. De la Macedonius de Constantinopol se răspândeşte ideea să Duhul Sfânt este inferior Fiului, că este creatura Fiului şi slujitor, ceea ce era o lărgire a doctrinei ariene. Marcel de Ankyra susţine că Iisus este doar un rol al lui Dumnezeu Tatăl şi că în final se va reîntoarce în Tatăl, luând sfârşit împărăţia lui Christos.

Bonos de Sardica era de asemenea, subordinaţian şi se împotrivea totodată ideii că Maica Domnului este pururea fecioară. Un altul, Apolinarius de Laodicea Siriei, foarte rudit, în zelul de a combate arianismul, a căzut în extrema opusă – susţinea că Iisus nu a fost cu totul om. El avea ideea că, în timp ce natura umană a lui Christos era din trup, suflet şi divinitate, adică în Christos nu era spirit (intelect) uman, acesta fiind înlocuit de Cuvântul (Logosul) divin care s-a sălăşluit în El.

Aceste erezii nu erau numai nişte încercări de a pătrunde raţional misterul unirii celor două naturi în Christos ci totodată par să fie nişte încercări ale unora de a explica păgânilor şi iudeilor doctrina Trinităţii, ca şi de a evita zeificarea Fecioarei, care începuse deja să fie venerată.

Istoria dovedeşte cu lux de amănunte, că răsăritul, care acum era predominant creştin, era bântuit de multe controverse şi de un spirit de rivalitate, în timp ce apusul era ceva mai potolit.

Când Grigore de Nazianz a abdicat în sinod de la funcţia de episcop de Constantinopol, deoarece fusese acuzat că a primit acest post din dorinţe materialiste, scaunul de Constantinopol a rămas vacant şi sinodul trebuia să aleagă un nou episcop. Participanţii au propus împăratului o serie de candidaţi, între care şi pe senatorul Nektarios, care era doar catohumen („prieten de adevăr”, nebotezat). Şi dintre toţi candidaţii, împăratul l-a ales pe acesta. Imediat a fost botezat apoi hirotonit, după care, în calitate de episcop al capitalei, a fost numit ca preşedinte al sinodului. Incidentul ne arată cât de simplu pătrundea în Biserică spiritul lumii, neţinându-se în seamă instrucţiunile Evangheliei (1 Tim. 3,1.6).

Sinodul a confirmat crezul de la Niceea şi a condamnat toate ereziile ivite. Prin canonul 3 s-a fixat rangul episcopului de Constantinopol care trebuia să fie al doilea, imediat după episcopul Romei vechi. Aceasta demonstrează că în acest timp episcopul Romei deşi n-a primit o jurisdicţie şi dominaţiei universală, a deţinut un primat de onoare, ca primul între egali, dintre toţi arhiepiscopii.

Deciziile sinodului au fost făcute legi de stat şi comunicate şi Imperiului de Apus, unde un sinod din Aquileia, sub preşedinţia lui Ambrosius şi unul la Roma sub preşedinţia lui Damasus (382, respectiv 382), au acceptat deciziile doctrinale. Dar Damasus n-a fost de acord cu canonul care oferea Constantinopolului un loc imediat după Roma, avansând astfel un rival puternic papei de Roma.

În acelaşi an, 382, episcopul Damasus a convocat şi el la Roma un sinod, în acord cu împăratul Graţian, un conciliu ce voia să pară universal, având aerul de a judeca şi celelalte patru patriarhii din răsărit. Dar împăratul Teodosius şi episcopii răsăriteni, prin scrisorile lor, i-au tăiat scurt pofta aceasta. În ciuda decretului lui Graţian şi a locului de onoare între patriarhii creştinătăţii, episcopul Romei încă nu era recunoscut ca şef suprem al Bisericii nici chiar de către apuseni. Episcopii de Milano şi de Acuileia se intitulau patriarhi, titlul de papă era purtat de episcopi în general, chiar şi în apus, iar bisericile din Africa, Spania şi Galia păstrau încă tendinţa de independenţă.

Ambrosius episcopul de Milano avea la data de care vorbim o influenţă mai mare decât episcopul Romei. În timp ce partida ortodoxă şi partida ariană se certau pentru alegerea unui nou episcop, viceguvernatorul Ambrosius, un om nebotezat, deşi din părinţi creştini, a intervenit cu spirit prudent şi împăciuitor. Atunci un copil a strigat: „Ambrosius episcop!” Acest strigăt a fost socotit ca un semn divin şi astfel Ambrosius a fost ales episcop înainte de a fi botezat. Ca episcop a fost zelos contra păgânilor şi arienilor, purtându-se ca un papă.

În acest timp, când păgânismul nu-şi mai găsea alt refugiu decât în Biserică şi când canoanele sinoadelor deveneau legi de stat şi când superstiţia se întindea ca un cancer, au început să apară tot mai multe proteste, tăcute sau rostite, din partea creştinilor care voiau să păstreze puritatea originară a credinţei. Elvidius, un laic din Roma, pe la anul 380 contesta că Maria este „pururea fecioară”, deoarece după naşterea lui Iisus ea a fost soţia lui Iosif (mat.

1,25) şi fiindcă Iisus avea fraţi. Idei asemănătoare susţinea şi Bonos din Sardica. Unii creştini din Arabia (sau de lângă Marea de Azov) au fost numiţi antidico-marianiţi (adversarii Mariei) fiindcă se împotriveau şi ei acestei superstiţii. Teologii Epifanus din Cipru şi Ieronimus i-au combătut.

Aerius, un prezibirer armean, a fost excomunicat pentru afirmaţia că prezbiterul şi episcopul reprezintă aceeaşi funcţie (vezi Tit 1,5-7; Fapte 20,17.28). mulţi sau unit cu el separându-se de Biserica oficială. El a declarat că celebrarea Paştelui este iudaizare, iar posturile şi rugăciunile pentru morţi sunt inutile. În Asia Mică a apărut secta apostolicilor sau apostoticilor care căutau să imite viaţa apostolică, renunţând la căsătorie şi avere… În Egipt, alţii protestau contra spritualismului introdus prin scrierile lui Origen. În Siria, Palestina şi Mesopotamia, era masalienii (euheţii, rugătorii) un fel de călugări care ţineau calea de mijloc între creştinismul oficial şi iudaism, şi dispreţuind toate actele de cult vedeau în rugăciune şi meditaţie singura cale de mântuire.

Biserica condamna toate aceste tendinţe dar încă mai era conştientă de vechile cărări, deoarece ea condamna şi unele aspecte păgâne care pătrunseseră în Biserică. Pe la anul 375, sinodul din Laodicea a cenzurat secta angelicilor din Frigia care adora pe îngeri. În zona în care trăiau antidico-marianiţii, exista şi o sectă de femei care adorau în mod abuziv pe Maria, având preotese proprii şi aducându-i ca ofrandă nişte plăcinte. De aceea erau numite collyriadianite (plăcintele Dianei). Se crede că de aici ar proveni şi obiceiul românilor de a face turte şi colindeţe de Crăciun.

Monarhismul (călugăria) începuse deja de pe timpul lui Constantin, în Egipt. Dar cum a apărut într-o formă şi mai extremă. Eustaţineii, în Asia Mică, credeau că monarhismul este unicul mijloc de mântuire şi îndemnau pe toţi să iasă din societate şi să se călugărească. Acesta a început să fie şi o formă de protest faţă de Biserica şi imperiul „ortodox”. Mulţi care vor dori să scape de diverse obligaţii civile, mai târziu, în imperiul Bizantin, se vor călugări.

Încă mai supravieţuiau mişcări libertiniste de origine gnostică. Au apărut şi unele secte fanatice noi cum erau **abeliţii** (de la numele lui Abel) din Africa de Nord, care aveau ideea năstruşnică a căsătoriei „spirituale” (fără unire fizică) pentru a împiedica înmulţirea „păcatului originar”…

Tot în acest timp a apărut în Spania **priscillianismul**, o doctrină cu tendinţe gnostice, propagată de către un laic nobil şi învăţat, Priscillian, care a atras mulţi adepţi. Scrierile, unsprezece tratate, au fost descoperite în secolul nostru şi se pare că nu conţin abateri grave de la doctrina pe care o predica pe atunci Biserica ortodoxo-catolică. În special, ar fi vorba de interzicerea căsătoriei şi a mâncării de carne. Dar i s-au adus şi alte acuzaţii: că seduce la imoralitate în mod indirect, că îndeamnă mai degrabă la jurământ decât să trădeze secretele sectei, că în adunări pune pe credincioşi să se roage împreună dezbrăcaţi spre a dovedi că sunt liberi de tendinţe păcătoase…

Doi episcopi spanioli, Ydacius şi Itacius care nu se bucurau de o reputaţie deosebită, au început să lupte cu un zel feroce contra acestei secte. La propunerea lor, priscillianismul a fost condamnat la conciliul din Caesaraugusta (Zaragoza) în anul 380, după care ei au pârât pe Priscillian la împăratul Graţian ca să pună capăt oribilei secte… Scriitorul Sulpicius Severus, contemporan cu aceste evenimente, ne spune că excesele care au fost atribuite sectei priscilianiste erau nişte simple zvonuri care circulau din gură în gură.

În cazul disputei arianiste, amintim şi pe adepţii lui Retorius din Egipt care considerau că nu este necesar să se lupte pentru o părere sau alta deoarece este indiferent dacă este corectă ortodoxia sau arianismul.

Siricius (380-399)

Se pare că a fost primul episcop roman care a impus preoţilor celibatul, pe la anul 385. A căutat ca titlul de papă să fie rezervat episcopului Romei, deoarece până atunci încă se mai

numeau papă mai toţi episcopi. Şi obiceiul acesta încă va ai dura pe la anul 600 chiar şi în apus.

Siricius a căutat să pună în ordine Biserica din Galia, scriind episcopilor de acolo primele decretalii cunoscute (norme de disciplină). Ceea ce înseamnă că lua în serios legea dată de Graţian, urmărind să câştige supunerea lor. Cu toate acestea, în timpul lui Siricius o mai mare influenţă o avea Ambrosius, arhiepiscopul de Milano, care l-a pus sub disciplină chiar şi pe împăratul Teodosius. (Împăratul pedepsise o revoltă în Tesalonic, măcelărind publicul din amfiteatru şi în alt caz luase apărarea unor evrei persecutaţi). Mai târziu, Teodosius a spus că nu cunoaşte decât un singur episcop, pe Ambrosius. Acelaşi Ambrosius a determinat pe împăratul Valentinian II să scoată din senat altarul zeiţei Victoria, în ciuda stăruinţelor prefectului cetăţii.

În anul 391, s-a decretat interzicerea tuturor cultelor păgâne, creştinismul fiind legiferat ca unică religie de stat. Păgânismul, arianismul or alte direcţii care nu se supuneau ortodoxiei Dumnezeu stat, au început să fie persecutate în mod serios. În apus au fost foarte zeloşi Ambrosius de Milano şi Augustin de Hippo.

Tot pe vremea lui Siricius, în anul 385, a fost condamnat definitiv Priscillian din Spania. Împăratul Graţian murise asasinat, astfel că cei doi episcopi zeloşi din Spania au prezentat cazul împăratului Maximus, determinându-l să ia măsuri drastice contra acestui eretic. Ca urmare, împăratul a chemat pa Trier pe Priscillian împreună cu câţiva asociaţi ai săi (printre care şi o femeie). După ce a smuls de la ei mărturisiri prin tortură i-a decapitat. Acest eveniment are o mare însemnătate deoarece a fost primul caz când în lumea creştină s-a administrat pedeapsa cu moartea pentru crima de erezie. Aceasta a fost un precedent şi un exemplu. Totuşi secta n-a putut fi stârpită astfel. Asemenea metode creează ereticilor o aură de sfinţi şi întăresc ataşamentul adepţilor lor. Abia în anul 563, în urma sinodului din Braga, secta aceasta s-a stins.

Din multe părţi ale biserici au izbucnit strigăte de indignare şi de protest contra unui asemenea mod de păstrare a ordotoxiei şi de stârpire a ereziei. În fruntea celor ce au făcut impute lui Maximus şi Ydacius au fost episcopii Martin de Tours (înainte de executarea lui Priscillian) ca şi Ambrosius şi Siricius (după executare).

În această epocă a fost confirmat canonul actual al Bibliei la sinodul din Laodicea între anii 360-375, se pare că fără acceptarea Apocalipsei pe care mulţi nu o suportau. La acelaşi sinod a început să se condamne păzirea Sabatului ca fiind iudaizare; cei ce mai ţineau Sabatul au fost anatemizaţi. Totuşi, pentru că tradiţia Sabatului avea încă multe urme populare în Biserica din răsărit, sinodul n-a hotărât o înlăture totală a acestor urme. S-a dat un canon care hotăra ca sâmbăta să se citească Scriptura în Biserică. Totuşi, duminica este cinstită în mod deosebit, prin faptul că numai atunci se putea celebra Cina Domnului. În Apus, afară de insulele Britanice, nordul Italiei, nordul Africii, practica romană de postire în Sabat, exclusese demult onorarea Sabatului.

Dintre sectele care în acest timp erau separate de Biserica oficială şi ţinteau spre un monoteism mai pur, erau hypsistarii (adoratorii Celui Prea Înalt) care erau sabatişti, din Capadocia, Apoi theosebeii, temători de Dumnezeu) şi coelicolii (adoratorii cerului) în Africa. Aveau tendinţa iudaice, unii spun că şi păgâne. Tendinţe iudaice amestecate cu tendinţe păgâne au continuat să existe şi în Biserica din Armenia şi Etiopia, pe lângă păzirea tradiţională a sâmbetei.

Ambiţiile creştinilor din Imperiul Roman au oferit un exemplu şi pentru cei din afara imperiului. În Persia, episcopul Abdos de Susa, pe la anul 418, a incendiat templul păgân al perşilor pentru a face să avanseze creştinismul. Nu este de mirare că aceasta a dus la o nouă persecuţie în Imperiul Persan…

În timpul împăratului Teodosius, Imperiul Roman a fost reunit pentru ultima dată. Moartea lui Teodosius (395) a însemnat pe de o parte încheierea victoriei politice a Bisericii

din Imperiul Roman şi pe de altă parte a însemnat despărţirea definitivă a celor două părţi ale Imperiului, Apusul şi Răsăritul. În acelaşi timp, este data după care au început marile invazii ale barbarilor cărora până acum şi se putuse ţine piept. Providenţa divină urma să pedepsească astfel Biserica pentru „legalizarea" abaterii ei.

Împărţirea imperiului a fost o nouă piedică în calea realizării ambiţiilor episcopilor romani. Hotărârile împăraţilor din Occident nu vor mai putea fi impuse în partea orientală cu atât mai mult cu cât împăraţii răsăriteni vor fi mai tari. În schimb, urma să crească mult autoritatea şi influenţa episcopilor romani în Apus. Începând cu Honorius, fiul lui Teodosius, cezarii Occidentului roman vor fi sub influenţa papilor.

Anastasius (399-401)

Episcop înrudit cu familia princiară a uzurpatorului Maximus.

Inocetius (401-417)

s-a pretins conducătorul întregii biserici şi a legiferat postul de sâmbătă. Totuşi n-a avut curajul să pretindă chiar jurisdicţia supremă. Când Ioan Chrisoston (Gură de Aur) patriarhul Constantinopolului, a fost destituit din funcţie de către autorităţile imperiale şi a cerut ajutor papei din Roma, acesta, deşi convins că destituirea era ilegală şi voia să-l ajute pe Ioan, deşi avea ocazia să-şi afirme pretinsul primat de jurisdicţie, a recomandat constituirea unui sinod ecumenic recunoscând astfel că sinodul este cea mai mare autoritate în Biserică, mai presus de papi.

Ioan Chrisoston, a fost cel mai mare predicator răsăritean din acel timp. Indignat de năvălirea spiritului păgân în biserici, mustra poporul şi nu cruţa nici pe împărat şi nici pe împărăteasa „prea creştină", Eudoxia, pe care o poreclise Irodiada. Cum era de aşteptat, aceasta i-a atras dizgraţia, destituirea şi în final exilul.

În timpul papei Inocenţiu I s-a declanşat controversa pelagiană cu privire la har şi predestinaţie. Principalii opozanţi erau de o parte Augustin de Hippo (în Africa) numit astăzi fericitul sau sfântul Augustin şi de cealaltă parte Pelagius, un călugăr învăţat din Britania care sosise în Roma pe la anul 409. Pelagius susţinea că păcatul lui Adam nu este ereditar şi că păcatul nu privire din natura umană, ci din voia omului; omul ar putea face binele din propria sa voinţă iar ajutorul harului n-ar face decât să mărească siguranţa mântuirii. Pelagius nu era de acord cu botezul copiilor. Iar cei ce botezau pruncii o făceau tocmai pe temeiul credinţei în păcatul originar.

Pelagius s-a dus apoi la Ierusalim iar tovarăşul său, Celestius, a plecat în Africa. Fiind rău primit din pricina concepţiei sale, Celestius a plecat la Efes unde fără cercetare, a fost hirotonit eiscop. În Palestina, Pelagius se bucura de mare stimă. Augustin, principalul adversar al acestei teorii, a trimis în Palestina contra lui Pelagius pe unii episcopi din Galia şi pe învăţatul Paul Orosius din Spania care să-i acuze. Un sinod a fost ţinut în anul 415, dar fără rezultate, deoarece Pleagius ştia bine greceşte şi se apăra cu abilitate, în timp ce apusenii nu prea s-au descurcat. Într-un nou sinod la Lydia, Pelagius a fost scos din nou nevinovat. Fiind astfel provocată partida lui Augustin a rejudecat doctrina sa şi din nou a găsit-o eronată, după care au comunicat şi papei de Roma, Inocenţius, această sentinţă . Inocenţius s-a asociat la condamnarea pelagienilor. Dar Celestius şi Pelagius nu s-au liniştit, mai ales că ei se bucurau de trecere în rândurile autorităţilor Bisericii din Roma.

Augustin, episcopul de Hippo din Africa, a fost în timpul său, cel mai influent învăţat din Apus. Tatăl său fusese un păgân ce acceptase creştinismul înainte de moarte iar mama sa, Monica, o creştină care dorea mult creştinarea fiului ei. Încă din tinereţe, Aurelius Augustinus a arătat puternice înclinaţii spre cultură dar abia a început studiul filozofiei şi retoricii, că a fost târât într-o viaţă de desfrâu. Totodată a trecut la secta maniheilor la vârsta de 20 de ani. După doi ani, a hotărât să accepte creştinismul oficial, fiind apoi botezat de către Ambrosius.

Augustin a privit schimbarea sa ca o adevărată naştere din nou lucrată de Duhul Sfânt şi şi-a schimbat viaţa. A împărţit averea sa la săraci şi s-a retras la ţară pentru studii teologice şi pentru instruirea altora, în patria sa (Provincia Africa). Mai târziu, a fost consacrat ca episcop de Hippo. Ca învăţător al Bisericii şi ca scriitor, el a stăruit mult asupra doctrinei despre păcatul originar şi despre predestinaţie. A fost un luptător ardent contra ereticilor manihei, donatişti, pelagieni, arieni etc. A reuşit să împace pe mulţi donatişti cu Biserica. Principala sa operă a fost „Despre cetatea lui Dumnezeu", în 22 de volume, o filozofie a religiei şi a istoriei. Dezvoltând idei ale lui Origen, Augustin socotea că împărăţia divină a „Pietrei" din Daniel 2,44-45, este de fapt Biserica creştină numită „Cetatea lui Dumnezeu", adică adevăratul Ierusalim, care înfrânge cetatea satanică a lumii (imperiul păgân şi eventual altele). El crede că prin triumful creştinismului în imperiu s-a realizat prima înviere (în sens spiritual, origenist) din Apoc. Cap. 20 şi totodată a început împărăţia de o mie de ani, fătă un sfârşit catastrofal pentru lume. (Asemenea idei combătuse Pavel în 2 Tim. 2,16-18; Fil. 3,19-21; Evrei 13,14; 12,22; 11,13-16; Gal. 4,26). Doctrina lui Augustin a stat la baza concepţiei catolice medievale, când domnia papismului a fost considerată realizarea mileniului apocaliptic.

Dar tocmai pe când Augustin zugrăvea biruinţa cetăţii creştine, stăvilarele imperiului s-au rupt pentru totdeauna, lăsând să năvălească puhoaiele barbarilor în imperiul precreştin, aducând un răspuns ceresc creştinătăţii compromise. În anul 410, Roma „cetatea eternă" care timp de 800 de ani nu fusese ocupată de străini, a fost asediată şi devastată de vizigoţi (deja în noaptea de 31 dec. 406, alte seminţii barbare trecuseră Rinul pe gheaţă intrând pentru totdeauna în imperiu(.

În Roma, foametea, ciuma şi alte orori ale asediului s-au ţinut lanţ. Autoritatea şi puterea papei Inocenţiu se dovedeau nule. Păgânii din cetate, căci încă erau destui, pretindeau că ar putea atrage fulgere asupra barbarilor prin farmece. Se spune că Inocenţiu a încuviinţat să se aducă jertfe păgâne pe Capitoliu. Zadarnic însă. Roma a fost atacată de două ori. Jaful, desfrâul, masacrul, torturile, incendiul, au pustiit tot, lăsând în urm mizerie generală şi depopulare. Învăţatul Ieronim, traducătorul Bibliei, contemporan cu aceste evenimente, întemeindu-se pe profeţia din 2 Tes. 2,6-7, şi Dan. 7, a scris: „Lumea romană se prăbuşeşte; se apropie Antihristul". Căci creştinii din primele secole, înţelegeau că obstacolul din calea lui Antihrist este existenţa Imperiului Roman. Împăratul Honorius slab de minte şi de fire, neputincios, vegeta în capitala sa Ravenna, în timp ce goţii puneau împărat pe Attalus, un păgân ce fusese botezat de către un episcop arian, un filfizon lipsit de orice raţiune politică. Apoi tot vizigoţii l-au detronat, returnând lui Honorius simbolurile imperiale.

Între timp, donatiştii din Africa deveniseră tot mai turbulenţi. Între donatişti şi catolici era o puternică vrăjmăşie. Dintre donatişti ieşiseră chiar bande revoluţionare care luptau înarmate. S-au făcut noi sinoade pentru curmarea acestei schisme. Această problemă a dat ocazia Bisericii să recurgă la ajutorul statului. Augustin, zelos contra donatiştilor, justifica folosirea forţei contra lor pe baza cuvântului din Luca 14,23 („Sileşte-i să intre"). De asemenea argumenta că sunt false pretenţiile lor că Biserica ar trebui să fie perfectă, fără păcătoşi, prezentând pilda năvodului şi pilda neghinei.

Zosimus (417-418)

A fost un susţinător al autorităţii papale. S-a amestecat în problemele de disciplină ale Bisericii africane, bazându-se pe nişte pretinse canoane ale sinodului de la Nicea. Dar episcopii africani, în frunte cu Augustin, nu i-au recunoscut acest drept, ca dovadă că în ciuda edictului lui Graţian din anul 378, episcopii romani nu îngenuncheaseră încă bisericile occidentale. Zosimus s-a amestecat şi în problemele Bisericii din Galia, ca arbitru într-un conflict numind cu această ocazie pe Hillarius de Arles, ca vicar al său (vice-papă, reprezentant al papei, dintre episcopi. Dar Hillarius a răspuns că Biserica gallicană nu recunoaşte ici un judecător dincolo de Alpi (adică în Italia).

Deşi papa Inocenţiu condamnase pelagianismul, Zosimus îl apără, şi-i dezaprobă în schimb pe creştinii africani, care îl condamnaseră. Dar după ce împăratul Honorius şi sinodul african au condamnat din nou pelagianismul, Zosimus a trecut de partea augustinienilor, condamnând apoi sever pe pelagieni. Între timp barbarii năvăleau în imperiu fără oprire. În anul 48, vizigoţii, suevii, vandalii, burgunzii, alemanii deja intraseră întemeind câteva regate în Spania şi Galia, cu consimţământul unei Rome neputincioase.

Bonifacius (418-422)

La alegeri fusese ales şi făcut papă Eulalius care a păstorit între anii 418-419. Dar Bonifacius fusese alesul împăratului. Este primul caz când împăraţii romani se amestecă în alegeri. În urma unor tulburări Eulalius este alungat.

Bonifacius continuă pretenţiile papale. Urmând politica „divide et impera", pe care o folosiseră şi o vor mai folosi împăraţii romani, Bonifacius s-a amestecat ca arbitru în certurile unor episcopi din Macedonia, luând partea vicarului său, arhiepiscopul de Tesalonic. Însă împăratul din răsărit, Teodosius II, a luat partea episcopilor răsăriteni şi a dat în anul 421 un edict prin care asemenea probleme să fie rezolvate de sinoade şi de episcopii Romei, iar Illiricul răsăritean să fie sub conducerea Constantinopolei, nu a Romei. Însă papa a determinat pe împăratul de apus, Honorius, să intervină în favoarea sa şi Teodosius al II-lea a revocat edictul său. Dar păstrarea jurisdicţiei Romei în aceste ţinuturi a fost întâmpinată cu destule opoziţii şi agitaţii. Tulburările produse de pretenţiile şi amestecul episcopului Romei în diverse părţi ale Bisericii dovedesc că creştinătatea nu auzise de nici o întâietate dată de Dumnezeu Bisericii romane.

Bonifacius a continuat politica lui Zosimus de a se amesteca în Biserica africană, susţinând că episcopul TROmei are dreptul de apel, un fel de arbitraj suprem. Dar africanii, deşi s-au conformat dorinţei Romei de a reintegra în slujbă un anumit prezbiter, l-au rugat pe Bonifacius să nu cadă în orgoliul lui Zosimus, ci să se supună canoanelor sinodale.

Coelestinus (422-432)

Este extraordinar de interesantă pretenţiile mari ale episcopilor de Roma se dau pe faţă mai puternic çşi mai stăruitor în acest secol al slăbirii şi stingerii Imperiului Roman de Apus. După moartea lui Honorius, a venit la tron Valentinian III care ar putea fi socotit ultimul împărat roman. Dar până în anul 440, domneşte sub regenta mamei sale Galla Placidia. Puterea reală este în mâinile generalului Astius, ultimul general roman. Între timp, episcopii Romei prin influenţa şi diplomaţia lor vor căpăta ascendenţă asupra cezarului, ceea ce, spre deosebire de răsărit, va fi caracteristica şi totdeauna idealul Bisericii din apus.

Papa Celestin a început să susţină tot mai făţiş primatul papal, moştenit chipurile de la Petru (vezi Mat. 16,18-27). Care după tradiţia romană, este socotit primul episcop de Roma (vezi capitolul 1 cub cap. Organizarea şi autoritatea Bisericii, pag. 39-48). Dar nici Celestin n-a deţinut realmente, autoritatea pretinsă. Când prezbiterul african Apiarius a făcut din nou apel la Roma (deoarece fusese caterisit) şi Celesntin a trimis în Africa delegaţi pentru a trata cazul, episcopii africani, credincioşi tradiţiei vechi a Bisericii, au respins în plenara din anul 424 pretenţiile Romei şi au sfătuit pe Celestin să-şi lepede orgoliul şi să nu se mai amestece deoarece el nu poate judeca mai drept decât sinoadele şi plenarele întregii biserici africane.

În acest timp izbucnise în răsărit o nouă controversă doctrinară, ceea ce nu înseamnă că celelalte se stinseseră (controversa pelagiană, despre păcatul originar; arianismul şi altele). Teologul **Nestorius**, monah prezbiter de Antiohia, a devenit patriarh de Constantinopol, arătând un mare zel contra ereziilor. A descoperit şi surprins o adunare a arienilor care erau interzişi; ei au preferat moartea decât să se supună. Flăcările aprinse de ei în disperarea lor s-au răspândit şi la alte clădiri, cauzând un incendiu pe care populaţia l-a pus apoi în seama lui Nestoriu. În altă parte a pedepsit o eroare cronologică pascală, ca şi cum ar fi fost o ofensă

contra statului şi a Bisericii. Mai existau încă ortodocşi vechi care ţineau Paştele odată cu iudeii, ca în sec. II (cea ce este un indiciu că aceştia respectau Sabatul), numiţi quarto-dacimani, sau protoaschiţi. În Lidia, Caria, Sardes şi Milet (vechi locuri apostolice) a trebuit să curgă sângele acestor oameni. Împăratul Teodosius II, dă sub influenţa lui Nestoriu un decret în care enumeră 23 de grade şi denominaţiuni vinovate de erezie… Dar curând sabia avea să se întoarcă asupra patriarhului.

Nestorius fusese educat în şcoala din Antiohia, care avea grijă să nu confunde cele două naturi ale lui Christos. Maria era numită „mama lui Christos" dar niciodată „născătoare de Dumnezeu"). (Biserica adoptase pentru Maria acest titlu, contra arienilor care nu credeau că Christos este Dumnezeul adevărat). Nestoriu predica împotriva expresiei „născătoare de Dumnezeu", deoarece nu era un termen folosit de apostoli. Însă clerul din Constantinopol nu-i iubea pe acest patriarh nou şi străin. Existau ca întotdeauna rivali, pretendenţi la scaunul patriarhal. În plus, poporul care era interesat mai mult de latura păgână a noii religii pe care o adoptase, era interesat de gloria neştirbită a Maicii Domnului, patroana Constantinopolului. Cultul Mariei luase acum locul cultului păgân al Marii Mame a zeilor şi al Dianei din Efes. Christos fiind prezentat oamenilor atât de supraumân şi de exigent, cerea nevoia unei fiinţe mai „înţelegătoare" care să poată fi implorată ca mijlocitoare, o „mamă". De aceea zeiţele au avut o mare trecere chiar în poporul lui Dumnezeu (ier. 15-23).

Nestorius credea că Christos este Dumnezeu dar nu putea numi pe mama Sa *Theotokos* (născătoare de Dumnezeu) deoarece el înţelegea că Maria a născut pe Omul Iisus Christos, nu pe Dumnezeu. El susţinea că Christos este şi Om şi Dumnezeu, dar ca Dumnezeu, El este din veşnicie, nu din naşterea pământească. Împotrivindu-se ereziei lui Apolinariu (care susţinea că Christos este corp şi suflet omenesc dar în loc de spirit omenesc are spirit divin, dumnezeire) şi din nevoia de a face distincţie între cele două naturi, Nestorius învăţa că Iisus Omul şi Christos Dumnezeul, sunt uniţi într-o singură persoană numai printr-o atingere a celor două naturi, că între cele două naturi ar exista doar o unitate morală, relativă, un contact intim. Mai mult, Nestorius nu se referea doar la două naturi, ci la două persoane, distincte.

Teoria sa a trezit repulsia teologilor din Alexandria, care aveau tendinţa de a confunda cât mai bine cele două naturi. În plus, ea părea o ofensă, o înjosire adusă Fecioarei. Între şcoala teologică din Alexandria şi cea din Antiohia, era o veche duşmănie. De asemenea, patriarhii Alexandriei nu vedeau cu ochi buni crearea patriarhiei rivale de Constantinopol, astfel încât Nestorius a aflat în Kyrillos de Alexandria un zelos adversar. Kyril îşi dovedise deja zelul, alungând din Alexandria pe evrei şi pe novaţieni şi persecutând pe păgâni. Instigaţi de către Kyril, fanaticii ortodocşi din Alexandria au ucis pe Hypatia, o celebră femei-filozof, păgână. Kyril l-a combătut pe Nestorius, făcând totodată cunoscut şi Romei opinia sa. Episcopul de Antiohia vedea în doctrina lui Nestorius o părere extremă dar nu chiar o erezie, pe când Celestin de Roma s-a arătat de partea lui Kyiril.

În anul 430, papa Celestin a convocat un sinod local la Roma, condamnând pe Nestorius ca eretic şi ameninţându-l cu excomunicarea dacă nu retractează în zece zile. Dar Celestin nu a luat această măsură ca şi cum el singur ar avea dreptul să judece aceste cazuri ci a cerut şi papei Kyril de Alexandria să facă acelaşi lucru. Iar când alţi episcopi răsăriteni s-au ridicat să ia partea lui Nestorius, a trebuit să fie convocat un nou sinod ecumenic. Disputa atinsese proporţii gigantice. De o parte stăteau o serie de teologi răsăriteni în frunte cu patriarhii de Constantinopol şi de Antiohia, iar de cealaltă parte patriarhii Celestin de Roma şi Kyril de Alexandria. Conciliul general a avut loc în anul 431 la Efes (al treilea sinod ecumenic).

La sinod a fost prezent şi Candidian, secretarul curţii imperiale, pentru prezenta sinodului decretele imperiale şi a păstra ordinea exterioară. Încă nu veniseră reprezentanţii Romei, nici alţi episcopi, când papa Kyril de Alexandria, văzând că deja se adunaseră vreo 200 de episcopi şi trecuseră câteva zile de la termenul fixat, a hotărât, în acord cu Memnon, arhiepi-

scopul de Efes, să deschisă sinodul. Candidian şi Nestoriu au protestat contra acestei măsuri, mai ales că din Roma şi din Antiohia nu era nimeni prezent. Nestorius aştepta pe Ioan de Antiohia împreună cu alţi episcopi sirieni, care aveau aceleaşi vederi ca şi el. Dar cu toate protestele, sinodul a început; episcopii prezenţi n-au mai vurt să aştepte. Sinodul a fost prezidat de Kyril, fiind patriarhul cel mai mare în grad dintre cei prezenţi şi reprezenta totodată şi pe Celestin de Roma, cu care era în corespondenţă. Alături de Kyril, ca prezident, era şi Memnon de Efes. Ei au citit în sinod pe Nestoriu care, deşi de trei ori invitat, nu s-a prezentat. Au examinat public doctrina lui Nestorius şi au respins-o, iar pe el l-au destituit şi l-au excomunicat. Comisarul imperial Candidian a declarat aceste decizii nevalabile, dar clericii n-au ţinut seamă. Când, la şedinţa a doua, au venit şi delegaţii romani (doi episcopi şi un prezbiter) s-au declarat şi ei de acord cu sinodul, după ce li s-a comunict rezultatuele.

În sfârşit, au sosit şi Ioan de Antiohia, cu peste 40 de episcopi sirieni. Ei s-au supărat tare şi au protestat contra lui Kyril şi Memnon că au deschis sinodul în lipsa lor. Nestorius protesta amar şi Candidian era de partea sa. Ioan şi aderenţii săi nici n-au voit să vină în sinod. Între reprezentanţii lui Kyril şi sirieni a avut loc o întâlnire foarte neamicală, încheiată cu despărţirea totală. Acolo, în Efes, Ioan şi cu ceilalţi episcopi sirieni au ţinut un alt sinod în care Kyril şi Memnon au fost destituiţi pentru procedură nedreaptă, iar adepţii lor excomunicaţi. Apoi ambele sinoade au prezentat rezultatele lor împăratului, acuzându-se reciproc. Ca rezultat, împăratul a confirmat deciziile ambelor sinoade şi i-a pus la închisoare pe cei trei ierarhi răsăriteni (Nestoriu, Kyril şi Memnon) ca să fie pace. Dar vrăjmaşii lui Nestoriu au obţinut eliberarea şi reinstalarea celorlalţi doi, în timp ce Nestoriu a fost exilat în Egipt.

Acelaşi sinod a reglementat cazul biserici din Cipru care se opunea tendinţelor de acaparare ale patriarhului de Antiohia. Astfel Cipru a rămas ca Biserică de sine stătătoare. De asemenea, episcopul de Ierusalim, Juvenalius, ridica pretenţii în dauna celui de Antiohia, dar nu a fost ascultat. Aceste amănunte ne fac să înţelegem că tendinţele de acaparare a bisericilor vecine nu erau exclusiv ale episcopului Romei.

Nestoriu avea să moară resemnat în exil iar Biserica siriană a acceptat apoi doctrina lui Kyril. Totuşi, unii sirieni fiind destituiţi şi exilaşi ca nestorieni, iar alţi refugiaţi în Persia, au continuat o ramură separată a Bisericii, care mai există şi astăzi. Nestorienii au răspândit creştinismul până în India şi chiar în China şi Tartaria. Ei au avut sediul în Babilonia şi numărau în Evul Mediu, după unii, 25 de arhiepiscopi. Ţineau la obiceiuri vechi ale biserici. Pentru că s-au despărţit de ortodocşi înainte de introducerea icoanelor, ei interzic icoanele şi profesează vechea credinţă creştină din Siria, că sufletele, până la înviere, sunt într-o stare de somn, de inconştienţă.

Revenind la Roma, - pe timpul papei Celestin spiritul care dirija din umbră afacerile Bisericii era diaconul Leo, care va deveni mai târziu papă.

Între timp în apus, barbarii pustiau provinciile ;i un nou regat germanic s-a constituit în provincia Africa, Regatul Alano-Vandal. Ca majoritatea invadatorilor germani, vandalii primiseră creştinismul în varianta ariană (desigur că spiritul barbar şi păgân să fie convertit, ca şi în cazul greco-romanilor, din imperiu). Prezenţa regatelor germanice ariene în pus va fi o nouă piedică în calea expansiunii episcopiei de Roma, într-un timp când bisericile apusului încă nu fuseseră făcute dependente de Roma. Dar deşi aceste evenimente au întârziat progresele Papalităţii, pe de altă parte au schimbat mentalitatea multor creştini apuseni, ca să caute salvare la Roma.

Sixtus III (432-440)

A dezvoltat în continuare teoria primatului lui Petru. În timp ce Imperiul se stingea, Biserica îşi schimba tot mai mult natura şi forma, modelându-se după spiritul şi tiparele imperiului muribund, devenind ea însăşi un imperiu aşa-zis spiritual dar cu tot mai mare influenţă socială, diplomatică, politică etc.

Sixtus III a fost acuzat de către popor de violarea unei fete, dar a fost absolvit de către sinodul local care l-a găsit nevinovat. Deşi Biserica din apus nu adoptase celibatul obligatoriu pentru clerici, episcopii Romei susţineau de mai mult timp acest punct de vedere.

Începutul secolului V a adus Bisericii avertismente şi pedepse din partea cerului. înainte de a năvăli barbarii, între anii 400 şi 406, s-a auzit în apus un glas care a început să combată cultul sfinţilor, al moaştelor ca pe un cult idolatru al morţilor. Era prezbiterul Vigilantius din Barcelona (Spania). El înfiera priveghiurile şi pelerinajele ca fiind ocazii de păcat iar doctrina celibatului şi monahismului, ca fiind cauze de păcătuire contra naturii. Dar Biserica, adormită, nu iubea asemenea cuvinte. Sfântul (sau fericitul) Ieronim, traducătorul Bibliei, a fost principalul teolog care a încercat să-l pună la punct de Vigilanţiu, batjocorindu-l în scrierile lui. Existau însă mulţi care gândeau şi trăiau ca Vigilanţiu, mai ales în insulele Britanice şi în răsărit dar chiar şi în nordul Italiei care încă avea tendinţe centrifuge faţă de Roma. Chiar prezenţa lui Vigilanţiu în Spania nu însemna doar glasul unui singur om. Bine ştiind că obiceiurile controversate era nişte inovaţii, introducerea lor nu se putea să nu fi stârnit opoziţie din partea creştinilor veritabili. Dar se pare că o serie de obiceiuri din acestea s-au introdus nu prin impunere de sus în jos, ci printr-o răspândire lentă, orizontală, alimentată de gustul supestiţios la prozeliţilor păgâni şi mai târziu confirmată de clerici justificată de teologi, dintre care nu puţini, după cum am văzut, erau ei înşişi proaspeţi „convertiţi" din păgânism.

În acest timp încă era „pe rol" controversa pelagiană asupra păcatului originar şi predestinaţiei. Condamnând pelagianismul, Augustin mersese prea departe. În zelul de a dovedi necesitatea absolută a harului pentru mântuire, Augustin nu mai lăsa aproape nici un loc voiei libere a omului. El arăta că Dumnezeu nu urmăreşte mântuirea tuturor oamenilor, ci numai a unora. Cei ce se mântuiesc datorează aceasta numai împrejurării că harul i-a ales din veci spre a-i scăpa de pedeapsă, indiferent de ce vor face ei. Pe când cei ce n-au fost aleşi, rămân în starea lor de păcătoşenie neputincioasă, meritând pedeapsa veşnică din pricina păcatului originar, aşa cum s-ar întâmpla cu toţi dacă n-ar interveni harul. Astfel Augustin propovăduia un har strâmt, oferit de Dumnezeu cu zgârcenie, favorizând fără motiv pe unii doar pentru a-Şi arăta voinţa Sa şi excluzând din oficiu pe alţii, ca să aibă asupra cui să reverse „dreptatea". Orice om de bună credinţă, creştin sau altceva, nu putea auzi o asemenea teorie fără să protesteze. Adepţii acestei teorii însă, o acceptă simplu pentru motivul că se cred aleşi.

Aşadar, cum era de aşteptat, teoria a produs o reacţie începând cu anul 425 în apus, unde scrierile lui Augustin erau citite. Un teolog din Galia (Marsilia) prezbiter monah pe nume Ioan Cassian, de origine din Sciţia Mică (Dobrogea) şi fost ucenic al lui Ioan Gură de Aur, a scris împotriva acestei teorii a predestinaţiei, fără să pomenească numele vestitului Augustin. Cassian a accentuat doctrina veche a Bisericii, arătând că voia lui Dumnezeu spre mântuirea este generală şi că predestinaţia spre mântuire şi spre pierzare este condiţionată; că harul sfinţitor al lui Dumnezeu nu este irezistibil ci omul, în virtutea libertăţii voinţei sale, poate conlucra cu harul divin sau se poate opune.

Dar ca şi în cazul altor contraversialişti, Cassian în zelul lui de a apăra credinţa, a alunecat în extrema opusă, aproape de pelagianism. El gândea că harul nu se acordă omului din bunăvoinţa cu totul liberă a lui Dumnezeu, ci depinde oarecum de meritul omului, adică mai întâi omul este dator să facă un început al binelui şi să stăruie în bine. Această teorie a lui Cassian şi a adepţilor lui din Marsilia a fost numită semipelagianism. Cele două doctrine, un augustinism moderat şi semipelagianism, au dat naştere la dispute continue în Galia până mai târziu şi ambele tendinţe şi-au avut istoria şi roadele lor în Biserica occidentală de mai târziu. Odată cu reforma din sec. XVI, augustinismul va genera noi probleme, împărţind în două multe biserici protestante.

Leo (440-461)

Numit mai târziu Leon cel Mare, fusese diacon în timpul predecesorilor săi. A fost primul episcop roman care a avut caracteristicile unui pontif cu greutate, diplomat, influent, autoritar. Leon a dezvoltat complet doctrina primatului lui Petru, susţinând că „demnitatea lui Petru nu lipseşte nici chiar unui succesor nedemn". Această teorie este piatra unghiulară a papismului. Leon a pus să se topească statuia de bronz a lui Jupiter Capitolinul din Roma, făcând apoi din ea o statuie a sfântului Petru, statuie care se află şi astăzi în Vatican, având piciorul tocit de buzele credincioşilor. Bietul Petru… Să fi înviat să vadă ce cinstire îi aduce marele său urmaş! (Fapte 10,25-26). Totuşi în acest timp icoanele sau statuile nu aveau un cult oficial, generalizat. Ele erau doar expresii ale artei creştine, utilizate ca mijloace de intuiţie.

Leon a fost aşa cum îl arată numele mugind ca un leu după recunoaşterea autorităţii supreme în Biserica universală. Împăratul din apus, Valentinian III, care poate fi socotit drept ultimul, era sub influenţa papei. În anul 4455, acesta a înnoit decretul lui Graţian declarând că orice opoziţie contra episcopului Romei este ca şi împotriva împăratului. Desigur, decretul se referea la împăratul care l-a dat, împăratul din Apus. Documentul dovedeşte că încă exista opoziţie, chiar în apus. Acest decret însă nu a putut avea mare valoare în circumstanţele acelea când numai Italia rămăsese sub controlul împăratului.

Leon a continuat ambiţiile înaintaşilor săi, căutând să-şi supună Biserica din Galia, amestecându-se într-un proces de destituire a unui episcop care a cerut apoi ajutorul Romei. Leon a voit să-şi impună autoritatea, invocând doctrina primatului lui Petru. Dar arhiepiscopul Hilarius de Arles nu s-a lăsat intimidat. Leon a solicitat atunci sprijinul împăratului care a dat apoi un decret ca toţi episcopii Galiei (câţi mai erau sub stăpânirea Romei, deoarece Galia era aproape toată ocupată de barbari) să fie supuşi jurisdicţiei episcopului Romei. Totodată Leon l-a destituit pe Hilarius şi ca urmare, în anul 449, Galia romană va cădea definitiv sub jurisdicţia papei de la Roma, devenind o provincie „spirituală" a papilor iar arhiepiscopii de Arles vor fi vicarii săi.

În acest timp, în răsărit, neliniştea filozofiei din firea grecilor, care nu se ocupau de probleme atât de practice ca romanii, a dat naştere unei noi controverse doctrinare. În zelul contra nestorianismului, teologii din Alexandria au ajuns curând în extrema opusă, dacă nu cumva mulţi dintre ei o nutriseră pe vremea sinodului anterior. Cel mai proeminent suporter al noii doctrine era Eutyches, un bătrân prezbiter din Constantinopol cu multe cunoştinţe biblice dar „încăpăţânat". El învăţa că Christos, deşi este provenit din două naturi, nu este în două naturi, ci într-o singură natură (mono fysis = monofizitism) aşa cum este în o singură persoană.

Eutyches îşi imagina că în Christos cele două firi au devenit una singură, natura umană fiind absorbită cu totul de cea divină şi astfel divizată, încât El este practic vorbind numai natură divină. Mai mulţi episcopi s-au declarat contra acestei doctrine şi un sinod local din Constantinopol a condamnat-o iar pe el l-a destituit deoarece nu voise să renunţe la doctrina sa. (avea partizani: pe famenul Chrysafios, şambelanul curţii şi chiar pe împărăteasa Eudokia, a lui Teodosiu II). Eutyches s-a adresat apoi papei Leon care era privit cu veneraţie de mulţi răsăriteni. De asemenea, s-a adresat papei Dioskoros (Dioscur) de Alexandria. Leon a scris o epistolă dogmatică lui Flavian, „papa" de Constantinopol, argumentând că unica persoană a lui Christos există neschimbate cele două naturi şi condamnând astfel doctrina lui Eutihe. Dioscur de Alexandria pe de altă parte, vedea în doctrina lui Eutihe tocmai doctrina stabilită la sinodul de la Efes, sub influenţa înaintaşului său, papa Kyril de Alexandria. Mai mult, patriarhia alexandrină în rivalitatea cu cea de Constantinopol, şi de Antiohia, pentru primul loc în Biserică, îşi vedea ameninţată influenţa. Aşa că Dioscur a declarat că destituirea lui Eutihe este nedreaptă, căutând să influenţeze şi pe împăratul de răsărit. Iar împăraţii chiar de n-ar fi fost „prea creştini", urmăreau ca nu cumva schismele să ducă la dezbinarea imperiului, la tendinţa de separare politică, într-un timp când Biserica era o putere uriaşă în stat.

Spre satisfacţia lui Eutihe, împăratul a convocat un sinod ecumenic la Efes, în anul 440. Se pare că au fost excluşi în mod anticipat de la sinod cei ce ar fi putut avea idei contra lui Eutihe dar spre salvarea aparenţei de sinod ecumenic mondial a fost invitat şi episcopul Romei. Leon n-a venit personal dar a trimis delegaţi cu misiunea de a menţine în sinod doctrina corectă, aşa cum o indicase el în „Epistola către Flavian". Preşedinţia sinodului a fost dată violentului şi despoticului papă de Alexandria, Dioscur, iar ministrul Chrysafios i-a dat şi o gardă de ostaşi care să menţină ordinea contra ereticilor. Însuşi Dioscur adusese cu el un contingent de călugări şi parabolani, care-l ascultau orbeşte şi a aranjat astfel lucrurile, încât delegaţii romani să nu poată avea nici o influenţă. (Se juca o mare carte pentru destinul „Papalităţii" alexandrine care avea acum ocazia să-i doboare pe cei doi rivali principali dintr-un singur foc).

Prezbiterul Dioscur dicta de fapt totul în sinod iar episcopii care se hazardau să facă vreo obiecţie erau ţinuţi la respect de ostaşi cu săbiile scoase şi de monahi şi parabolani înarmaţi cu toiege… nefericitul Flavian, nevinovatul patriarh de Constantinopol, a fost nu numai destituit, dar şi maltratat încât a murit după trei zile de exil, după cum se spune, iar în locul său a fost ales Anatolise. Monofizitismul lui Eutihe a fost recunoscut ca doctrină ortodoxă iar diofizitismul lui Leon, condamnat. Episcopii care-l susţineau au fost destituiţi. Delegaţii papei Leon au scăpat cu fuga. Împăratul a confirmat apoi hotărârile sinodului crezând că ele confirmă poziţia corectă a sinoadelor anterioare sau pur şi simplu pentru raţiuni politice. Dar papa Leon şi majoritatea episcopilor ortodocşi nu recunoşteau validitatea acestui sinod care până astăzi a rămas cu numele de „Sinodul tâlhăresc". Ei cereau împăratului convocarea unui nou sinod, cu adevărat ecumenic. Dar împăratul nu a cedat.

După moartea lui Teodosiu II, venind la tron în răsărit Marcian şi Pulcheria, ortodocşii care se opuneau monofizitismului au convocat un nou sinod ecumenic pentru restabilirea ortodoxiei. De data acesta, însă, Leon se opunea convocării unui nou sinod, susţinând că doctrina ortodoxă fusese definită suficientă în „Epistola" sa către Flavian, pe care toţi episcopii ortodocşi o considerau ca o expresie a ortodoxiei. Car cu toată rezistenţa lui Leon, care urmărea prestigiul Papalităţii romane mai mult decât oricare subtilitate cchristologică, Marcian a convocat în anul 451 sinodul ecumenic de la Chalkedon (Calcedon) care avea să rămână în istorie ca al patrulea conciliu ecumenic, cel mai mare congres, teologic creştin din antichitate, la care au participat peste 600 de episcopi. Leon însuşi s-a văzut motivat să trimită delegaţi (doi episcopi şi doi prezbiteri). Sinodul a fost prezidat de către împăratul Marcian şi de miniştrii săi, iar în absenţa lor, delegaţii Romei. Când nici aceştia nu erau prezenţi, prezida Anatoliu de Constantinopol.

Sinodul a condamnat pe Dioscur de Alexandria pentru procedura şi doctrina sa, împreună cu Eutih, iar diofizismul din epistola lui Leon a fost recunoscut ca adevărata doctrină ortodoxă. Sinodul a formulat dogma christologică în felul următor:

În singura persoană divină a lui Christos, care, prin întrupare, a luat natura umană, pe lângă natura divină, a rămas în fiinţă atât natura divină, cât şi cea umană, cu toate însuşirile lor proprii, afară de păcatul firii omeneşti. Amândouă naturile sunt unite indivizibil şi inseparabil dar totodată fără a se amesteca una cu alta şi fără a se transforma una în alta. Şi fiindcă amândouă naturile există într-o singură Persoană divină, însuşirile proprii naturii umane se atribuie neschimbat şi lui Dumnezeu Fiul, ir însuşirile naturii divine se atribuie şi lui Fiului Omului, având loc o împărtăşire reciprocă a însuşirilor ambelor naturi.

În afară de dogma chirstologică sinodul a fixat rangul şi limitele celor cinci mari patriarhii:

- Patriarhia Romei, cuprinzând (teoretic) toată diviziunea occidentală a imperiului şi având primul rang.
- Patriarhia Constantinopolei, de curând formată, cuprinzând diocezele Tracia, Asia şi Pont şi având al doilea rang, (cuprinzând cam 400 de episcopi).

- Patriarhia Alexandriei, cuprinzând Egiptul, Cirensica, Libia, Sinai, etc., cuprinzând aprox. 114 episcopi.
- Patriarhia Antiohiei, cuprinzând Siria, Cilicia, Isauria, Osroene, Fenicia etc., circa 30 de episcopi.
- Patriarhia Ierusalimului, cuprinzând Palestina – 30 de episcopi.

Ordinea anterioară era: Roma, Alexandria, Antiohia dar sinodul al II-lea ecumenic (381) deja crease patriarhia de Constantinopol, dându-i rangul al doilea, imediat după Roma, fiind noua capitală a imperiului, cea ce sinodul actual a confirmat. Episcopia Ierusalimului, fost centru administrativ, al creştinătăţii apostolice, scăzuse mult din importanţă după distrugerea din anul 70, când creştinii se retrăseseră la Pella, iar după distrugerea din anul 135 şi crearea în apropiere a cetăţii Aelia Capitolina, importanţa Ierusalimului ca centru creştin scăzuse şi mai mult. Acum Ierusalimul depindea administrativ de Cezarea, capitala politică a provinciei. Dar, cu timpul, episcopul de Ierusalim, urmând aceleaşi tendinţe ca şi alţi episcopi, a dorit să fie independent şi apoi să acapareze şi provincii învecinate. Dorinţa i-a fost satisfăcută parţial la sinodul din Calcedon, creându-se astfel a cincia patriarhiei, ultima ca rang şic ea mai mică în întindere.

Cu privire la locul dat Constantinopolului, papa Leon nu a fost de acord, aşa cum nu fuseseră de acord episcopul Romei încă de la sinodul al II-lea. El obiecta că patriarhul Constantinopolei nu trebuie să aibă locul al doilea, imediat după Roma, pentru că nu reprezintă o Biserică întemeiată de apostoli. (Dacă Leon ar fi ţinut la tradiţia apostolică, ar fi trebuit să se ofere primul loc Ierusalimului, al doilea Antiohiei, al treilea Efesului şi al patrulea Romei… Dar ambiţiile şi interesele politice erau motive mai importante decât oricare altele).

La începutul acestei epoci (313), Biserica de Roma (sau mai bine zis episcopul de Roma) deţinea Italia de mijloc şi de sud în total doar 10 episcopi dar până pe la anul 600 va acapara mai multe episcopii decât toate celelalte patriarhii la un loc.

Ordinea în rang a celor cinci patriarhii nu era o ierarhie administrativă, cei cinci patriarhi erau egali între ei ca funcţie şi treaptă ierarhică. Instanţa imediat superioară lor era sinodul ecumenic (conferinţa generală) care se convoca ori de câte ori erau interese de ordin general. De obicei, împăraţii convocau şi prezidau un fel de preoţie supremă; ei puteau intra în altar şi se cuminecau la o masă deosebită. Adevărata jurisdicţie asupra Bisericii generale era deţinută în această perioadă de către împăraţii în acord cu sinoadele ecumenice. Acest sistem se numeşte cezaropapism. Patriarhului Romei i s-au acordat legitim doar primul loc între egali, un primat onorific, o întietate asupra apusului decretată în favoarea papei de către Graţian şi Valentinian III, era încă o chestiune de viitor, deoarece chiar în ţinuturile care nu erau stăpânite de barbari, mai existau tendinţe centrifuge. Biserica africană nu recunoştea dependenţa faţă de Roma, ci depindea de mitropolitul primat cu sediul în Cartagina. Mitropoliţii de Milano şi de Aquileia se intitulau patriarhi şi nu recunoşteau dependenţa faţă de Roma. Iar Biserica din Insulele Britanice abia pe la anii 600 va lua cunoştinţă cu pretenţiile Romei.

bisericile din Illiricul răsăritean (Dacia sud-dunăreană, Macedonia şi Grecia) au aparţinut de Roma până la 379, după care au fost incluse în partea de răsărit a imperiului. Dar episcopul Romei se amestecase şi după aceea în această zonă, profitând de invazia barbarilor şi numind pe arhiepiscopul de Tesalonic ca vicar al său peste această mare provincie, cea ce a dat naştere la conflicte, ca peste tot unde papa voia să-şi instaleze dominaţia. Astfel episcopii Romei şi-au conservat dominaţia peste Illiricul răsăritean, luptând mereu contra opoziţiei şi agitaţiilor.

Biserica din Cipru nu a voit să se supună patriarhiei din Antiohia şi a rămas astfel autocefală. bisericile din Armenia de asemenea, şi provincia a fost autocefală religios din 390. Biserica din Iberia depindea de Antiohia de unde primise pe primul ei episcop suprem Iazelikh (sau „Katolikos”). Exista Biserică organizată şi în Etiopia, în Himiar (Saba). Întrer timp, creştinismul care pătrunsese mai demult în Sciţia Mică (Dobrogea) şi Dacia propriu-

zisă, avea şi în părţile noastre biserici dar numai cele din Dobrogea aparţineau de imperiu (de patriarhia Constantinopolei), pe când cele din stânga Dunării erau doar într-o legătură culturală cu cele din Dacia sud-dunăreană. Creştinismul a fost răspândit aici de Wulfila, în varianta ariană…

În ciuda protestelor lui Leon contra locului oferit Constantinopolei, aceasta a căpătat definitiv locul al doilea şi a devenit principala rivală a Romei. Dar agitaţiile doctrinare nu au putut înceta în urma sinodului, deşi doctrina lui Leon triumfase, şi se spune că participanţii la sinod ar fi strigat: „Petru a vorbit prin glasul lui Leon!" În anul 458, noul împărat de răsărit, Leon I, a făcut un sondaj din care reieşea că peste 1600 de episcopi acceptă hotărârile de la Calcedon. Totuşi o mulţime de monahi din Asia Mică, Siria, Palestina şi Egipt şi în cele din urmă toată creştinătatea din patriarhiile Alexandria, Ierusalim şi Antiohia, au făcut un corp comun cu monofizismul, acuzând sinodul de nestorianism. Însă la o analiză mai atentă, opoziţia celor trei patriarhi, pare să aibă un substrat mai profund, o opoziţie faţă de tendinţele de supremaţie ale Romei, Constantinopolei şi împăraţilor. Deoarece în aceste zone orientale se practica un creştinism mai tradiţional. Dar în tot cazul, monofizismul din cele trei patriarhii au procedat la înlocuiri de episcopi, asasinate şi intrigi infinite. Controversa aceasta va avea rezultate mai grave decât celelalte.

În timpul papei Leon, Imperiul de Apus a primit ultimele mari lovituri în urma cărora se poate spune că a căzut. În anul 442, Roma recunoaşte constituirea regatului vandal în Africa. Iar în anul 451, când în răsărit se ţinea sinodul, armata „romană" formată în mare parte din barbari (vizigoţi, franci, alemani…) a trebuit să dea o grea luptă contra hunilor lui Attila care invadaseră Galia. Din stepele tătare şi până la Dunăre hunii îngroziseră toate seminţiile barbare şi sub Attila îşi înjghebaseră un imperiu cuprins între Volga şi Rin, avându-şi cartierul general pe Tisa, în Panonia. De aici terorizau creştinătatea greco-romană care, conştientă Dumnezeu sensul acestei calamităţi a numit pe Attila „flagellum dei" (biciul lui Dumnezeu). În anul 441, şi 447, a silit curtea din Constantinopol, în urma unei invazii să-i plătească tribut anual în aur, iar în bătălia de lângă Troyes (451) cu greu a putut fi alungat peste Rin. Dar papa Leon şi-a făcut un titlu de glorie care a sporit mult autoritatea spirituală a episcopilor Romei, înduplecând pe Attila, în timpul invaziei din anul 452, să cruţe Roma.

Dar în anul 455, când se părea că primejdia trecuse (Atila murise şi imperiul său se destrămase în anul 454) vandalii au jefuit Roma timp de două săptămâni. Fără să-i mai poată opri nimeni. Flagelul lui Dumnezeu era asupra Bisericii păgânizate. În anul 454, generalul Aetius, care ţi nu se piept vandalilor, fusese asasinat din ordinul împăratului „pre-creştin" Valentinian III (aşa cum făcuse şi Honorius cu generalul Stilicon), iar în martie 455, a fost asasinat însuşi împăratul Valentinian III. Acum, când vandalii pustiau cumplit vechea capitală, nu exista nimeni care să li se poată împotrivi. Cele mai multe provincii căzuseră la împărţeală unor regate germanice. Doar Italia cu insulele vecine mai erau teritoriu imperial. În Dalmaţia, Noricum şi nordul Galiei, erau administraţii romane independente…

Acum, în timp ce Imperiul de Răsărit devenea tot mai mult greco-oriental, deşi se numea „roman", Imperiul de Apus exista numai cu numele. Papa şi-ar fi putut asigura controlul Italiei devenind şeful unui stat italian, dacă ar fi avut suficientă putere dar acest lucru nu s-a întâmplat. După anul 457, adevăratul stăpân al Imperiului Roman de apus a devenit generalul Ricimer, un barbar care, neputând guverna în mod direct, a ales şi destituit o serie de „împăraţi" care n-au făcut altceva decât să poarte acest titlu la care „senatul şi poporul" încă nu voia să renunţe.

Leon de Roma a instituit cea mai veche liturghie romană şi a început desfiinţarea penitenţei publice pentru păcatele obişnuite. A persecutat pe manihei şi pelagieni.

Hilarius (461-468)

Fusese un delegat al lui Leon la „sinodul tâlhăresc", înainte de a deveni papă.

Simplicius (468-483)

Cel mai important eveniment din timpul său a fost desfiinţarea oficială a Imperiului de Apus. Barbarii erau acum adevăraţii stăpâni ai occidentului. În anul 468, s-a încercat o expediţie contra vandalilor, împreună cu Imperiul de Răsărit dar a eşuat. În cele din urmă, Odoacru (Flavius Odovaccar) şeful armatei de auxiliare (mercenari) barbari, formată din heruli, rugi, skiri, turgelingi, ce făcuseră parte din armata lui Attila, a fost proclamat rege de către armata sa, după ce primise parese, binecuvântarea sfântului Severin, misionarul din Noricum, pentru această expediţie. La 28 august 476, regele germanic Odoacru, l-a destituit pe împăratul figurant Romulus Augustulus care-şi avea capitala la Ravenna. Acesta era de fapt un copil pe care Odoacru l-a deposedat de insignele imperiale (trimiţându-le apoi la Constantinopol) şi după ce l-a detronat i-a fixat o reşedinţă onorabilă şi o pensie anuală.

Astfel încât căderea Imperiului nu a putut au ce în schimb un stat papal în Italia. Regatul germanic al lui Odoacru va sta în continuare ca un ghimpe în coasta papilor de Roma, ca şi regatul vandal care ameninţa dinspre sud, din Sicilia. Papa nu avea consimţământul împăratului de răsărit ca să ia locul lui Romulus Augustulus, iar autoritatea imperială era reprezentată acum numai la Constantinopol. Atât herulo-rugii lui Odoacru, cât şi vandalii erau arieni, deci „eretici” care „persecutau” pe catolici chiar numai prin faptul că-i guvernau…

Felix al III-lea (483-492)

Ales episcop sub influenţa lui Odoacru. Înainte de hirotonire fusese căsătorit.

Papa Felix III a găsit un moment mai prielnic decât predecesorii săi pentru a încerca să-şi atragă Biserica africană, susţinând pe ortodocşii (catolici) care erau persecutaţi de ereticii vandali. Aceeaşi politică o vor urma probabil papii în alte regate barbare.

Între timp în răsărit, controversa monofizică ajunsese cea mai acută problemă a imperiului. După ce patriarhiile de Alexandria, Antiohia şi Ierusalim deveniseră monofizice, cel puţin având în frunte patriarhi de această opinie, împăratul Leon I şi apoi Leon II destituiseră pe clericii monofiziţi, înlocuindu-i cu ortodocşi.

Dar în anul 476, venise la putere uzurpatorul Basiliskos, un monofizit care, natural, a reintegrat pe patriarhii monofiziţi ca fiind cu adevărat ortodocşi şi legitimi. Imperiul de Răsărit şi Biserica lui vor fi confruntaşi de acum înainte cu un spirit de dezbinare spirituală şi politică, o partidă fiind totdeauna favorabilă Romei, iar alta fiind în opoziţie. Această problemă a continuat sub multiple forme şi aspecte până la căderea definitivă a Imperiului de Răsărit. Iar Biserica răsăriteană care a supravieţuit imperiului, nu este lipsită nici astăzi de această problemă.

În anul 477, Basilikos a fost răsturnat de către împăratul legitim Zenon aliat cu Akakios, patriarhul de Constantinopol, restabilindu-se din nou ortodoxia (diofizitismul). Dar monofizitismul era puternic în răsărit şi imperiul avea nevoie de unitate. De aceea Zenon şi Akakios împăratul şi patriarhul, au pus la cale un proiect de împăcare a celor două partide. În acest scop, Zenon a dat un edict de unire numit Henotikon, în anul 482. În acest document, Nestorios şi Eutiches erau declaraţi eretici, deciziile sinodului din Efes (431) şi anatematismele lui Kirilli era confirmate dar conciliul din Calcedon era menţionat într-un mod echivoc. Dogma christologică a fost definită astfel: Christos este o singură persoană şi nu două; fără a se mai discuta problema celor două naturi.

Acest Henotikon fixa ceea ce era comun tuturor şi evita problemele care năşteau gâlceavă. Era deci un document politic, un edict prin care tronul şi scaunul patriarhal încercau să unească creştinătatea. Dar efectul a fost sporirea încurcăturilor căci monofiziţii radicali şi ortodocşii radicali, respingeau formula aceasta.

În aceste dispute se văd foarte lămurit efectele unirii Bisericii cu imperiul, a „lutului cu fierul”, prezisă în Daniel 2,41-43. Din zilele lui Constantin şi până azi, acest sistem dualist şi nenatural în care statul şi Biserica creştină se înjugă la un jug nepotrivit (2 Cor. 6,14) a adus

nenumărate prejudicii şi slăbire atât Bisericii, cât şi statului şi va atrage în final mânia divină (Dan. 2,44-45). Rezultatul acestei construcţii nenaturale nu putea fi decât confuzie, „Babilon”.

Patriarhii monofiziţi din Alexandria şi Antiohia au acceptat însă Henotikonul şi au fost confirmaţi de către împărat, ceea ce a făcut pe monofiziţii radicali să nu-i mai recunoască, despărţindu-se de ei.

În fruntea ortodocşilor radicali susţinătorii sinodului din Calcedon, era papa Felix III. Se înţelege că punerea sub semnul întrebării a sinodului sau evitarea hotărârilor lui ar fi însemnat căderea dogmei expuse de către papă, şi stabilită de majoritatea Bisericii, în cel mai important sinod. Ar fi însemnat triumful autorităţii statului şi al patriarhului de Constantinopol asupra autorităţii Bisericii şi Romei. Ar fi însemnat triumful unei libertăţi dogmatice asupra crezurilor fixate de sinoade şi apărate prin legi de stat. Ca urmare, papa Felix a depus (destituit) şi excomunicat (exclus) pe patriarhul Akakios cu de la sine putere, ca şi cum ar fi deţinut în sine toată autoritatea sinodului din Calcedon, plus jurisdicţia asupra celor mai înalţi ierarhi. Nici împăratul şi nici sinodul nu a fost consultat pentru această măsură. Pur şi simplu Felix îl chemase la judecată pe Akakios iar acesta ca supus al împăratului nu se prezentase deoarece împăratul Zenon şi nici sinodul nu dăduseră Romei autoritatea de a judeca singură probleme de interes general.

Din partea sa, Akakios de Constantinopol a şters şi el numele lui Felix din diptice, declarându-l pe Felix destituit şi excomunicat. Evident, mai mult decât orice altă formă sfântă sau nesfântă, aici era în joc dogma luciferică a ambiţiei care încolţise şi în „cei doisprezece” (care să fie cel mai mare…) şi care era trăită acum de patriarhi, pretinţii lor urmaşi. Această despărţire între Roma şi Constantinopol avea să dureze 35 de ani, încheindu-se cu triumful papei de Roma…

În anul 487, ostrogoţii din Panonia care ameninţau Imperiul de Răsărit, au fost primiţi de către împăratul Zenon contra lui Odoacru, având dreptul de a ocupa Italia. Se înţelege că în împrejurările de mai sus, Zenon nu se gândea doar la abaterea furtunii în alte direcţii, ci şi umilirea Italiei, barbară şi papală în acelaşi timp. După anul 487, în urma unor bătălii mari cu herulo-rugii lui Odoacru, ostrogoţii lui Teodoric au intrat în Italia, iar spaţiul lăsat liber în nordul provinciei Panonia a fost ocupat probabil în acest timp de către longobarzi, care se băteau cu gepizii pentru această poziţie cheie. Aşadar înainte de a fi smuls regatul gerulo-rugian al lui Odoacru, încă două regate germanice se constituiseră în Apus: regatul Longobard şi regatul Anglo-Saxon; acesta din urmă în Britania, care fusese de multă vreme părăsită de administraţia romană.

Întregul imperiu era acum definitiv şi ireversibil împărţit în apus. Era înlocuit de zece regate germanice: regatul Vizigot şi regatul Suev în Spania, Regatul Burgund în Galia alături de Regatul Franc, Regatul Aleman în Elveţia, regatul ostrogot în Panonia, regatul Herulo-Rugian şi al lui Odoacru în Italia, Regatul Longobard pe ambele maluri ale Dunării în Austria de astăzi, regatul Vandal în provincia Africa şi Regatul Anglo-Saxon în Britania. Fiara nu murise; în răsărit autoritatea imperiului trăia încă din plin, iar în apus „fiara” avea acum „zece coarne” zece regate care înlocuiseră imperiul şi care îl vor continua (vezi Daniel cap. 7).

Despre acest timp, istoricii ne spun: „Aici se arată barbarii. În faţa regatelor creştine, Sfântul scaun va deveni activ, neutru, egal şi suveran. Succesul va încuraja îndrăzneala” (MPG Rome er ses papes, 19).

Gelasius (1 martie 492-496)

African de origine. Un caracter deosebit de orgolios şi de dificil. Gelasius a ridicat şi mai sus pretenţiile manifestate de către Leon şi Felix III. În timpul său ostrogoţii au cucerit Italia (493) şi regele lor Teodoric l-a asasinat pe Odoacru la Ravenna în timpul unui banchet de „împăcare”. Astfel primul dintre cele trei „coarne” care incomodau ivirea statului papal, a fost smuls (vezi Dan. 7). Ca şi herulii, ostrogoţii vor avea capitala la Ravenna.

Gelasius a menţinut separarea faţă de Constantinopol şi comuniunea cu noul patriarh Eufenos, care, natural, îl servea pe împărat şi nu pe papă. În anul 495, el a convocat în apus un sinod care stabilea canonicitatea cărţilor biblice, afirma supremaţia papei, numea sinoadele acceptate şi stabilea primul index al cărţilor interzise. În scrierile sale dintre 494-496 a declarat oficial şi a scris şi împăratului Anastasios că „există două autorităţi care conduc lumea: autoritatea sacră a pontifilor şi puterea regală; prima fiind mai mare deoarece preotul va răspunde şi de împăraţi la judecata divină". Apoi el adăuga că deciziile sinoadelor nu sunt valabile dacă nu au aprobarea episcopului Romei.

Împăraţii romani fuseseră de regulă şi pontifi supremi, deoarece când trebuia ales „Pontifex Maximus" era preferat împăratul. Împăraţii creştini până la Graţian, purtaseră acest titlu dar acum, deşi nu mai era purtat nici la Constantinopol, acest titlu, funcţia corespunzătoare era îndeplinită acum de pontifii creştini în frunte cu împăratul. Acum însă pontiful roman se voia „Pontifex Maximus", pontiful pontifilor. Şi cum în apus lipsea un împărat, papa era hotărât să umple el însuşi acest vid al autorităţii supreme, în domeniul spiritual i, de ce nu, şi temporal.

Gelasius a arătat în Roma intoleranţa unui despot căutând şi persecutând pe manihei, exilându-i şi arzându-le cărţile. De asemenea, s-a opus şi păgânilor superstiţioşi care voiau s restabilească sărbătoarea Lupercaliilor, pentru alungarea unei epidemii. A instituit totuşi în locul acesteia totuşi sărbătoarea purificării fecioarei.

„Nimeni nu a vorbit mai magnific despre grandoarea tronului pe care sunt aşezaţi papii", zice Bossuet despre Gelasius, iar Enciclopedia Catolică întăreşte:

„Bine s-a spus că nicăieri în această perioadă nu pot fi găsite argumente mai tari pentru primatul scaunului lui Petru decât în lucrările şi scrierile lui Gelasius. El stăruie asupra faptului că Roma nu-şi datorează primatul nici Bisericii, nici statului ci lui Christos. În procedurile sale cu împăratul, este asemenea celor mai mari pontifi medievali."

Chiar dacă autoritatea papală încă nu era constituită deplin, aceste cuvinte dovedesc că Papalitatea încerca să-şi scoată capul în lumea politică, măsurându-se cu regii şi împăraţii.

Anastasius II (496-498)

Un papă mai conciliant decât Gelasinus. A fost gata de mari compromisuri pentru a se împăca cu răsăritenii monofiziţi, ceea ce aduce suficiente daune dogmei infailibilităţii (de aceea Dante îl aşează în infern).

Pe vremea aceea, italienii erau împărţiţi din punct de vedere politic. Poporul înclina mai mult spre papă iar senatul înclina spre Constantinopol, spre împărat. Ostrogoţii pe de altă parte, căutau să-şi păstreze controlul fără să-i persecute pe catolici. Papa Anastasius II era înclinat spre partidul naţional. Dar clerul era nemulţumit de concesiile pe care el le făcuse răsăritenilor. De aceea, creştinii din Roma nu-i iubeau. Păgânii de asemenea nu-i iubeau, pentru că interzicea sărbătoarea Lupercaliilor.

Anastasius a dat un verdict cu privire la disputa dintre arhiepiscopul de Arles şi cel de Vienne, în Galia, hotărând în favoarea lui Avitus de Vienne.

În acest timp, Biserica din Galia şi din alte ţări învecinate conduse de germani arieni, a intrat în legătură cu regele Clovis (Chlodwig, Clodovec) al francilor care erau păgâni. Diferiţi episcopi din aceste ţinuturi ar fi dorit să scape de arieni. Sub influenţa soţiei sale catolice, Clotilda, o prinţesă burgundă şi sub influenţa unor clerici galicani, Clovis se „converteşte" la catolicism din raţiuni politice. El va fi supranumit „Noul Constantin" şi va face pentru catolicismul papist în apus ceea ce făcuse Constantin pentru creştinismul în imperiu. Astfel Francia va deveni cel mai bun aliat al Bisericii papale.

4. Începuturile Papalităţii medievale ca putere politică

Symmachus (498-514)

La moartea papei Anastasius II, majoritatea clerului şi o mare parte din senat, nemulţumiţi de concesiile făcute de papă răsăritenilor, au dorit un papă după modelul papei Gelasinus, pe care l-au ales în persoana diaconului sardinian Symmachus, un convertit nou din păgânism. Pe de altă parte, majoritatea senatului şi o minoritate din cler doreau un om mai puţin ambiţios, care să ducă o politică religioasă de înţelegere cu Constantinopol. Şi l-au ales în aceeaşi zi pe prezbiterul Laurenţius (498-507). Regele ostrogot, Teodoric, care avea suveranitatea asupra Italiei, l-a confirmat pe Symmachus (Simah).

Deoarece existau astfel doi papi, în anul 4999 are loc un nou sinod roman care îl alege din nou pe Simah, hotărând apoi ca orice cleric care ar încerca să câştige voturi pentru un succesor la scaunul papal în timpul vieţii papei sau care ar face conferinţe sau ar ţine consultaţii pe această temă, să fie destituit.

În anul 500, când Teodoric dorea să viziteze Roma, papa Simah, pentru a-şi asigura bunăvoinţa barbarului romanizat, i-a făcut o primire strălucită. Dar partizanii „anti-papei" Laurenţius, s-au grăbit să-l acuze pe papa Simah înaintea regelui, că a schimbat data Paştelui (la 25 martie, după ciclul roman, în timp ce răsăritenii îl aveau la 22 aprilie, după alt calcul). Teodoric l-a chemat pe Simah dar când acesta a auzit pe drum motivele pentru care este chemat, s-a întors acasă refuzând să recunoască pe rege ca judecător. Atunci laurenţienii l-au acuzat şi de risipirea proprietăţii Bisericii şi de desfrâu. În aceste condiţii, Teodoric hotărăşte numirea unui administrator provizoriu până când un sinod convocat va judeca activitatea lui Simah.

Adunat la 23 oct. 501, sinodul roman însă, în loc de a-l judeca pe Simah, a declarat că numai tribunalul divin ar putea stabili dacă acuzaţiile contra unui papă sunt întemeiate… Atunci adversarii au recurs la violenţă. Laurenţius, împins de senatorii Festus şi Probinus, s-a instalat ca papă în palatul Lateran. Erau probleme de mare interes politic.

În cele din urmă Simah a fost de acord cu convocarea unui sinod dar împreună cu aderenţii săi a protestat contra trimiterii unui revizor din partea regelui. Sinodul s-a adunat în primăvara anului 502, în basilica Santa Maria in Trastevere. Papa, care prezida sinodul a declarat că sinodul s-a adunat cu consimţământul său şi că este gata s răspundă acuzaţiilor, cu condiţia să fie îndepărtat revizorul regal iar el, Simah, să fie restabilit ca administrator al Bisericii. Majoritatea a fost de acord dar regele a refuzat, cerând în schimb o investigarea a acuzaţiilor.

A doua sesiunea s-a ţinut la 1 sept. 502, în basilica Sessoriană unde s-a citit cu glas tare acuzaţiile laurenţienilor. Simah a dorit să meargă de la basilica Sfântul Petru (care era pe atunci în afara Romei) la sinod, ca să se apere dar pe drum a fost atacat de adversari şi maltratat, scăpând cu greu şi reîntorcându-se la Sfântul Petru. Mai mulţi preoţi care fuseseră cu el erau acum morţi sau grav răniţi. În continuare papa a refuzat să apară în sinod, deşi Teodoric

i-a promis o escortă de încredere invitându-l de trei ori. În consecinţă, pe la 15 sept. 502, episcopii adunaţi în a treia sesiune au declarat că ei nu pot judeca pe papă, deoarece nu a existat nici un caz în care un ocupant al „sfântului scaun" să fie fost judecat de alţi episcopi. Ei au făcut apel la clericii laurenţienilor să se supună şi au cerut regelui să permită episcopilor să se reîntoarcă la diocezele lor.

Dar a fost nevoie să se ţină o a patra sesiune, la 23 oct. cunoscută sub numele de Synodus Palmaris. Pe baza motivelor arătate în sinoadele precedente, s-a hotărât ca decizia, în aceste situaţii, să fie lăsată numai în seama lui Dumnezeu; Simah urma să fie privit ca liber de toate crimele de care fusese acuzat şi investit cu toată autoritatea sub administraţia sa. S-a hotărât ca toţi oponenţii care i se vor supune să fie scutiţi de pedeapsă dar oricine va lua funcţie Bisericească în Roma fără permisiunea papei, să fie privit ca schismatic. Au semnat 75 de episcopi italieni inclusiv cei de Milano şi Ravenna, ceea ce înseamnă că o bună parte din nordul Italiei a recunoscut acum jurisdicţia papei. După aceasta mulţi episcopi adunându-se împreună cu preoţii romani la o a cincia sesiune a sinodului, în basilica Sf. Petru.

Închis în Biserica Sf. Petru, Simah a prezidat pe 6 nov. 502 a cincia sesiune a conciliului care să proclame nevinovăţia sa, desfiinţând totodată edictul din anul 483, care interzicea înstrăinarea bunurilor Bisericii şi dând un nou edict cu privire la administrarea bunurilor Bisericii, în ciuda neplăcerii lui Teodoric.

Nesatisfăcuţi, oponenţii au rechemat pe Laurenţiu, care s-a aşezat din nou în palatul Lateran ca papă. În acest timp Simah locuia încasa episcopală de lângă Sf. Petru, pe colina Vatican care se va dezvolta cu timpul în palatul Vatican. Revenirea lui Laurenţiu însemna că, de fapt, rezultatul acestei lupte nu era încă decis. Au urmat încă patru ani de lupte furioase, până în 506, sau 507 în care timp s-au dat pe faţă acele moravuri medievale tipice.

Laurenţiu îşi adăugase deja portretul la seria papilor din Biserica „San Paulo la mura" şi partida sa a pus mâna pe cele mai multe biserici, în timp ce unii episcopi proeminenţi erau de partea lui Simah.

Arhiepiscopul Avitus de Vienne, la cererea episcopilor din Gali a şi alţii, au adresat o scrisoare urgentă senatului în favoarea papei Simah. Treptat, Simah a câştigat aderenţi dintre laurenţieni. Dar cel mai mare factor în aplanarea schismei l-a avut diaconul alexandrin Dioskoros, venit la Roma, care a câştigat pe rege de partea lui Simah în anul 507. Atunci regele ostrogot a poruncit senatorului Festus să întoarcă toate bisericile romane către Simah. Laurenţiu a fost obligat să părăsească Roma, retrăgându-se la o fermă a lui Festus. Simah triumfase şi odată cu el, noua dogmă a jurisdicţiei supreme, divine, a papilor. O minoritate a rămas de partea lui Laurenţiu, până la moartea lui Simah dar fără efecte importante.

În timpul luptei acesteia, au apărut scrieri polemice de ambele părţi. Laurenţiu a publicat „Contra sinodului care absolvă faptele nepotrivite", în timp ce diaconul Ennodius a răspuns cu o „Cărticică împotriva celor ce îndrăzneau să scrie contra sinodului".

În timpul lui Simah s-a alcătuit *liber pontificalis,* catalogul papilor, bazat pe un alt catalog mai vechi întocmit pe vremea papei Liberius. Autorul biografiei lui Symmachus în Liber Pontificalis, este foarte favorabil lui Symmachus, în timp ce Fragmentul Laurenţian susţine cauza lui Laurenţiu. În timpul disputei, adepţii lui Simah au publicat aşa numitele Apocrife (sau Falsuri) symachene, printre care „Constituţia lui Silvestru", „Faptele Liberius", „Faptele lui Sixtus", „faptele lui Polychronius", „Faptele sinodului sinuesan al lui Marcelinus", care căutau să demonstreze între altele că tronul papal, fiind cel mai înalt, nu poate fi judecat de nimeni. Aceste falsuri mistificau istoria papilor, mai bine zis a episcopilor Romei, pentru a găsi precedente şi temeiuri vechi în sprijinul procedurii sinachienilor şi în special căutau „evidenţe" că papa nu poate fi judecat de nici un tribunal de episcopi.

Este semnificativ că anul triumfului lui Simah, 507, este totodată începutul adevăratului papism care avea acum toate caracteristicile sale tipice esenţiale. În timpul lui Simmah episcopul Romei este proclamat judecător suprem şi infailibil, care nu poate fi judecat nici de

Biserică şi nici de puterile civile. Dacă până acum aceasta fusese doar o pretenţie a papilor, acum doctrina aceasta este confirmată de către mai multe sinoade din Roma şi Biserica nu mai protestează. Patriarhul (papa, arhiepiscopul) de Milano care până atunci nu se supunea celui de Roma, este primul care semnează supunere lui Symmachus. Şi, după încheierea conflictului cu laurenţienii, însuşi regele Teodoric recunoaşte implicit dogma aceasta, recunoscându-l pe Symmachus. Papa a cheltuit mari sume de bani pentru susţinerea catolicilor persecutaţi de vandali mai ales că până acum catolicii africani nu-i erau supuşi. Înţelegem astfel de ce Simah nu voia să fie judecat de nimeni în ceea ce priveşte folosirea tezaurului Bisericii.

În raporturile sale cu răsăritul, Simah a continuat politica predecesorilor săi prin atitudini mai decise, de caracter medieval. În mod natural, episcopii răsăriteni, care erau ortodocşi riguroşi, adică cei contra Henotikonului, fiind persecutaţi de către împăratul Anastasios şi de către clericii adversari, au căutat sprijin la papa de Roma. Astfel cândva între anii 507-512 (poate 508) împăratul a adresat papei o scrisoare plină de invective, căreia papa i-a dat răspuns ferm (Apolo Geticus), susţinând puternic drepturile şi libertatea Bisericii, nu doar în afară şi mai presus de stat. Totodată Symmachus ordonă episcopilor din Illiric, supuşii Romei, să nu aibă nici o legătură cu răsăritenii eretici. Această atitudine este tipic papală. Ea a dat semnalul unei lupte nu doar spirituale, a partizanilor papei contra împăratului şi a partizanilor săi. O luptă sângeroasă s-a declanşat apoi între anii 508-518, o rebeliune pornită din Illiric, o zonă supusă papei. Suporterii însemnaţi ai papii în răsărit erau monahii (călugării) numiţi „neadormiţi" (akoimetoi). Printre rebelii şi complotiştii ce conduceau revolta, alături de generalul Vetelian erau şi Iustin şi Iustinian, viitorii împăraţi ce vor recunoaşte jurisdicţia papei asupra întregii biserici. Să-l ascultăm pe marele istoric Gibbon, descriind un episod din faza orientală a impunerii brutale a papismului.

> „Statuile împăratului au fost sfărâmate şi persoana sa a fost ţinută în secret într-o mahala, până când, după trei zile, el a îndrăznit să implore îndurare supuşior săi. Fără diadema sa, şi în postura unui suplimat, Anastasius a apărut pe tronul de la circ. În faţa lui, catolicii (partizanii sinodului şi papei) repetau originalul lor „trisaghion" (Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără moarte, miluieşte-ne pe noi), ca pretext contra trisaghionului monofizit, ce avea adăugirea „Cel ce Te-ai răstignit pentru noi", ei au jubilat la oferta pe care el a proclamat-o prin vocea unui crainic de la a abdica de la purpură. Ei au ascultat de sfatul că, deoarece n-ar putea conduce toţi, sar trebui mai întâi să se înţeleagă în alegerea unui suveran; şi au acceptat sângele a doi miniştri nepopulari pe care stăpânul lor, fără ezitare, i-a condamnat la lei. Aceste cruzimi furioase dar trecătoare, au fost încurajate de succesorul lui Vitelian care, cu o armată de huni şi bulgari, în cea mai mare parte idolatri, s-a declarat campionul credinţei catolice. În această pioasă rebeliune, el a depopulat Tracia, a asediat Constantinopolul, a exterminat 65.000 de semeni creştini, până când a obţinut rechemarea episcopilor, satisfacţia papei şi restabilirea doctrinei Sinodului Calcedonian, un tratat ortodox semnat cu ezitare de către muribundul Anastasios şi îndeplinit cu mai multă credincioşie de către împăratul Iustin, unchiul lui Iustinian. Acesta a fost primul dintre războaiele religioase purtate în numele şi de către discipolii Dumnezeului păcii." (Decline ard Fall…, vol. IV, 526).

Acest prim război religios, care deschidea drum pustiirilor medievale, nu începuse de fapt în Răsărit, ci în Apus, şi cu un succes mai durabil. Culmea înălţării de sine la care ajunsese Papalitatea între anii 502-507 transformase pe primul episcop al Bisericii într-un idol viu, preot şi judecător suprem, un anti-Christos (vice-Christos sau contra Christos) aşezat în templul spiritual al creştinismului. Idolatria, înălţarea de sine, fariseismul, iubirea de bani sub aparenţa sfinţeniei, sunt numite *abominaţie* (Luca 16,14-15; Ezec. 8,3.6.9.13.15). Şi dacă în păgânism cultul împăratului era o urâciune pentru adevăraţii credincioşi, cu atât mai mult în creştinism – cultul unui om care pretinde că ţine exact locul lui Christos, care este Dumnezeul adevărat. Pe de altă parte, această idolatrie stranie nu se poate impune altfel decât prin forţă, căci toată diplomaţia şi erudiţia nu este suficientă pentru a o instala. De acea în profeţie siste-

mul papist este numit „abominaţia pustiitoare” sau „rebeliunea (fărădelegea) pustiitoare”. (Dan. 8,13.25; 12,11).

În occident, în timp ce Simah lupta cu laurenţienii în Roma, Biserica catolică din Galia, care îl câştigase de partea ei pe Clovis, regele francilor păgâni, pregătea începutul unei noi ere în care papismul să-şi poată desfăşura toate posibilităţile. Aşteptat de catolici ca eliberator, îndemnat de clerul galican şi încurajat de către împăratul de răsărit Anastasios, Clovis a început o expediţie istorică împotriva vizigoţilor.

Clovis nu era creştinat nici pe jumătate cât Constantin; datele pe care ni le furnizează istoricul Gregorius de Tours, linguşitorul său, sunt destul de clare. Clovis l-a întrecut mult pe Constantin în şiretenie şi cruzime. De asemenea, francii, poporul pe care s-a sprijinit papismul, erau atât de „creştinaţi”, încât pe la anul 539 încă mai aduceau unele jertfe omeneşti, iar în tot cursul secolului al VI-lea, poporul nu se ruşina să întrerupă liturghia izbucnind: „Sfinte Martial, roagă-te pentru noi, iar noi vom juca pentru tine!” – după care se încingea hora în biserică. Chiar în secolele următoare, sărbători de esenţă păgână, cum ar fi „sărbătoarea măgarului”, „sărbătoarea nebunilor” etc., erau cele mai iubite, fiind ocazii în care oamenii aveau libertatea de a-şi descărca adevărata religie interioară într-un fel de carnaval, care parodia liturghia şi domnia papei. (Acestea se practicau cu acordul Bisericii, uneori chiar în Biserică, iar în sec. XIII exista în Sons chiar un oficiu al sărbătorii măgarului, condus de un arhiepiscop). În sec. VII păgânismul germanic încă va fi puternic în Galia, în special în nord. Este oare o întâmplare că, în miezul Evului Mediu, nordul Franţei era catolic, în timp ce sudul era agitat de curente antipapiste şi relativ superior ca nivel de civilizaţie?

În anul 507, Clovis, invitat de catolicii din Galia care erau gata să-şi trădeze suveranii arieni, a pornit campania contra vizigoţilor. Cât timp fuseseră păgâni, francii nu aveau ideea unui „război sfânt” în favoarea zeilor lor. Dar iată-i neofiţi ai papismului şi totul se schimbă. În anul 506, îl găsim pe Clovis activ contra alemanilor şi turingilor, care erau păgâni. Apoi în 507, trece Loara şi soseşte în Poitiers însoţit de tot felul de semne şi minuni (dacă este să-l credem pe Gregoire de Tours) ca dovezi ale ajutorului divin… Învinse pe vizigoţi în bătălia de la Vouille, şi după ce petrece iarna din 507-508 la Bordeaux, cucereşte Toulouse, capitala vizigoţilor; Angouloume cade, ca şi Ierihonul, la sunetul trâmbiţelor sale şi bate pe vizigoţi pătrunzând până în Spania şi restabilind onoarea Bisericii catolice. Întorcându-se, aduce ofrande bogate sfântului (mort!) Martin din Tours. În timp ce se afla în Tours, în anul 508, a treia zi după victorie, primeşte de la împăratul Anastasios titlul onorific de consul şi august roman, apărând în faţa poporului ca un delegat al împăratului în Galia îmbrăcând purpura şi hlamida. (Probabil împăratul căuta să-şi atragă pe Clovis şi Biserica din Galia de partea lui, deoarece între împărat şi papă erau cele mai proaste relaţii). După aceste evenimente, stăpân peste un teritoriu întins, Clovis îşi stabileşte capitala la Paris în acelaşi an (508). Aceasta marchează întemeierea Franciei (Franţa) primul stat catolic care va fi principalul promotor al papismului.

Cu privire la importanţa istorică a evenimentului, istoricii ne spun că regatul Franc „se deosebeşte de celelalte regate barbare, fiind singurul stat catolic din occident, şi pentru că prelungeşte şi eternizează Imperiul Roman. În timp ce Italia este ostrogotică şi Afirica e vandală, urmând a fi cucerită de greci, Francia îşi va urma, prin aceste crize, destinul său bine stabilit, şi, după multe convulsii, va domina occidentul creştin” (Augustin Fliche – La Chretiente medievale VII, 36,37, Paris, 1929).

Clovis „a legat regalitatea merovingiană de episcopat, a pregătit alianţa carolingienilor cu Roma, a asigurat acţiunea francă şi romană în Germania păgână, a dat monarhiei carolingiene caracterul său eclesiastic, a anticipat stabilirea sfântului imperiu roman, cheia de boltă a întregului Ev Mediu. Consecinţele acestui fapt sunt riguros sigure… Biserica, al cărei şef era la Roma, ca odinioară împăratul, reprezentată în provincii prin primaţi, mitropoliţi, episcopi, ca odinioară imperiul prin prefecţii, vicarii şi prezidenţii săi, cuprinzând în unitatea ei de credinţă populaţiile înglobate în unitatea imperiului, simţind misiunea sa universală, ca i imperiu,

având luate, într-un cuvânt, toate formele vechi pentru a-şi turna în ele ideile ei – voia un şef temoral unic; în Clovis ea îl recunoştea pe Constantin şi îl presimţea pe Carol Magul" (Histoire generale du IV-eme siecle a nos Jours, vol. 1, 120-122, lib Armad Collin, Paris, ed. IV, 1934).

Enciclopedia catolică subliniază:

> „Ca om de stat, Clovis a realizat ceea ce nici geniul lui Teodoric, nici alţi contemporani barbari n-au făcut; pe ruinele Imperiului Roman a construit un sistem puternic a cărui influenţă a dominat civilizaţia Europei multe secole şi din care au izvorât Franţa, Germania, Belgia, Olanda, Elveţia şi o parte din Spania şi Italia."

Între anii 508-511, Clovis a proclamat legea salică ce prevedea toate relaţiile din statul său. Este interesant de observat că se prevedea răscumpărarea prin bani a uciderii de către asasin ajutat de rudele lui (vezi Num. 35,31) iar amenda varia în funcţie de valoarea socială a victimei: un ţăran costa 200 de solizi, un preot sau un conte – 600 de solizi, iar un episcop – 900 de solizi!… Aceste legi vor duce mai târziu la concepţia indulgenţelor a cumpărării iertării cereşti, prin intermediul harului administrat de Biserică…

De-a lungul Evului Mediu Franţa avea să fie numită „ECCLESIAE PRIMOGEITA FILLA – fiica întâi născută a Bisericii", iar francii – poporul ales al legământului papal. Începând cu crearea regatului franco-catolic, celelalte regate vor trebui, forţate cu diplomaţia, intrigile, ameninţările Bisericii sau de sabie, să accepte papismul ca religie de stat sau să fie smulse din rădăcini. Războaiele lui Clovis şi revolta lui Vitalian, gravitând în jurul tronului papal, înălţat de curând la nivel medieval, sunt primele semne ale instaurării unei nou ordini în lumea antică: papismul.

După victoria sa, Clovis şi-a întărit tronul, omorând şapte prinţi franci dintre rudele sale. Pe Cloderic, fiul lui Siegebert l-a pus să-şi ucidă tatăl, care era regele francilor ripuari, apoi l-a pedepsit ca să poată lua el şi tronul aceluia. Pe regele Chararis îl face să se tundă pentru a fi ordinat preot, împreună cu fiul său, apoi îi ucide pe amândoi etc. Istoricul Gregoire de Tours, aproape singurul care ne-a relatat evenimentele acelui timp, scrie despre acest „sfânt" balaamic şi linguşitor: „În fiecare zi, Dumnezeu făcea să cadă astfel duşmanii lui Clovis sub mâna sa şi îi mărea împărăţia, pentru că el mergea cu o inimă dreaptă înaintea Domnului, făcând ce este drept în ochii Săi…"

Cu consimţământul papei, Clovis a ridicat noi episcopii în Francia şi a rezidat conciliul din Orleans din 511, după care a murit. Sarcofagul său a fost păstrat în cripta sfintei Genoveva până la revoluţia franceză, când după aproape 1290 de ani de la întemeierea Franţei, a fost sfărâmat şi împrăştiat în vânt împreună cu Biserica, ca un simbol a superstiţiei fanatice a vechiului regim papist.

Dar a existat vreo legătură între triumful lui Simah şi victoria biserici, prin Clovis, în Galia? Deşi avem prea puţine informaţii despre această epocă, vom arăta ce se ştie pentru ca cititorul să răspundă singur la această întrebare.

Deja de la sfârşitul secolului al V-lea papa era admis ca arbitru în problemele Bisericii din Galia, astfel încât proclamarea supremaţiei lui Syimmachus n-a stârnit nici un protest auzit. Arhiepiscopul Avitus de Vienne (pe teritoriul burgunzilor care erau aliaţi francilor) care ceruse în anul 506-507 recunoaşterea lui Simah, într-o scrisoare adresată senatului, a fost un mare apărător al Papalităţii. El spune că „dacă papa este lepădat, nu cade doar un episcop ci întreaga instituţie a episcopatului". Avitus a fost un mare maestru retor şi poet (a scris un poem „Despre virginitate" şi 666 Hexametri şi 87 de scrisori de mare importanţă pentru cunoaşterea istoriei Bisericeşti şi politice între 499 şi 518, între care şi faimoasa scrisoare către Clovis, cu ocazia botezului său. El poate să fi fost un om de legătură dintre cele două evenimente).

Dar cel mai proeminent arhiepiscop galican din acel timp a fost Caesarius de Arles, un teolog augustinian zelos, vrăjmaş al semipelagianismului şi arianismului. În problema dumi-

nicii, care până atunci nu era considerată ca un sabat (oprire contemplată de la lucru), Caesarius a militat pentru sfinţirea duminicii ca sabat complet, lucru care era greu de admis pentru catolicii contemporani. Se pare că zelul lui era excitat şi de stăruinţa vechiului obicei care păstra sabatul pe lângă duminică, obicei prezent la vizigoţi şi probabil şi la ceilalţi arieni şi la o serie de creştini din apus care nu acceptaseră jurisdicţia Romei. Faptul că între Evitus şi Caesarius papa Syimmachus l-a preferat pe Caesarius ca vicar al său, acesta fiind primul episcop din occident care primeşte paliu din partea papei, ne-ar lăsa să întrevedem felul cu înţelegea Simah problema duminicală. Se ştie că Symmachus a introdus „Gloria in ecelsis" în messa duminicală şi la sărbătorile martirilor şi paralel cu sfinţirea tot mai strictă şi mai exclusivistă a duminicii, s-a dezvoltat messa romană originală, care era de fapt o liturghie comună la Roma şi în Francia. Papa a dat lui Caesarius puteri depline de a-l reprezenta în Galia şi Spania, să ţină sinoade şi să dea scrisori de recomandaţie clerului care călătorea la Roma.

Arles, sediul lui Caesarius era pe teritoriul ostrogotic al Galiei, dar Caesarius vicarul papei, era autorizat să controleze Biserica din Galia şi Spania vizigotă. În conflictele dintre franci, ostrogoţi , vizigoţi şi burgunzi, puteri al căror hotar era apropiat de Arles, Caesarius a fost de mai multe ori acuzat şi chiar pedepsit pentru maşinaţiuni politice în favoarea puterilor care favorizau Biserica, înclinând spre catolicism (franci şi burgunzi). În anul 508, a fost acuzat de ostrogoţi că ar fi voi t să predea cetatea Arles în mâinile asediatorilor franci şi burgunzi. El a fost colaborator devotat al papei, făcând mult pentru întărirea autorităţii pontificale, nu numai în provincia sa, ci şi în restul Galiei. Ca vicar pontifical, a prezidat între anii 506-541 o serie de 12 sinoade din Galia şi Spania. A scris „Statul Bisericii vechi", urmărind disciplina laicilor, eclesiaştilor şi monahilor. El a fost un mare predicator popular ale cărui predici moraliste făceau apel l sancţiuni divine, la iad şi purgatoriu, la clasificarea păcatelor şi păcătoşilor. Moralismul său înfiera desfrâul, beţia, neglijarea liturghiei, violarea duminicii, avariţia, supravieţuirea practicilor păgâne. El a determinat pe papa Symmachus să interzică căsătoria călugăriţelor şi au fost adoptate reguli monahale stricte în toată Galia, în sec. VI. Aici este locul să spunem că misionari monahi au avut un mare rol în acest secol în răspândirea teoriei supunerii faţă de papă.

O altă figură istorică ce ne sugerează legătură dintre Symmachus şi Biserica ce s-a sprijinit pe Clovis a fost arhiepiscopul Remigius din Reims. Este principalul cleric care l-a „convertit" pe Clovis şi l-a botezat. A ridicat o serie de episcopii în nordul Franţei, cu consimţământul papei. Probabil că acestea sunt aceleaşi episcopii pe care e-a ridicat Clovis „cu consimţământul papei", căci Clovis a fost aliatul lui Remigius. Aceste episcopii au început să fie fondate pe rând încă din 499.

Dacă a avut loc o legătură reală şi directă între Symmachus şi Remigius, nu putem susţine decât pe baza unor indicii. Faptele lui Remigius arată că el era adeptul catolicismului şi papismului. În anul 517, de exemplu, converteşte pe un episcop arian într-un sinod, iar în anul 523 va felicita pe noul papă Hormisdas la alegerea sa – ceea ce ne poate arăta că nu sunt motive să ne îndoim de legătura lui cu Symmachus, deşi corespondenţa dintre papi şi episcopii franci din secolul VI s-a pierdut. Remigius a avut o influenţă extraordinară asupra poporului şi asupra prelaţilor.

Unele lucrări afirmă că „Clovis a devenit un loial suporter al autorităţii episcopului Romei" (Christianity through the centuries, pag. 171, E.E. Cairns, 1967, USA), şi că în 511 Clovis a convocat conciliul din Orleans stabilind privilegiile speciale ale regilor franci faţă de papă.

Diaconul Ennodius, poate cel mai mare suporter al lui Symmachus, originar din Arles, a avut o evoluţie foarte obişnuită pentru acele timpuri. A fost logodit dar în cele din urmă a hotărât să devină preot, deci necăsătorit. Logodnica s-a călugărit şi ea. Apoi Ennodius a devenit diacon - secretar al arhiepiscopului Laurentius de Milano, unchiul său şi în această calitate îl va apăra el pe Symmachus în scrisorile sale, în timp ce unchiul său, arhiepiscopul de Mi-

lano, a fost primul episcop care a semnat decretele conciliului. Referitor la obiecţiile formulate contra incompetenţei şi regularităţii conciliului, el a atacat pe adversarii lui Simah proclamând incapacitatea judecătorilor omeneşti de a hotărî în chestiuni care aparţin de papi; „fără îndoială, Dumnezeu a consimţit ca problemele oamenilor să fie rezolvate de către oameni. El însă Şi-a rezervat pentru Sine judecata asupra pontifului scaunului suprem" (Libellus… 93).

Nu fără rezultat a linguşit Ennodius scaunul papal. În anul 514, devine episcop de Pavia, apoi ambasador al papei la Constantinopol. Ennodius a fost ultimul reprezentant al vechii şcoli de retorică. În scrierea „Paranensis Didascalia" (511) laudă minunata putere a celei mai proeminente dintre artele liberale, retorică, această limbuţie avocărească a antichităţii prin care un vinovat este făcut nevinovat şi viceversa. El ilustrează propria sa metodă în exerciţii declamatoare pe teme păgâne (Homer), a rămas până la sfârşit credincios tradiţiei academice a şcolilor romane. A scris un epitalam în care laudă frumuseţea zeiţei Venus goală, încât este greu de crezut că deşteptul şi diplomatul celibatar, care-şi trimisese logodnica la mănăstire, era cuminte… Totuşi, în alte scrieri, el combate fabulele poeţilor şi arată Biblia ca fiind suprema cultură ca un avocat.

Evenimentele din anul 507-508 s-au desfăşurat într-un timp când Biserica trecea printr-o perioadă hotărâtoare a acumulărilor păgâne şi a altor schimbări în cult. Tot Symmachus a început instituirea beneficiilor eclesiastice stabilite mai întâi în Galia.

Între timp messa latină se dezvoltase mult. Mai demult, creştini romani ca şi cei africani sau galicani, aveau o „liturghie" comună, adică cea greacă, răsăriteană. Ea este descrisă în cartea a opta a Constituţiilor Apostolice. Schimbarea formei liturghiei s-a petrecut începând din timpul lui Constantin cel Mare, dar forma actuală provine din timpul papilor Gelasius şi Symmachus, între anii 492-514, care este aşa cum am văzut şi timpul triumfului Papalităţii, în creştinătate. Noua formă a messei latine este mai scurtată, faţă de cea veche, răsăriteană. Lungile mulţumiri pentru binecuvântările divine sunt în mare parte scoase. O altă schimbare a fost şi omiterea invocării Duhul Sfânt (epiklesis). Se crede că noua messă a fost formată sub influenţa liturghiei din Alexandria.

În Roma, Symmachus a luat măsuri severe contra maniheilor, a ordonat arderea cărţilor lor şi i-a alungat din cetate.

Dintre scrierile sale, există încă 24… Pretenţiile şi faptele lui Symmachus au fost folosite ca argument în Evul Mediu, chiar în dictatele marelui papă Grigore la VII-lea care zicea în a 23-a teză a sa:

> Pontiful roman, dacă a fost rânduit legiuit, devine prin meritele fericitului Petru fără îndoială, sfânt, după mărturisirea sfântului Ennodius, episcop de Pavia, sprijinită de mulţi sfinţi părinţi, precum se spune în decretele sfântului papă Symmachus (Crestomaţie de istorie universală medie – Francis Pall).

Enciclopedia Italiană la titlul PAPATO, ne spune:

> Dintre toate prerogativele papale, cea mai singulară şi mai exclusivă este infailibilitatea.

Această infailibilitate este presupusă şi implicit atribuită papilor, în special prin dezvoltarea dogmei primatului lui Petru de către Leon şi proclamată solemn în sinoade apoi propusă şi impusă în creştinătate, începând cu evenimentele descrise mai sus (502-508). Triumful doctrinei lui Leon la Calcedon şi susţinerea n continuare cu energie a ortodoxiei (diofizismului) fără compromisuri a contribuit la faima scaunului roman în tot acest timp. Dar indiferent de corectitudinea unei doctrine, atitudinea luciferică (satisfăcută acum) a papilor ne arată că într-adevăr în 507-508 „urâciunea pustiirii" a fost aşezată în sanctuarul spiritual al creştinismului ca idol, zeu şi preot n acelaşi timp, aşa cum spuneau profeţii şi apostolii –

Daniel cap. 8 şi cap. 12; 2 Tes. 2,1-12; 1 Ioan 2,18. De la această dată, ni s-a promis că perioada specială a sfârşitului, începând cu sfârşitul supremaţiei papale medievale, se va încheia la 1290 de ani după acest eveniment (Dan. „12,11; Ezech. 4,5.6) aşa cum sa realizat de fapt prin marea lovitură dată Papalităţii în 1798 de către Franţa revoluţionară (Apoc. 13,3). Franţa a susţinut Papalitatea cu sabia şi tot Franţa i-a dat lovitura mortală de sabie.

Prin triumful Papalităţii, oficiul de mare preot şi judecător suprem al Domnului Christos era înlăturat din conştiinţele oamenilor. Fiinţa care s-a interpus ca vice-Christos între păcătos şi Mântuitorul său, a pretins de atunci încoace tot mai insistent că Christos nu exercită în mod direct atribuţiile Sale de Mântuitor, ci doar prin mijlocirea papei şi a preoţilor care sunt delegaţii săi. Prin acestea, creştinii alegeau în locul lui Iisus pe „Cezar" şi pe „Baraba"… De aceea aveau să simtă din plin puterea vice-diavolului pe care şi l-au ales.

Hormisdas (514-523)

A fost căsătorit înainte de a fi ales papă. Alegerea sa a pus capăt schismei laurenţienilor. Hormisdas a continuat politica lui Symmachus, la alegerea sa a fost felicitat de către Remigius din Francia. În anul 515 chiar împăratul Anastasius îl invită ca arbitru în nişte tulburări pornite din Sciţia Mică (Dobrogea). Unii monahi latini, proveniţi din Sciţia, susţineau că adausul la Trisaghin „Dumnezeule… Cel ce T-ai răstignit pentru noi" poate fi înţeles în sens corect, ortodox, în timp ce alţii îl respingeau ca având la origine intenţie monofizită. Această nouă dispută, desfăşurată în răsărit, s-a numit „teopaschită". Papa Hormisdas s-a declarat contra adausului; totuşi mulţi ortodocşi răsăriteni îl admiteau.

În acest timp se desfăşura rebeliunea lui Vitalian, despre care s-a vorbit mai înainte. Răsculaţii plecaţi din Illiric (Dacia sud-dunăreană) la incitaţia posibilă a scrisorii papei Symmachus, având pare-se şi motive sau pretexte de ordin social, s-au aruncat asupra Constantinopolului, umilindu-l pe împărat. În acelaşi timp, între anii 515-517, papa Hormisdas trimite două ambasade conduse de Ennodius la Constantimopol, pentru ca răsăritul să respingă orice tentativă de compromis cu ereticii monofiziţi şi să accepte, desigur, jurisdicţia supremă a papei de Roma. Dar încercările diplomatice au rămas fără rezultat. Mai degrabă sabia răsculaţilor a început să convingă Constantinopolul.

Între timp s-a catolicit şi regele Sigismud al Burgundiei, în Apus (517), autorizând un sinod contra arienilor. Prin aceasta, creştinii de pe teritoriul său ortodocşi sau arieni, vor trebui să accepte papismul.

În anul 518, împăratul Anastasios, învins de silă, cedează răsculaţilor pentru a readuce Biserica răsăriteană la ortodoxia catolică papală. Atunci Roma a început să pună condiţii umilitoare adică să fie şterse din pomelnice numele tuturor patriarhilor şi împăraţilor de Constantinopol care muriseră în dezbinare faţă de Biserica romană.

După moartea lui Anastasios în 518, a devenit împărat Iustinus din Illiricul „catolic", un suporter al papismului, având ca principali miniştri pe nepotul Iustinianus şi pe generalul Vitalianus, care condusese lovitura de stat. Noul regim a condamnat Henotikonul (documentul de compromis cu monofiziţii) şi pe partizanii lui, primind condiţiile Romei. Papa Hormisdas a cerut mai mult; ca numele papilor din timpul acestei schisme de 35 de ani (de la Gelsasius la Symmachus) să fie iarăşi scrise în pomelnicele bizantine iar Biserica răsăriteană împreună cu patriarhul de Constantinopol să semneze un formular cu declaraţie expresă că se vor supune în totul Romei în materie de credinţă, deoarece ortodoxia curată s-a păstrat din totdeauna la Roma, după făgăduinţa dată de Christos lui Petru şi că Biserica Romană fiind singura Biserică învăţătoare, supunerea faţă de ea este singura garanţie a ortodoxiei (doctrinei corecte). Ca urmare, în anul 519, răsăritul a semnat acest document ruşinos care dovedeşte că începând cu Symmachus, papismul este în continuu progres. Dar acest act de îngenunchere pe veci nu a fost pe placul tuturor. Mulţi clerici şi laici au protestat, între care şi arhiepiscopul de Tesalo-

nic, care fusese vicar papal. Această stare de dezbinare spirituală cu privire la papism avea să continue în răsărit de-a lungul secolelor.

După ce a dobândit acest succes însemnat, Papalitatea a vegheat cu ochi de argus la păstrarea lui.

În timp ce răsăritul se supunea papei, Teodoric, regele ostrogoţilor, a început să se teamă pentru soarta regatului său şi a devenit adversar al papilor. Deşi papa era un supus al regatului ostrogotic, ultimele evenimente îl făceau „atotputernic" şi mai presus de împăraţi şi regi… Primar al Romei şi administrator al unor întinse domenii feudale italiene, şef preferat al poporului italian, papa nu era împiedicat acum decât de prezenţa ostrogoţilor şi de lipsa acordului imperial pentru a deveni un suveran independent.

Iohannes (523-526)

Papa Ioan a continuat politica predecesorilor săi. În anul 525 este trimis de către regele Teodoric (creştin arian) să ceară la Constantinopol toleranţă pentru arienii din răsărit, pentru fraţii de credinţă ai lui Teodoric. Poate nici nu a cerut aşa ceva împăratului ajungând acolo. În schimb, şi-a confirmat supremaţia şi l-a consacrat oficial pe Iustin ca împărat, încoronându-l. Când s-a întors la Roma, i s-a făcut o primire triumfală, ceea ce a întărit temerile lui Teodoric, care bănuia, probabil nu fără temei, un complot aranjat de împărat. Teodoric l-a arestat pe papă şi împreună cu el l-a întemniţat şi pe scorul său, Symmachus, şi pe filozoful Boetihius, prietenul papei, care a fost executat pentru trădare. Astfel conflictul dintre ostrogoţii arieni şi romanii catolici, dintre regele Italiei şi pontiful roman care începuse să încoroneze împăraţi, a continuat să se ascută.

Felix al IV-lea (526-530)

Ales papă sub influenţa lui Teodoric. Printr-un asemenea amestec, ostrogoţii deveneau tot mai supărători pentru ierarhia romană.

Pe timpul acestui Felix, Benedict de Nuria a întemeiat în pus prima mănăstire (Monte Cassino). Ordinul benedictinilor va deveni apoi vestit: 24 de papi vor fi mai târziu aleşi dintre aceşti monahi.

Între timp în răsărit, vine la tron Justinian, nepotul lui Iustin, în 527, împreună cu soţia sa Teodora. Aceştia vor juca un mare rol istoric pentru Papalitate, pentru Biserică, pentru imperiu şi pentru viitorul Europei medievale.

Justinian a conceput un vast proiect de refacere a unităţii pierdute a imperiului, voind să restaureze imperiul roman din punct de vedere politic, pornind de la unitatea credinţei şi a Bisericii creştine. Având nevoie de bani pentru a potoli pe năvălitori şi pentru a-şi realiza planurile, el a început să-şi persecute crâncen pe păgâni, evrei şi necatolici, luându-le averile, libertăţile şi supunându-i la torturi şi execuţie. În timp ce el era ortodox şi se preocupa chiar şi noaptea de definirea dogmei christologice. Teodora, împărăteasa, a fost o femeie de circ uşuratică; susţine monofizitismul. Ambii se împăcau de minune în conducerea statului, deoarece unui persecuta pe ortodocşi, iar celălalt pe monofiziţi. În timpul domniei lor, generalul Procopius din Cezarea a scris o istorie a acelei epoci sub titlul ANECDOTA (istoria secretă), tradusă şi în limba română.

Enciclopedia Catolică afirmă:

> Justinian a fost cel mai mare împărat roman, după Constantin, poate cel mai mare dintre toţi cezarii romani. Epoca lui Justinian a fost un timp în care capul încoronat s-a amestecat cel mai mult în treburile Bisericii.

Ca şi Constantin, el se credea rege şi preot, iar pe şeful Bisericii, oricine ar fi fost, îl considera doar un fel de ministru al cultelor.

În anul 529, Justinian a început publicarea faimosului său cod de legi (Corpus Juris Civilis) care este o culegere a tuturor legilor imperiale vechi şi noi, inclusiv cele date de Justinian. Acest cod va sta la baza legislaţiei europene până la napoleon. Justinian poate fi socotit drept ultimul împărat roman de tipul lui Constantin şi primul împărat medieval şi bizantin. Din timpul său, occidentul va fi tot mai papist şi mai roman (latin) iar orientul imperiului va deveni tot mai grecesc, mai ales că nu fusese nicicând cu adevărat roman.

În anul 529, Justinian a dat o lege prin care declara că deoarece Constantinopol este sediul imperial, Biserica de Constantinopol este capul tuturor bisericilor. Această dispoziţie se poate referi la întreaga creştinătate, ca o retragere a recunoaşterii primatului Romei, deoarece actualul papă Felix era tolerant faţă de arieni,. Sau poate se referea doar la imperiul de răsărit în care papii de Alexandria sau patriarhii de Antiohia nu vedeau cu ochi buni întâietatea Constantinopolei.

Bonifacius II (530-532)

A fost un ostrogot din Roma, făcut papă sub influenţa regelui Teodoric. Aceasta scădea mult din prestigiul şi autoritatea papei. Poziţia pe care tocmai Papalitatea o câştigase, părea să fie pierdută. În aceeaşi zi, partida cealaltă alege pe Dioscorus din Alexadria, fostul suporter al papei Symmachus. aCesta fusese diacon alexadrin, apoi a venit la Roma unde existau şanse mai mari pentru parvenire. Foarte abil, a câştigat repede influenţă la Roma, încât l-a câştigat pe Teodoric de partea papei Symmachus, apoi pe timpul lui Hormisdas a fost apocrisiar (delegat) al papei cu o mare distincţie, la curtea lui Justinian şi ar fi de mirare dacă împăratul nu a fost amestecat în această alegere, căci partida opusă lui Felix era tocmai partida bizantină care se opunea influenţei şi puterii crescânde a partidei ostrogotice, către care înclina papa. Papa Felix îl numise ca succesor pe Bonifacius dar la moartea lui Felix, majoritatea clerului (60din 67) a refuzat să-l accepte şi l-au ales pe Dioscorus. Dar după 22 de zile Dioscorus a murit şi Bonifacius a fost recunoscut treptat.

Pe vremea lui, francii, suporterii papismului, au cucerit Turingia, iar vandalii au reînceput persecuţiile contra catolicilor.

În acelaşi timp, la Constantinopol a izbucnit răscoala NIKA dintr-un amestec de motive sociale, politice şi religioase nu prea bine cunoscute. Cele două partide ale Circului, albaştrii şi verzii, erau într-o crâncenă opoziţie. Albaştrii, care fuseseră mai puternici pe timpul lui Iustin, erau suporterii „ortodoxiei" formulate de papă şi de sinod. Verzii erau monofiziţi. Astfel credinţa, care de multă vreme ajunsese circ, era disputată acum cu cel puţin tot atâta fanatism ca şi al unor suporteri ai fotbalului de astăzi. Justinian înclina spre albaştri, iar Teodora, fiică a unui om de circ (dresor de urşi) era „verde". Folosind principiul „divide et impera", amândoi întreţineau în manieră diabolică certurile dintre cele două facţiuni. Partida albaştrilor, în care intraseră mulţi vagabonzi violenţi, pletoşi (după moda persană) a adus o stare de anarhie în mijlocul căreia coroana îşi exercita stăpânirea, răsculând pe albaştri vagabonzi contra bogaţilor verzi sau presupus verzi, pentru a le smulge averile în folosul „sfinţilor" împăraţi.

Johannes II (533-535)

Pe numele adevărat Mercurius. Este primul care îşi schimbă numele fiind ales ca papă. Numele ales de către cei papiţi este totodată un program politico-religios. Alegându-şi numele predecesorului său care încoronase pe Justin, Ioan al II-lea voia să continue această politică.

Pentru a nu mai fi probleme cu mituirea alegătorilor, Ioan al II-lea a condamnat această practică numită „simonie", de la Simon Magul (Fapte 8,18-23). El a dobândit garanţia alegerilor papale libere printr-un decret al noului rege ostrogot Athalaric.

În timpul său, Justinian dă un decret (edict) împreună cu patriarhul Epifanios, declarând în opoziţie cu papa Hormisdas şi în cord cu călugării dobrogeni, că adausul la Trisaghion

(Cel ce Te-ai răstignit pentru noi) este corect (ortodox) şi chiar necesar. Acest lucru a deşteptat speranţa în monofiziţii. Dar adevărul este că mai mult decât orice ortodoxie, pe Justinian îl interesa mai mult unitatea Bisericii şi imperiului, de aceea căuta soluţii de compromis în care să fie salvată totuşi ortodoxia. El avea mare nevoie de un cap la Bisericii, de preferinţă (sau de nevoie) acela care deja fusese recunoscut papă dispus la oarecare compromisuri care să împace toată creştinătatea, nu să se mulţumească a arunca anatema de la distanţă, dezbinând imperiul şi slăbind autoritatea imperială.

În anul 533, hotărât să refacă unitatea imperiului, Justiniam şi-a întors simpatiile către Roma, scriindu-i papei Ioan al II-lea următoarea scrisoare, prin care îl recunoaşte drept cap al Bisericii universale.

> Împăratul Justinian, victorios, pios, fericit, renumit, triumfător, totodeauna august, către Ioan, patriarhul şi prea sfântul arhiepiscop al strălucitei cetăţi Roma.
>
> Cu cinste faţă de scaunul apostolic şi faţă de Sfinţia Voastră care este şi întotdeauna a fost pomenită în rugăciunile noastre, acum şi mai înainte, şi onorând fericirea voastră aşa cum se cuvine în cazul unuia care este considerat ca un părinte. Ne grăbim să aducem la cunoştinţa Sfinţiei Voastre tot ce este în legătură cu starea Bisericii, după cum am avut întotdeauna cea mai mare dorinţă de a păstra unitatea scaunului Vostru Apostolic, şi condiţia sfintelor biserici ale lui Dumnezeu, aşa cum sunt ale astăzi, ca să poată dăinui fără tulburare sau opoziţie.
>
> De aceea ne-am străduit să unim pe toţi preoţii din răsărit şi să-i supunem scaunului Sfinţiei Voastre şi fiindcă chestiunile car s-au ridicat în prezent, deşi sunt evidente şi neîndoielnice, şi, după doctrina Scaunului Vostru Apostolic, sunt continuu păzite şi predicate cu tărie de toţi preoţii, noi am considerat că totuşi este necesar ca ele să fie supuse atenţiei Sfinţiei Voastre. Căci noi nu suferim ca vreun lucru referitor la starea Bisericii (chiar dacă ceea ce cauzează dificultate poate fi clar şi neîndoielnic) să fie discutat fără a fi adus la cunoştinţa Sfinţiei Voastre, fiindcă dvs. Sunteţi Capul tuturor sfinţilor Bisericii, pentru care ne vom strădui pe orice cale (după cum deja am declarat) să sporim onoarea şi autoritatea Scaunului Vostru (…….).
>
> Mai mult, recunoaştem pentru concilii sacre, adică cel compus din 318 sfinţi părinţi, care sau adunat în cetatea Niceea; cel de 150 sfinţi părinţi care sau adunat în această cetate imperială; cel al sfinţilor părinţi care s-au adunat întâi la Efes şi cel la sfinţilor părinţi care s-au adunat la Calcedon, aşa cum învaţă şi proclamă Sf. Scaun Apostolic al Vostru. De aceea toţi preoţii care urmează doctrina scaunului Vostru Apostolic, cred, mărturisesc şi predică aceste lucruri.
>
> Pentru aceasta, ne-am grăbit să aducem la cunoştinţa Sfinţiei Voastre, prin prea fericiţii episcopi Hypastios şi Demetrios (ca să nu ascundem de sfinţia Voastră) că aceste dogme sunt tăgăduite de câţiva monahi nelegiuiţi şi iudaizanţi care au adoptat doctrinele perfide ale lui Nestorius.
>
> De aceea solicităm părintească Voastră afecţiune, ca dvs. să ne informaţi prin scrisori pe noi şi pe prea Sfântul Episcop al acestei strălucite cetăţi, fratele vostru, patriarhul, care, de asemenea, a scris personal prin aceeaşi solii Sfinţiei Voastre, nerăbdător de a urma în toate scaunul Apostolic al fericirii voastre, pentru ca să puteţi să ne arătaţi clar că Sf. Voastră recunoaşte toate lucrurile care au fost scrise mai sus şi condamnă perfidia acelora care, în felul iudeilor, au îndrăznit să tăgăduiască adevărata credinţă. Căci şi în acest fel va creşte iubirea tuturor pentru dvs. Şi autoritatea scaunului Vostru iar unitatea Sfintei biserici va fi păstrată neatinsă, cânt toţi prea fericiţii episcopi vor învăţa din partea dvs. Adevăratele doctrine ale Sfinţiei Voastre.
>
> De asemenea, rugăm pe fericirea voastră să se roage pentru noi şi să obţină favoarea providenţei lui Dumnezeu pentru noi." (Codicis liber I, tit. II).

La scurt timp, în 26 martie 533, Justinian îi scrie patriarhului Constantinopolului:

> Acelaşi împărat către Epifanios, prea sfântul şi fericitul arhiepiscop al acestei cetăţi regale şi patriarh ecumenic… am publicat un edict sacru pe care îl cunoaşte şi Sfinţia Voastră prin care

am combătut nebunia ereticilor, neschimbând deloc şi neplănuind să schimbăm sau să neglijăm statutul Bisericesc pe care l-a obţinut cu ajutorul lui Dumnezeu până acum, aşa cum ştie şi fericirea voastră, ci păstrând prin orice mijloc unirea sfintei biserici cu prea sfântul papă şi patriarh al vechii Rome, căruia i-am dat scris lucruri asemănătoare cu privire la acestea. Căci nicidecum nu vom îngădui ca vreun oarecare are de-a face cu starea Bisericii să nu fie arătat fericirii sale care este Capul tuturor prea sfinţilor preoţi ai lui Dumnezeu, şi fiindcă atunci când au răsărit ereticii în aceste ţinuturi, ei au fost eliminaţi prin sentinţa şi dreapta judecată a acelui scaun venerabil" (Op. Cit. Cartea I tit. 1.7).

Cam în acelaşi timp, Justinian comunică în scris şi lui Petros, prefectul pretoriului, în novella 131 tit. 14, cap. 2:]de aceea, în acord cu prevederile acestor sinoade, ordonăm ca prea Sfântul papă la vechii Rome să aibă primul rang între toţi sacerdoţii (preoţii) iar Prea fericitul Arhiepiscop de Constantinopol (Noua Romă) să ocupe locul al doilea după sfântul scaun apostolic al Romei vechi, care trebuie să aibă întietate peste toate celelalte sedii (scaune episcopale)."

De asemenea, la 14 aprilie 535, Justinian îşi mărturiseşte bunăvoinţa sa cu totul specială faţă de Roma papală, adresând lui Ioan al II-lea o constituţie care fixează la o sută de ani durata prescripţiei cu privire la Biserica romană (Novella IX, sau X). Acordând Bisericii romane acest privilegiu excepţional, plasând-o în afara şi mai presus de dreptul comun, împăratul recunoştea odată mai mult supremaţia ei asupra celorlalte biserici din răsărit şi din apus şi îi dădea astfel satisfacţie în ceea ce o atingea cel mai mult.

Pentru a realiza de fapt visul unităţii imperiului, Justinian a proiectat un „război sfânt", o „cruciadă" împotriva vandalilor, pe care i-a învins definitiv în anul 534, prin armatele conduse de generalul său, Belisarios. Înfrângerea vandalilor, care şi aşa nu erau mulţi, a fost zdrobitoare. Prin aceasta, nordul Africii a intrat sub stăpânirea Constantinopolului, iar din punct de vedere Bisericesc, era mai mult lipit de Roma, nu numai prin dispoziţiile lui Justinian, ci şi prin ajutorul pe care-l oferise Roma sub vandali, Bisericii africane, care până în secolul al V-lea nu voise să se supună Romei. În acelaşi timp, un al doilea „corn" a fost smuls dintre cele „zece coarne" (regate barbare), mai rămânea de răsturnat regatul ostrogotic şi Papalitatea şi-ar fi putut începe cariera temporală.

Agapetus (535-536)

Noul papă a fost la dispoziţia lui Teodat, regele ostrogoţilor… Regina ostrogotă Amalaswintha, regină catolică peste un popor de arieni, fusese asasinată, se pare că din ordinul rudei ei, Teodat. Conflictul dintre catolici şi arieni se ascuţea iar răsăritul luase sabia pentru „eliberarea" catolicilor din provinciile apusene. Astfel, sub pretextul asasinării Amalaswinthei, de către ostrogoţi, după victoria contra vandalilor, armatele sunt trimise de către Justinian contra Italiei ostrogote.

În aceste împrejurări, Teodat al ostrogoţilor îl trimite pe papa Agapet la „Noua Romă" ca să mijlocească pacea între ostrogoţi şi „romei" (bizantini). Nu credem că papa ar fi avut vreun interes s-o facă dar împins de Teodat şi de dorinţa de a-l imita pe Ioan I, s-a dus. Se relatează că prin toate cetăţile pe unde trecea era privit cu veneraţie şi entuziasm, ceea ce ne arată progresul rapid al Papalităţii în creştinătate. Face minuni… Vindecă un paralitic şi un mut…, dacă trebuie să credem tot ceea ce ni se spune. Dar „nu reuşeşte" să negocieze pacea pentru ostrogoţi sau poate nici măcar nu a încercat.

Între timp, monofiziţii, sprijiniţi de împărăteasa Teodora, câştigau teren în răsărit. Noul patriarh de Constantinopol, Antemos, era, de asemenea, monofizit. La sosirea papei Agapet, Justinian şi Teodora au căutat să-l determine prin promisiuni şi apoi prin ameninţări să intre în comuniune cu Antemos. La refuzul papei, împăratul l-a ameninţat cu exilul. Dar papa a replicat: „Credeam că mă voi întâlni cu Justinian, împăratul prea creştin, dar iată că îl

văd pe Diocleţian. Nu mă tem de ameninţările tale!" răspunsul papei ne arată „înălţimea la care ajunsese deja Papalitatea.

Apoi Agapet îi propune lui Justinian să-l cheme pe patriarhul Antemos (Antim) pentru a mărturisi credinţa ortodoxă (diofizită). Patriarhul vine dar refuză recunoaşterea doctrinei diofizite, asigurând astfel triumful papei care-l destituie pe patriarh, după care Antim este exilat. Apoi, la cererea lui Justinian, papa Agapet consacră patriarh pe Menas. În continuare, Agapet a excomunicat şi pe alţi clerici monofiziţi din răsărit. Dar la câteva zile, după succesul său, a murit… (22 aprilie 536).

Este puţin probabil că poporul înţelegea toate subtilităţile christologice cu care se împungeau teologii acelei ere. Mai mult. bisericile monofizite care s-au format, nu recunosc astăzi că sunt „monofizite". Se pare că opoziţia faţă de Roma era un motiv mai profund.

Se pare că papa Agapetus, după cum se spune, ar fi sprijinit studiile biblice împreună cu marele om de stat, călugărul Cassiodor.

Silverius (8 iunie 536 – nov. 537)

Era fiu al papei Hormisda, impus prin corupţie şi ameninţări de către regele ostrogot Teodat, în ciuda protestului clericilor.

Între timp, armatele bizantine intraseră în Italia şi cuceriseră mai mult de jumătate din peninsulă. În decembrie 536, armatele lui Belizariu au mărşăluit spre Roma. Papa Silverius le-a întâmpinat ca să le salute, oprind astfel vărsarea de sânge.

Dar „Noua Romă" avea planuri mari. În timp ce Justinian făcea pe ortodoxul pentru a câştiga occidentul, Teodora făcea jocul monofiziţilor care erau foarte mulţi în răsărit, pentru a menţine unitatea imperiului. Justinian şi Teodor dezbinau pentru a domni şi se prefăceau că sunt dezbinaţi pentru a uni… întreaga creştinătate devenise un circ în care se înfruntau albaştrii şi verzii.

Cum arienii păreau deja înfrânţi în apus şi restaurarea imperiului părea aproape realizată, ei aveau mare nevoie de un papă mai „înţelegător" faţă de nevoia unui compromis, un papă care să recunoască Henoticonul lui Zenon. Era o ocazie a întregii biserici. În acelaşi an (536) Justinisn a recunoscut din nou dinastia catolică francă din apus, chemând totodată la lupta comună contra arienilor.

În timp ce goţii puneau papă pe Silverius, împărăteasa Teodora a chemat la ea pe un diacon al decedatului papă Agapet pe nume Vigilius, făgăduindu-i scaunul papal. Apoi ea a comunicat generalului Belizariu, asupra căruia avea influenţă decisivă prin soţia sa Antonia, (tovarăşa ei de „aventuri"), ca să-l facă papă pe Vigilius dacă se va angaja să susţină Henoticonul. Vigilius a acceptat dar a sosit la Roma după ce Silverius fusese deja papit de către goţi. Cu toate acestea, Vigilius a fost făcut papă în duminica de la 29 martie 537, cu ajutorul lui Belizarius. (Ostrogoţii asediau Roma încă din februarie 537).

Acuzat de înaltă trădare, Silverius a fost destituit şi exilat prin grija lui Belizarius în Asia Mică, la Patara. Dar episcopul de Patara i-a prezentat împăratului Justinian enormitatea acestei fapte nedrepte, ceea ce l-a determinat pe Justinian să-l retrimită pe Silverius la Roma, pentru a fi judecat, promiţându-i că îl va reabilita dacă se dovedeşte că acuzaţiile sunt false. În acelaşi timp Teodora s îngrijea ca ordinele ilustrului ei soţ să nu aibă nici un efect.

Când Silverius a sosit la Roma, anti-papa Vigilus s-a plâns generalului Belizariu că nu poate face ceea ce i se cere dacă nu i-l dă în mână pe Silverius. Sub influenţa soţiei sale, Antonia, instrumentul Teodorei, Belizariu s-a înjosit făcând un simulacu de judecată, după care papa Silverius este exilat, prin hotărârea lui Vigilius, în insula Palmaria (Ponza) unde a consimţit să abdice în dec. 537, şi în cele din urmă se stinge de mizerie şi de foame, prin grija slugilor lui Vigilius în iunie sau iulie 538.

Odată cu moartea papei Silverius şi începutul pontificatului lui Vigilius, se încheie o a treia vârstă a Bisericii universale. Dar lupta pentru întietate nu a fost singura luptă a acelui

timp. Despre misionarii care au răspândit creştinismul, despre anonimii care au luptat pentru puritatea credinţei, rezistând valului de păgânism, despre cei ce erau înduioşaţi de suferinţa aproapelui, preocupaţi mai mult de aratul şi semănatul grâului decât de smulgerea „neghinei", mai mult ne spune cronicile pământeşti.

În acest tip a trăit **Dionisius Exiguus** (cel Mic) un călugăr dobrogean, care a făcut un nou calcul pascal pentru Biserica din apus, pentru a fi concordanţă cu cel răsăritean. Totodată calculul său a stabilit data naşterii lui Iisus, propunând începerea unei ere noi cronologice, era creştină (era noastră) pe care o folosim astăzi în toată lumea.

Tot în acest timp, în apus, Biserica impune prin sinoade, sfinţirea duminicii, făcând să circule tot felul de poveşti de groază despre unii care au lucrat duminica. Deşi încă nu apăruse un cult al icoanelor, totuşi cultul martirilor, sfinţilor, îngerilor, Mariei, era fixat şi cei care făceau opinie separată erau nevoiţi să se separe de trupul Bisericii păgânizate.

N ceea ce priveşte moralitatea Bisericii, istoricii ortodocşi de astăzi recunosc că în această perioadă de după Constantin, majoritatea credincioşilor nu mau erau ca pe vremea persecuţiilor. Anastasius cel Mare, patriarhul de Alexandria, spunea în secolul al IV-lea că odinioară vasele Bisericii erau de lemn, iar preoţii de aur; acum însă, vasele sunt de aur în timp ce preoţii sunt de lemn. Creştinii deveniseră atât de decăzuţi moral, între altele şi din cauza controverselor dogmatice, încât în secolul VII, la apariţia mahomedanismului, se vor lepăda de credinţă în masă în majoritatea provinciilor orientale şi în Africa. În această perioadă s-a desfiinţat şi penitenţa publică, înlocuindu-se cu spovedania şi cu penitenţa particulară.

5. Lunga perioadă a supremaţiei papale, de la Iustinian cel Mare, până la Napoleon.

Destinul şi influenţa statului papal, de la Vigilius până la Pius al vi-lea (538-1798).

Vigilius (537-555)

De fapt antipapă, aşa cum întreaga Papalitate este un antipapă (Christos fiind singurul nostru papă – Preot rege). Vigilius li-a început cariera în felul descris în paginile anterioare. Deşi a fost ordinat ca papă la 29 martie 537, totuşi clerul roman l-a recunoscut după destituirea definitivă a lui Silverius, în dec. 537, sau chiar mai târziu în iunie-iulie 538, după moartea lui Silverius. De aceea unii datează începutul pontificatului lui Vigilius în 538. Scriitorul iezuit Naimbourg scrie că Vigilius era de o ambiţie revoltătoare încă de pe când fusese diacon; că a fost un intrus, un schismatic, simaniac, un prigonitor şi în fine ucigaş al lui Silverius care fusese papă legitim. Gibbon scrie: „După ce au invocat solemn Duhul Sfânt ei au ales pe diaconul Vigilius care, printr-o mită de 200 livre de aur îşi cumpărase onoarea."

Până la Vigilius toţi papii sunt sanctificaţi (declaraţi sfinţi) în martirologii, el fiind primul dintr-o serie de papi care nu mai poartă acest titlu. Începând cu aceasta, papii implicaţi tot mai mult în evenimente lumeşti, sunt oameni de stat, conducători de stat.

Faptul că o perioadă nouă începuse cu domnia lui Vigilius şi că anul 538 este un punct important de cotitură în istoria Italiei, este confirmat de către Gianluigi Barni în lucrarea sa „I Longobardi in Italia", ed. A.Michel, Paris, 1974 – BCS. Oferind în prima pagină o listă a papilor din timpul dominaţiei longobarde, el notează în capul listei:

Vigilio…….. 538-555

Sub pretextul de a nu fi acuzat de simonie, Vigilius n-a mai vrut să dea lui Belizariu suma promisă după întoarcerea sa, totuşi, pentru a mulţumi pe Teodora şi a părea că se conformează proiectului de unire cu monofiziţii, a trimis prin Antonia o scrisoare în care anatemizează pe ortodocşi şi aprobă pe monofiziţi; dar nu a semnat-o şi i-a dat validitate prin formule papale („Vigilius, către domnii săi fraţi sau părinţi"). În felul acesta, îşi rezerva dreptul de a o declara mai târziu nulă.

În realitate, Vigiliuis nu l-a reinstalat pe patriarhul Antemos şi n-a făcut monofizismului nici o favoare. Ba încă pentru a face pe placul lui Vigilius care abia era pus papă, Justinian a pus un nou patriarh de Alexandria, în acord cu sinodul calcedonian, adică cu doctrina romană.

În martie 538, odată cu instalarea definitivă a lui Vigilius, ostrogoţii au părăsit asediul Romei din lipsă de alimente, dând loc liber papei să-şi desfăşoare de acum înainte toate drepturile fixate de legile şi dispoziţiile lui Justinian. Dar războiul cu ostrogoţii a continuat până la eliberarea totală a Italiei. În continuare armata bizantină a urmărit pe ostrogoţi lovindu-i pe la spate. Luptele au continuat în 538 şi la Milano unde clericii arieni au fost junghiaţi de către catolici la picioarele propriilor lor altare. În această luptă confuză în care trădarea se amesteca cu religia şi cu cruzimea, au pierit 300.000 de oameni (Gibbon).

Se pare că ura catolicilor faţă de arieni provenea nu numai din faptul că erau barbari, căci barbari erau şi francii şi nu numai din diferenţele christologice, ci şi din faptul că arianismul întreţinea unele trăsături ale Bisericii vechi, numite dispreţuitor „iudaizare"… Isidor din Sevilla povesteşte că vizigoţii care asediaseră cetatea Septem (Ceuta) de pe coasta africană în 548, au fost atacaţi prin surprindere de către ortodocşii din cetate, tocmai în timp ce vizigoţii (arieni) petreceau Sabatul în pace şi devoţiune (Gibbon).

Tot în anul 538 a avut loc la Orleans în Francia un sinod care a făcut obligatoriu sabatizarea duminicii şi participarea tuturor la liturghie. Chiar şi ţăranii sunt de acum obligaţi să se oprească de la muncile câmpului duminica.

În acelaşi an, papa Vigilius a adresat o scrisoare episcopului spaniol Profuturus de Braga, în care se găsesc date cu privire la istoria canonului litughiei romane.

La sfârşitul anului 539, ostrogoţii îşi pierd capitala lor italiană, Ravenna, iar regele lor Vitiges este capturat de bizantini. Dar rămăşiţele lor şi-au ales un nou rege. Totila (Baduila) şi în anul 541, au declanşat o revoltă antibizantină alături de populaţia săracă (sclavi, coloni) din Italia. Răsculaţii obţin un nou şir de victorii, reuşind chiar să ocupe Roma în mod temporar, la 17 dec. 546.

În anul 553, bizantinii îi vor înfrânge definitiv pe ostrogoţi şi vor transforma Italia într-o provincie bizantină cu capitala la Ravenna. Justinian a impus Italiei un regim special prin actul numit „Pragmatica Sancţiune", în anul 554. Cu această ocazie, Italia devenea un fel de protectorat bizantin, având în capitala politică Ravenna, un exarh, adică un reprezentant al Bizanţului. În acelaşi timp, prin Pragmatica Sancţiune, Justinian confirma şi mărea puterea temporară a papei. Această exprimare a istoricilor ne arată că odată cu înlăturarea ostrogoţilor din Roma şi întronarea papei Vigilius, s-a pus temelia statului pontifical, a regatului papal italian, cu mult înainte de Donaţia Pepiniană din sec. VIII.

> „De aici înainte suveranul pontif va avea o parte în numirea celor ce administrau provinciile. În caz de deplasare, papa avea dreptul să le verifice conturile; în caz de destituire avea dreptul în termen de 50 de zile, să-i citeze înaintea tribunalului său… Împreună cu trei cetăţeni, el a fost însărcinat cu îngrijirea tuturor afacerilor municipale (întreţinerea băilor, apeductelor, podurilor, zidurilor, inspectarea închisorilor şi pieţelor). În caz de luptă el trebuia să fie primul pe metereze. De acum el era protectorul legal al fiecăruia, contra exigenţelor soldaţilor, contra vexasiţiilor fiscale şi contra nedreptăţilor judecătorilor" F. Haywards – Historie des papes, 107-108, 1929, BCS III 36. 255).

Eusebiu Popovici în valoroasa şi clasica sa Istorie Bisericească pentru uzul creştinătăţii române afirmă:

> „Papa este căpetenia naţională în Italia încă de mult timp şi mai ales de cât Italia căzu sub dominaţie străină, dintâi sub dominaţia goţilor (ostrogoţilor), apoi a grecilor (bizantinilor) şi în urmă se află sub sceptrul împăraţilor bizantini, agreabili italienilor numai puţin timp după ce-i scăpase de jugul ostrogoţilor (553), iar apoi detestaţi din cauza despotismului lor în politică şi în Biserică şi mai ales pentru că erau greci. Din contră, papa era italian şi sta în fruntea Italiei ori de câte ori aceasta întreprindea vreo acţiune naţională. El era chiar indicat pentru aceasta prin situaţia lui şi prin avuţiile biserici din Roma, constând din latifundii ce se numeau 'moştenirea Sf. Petru'…" (Op. Cit. Vol. 3, 314).

Deja înainte de anul 538, papa deţinea domenii întinse, fiind de fapt cel mai mare feudal italian. Cele mai bogate moşii erau în Sicilia care fusese ocupată succesiv de către heruli, vandali şi ostrogoţi.

> „Puterea politică a episcopilor romani… se baza în realitate pe imensele posesiuni funciare concentrate în mâinile lor proprii şi în mănăstirile subordonate lor. În a doua jumătate a secolului al VI-lea, papii de la Roma, depinzând numai de Bizanţ – a cărui putere în Italia se redusese mult în acest timp - au devenit de fapt cu totul independenţi" (Istoria universală, vol. III, 257 – ed. St. Bucureşti 1960, lucrare sovietică).

Un dicţionar de prestigiu, „The Westminster Dictionary of Church History" la titlul Papal Stages afirmă:

> „…Cu toate că autoritatea imperială a fost restabilită în Italia de către Constantinopol, în timpul lui Justinian, autoritatea bizantină era nesigură şi în vizibil declin la sfârşitul secolului al VI-lea. În aceeaşi perioadă a avut loc invazia şi aşezarea în Italia de nord a popoarelor

germanice, în special ostrogoţii. Aceste dezvoltări au aruncat Italia într-o mare confuzie politică în care timp Papalitatea a avut ocazia potrivită de a-şi afirma prestigiul şi conducerea politică… Prin sec. La VII, puterea politică în Italia era investită oficial în exarhul de Ravenna… Dar autoritatea politică practică tindea să rămână în sarcina Papalităţii."

Anul 538, ca început al statului papal, este confirmat şi pe o cale cu totul neobişnuită. Profeţia biblică prezicea că durata specială a supremaţiei acestei puteri avea să fie de „trei ani şi jumătate" sau 1260 de zile, cea ce în limbaj profetic înseamnă 1260 de ani – Ezech. 4,5.6; Dan. 7,25; 12,7; Apoc. 12,6.14; 13,5-7. Faptul că această perioadă se aplică la Papalitate şi că este vorba de 1260 de ani, a fost înţeles de pe la mijlocul Evului Mediu. Această interpretare era comună tuturor grupărilor reformatoare, şi protestante doar în speranţa că timpul se va sfârşi repede, ei calculau un început prea devreme al acestei perioade şi nu era un acord cu privire la limitele perioadei. Dar în anul 1689 teologul protestant Drue Cressener a arătat că începutul acestei perioade „a fost la restaurarea Imperiului de Apus de către Justinian, din care timp, 1260 de ani se întind până la circa 1800… Căci dacă prima apariţie a 'fiarei' a fost la recucerirea de către Iustinian a cetăţii Romei (538n.m) atunci ea trebuie să se sfârşească cu puţin înainte de anul 1800" (Drue Cressener – Judecata lui Dumnezeu asupra Bisericii Romano-Catolice, 209 – citat de către L.E. Froom în „Prophetic Faith of our Fathers"). Dacă observăm aceste cuvinte au fost scrise cu un secol înainte de Revoluţia Franceză şi că în anul 1798 (cu puţin înainte de 1800, cum spunea Cressner) s-a încheiat perioada dominaţiei papale, aşa cum se ştie din istoria modernă, împlinirea cu uimitoare exactitate a profeţiei a confirmat indirect şi începutul puterii temporale a Papalităţii ca fiind anul 538.

G. Lăzărescu afirmă că înseşi autoritatea spirituală a Papalităţii poartă cu sine şi în mod natural o autoritate temporală (Italia – Cultura e civilitia, p. 25, Ed. Didactică şi Ped. Buc. 1980). Nu orice autoritate spirituală implică un rol. Dar autoritatea papală, căreia nu i-ar fi ajuns nici imperiul, în urma pretenţiilor formulate de papii Leon, Gelasius, Symmachus şi recunoscute de Constantinopol în 519 şi mai hotărât în 533-535, cerea o suveranitate lumească, un regat independent, ocrotit de puterile creştine. Ori acest lucru nu s-a putut realiza până când cele trei regate barbare (herulii, vandalii şi ostrogoţii) care incomodau avansarea Papalităţii, în domeniul temporal, n-au fost înlăturate. În anul 538, înlăturarea ostrogoţilor din Roma, după ce teritoriile din sud fuseseră eliberate şi întronarea papei Vigilius, au putut lăsa libertatea papei, printr-o convenţie cu Constantinopol, în domeniul conducerii politice a Italiei.

Faptul că importanţa acestui eveniment nu este sesizată uneori de către istorici este încă o dovadă a exactităţii prezicerii biblice, care, vorbind despre această nouă putere politică, în comparaţie cu celelalte regate europene apărute mai înainte, o numeşte „un corn mic" dar cu aspect impunător (Dan. 7,8.19-21), adică având un mic teritoriu şi o putere slabă din punct de vedere militar dar cu o mare influenţă politică şi autoritate spirituală. Pe de o parte, doar un mic suveran, cel mai slab rege; pe de altă parte, şeful partidului religios care domina spiritual în statele Europei şi un adevărat urmaş la împăraţilor de apus. Aceste afirmaţii vor fi confirmate de istoria relatată în paginile următoare.

Cu toate că Iustinian voise să realizeze unitatea imperiului şi a Bisericii, nu a făcut nici una nici alta, ca toţi cei ce s-au trudit să topească fierul şi lutul (statul şi Biserica) pentru realizarea unui aliaj puternic şi durabil. Din toată afacerea a câştigat doar Papalitatea care, pornind de la aceste baze, se va dezvolta tot mai independentă şi mai presus de Constantinopol.

În anul 544 Iustinian a dat un edict care condamna „Cele trei capitole" (nişte scrieri pe care le condamnau monofiziţii). Acest edict a fost primit de aproape toţi răsăritenii, ceea ce dovedeşte că imperiul şi Biserica de răsărit doreau în general o împăcare cu partida monofizită sau că înclinau spre monofizitism. Dar creştinii din apus şi o minoritate dintre răsăriteni n-au fost de acord cu edictul lui Iustinian. Împăratul l-a chemat pe Vigilius la Bizanţ în anul

547, şi l-a convins să adere la edict, ceea ce papa a oficializat printr-un document teologic numit Judicatum, în anul 548. Dar Judicatum-ul papei a scandalizat pe apuseni şi au început să-l acuze de trădare. Ba încă africanii, sub preşedinţia primatului lor Reparatus de Cartagina, l-au excomunicat pe Vigilius în 550. În aceste condiţii, papa l-a rugat pe împărat să-i restituie Judicatum-ul şi să convoace un sinod ecumenic pentru aplanarea disputei dintre apus şi răsărit. Împăratul i-a restituit actul dar nu a convocat sinodul, ba încă a dat un nou edict care confirma pe primul. Atunci Vigilius a proclamat, din Constantinopol, că oricine va da ascultare celor două edicte imperiale înainte de a se ţine un sinod ecumenic, va fi excomunicat. Evident, pontiful se încurcase tare. Temându-se pentru soarta sa, s-a refugiat într-o Biserică din Constantinopol, cerând azil şi stârnind astfel sentimentele de simpatie ale oamenilor ceea ce a produs mişcare.

În urma jurămintelor ofiţerilor imperiali, papa s-a putut întoarce în locuinţa sa temporară din Bizanţ. Curând însă a fugit iarăşi într-o Biserică din Calcedon, şi s-a întors la Bizanţ numai după ce a fost invitat de împărat şi de patriarh.

Apoi s-a convocat în 553, la Constantinopol, al V-lea sinod ecumenic. Cei mai mulţi apuseni nu au venit, afară de câţiva dintre care opt africani. Patriarhii răsăriteni erau de faţă dar Vigilius, deşi invitat printr-o declaraţie specială, n-a vrut să vină pretextând când o boală, când faptul că apusenii sunt în minoritate. În sfârşit, s-a hotărât să comunice înscris opinia sa.

Sub preşedinţia patriarhului de Constantinopol, sinodul a examinat „Cele trei capitole". Scrisoarea („Constatarea") trimisă de Vigilius sinodului, declara că cele trei capitole sunt corecte, în opoziţie cu edictele lui Iustinian şi cu Judicatum-ul pe care el însuşi îl scrisese şi ameninţa cu excomunicarea pe cei ce le condamnau. Prin „Constatarea" sa, semnată de apusenii prezenţi, încercase să pună capăt sinodului, dar sinodul a decis conform voinţei împăratului şi a majorităţii care erau răsăriteni. După ce împăratul a confirmat deciziile sinodului (pe care el însuşi le influenţase prin edictele anterioare) a invitat şi pe Vigilius să accepte, dar el a refuzat. Atunci împăratul a declarat că Vigilius este obligat să se supună deciziei unui sinod ecumenic. Şi fiindcă papa nu se supunea, sinodul l-a şters din pomelnic şi împăratul l-a exilat.

După şase luni de exil, Vigilius a declarat printr-o nouă „Constatare" că a reflectat mai matur asupra chestiunii şi că se întoarce la deciziile sinodului, excomunicând pe oricine nu va condamna „cele trei capitole"… După această declaraţie, împăratul i-a dat drumul din exil, permiţându-i să se întoarcă în Italia. Pe drum spre Italia, a murit la Siracuza, în Sicilia, asasinat de apocrisiarul său, Pelagius, care-l însoţise şi care-i va urma la tron.

Atitudinea inconsecventă a lui Vigilius a stârnit mirarea multora şi a devenit un argument puternic împotriva infailibilităţii şi un tip a ceea ce va fi Papalitatea în general.

Hotărârile sinodului al V-lea aprobate de Vigilius de nevoie, n-au fost acceptate de episcopii din Africa, Galia, Italia de sud, Veneţia şi Istria, care au refuzat comuniunea cu Roma şi cu Constantinopolul. Dar treptat îşi vor pleca grumazul; mai întâi cei din Italia de sud (570), Veneţia şi Istria pe la 607, iar restul până la anul 700.

Deşi personalitatea lui Vigilius a fost umbrită de cea a lui Iustinian, totuşi Papalitatea a câştigat în urma edictelor şi faptelor lui Iustinian. Prin înlăturarea ostrogoţilor şi întronarea lui Vigilius se puseseră bazele unui mic stat papal cu o autonomie suficientă, într-o provincie care se ca desprinde treptat de autoritatea „protectoare" a Bizanţului. Apoi, în 554, prin Pragmatica Sancţiune, împăratul a confirmat autoritatea temporală a papei. Iar înainte de aceasta, în anul 545 Vigilius a reuşit să obţină de la împărat iarăşi jurisdicţia asupra arhiepiscopiei Daciei din sudul Dunării (parte din Bulgara şi Iugoslavia). Vigilius a făcut din arhiepiscopul de Justiniana (Skoplie) vicar papal, situaţie ce ca dura 200 de ani.

Între timp au fost înăbuşite toate încercările ostrogoţilor de a-şi reface regatul. Dar o nouă putere barbară ameninţa să inunde Italia. Longobarzii, care fuseseră principalii adversari ai ostrogoţilor în nord, erau intraţi în valea Dunării austriece după 488, iar după 526 se aşeza-

seră definitiv în Panonia, în sudul Dunării. În războiul contra longobarzilor, fuseseră aliaţi ai bizantinilor, primind de la Iustinian aprobarea de ase aşeza în Panonia la 546, de unde în 568 vor năvăli în Italia slab apărată de bizantini, dar fără a nimici statul papal.

Controversa christologică nu s-a putut potoli repede. Însă faptul că existau dispute doctrinale poate fi socotit şi ca un aspect relativ pozitiv. Când nu mai există nici o dispută, de obicei această aparentă armonie nu provine dintr-o unitate a credinţei întemeiată pe cercetarea Scripturii, ci pe indiferenţă doctrinară, lipsă de cercetare şi preocupări cu totul lumeşti.

În Egipt băştinaşii copţi adoptară monofizitismul împreună cu monofiziţii refugiaţi de prin Asia Mică, în timp ce egiptenii de origine greacă rămăseseră ortodocşi. Copţii au atras la monofizitism şi pe vecinii lor etiopeni pe la 550, apoi şi pe nibieni. Dar deşi erau majoritari în Egipt, monofiziţii erau dezbinaţi în partide pe aceeaşi temă christologică. Partida iulianistă (sau gaianită) în frunte cu doi episcopi refugiaţi din Asia Mică şi respectiv Siria, erau monofiziţi riguroşi: mărturiseau că în Christos natura umană e absorbită de natura divină în aşa fel încât chiar de la început, trupul Său era nestricăcios. Pentru aceasta au fost numiţi aftartodoceţi sau fantaziaşti. Partida severiană (sau teodoriană) având în frunte pe patriarhul Sever alungat din Antiohia, era monofizită moderată. Ei mărturiseau că în Christos natura umană s-a amestecat cu cea divină într-o natură divin-umană şi că trupul lui Christos înainte de învierea sa era stricăcios (în acest ultim punct erau de acord cu ortodocşii). De aceea adversarii îi numeau ftaltoratrii (adoratori ai stricăciunii). Apoi iulianiştii la rândul lor, s-au dezbinat în două: actistiţii, care credeau că trupul omenesc al lui Christos este, nu numai nestricăcios, ci şi necreat, în timp ce „etistolatrii" susţineau că trupul Său pământesc este creat. Apoi severienii s.au dezbinat şi ei în două. Dintre ei, partida lui Temsitios din Alexadria mărturisea că până la învierea Sa, Christos avea nu numai trup stricăcios, dar şi un suflet la fel ca al oamenilor, în sensul că nu era în sine atotştiutor.

Alte partide monofizite erau: triteiţii, care considerau că natura unică a Fiului era deosebită de a Tatălui şi a Fiului, crezând în trei dumnezei. Apoi tetratiţii, care credeau în patru naturi divine, deoarece adăugau la cele trei naturi ale triteiţilor o natură comună Sfintei treimi. Aceştia din urmă erau de asemenea, dezbinaţi. Urmaşii lui Filopon mărturiseau că trupurile noastre fiind pieritoare şi stricăcioase în forma şi materia lor, rezultă că lumea cea nouă ce va urma după judecată, va fi deosebită în formă şi materie de cea prezentă iar trupurile de după înviere vor fi deosebite de cele de acum. Urmaşii lui Conon, ca şi ortodocşii, susţineau că deosebirea va fi numai în formă, nu şi în materie.

În Siria monahul episcop monofizit de Edessa, Iacov Cerşetorul, persecutat de regimul lui Iustinian, a cutreierat în haine de cerşetor timp de 37 de ani Mesopotamia, şi alte ţări vecine, regenerând bisericile monofizite şi reorganizându-le. De la acesta, monofiziţii de origine siriană s-au numit iacobiţi. Ca şi în Egipt, în Siria mai mult grecii rămăseseră fideli ortodoxiei. Monofiziţii copţi şi iacobiţii se numeau pe ei înşişi ortodocşi sau catolici, iar pe cei ce erau în acord cu împăratul şi cu sinodul, îi numeau în râs „melchiţi", adică adepţii credinţei împăratului, ai Bisericii de stat.

Biserica Armeniei a îmbrăţişat de asemenea monofizitismul. Dar ciudat, toate aceste biserici numite monofizite, lepădau pe Eutyches, începătorul monofizitismului. Aceste biserici s-au desprins de Biserica imperială şi există până astăzi.

Ca şi nestorienii, iacobiţii credeau că sufletele morţilor dorm până la înviere şi nu sunt în rai sau în iad, aşa cum au susţinut din totdeauna creştinii antiohieni, ca de altfel şi alţi orientali din Palestina, Arabia, Egipt şi ca unele vechi biserici antipapale europene. Monofiziţii din Etiopia ţineau la forme vechi, iudaice cum ar fi Sfânta Sfintelor şi chivotul în biserici, circumcizie, legile curăţirii şi alimentaţiei, chiar poligamia şi desigur Sabatul, care fusese ţinut o vreme şi de către egipteni (copţi) nu mâncau porc şi se tăiau împrejur. Pătrunderea mahomedanismului a împuţinat rândurile acestor biserici şi totodată a păstrat caracterul conservator iudaizant.

Pelagius (556-561)

A fost un papă activ, energic. A administrat domeniul pontifical în virtutea Sancţiunii Pragmatice din 554; el a recurs la braţul secular, când la armele spirituale, de aici înainte papii, deja foarte foarte puternici la această dată, sunt singurii stăpâni la Roma.

Pelagius a condamnat simonia, a întreţinut relaţii cu francii şi a publicat scrisori asupra datoriei de a lupta cu schismaticii adică aceia ce s-au despărţit de Biserica Romană. Ceea ce înseamnă că progresele Papalităţii şi noul val de păgânism şi papism, încurajat de expansiunea francilor, determina poate pe unii să se separe de Roma. Odată începută dominaţia papală, de-a lungul a 1260 de ani profetizaţi, papii vor lupta sistematic contra tuturor dizidenţilor un război spiritual şi carnal fără precedent în ceea ce priveşte strategia, tensiunea şi lungimea sa.

În timpul papei Pelagius suevii au adoptat catolicismul. Nu degeaba scrisese Vigilius în 538 episcopului de Braga. Între timp bizantinii cuceriseră (după 554) o parte din Spania vizigotă, principala putere ariană din occident. Dar în orient pierdeau: perşii deveneau tot mai îndrăzneţi iar Iustiniam cel Mare era silit să le plătească tribut. În acelaşi timp, succesele bizantine din occident nu era sortite să dăinuie ci să ajute indirect autorităţii papale.

Iohannes al III-lea (561-574)

În acest timp, longobarzii care locuiau în Panonia romană, după ce îi înfrâng pe gepizii din Câmpia Tisei cu ajutorul avarilor, invadează câmpiile din nordul Italiei, care până astăzi poartă numele de Lombardia (568). Longobarzii (bărbile lungi) erau arieni, în măsura în care nu erau păgâni, aşa cum catolicii era ortodocşi în aceeaşi măsură. În urma lor s-au aşezat în nord saxoni, bavarezi, sarmaţi etc. creştinii vechi din nordul Italiei, pare că în acest fel au fost ocrotiţi de acest paravan barbar de suflul nimicitor la Romei. Peste cinci secole, valdenzii din aceste ţinuturi vor susţine că ei se află acolo pe de timpul papei Silivestru, adică de pe la începutul secolului al IV-lea în acest timp perşii atacau din nou în răsărit.

Benedictus (575-579)

Tot acum slavii invadează Tracia (Bulgaria) şi Grecia. Bizanţul apelează la ajutorul avarilor; totuşi slavii vor fi colonizaţi treptat în Peninsula Balcanică dând naştere în cele din urmă iugoslavilor şi bulgarilor de astăzi. Pe de altă parte, în pus, longobarzii înaintează ameninţând Roma în anul 579.

Pelagius al II-lea (579-590)

Caracteristic Papalităţii din această perioadă este politica oportunistă a acelui slab care caută sprijinul celui mai tare dintre vecini. Invazia longobarzilor a deschis un conflict între longobarzi şi bizantini de care Papalitatea căuta să profite, pentru salvarea autonomiei statului papal.

În răsărit, Iustinian apoi Iustin II, Tiberios şi Maurikios (Mauriciu) au dus războaie lungi, istovitoare, care au măcinat forţele imperiului. Mauriciu a încercat să consolideze dominaţia bizantină în occident dar sistemul de administraţie bizantin care lega pe oameni de pământ, impunea biruri grele şi vâna pe eretici, a dat naştere la răscoale. Imperiul de răsărit trecea prin aceleaşi momente prin care trecuse apusul cu două sute de ani mai înainte. Răscoalele se luau de mână cu invaziile pentru a schimba faţa imperiului bizantin. Deja în timpul lui Iustinian Africa şi Italia fuseseră bântuite de răscoale iar acum Egiptul, Palestina, Siria şi apoi Peninsula Balcanică sunt zguduite de mişcări populare.

În acest timp, Papalitatea se orientează tot mai mult spre occident.

În această epocă încep să se contureze clar anumite caractere care se vor reproduce apoi în mod constant în toată istoria Italiei. Sub acţiunea longobarzilor, Italia este deja decupată în bucăţi separate care nu pot să se unească solid unele cu altele. Puterea civilă şi puterea

religioasă se găsesc deja în opoziţie; „aici este originea luptei dintre Biserică şi stat care a umplut tot Evul Mediu şi care încă nu s-a terminat nici astăzi.” (Villari).

Între timp şi Spania vizigotă acceptă catolicismul roman (589). Burgunzii şi alemanii, stând sub aripile francilor au acceptat şi ei papismul încă mai demult. Insulele Britanice însă nu primiseră încă papismul. Anglo-saxonii era păgâni, picţii şi scoţii de asemenea iar unii irlandezi, britano-romani şi scoţieni era creştini. Au existat anumite legături între creştinii de pe continent (Galia) înainte de întemeierea Franciei şi creştinii britanici. În această zonă se păstrase un tip de creştinism vechi, ca acela din răsărit în sec. II şi III.

Se deosebeau de romani prin faptul că clericii lor se căsătoreau şi se tundeau ca şi răsăritenii, cu ca romanii; ţineau Paştele la un alt timp, nu recunoşteau supremaţia papei şi aveau o altă formă de organizare. În Irlanda era deja unele şcoli monastice vestite prin misionarismul lor, întemeiate de Finian de Clonard. Apoi Sfântul Columba, ucenicul lui Finian, a predicat în Scoţia devenind apostolul scoţienilor. În anul 563, el s-a stabilit împreună cu 12 tovarăşi ai săi în insula Hye (Iona), sub protecţia rudei sale, regele Dalriada, înfiinţând un centru misionar monastic. Columba a reuşit să câştige pentru Evangheliei regatul picţilor, aceşti creştini se numeau kuldei (servii lui Dumnezeu).

În Anglia creştinii britanici era retraşi în munţi dinaintea anglo-saxonilor păgâni care-i persecutau.

Un nou conflict între Roma şi Bizanţ a izbucnit acum, deoarece patriarhul de Constantinopol şi-a luat titlul de „patriarh ecumenic”, adică universal, cea ce în limbajul bombastic bizantin era doar un titlu onorific. Cum însă Italia aparţinea aceleiaşi „oikoumene” şi patriarhul avea al doilea loc după Roma, titlul l-a îngrijorat pe papa Pelagius II care a început să protesteze contra lui Ioan Pustnicul, patriarhul îndrăzneţ. Pelagius II fusese un got născut la Roma. A murit de ciumă în anul 590.

Gregorius (590-604)

Supranumit „cel mare”. Fusese prefect al Romei, în care calitate întemeiase şase mănăstiri în Sicilia. a acceptat coroana papală după o oarecare rezistenţă.

Grigore cel Mare a fost un papă autoritar, care a făcut o serie de reforme în cult. De la el vine cântul gregorian, auster şi lipsit de orice pasiune. A lucrat din răsputeri la disciplina Bisericii şi la răspândirea papismului. A continuat protestele lui Pelagius II cu privire la folosirea titlului de patriarh ecumenic, de către Ioan Pustnicul, mergând până acolo că l-a refuzat chiar le pentru sine, intitulându-se „servul servilor lui Dumnezeu”. Această criză de smerenie a făcut ca toţi papii de aici înainte să-şi înceapă documentele oficiale cu introducerea: Noi, papa cutare, servul servilor lui Dumnezeu …

În anul 592, Gregorius afirmă autoritatea universală a papei de a absolvi pe cineva de vină. A fost un papă teolog şi mare scriitor (aprox. 880 de epistole şi alte scrieri). A apărat folosirea icoanelor ca mijloace intuitive de instruire pentru cei neînvăţaţi, în opoziţie cu episcopul Serenus de Marsilia care vedea în ele ocazia idolatriei. Folosirea imaginilor (picturi şi statui) pătrunsese treptat mai întâi fără adorarea lor iar mai târziu s-a îngăduit şi aceasta fiind o bună compensaţie pentru păgânii convertiţi. Păgânismul încă supravieţuia în diverse zone şi dacă formele lui era interzise, o bună parte din esenţa sa era absorbită de creştinismul de stat. În scrierile sale, Grigore îndemna la convertirea necredincioşilor numai prin convingere. Diavolul are două metode pe care le foloseşte alternativ: diplomaţia şi constrângerea. Grigore era expert în cea dintâi.

El a fost un mare campion al primatului papal şi al catolicismului, în timpul său au acceptat catolicismul longobarzii care invadaseră Italia bizantină.

În anul 596, Grigore a trimis pe călugărul Augustin în Anglia ca să-i câştige pe anglo-saxonii. Aceşti păgâni feroci, care refuzaseră creştinismul britanic, au primit repede catolicismul roman; totuşi în această întreprindere, misionarii romani s-au izbit de rezistenţa brita-

nilor care nu recunoşteau supremaţia nici unui papă şi nu voiau alt cap afară de Christos. La refuzul lor de conlucra cu Roma, în supunere, au primit ameninţări. Apoi războiul, intriga şi înşelăciunea au fost întrebuinţate contra britanicilor până când bisericile lor au fost distruse ori constrânse să se supună papei. Convertirea anglo-saxonilor a adus mai multă glorie lui Grigore decât lui Cezar când acesta cucerise Britania.

Pe la anul 600, papa Grigore, intrigat de îndrăzneala unora care predicau chiar în Roma păzirea Sabatului, a adresat o scrisoare oficială romanilor, avertizându-i contra acelora pe care i-a numit predicatori ai lui Antihrist şi explicând că, în creştinism, Sabatul este Christos.

Între timp, misionarii irlandezi au făcut incursiuni şi în regatul Franc (Franţa Germania) lucrând la răspândirea creştinismului.

În acelaşi timp, Grigore a luptat contra simoniei şi fost un papă filantrop, îngrijindu-se de săraci şi oprimai. În viaţa lui s-au oglindit bine toate calităţile şi defectele papismului.

În anul 602, o răscoală pornită din Peninsula Balcanică l-a răsturnat pe împăratul Mauriciu care şi moarte ucis de centurionul Fokas, proclamat împărat. Lovitura de stat nu pare întâmplătoare. Mauriciu ţinea cu patriarhul de Bizanţ şi nu simpatiza cu pretenţiile deja recunoscute ale Romei. La urcarea pe tron a asasinului Fokas, Grigore nu mai putea de bucurie şi l-a copleşit cu laude: „Să binecuvântăm pe Dumnezeu care schimbă vremile şi regii!" mai târziu, Fokas va recunoaşte întietatea Romei în creştinătate.

Gregorius ca papă stăpânea mari latifundii Bisericeşti în diferite regiuni ale Italiei, în Galia şi Africa – Biserica Romană fiind principala autoritate a Italiei divizate, asumându-şi funcţiile pe care organele de stat nu le îndeplineau şi având în călugări o adevărată miliţie a Papalităţii. Este primul papă sanctificat din această perioadă.

Sabinian (604-606)

Se pare că acesta a introdus în Biserică folosirea clopotelor. În timpul lui perşii au invadat în răsărit ajungând până la Calcedon.

Bonifacius al III-lea (607)

În timpul său, împăratul Fokas numeşte Roma „capul tuturor bisericilor", aşa cum făcuse Iustin şi Iustinian, interzicând ca patriarhul să se numească „patriarh ecumenic", titlu despre care Grigore spusese că este anticreştin şi diavolesc. Acum şi episcopii din nordul Italiei recunosc sinodul al V-lea, intrând în deplină comuniune cu Roma.

Bonifacius al IV-lea (608-616)

La 13 mai 608, a transportat oasele martirilor în vechiul Panteon păgân pe care l-a consacrat apoi Fecioarei. Aici îşi are originea sărbătorirea tuturor sfinţilor.

În răsărit, Fokas este înlăturat în anul 610 şi înlocuit cu Herakleios.

În acelaşi timp, o nouă religie se naşte în orient, care va afecta mult şi îndelung istoria creştinătăţii. Întemeietorul ei, Muhammad Ali Justafa (Mahomed) din Arabia, un mistic fanatic, pretins profet, a început o reformare a păgânismului arab predicând un tip de monoteism care moştenea elemente din iudaism şi creştinism, considerând aceasta drept singura religie relevată, lepădând Biblia creştină şi considerând creştinismul o falsificare a religiei. Nouă religie admitea ca prooroci pe toţi cei din Biblie, inclusiv Iisus (Issa Masih), pe care însă nu Îl consideră ca Fiu de Dumnezeu ,ci doar ca profet, crezând chiar în reîntoarcerea Sa; dar ultimul şi cel mai mare profet era desigur, Mahomed. Noua religie care asemenea iudaismului şi vechiului creştinism oriental, interzicea icoanele şi carnea de porc. Pe de altă parte, însă păstra o serie de elemente păgâne. Era contrapartea orientală a fanatismului.

Deusdedit (616-618)

Numit şi Adeodatus. A mai restrâns privilegiile călugărilor căci Papa Grigore le dăduse privilegii excesive.

Bonifacius V (619-625)

În acest timp, Chosrau al Persiei invadează Palestina şi Egiptul. Se pare că monofiziţii erau mai favorabil perşilor decât bizantinilor.

În anul 622, are loc Hedjira (Fuga lui Mahomed de la Mecca la Medina) care era începutul erei islamice. Islamul îi va uni pe arabi cu ajutorul armelor şi al predicării, dându-le aspiraţii de cavaleri armaţi ai unei religii universale.

Honorius I (625-638)

Continuă creştinarea anglo-saxonilor. A câştigat mare influenţă asupra Italiei prin administrarea „patrimoniului Sf. Petru" şi a colectat un tezaur papal considerabil.

În timpul său, a apărut în răsărit o nouă dispută doctrinară. În eforturile de a împăca pe monofiziţi cu imperiul, împăratul Heraclius a devenit foarte hotărât. Unii monofiziţi au declarat că ar recunoaşte că în Christos sunt două naturi distincte, dacă se admite că El este o singură lucrare (energeia) şi o singură voinţă (telema). În acord cu împăratul, patriarhul Sergios a admis această ideea. Dar Sofronie, patriarhul Ierusalimului, a explodat scriindu-i că ar fi mai bine să nu se dispute problema cu privire la cele două naturi (sau una singură) în persoana lui Christos dar este necesar să se susţină că El este o singură voie (căci El nu are şi voinţa de a păcătui). Honorius a fost şi el de acord. Această concepţie a voinţei unice în Christos s-a numit monoteletism. În anul 638 împăratul a dat un edict (Ekthesis) care interzicea disputa dar ordona să se creadă că în Christos este o singură voinţă. Însă ortodocşii riguroşi nu au fost de acord, de aceea papa a fost dispreţuit de către succesori.

Între timp, arabii năvăleau asupra imperiului, cucerind Siria şi Palestina. În Occident, misionarul scoţian Aidan de Iona, ucenic al lui Columba, a început să predice printre anglo-saxoni.

În anul 633, are loc sinodul din Toledo care interzicea convertirea cu forţa a evreilor. Aceasta ne arată cum se făceau convertirile pe vremea aceea. În tot Evul Mediu evreii vor fi persecutaţi. Dar „iudaizanţii" vor fi şi mai aspru persecutaţi. În răsărit, de asemenea, la cererea patriarhului de Ierusalim, împăratul Heraclius, masacrează pe evrei, vestindu-se totodată, un post între creştini pentru uşurarea conştiinţei împăratului…

Severinus (640)

Ales papă cu aprobarea împăratului dar de la început a condamnat Mcthesis-ul monotelit şi implicit părerea papei Honorius. A murit la două luni după aceea.

Iohanes IV (640-642)

Înnoieşte anatema asupra monotelitismului. Ca urmare, împăratul retractează pe patul morţii acest document sau mai bine zis declară că nu mai răspunde de el.

Mahomedanii cuceresc în acest timp Siria, palestina, Mesopotamia, Egiptul, care sunt desprinse definitiv de Imperiul Bazantin. Posesiunile bizantine din Spania sunt deja pierdute în mâinile vizigoţilor.

Theodorus I (642-649)

Arabii cuceresc Ciprul, Mahomedanii întunecă treptat creştinismul în orient. Creştinii înclină spre papă, rezistând împăratului.

Martinus I (649-654)

În anul 649, convoacă un conciliu în Lateran condamnând monoteletismul împreună cu papa Honorius care-l admisese. Furios pe papă, împăratul de răsărit, Konstans II îl arestează şi îl condamnă pentru mărturii false şi ca uzurpator, trădător şi hulitor, apoi îl exilează în Chersones unde moarte, martir. Cazul stârneşte o indignare generală.

Eugenius I (654-657)

Papa Eugeniu îl lasă pe fostul papă Martin în voia mizeriei şi a ororilor.

În acest timp, pe la anul 657, se iveşte în răsărit o erezie care va tulbura Biserica mai multe secole şi o va atrage în persecuţii crâncene. Noua mişcare numită paulicianism, de la epistolele lui Pavel, a plecat de la un oarecare Constantin supranumit Silvan (în amintirea tovarăşului lui Pavel) şi a apărut pentru prima dată în Siria, pe lângă Samosatra. Era în esenţă o mişcare reformatoare care dorea simplitatea şi curăţia apostolică dar care împrumuta unele idei eronate din surse marcioniste şi nanihelice, aşa cum este tendinţa ca ereziile persecutate să se influenţeze reciproc. Paulicienii s-au răspândit apoi repede în Armenia şi Pont.

Paulicienii credeau că îşi derivă doctrina din scrierile lui Pavel. Înlăturau ierarhia şi ceremoniile religioase, monasticismul, crucea, moaştele, sacramentele externe, icoanele, cultul fecioarei şi al sfinţilor. Chiar botezul şi Cina Domnului le admiteau numai în sens spiritual. Predicatorii lor îşi luau nume pomenite şi scrierile lui Pavel, ei se numeau pe ei înşişi creştini catolici sau ortodocşi iar pe ortodocşii oficiali îi numai „romani”. Secta aceasta împrumutase de la manihei, se spune, o concepţie dualistă. Credeau că afară de bunul Dumnezeu există şi u dumnezeu rău care guvernează această lume, fiind în luptă continuă cu Dumnezeul bun. Că satatul şi Biserica de stat, lumea în general, sunt domeniul dumnezeului rău. Ei condamnau alegerea Bisericii după bogăţii, îndemnând pe creştini la lepădarea bogăţiilor. Mişcarea lor avea şi tendinţe social-politice,

Paulicienii vor intra în Asia Mică, mai târziu în Traci-Bulgaria, unde vor fi cunoscuţi sub numele de euhiţi (rugători) sau bogomili, ca şi între români. Apoi vor fi găsiţi în nordul Italiei, în Franţa şi Germania, sub numele de catari (curaţi) sau sub denumiri batjocoritoare ca: poplicani, patari (rufoşi); vor mai fi numiţi bugri (bulgari), apoi în Armenia vor fi numiţi ierizi sau tondrakiţi. Ioan Damaschin îi numea doxari (îngâmfaţi) sau aposchişti (separaţi).

Despre doctrina lor nu se cunoaşte prea mult direct ci mai ales din relatările adversarilor lor. Unii vrăjmaşi însă au recunoscut că viaţa acestora era într-adevăr curată şi deseori atrăgea admiraţia lumii. Totuşi paulicienii sau catarii nu aveau din Siria până în Franţa aceeaşi doctrină. Erau probleme pe care unii le înţelegeau într-un fel iar alţii într-altul.

Paulicienii cutreierau lumea ca predicatori ambulanţi. Ei se ocupau cu copierea Scripturilor pe care apoi le răspândeau. În ciuda unor teorii eronate, aveau o religie mai creştină de cât a ortodoxo-catolicilor care, deşi fixaseră destul de bine doctrina în sinoade, permiseseră păgânismului să invadeze Biserica în timp ce Biserica şi-a permis să devină o instituţie lumească, de stat. Creştinismul datorează mult acestor eretici, care au păstrat idealul simplităţii originare şi al frăţiei apostolice.

Vitalianus (657-672)

Anatemizează pe arhiepiscopul de Ravenna sub pretextul revoltei contra Romei. la rândul său, acela îl excomunică pe papă. În schimb, Vitalian stă în bune relaţii cu împăratul Constans pe care un sinod îl declarase eretic monotelit.

În acest timp, împăratul voia să-şi mute capitala în Italia. În anul 663, şi-a mutat capitala la Siracuza (în Siclia), unde a murit asasinat. Noul împărat, Constantin IV, stă în înţelegere cu papii.

Vitalianus este primul papă care a trimis în Anglia savanţi de limbă greacă şi latină. Între timp, vechiul creştinism britanic pierduse mult teren în faţa papismului.

Adeodatus (672-676)

În acest timp longobarzii s-au extins în toată peninsula; totuşi n-au anexat statul papal. Regatele lor aveau capitala la Pavia, Milano, Benevento, Spoleto, iar administraţia bizantină neputincioasă, rezida la Ravenna. Arabii cuceriseră deja Persia şi atacaseră Sicilia. În anul 674, au început să atace anual Constantinopol.

Donus (676-678)

Un papă care a îngrijit de săraci. Edictul împăratului l-a declarat liber pe arhiepiscopul de Ravenna dar papa Donus obţine revocarea.

Agathon (678-682)

Se relatează că a dus o viaţă exemplară. Condamnă pe monotelii şi loveşte cu cenzuri pe vii şi pe morţi, cei care susţineau monoteletismul. Al VI-lea sinod ecumenic ţinut la Constantinopol în 680-681 condamnă monotelitismul, stabilind că în Christos sunt două voinţe naturale, potrivit celor două naturi. Papa Agathon îl destituie în sinod pe patriarhul de Antiohia. Pretindea ca şi înaintaţii că vocea lui trebuie respectată ca şi vocea divinului Petru. Patriarhii Bizanţului, ridicându-se contra ortodoxiei formulate de Roma, au lucrat fără să vrea la sporirea autorităţii papale.

În acest timp se întăreşte şi puterea lor temporară, în ciuda atacurilor pe care le suportă în persoana şi în teritoriul lor din partea împăraţilor. La sfârşitul secolului al VII-lea puterea papală se mărea pe seama aceleia a împăratului şi Exarhului de Ravenna. Populaţiile oprimate, căutau sprijin sigur la Biserică. Charles Dielh scrie: „Din întreg orientul bizantin, din cetăţile Italiei, din insulele Mediteranei, chiar din Africa, populaţia solicita protecţia episcopului Romei… Între reprezentanţi împăratului şi papă, alegerea lor era dinainte făcută… În sec. Al VII-lea Roma nu recunoştea într-adevăr alt suveran decât papa.”

Leo II (683-684)

Aprobă canoanele sinodului al VI-lea, care condamna ca eretici pe patriarhii de Constantinopol, Alexandria şi Antiohia. L-a declarat eretic în mod oficial pe decedatul papă Honorius, ceea ce dă mare bătaie de capă teologilor catolici care se străduiesc să demonstreze infailibilitatea papilor.

Benedictus al II-lea (684-685)

Iubit de popor dar se poartă sever cu prelaţii, în dorinţa unităţii.

Iohannes V (685-686)

A fost acuzat că şi-ar fi pus pe cap coroană imperială.

Conon (686-701)

La moartea lui Conon, cei doi antipapi scot capul dar poporul îl alege pe Sergius, un preot incapabil. Oferă exarhului 200 de livre de aur ca să-l lase în pace. Iată o metodă prin care putea fi menţinută autonomia micului regat papal.

A refuzat să confirme deciziile sinodului Trullan din Constantinopol, deoarece autoriza căsătoria preoţilor, în timp ce papii nu admiteau.

În acest timp, împăratul Iustinian II a trimis trupe împotriva statului papal dar a dat greş. Papa a câştigat. Împăratul a fost răsturnat de bizantini în anul 695 dar a reuşit să revină la tron cu ajutorul bulgarilor. În continuare a căutat pace cu papa.

În acest timp, arabii au cucerit şi nordul Africii. bisericile africane se vor strânge treptat, sub dominaţia mahomedană. Populaţia din provinciile bizantine îi privea pe arabi ca eliberatori deoarece regimul bizantin era asupritor. Arabii nu au persecutat sângeros pe creştini, totuşi i-au determinat pe diferite căi să adopte islamul, care, în câteva decenii se întinsese din Persia şi Armenia până aproape de Oceanul Atlantic.

Ioan al VI-lea (701-705)

În timpul său, longobarzii voiau să ia Roma. Dar papa intervine cu daruri şi salvează situaţia. Autoritatea temporală a papei înfloreşte.

Iohannes al VII-lea (705-707)

A primit de la regele longobarde Aripert II ca omagiu, o parte din cuceririle pe care acesta le făcuse în Italia bizantină. Aripert a recurs la acest omagiu la ales de teama împăratului. Dar, miraţi de pretenţiile papei şi de lăcomia acestui tron, longobarzii încep să pretindă Roma.

Sisinnius (708)

A decretat restaurarea zidurilor Romei.

Constantin (708-715)

Împăratul Iustinian II i-a sărutat picioarele. Se pare că papa Sergius ar fi fost primul căruia i s-au sărutat picioarele. Dar şi până aici episcopii erau salutaţi în genunchi, aşa încât obiceiul a evoluat natural.

Gregorius al II-lea (715-731)

Un ciudat decretali al acestui papă autorizează luarea unei a doua soţii dacă prima este sterilă.

Pe vremea aceasta domnea la Constantinopol, împăratul Leon al III-lea Isaurianul, un tip de militar energic. De numele lui se leagă începutul mişcării iconoclaste. După cum s-a arătat în paginile anterioare, cultul icoanelor a pătruns treptat; icoanele s-au folosit mai întâi ca obiecte de artă şi mijloace intuitive de educaţie religioasă. Dar în răsărit, spre deosebire de apus, deja începuseră să fie venerate imaginile în diferite moduri. Această practică a stârnit o reacţie din partea unor teologi ca Tomas de Claudiopolis, Constantin de Nacole şi Teodosius de Efes. Aceştia aduceau ca argument porunca a doua a Decalogului şi obiceiurile Bisericii vechi. De asemenea, mahomedanii, paulicienii şi alţi eretici îi acuzau pe ortodocşii de idolatrie.

În aceste condiţii, împăratul Leon Isaurianul, a dat ordin n anul 726, ca icoanele să fie ridicate mai sus în Biserică pentru ca poporul să nu le mai poată săruta. Sau să nu li se închine. Patriarhul Ghermanos împreună cu clerul şi poporul cuvios, s-a opus. Iritat, împăratul a dat ordine din cauză că a fost contrazis şi mai severe, iar în anul 730 a ordonat să fie scoase din biserici icoanele. Patriarhul, se spune că în înţelegere cu papa Grigore al II-lea a încercat să-l potolească pe împărat, spunând că un asemenea ordin, chiar de ar fi just, nu este de competenţa împăratului, ci aparţine ierarhiei şi sinodului. Însă pe temeiul preoţiei împărăteşti, care funcţiona la Bizanţ, încă din vream lui Constantin cel Mare, împăratul a răspuns: „Sunt împărat şi preot”. Atunci patriarhul şi-a depus demisia iar împăratul a ales în loc pe singhelul

Anastasios, un călugăr flexibil. Este stranie această simpatie a clerului pentru cultul icoanelor, care nu era susţinut decât de practica populară.

Schimbarea patriarhului a scos la iveală şi curajul altor episcopi care s-au aliat împăratului, începând astfel iconoclasmul (distrugerea icoanelor).

Gregorius al III-lea (731-741)

Papa l-a declarat eretic pe împăratul Leon Iconoclastul. Mişcarea iconoclastă se întinsese şi în Italia bizantină, afară de teritoriul longobard. Poporul, superstiţios, s-a revoltat. În Italia au călcat în picioare statuia împăratului şi voiau să aleagă un alt împărat. Ca şi cum ar fi fost atacată temelia creştinismului! Papa a scris împăratului că ceea ce face este o crimă. Dar împăratul, supărat, s-a supărat pe papă, luându-i moşiile din Italia de jos şi administrarea Iliricului răsăritean. A trimis contra Italiei o flotă dar corăbiile au fost nimicite de furtună. În răsărit, Sf. Ioan Demaschin a ridicat vocea contra fanatismului împăratului, poporul îl ura nespus de mult pe împăratul spărgător de icoane.

Mişcarea iconoclastă a lăsat un răgaz paulicienilor persecutaţi. În anul 685, Constantin Silvan fusese omorât cu pietre din ordinul împăratului Constantin Pogonat. Dar acest pionier al paulicienilor a murit atât de liniştit încât Simeon, ofiţerul imperial care conducea execuţia, cuprins de admiraţie, a devenit şi el paulician. Apoi Simeon a urmat la conducerea sectei sub numele de Tit, până în anul 690 când a fost şi el executat sub Iustinian al II-lea. Noul conducător, Genesios-Timotei a obţinut toleranţă religioasă de la împăratul iconoclast Leon Isurianul.

În insulele Britanice, creştinismul de tip vechi era deja înăbuşit. Se adoptase papismul iar rămăşiţele creştinilor kuldei, o mână de oameni, abia au mai putut supravieţui sub anatemele romane. Unii dinte kuldei păziseră Sabatul şi sabatizarea zilei a şaptea va fi condamnată în această zonă după secole.

Zacharias (741-752)

A determinat pe longobarzi să-i cedeze provinciile Romagnei, inspirând pe regele Rachis să se lase de deşertăciunile acestea pământeşti. Ca urmare, Rachis a abdicat, a aruncat coroana şi a acceptat tunsura… Astfel poftele pontifului au fost bine servite de subtilitatea sa.

În apus, Zacharias îşi demonstrează puterea autorizând pe majordonul Pepin din Francia să ia coroana regală, dezlegându-l pe el şi pe tot poporul franc, de jurământul de credinţă faţă de regele legitim Chilperic. Regele a fost detronat şi la ordinul papei a fost făcut călugăr.

În răsărit, la moartea lui Leon Isaurianul, poporul l-a respins pe fiul său, Constantin Copronim, alegând pe cumnatul său; Artabasdus, care simpatiza cu icoanele. Dar Constantin Copronim l-a învins pe Artabasd deoarece armata era de partea sa şi în această controversă armata a fost împotriva icoanelor. După ce l-a învins pe Artabasd, Constantin l-a orbit şi i-a luat tronul. Totodată l-a pedepsit şi pe patriarh pentru că cedase în faţa revoltei poporului; l-a biciuit, l-a orbit, apoi l-a purtat prin capitală călare cu spatele înainte pe un măgar. Totuşi l-a lăsat patriarh.

Constantin a fost un mai mare oconoclast decât tatăl lui de aceea adversarii l-au poreclit „Kopronimos” (nume de gunoi) inventând legenda că pe când era prunc şi-a făcut nevoile în apa botezului, ca revestire pentru ce avea să facă în viitor. Constantin Copronim a avut apoi mari biruinţe împotriva arabilor izgoniţi din Asia Mică, din Cipru, din Armenia şi Mesopotamia. Iconoclaştii susţineau că sunt sprijiniţi de Dumnezeu din pricină că luptaseră contra icoanelor.

Dar în Italia, împăratul nu şi-a putut demonstra vitejia la fel de bine. Longobarzii au reuşit să cucerească exarhatul de Ravenna şi oraşele Rimini, Ancona, Fanno, Pesaro şi Senigallia. Bizanţul mai păstra în Italia doar Veneţia şi sudul Italiei.

Stephanus al II-lea (752-757)

Longobarzii, în expansiunea lor în Italia, ameninţau chiar Roma. În aceste împrejurări, papa pleacă el însuşi în Francia să ceară ajutor deoarece răsăritul (Constantin Copronim) nu-l putea sprijini acum. Noul rege franc, Pepin cel Scurt, s-a năpustit contra longobarzilor învingându-i pe Aistulf la Pavia (755) şi cucerind exarhatul de Ravenna şi ducatul Romei (Romagna) pe care apoi le donează oficial papei în 756, „sufletul său şi al francilor”… Astfel, puterea temporală a papei s-a mărit atât de mult încât cei mai mulţi socotesc că acesta este începutul Statului papal.

Între timp. Constantin Copronim a pregătit convocarea unui sinod care să impună înlăturarea icoanelor. În anul 754, au fost adunaţi la Constantinopol 338 de episcopi care au declarat că slujirea icoanelor este idolatrie, violare a poruncii a doua şi că obiceiul a fost introdus în Biserică de către Satana. Sinodul care s-a declarat ecumenic a anatemizat pe apărătorii icoanelor, în special pe papii Grigore al II-lea şi al III-lea, şi pe teologul Ioan Damaschin din Ierusalim. Apoi a fost numit un alt patriarh supus, care şi acesta va fi executat după 12 ani. Sinodul interzicea pe viitor chiar facerea icoanelor. Deciziile au fost publicate în tot imperiul şi cetăţenii au fost puşi să jure că le vor păzi. Majoritatea a ascultat, cel puţin de frică. Dar, în secret, mulţi dintre ei se închinau icoanelor.

Majoritatea clericilor însă nu mai luptau pentru icoane. Un mic număr de preoţi şi mai ales călugării s-au opus sinodului. Ca urmare au fost maltrataţi în diferite moduri, batjocoriţi şi mutilaţi. Unora li s-a scos ochii, altora li s-au tăiat urechile şi nasul ori li s-au ciuntit mâinile. Unora li se ungea barba cu răşină şi li se dădea foc, altora li se spărgeau capetele cu icoane. După asemenea „reformă”, nu este de mirare că icoanele au început să fie socotite esenţa cultului creştin, fiind sfinţite de martiraj… Papa Ştefan s-a aşezat în fruntea celor ce au protestat, opunându-se sinodului şi nerecunoscându-l ca sinod ecumenic. Chiar alipirea noilor ţinuturi Romei papale era o răzbunare a papei faţă de împărat.

În acest timp, a murit ca martir în Frislanda, misionarul catolic anglo-saxon Winfried (Bonifatius) după ce lucrase peste 30 de ani pentru creştinarea germanilor păgâni, organizând biserici supuse papei. A fost un misionar pe cât de zelos în misiunea sa, pe atât de intolerant cu cei ce acea alte opinii, ceea ce năştea duşmănie. Unii dintre oponenţii săi nu doreau altceva decât ca Biserica Germaniei să nu fie supusă papei. Printre aceştia era franconul Adalbert, scoţianul Clement şi irlandezul Vigilius, episcop de Sasburg.

Germanii care intraseră în imperiu erau de mult catolici. Chiar şi alemanii, strămoşii elveţienilor, primiseră creştinismul pe la anii 600, de la irlandezul Columba, care pătrunsese până în Italia. Aceste opere misionare vor fi „desăvârşite” mai târziu de către franci, suporterii papismului.

Paulus I (757-767)

Un papă politic. Apelează la ajutorul francilor contra longobarzilor, ţinând totodată la distanţă pe regele longobard, prin promisiuni deşarte. Vrăjmaş al împăratului Constantin Copronim.

În acest timp, împăratul a voit să distrugă monahismul. A ordonat călugărilor să se căsătorească. Mănăstirile le-a transformat în grajduri sau în cazărmi. Pe călugări i-a fugărit prin capitală cu câte o femeie la braţ. Icoanele zugrăvite în biserici au fost înlocuite cu scene de vânătoare.

Mahomedanii cuceriseră între timp orientul până la valea Idului şi în vecinătatea Chinei. Iar în occident, pătrunseseră în Spania, cucerind definitiv regatul catolic vizigot, şi întemeind emiratul de Cordova. Numai nord-vestul Spaniei rămăsese în afară, cuceriri arabe.

Papin cel Scurt, deşi prieten cu califul sarazinilor, (arabilor) ceea ce nu-l califica drept „prea creştin” a refuzat totuşi să-şi dea fiica fiului lui Constantin Copronim, zicând: „Eu sunt duşmanul duşmanilor papei şi Sf. Scaun îmi interzice orice legătură cu schismaticii….”. este

ciudat că orice Biserică îşi urăşte mai mult proprii dizidenţi sau eretici decât pe vrăjmaşii ei hotărâţi. Spiritul intoleranţei este un păgânism mult mai grav decât orice compromis dogmatic sau ritual. Aceasta deoarece esenţa creştinismului este iubirea faţă de aproapele.

Stefanus al III-lea (768-772)

La moartea papei Paul, ducele de Toscana pusese papă pe fratele său. Poporul alesese însă pe altul. O puternică partidă l-a ales pe un al treilea ceea ce a dus la încăierări şi vărsări de sânge. În final, a câştigat al treilea, care a rămas papă sub numele de Ştefan al III-ea (sau al IV-lea după numărătoare). Pentru nici un alt scaun nu au fost mai multe intrigi, mituri şi vărsări de sânge decât pentru „sfântul scaun" de la Roma…

Hadrianus (772-795)

În acest timp papa Adrian a salvat Roma care, prin trădarea unui ministru era gata să cadă în mâinile longobarzilor. Regele longobard Dezideriu se aruncase asupra domeniilor pontificale, asediind Roma şi obligându-l pe papă să-i satisfacă anumite cereri. Dar papa, a trimis în secret vorbă în Francia şi armata lui Carol Magul a salvat situaţia. În anul 774, Dezideriu este definitiv înfrânt, apoi ţinut prizonier în mănăstirea Corbie. Carol Magul i-a luat coroana de fier, punând-o pe capul său. Cu aceasta regatul longobard dispare. Vor mai rămâne în Italia numai câteva ducate longobarde.

În răsărit, la moartea lui Constantin Copronim, se părea că s-a stins cultul icoanelor. Doar călugării îl mai susţineau pe faţă. Fiul lui Constantin Copronim, împăratul Leon Hazardul, se crede în linişte de partea aceasta. Dar după 5 ani de domnie, descoperă icoane chiar la căpătâiul soţiei sale Irina. Alarmat, dispune să se facă o severă percheziţie la curte şi află încă şi alţi oconoduli (slujitori ai iscoanelor). Împăratul i-a pedepsit, începând chiar cu soţia lui dar curând a murit otrăvit. Irina a devenit regentă în numele fiului ei minor, Constantin Profirogenetul. Cu toate că împărăteasa era iconodulă, cinstitorii icoanelor nu îndrăzneau să iasă la iveală, temându-se de armată. Dar în anul 784, când patriarhul Pavel a demisionat ca protest contra iconoclasmului, o adâncă mişcare s-a produs în imperiu.

Noul patriarh Tarasios, a fost secretar laic al Irinei, a propus convocarea unui sinod ecumenic. Au fost chemaţi patriarhii din răsărit, papa Adrian, precum şi episcopii din Imperiul Bizantin. Dar când să se ţină sinodul, în 786, garda imperială împreună cu alţi iconoclaşti, au împresurat Biserica în care se ţinea sinodul, împiedicându-l. ca urmare, sinodul a fost închis şi amânat. Apoi împărăteasa, ca să scape de garda imperială, a trimis-o în Asia Mică, unde a fost dezarmată. S-a convocat un nou sinod la Niceea (pentru a avea prestigiul primului sinod) prezidat de Tarasios şi compus din 330 de episcopi, plus călugări care au avut vot consultativ.

Chestiunea s-a discutat pe „baza" Bibliei şi tradiţiei părinţilor Bisericii. S-a anulat decizia „pseudosinodului" anterior iar episcopii care luaseră parte la acel sinod iconoclast au fost iertaţi după ce şi-au mărturisit greşeala… (Monahii însă au murmurat contra acestei măsuri blânde). Doctrina ortodoxă cu privire la icoane a fost definită astfel: este permis şi plăcut lui Dumnezeu să se folosească icoane, dar cultul lor să fie numit cinstire (venerare şi prosternare) nu adorare (slujire în adevăr) căci aceasta din urmă se cuvine numai lui Dumnezeu. Iar cinstirea este relativă pentru că se cinsteşte persoana reprezentată, nu icoana propriu zisă. Această doctrină este până astăzi poziţia Bisericii Romane şi răsăritene. În practică însă, cultul icoanelor n-a făcut decât să înmulţească superstiţiile de esenţă până când au luat locul adevăratei închinări în spirit şi adevăr. Căci în realitate, distincţia sofisticată între venerare şi adorare, între mijlocirea Mariei şi a lui Christos, a rămas nulă. Şi o mare parte de vină o poartă iconoclaştii care rin procedurile lor sălbatice n-au făcut decât să întărească dragostea de idolatrie.

S-a hotărât apoi reabilitarea icoanelor şi deciziilor sinodului au fost trimise şi în apus. Dar în Francia lui Carol cel mare s-a stârnit opoziţii faţă de sinod. Fiindcă deciziile sinodale trimise acolo de papa Adrian ar fi fost, se zice „traduse greşit". Ca şi cum ar trebui mare fineţe intelectuală ca să se înţeleagă sensul poruncii divine. Pe de altă parte, Carol cel Mare era ofensat că se ţinuse un sinod „ecumenic" fără participarea sa. Episcopii catolici franci, de asemenea sau opus deoarece până atunci consideraseră icoanele doar ca tablouri intuitive sau ornamente, şi nicidecum ca obiecte de cult. Ca urmare, în anul 790, Carol Magul a scris faimoasele sale „patru cărţi caroline", în care hotăra că icoanele să nu fie desfiinţate dar nici venerate ci să rămână ca obiecte de veneraţie doar crucea, vasele sfinte, Evanghelia şi relicvele (rămăşiţele pământeşti al sfinţilor)… ceea ce ne dovedeşte cât de confuzi erau creştinii de atunci cu privire la închisoare. Sinodul de la 794 de la Frankfurt s-a declarat contra iconoclaştilor dar şi contra cultului icoanelor. Opoziţia a durat în Francia până pe la anii 850.

Leon al III-lea (795-816)

A trimis ca omagiu lui Carol cel mare, cheile mormântului Sf. Petru. Dar vrăjmaşii alegerii sale l-au blamat. Atacat în timpul unei procesiuni, a fost doborât la pământ, lovit şi lăsat să moară. Salvat de partizanii săi, l-a implorat apoi pe Carol cel mare care a venit, l-a reinstalat şi i-a îndepărtat pe vrăjmaşi săi. Apoi papa Leon al III-lea l-a încoronat pe Carol cel Mare, dându-i titlul de împărat roman. Acest sfânt Imperiu Roman continuându-se apoi cu Sf. Imperiu Romano-German, va dura până la Napoleon (1806) şi va fi principalul sprijin şi totodată adversar al Papalităţii, demonstrând continuu validitatea profeţiei lui Daniel despre dezbinarea împărăţiei aliajului de fier şi lut.

Îngenuncherea lui Carol cel Mare pentru a primi din mâna papei diadema imperială, a devenit ritualul curent al încoronărilor împăraţilor. Astfel, papa era mijlocitorul şi reprezentantul cerului care ofere împăraţilor domnia şi la nevoie le-o lua…

Carol cel Mare a interzis episcopilor să aibă mai multe femei… (papa ordonase însă ca nici măcar diaconii să nu fie căsătoriţi). Le-a interzis să ia femeia altuia, ceea ce se întâmpla des în cazul clerului celibatar. Le-a interzis să frecventeze cârciumile (Iată de unde-şi sorbeau inspiraţia oamenii care trebuiau să înveţe pe alţii să se închine…). Cu toate acestea, Carol Magul însuşi nu a fost un model de moralitate ci un model de lux şi desfrâu. A luptat pentru convertirea saxonilor păgâni din Germania, silindu-i să se creştineze. Dar iubirea lor de libertate şi ura lor faţă de ceastă religie intolerantă şi sângeroasă în numele lui Iisus cel blând, i-a determinat pe saxoni să se apere cu îndârjire. Conducătorii lor au primit botezul şi saxoni s-au supus francilor dar au continuat să se revolte ceea ce a dus la pedepse aspre. În anul 782, la înăbuşirea revoluţiei din Verden, au fost decapitaţi 4.500 de saxoni…

În acest timp în răsărit a început o mişcare dizidentă între paulicieni. În jurul anului 800, unul dintre capii lor, Baanes, poreclit Murdarul a căzut în erezia antinomiană pe care o susţinuseră şi vechii gnostici (nicolaiţii, carpocraţienii etc). aceasta provine dintr-o înţelegere eronată a doctrinei lui Pavel că nu suntem îndreptăţiţi prin lege, ci prin har, înţelegând că ascultarea de legea morală ar fi legalism primejdios (2 Petru 3,15-18; 2 Ioan 6,11; Iuda 3-4; Iuda 8; Apoc. 2,6.15; 22,14.15). unele exagerări al paulicienilor, punând mai mult preţ pe doctrina lui Pavel şi respingând Primul Testament, poate si fi dus natural în această direcţie. Dar este posibil ca informaţiile pe care le avem despre ei să fi fost denaturate şi din cauza prezenţei în rândurile lor a unor învăţători rătăciţi ca Baanes. (Doctrinele şi practicile multor secte de astăzi sunt de asemenea cunoscute greşit…).

Contra teoriilor lui Baanes a luptat predicatorul paulician Serghios (Tihic) un bărbat auster care avea succes. Paulicienii continuau să se răspândească.

Stephanus al IV-lea (817)

A fost ales fără acordul regelui Ludovic Piosul. În schimb, el l-a încoronat pe rege la Reims, Francia.

Pascal I (817-824)

De asemenea întronat fără să aibă consimţământului împăratului occidental. Ludovic Piosul se plânge de aceasta şi trimite ambasadori la Roma. Acolo ambasadorii sunt junghiaţi şi Roma refuză să-i predea pe vinovaţi. Papa trimite împăratului… scuze şi linguşiri, fără să-i pedepsească pe vinovaţi. Puterea pe care o apăraseră francii va deveni ca un şarpe încălzit la sân…

Eugenisu al II-lea (827)

Are loc o schismă sângeroasă cu Zitimus, un rival al papei.

Valentin (827)

În timpul lui, se impune tuturor celor ce-l vizitează pe papă să-i sărute picioarele. Observaţi că Mântuitorul Însuşi nu a permis uneori (Ioan 20,17), fiindcă voia mai întâi să Se asigure de acceptarea jertfei Sale de către Tatăl.

Grigorius al IV-lea (827-844)

În urma unor păcate politice ale lui Ludovic Piosul, episcopii au lansat o cruciadă contra lui. Ca urmare, proprii lui fii iau armele contra sa. Împăratul este întemniţat şi înjosit de ai săi, iar domnii şi clericii din regatul său sunt destituiţi de către papa Grigore al IV-lea cu vrăjmaşii şui Ludovic. Acoperit de sacul penitenţei, împăratul Ludovic Piosul a fost încarcerat. Dar fiii său au ajuns la ceartă şi Ludovic a revenit la tron. Ludovic a confirmat donaţia francă în favoarea Romei.

Un sinod din Paris în vremea acestui Ludovic s-a pronunţat contra icoanelor. Episcopul Claudius de Torino şi arhiepiscopul Agobard de Lyon, erau chiar iconoclaşti hotărâţi.

În răsărit, regenta Irina a răsturnat de la domnie pe fiul ei, Constantin P., continuând să domnească singură. Dar în timpul acesta, armatele bizantine nu mai erau biruitoare ca pe vremea împăraţilor iconoclaşti. De aceea, vrăjmaşii icoanelor au început să susţină din nou că înfrângerile se datorează restabilirii „idolatriei”. De aceea, în anul 813, armata a ridicat la tron un militar, pe Leon Armeanul care începuse iarăşi prigonirea bietelor icoane… Patriarhul Nikoforos fusese exilat, deoarece nu voise să se lepede de icoane, dar, din exil, îi încuraja pe iconoduli; teologul Teodor Studitul susţinea şi el icoanele. Ca urmare şi el, ca şi alţii, a trebuit să sufere. Cultul icoanelor a fost iarăşi desfiinţat şi o nouă sciziune s-a produs între patriarhia de Constantinopol (eretică) şi celelalte patriarhii din apus şi din răsărit.

Urmând la tron Mihail Bâlbâitul, acesta a permis folosirea icoanelor în particular. Dar fiul său Teofilos a hotărât pedepse mari chiar pentru meşterii de icoane. Pe scaunele episcopale au fost puşi iconoclaşti, unii chiar fără cultură teologică. În anul 842, murind Teofil, a devenit regentă soţia sa, Teodora, în numele fiului ei, Mihail al III-lea. Ironia istoriei a făcut ca tot o femeie să restabilească cultul icoanelor. Împărăteasa Teodora a permis această idolatrie şi a început înlăturarea iconoclaştilor. În anul 842, noul patriarh Metodiu Mărturisitorul, a ţinut un nou sinod care a confirmat sinodul al VII-lea, ecumenic, iar data de 19 feb. 843 care celebra triumful contra iconoclaştilor, a fost hotărâtă ca sărbătoare pe viitor (duminica ortodoxiei). De atunci icoanele au rămas să doarmă liniştite sau să plângă în libertate în biserici, superstiţiile adoratorilor lor.

Sergius al II-lea (844-847)

După moartea lui Ludovic Piosul în apus episcopii s-au adunat şi au împărţit coroane fiilor lui, proclamând dreptul învingătorului. Învinsul (Lothar) este detronat fără alt motiv. Totuşi, Lothar a rămas puternic. Şi pe vremea papei Sergius al II-lea care fusese papit (consacrat papă) fără consimţământul său, Lothar a trimis o armată contra Romei în frunte cu fiul său. Acolo josniciile papei şi ale romanilor au mărit conflictul. Apoi s-a ajuns la pace. Papa Sergius în consecinţă, a recunoscut în conciliu pe Lothar drept suveranul Romei, iar Lothar l-a recunoscut pe Sergiu papă.

Leon al IV-lea (847-855)

Încă din anul 827 arabii începuseră să atace Sicilia şi s-o cucerească. Prin 840, ei devastau sudul Italiei, iar în 847 arabii au venit contra Romei. dar papa Leon al IV-lea îi alungă. O furtună le-a împrăştiat flota, Leon triumfând asupra lor. Apoi a ridicat noi fortificaţii la Roma (Cetatea leonină).

Unii autori de mai târziu au transmis o legendă care circula despre faptul că după Leon al IV-lea ar fi urmat ca papă… o femeie, sub numele de Ioan al VIII-lea, Anglicus (sau papisa Ioana). Se zice că ar fi fost o fată din Mainz care, sedusă de un peţitor, a plecat cu el la Atena unde a devenit foarte învăţată. Apoi ar fi venit la Roma deghizată în bărbat şi după ce a intrat în rândul clerului, a reuşit să ajungă pe scaunul papal păstorind doi ani şu jumătate. Fiind gravidă, ar fi născut chiar n timpul unei procesiuni un copil, fiu de cardinal… Consternat, poporul a fugit părăsind-o şi a murit. Ba încă chiar ea l-ar fi încoronat pe Ludovic al II-lea.

Povestea este destul de gogonată ca să poată fi adevărată. Nu este nevoie să admitem că o femeie profana astfel „sfântul scaun” când el a fost profanat cu păcate mult mai grele de către cei mai mulţi dintre bărbaţii care l-au ocupat. Totuşi legenda a fost crezută mai târziu chiar de papi şi a fost înscrisă în cronici, unii susţinând-o chiar în timpurile moderne. În tot cazul, la alegerea papilor, mai târziu, a început să se precizeze: „Avem un papă bărbat”. O legendă similară a circulat în apus despre o femeie care a ajuns patriarh de Constantinopol…

În acest timp, în răsărit, împărăteasa ortodoxă Teodora a început persecutarea paulicienuilor, (Unii dintre ei luaseră parte şi la răscoala lui Toma Slavul, împreună cu cei ce urmăreau restabilirea icoanelor şi dreptate socială). Deşi persecutaţi şi înainte, acum au fost zdrobiţi în mod sălbatic, Teodora s-a putut lăuda că a ucis peste 100.000 de paulicieni prin spânzurătoare, sabie şi flăcări. În disperarea lor, paulicienii au luat armele, stabilindu-şi centrul la Tefrike, la hotarul estic al imperiului şi cauzând mari neajunsuri bizantinilor.

Benedictus al III-lea (855-858)

Totodată a fost ales de unii ca papă Anastasius. Dar Anastasius a fost exclus iar Benedict confirmat de împăraţi. El se ascunsese (ca Saul) ca să nu fie făcut papă. Dar ieşind din ascunzătoarea sa, ca papă şi-a încărcat familia de bogăţii şi onoruri… Supranumit patriarhul nepotismului. Începând cu el, mulţi papi până în timpurile moderne şi-au înălţat rudele în funcţii mari, încărcându-le de bogăţii.

Nicolas I (858-867)

A refuzat şi el papatul la început, dar apoi l-a acceptat pentru a da creştinătăţii un exemplu de stângăcie şi ipocrizie. El şi-a adăugat o coroană de aur la mitră, fiind primul papă care şi-a pus coroană. S-a adresat marilor potenţaţi ca unor sclavi. Pe Ludovic al III-lea l-a constrâns să-i ducă calul de căpăstru în public. Pentru a se sustrage autorităţilor omeneşti, se asemăna cu Dumnezeu. Pe cei ce-l contestau (împăraţi, patriarhi, episcopi) îi excomunica, făcând să crească prin aceasta şi mai mult autoritatea Papalităţii.

În anul 857, a apărut cel mai vestit document fals din toată istoria sub numele „Decretaliile Sfântului Isidor”. Aceste acte false erau scrise ca şi cum ar fi fost făcute de istoricul Isidor din sec. VI şi voia să susţină că toţi episcopii Romei, de la început şi până atunci, fuseseră recunoscuţi de Biserică drept judecători supremi. Papa Nicolae (indiferent dacă ştia sau nu că sunt falsuri) a minţit afirmând că documentele fuseseră păstrate din timpuri străvechi în arhivele Bisericii romane. Această fraudă literară, cea mai mare din istorie, a întărit mai mult decât orice altceva, Papalitatea, formând în mare parte baza legii canonice a Bisericii romane.

În timpul papei Nicolae a început să se ascută conflictul trandiţional dintre Biserica papală şi cea răsăriteană. În timp ce răsăritenii recunoşteau Roma drept prima dintre patriarhii, dar fără drept de jurisdicţie asupra răsăritului, Papalitatea, tot mai puternică, pretindea jurisdicţia universală asupra creştinătăţii. Răsăritenii voiau ca papa să fie şi el supus sinodului tuturor episcopilor. Dar papii pretindeau că ei nu pot fi judecaţi nici de împăraţi, nici de sinoade. Şi în apus au fost destui care gândeau ca răsăritenii, dar în apus Papalitatea a reuşit să-şi realizeze deseori pretenţiile. Paralel cu acesta crescuse tensiunea dintre cele două biserici şi la nivel popular. Italienii îi urau pe greci şi invers. Grecii, considerându-se civilizaţi, îi socoteau pe italieni barbari. Când papa l-a numit pe Carol cel Mare împărat al apusului, aceasta a stârnit la culme indignarea Constantinopolului care fiind capitală din sec. IV a întregului imperiu roman, voia în această privinţă vechea onoare. Sau cel puţin să nu se reînnoiască imperiul de apus fără acordul Bizanţului.

Afară de aceasta existau diferenţe doctrinare şi rituale între cele două biserici. Răsăritenii erau nemulţumiţi că latinii adăugaseră la crez cuvântul „filioque” (şi de la Fiul) cu privire la purcederea Duhului Sfânt, în timp ce răsăritenii credeau că El purcede numai de la Tatăl. De asemenea, răsăritenii condamnau faptul că apusenii posteau sâmbăta ca marcioniţii, şi că mâncau sânge sau animale sugrumate: că mâncau ouă şi apte n postul mare: că zugrăveau pe Mântuitorul în chipul unui miel, că interziceau preoţilor căsătoria. Un alt motiv a mai fost şi luarea moşiilor papale din Italia de jos de către bizantini, iar mai târziu, „confiscarea” posesiunilor bizantine din nord (Exarharul de Ravenna) de către franci în favoarea papilor.

În timpul papei Nicolae I schisma a izbucnit pe motivul legitimităţii patriarhului de Constantinopol. Cearta dintre cei doi patriarhi de Constantinopol, Fotios şi Ignatios, împreună cu partizanii lor, a tulburat nu numai răsăritul ci a cerut convocarea unui sinod ecumenic propus de către Foticos, actualul patriarh. Papa Nicolae a găsit în aceasta ocazia de a-şi afirma dreptul de jurisdicţie, trimiţând doi delegaţi care să-l reprezinte pe papă ca unicul judecător şi nu ca primul între patriarhii egali (primus inter pares), ba chiar aducând anumite mustrări împăratului şi patriarhului. Dar sinodul l-a confirmat pe Fotius şi l-a lăsat destituit pe Ignaţiu, ceea ce i-a determinat pe ignaţieni să apeleze la papă. În anul 863, papa Nicolae a destituit pe delegaţii săi pentru că îşi întrecuseră atribuţiile de simpli reprezentanţi ai papei, votând de partea sinodului. Apoi l-a declarat legitim pe Ignaţiu şi l-a declarat destituit pe Fotiu.

Atitudinea papei a ofensat Constantinopolul. Deciziile lui n-au fost luate înseamnă, va încă împăratul Mihail Beţivul a răspuns vehement şi dispreţuitor papei. În anul 865, papa a scris împăratului pe aceleaşi ton iar în anul următor a smuls Biserica bulgară de sub administraţia răsăritenilor.

Bulgarii fuseseră „convertiţi” în anul 864 de misionari răsăriteni şi organizaţi de preoţii răsăriteni. Dar papştii au căutat să-l atragă de partea lor pe Bogoris (Boris) regele bulgar, astfel încât la cererea lui papa a trimis acolo oameni de-ai lui iar clericii răsăriteni au fost alungaţi cu injurii. Apoi latinii au înnegrit pe răsăriteni înaintea bulgarilor… ca răspuns, patriarhul Fotiu a scris o enciclică contra latinilor iar în anul 867 a convocat un sinod la Constantinopol care a condamnat anumite practici ale apusenilor şi a declarat pe papa Nicolae destituit şi excomunicat. După aceasta o ambasadă a împăratului a comunicat şi şui Ludovic al II-lea, „împăratul de apus”, aceste decizii. Papa Nicolae, înainte de a muri a mai avut putere şi timp

să comunice şi el apusenilor enciclica lui Fotiu şi a ridicat pe franci contra grecilor cu acuzaţii de erezie. Schisma va evolua până la o separare totală în anul 1054.

Adrian al II-lea (867-872)

Un papă foarte ocupat cu moaşte. I-a trimis regelui Britaniei un braţ al papei Leon al III-lea drept relicvă foarte preţioasă. În vremea sa, împăratul apusean Carol Pleşuvul, este dirijat de cler şi excomunicat de către papă.

În răsărit, în urma unei lovituri de stat, devine împărat Basileios Makedon care fiind în conflict cu patriarhul Fotios din cauza asasinării fostului împărat, îl destituie şi-l exilează pe patriarh. Apoi comunică papei Adrian al II-lea că a executat sentinţa papală" contra lui Fotios şi-l readuce pe Ignatios. Mai mult, propune papei convocarea unui sinod la Constantinopol care să împace din nou cele două biserici.

Papa Adrian al II-lea a ţinut mai întâi un sinod în Roma care a reînnoit condamnarea lui Fotios şi restabilirea lui Ignatios, după care a trimis delegaţi la sinodul constantinopolitan, cu ordin de a impune sinodului voinţa obligatorie a papei şi să nu fie nimeni admis în sinod care nu va recunoaşte supremaţia papei. Delegaţii papali au fost primiţi cu mari 0onoruri de către adversarii lui Fotios şi de împărat, apoi au început să decreze în numele pontifului. Sinoduk a fost ţinut la Haghia, Sofia (Const.) sub preşedinţia delegaţilor papali şi cu un număr mic de participanţi, căci numai 12 episcopi în frunte cu Ignatios, au semnat formula de supunere. Cu greu s-a mărit treptat numărul membrilor până la 102. Fotios a fost judecat în sinod dar se spune că a păstrat o atitudine demnă, mai mult tăcând iar uneori replicând cu cuvinte caustice din Scriptură, ceea ce exaspera pe delegaţii papali. I s–au găsit fostului patriarh o serie de „păcate" apoi l-au înfierat cu tot felul de nume de eretici şi l-au lovit cu toate anatemele. În dorinţa ignaţienilor de a-l strivi pe Fotios, s-au vândut latinilor astfel încât ei înşişi au început să se plângă împăratului de acest lucru. Curând între greci şi latini a izbucnit din nou conflictul în sinod, despărţindu-se nu prea amical. Acest sinod a fost intitulat pompos: „Al VIII-lea Sinod Ecumenic".

După sinod, s-a născut un alt incident. Bulgarii au trimis o delegaţie ca să afle de cine aparţin ei în mod legitim de Roma sau de Constantinopol. Spre surprinderea latinilor, bulgarii au fost de acord mai degrabă cu răspunsul răsăritenilor. Delegaţii papali s-au întors amărâţi şi protestând. Fiind atacaţi pe drum de piraţi, li s-au răpit şi actele sinodale… Apoi bulgarii i-au alungat pe clericii latini la fel de injurios cum îi alungase pe cei greci… Drept urmare, papa Adrian l-a declarat şi pe Ignatios excomunicat dacă nu-şi retrage administraţia sa din Bulgaria…

Între timp, în anul 871, paulicienii răsculaţi au fost înfrânţi de către împăratul Vaselios Macedoneanul.

Ioan al VIII-lea (872-882)

Mare politician, Carol Pleşuvul, a venit în Italia ca august şi cezar. După ce i-a oferit papei bani şi plecăciuni, papa l-a consacrat ca împărat.

Ioan al VIII-lea a consacrat Madonei (Maicii Domnului) vechiul templu păgân al Fortunei Virile… În acest timp, a început o mare goană dup moaşte. A început să se dezgroape sfinţi şi martiri pentru a face trafic cu relicve. Cum oasele sunt la fel de bune în acest scop, indiferent cui au aparţinut, se înţelege c reprezentau o afacere bună.

L-a excomunicat pe ducele de Napoli fiindcă a făcut pace cu sarazinii (arabii) eretici. În schimb, a consfinţit crima fratelui ducelui, care l-a ucis pe duce… în acest timp, seniorii de Spoleto şi Toscana au invadat statul papal şi l-au luat prizonier pe papă până când acesta a promis tot cea ce i s-a cerut. Apoi papa a fugit în Franţa dar nu a găsit sprijin. La întoarcerea, l-a recunoscut ca rege al Italiei pe Carol Grosul, un epileptic care-şi pusese pe cap toate coroanele imperiului carolingian. O rudă a papei i-a pus otravă pentru a-i lua locul. Dar otrava

fiind lentă, a fost nevoie să-i dea o lovitură de ciocan în cap… Cu cât înaintăm în timp, se poate observa stricăciunea crescândă a Romei papale.

În apus, domneau din plin moravuri păgâne germanice. Se făceau dueluri, se recurgea la ordalii. Bazarul şi forţe stabileau dreptatea. Iar Biserica consfinţea toate acestea. Asasinul se putea răscumpăra cu bani sau zidind biserici. Călugărul putea moşteni pe un laic dar nu şi inver4s. poporul era în cea mai mare parte analfabet. Iar ştiinţa nobililor era… vânătoarea şi cântatul la lutrin.

În răsărit, situaţia s-a schimbat iarăşi. Fotios a fost rechemat din exil şi numit dascăl al fiilor împăratului; s-a împăcat cu Ignatios iar după moartea aceluia a fost făcut din nou patriarh cu acordul întregii ierarhii. Fotiu şi împăratul au convocat un nou sinod în care să fie revizuit procesul lui Fotiu. Chiar papa Ioan care trăia pe atunci, l-a recunoscut pe Fotiu şi a trimis delegaţi la sinod. Papa a făcut multe concesii, anulând sinodul precedent, renunţând la adausul „filioque" şi recunoscând că scaunul patriarhal de Constantinopol şi cel de Roma sunt coordonate. Toate ceste concesii erau făcute în speranţa că Fotiu va cere iertare papei, că va recunoaşte primatul Romei sau cel puţin că va restitui Bulgaria. Dar papa se înşelase. Astfel, papa Ioan al VIII-lea s-a suit pe amvonul Bisericii Sf. Petru cu Evanghelia în mână, în anul 881, declarând nul acordul din 880 şi restabilind pe cel din 870, înnoind astfel sciziunea.

Martinus (Martin II) (882-884)

Fost delegat al lui Ioan al VIII_lea la Constantinopol. A „cumpărat" funcţia. Menţine anatema asupra lui Fotiu.

Adrian III (884-885)

Aceeaşi atitudine contra lui Fotiu şi a sinodului din 880.

Stephanus V (885-891)

A excomunicat pe toţi uzurpatorii străini de sângele lui Carol cel Mare, în Imperiul apusean. A condamnat duelurile şi ordaliile. În schimb, a intervenit în tulburările politice din Franţa şi Germania, pentru a le hrăni. Politica „divide et impera" a fost bine ilustrată de papi. Beranger a devenit rege al Italiei dar în anul următor (889) a fost învins de Guido Domnul Spoleto care va primi apoi coroana imperială de la papă…

Între timp, au primit creştinismul şi alte neamuri. Slavii apuseni (moravi, cehi, au fost evanghelizaţi de către fraţii Kiril şi Metodiu, misionari răsăriteni încă de pe la 863, încercându-se crearea unei biserici independente de episcopatele germane catolice. În anul 869, papa Adrian al II-lea permisese folosirea limbi slave ca limbă de cult. Apoi şi cneazul Berovoi al Boemiei se creştinează. Kiril şi Metodiu au creat alfabetul slav pe baza celui grecesc. Sârbii şi croaţii au primit creştinismul tot în acest secol, alţii chiar mai înainte. Răsăritenii şi apusenii, italienii sau germanii, s-au întrecut în această operă de „creştinare" care îi scutea pe cuceritori de folosirea armelor. Francii de asemenea au muncit să-şi întindă imperiul lor şi asupra unor slavi. Mai uşoară a fost convertirea slavilor de către misionari bizantini care n-au venit cu subjugare politică. Kiril şi Metodiu au tradus în slavonă literatura Bisericească. În anul 886, ucenici lui Metodiu (Clement, Naum şi Constantin) au început să evanghelizeze pe slavii din Macedonia. Tot în secolul acesta a avut loc şi creştinarea hazarilor din Chersonesul Tauric dar odată cu creştinismul a pătruns între ei şi iudaismul şi islamul.

În răsărit, împăratul Leon Filozoful, a destituit şi exilat pe Fotiu definitiv; totuşi aceasta n-a adus decât o bucurie trecătoare papei care s-a împăcat cu Bizanţul, deoarece scaunul patriarhal a fost ocupat de un cleric hirotonit de Fotiu…

Formosus (891-896)

În timpul papei Ioan al VIII-lea fusese excomunicat, sub pretext de trădare. A fost episcop înainte de a fi papă, ceea ce era fără precedent. A fost un om de moravuri severe. A consacrat ca rege pe Arnold dar acesta a murit otrăvit. Tot el a încoronat ca ţar al bulgarilor pe Boris, în urma unei înţelegeri.

În acest timp triburile maghiarilor, neam de origine ugro-finică au invadat Panonia, locuită de slavi. După ce a locuit un timp între Nistru şi Prut, făcând campanii de jaf c0ntra Bulgariei, s-au aşezat în Panonia sub conducerea lui Arpad, primul lor rege. Din Panonia lansau mereu atacuri contra creştinilor.

Bonifacius VI (896)

A fost un preot josnic. A murit asasinat după 15 zile de domnie. În acest timp în Roma se înfruntau pentru putere politică mai multe fracţiuni, fiecare fiind interesată să-şi aşeze pe tronul papal omul ei, ceea ce a dat naştere la o stare de lucruri infernală. Este natural ca tendinţele luciferice şi politica diabolică să creeze un infern.

Stephanus VI (896-897)

Dezgroapă trupul papei Formosus, îi pune tiara pe cap, îl aşează pe tron şi apoi îl batjocoreşte acoperindu-l cu murdării. I-a smuls cele trei degete cu care dăduse binecuvântarea pontificală, i-a despărţit capul de trup apoi l-a aruncat în Tibru. Dar în anul următor, partida adversă a pus mâna pe papa Ştefan al VII-lea şi l-a sugrumat, răsplătindu-i zelul….

Romanus (897)

Papa Romanus a reabilitat memoria lui Formosus.

Theodorus al II-lea (898)

A reabilitat victimele dezordini şi a calmat certurile, arătându-se bun şi caritabil.

Iohannes al IX-lea (898-900)

Operă asemănătoare cu al lui Teodor II.

Benedictus IV (900-903)

Un prelat cinstit, care a trecut repede prin scaunul papal.

Leon V (903)

A fost sacrificat în închisoare de către următorul papă, Chistofor (903-904)

Sergius al III-lea (904-911)

A pus capăt papei Christofor… I-a restabilit pe odiosul Ştefan al VII-lea şi l-a condamnat iarăşi pe Formosus. Era prietenul ducelui de Toscana şi amantul soţiei ducelui Narozzia. Secolul acesta va fi dominat în Roma de nişte femei cu autoritate care vor dispune de scaunul papal. Se mai numeşte secolul Obscur sau Pornocraţia.

Anastasius III (911-913 şi Lando (913-914)

Obscuri. Au dispărut repede.

Iohannes X (914-928)

Fost preot. Ca favorit al Teodorei (sora Marozziei şi fiica senatorului Teofilact) femeie la fel de frumoasă şi de desfrânată a devenit episcop şi papă. A fost războinic şi mărinimos. A luat parte la război contra arabilor, alături de bizantini şi de marchizul de Spoleto. Cu această ocazie arabii pierd centrul şi parte din sudul Italiei dar păstrează încă Sicilia.

În 926 Italia este invadată de maghiari care ajung până la Roma.

Marozzia devine geloasă pe soră-sa Teodora şi pe papă. Soldaţii trimişi Dumnezeu ea în palatul Lateran îl înjunghie pe Ioan al X-lea şi pe ai săi.

Leon VI (928-929) şi Ştefan VIII (929-931)

Apar şi dispar… Înfricoşaţi, episcopii se pleacă la ordinele unei feei.

Iohannes al XI-lea (931-936)

Ioan al XI-lea este fiul nelegitim al fostului papă Sergius III şi al Marozziei. Marozzia văduvă, promite lui Hugues coroana Romei şi îl ia de soţ. Dar Hugues intră în conflict cu Alberio, fiul legitim al Marozziei, care îi răscoală pe romani, asediază pe Hugues şi pe Marozzia şi îl întemniţează pe Ioan al XI-lea care va muri în lanţuri… Alberio se face principe de Roma, murind ca papă. Până la moartea sa, Alberio va tiraniza scaunul papal.

Leon VII (936-939)

Numit de Alberio. A voit să împace pe Alberio cu Hugues dar n-a reuşit.

Stephanus al VIII-lea (939-942)

Are loc război civil în imperiul de apus între Ludovic al IV-lea al Franţei Hugues cel Mare şi Otho al Germaniei. Papa a intervenit , excomunicând pe Hugues şi proclamând în numele Domnului ca rege pe Ludovic al Ivlea, vasalul rebel. Dar nu a reuşit să pună capăt luptelor dintre Alberio şi Hugues. Se spune că romanii i-au tăiat nasul şi l-au desfigurat fără a-i lua totuşi mitra.

Marinus II (Marinus al III-lea) şi Agapetus al II-lea (946-953)

Au fost papi buni pentru că n-au făcut altceva decât să treacă… Autoritatea reală era exercitată de către Alberio. În acest timp împăratul Otho a venit în Italia dar papa i-a interzis intrarea în Roma.

Iohannes al XII-lea (955-963)

Pe numele adevărat Octavian, fiu de 18 ani al lui Alberio, ales papă la moartea lui Alberio. A făcut din palatul papal un serai, trăind în cel mai abject desfrâu şi în violuri. Romanii s-au plâns împăratului Otho de aceste lucruri dar împăratul i-a liniştit spunându-le că papa se va potoli după ce îşi va consuma tinereţea… ÎN domeniul politic, îşi schimba sistemul odată cu metresa.

Împăratul Otho al Germaniei a intrat în Roma după ce l-a învins pe Berengar. A ratificat actul donaţiei pepiniene, garantând astfel existenţa statului papal. Apoi a fost încoronat ca împărat şi rege al Italiei… După care a convocat un sinod care a stabilit intervenţia împăcatului în alegerilor papale şi s-a retras.

Deodată papa şi-a schimbat politica; declară Roma republică; părăseşte mitra pontificală şi ia casca de războinic chemând sub steagul său pe Adalbert fiu al lui Berehgar, pregătindu-se de război. Sinodul stabilise între timp ca papă pe Leon al VIII-lea care s-a refugiat apoi la Otho.

Cu ajutorul metreselor sale reintră în Roma, excomunică pe împărat şi pe antipapă şi se reabilitează ca papă printr-un nou sinod. Apoi încă un sinod proclamă supremaţia tronului papal asupra tuturor terenurilor lumii. Episcopii şi cardinalii care se opun sunt pedepsiţi şi junghiaţi… Dar moare imediat după acest triumf, fiind ucis de soţul victimei sale tocmai în momentul când savura ultimul său adulter.

La moartea sa a fost pus papă Benedictus al V-lea dar acesta a fost răsturnat imediat de papa Leon al VIII-lea care a venit cu sprijinul armatei germane. Benedict a murit în exil.

Leon VIII (963-965)

????

Iohannes al XIII-lea (965-972)

Întronat de către trimişii împăratului Otho. Bizuindu-se pe ajutorul lui Otho, face pe despotul cu nobilii romani. Roma îl alungă expulzând totodată şi garnizoana imperială şi organizând republica. Indignat, Otho revine în Italia, cucereşte republica, exilează pe consuli, spânzură pe tribuni şi biciuieşte public pe prefect, după care îl plimbă călare cu spatele înainte pe un măgar. Se pare că papa a încurajat această răzbunare.

Benedictus al VI-lea (972-974)

În acest timp puterea în Roma era în mâinile lui Crescenţiu, fiu al Teodorei şi al papei Ioan al X-lea. Acesta l-a încarcerat pe Benedict şi l-a înlocuit cu Franconio, care va domni sub numele de Bonifacius al VII-lea. Acesta fuge curând la Constantinopol.

Donus al II-lea (974)

Nu se ştie nimic despre el.

Benedictus al VII-lea (975-983)

Pus papă de către împăratul Otho al II-lea care între timp s-a întors la Roma şi a junghiat câţiva conjuraţi, după ce îi invitase la masă. Noul papă se credea Benedict al VI-lea negându-l pe cel ce purtase acest nume.

Iohannes al XIV-lea (983-984)

Întronat de împărat. În timpul său, sarazinii (mahomedanii) excitaţi de refugiatul papă Bonifaciu VII, devastau sudul Italiei şi se apropiau de Roma. Împăratul Otho II i-a întâmpinat dar a căzut în luptă. Bonifacius VII, favoritul partidei romane reapare în Lateran iar Ioan al XIV-lea va muri în închisoare.

Bonifacius al VII-lea (984-985)

s-a menţinut în tonul pătat de sânge printr-o generoasă distribuire de bani furaţi. Referindu-se la Ioan XII, Leon VIII şi Bonifacius VII, episcopul de Orleans i-a numit „monştri de vinovăţie care se scăldau în sânge şi murdării, antihrişti stând în templul lui Dumnezeu”… Papalitatea ajunsese atât de coruptă încât chiar Biserica apostaziată nu era de acord cu traiul papilor. Protejat de Crescenţiu, Bonifaciu VII a fost un antipapă recunoscut de romani ca suveran pontif. De aceea i s-a respectat nume, următorul papă numindu-se al VIII-lea. Faptele lui au fost de aşa fel încât proprii prieteni l-au părăsit. În cele din urmă a fost făcut bucăţi iar cadavrul său lăsat în piaţa publică de unde l-au ridicat câţiva preoţi…

Iohannes al XVI-lea (985-986)

A murit în timpul anului numirii sale. De fapt domnea Crescenţiu.

Iohannes al XVI-lea (986)

Ales papă dar urât de Crescenţiu. A fost un om rău, trădător de ţară, simoniac şi avar. Se crede că a vândut chiar şi canonizări. Pe timpul său, Roma avea circa 20 de comunităţi călugăreşti care trăiau numai din ofrande… A fost exclus din categoria papilor legitimi. Dar unii dintre cei legitimi l-au întrecut în răutate. Ca să nu a discutăm chiar legitimitatea a înseşi tronului pontifical.

Gregorius al V-lea (996)

Era rudă cu împăratul Otho III. Crescenţiu l-a alungat şi a pus în loc pe Filagatus, episcop de Piacenza, sub numele de Iohanes XVI. Dar Otho III, iritat, s-a îndreptat spre Roma prin ploaia de anateme din partea noului papă, ca să se răzbune cu ramele. Otho l-a asediat pe Crescenţiu, pe Ioan CVI şi castelul Sant-Angelo. Apoi, l-a dorinţa lui Grigore V, reinstalat, lui Ioan XVI i se scot ochii şi i se taie nasul şi limba. Apoi este plimbat pe un măgar - sejur deacum intrat în tradiţia - bătut cu verigi şi aruncat într-o carceră plină de murdării unde călăii „creştini" i-au tăiat picioarele şi mâinile cu fierăstrăul înainte de a-i lua viaţa. Crescenţiu a capitulat cu condiţia vieţii dar, în ciuda cuvântului dat, a fost spânzurat de picioare. Tânărul împărat Otho III plângea în timpul acestor execuţii comandate de un „sfânt" pontif. Evident, că dacă tronul Satanei nu este la Roma, atunci nu este nicăieri.

Grigore V fusese un preot pe nume Bruno. A fost cel dintâi german care a devenit papă.

Între timp, influenţa papilor s-a dovedit puternică încă şi în răsărit. Dar opoziţia devenită tradiţională între cele două biserici nu mai putea fi stinsă cu nimic. A urmat în acest secol o nouă controversă legată de permisiunea unei a patra căsătorii a împăratului Leon al VI-lea Filozoful. El nu avusese copii de la prima soţie şi de aceea şi-a luat o a doua, apoi o a treia dar tot fără copii… Răsăritenii permiteau în acest caz cel mult o a treia căsătoriei, pe când apusenii o permiteau şi pe a patra. Răsăritenii credeau că nu numai un sinod ecumenic ar putea să-i permită împăratului dar delegaţii papei au rezolvat problema mai simplu, în numele autorităţii papale a lui Sergius III care tăria el însuşi foarte liber. Delegaţii papali au declarat destituit sau excomunicat pe oricine s-ar opune acestei căsătorii. Patriarhul Nicolae a fost exilat şi înlocuit apoi reinstalat din ordinul împăratului ajuns pe patul de moarte. După care s-a ţinut un sinod la Bizanţ care a interzis a patra căsătorie, în timp ce Roma n-a recunoscut deciziile acestui sinod.

În anul 933 a fost făcut patriarh Teofilactos, fiul împăratului Romanos, cu concursul şi consacrarea papei Ioan al IX-lea. Patriarhul era un adolescent zburdalnic de numai 16 ani. Acesta a mânjit scaunul patriarhal timp de 23 de ani, fiind demn de papii contemporani care duceau o viaţă destrăbălată. Odată a părăsit chiar slujba liturghiei, fugind în grajd după ce primise vestea că iapa sa favorită i-a făcut un mânz. A murit la 39 de ani trântit de un cal. Cazul acesta arată mai mult decăderea unei biserici care slujea tirania şi se certa pentru tot felul de fleacuri fariseice, care alesese pe Baraba şi pe Cezar în locul lui Christos iar acum era nemulţumită de ceea ce alesese dar nu era dispusă să se mai întoarcă. Bietul băieţandru era cel mai puţin vinovat. După domnia lui Teofilactos, noua administraţie a Bisericii răsăritene a reînnoit poziţia veche a lui Fotiu şi adversitatea faţă de apusenii care voiau să-şi impună doctrina şi supremaţia papală.

În acest secol paulicienii au intrat într-o înţelegere cu împăratul Leon Tzimiskes, pe la anul 970. Ei au trecut în Tracia, la Filipopolis (Plovdiv) şi s-au aşezat acolo cu condiţia ca în schimbul libertăţii religioase care şi se dă, să apere graniţa cu bulgarii. De aici paulicienii s-au

răspândit în Tracia sub numele de euhiţi (rugători) care fusese dat mai de mult sectei masalienilor. S-au răspândit şi în Asia Mică sub numele de fundaghiaghiţi (îmbrăcaţi în sac). De aici au trecut în apus unde vor fi cunoscuţi sub numele grecesc de cathari (curaţi). Între slavi vor fi cunoscuţi ca bogomili (bogomilii? = rugători).

În legătură cu paulicienii au fost şi atiganii din Frigia, nişte creştini simpli despre care se zice că ar fi fost influenţaţi de parsism, de cultul soarelui şi al focului şi cu iudaismul… atiganii nu mâncau lucruri necurate, ca şi iudeii, de aceea erau socotiţi iudaizanţi. Au fost cunoscuţi încă din secolul al IX-lea şi este probabil să ţineau şi Sabatul după obiceiul aproape stins al unor răsăriteni.

Pe vremea aceasta, un popor nomad de indieni din familia limbilor darde, trecând prin Persia, Armenia şi Frigia, ajungând în legătură cu atinganii, au primit şi ei un nume derivat de aici (ţigani) deşi ţiganii, de fapt, erau păgâni şi se pare că au rămas şi după aceea închinându-se lui Beng, demonul lor, şi îndeletnicindu-se cu practicile lor cunoscute. De aici ţiganii au trecut în Europa, stabilindu-se mai ales în câmpia Dunării. Ei şi-au luat numele de „romi", deoarece venind din Imperiul Bizantin care se auto-intitula „roman" se credeau şi ei „romani".

Pe la anul 1.000 trăia în Armenia secta arevurzilor (fiii soarelui) sau a ierzilor, numiţi şi tondrakiţi (locuitori ai oraşului Thondrak). Aceştia aveau o credinţă asemănătoare atinganilor şi paulicienilor, respingând „tainele" Bisericii, teoria nemurii sufletului şi predestinaţia. Chiar mitropolitul armean Iacov din Harkh a fost apostol şi martir al acestei credinţe. Păcat să se ştie prea puţin şi nesigur despre aceste mişcări religioase. Dar se ştie în schimb că patriarhul Armeniei i-a excomunicat apoi i-a urmărit cu foc şi sabie. Orăşelul Thondrak a fost prefăcut în cenuşă şi toţi cei ce au căzut în mâinile armenilor şi nu s-au lepădat de credinţă, au fost ucişi fără milă.

Paulicienii, numii şi bogomili sau bulgari (pentru că veneau din apus, din Bulgaria) călătoreau în haine călugăreşti ca misionari, deşi respingeau monahismul. Conducătorul lor se numea „Bătrânul". El avea în subordine pe „supraveghetori" sau „oaspeţi", pe păstori şi pe ajutătorii lor numiţi bătrâni (starţi). Dacă ceea ce se spune despre doctrina lor este adevărat (căci numai de la vrăjmaşii lor avem informaţii) aceştia erau influenţaţi de maniheism sau gnosticism, exagerând rolul lui Satana (Satanail) şi considerând pe Moise, ca şi Biserica de stat, ca agenţi ai diavolului. Erau asceţi, accentuând postul. Unii dintre ei nu mâncau carne şi nu se căsătoreau. Botezul şi Cina Domnului nu le administrau decât în sens spiritual. Susţineau că liturghia este idolatrie, căci Dumnezeu trebuie adorat numai cu duhul şi adevărul. Excludeau din Biblie cărţile lui Moise şi dintre toate cărţile ei preţuiau cel mai mult evanghelia lui Ioan. Urau ceremoniile şi ierarhia ca lucruri ale diavolului, subliniind în schimb importanţa vieţii de rugăciune şi a evlaviei interioare. Deşi este evident că între ei se răspândiseră idei antinomiene şi poate unele influenţa maniheice, totuşi nu este exclus ca să fi fost puse pe seama lor lucruri neadevărate sau mai degrabă erezii ale unei ramuri a lor să fi fost considerate generale pentru bogomili. Este de necrezut ca nişte oameni creştini şi care lepădau pe bună dreptate „inovaţiile" Bisericeşti de stat care de mult se vânduse Satanei, să susţină toate poveştile gnostice care au fost puse în contul lor. Oricum ar fi fost însă, blândeţea lor era recunoscută chiar şi de cei ce predicau contra lor, motiv pentru care îi considerau foarte… periculoşi.

În apropierea anului 1000 creştinii deveniseră îngrijoraţi. Se zvonea că vine sfârşitul lumii, ceea ce a îngrozit pe mulţi.

Sylvester II (999-1002)

Acesta a fost un savant francez (primul papă francez) institutor al lui Robert II şi Otho, pe nume Gerbert. Romanii s-au răsculat iarăşi în timpul său şi împăratul Otho III a intervenit. Însă papa Sylvestru II a mijlocit pentru cei vinovaţi care au făcut penitenţă şi Otho i-a iertat.

A avut o domnie în general paşnică. Desfrânat ca şi mulţi alţi papi (nimeni nu ştie precis câţi de mulţi), totuşi mai potolit şi mai înţelept. Din pricină că era om învăţat, a fost acuzat că a făcut pact cu diavolul (se ştie că mulţi învăţaţi medievali se îndeletniceau cu Kabala, astrologia sau alte „ştiinţe" înrudite). Acest papă a introdus în Europa cifrele arabe şi primul orologiu cu roată, de la sarazini.

În vremea sa „minunile" erau la fel de frecvente ca şi uciderile. Partida romană s-a răsculat din nou şi a alungat pe împăratul Otho din Roma. În final, împăratul şi papa Silvestru II au fost ucişi, se pare că din voinţa Ştefaniei, văduva lui Crescenţiu.

În timpul acesta, a avut loc creştinarea maghiarilor. După ce se aşezaseră în Panonia peste slavi, maghiarii au făcut incursiuni în Europa apuseană (Bavaria, Saxonia, Italia, Franţa) şi în Imperiul Bizantin. Pe la 960, conducătorii maghiari Bulcsu şi Gyula s-au creştinat, botezându-se la Bizanţ. După marea înfrângere pe care au suferit-o în anul 955, din partea lui Otho cel mare al Germaniei, maghiarii s-au potolit şi în timpul lui Ştefan I, primul lor rege creştin, au primit creştinismul ca religie de stat. Ştefan I a fost încoronat ca rege la 25 dec. 1001, şi Biserica maghiară a fost subordonată papei. După aceea ungurii au plătit tribut anual papei. Un rol important în „convertirea" ungurilor l-a avut misionarul ceh Voitech (Adalbert), suporterul catolicismului şi al Germaniei.

Acelaşi Adalbert a lucrat în Boemia, Polonia şi Prusia unde a şi murit ca martir. Polonii au primit şi ei creştinismul înainte de sfârşitul secolului al X-lea prin „convertirea" regelui lor Mieszko I (966). Au fost organizate episcopii, apoi în anul 1000 Biserica polonă a fost stabilită independentă Dumnezeu cea germană, formând patru arhiepiscopi… nici apostolul Pavel nu a reuşit asemenea performanţă…

Dar să nu credem că acest fel de creştinare în masă nu costa nimic. Popoarele neofite au fost înrobite spiritual Romei şi, ceea ce nu este fără importanţă, au fost supuse şi din punct de vedere material Bisericii romane. Între altele, ca recunoaştere a autorităţii papale, s-a introdus plata „dinarului sfântului Petru" (un ban de argint de fiecare familie) mai întâi în Anglia secolului al VIII-lea, apoi în Polonia şi ţările nordice după creştinarea lor. În alte ţări se plătesc ca „dar de bunăvoie".

În acelaşi secol s-au creştinat ruşii, popor slav care atacase în câteva rânduri Bizanţul. În anul 957, Kneaghina Olga s-a botezat în urma unei vizite făcute la Constantinopol. Dar adoptarea creştinismului ca religie de stat s-a făcut în anul 989 pe timpul kneazului Vladimir din Kiev, care s-a căsătorit cu sora împăratului Vasile Ii al imperiului din răsărit.

Între timp, islamismul se răspândise adânc în Africa şi Asia.

Iohannes XVII (1003)

A fost un hoţ şi un desfrânat. A pierit otrăvit de soţul amantei.

Iohannes XVIII (1003-1008)

Fusese complice la asasinarea papei Ioan al XVII-lea. Dar un caz rar, şi-a părăsit tiara pentru cea de călugăr, având remuşcări pentru crima sa. În final, s-a otrăvit.

Sergius al IV-lea (1009-1012)

A fost caritabil şi bun. Ca şi cum ar fi nimerit din greşeală p scaunul papal…

Creştinismul pătrunsese între timp şi în ţările nordice: Danemarca (sec. IX) şi Suedia, apoi în Norvegia şi Islanda, pe la anul 1000 prin activitatea misionarilor catolici germani şi convertirea regilor respectivi. După ce creştinismul devenea religie oficială, populaţia era silită să se „convertească"…

În jurul anului 1000 erau deja formate principalele popoare ale Europei. Viitorul va aduce mai ales schimbări politice şi continuarea unor invazii.

În acest timp, după anul 1000,. Încep să apară în nordul Italiei şi în sudul Franţei catarii. Aceştia erau de fapt adepţi ai bogomilismului, numiţi batjocoritor şi patari (rufoşi) sau publicani (vameşi). Ei lepădau complet Biserica romană şi pretenţiile ei. În locul botezului ei aveau ritualul numit „consolatio" în care se punea pe cap candidatului Evanghelia lui Ioan. (important este că i se punea mai întâi în cap, altfel ritualul nu ar fi avut nici un rost). Cei ce se consacrau cu totul erau numiţi „desăvârşiţi" şi aveau obligaţia să se ferească de jurăminte, de război, de posesiuni de proprietate etc. aceştia erau de fapt clerul lor. Ei se fereau de carne, lapte şi ouă şi nu se căsătoreau. Erau păstori şi misionari.

Majoritatea credincioşilor catari numiţi simplu „cradentes" (credincioşi) se puteau căsători, aveau proprietăţi, se bucurau de lucrurile bune din lume, ba încă mulţi se conformau în exterior Bisericii romane pentru a nu fi descoperiţi, crezând că dacă înainte de moarte vor primi ritualul consolaţiei, vor fi salvaţi. Aceştia din urmă se pare că nu erau deplin iniţiaţi. Făceau mare uz de Scriptură, mai ales de Noul Testament. Lepădau legea lui Moise şi se pare că cel puţin unii dintre ei întreţineau erezii ca: metempshioza, venirea lui Iisus în trup aparent, şi altele. Serviciul divin consta din citirea Bibliei, predică şi îngenunchere pentru rugăciune (se zice că pentru adorarea „desăvârşiţilor") apoi desăvârşiţii le dădeau binecuvântare. Aveau un ospăţ comun cu pâine sfinţită, odată pe lună.

În religia lor erau elemente creştine vechi, ortodoxe şi eretice. Se spune că „perfecţii" (desăvârşiţii) erau bărbaţi şi femei de înaltă dreptate, seriozitate morală şi statornicie curajoasă în persecuţii ceea ce îi ajuta să câştige încrederea multor oameni, în special dintre clasele inferioare, dintre meseriaşi. Ceea ce stârnea ura catolicilor contra lor nu era de fapt ereziile lor, ci mai ales opoziţia lor faţă de Biserică, religia lor simplă, influenţa asupra oamenilor şi temerile sociale ale sistemului feudal.

Benedictus al VIII-lea (1012-1024)

Rudă cu ducii de Toscana, fusese ridicat la tron pe creditul familiei sale. Dar fiind acuzat de preotul Grigore, şeful unei partide, Roma l-a batjocorit şi l-a alungat. Grigore, acuzatorul său, se face papă dar zadarnic. Împăratul Henric II a venit, a biruit şi l-a reinstalat pe Benedict. Apoi împăratul primeşte din mâinile papei Benedict sceptrul Imperiului, recunoscându-se vasal al papei şi jurându-i credinţă.

Benedict al VIII-lea s-a pronunţat cu energie contra concubinajului preoţilor care fuseseră încurajaţi de pontifii romani. De asemenea, a interzis căsătoria clerului, la cererea sa, împăratul a decretat ca copiii clericilor să fie servi (sclavi, şerbi) ai Bisericii, chiar dacă părinţii sunt liberi. Iată că se găsea o soluţie mărinimoasă şi pentru cei greşiţi! Benedict era împotriva seniorilor feudali care se atingeau de averile mănăstirilor şi bisericilor.

Benedict VIII a comandat armate împotriva sarazinilor. În timpul său, normanzii s-au aşezat în sudul Italiei.

A fost simoniac şi lacom ca mulţi papi din acest timp. Vindea scaunele episcopale la cel mai înalt preţ, făcându-i pe episcopi subordonaţi. Chiar împăratul Henric II îi plătea tribut, iar episcopii faţă de papă erau ca şi seniorii faţă de rege.

l-a excomunicat pe regele Robert al Franţei pentru că luase în căsătorie pe Bertha, o verişoară de gradul patru. Regele a alungat-o, a făcut pelerinaj la Roma apoi a îndeplinit câteva cruzimi, arzând pe nişte „manihei" (catari) şi a căpătat astfel iertare.

Între timp, popoarele nordice proaspăt creştinate erau de fapt tot păgâne. În Rusia abia pe timpul lui Vladimir cel Mare au fost distruşi idolii. Desigur, s-a avut grijă a fi înlocuiţi cu imagini creştine. Vladimir stătuse în cumpănă dacă trebuie să aleagă iudaismul, papismul sau religia Bizanţului. În final, a ales Bizanţul. Rusia va deveni treptat un imperiu „ortodox" de răsărit, pe măsură ce Bizanţul se va îneca în valurile islamului turc.

Iohannes XIX (1024-1033)

Frate cu Benedict VIII. Ca şi acela, a cumpărat tronul. Fusese laic dar în ziua alegerii a fost făcut preot şi a trecut prin toate treptele ierarhice în mod succesiv, în aceeaşi zi, pentru că aşa prevedea regulamentul.

Era atât de obişnuit cuvântarea de funcţii şi titluri, încât a voit să-i vândă patriarhului de Constantinopol titlul de „patriarh ecumenic" al orientului. Atunci romanii l-au expulzat. Dar împăratul german Konrad şi l-a reinstalat şi apoi a primit din mâna sa sceptrul imperiului occidental.

Benedictus al IX-lea (1033-1045)

A fost un urmaş al Marozziei. Făcut papă la 12 ani, în urma unui târg între familiile aristocrate din Roma. Probabil că nu se putea face un mai mare rău unui copil , nu i se putea trasa o soartă de pierzare mai sigură. Se crede că a fost cel mai rău dintre toţi papii. Dar este greu de stabilit care a fost într-adevăr cel mai rău! În plus, răutatea Papalităţii ca instituţie ce a reprezentat în cel mai înalt grad falsul şi teroarea este mai mare decât suma răutăţilor tuturor papilor.

O răscoală în Roma l-a răsturnat dar a fost restabilit cu ajutorul împăratului Konrad. Benedict IX l-a întrecut în stricăciune pe Ioan al XII-lea. A comis omoruri şi adultere ziua în amiaza mare. Prăda pelerinii care veneau să viziteze mormintele martirilor… Romanii s-au răsculat şi l-au alungat din nou, numind ca papă pe Silvestru III. Dar zadarnic. După câteva luni de exil, stricatul papă reapare. L-a înlăturat pe antipapa Silvestru III făcându-l arhiepiscop (altul l-ar fi ucis) apoi şi-a continuat viaţa amoroasă. În final, vinde funcţia de papă unui arhiprezbiter, la o sumă considerabilă şi se retrage.

Grigorius al VI-lea (1045-1046)

Cel care a cumpărat scaunul papal. Erau acum trei papi rivali. Roma mişuna de asasini plătiţi…

Împăratul Henric III a venit să convoace un conciliu. Cei trei papi (Ben.IX, Sil. III şi Grig. VI) au fost chemaţi să fie judecaţi. Dar numai Grigore VI a venit. Papa Grigore VI a abdicat pentru a evita ruşinea unei condamnări juridice. Conciliul l-a ales pe Clement II (1046-1047), un saxon, deoarece nu s-a găsit nici un cleric roman nevinovat de simonie şi adulter. (Alinard, arhiepiscop de Lyon, cunoscut ca virtuos, a refuzat tronul papal oferit de împărat. Strălucită excepţie!).

Dar Benedict IX apare din nou şi Clement este ucis. Benedict IX domneşte şi poporul, deşi credea că Duhul Sfânt este acela care prezidează alegerile pontificale, nu zicea nimic. A trăit netulburat şi s-a retras, după ce a ataşat bine scaunului papal. Polonia.

Damasus al II-lea

Ales cu consimţământul lui Henric III. Se crede că a fost otrăvit de Hildebrand, ministrul călugăr al lui Leon IX…

Leon al IX-lea (1049-1054)

Papă activ, belicos şi iubitor de călătorii… A excomunicat pe regele Balduin de Flandra şi pe alţi vrăjmaşii ai imperiului. A făcut război cu normanzii, susţinut de împăratul Henric III. Normanzii l-au luat prizonier dar l-au tratat ca pe un părinte, în timp ce el îi tratase ca pe nişte leoparzi… A căutat să înlăture concubinajul şi lăcomia de bani a preoţilor. A convocat multe sinoade. Cel din Lateran din 1051, a condamnat la sclavie pe nefericiţii care se abandonau preoţilor în incita Romei. Acum preotul îşi cumpăra metresa… Se spune că Leon avea moravuri bune. A fost canonizat.

în 1053 Niketas Stedatos (Nichita Pieptosul), un monah savant din Constantinopol, a publicat scrieri polemice contra latinilor. Leon de Ohrida, arhiepiscopul ortodox bulgar, a scris de asemenea o scrisoare unui eăpiscop latin, document care a ajuns şi în mâinile papei. Latinii au fost acuzaţi că servesc Cina Domnului cu azimi, introducând astfel uzuri iudaizante; că postesc sâmbăta; că mănâncă sânge şi animale sugrumate şi că suspendă cântarea „Aleluia" în postul mare… Patriarhul de Constantinopol, Mihail Kerularios a început de asemenea să ia unele măsuri mai nefrăţeşti contra bisericilor şi călugărilor de rit latin din Constantinopol iar sachelarul Nikifor ar fi călcat chiar în picioare azimile…

Ca urmare, papa Leon a scris patriarhului o scrisoare severă în care nu se obosea să justifice practicile latine ci se arăta indignat că ierarhia răsăriteană îndrăzneşte să i se opună. Apoi l-a amenințat pe patriarh cu soarta lui Lucifer, care se ridicase contra lui Dumnezeu. Totodată a trimis patriarhului şi o copiei a falsului document al „Donaţiei constantiniene", care susţinea că papa a primit de la Constantin cel Mare domnia asupra apusului şi jurisdicţia asupra Bisericii universale… I-a reproşat totodată patriarhului că pe la anul 785 scaunul patriarhal ar fi fost ocupat de o femeie timp de un an şi jumătate. Papa Leon IX a scris asemenea lucruri şi celorlalţi patriarhi din răsărit, îndemnându-i să nu facă cauză comună cu Kerularios. Pe de altă parte, împăratul Constantin Monomachos era pe împăcare cu Roma.

La cererea împăratului de răsărit papa a trimis o delegaţie condusă de cardinalul Humpert. Acesta a început să acuze pe răsăriteni că sunt manihei, donatişti, nicolaiţi şi macedonieni, că au falsificat crezul, etc. În special asupra învăţatului Nikita Pieptosul, el şi-a revărsat cele mai vulgare invective. Împăratul, fiind interesat cu orice preţ de împăcare, (pentru a nu-i strica jocul politic în Italia) se purta cât se poate de curtenitor cu delegaţii papaţi şi cu Humbert. Patriarhul Kerularios a refuzat chiar să discute numai cu Humbert, declarând că numai într-un sinod va discuta cu latinii; fiindcă ei voiesc numai să înveţe pe alţii, dar ei să nu ia de la nimeni învăţătură. Ca urmare, Humbet, iritat la culme, a compus un document latin şi a rostit anatema asupra lui Kerularios şi asupra adepţilor săi. În ziua de 16 iulie 1054, delegaţii papei au intrat în Biserica Haghia, Sofia, unde era adunat cler şi popor , au pus documentul pe „sfânta masă", şi au ieşit scuturând la uşă praful de pe picioare şi strigând: „Dumnezeu să vadă şi să judece", lăsând astfel în uimire pe închinătorii prezenţi care nu ştiau ce înseamnă aceasta. După două zile au plecat dar împăratul tot mai spera să-i recheme. Când poporul a aflat ce conţinea de fapt acel document, care arunca anatema asupra patriarhului şi credincioşilor săi, s.a umplut de o teribilă indignare care a îngrozit şi pe împărat de nu mai ştia cum să se justifice şi să se scuze. Patriarhul Jerualrios a convocat imediat un sinod care a declarat că anatema cade pe capul celor ce au rostit-o. apoi a publicat decizia sinodului într-o enciclică. Kerularios a adăugat contra latinilor şi acuzaţiile lui Fotiu cu care începuse această schismă. El îi mai acuza că episcopii latini poartă barbă, că monahii latini mănâncă carne (în timp ce călugării răsăriteni nu mâncau), că mănâncă lapte şi ouă în zile de post, că botează cu o singură cufundare, că la ei se pot căsători doi fraţi într-o familie cu două surori din altă familie şi altele. Răsăritenii erau în general de acord cu ruperea relaţiilor dintre cele două biserici; în special considerau că dintre toate păcatele latinilor cel mai grav era adausul unui cuvânt la crezul ortodox: FILIOQUE (care înseamnă că Spiritul Sfânt purcede şi de la Fiul).

Astfel s-a consumat despărţirea dintre Biserica Bizanţului şi Biserica Romei în anul 1054, latinii acuzându-i pe greci ca schismatici, iar grecii acuzându-i pe latini ca eretici. De atunci, fiecare dintre aceste două biserici, se pretind a fi adevărata Biserică, singurii ortodocşi şi catolici. Cu timpul, cei din răsărit au conservat numele de Ortodocşi, subliniind importanţa doctrinei sinodale iar papiştii (apusenii) s-au intitulat Romano-Catolici, subliniind astfel faptul că ei sunt Biserica universală, întreagă şi unică, al cărei cap unic şi infailibil se află la Roma. Astfel nepotrivirea existentă de multe secole între cele două biserici s-a încheiat cu Marea Schismă.

Victor al II-lea (1055-1057)

Un german. La întronare şi-a păstrat şi beneficiile episcopatului său, ca şi cel precedent. A condamnat simonia.

Se povestesc multe „minuni" despre aceste vremuri. Un diacon roman ar fi pus otravă în potirul papei dar în clipa când să-l ridice, potirul a rămas lipit de masă şi… consternat, vinovatul şi-a mărturisit vina. Dacă a fost iertat, am putea bănui că „minunea" dusese plănuită pentru cei doi.

Începând de pe la anul 998, s-au ţinut în Europa peste 60 de sinoade în secolul acesta, urmărind disciplina eclesiastică şi reforma, exterminarea ereziilor, reglarea relaţiilor dintre conducători şi popoare. Decretele sinodale erau adesea bune şi confirmate şi de monarhi. Dar aceste sinoade în mare parte erau neluate în seamă. Biserica îşi dădea seama de necesitatea unei reforme şi îndeosebi mănăstirea franceză de la Clugny lupta pentru o reformă. Dar nu se avea în vedere o reformă pe baza Bibliei, ci respectarea sistemului deja de tradiţie, cu mici modificări care să întărească Biserica. Atâta timp cât ierarhia romană îşi găsea satisfacţie în desfrâu, materialism şi în lupta pentru putere, creştinii separaţi puteau avea un relativ răgaz. Dar întărirea Papalităţii prin reformarea ei în acest secol, a dat naştere unor persecuţii sângeroase şi a unor sisteme diabolice de „mântuire" a ereticilor, fără precedent în istoria mântuirii. Dacă până în sec. XI războiul Romei contra conştiinţelor a fost predominat spiritual, politic, rece (şi aceasta o spunem în mare parte datorită lipsei noastre de informaţii, comparativ cu ceea ce va urma, perioadă pentru care avem documente sigure şi din abundenţă), de acum înainte Roma se va lansa furioasă, sângeroasă şi feroce într-un război carnal, un război de exterminare aproape neîntrerupt contra „ereticilor", un război total. Misionarismul catarilor şi valdenzilor precum şi al altor mişcări care apăreau mereu din sânul Bisericii, a exacerbat instinctul de fiară al ierarhiei romane şi al puterilor civile care de acum înainte vor fi tot mai mult supuse spiritului (politic) al Bisericii.

Stephanus al IX-lea sau al X-lea (1057-1058)

Monah, frate cu ducele de Lorena, ales de romani. A voit să-l facă pe duce suveran al întregii Italii dar a trăit puţin. Înainte de moarte ordonase să fie lăsat vacant tronul pontifical până la întoarcerea lui Hildebrand. Acest Hildebrand era un diacon german, mic de statură şi nu prea plăcut la faţă, cu un glas firav dar om cultivat, cu un zel fanatic şi o ambiţie care aveau să facă din el un papă model. Hildebrand se ascociase cu partidul de reformă şi a controlat de fapt, ca subordonat, problemele Papalităţii, în timpul celor cinci papi care s-au succedat între anii 1043-1073.

Benedictus al X-lea (1058-1059)

În ciuda voinţei pontifului decedat, Roma l-a ales pe acest episcop roman. Dar diaconul Hildebrand a venit din orient şi i-a dat tronul lui Nicolae II.

În acest timp, a început mişcarea patarilor şa Milano. Aceştia era de fapt bogomili (catari) şi se pare că, cel puţin unii dintre ei, întreţineau şi doctrine de revoluţie socială, aşa cum s-a întâmplat şi cu alte mişcări.

Nicolaus al II-lea (1059-1061)

Îşi înalţă autoritatea sa în opoziţie cu cea imperială. Convoacă sinoade. Nu recunoaşte dreptul împăratului de a se amesteca în alegerile papale. Numai cardinalii să aleagă iar poporul să confirme.

Normanzii care ocupaseră părţi din sudul Italiei, prestează omagiu de vasalitate papei care le recunoaşte drepturile, cuceririle. Cu această ocazie, Papalitatea îşi extinde autoritatea temporală.

Alexander al II-lea (1061-1073)

Pus papă de roman. Binecuvântează războiul lui Wilhelm de Normandia contra saxonilor.

Supărată că nu a fost consultată la alegerea papei, împărăteasa Inea, mama minorului Henric al IV-lea, îl numeşte papă pe Honorius al II-lea. În acelaşi timp opt episcopi s-au înarmat contra tânărului împărat Henric IV. Tulburările erau alimentate de Hildembrand care voia ca puterea Bisericii să fie superioară autorităţii imperiale. Două tabere mari se formaseră în imperiu una care susţinea Papalitatea şi cealaltă pe împărat. Din nou se împlinea profeţia că fierul autorităţii de stat şi lutul autorităţii Bisericeşti deşi amestecate, nu se pot uni şi nu se pot împăca absolut şi definitiv.

Împăratul este excomunicat iar cei doi papi se anatemizează reciproc ca antichrişti. În sfârşit, mor amândoi şi le succedă Hildebrand.

Grigorius VII (1073-1085)

Hildebrand, un mare politician, unul dintre cei mai ambiţioşi , mai autoritari şi mai luciferieni papi. Nu degeaba sfântul catolic Petrus Damianus l-a numit pe papa Grigore VII - „Sfântul Satana”.

Dorinţa lui Grigore Vii a fost reformatoarea clerului, condamnarea simoniei şi imoralităţii. Posturile ierarhiei biserici erau cumpărate cu bani de către cei bogaţi şi Biserica avea acum posesiuni imense. De obicei, regii erau aceia care vindeau posturile Bisericeşti. Grigore sa opus acestei practici dorind un grad mai mare de independenţă a Bisericii faţă de stat. Nu este vorba de independenţa spirituală, necesară Bisericii, ci o independenţă politică, civilă. Căci din punct de vedere spiritual, toţi reprezentanţii puterii civile erau subordonaţi ierarhiei romane.

Papa Grigore Vii pretindea puterea supremă aşa cum o înţelegea el după textul din Ieremia 1,10. El a lansat faimoasele sale dictate (teze) ale supremaţiei papale, în conflict cu împăratul Henric al IV-lea. Între aceste teze, Grigore susţinea superioritatea papei asupra împăraţilor şi regilor, intitulându-se pe sine „Domn al regilor şi prinţ al prinţilor”. A confirmat în cuvinte categorice, dictatoriale, primatul şi infailibilitatea Bisericii romane, care „n-a greşit niciodată şi nici nu poate greşi”. Papa are dreptul de a numi şi destitui pe împăraţi, a depune pe episcopi fără sinod. Că odată ales după canoane, el devine automat sfânt şi infailibil, cum susţineau papa Symmachus şi Ennodius de Pavia (pe la anul 502-508). Că papa re autoritatea de a dezlega pe supuşi de jurământul de credinţă rostit faţă de suveranii care nu sunt credincioşi papei. Şi multe alte blasfemii asemănătoare.

Pretenţiile papei au intrat în conflict cu interesele prinţilor. În special Filip al Franţei, William Cuceritorul al Angliei, şi Henric al IV-lea, împăratul german, au fost profund nemulţumiţi. Henric l-a ameninţat pe papă iar papa l-a somat să vină la Roma. Saxonii, recoltaţi contra lui Henric, erau de partea papei; de aceea Henric îi pedepseşte apoi într-un sinod german l-a declarat destituit pe papă.

Iritat, papa vomită toate cenzurile asupra lui Henric declarându-l detronat. Apoi a dezlegat pe supuşii lui Henric de jurământul de fidelitate, răsculând popoarele contra lui Henric al IV-lea. Tot imperiul era în foc. Prinţii începuseră să se ridice contra lui Henric, iar el a început să tremure. Silit de aceste împrejurări extreme şi nemaiîntâlnite până atunci într-un asemenea grad, Henric a hotărât să ceară iertare şi dezlegare de la papă. În iarna anului 1077. Henric, însoţit de soţia sa şi de un servitor, a trecut Alpii şi a venit la castelul Canossa (proprietatea prinţesei Matilda de Toscana) unde se oprise papa în drum spre Germania. Acolo Henric a fost condus într-o curte exterioară, singur, unde în gerul iernii, cu capul descoperit şi cu picioarele goale, îmbrăcat în haine de penitent, a aşteptat timp de trei zile (21-24 ian.) de post şi umilinţă şi mărturisiri, până când, în sfârşit, papa s-a îndurat şi l-a iertat. Dar şi atunci în mod condiţionat.

De asemenea Grigore a cerut şi regelui Angliei să-i dea omagii. A anatemizat pe regii Franţei, Spaniei şi Poloniei, pe suveranii Italiei şi pe împăratul din răsărit, Nikeforos al III-lea. În schimb, unii prinţi l-au favorizat în mod deosebit. Regele Croaţiei-Dalmaţiei a supus regatul său ca feudă papei. Matilda, contesă de Toscana, a dăruit papei toate domeniile ei prin testament (pe acest teritoriu era şi castelul Canossa). Această prinţesă îl idolatriza pe papă. Dar dacă ar fi probată legătura mai intimă dintre ei, acest lucru nu ne-ar spune nimic în plus despre Papalitate în general. (de obicei, se susţine că Hildebrand a fost de o moralitate ireproşabilă. Şi dacă prin moralitate se înţelege doar păstrarea votului de celibat şi salvarea aparenţelor în această sferă, s-ar putea spune că demonii sunt fiinţe de o moralitate perfectă, fiind spirite, fără sex).

În urma donaţiei Matildei, seniorii din Lombardia s-au întors către Henric care trecea pe acolo întorcându-se în Germania şi l-au întărâtat iarăşi contra papei. Revenind din Germania ca un fugar, a asediat pe papă şi din nou s-a aprins întregul imperiu, creându-se confuzie de la Tibru până la Oder. În Germania principii l-au ales împărat pe Rudolf de Svabia, vrăjmaşul lui Henric şi aliatul papei… În acelaşi timp papa a rostit din nou anatema asupra lui Henric, profetizând că în acelaşi an va cădea un rege fals. Şi într-adevăr a căzut dar nu Henric, ci Rudolf, omul papei. Victoris, după luptele cu cumnatul Rudolf, Henric a trecut din nou Alpii şi a răsplătit pe papă cu aceeaşi monedă, punând papă pe Guibert, arhiepiscopul de Ravenna, sub numele de Clement al III-lea.

Ajungând la porţile Romei în 1081, a asediat-o timp de trei zile până când poporul roman nu a mai putut rezista şi i-a deschis porţile. În aceste momente papa Grigore s-a refugiat în castelul Angelo, între zidurile Romei, dictând încă de acolo condiţiile cu care el ar fi dispus a ierta pe rege şi a-l dezlega de anatemă. Henric, intrând în Roma a fost încoronat împărat de către noul papă Clement III.

În castelul său, Hildebrand a aşteptat venirea ajutoarelor. În curând, a apărut ca să-l scape armata normandă a ducelui Robert Guiscard, prietenul şi vasalul lui Hildebrand. Henric a fost silit să plece din Roma împreună cu pontiful său, iar normanzii au jefuit teribil cetatea care şi-a deschis porţile înaintea lui Henric. Ca răspuns şi romanii s-au revoltat contra papei Grigore în aşa fel încât papa a fost nevoit să fugă cu normanzii, ajungând până la Salerno, unde a şi murit în acelaşi an, 1085, neclintit în convingerea sa că a luptat numai pentru dreptate. Parafrazând textul din Ps. 45,8 a rostit înainte de moarte: „Am iubit dreptatea şi am urât nelegiuirea; de aceea mor în exil”…

Grigore al VII-lea nu şi-a putut vedea visul împlinit dar succesorii lui au reuşit să se impună în punctele trasate de el, smulgând prinţilor dreptul de a investi pe episcopi şi realizând monarhia teocratică visată, timp de două secole, ca dominaţie supremă. Când acestea s-au realizat, s-a putut vedea ce ar fi în stare să realizeze în lume această stranie putere, dacă ar avea locul dorit. Persecuţii sângeroase, cruciade, pustiite, moarte, cruzime, îngâmfare fără limite, inchiziţie, blasfemii şi o nesfârşită lăcomie de bani de lux. Toate acestea pe fondul celei mai negre superstiţii, a mizeriei şi ignoranţei populare, a înstrăinării de adevăratul Dumnezeu şi a unei înfricoşătoare răspunderi pentru milioanele de suflete pierdute. Numai ziua judecăţii va putea cântări drept aceste evenimente. Pe bună dreptate, s-a spus că amiaza Papalităţii a fost miezul nopţii omenirii.

Grigore al VII-lea a fost canonizat ca sfânt în anul 1728 şi a fost considerat ca model pentru papi.

Clement al III-lea (1084-1100)

Socotit antipapă, pus de Henric al IV-lea.

Victor al III-lea (1086-1087)

Totuşi, la moartea lui Grigore VII, în locul pontifului pus de Henric este ales Victor al III-lea, ucenic al lui Grigore. Acesta a continuat să lanseze excomunicări contra lui Clement şi Henric, fiind în alianţă cu normanzii şi ducatul Toscanei. Este primul care a trimis o flotă contra sarazinilor. A murit otrăvit.

Între timp, în orient turcii selgiukizi luau locul arabilor după ce primiseră mai întâi mahomedanismul. Reuşiseră să cucerească chiar şi Asia Mică. Imperiul de răsărit pierduse enorm. În Italia, ultima posesiune bizantină, era cucerită de normanzi. Imperiul Bizantin începuse să-şi trăiască Dumnezeu acum agonia sa îndelungată care va dura patru secole.

Urbanus al II-lea (188-1099)

A alungat din Roma pe antipapa Clement III. Lupta dintre papă şi împărat continua… A băgat intrigă între Henric şi fiul său. Făcea şi desfăcea căsătorii regale.

Creştinătatea începea să se simtă incomodă de ocupaţia islamică a „Ţării sfinte". Papa Urban al II-lea a călătorit în Franţa şi a instigat pe creştini la luptă contra „păgânilor". Era mai mult setea de dominaţie, mândria de a poseda locurile tradiţionale sacre şi afacerea politică şi economică decât pietatea pentru un mormânt gol. La apelul papei s-au adunat bande de golani, vreo 300.000 în final, de jefuitori care-şi părăseau patria, căminul, familia. Principalul lor câştig era vagabondajul şi jaful. Această întreprindere stupidă s-a numit CRUCIADA I.

Erau conduşi de „sfântul" Petru Eremitul. Câteva bande s-au afundat în Germania şi apoi au fost exterminate de către unguri. Restul au sosit în Africa, au bătut pe turci, au luat Ierusalimul, şi au fondat câteva regate care s-au distrus apoi reciproc… Europa şi-a pierdut astfel soldaţii dar Roma a câştigat influenţă. Şi această afacere, pentru a putea recunoaşte adevărata ei origine, a purtat ca supremă blasfemie numele Crucii, prin care Iisus, jertfindu-Se a devenit singurul nostru Mântuitor şi Mare Preot. Pe viitor, papii vor trimite cruciade contra „ereticilor" adică asupra celor ce incomodau aspiraţiile Bisericii, punând Sfintele Scripturi în mâinile poporului de rând şi care dispreţuiau riturile superstiţioase şi necreştine ale Bisericii.

Pascal al II-lea (1099-1118)

În acest timp a murit papa (sau dacă preferaţi, antipapa) Clement şi imperialii au ales trei succesori în câteva luni (Teodoricus, Albertus, Silvestru IV). Primii doi au fost încarceraţi de papa Pascal şi al treilea exilat. A fost un urmaş demn al lui Hildebrand. A proclamat TNEUCA DEI (pacea lui Dumnezeu) în occident care impunea oprirea conflictelor armate (care nu se mai terminau) în anumite timpuri sfinte stabilite de Biserică.

A încurajat pe regi împotriva împăratului. De fapt politica papilor a fost întotdeauna de a răscula pe supuşi contra superiorilor pentru a-şi asigura astfel tronul cel mai înalt, tronul Bisericii prostituate, care este întemeiat pe ape agitate…

A promis regilor iertarea păcatelor dacă se întorc împotriva lui Henric al IV-lea. L-a făcut chiar pe fiul lui Henric să se ridice contra tatălui său. Pentru Papalitate nu a fost nimic sfânt în afară de supremaţia ei tot mai înălţată şi mai independentă. Pascal l-a declarat destituit pe Henric IV. Este detronat şi apoi moare. Papa interzicea să fie înmormântat.

Dar noul împărat , Henric al V-lea deşi se răsculase contra tatălui său, la cuvântul papei, intră în conflict cu Roma, voind să ia papei dreptul de a investi pe episcopi. Atunci papa refuză să-l consacre pe Henric al V-lea împărat. Henric însă reuşeşte să obţină prin forţă cea ce dorea. Apoi a jurat pace pe Evanghelie, şi s-a retras. Dar papa s-a ridicat din nou, imputându-şi sieşi că a trădat interesele tiarei şi trimiţându-şi trăsnetele prin nişte delegaţi. Henric, furios, pune un alt papă în locul li Pascal care tocmai murise.

Gelasius al II-lea (1118-1119)

Partida antiimperială deja îl pusese papă pe Gelasius. Dar intervin iarăşi imperiali şi Gelsaius este silit să fugă. Imperialii purtau numele de ghibelini iar partizanii independenţei papale – guelfi.

În zadar, l-a chemat Henric pe papă; pontiful, sfidător, nu vine, atunci Henric V îl numeşte pe Grigore al VIII-lea (1118-1121). Roma murmură. Franţa se declară contra. Atunci Henric se retrage. Profitând de ocazie, Gelasius revine şi tăgăduieşte orice suveranitate seculară asupra Romei, strigând peste tot că el este mai mult decât independent – este stăpân… excomunică pe cezarul Henric, reclamă iarăşi dreptul de învestitură. Tulburarea încetează în final printr-o acţiune oribilă. Gelasius îşi dă sufletul.

Calixtus al II-lea (1119-1124)

Francez, graf de Burgundia. Când a intrat în Roma, antipapa Grigore al VIII-lea, l-a întâmpinat cu o comedie batjocoritoare pe care romanii au aplaudat-o (nu le plăcea să fie un barbar pe tronul papal). Calixt l-a învins pe Grigore şi l-a absolvit pe împărat de excomunicare… Cedează parţial Lui Henric dreptul de învestitură. Se pronunţă cu putere contra căsătoriei clericilor şi a concubinajului. Personal era moral (fiindcă istoria n-a reuşit să înregistreze nimic imoral în dreptul său comparativ cu standardele de atunci).

Honorius al II-lea (1124-1130)

După Calixt II fusese ales solemn cardinalul Teobald. Dar o altă fracţiunea a ales pe Honorius al II-lea. Teobald a ştiut să se retragă frumos în folosul păcii publice, lucru rar în istoria Papalităţii, chiar dacă estul ar fi fost inspirat de nevoia siguranţei personale.

Honorius s-a bătut cu regele normand din sudul Italiei care invadase teritorii papale dar a fost învins. Partida care îl făcuse papă a ascuns apoi moartea sa, alegând clandestin pe Inocenţiu al II-lea. Poporul şi o altă parte din cler, protestând, alege pe Anaclet II (1130-1138). Un alt antipapă care s-a ridicat în anul 1124 a fost Celestin II.

Inocenţiu al II-lea (1130-1143)

A fost protejatul „sfântului” Bernard de Clairvaux. Făcut prizonier de către Roger Normandul. În timpul său, filozoful Abelard a încercat să explice dogma Trinităţii printr-un silogism filozofic, căzând astfel sub condamnarea papei. De asemenea, Abelard nu accepta ideea păcatului originar aşa cum o preda Biserica. (în principiu, a fost un raţionament care a căutat să justifice şi să întemeieze credinţa pe raţiune).

În acest timp, teologia a început să fie turnată în tiparele filozofiei lui Aristotel, devenind o teologie sistematică, speculativă, cunoscută sub numele de scolastică. (în secolele IX-XII scolastica urmase filozofia lui Platon). Părintele scolasticii a fost Anselm de Cantarbury care fixase principiul sistemului său în formula CRED PENTRU A ÎNŢELEGE, adică trebuie plecat de la credinţă şi apoi prin argumente raţionale ne străduim să înţelegem şi să facem şi pe alţii să înţeleagă ce credem.

Francezul Abelard a formulat invers acest raport, adică înţeleg pentru a crede. El pleca de la îndoială, care dă naştere la cercetare. Apoi cercetarea aduce găsirea adevărului şi în final, credinţa. El afirma că prin această metodă se pot explica toate dogmele şi se poate pune de acord credinţa cu ştiinţa. Dar această metodă, cum era natural, a degenerat, încât s-a ajuns mai târziu la teoria dublului adevăr. Scolastica a dus la sistematizarea doctrinei teologice dar şi la discuţii filozofice sterile şi dispute mari.

În opoziţie cu scolastica, în Evul Mediu s-a dezvoltat mistica, concepţia că nu este atât de multă nevoie de a cerceta pe Dumnezeu cu raţiune, cât de a-L iubi cu inima. Bernard de Clairvaux zicea: „Pe Dumnezeu Îl cunoaştem în măsura în care Îl iubim”. Aceeaşi frază răs-

turnată, pare însă mai plină de sens, deşi este adevărată într-un sens secundar şi aşa cum a afirmat-o Bernard. Unii căutau a împăca tendinţele misticilor şi scolasticii, în timp ce alţii se opuneau scolasticii.

Un alt curent de gândire a fost acela care se întemeia pe revelaţie, considerând că baza se află în Biblie, tradiţie şi cartea naturii. Adepţii acestei concepţii arătau că scolastica este o ocupaţie ce tâmpeşte mintea şi nu se poate scăpa de scolastică prin mistică, ci numai întorcându-se la studiile clasice. Aceştia au fost umaniştii, dar ei au apărut mult mai târziu. Fiecare dintre aceste fraze ale gândirii medievale şi-au adus contribuţia împotriva adevărului biblic şi a libertăţii elementare a omului.

Celestinus al II-lea (1143-1144)

A domnit cinci luni după care a murit. Ca şi cei din dinastia sa, a tulburat Sicilia speculând discordiile, după politica tradiţională: divide et impera.

Lucius al II-lea (1144-1145)

Pe timpul său a avut loc revolta lui Arnaldo da Bescia, un ascet riguros, predicator foarte elocvent şi zelos, discipol al lui Abelard. Arnaldo susţinea că ierarhia trebuie să revină la starea iniţială de sărăcie şi umilinţă şi evlavie din antichitate. Două sinoade îl condamnaseră ca eretic în anul 1139, dar el voia neapărat să reformeze Biserica, începând chiar cu Roma. Instigând pe romani, i-a sculat contra ordinii papale cu inteţia de a restabili republica romană, impunând Romei un senat şi un patriciu pentru problemele civile şi lăsându-i papei numai autoritatea spirituală. Papa Lucius a cerut ajutor împăratului Conrad al III-lea dar a fost ucis de popor.

Eugenius al III-lea (1145-1153)

Discipolul misticului Bernard de Clainvaux, care era de fapt arbitrul politicii creştine.

În acest timp, papa Eugeniu, condus de sf. Bernard, a proclamat Cruciada a II-a care a fost de asemenea un eşec. Cruciadele liberau Biserica de nişte forţe care, puse în slujba puterii civile, puteau fi periculoase. Bernard nu a condus cruciada ci numai i-a prezis succesul. Dar când Ludovic al VII-ea a fost bătut în orient, sfântul a început să găsească explicaţia foarte plauzibilă pentru acele vremi, tunând contra păcatelor cruciaţilor, care au împiedicat succesul. Totuşi expediţia a îmbogăţit pe papă, pe „sfântul” său predicator al violenţei şi comunitatea sa.

Papa Eugenius al III-lea a fost alungat din scaun de către senat pentru că voia să desfiinţeze decretele care-l loveau în autoritatea sa pământească. A alergat la Tivoli şi a întărâtat populaţia contra romanilor cu care erau într-o duşmănie mai veche. Dar curând a venit sf. Bernard şi romanii se supun iarăşi papei, care este restabilit.

Acest papă a încercat să constrângă pe preoţi de a trăi în celibat, ceea ce era încă dificil. Totdeauna au fost unii care s-au opus. A hotărât pedepse pentru clericii care trăiau în concubinaj şi pentru credincioşii lor. Însă dezordinile şi nepotismul n-au încetat. El şi-a făcut Portugalia tributară, acordând coroana unui vasal revoltat contra seniorului său. Acesta era sistemul papal.

Anastasius al IV-lea (1153-1154)

Un prelat înţelept care a domnit numai 17 luni. Binele n-a reuşit să-şi facă niciodată rădăcini pe acest tron al abominaţiilor şi pustiirii.

Adrian al IV-lea (1154-1159)

Singurul papă englez dar prin acesta cu nimic deosebit de ceilalţi papi, ceea ce ne arată că naţionalitatea nu are nici o nobleţe superioară omeniei. Era gelos de a recupera puterea temporală căreia Arnaldo ăi dăduse mari lovituri. L-a chemat în sprijin pe împăratul german Frederic Earvarossa, şi după ce l-a pus să execute un ceremonial de umilinţă, l-a încoronat ca împărat al occidentului. Dar Frederic n-a îndepărtat germenele republicanismului. Izbucneşte iarăşi veşnica ceartă între papă şi monarh, iar Frederic trece în defensivă. Atunci apa Adrian ia armele spirituale, rostind interdictul asupra Romei care-şi plecase urechea la doctrina lui Arnaldo. Această armă a avut un efect psihologic sigur. Poporul l-a părăsit pe Arnaldo care a căzut în mâinile împăratului Frederic. Predat apoi prefectului poliţiei papale, a fost ars de viu şi cenuşa i-a fost aruncată în Tibru. Urmaşii săi, arnadiştii, vor continua aceste idei care vor dospi în Lombardia, în vecinătatea catarilor şi valdenzilor.

Papa Adrian este cel care a dat Irlanda regelui Angliei (autorizându-l s-o ia). S-a războit apoi cu Guillaume (William) fiul lui Roger, din sudul Italiei, refuzându-i coroana. Prinţul l-a făcut prizonier pe papă dar după victorie s-a arătat mai puţin trufaş decât pontiful învins.

Alexander al III-lea (1159-1181)

Ales de prelaţi şi recunoscut de toţi afară de împăratul Frederic, care l-a pus papă pe Victor al IV-lea (1159-1164)

Papa Alexandru al III-lea a condamnat pe Henric II al Angliei apoi s-a lăsat biciuit de un călugăr pentru a ispăşi o crimă.

În Anglia un preot a violat o tânără (lucru obişnuit în condiţiile acelor vremuri) şi a ucis în mod sadic, cu pumnalul, pe tatăl ei. Poporul a început să mugească de oroare şi regele s-a văzut nevoit să-l predea pe criminal magistratului. Dar Thomas Becket, care fusese pus arhiepiscop de Canterbury de papă, a intervenit ca să-l judece el pe preot, privându-l de beneficii şi închizându-l în mănăstire. Pedeapsa aceasta n-a putut calma poporul şi regele voia să-l ia pe vinovat. Era în joc politica Bisericii romane de a face ca întregul cler să fie numai sub jurisdicţia Bisericii, chiar n procesele care priveau legile civile. Arhiepiscopul Becket a apelat la papă care, desigur, i-a dat dreptate.

Dar Henric al II-lea al Angliei nu s-a lăsat. A promulgat atunci faimoasele Constituţii din Clarendon care supuneau clerul la taxele obişnuite, treceau asupra tribunalelor civile jurisdicţia Bisericească etc. Toţi episcopii au semnat acest document, în frunte cu Becket. Dar papa Alexandru III îl respinge cu mândrie iar arhiepiscopul Becket se pocăieşte de supuşenia lui faţă de rege… face penitenţă se umileşte şi retractează. Urmărit de rege, Becket fuge pe continent unde papa şi prinţii îl onorează ca pe un martir.

În condiţiile acestea, Henric a plănuit să se elibereze de papă dar englezii nu aveau puterea morală să-l urmeze. Trădătorul Becket se compara cu Christos cel suferind. Poporul, superstiţios, s-a îndepărtat de Henric care, neavând altă soluţie, s-a pocăit şi l-a primit pe Becket. Arhiepiscopul a intrat în ţară cu mândrie. Dar nu mult după acesta, Becket a fost asasinat de patru oameni de pe curte, devenind „martir” ale cărui oase au căpătat ciudata proprietate de a învia morţii. Astfel au început – pentru a câta oară? – ameninţările papale. Dar Henric al II-lea s-a supus apoi pe deplin, s-a umilit şi papa i-a înnoit autorizarea de a cuceri Irlanda, ceea ce regele a realizat uşor. Ca ispăşire pentru cutezanţa sa, Henric a făcut pelerinaj şa Caterbury, desculţ, prosternâdu-se în faţa raclei sfântului şi lăsându-se biciuit de călugări.

Filip August a persecutat pe eretici (catari, albigenzi) şi a alungat pe evrei. În timpul acesta (1167) a avut loc un conciliu (congres) al catarilor în Franţa, lângă Toulouse. Acţiunea avea să atragă atenţia Bisericii şi statului, ce vor lua măsuri pentru exterminarea totală a lor. Ceea ce istoricii au observat – în acest timp era o diferenţă vizibilă între civilizaţia din sudul Franţei unde erau foarte mulţi „eretici” şi nordul Franţei, care era catolic şi în aceeaşi măsură

mai înapoiat. O mulţime de meseriaşi, în special ţesători, împărtăşea credinţa simplă a catarilor şi albigenzilor. De fapt, albigenzii erau tot catari din regiunea Alpilor.

În prima jumătate a acestui secol apăruse în Franţa un preot reformator pe nume Pierre de Bruys, adversar al ceremoniilor exterioare, al cultului crucii, al botezului pruncilor, al liturghiei şi al icoanelor. Poporul l-a ars în anul 1137, pe un rug de cruci. Discopolul său, Henri de Laussane, un călugăr era pornit contra ierarhiei şi a murit în 1145 în temniţa unei mănăstiri. Urmaşii lor s-au numit petrobrusieni şi henricieni. Tot atunci apăruse în nord-estul Franţei Tanquelin împreună cu Eudon de Stella care de asemenea, porniţi împotriva ierarhiei, au condus o răscoală incendiind biserici şi mănăstiri. (Cel puţin Eudon a fost acuzat de aceste rele). Primul a fost asasinat de un preot iar al doilea a murit în temniţă.

Dar cei mai curaţi dintre aceşti antipapiştii nu au rămas în analele istoriei. Un caz, de exemplu, în 1182, la Reims, tânărul canonic Gervais de Tibury, plimbându-se cu calul printre vii împreună cu arhiepiscopul Gauillaume, a făcut propuneri necinstite unei fete catare. Ea a răspuns că ar face un păcat de neiertat. Ca urmare, a fost arsă ca eretică iar iniţiatoarea ei, o bătrână, a reuşit să scape de aceeaşi pedeapsă. Astfel ereticii era învinuiţi uneori de desfrâu, alteori de o prea mare puritate. De obicei era acuzaţi că sunt manihei. Dar de cele mai multe ori era vorba de lepădarea Bisericii şi religiei exterioare catolice, lucrul cel mai periculos în ochii ierarhiei romane.

În acelaşi veac a descoperiri catarilor în Franţa, istoria ne prezintă în mod clar şi pe valdenzi. Nordul Italiei a fost întotdeauna foarte zăbavnic în a se supune Romei. Milano sa supus la începutul secolului al VI-lea, totuşi locuitorii văilor prin natura aşezării lor, trebuie să fi rămas încă separaţi, aşa cum rămăseseră creştinii vechi din Irlanda şi Scoţia care au fost forţaţi să se supună Romei în secolului al VII-lea. Aceste supuneri ale vechilor creştini au fost ca şi convertirile naţiunilor păgâne. În timp ce regii primeau religia apostată ca religie de stat, rămâneau mereu unii care preferau să-şi păstreze credinţa, cum este de aşteptat… Ceea ce mărturiseşte în favoarea tradiţiei antice a valdenzilor este, în primul rând, religia lor identică cu acea a creştinilor din sec. II şi III. Întotdeauna valdenzii au susţinut vechimea lor tradiţională deşi autorii catolici pretind că valdenzii îşi trag numele de la un negustor din Lyon, Petrus Valdus (Pierre Valdo sau Valdensius), care a întemeiat mişcarea „săracilor din Lyon" (Lioniştii).

Autorii protestanţi mai vechi sunt de părere că valdenzii existau înainte de Petrus Valdus şi că, de fapt, acesta îşi trage numele de la valdenzi şi nu invers. Vechea interpretare protestantă a istoriei valdenze susţine că valdenzii sunt urmaşii creştinilor de tip vechi care au protestat contra inovaţiilor romane din sec. IV-VI cum a fost de exemplu prezbiterul Vigilanţiu de Barcwelona;că aceştia s-au refugiat apoi în văile Alpilor şi că numele lor ar proveni de la Petrus de Waldus, un conducător al lor de pe la începutul secolului al VII-lea. Apoi un alt Valdo s-a semnalat în sec. IX, după care a venit cel din sec. XII de care am pomenit la început. Credem că nu avem motive să ne îndoim de tradiţia valdenzilor, mai ales că ideea apariţiei lor târzii (sec. XII) provine de la un inchizitor dominican (Etienne de Bourbon).

În lucrarea *Tragedia Veacurilor*, Ellen White afirmă că opoziţia Romei faţă de Sabatul vechi a fost unul din motivele separării acestor vechi creştini. Se ştie într-adevăr pe vremea papei Grigore I că existau predicatori sabatişti chiar în Roma şi că obiceiul s-a păstrat printre ţăranii din Lombardia (pe lângă sabatizarea duminicii). Unii dintre valdenzi, mai târziu, vor fi găsiţi încă sărbătorind Sabatul. Deşi valdenzii erau din văile Piemontului, totuşi ei s-au răspândit şi în alte ţări europene, predicând evanghelia, venind în contact cu catarii şi cu unele ordine (fraţii călugăreşti) afiliate Bisericii romane şi apoi cu orice încercări de reformă din sânul Bisericii, cum a fost şi aceea a lui Petrus Valdesius.

Pe la anul 1173, bogatul negustor Petru din Lyon, a fost cuprins de o mare nelinişte sufletească în urma morii prietenului său. Neavând încredere în cler, a pus pe cineva să-i traducă Biblie din latină în franceză (poate chiar un valdenz i-a oferit posibilitatea). Prin studiul

Bibliei a ajuns la concluzia tipic valdenză; că omul nu se poate mântui decât prin pocăinţă şi prin sărăcie de bună voie; că ierarhia Bisericii nu este demnă de autoritate apostolică în lipsa pocăinţei şi sărăciei. Deci, potrivit textului de aur al tuturor monahilor şi pocăiţilor medievali (Mat. 19,21) negustorul şi-a împărţit averea săracilor, înfiinţând în anul 1177, societatea săracilor din Lyon (lionişti, sabotaţi, humiliaţi etc.). apoi au început a predica evanghelia în Lyon şi în împrejurimi. Cum era şi natural, au ajuns în conflict cu arhiepiscopul de Lyon, care le-a interzis acţiunea. Atunci Petru (Pierre) s-a adresat papei Lucius al III-lea, cerându-i permisiunea. Papa însă l-a excomunicat. începând din acest moment, lioniştii vor fi decişi contra ierarhiei romane şi în oarecare măsură în legătură cu valdenzii din Piemont. Alţi susţin că papa Alexandru al III-lea i-a refuzat deja, când ei au apelat la sinodul Lateran din 1179, şi apoi au fost excluşi de către Lucius. Este interesant că sinodul nu i-a considerat eretici, dar nu le-a dat dreptul de a predica deoarece erau „ignoranţi".

Caracteristica valdenzilor şi a celor ce primeau credinţa lor, sub diferite nume, era că ei luau Biblie (în special Noul Testament) ca singură normă morală, respingând tradiţia romană. Ei ţineau mult la prescripţiile ei amănunţite şi învăţau pe de rost mari părţi din ea. Bernard Gui, vrăjmaşul lor, zicea:

> Ei predică referindu-se la Evanghelie, la epistole, la exemplele şi autoritatea sfinţilor, argumentând astfel: 'Aşa zice Evanghelie sau epistola Sf. Petru sau a Sf. Pavel sau a Sf. Iacov… sau a aşa zice cutare sfânt sau cutare învăţător Bisericesc', în aşa fel încât cuvintele lor sunt primite mai degrabă de ascultători. Într-adevăr, ei posedă în mod curent evangheliile şi epistolele în limba poporului şi în latină, unii dintre ei le înţeleg. Unii ştiau chiar să citească şi chiar cei ce nu ştiau să citească au învăţat pe de rost şi repetă mereu unul către altul. (Storia d'Italia, Ed. Giulio Einaudi, vol. 1, p. 661, BCS.)

Ereticii din zona Alpi, din Franţa (albigenzii) erau, de fapt, catari sau mai degrabă prozeliţi de-ai catarilor şi valdenzilor. Valdenzii trăiau în oarecare legături cu catarii dar nu se socoteau aceeaşi Biserică. Valdenzii au reprezentat cea mai curată, mai protestantă şi mai rezistentă, mai eroică, dintre toate sectele medievale. Şi singura sectă care a supravieţuit până astăzi (încă puţin modificată).

Despre albigenzi, adversarii lor au scris: „Până acolo crescu eroarea albigenzilor de a infecta în scurt timp mai mult de 1000 de oraşe; şi dacă sabia credincioşilor nu i-ar fi reprimat, foarte curând ar fi corupt toată Europa" (Ibid, p. 647-648)

Toţi aceşti credincioşi considerau că ierarhia romană este marea prostituată, Babilonul din Apocalipsa şi arătau înaintea poporului, faţă în faţă cu Biblia, defectele ei. Apoi invitau pe oameni să se despartă de „marea prostituată". Ei acuzau Biserica de lepădarea adevărului vechi al Evangheliei şi de sângele martirilor vechii credinţe. Nu este de mirare că ferocitatea şi orgoliul Romei au fost excitate de propaganda aceasta.

Între papa Alexandru al III-lea şi Frederic Barbarossa (împăratul german care voia să domnească peste toţi regii) au fost conflicte. Alexandru III s-a refugiat în Franţa (sau Veneţia?), ridicând totodată pe italieni contra împăratului şi cuminţându-l în final pe Frederic prin anateme, la care au contribuit şi epidemiile de ciumă. În final, cei doi s-au împăcat la Veneţia şi împăratul s-a umilit înaintea papei.

Între timp au fost ridicaţi antipapi renumiţi, dintre care unii s-au supus, alţii au pierit în închisoare (Pascal III, Calixt III, Inocenţiu III).

Lucius al III-lea (1181-1185)

A răsturnat senatul roman. Poporul s-a revoltat şi a pus mâna pe adversarii republicanismului, le-a smuls ochii şi urechile. Furios, poporul a început să otrăvească şi fântânile. Izgonit din Roma, papa Lucius cere ajutor la prinţii creştini, apoi vine la Verona unde întemeiază prima inchiziţie în 1184. Toate sectele şi curentele care se opuneau papismului erau vizate de acest tribunal Bisericesc special, care avea datoria să caute şi să cerceteze pe eretici,

având mari libertăţi în procedură. Principalii condamnaţi erau valdenzii şi pasaginii. Aceştia din urmă erauacuzaţi cî sunt iudaizanţi deoarece păzeau Sabatul.

Urban al III-lea (1185-1187)

Sperjur şi vanitos, l-a urmat pe Lucius în mormânt, spre fericirea imperiului şi a Italiei. Violase concordatul, proclamând un arhiepiscop german. A voit să-l excomunice pe Frederic dar moartea l-a împiedicat.

Gregorius al VIII-lea (1187)

În timpul său, sultanul Saladin a luat Ierusalimul de la creştini. Papa a trezit iarăşi mania creştinilor.

Clement al III-lea (1187-1191)

A crezut că mijlocul cel mai potrivit de a scăpa de împărat ar fi predicarea unei noi cruciade. Din nou, o mulţime de hoarde europene urmate de călugări şi ţiitoare, au plecat spre „ţara Sfântă". Împăratul Frederic în fruntea unei armate de 150.000 şi-a găsit în final moartea; după câteva triumfuri. Expediţia a umplut tezaurele papale. Se acordau indulgenţe pentru iertarea păcatelor sărăcimii, care se înscria pentru cruciadă şi dispense pentru bogaţii care nu se înscriau. Se lăsau moşteniri Romei. adesea seniorii îşi puneau domeniile sub egida episcopilor.

Papa Clement III a uzurpat suveranitatea Bisericii scoţiene, vânzând-o regelui Angliei.

Celestin al III-lea (1191-1198)

În acest timp războiul civil pustia Roma. Guelfii (suporterii papei) şi ghibelinii (supoerterii împăratului), „lutul şi fierul", nuse puteau împăca. Papa a ordonat nimicirea oraşelor şi statelor care ausuşţinut pe ghibelini şi pe trădători, permiţând romanilor să se răzbune. Localităţile au fost arse.

A consacrat ca împărat pe Henric al VI-lea dar nu s-a înţeles nici cu el. Henric s-a depărtat nemulţumit apoi a cucerit Neapole, a ucis pe rivalii săi, a ars şi devastat Sicilia.

Henric al VI-lea a trimis trupe în Palestina şi s-a îmbarcat pentru orient dar a fost otrăvit de soţie. Ca excomunicat de papă. Henric n-a putut fi înmormântat în pământ sfânt. Dar aceasta nu pentru crimele sale, ci pentru că regele Richard Inimă de leu cumpărase de la papă înjosirea lui Henric al VI-lea.

Franţa a ajuns sub stare de interdict, din cauza divorţului lui Filip August care era socotit ereziarh, fiindcă zice că primise coroana de la Dumnezeu şi de la sabia sa, nu de la papă. În urma sentinţei episcopilor săi, îşi alungase soţia, pe Isemberga de Danemarca. Roma s-a opus. Filip August însă l-a constrâns pe papă să revoce anatema, apoi a reprimit-o pe Isaberga ce fusese o regină bună.

Filip August a pedepsit pe eretici (catari, parati etc) şi a alungat pe evrei… La ordinul papei a fost susţinută o cruciadă contra albigenzilor. Aceasta echivala cu o expediţie de jaf şi exterminare în care papa şi regele au fost uniţi. 80.000 de creştini au fost exterminaţi în această expediţie.

Profitând de dezbinările imperiului, papa în încoronează pe Otto IV care, la rândul lui, cedează papei „moşia Matilda" din Toscana. Dar la întoarcere, Otto IV se răzgândeşte. Din nou anatema din partea papei şi supuşii lui Otto sunt dezlegaţi de jurământul de supunere. Apoi Frederic II, rivalul lui Otto, primeşte coroana imperială.

În Anglia, Ioan Fără Ţară după ce se răsculase contra papei din cauza interdictului, oferă regatul său Romei, pentru ispăşirea păcatelor sale. Apoi jură vasalitate papei, dar după promulgarea PALLADIUMULUI LIBERTĂŢILOR NAŢIONALE a izbucnit iarăşi războiul

civil în Anglia. Ludovic al VIII-lea a fost 3excomunicat şi expulzat din Anglia în mod ruşinos, pentru că a intenţionat să domnească fără permisiunea pontifului.

În Roma, papa a îndepărtat pe consuli şi a servit senatul. A înmulţit ordinele călugăreşti, interzicând crearea altor ordine pe viitor (ceea ce papii de mai târziu n-au respectat).

În timpul său, s-a zvonit că Apocalipsa prezice sfârşitul lumii în anul 1201, ceea ce a făcut mare vâlvă. Biserica a întreţinut această chestiune, speculând credulitatea şi dorinţa oamenilor de a se salva. Oamenii îşi dădeau moştenirile Bisericii, posteau, făceau penitenţă. Credulii s-au ruinat iar clerul s-a îmbogăţit. Împăratul Otto s-a lăsat biciuit la picioarele valeţilor. Un conte de Anjou a făcut pelerinaj la Ierusalim pentru a se supune la o flagelaţie publică. Contele de Toulouse care tăinuise pe eretici şi fusese vinovat de moartea unui inchizitor roman, s-a pocăit de asemenea. Cu funia de gât şi aproape gol, s-a lăsat bătut de către un delegat al papei Inocenţiu III. Îşi părăsise castelele şi jurase că-i combată pe albigenzi care erau supuşii săi. Apoi cruciaţii l-au luat ca ostatic, după ce i-au devastat domeniile.

În acest secol puterea papei ajunge la culme şi se opreşte. De acum ea îşi va conserva vigoarea prin cruzimi, căci armele ei morale erau uzate.

Inocenţiu III (1198-1216)

Cel mai puternic dintre toţi papii. A accentuat că este vicarul lui Christos şi că toate cele din cer, de pe pământ şi din infern sunt supuse. Prin el, Biserica şi-a atins visul de a domina toate statele Europei; regii Germaniei, Franţei, Angliei şi practic mai toţi monarhii Europei i s-au supus. Niciodată sân-a exercitat cineva mai multă putere…. Era un om ‘învăţat dar de un orgoliu luciferic. Pontificatul său de 18 ani a răvăşit lumea din Orient până în Marea Britanie. El a ordonat dea de-a patra cruciadă, în loc să cucerească Ierusalimul, a cucerit Constantinopol, întemeind un „imperiu” latin de Constantinopol şi o patriarhie latină.

A decretat doctrina transubstanţierii, care era atacată de eretici. A reconfirmat infailibilitatea papală şi a ordonat exterminarea ereticilor.

Biserica romană a considerat întotdeauna ca o datorie a sa esenţială reprimarea ereziei. Dar până în secolul al XIII-lea n-a existat nici o instituţie specială, permanentă pentru corectarea, pedepsirea sau reconcilierea ereticilor. Până acum fiecare episcop în dioceza sa era însărcinat în principiu să combată erezia. Decretaliile lui Lucius III din 1184, încercaseră instituirea unei inchiziţii episcopale, invitând pe toţi episcopii să viziteze o dată sau de două ori pe an parohiile din circumscripţiile lor care păreau că ar conţine eretici şi că determine procedura pe care s-o aplice în aceste vizite „de lucru”.

Aceste dispoziţii nu au putut fi prea eficiente; au lovit doar în ereticii mai cunoscuţi care îşi etalau deschis opiniile subversive. Totuşi se câştigase obiceiul ca vinovaţii să fie predaţi puterii civile pentru ca nu cumva Biserica să fie vinovată de sânge… iar autoritatea civilă era obligată prin natura ei să pedepsească oricât de aspru, ca nu cumva funcţionarii ei să fie socotiţi şi ei eretici. Pedeapsa obişnuită care a devenit tradiţională era arderea pe rug. Lucius III cita în sprijinul acestui supliciu textul din Ioan 15,6… (de aceea pe drept a destinat Dumnezeu Papalităţii şi Bisericii stricate aceeaşi pedeapsă – Apoc. 19,20; 18,8-10).

> „Se poate afirma, fără a ne aventura în cel mai mic paradox, că măsurile de represiune luate de imperiul păgân contra creştinilor par slab organizate şi foarte blânde, când le comparăm cu persecuţiile aplicate mai târziu ereticlor, sub auspiciile Bisericii catolice” (din Enciclopedia Franceză).

Autorităţile Romei nu erau însărcinate să caute pe creştini, ci numai încazul când sunt pârâţi, să acţioneze. Mai mult, satisfacerea cultului păgân privea mai mult pe cetăţeni decât pe orice om. Copiii, femeile, bătrânii, se puteau sustrage fără să fie observaţi. De obicei, capul familiei era obligat să sacrifice zeilor dar putea face acest lucru o dată la câţiva ani, fără a-şi

pierde drepturile. Dar acuzaţiile nu interesau de obicei pe autorităţi, decât contra misionarilor şi conducătorilor Bisericii.

În sistemul catolic, însă, erezia sau chiar numai indulgenţa faţă de ea, este o crimă enormă, o crimă de lez-majestate divină, la reprimarea căreia toţi credincioşii au datoria de a contribui. Această datorie era adesea impusă prin legi ce pedepseau tăcerea cu pedepse uneori egale cu acelea ale ereziei, sau stimulau delaţiunea prin făgăduirea de înainte recompense. De altfel, căutarea şi denunţarea ereziei erau impuse ca o slujbă specială unor legiuni de agenţi, preoţi şi monahi. Cel mai mic sat era supus autorităţii şi vigilenţei unui preot. Şi această supraveghere îmbrăţişa toate actele şi toate momentele vieţii tuturor membrilor turmei. Nu numai naşterea, căsătoria, boala şi moartea, nu numai spovedirea şi împărtăşirea de fiecare an îi mânau sau îi aduceau cu forţa la picioarele preotului dar chiar celebrarea sărbătorilor îi obliga să fie prezenţi în parohia lor.

Când Biserica a făcut o inchiziţie a ereziei, orice neglijenţă şi orice absenţă devenise bănuială de erezie. Dacă ereticul voia să-şi deghizeze răzvrătirea sistând ziua la ceremoniile cultului oficial pentru a-şi practica noaptea datoriile cultului preferat, această disimulare nu poate fi o garanţie de siguranţă. Biserica avea mijloace aproape infailibile de a-l descoperi. Confesiunea (spovedania) era pentru Biserică o inchiziţie de o sută de ori mai clarvăzătoare decât a tuturor delatorilor Romei păgâne. Când voia, preotul putea scoate din gura copilului sau a servitorului, denunţarea tatălui sau a stăpânului. Apoi, stăpânind şi rezumând toate acestea, „Sfântul Oficiu al Inchiziţiei" cum a fost numită această instituţie macabră, organ permanent şi formidabil de persecuţie, a cărei procedură opera în secret pe bază de delaţiuni (pâre) anonime, condamna pe acuzat fără a-l confrunta cu martorii şi îl tortura pentru a-i smulge mărturisiri.

> „În rezumat, de la supliciul lui Priscilian din anul 385 şi până la acela al lui Francois Rochette din 1762, o lungă serie de suplicii, războaie, masacre şi exterminări" (Op. Cit. Persecution).

Şi, în timp ce păgânii romani au dezlăînţuit câteva persecuţii împotriva lui Christos, catolicii romani au dus multe veacuri de persecuţii oribile şi continuu în numele lui Christos care predicase iubirea faţă de vrăjmaşi.

Papa Inocenţiu III a ordonat marea cruciadă contra albigenzilor, care a fost condusă de Simon de Monfort. Pretextul cruciadei a fost oferit de uciderea delegatului papal Pierre de Castelnau (15 ian. 1208) de către un scutier al contelui Raymond de Toulouse, susţinător al catarismului. Localităţi cu civilizaţie înfloritoare au fost nimicite, rase de pe faţa pământului. Cruciada a durat circa 20de ani şi pentru exemplificare amintim tragedia de la Beziers:

„În dimineaţa zilei de 22 iulie 1209, la porţile oraşului apăreau „glorioşii" cruciaţi. Începea crima. Aflând din strigăte că împreună cu ereticii se găseau şi drept credincioşi (catolici) cruciaţii… au spus abatelui Arnold de Citeaux, unul dintre şefii expediţiei: 'Nu-i putem deosebi pe cei buni de cei răi'…

Şi iată că abatele, temându-se ca de frica morţii, ca eretici să nu se prefacă a fi drept credincioşi, a spus: 'Ucideţi-i pe toţi. Dumnezeu îi va alege pe ai Săi'."

Apoi oraşul a fost distrus complet. Poetul Nikolaus Lenau a înfierat această expediţie în poemul său ALBIGENZII. Dar numai judecata divină putea cântări vina Bisericii şi va putea număra numărul de victime exterminate în această cruciadă. După ce au dat de gustul sângelui, „drept credincioşii" au continuat lupta contra albigenzilor şi a valdenzilor, prin „sfântul" oficiu al inchiziţiei.

> „Această civilizaţie citadină şi nobilă, mult mai dezvoltată decât cea din nord… în decursul unei cruciade, şi a unui război de 45 de ani a fost distrusă atât de Biserică, cât şi de puterea centralizată în aşa măsură, încât trubadurul Sicard de Marvejols a putut să exclame: 'Vai! Beziers, Carcasone, Provence şi pământul Agenais-ului, cum v-am văzut altădată? Şi cum aţi ajuns?' epurările din secolul al XII-lea au fost duse la extrem şi numai din procesele verbale

ale inchizitorilor se mai poate reconstitui acea civilizaţie originală şi înfloritoare…" (Universul Cartirilor, Albert Flacon, Buc. 1976, p. 96).

Privind în viitorul arătat de Dumnezeu, profetul Daniel descrisese asemenea scene iar rezumând caracterul împăratului şi apoi al pontifului roman zice:

> „se va ridica un împărat fără ruşine şi viclean…El va fi tare dar nu prin puterea lui însuşi… Va izbuti în tot ce va începe, ca nimici pe cei puternici şi chiar pe poporul sfinţilor. Din pricina propăşirii lui, inima i se va îngâmfa, va pierde pe mulţi oameni care trăiau liniştiţi şi se va ridica împotriva Domnului Domnilor… Dar va fi zdrobit fără ajutorul vreunei mâini omeneşti" (Dan. 8,23-25).

În acest război de exterminare, prinţii care apărau pe catari au fost făcuţi neputincioşi sau siliţi să se unească la distrugerea „ereticilor".

Honorius III (1216-1227)

Continuă politica lui Ioncenţiu. Intervine ca vice-Dumnezeu în treburile Italiei, Germaniei, Angliei şi Siciliei. Face colecte pentru cruciade dar le deturnează în folosul „Bisericii". Mare nepotist; îşi încarcă fraţii şi nepoţii cu onoruri şi demnităţi şi speculează prin camătă ordinaţiile eclesiastice.

Grigorius IX (1227-1241)

Anatemizează pe împăratul Frederic II ca sperjur. În zadar obiecta acesta că o boală crudă l-a reţinut de la pleca în cruciadă. Papa îl destituie. Amărât, împăratul pleacă în Palestina. Acolo creştinii îl părăsesc, în timp ce papa aprinde revolta contra lui în toată Italia germanică. Totuşi, Frederic reuşeşte să cucerească o parte din Ţara Sfântă, se încoronează cu propriile sale mâini în Biserica din Ierusalim, şi revine în Europa. Papa Grigore lansează o cruciadă contra lui. Trupele papale, împreună cu ordinele templierilor şi ospitalierilor, dau foc şi pustiesc Sicilia. Frederic debarcă şi îi extermină, îşi recucereşte domeniile şi asediază Roma. Intervine însă Ludovic IX al Franţei şi se face pace. Împăratul redă apoi papei domeniile „sfântului Petru", apoi protejează inchiziţia şi în sfârşit cedează papei drepturile pentru care luptase…

Dar papa impune o nouă cruciadă în Orient. Împăratul nu se supune. Iritat, papa ridică toată Lombardia contra împăratului şi îl declară destituit. Apoi papa oferă sceptrul lui Frederic altor prinţi creştini care, însă refuză. Frederic se năpusteşte contra Italiei, incendiază, junghie, soseşte la vatican. În zadar fulgeră papa anatema contra lui.

Papa Grigore IX a murit în asediu. A fost un papă simoniac, şi a încurajat comerţul cu indulgenţe. Acestea erau nişte bilete (chitanţe) pentru iertarea păcatelor, care desigur, costau bani, potrivit cu gradul vinovăţiei. Păcatele se mai puteau ierta şi prin crime făcute la îndemnul papei; participarea la expediţii contra musulmanilor sau ereticilor…

Papa Grigore IX a perfecţionat sistemul inchiziţiei şi a încredinţat această afacere ordinului dominicanilor, care fusese întemeiat mai de mult de către sfântul Dominic, la Toulouse. Aceştia au condus cu atâta râvnă inchiziţia, încât dominicanii au fost numiţi „Domini canes" (Câinii Domnului). Era de fapt călugări cerşetori care voiau să facă impresie prin sărăcia lor de bun voie, dar care în curând au ajuns să-şi îmbogăţească mănăstirile prin jefuirea ereticilor. Averile ereticilor erau împărţite între Biserică şi stat. Deseori au izbucnit neînţelegeri între diferitele tipuri de inchiziţie care îşi disputau victimele. Inchiziţia călugărească, de exemplu se lovea de inchiziţia episcopală mai veche şi de autorităţile laice, apoi se va lovi şi de inchizitori provenind dintr-un alt ordin călugăresc.

Celestin al IV-lea (1241)

A murit în aceeaşi lună otrăvit, de un episcop. Un alt prelat a cules rodul acestui asasinat şi a domnit sub numele de

Inocenţius al IV-lea (1241-1254)

În timp ce fusese cardinal, era prietenul împăratului Frederic. Devenit papă, este şi posedat de demonul patron al acestui scaun devenind persecutorul lui Frederic. Atunci Frederic tratează cu sarazinii. Papa îl excomunică şi delegaţii papei, în numele lui Christos, îl calomniază pe monarh la curtea sultanului Egiptului. Sultanul trimite răspuns papei: „Noi îl cunoaştem pe Iisus Christos mai bine decât tine şi-L cinstim mai bine decât tine."

În zadar a voit Inocenţiu IV să înarmeze Europa contra lui Frederic. Împăratul a învins uşor armatele papale şi în curând Italia l-a alungat pe papă. Lepădat de toţi şi fugar, papa găseşte azil la arhiepiscopul de Lyon. Apoi convoacă sinodul şi rosteşte anateme furibunde contra lui Frederic, numindu-l ereziarh şi ateu. Dar Frederic răspândeşte manifeste pe la toţi regii europeni şi aceştia nu-l mai susţin pe papă. Atunci papa Inocenţiu predică o cruciadă contra lui Frederic. Recurge la trădare. Pune pe călugări să-l otrăvească, corupe pe medicii de la curtea imperială… Astfel împăratul este constrâns să ceară ajutor gărzii mahomedane căci în creştinii nu mai putea avea încredere. În fine, Frederic a murit de amărăciune şi papa a pierdut satisfacţia pe care o urmărise. (Frederic fusese un prinţ luminat, care întemeiase două universităţi şi care deschisese ochii regilor).

Haquia (Haakon?) regele Norvegiei, a cerut ajutor papei pentru a pune capăt problemelor din regatul său. El a cedat papei regatul apoi l-a cumpărat de la el cu 15.000 de mărci de argint. (Prinţul era bastard şi voia să aibă legitimitate). După acesta, revoltele au încetat.

În acest timp, a avut loc cruciada a VI-a, condusă de Ludovic al IX-lea al Franţei. Mii de francezi care ar fi putut trăi bine au fost împinşi la masacrele din Ţara Sfântă. Sectele se înmulţeau în ciuda represaliilor. În Saxonia unii îl socoteau pe papă eretic. Italia, sfâşiată de luptele dintre guelfi şi ghibelini, era acoperită de mişcarea flagelaţilor care se biciuiau până la sânge (1248). Cu capul acoperit de capişon şi cu picioarele goale, sângerânde, ei mergeau din loc în loc…

Ura papei se îndreaptă apoi contra lui Conrad al II-lea, fiul lui Frederic, lansând o cruciadă contra lui. Frederic moare otrăvit în apropiere de Roma.

În sprijinul întăririi inchiziţiei, papa Inocenţiu IV a aprobat folosirea torturii în scopul smulgerii de mărturisiri de la cei bănuiţi eretici. Acest papă a stabilit persecuţia sistematică a ereziei ca element esenţial al edificiului social în fiecare stat şi fiecare cetate. Chiar cei ce nu voiau să denunţe pe cunoscuţi, trebuiau torturaţi.

La 15 mai 1252, papa Inocenţiu IV a publicat bula AD EXTIRPANDA, în care ordona: „Când cei găsiţi vinovaţi de erezie nu au fost predaţi puterii civile de către episcop sau de către reprezentantul său sau de către inchiziţie, podesta sau magistratul şef al cetăţii îi va lua în primire imediat şi în termen de cel mult cinci zile va executa legile făcute contra lor (arderea pe rug)." Această bulă a rămas apoi ca document fundamental al inchiziţiei. Autorităţile civile erau obligate să execute sentinţele inchiziţiei sub pedeapsa excomunicării. Mai mult, jenarea exercitării inchiziţiei echivala cu erezia.

Curând s-a ajuns la obiceiul de a lăsa să se acumuleze mai multe cazuri pentru a oferi publicului un spectacol impresionant. Ziua acestui *autodafe* (act de credinţă) era întotdeauna duminica, la Biserică, în prezenţa poporului. Juriştii inchiziţiei erau conduşi la o estradă, inchizitorul predica, ofiţerii laici prestau jurământul de ascultare, apoi se citeau nişte confesiuni în limba poporului (în timp ce Evanghelia şi se citea în latină). După care se cerea penitenţilor, care-şi manifestaseră intenţia să abjure. Ceilalţi care refuzau, „încăpăţânaţii" erau predaţi autorităţii seculare. Execuţia avea loc a doua zi, luni. Cei ce voiau să scape de tortură

şi moarte, puteau să se lepede de credinţă, făcând mărturisire şi penitenţă publică cu mare umilinţă, după care se angajau să lupte împotriva foştilor lor fraţi, chiar dacă ar fi fost din aceeaşi familie. Pentru Biserica Romană, nimic nu era sfânt, în acele vremuri. Şi nici o crimă, oricare ar fi fost ea, nu era considerată atât de gravă ca erezia.

Alexander al IV-lea (1254-1261)

Un papă relativ stângaci şi relativ nepolitic cu supuşii. Vrea să zdrobească senatul dar este alungat din Roma. El a introdus inchiziţia în Franţa, continuând opera predecesorului. În Italia câştiga tot mai multă putere regele Manfred al Siciliei, vrăjmaş al Papalităţii. Papa Alexandru, în Franţa, a replicat o cruciadă contra lui Manfred.

În Danemarca, în conflictul dintre Biserică şi rege, Biserica lansează interdictul asupra naţiunii, ceea ce se dovedea întotdeauna mai grozav decât o stare de asediu. Regele Christoph I cere arbitrajul papei dar între timp cade otrăvit de „sfânta" ostie…

ÎN acest timp, bogomilii (numiţi şi patareni de către latini) se înmulţeau în ciuda pedepselor oribile bizantine care li s-au aplicat, mai ales de către greci şi sârbi. Dar au găsit bun teren în Bosnia, unde catolicii şi ortodocşii se luptau pentru dominaţie „spirituală" va încă latinii erau mai puternici. Bosniecii au primit bogolismul în aşa măsură încât episcopul latin al Bosniei a trebuit să fugă în Slovenia, în timp ce Bătrânul bogomililor şi-au luat titlul de episcop al Bisericii Bosniei. Roma a luptat continuu contra lor; totuşi ei s-au răspândit în Herţegovina, apoi în Ţările Române şi treptat până în Rusia.

În acest secol, a apărut în Italia mişcarea apocaliptică a spiritualilor sau ioachimiţilor, numiţi frăţiori. Gioacchino de Fiore murise în 1202 cu renumele de sfânt. El a fost primul creştin care a înţeles că ăn simbolurile profetice din Daniel şi Apocalipsa, timpul profetic se măsoară pe baza principiului „o zi înseamnă un an" (Ezech. 4,6). Astfel el a aplicat cele 1260 de zile din Apocalipsa la 1260 de ani care s-au scurs de la naşterea Domnului, socotind că în anul 1260 se va încheia astfel dispensaţiunea Fiului şi va începe dispensaţiunea spiritului. Franciscanii riguroşi au crezut că Sfântul Francisc de Assisi ar fi fost cel hărăzit a aduce această nouă eră, dar papii s-au silit să împiedice aceasta, ştiind că acesta ar fi fost sfârşitul dominaţiei lor.

Aceşti „frăţiori", cum se numeau, s-au organizat ca să intre în luptă dreaptă cu Roma dar au încăput pe mâinile inchiziţiei şi pe la 1252 au dispărut. De asemenea, sub influenţa doctrinei lui da Fiore, a apărut în anul 1260 mişcarea apostolicilor, care erau influenţaţi şi de arnaloişti. Ei erau contra bogăţiei Bisericii şi doreau ca ea să revină la simplitatea apostolică. Conducătorul lor, Gerard Segareli a fost ucis în anul 1300 şi urmaşii au devenit apoi revoluţionari, ceea ce a stârnit contra lor o cruciadă care le-a adus sfârşitul iar şeful lor, Fra Dolcino, a fost ars.

În acelaşi timp, valdenzii influenţau pe creştinii din apus la mari distanţe de ţara lor de baştină. Cu riscul vieţii lor au pătruns în Franţa, Olanda, Spania, Italia, pentru a răspândi adevărata Evanghelie. Sub influenţa lor au apărut şi alte frăţii car aveau principii şi idealuri în esenţă identice. Astfel erau frăţiile semi-monastice ale beghinilor (begarzilor) şi beghinelor, care sub influenţa valdenzilor, au început să citească şi să comenteze Biblia în limba populară, ceea ce nu era îngăduit. În anul 1300 apare la Amiens secta lollharzilor, cu aceleaşi caracteristici: rugăciune, viaţă simplă, studiul Bibliei. În anul 1261, begarzii sunt condamnaţi de un sinod. În anul 1267 li se interzice predicarea în aer liber. Fraţi dintre „spirituali" şi dintre terţiarii franciscani li se alătură.

Altă sectă asemenea valdenzilor a fost cea a winkelerilor, apoi picarzii, urmaşii valdenzilor flamanzi, care, sub conducerea lui Marthin Huska, practicau un studiu zelos al Bibliei. Unii dintre valdenzi care au acceptat să fie socotiţi ca un ordin în cadrul Bisericii romane se numeau „săracii catolici". Dar şi printre aceştia erau unii care nu s-au convertit la papism. Dintre valdenzi, fraţii lombarzi nu erau în acord doctrinal cu lioniştii (săracii din Lyon

urmaşi lui Valdesius). Lombarzii au susţinut întotdeauna că ei există înainte de Valdensius. Nici cu cei din Germania nu erau în totul de acord cu privire la organizaţie şi doctrină. Dar cu toate că între diferitele mişcări sau în sânul acestor mişcări existau deosebiri de vederi, deseori supravieţuitorii unei mişcări aderau la alta păstrându-şi totul caracterul „protestant". Uneori represaliile contra lor iritau chiar pe cetăţenii catolici care se sculau în apărarea lor, cum s-a întâmplat la 7 aprilie 1252, când inchizitorul Piero de Verona a fost asasinat (este cunoscut în istoria Bisericii catolice ca Petru Martirul). În unele cazuri şi ereticii au folosit armele dar aceste acţiuni atrăgeau persecuţii şi mai mari.

Unii dintre valdenzi sau picarzi, numiţi insabati, sărbătoreau sâmbăta ca zi de odihnă dar majoritatea acestor secte aveau o serie de influenţa catolice pe care nu reuşiseră să le determine ca fiind străine de Scriptură. Totuşi, ei ţineau la Biblie mai mult decât la viaţă şi se avântau în misiuni îndrăzneţe de dragul Evangheliei. Toate celelalte mişcări întemeiate pe forţă sau contaminate de erori grave au pierit prin instrumentele inchiziţiei dar mişcarea valdenzilor n-a putut fi stârpită cu nimic posteritatea nu va şti niciodată cât de mult datorează acestor oameni simpli care au păstrat adevărul, copiind şi predicând Biblie, mergând doi câte doi în haine ţărăneşti, cu sandale de lemn sau desculţi, învăţaţi cu lipsurile şi cu arta tăcerii şi vorbirii prudente. Emblema lor cel puţin în văile Piemontului, era un sfetnic înconjurat de şapte stele. Ei spuneau: „Noi am crezut întotdeauna că toate cele inventate de oameni: sărbători, priveghiuri, aghiasmă, posturi, liturghi etc. sunt urâciuni." Cu privire la autorităţile civile ziceau: „trebuie să cinstim puterea seculară prin supunere." Redăm mai jos şi alte principii ale valdenzilor:

- Scriptura, singura regulă de credinţă şi practică. Oricine poate să folosească Biblia.
- Cultul să se facă în limba poporului.
- Credinţa este darul lui Dumnezeu; ea cuprinde iubirea de Dumnezeu şi păzirea poruncilor Sale.
- Toate meritele, satisfacţiile, indulgenţele, obţinute de oameni, nupot ispăşi păcatele.
- Jertfa liturghiei nu are nici o valoare; înaintea lui Dumnezeu ea este o urâciune.
- Purgatoriul este o poveste.
- Tot ce se poate face pentru mântuirea morţilor este inutil. Liturghiile pentru morţi sunt detestabile.
- Iisus este singurul Mijlocitor.
- Trebuie să-i imităm pe sfinţi, nu să-i invocăm. Cultul sfinţilor este idolatrie.
- Trebuie îndepărtate icoanele din biserici.
- Adevărata Biserică se recunoaşte după doctrina curată, după moravurile bune şi după administrarea sacramentelor potrivit obiceiului primitiv (primar)
- Biserica Romană nu este Biserica lui Iisus Christos. Trebuie să ieşim din Biserica papistă. Ea este Babilonul cel beat de sângele martirilor.
- Papa s-a înălţat prin uzurpare.
- Succesiunea apostolică a clerului roman şi tradiţiile lui nu valorează mai mult decât ale fariseilor, deoarece au pervertit doctrina sacramentelor apostolice şi n-au imitat viaţa apostolilor.
- Harul lui Dumnezeu este independent de sacramente. Ele nu sunt decât semne.
- Copiii care au murit nebotezaţi nu sunt pierduţi din această pricină.
- Botezul nu este decât un simbol al renaşterii spirituale care nu poate avea loc decât atunci când copilul este conştient, ca să poată avea credinţă vie.
- Rugăciunea preotului nu are nici o eficienţă pentru opera transubstanţiaţiunea (transformarea pâini şi vinului în trupul şi sângele Domnului). Aceasta nu are loc decât în mintea celor ce o cred.
- Adorarea ostiei (anafurei) este idolatrie. Messa este un sacrilegiu care desfiinţează Cina Domnului.

- Mărturisirea păcatelor către Dumnezeu este suficientă. Un laic are tot atâta putere cât şi papa ca să te absolve de vină (adică nici o putere).
- Penitenţele nu sunt necesare, nici meritorii, căci Iisus a trimis în pace pe păcătoşi fără să le impună penitenţe.
- Trebuie lepădate ritualurile papale pentru cununie ca şi interdicţiile şi dispensele papale.
- Căsătoria este dizolvată prin adulter (Papiştii ziceau că nu).
- Toţi credincioşii sunt „preoţi şi regi" şi pot lua parte la guvernarea Bisericii.

(după *Les Vaudois*, Paul Leutrat, Ed. Soc. Paris 1966).

Ceea ce spuneau valdenzii nu era o evanghelie nouă. La fel învăţaseră primii creştini, la fel spuseseră şi creştinii vechi de pe timpul pătrunderii inovaţiilor şi împrumuturilor păgâne, cum a fost Vigilanţiu.

Urbanus IV (1261-1264)

Imită pe predecesorul său. Din nou conflict cu romanii. Înnoieşte excomunicarea lui Manfred. Oferă Sicilia lui Ludovic al IX-lea dar acela refuză. Fratele lui Ludovic, Carol de Anjou, acceptă coroana Siciliei. Intră în Italia, este încoronat la Roma, înfrânge şi ucide pe Manfred la Benevento, apoi pune în temniţă pe văduva şi pe orfanii acestuia. Papa a interzis înmormântarea lui Manfred.

Papa Urban al IV-lea şi urmăritorii au hotărât că tribunalul episcopal şi cel inchiziţional pot judeca simultan şi independent. În caz de dezacord, decizia aparţine papei.

Între timp, în răsărit bizantinii îşi reveniseră din lovitura dată de latini. În anul 1261, Imperiul latin de Constantinopol luase sfârşit. Turcii selegiukizi îşi pierduseră puterea, ajungând sub dominaţia mongolilor. Tataro-mongolii, porniţi din vechea lor vatră orientală, ajunseseră în acest timp o putere mondială, întinzându-se din Asia Mică şi nordul Mării negre, de la Nistru, până la Pacific, incluzând aproape toată Asia afară de Arabia, India şi Indochina. Ca întinderea a fost cel mai mare imperiu din lume. Dar nu a existat o organizare unitară şi o civilizaţie care să dăinuiască. Întinsul teritoriul era controlat mai ales prin expediţii de jaf. Chiar ţările europene (Rusia, România, Bulgaria, Lituania, Polonia, Ungaria, Serbia etc.) au suferit atacurile tătarilor. În cele din urmă mongolii au atacat şi Vietnamul şi au intrat în India. Rusia a plătit mongolilor tribut timp de 250 de ani, aceştia au fost un popor groaznic şi asemenea hunilor din secolul al V-lea care, de fapt, erau tot tătaro-mongoli. Popoarele ungro-finice (dintre care maghiarii) şi popoarele tunguso-manciuriene precum şi cele turcice sunt înrudite cu tătaro - mongolii.

Nehotărâţi cu privire la religia pe care s-o adopte, mongolii au balansat între creştinism, mahomedanism şi budism. Pentru scurt timp Biserica catolică a întemeiat o misiune de convertire între mongoli, în special în China. Dar mongolii s-au decis apoi pentru budism şi pentru islam. Mahomedanismul a fost de asemenea asaltat de misionari catolici dar aceştia au murit zadarnic, ca martiri între musulmani.

Dintre creştinii de tip vechi, nestorienii au mai lucrat în Orient. Chiar înainte de anul 1100 au convertit la creştinism tribul tătarilor keraiţi, în frunte cu prinţul lor Uang-khan. Când papii de la Roma au auzit aceasta, au trimis scrisori prinţului tătar în care lăudau mărimea şi splendoarea Bisericii Romane, pentru a-l câştiga de partea lor, acest stătuleţ creştin a durat însă numai până la 1202, când a fost distrus de Ginghis-khan, marele han al mongolilor. Nestorienii au sădit creştinismul chiar şi în China, înainte de catolici, pe la anul 635, când misionarul A-lo-pen a întemeiat prima Biserică în capitală cu permisiunea împăratului, care-i făcuse misionarului o primire oficială. (Păgânii s-au dovedit totuşi mai omenoşi decât catolicii faţă de misionarii evanghelici. Şi dacă creştinii ar fi luptat mai mult pentru Evanghelie, câştigând de exemplu pe mongoli, adevărul s-ar fi răspândit mai repede în Asia, printre chinezi şi indieni…). Dar bisericile creştine, catolică şi nestoriană, din China, au durat doar până la

1368, când mongolii au fost înlăturaţi de la putere şi înlocuiţi de o dinastie locală. Afară de aceasta, mongolii au redus mult comunităţile nestoriene din Mesopotamia care au fost silite să se retragă spre zonele muntoase din nord.

Roma a dorit să acapareze şi aceste biserici orientale separate dar n-a avut succes. Afară de monoteletiţii sirieni (maraiţi) şi în oarecare măsură de armeni, ea nu a reuşit să supună pe nestorieni, iacobiţi, copţi, abisinieni. Între aceşti creştini se mai păstrau obiceiuri vechi apostolice cum ar fi observarea Sabatului, lepădarea cultului imaginilor, lepădarea morţilor şi altele.

Clements al IV-lea (1265-1268)

Fusese căsătorit înainte de a fi papă.

Organizează un tribunal care condamnă la moarte pe prinţii Conradin şi Frederic de Austria (fiul şi nepotul lui Conrad al IV-lea) care ar fi putut să domnească, acuzându-i că au luat armele împotriva Bisericii.

Spre marea neplăcere a papei, Pragmatica Sancţiune promulgată în Franţa, declara regatul dependent direct de Dumnezeu şi fixa limitele dreptului Papalităţii.

Papa Clement al IV-lea a acordat lui Ludovic cel Sfânt al Franţei a zecea parte din veniturile clerului pe trei ani. Acest Ludovic participase la cruciada a şaptea şi tot el a lansat în 1270 o a opta cruciadă în care şi-a găsit moartea. A fost un mare papist.

Ca şi înaintaşii, papa Clement IV s-a preocupat de bunul mers al inchiziţiei speciale.

Gregorius al X-lea (1271-1275)

Un prelat din Palestina, ales papă în lipsă. Avea moravuri bune, ceea ce era foarte rar, afară de megalomania comună tuturor papilor. Fiindcă fuseseră multe tulburări cu ocazia alegerii papale, de-a lungul secolelor, papa Grigore X a fixat un nou sistem de alegeri. Conciliul din Lyon (1274) a hotărât astfel ca după 10 zile de la moartea unui papă, să se adune cardinalii în palatul oraşului, în care a murit papa, închişi ca să nu poată fi influenţaţi din afară. Dacă nu ajung la înţelegere în trei zile, hrana avea să le fie redusă, iar după încă cinci zile de întârziere, era şi mai mult redusă. Aici este originea conclavului cardinalilor care, până astăzi, este organul ce alege pe papă. În acest timp plin de tulburări cu privire la tronul imperial, Ungaria, Polonia şi Danemarca se eliberează de jugul imperiului romano-german. Apar diverse ligi şi asociaţii în Europa. În Italia vasalii refuzau plata dijmei şi oraşele nu mai doreau suveranitatea germanică. Dar în anul 1273, este ales împărat Rudolf de Habsburg, confirmat apoi de papă. Grigore al X-lea sfătuieşte pe regele Alfonso de Aragon să renunţe la dreptul său pentru coroana imperială. În ciuda hotărârilor conciliului şi a unui papă anterior, în acest timp au fost înmulţite congregaţiile religioase (ordinele monastice).

Regele Iacob de Aragon a introdus în acest timp inchiziţia în Spania, contra maurilor musulmani. Totuşi a fost excomunicat pentru că şi-a lăsat soţia.

Inocenţiu al V-lea şi Adrian al V-lea (127)

Au fost oameni de treabă. N-au avut timp să facă rău. Nici vreun bine. Adrian şi-a dat duhul înainte de a fi consacrat ca papă. Din pricina emoţiei?

Iohannes al XXI-lea (1276-1277)

Au avut loc tulburări cu ocazia alegerilor… A fost un papă ambiţios. Se pare că a murit din pricina unui accident (cădere) în timpul construirii unui palat pentru ai săi. Un astrolog îi prezisese însă viaţă lungă…

Nicolaus al III-lea (1277-1280)

Supranumit patriarhul nepotismului pontifical. Şi-a transformat rudele în cardinali, prinţi şi beneficiari. A voit să-şi însoare un nepot cu fiica regelui Carol de Anjou dar regele a refuzat şi a devenit unul dintre duşmanii papei şi invers. Papa a ridicat apoi contra regelui pe regii spanioli de Aragon şi pe cei de la Constantinopol, retrăgându-i şi unele drepturi.

A fost una dintre cele mai mari epoci din istoria Papalităţii. Papa l-a obligat şi pe împăratul Rudolf, care a cedat papei domeniile din Italia.

În cursul cestui secol, deşi s-au făcut încercări de unire între cele două mari părţi ale Bisericii Catolice (romană şi bizantină) cum a fost recunoaşterea din motive politice din partea împăratului Mihail Paleolog (1274), totuşi unirea nu a fost realizată; ba încă în timpul cruciadelor ura dintre cele două biserici creştine s-a intensificat. De obicei unii împăraţi şi unii clerici au urmărit unirea cu Roma dar Biserica propriu-zisă şi poporul nu-i puteau suferi pe latini.

Martinus al IV-lea (1281-1285)

Ales după şase luni de dezbateri, cu ajutorul lui Carol de Anjou, regele Neapolului.

În acest timp sicilienii se răscoală contra francezilor. Ioan de Procide, ginerele lui Manfred, a urmărit să-l răzbune pe prinţul Conradin (executat sub influenţa lui Carol) cu ajutorul lui Pedro de Aragon. Într-o luni, a doua zi de Paşte din 1282, la un semnal, toţi francezii din Sicilia au fost masacraţi. Măcelul a durat o lună întreagă. Numai câţiva francezi au fost cruţaţi. În Palermo semnalul a fot dat de clopotele de vecernie (vespere, de seară) în timpul rugăciunii de seară. Masacrul a rămas cu numele de „Vesperele (vecerniile) siciliene". Se crede că acest complot fusese pus la cale de către pontiful anterior, Nicolae al III-lea.

Martin al IV-lea l-a excomunicat pe regele Pedro de Aragon şi a lansat interdictul asupra Siciliei. Dar blestemul n-a avut efect; poporul a rămas unit. Chiar şi preoţii şi-au continuat slujbele fără să asculte de interdictul papal. Atunci papa l-a declarat destituit pe regele Pedro şi a oferit coroana Neapolului lui Carol de Volois, vrăjmaşul lui Pedro. A predicat şi o cruciadă contra lui Pedro dar Pedro s-a menţinut în Sicilia în timp ce Carol de Anjou a menţinut Neapole.

Papa Martin a respins orice încercare de împăcare din partea răsăritenilor, care voiau să discute chestiunea. El cerea ascultare necondiţionată, fără discuţie prealabilă. L-a excomunicat şi pe împăratul bizantin Mihail Paleolog, continuând astfel separarea celor două biserici.

Papa Martin era savant, literat şi după cum spun călugării, făcea minuni. Dar una dintre cele mai mari minuni, pe care au mai făcut-o şi alţii, este că a întreţinut dezbinări în Europa, cu sumele cerşite pentru eliberarea Ţării Sfinte.

Honorius al IV-lea (1285-1287)

Papa ia apărarea lui Carol de Anjou şi a fiului său, suverani ai Neapolului, în cadrul tulburărilor care continuau din partea populaţiei locale.

Nicolaus al IV-lea (1288-1292)

Anatemizează pe Iacob de Aragon, fiul lui Pedro, şi pe sicilieni şi aragonezi…, întreţinând tulburările din Sicilia şi sudul Italiei.

În cest timp, palestina este pierdută definitiv de catolici şi entuziasmul pentru cruciade scade. Roma se agită dar în zadar.

Celestin al V-lea (1294)

Ales după 27 de luni de conferinţe şi dezbateri severe, în ciuda regulamentului alegerilor. A fost un călugăr benedictin venerabil care a servit ca armistiţiu între taberele care se certau. A domnit însă puţin.

Un cardinal şiret, Gaetano, abuzând de slăbiciunea bătrânului pontif, i-a făcut o farsă. Celestin V auzi în somn „vocea lui Dumnezeu" poruncindu-i să abandoneze sceptrul papal. Resemnat, papa Celestin a abdicat. Atunci Caetano a eşuat domnia papală devenind Bonnifaciu al VIII-lea. Celestin fusese un om sincer, tolerant, caritabil, compătimitor. Cel puţin viclenia lui Caetano l-a ferit de ispite pe viitor.

Bonifacius VIII-lea 1294-1303)

l-a canonizat ca sfânt pe predecesorul său, celestin. Bonifacius a fost o ultim mare culme a autorităţii papale. Începând cu el, supremaţia papală slăbeşte treptat.

Bonifaciu a dat un nou avânt vechii inchiziţii episcopale, în lupta cu inchiziţia specială monahală. Totuşi recomanda înţelegerea dintre inchizitor şi episcop. Având în vedere că inchizitorul avea sarcina delicată a „salvării" sufletelor eretice, nu se punea nici o limită procedurilor inchiziţionale… Orice persoană de la vârsta de 7 ani în sus puterea fi supusă suspiciunii de erezie.

Papa Bonifaciu a făcut dogmă din ideea că papa dispune de coroane şi beneficii. Tuna contra regilor Franţei şi Angliei, socotind manihei (dualişti eretici, aşa cum era socotiţi şi catarii) pe cei ce separau puterea regală de cea papală.

A fost un papă libertin, desfrânat. A avut mai mulţi copii în timpul domniei sale. A fost somoniac şi eretic. Nega nemurirea sufletului, folosindu-se de textul Bibliei care, într-adevăr nu susţine concepţia nemuririi naturale a sufletului. Şi afirma că toate religiile sunt egale.

În 1297 la canonizat pe Ludovic cel Sfânt, fostul rege al Franţei. A intervenit şi în Sicilia, complicând lucrurile. Apar acolo noi lupte şi conspiraţii.

l-a excomunicat pe Eduard I al Angliei, fiindcă se pretindea stăpân al Scoţiei, în ciuda pretenţiilor papei. L-a excomunicat pe Venceslas al IV-lea al Boemiei fiindcă nu renunţa la coroana Ungarei pe care papa o promisese lui Caol II de Neapole. L-a excomunicat pe Erik al Danemarcei fiindcă pedepsise pe un arhiepiscop vinovat. L-a excomunicat pe Frederic şi pe toţi sicilienii ca vrăjmaşi ai lui Carol de Neapole. L-a excomunicat şi pe împăratul Albert de Austria fiindcă învinsese în luptă (considerată dreaptă) pe contele Nassau. Chiar rudele sale, familia Colonna, i-au reproşat orgoliul; atunci el i-a cenzurat şi i-a deposedat de bunuri.

Dar cea mai faimoasă dispută a avut-o cu Filip cel Frumos al Franţei. Acesta era în ceartă cu Anglia şi cu Imperiul german iar papa voia să arbitreze. În anul 1296, papa trimite lui Filip o bulă (Clericis laicos) prin care interzice supunerea clerului la taxe civile, fără autorizarea papei. Ca răspuns, Filip a interzis orice export Dumnezeu aur şi argint spre Roma, apoi atacând privilegiile Bisericii. În 1301, furios, papa a convocat la Roma pe episcopii Franţei pentru a cerceta abuzurile lui Filip, apoi a alansat bula Ausculta fili (Ascultă fiule) după care în 1302, a urmat bula Unam Sancatm (Întru una sfântă Biserică). Între timp, papa scrisese şi o scrisoare laconică în care ordona regelui să se supună papei chiar şi în probleme politice, primind un răspuns din partea lui Filip în care respingea pretenţiile papei şi-i numea chiar 1un mare nebun". În 1302, Filip a convocat o adunare naţională care a declarat că cine ar consimţi la pretenţiile papei este un trădător.

În bula Unam Sancatm papa a declarat că totul este subordonat papei: „Noi, mai mult, proclamăm şi ne pronunţăm că este de asemenea necesar pentru mântuirea oricărei fiinţe umane, a fi supus pontifului roman". Bula mai spunea că Dumnezeu a fost Bisericii două săbii, cea spirituală pe care o poartă papa însuşi şi cea politică pe care papa re dreptul s-o dea suveranilor şi s-o ia de la ei.

După publicarea bulei, Filip a convocat o nouă adunare în 1303, care a acuzat pe papă de mari crime. Papa era aproape gata să rostească excomunicarea şi destituirea lui Filip cel Frumos dar acesta îşi trimisese deja la Roma oamenii săi cub conducerea lui Guillaume de Nogaret, vicecancelarul său, care s-au alăturat cu partida Colonna, rudele ostile ale papei. Aceştia l-au luat captiv şi l-au maltratat. După trei zile a fost eliberat de către romani dar a murit în acelaşi an de scârbă, supărat că un papă a fost tratat în acest fel. Fierul se dovedea mai puternic decât lutul. Bonifaciu a murit în Roma muşcându-şi braţele în accese de furie. Se zice că fostul papă Celestin i-ar fi prezis: „Ai obţinut pontificatul ca vulpe; vei domni ca leu dar vei muri ca un câine".

Cu aceasta, Papalitatea începea să piardă din autoritatea ei. Dar orice punct pierdut nu însemna asigurarea unei libertăţi mai mari de conştiinţă în Europa. Regii, educaţi de Biserică, vor continua persecuţiile şi influenţa Bisericii va fi însă uriaşă până pe la 1775, când va scădea considerabil într-o singură generaţie şi se va sfârşi în valurile Revoluţiei Franceze. Dar capul ei, deşi în aparenţă înecat, va rămâne la suprafaţă şi se va ridica din nou în sec. XX, influenţând politica mondială.

Benedictus al XI-lea (1303-1304)

Un om virtuos. Voia să spele ruşinea Papalităţii. A ridicat anatema de deasupra lui Filip cel Frumos şi de asupra familiei Colonna. A ridicat interdictul din Franţa. Dar şi-a dat sufletul otrăvit de nişte partizani ai papei Bonifacius. Probitatea sa i-a adus pierzarea. Nici un papă cu intenţii cinstite şi cu atitudine omenească nu s-a putut menţine mult pe acest scaun infernal (papa Benedict al XIV îl va canoniza ca sfânt).

După moartea lui Benedict al XI-lea, regele Franţei a hotărât va noul papă să-şi aibă reşedinţa pe teritoriul Franţei, în domeniul papal de la Avignon, unde papii aveau să rămână „captivi" timp de circa 70 de ani, ceea ce s-a numit în istorie Captivitatea babiloniană.

Acesta va naşte noi conflicte cu Roma şi uneori vor fi două sau trei dinastii papale în paralel, ceea ce va duce la o scădere a prestigiului Papalităţii.

Clements V (1305-1314)

Papă francez. Papa Clement a rostit o absolvire generală care a mulţumit pe toţi, proclamând nevinovăţia papei Bonifacius şi a adversarilor săi în acelaşi timp. Dar a urmat exemplul lui Bonifacius punând să se predice supremaţia sa peste regi. Îl face pe Robert rege al Neapolului contra a 8.000 de piese de aur. Împăratul Henric al VII-lea legitim, se supără şi vine în Italia. Papa fuge. Henric este încoronat acolo de trei cardinali spoi merge să-l pedepsească pe Robert. Dar un dominican otrăveşte o ostie şi biruitorul împărat moare. Papa Clement al V-lea refugiat la Avignon, îi condamnă memoria.

Pe atunci Avignonul era sub stăpânire napolitană. Acolo vor domni în continuare papii până în 1377.

Papa Clement a fost avid şi depravat ca şi Bonifacius. Ţiitoarea sa trăia în acelaşi palat. Şi-a îmbogăţit familia, a mărit preţul harurilor şi oferea serviciile şi beneficiile celui ce oferea mai mult. Dante l-a înfierat în Divina sa Comedie. Clerul era la fel de imoral, scandalizând peste tot poporul, încurajând îndoiala asupra Evangheliei. Inchiziţia alimenta teroarea, stabilită acum la Veneţia şi în toată Italia.

În acest timp, din cauza aviditătii regelui şi papei, ordinul templierilor care acumulase mari bogăţii, cade în mâinile lui Filip cel Frumos, cu concursul papei. Templierii sunt daţi pe mâna inchiziţiei, acuzai de idolatrie, ateism şi sodomie… Prin torturi şi s-au smuls declaraţiile căutate… Aceste metode şi această moralitate „creştină" ne demonstrează adevăratele idealuri ale scaunului papal. Dacă astfel era trataţi nişte catolici, cum trebuie să se fi purtat cu ereticii?

Clement al V-lea unul dintre cei ce au recomandat tortura dar punând limite … Mă rog, trebuie să arate omenie! Acuzatul să nu fie torturat decât o singură dată. Inchizitorii folo-

seau un procedeu fariseic atunci când reluau tortura. Ei nu spuneau că o reluau ci, „procedăm în continuare”… Instrumentele de convingere ale Bisericii romane erau foarte variate în acest domeniu. Diverse mecanisme de întindere a trupului, de înţepare şi enervare. Cleşti pentru smulgerea unghiilor, piepteni de fier pentru muşchi, foc şi bănci de tortură, ulei încins sau plumb topit pentru turnat în gură etc. Toate acestea într-un cadru de umilinţe morale care nu pot fi descrise. În tribunalele acestui Sfânt Oficiu, Biserica romană îşi arăta ce avea ea mai sfânt, adevăratul ei caracter. Adevăraţii creştini nu vor uita niciodată aceasta.

Iohanes al XXII-lea (1316-1364)

După doi ani şi jumătate de dezbateri interminabile, unul dintre cardinali s-a ridicat spunând: „Ego sum papa” (eu sunt papa) şi a devenit astfel papă cu numele de Ioan al XXII-lea. Acesta ilustrează foarte bine originea Papalităţii ca instituţie. Este o poziţie pe care episcopii romani au luat-o prin ambiţie.

Începuseră persecuţii şi împotriva evreilor. În general, evreii erau ocrotiţi de unii regi şi de unii papi dar averile evreilor trezeau uneori lăcomia creştinilor. De aceea, în timp de persecuţie evreii se puteau răscumpăra cu bani. Erau chemaţi în ţară şi apoi din nou alungaţi şi din nou chemaţi pentru a fi jefuiţi de bani. Se spunea că comerţul lor este un furt, o crimă. Uneori erau arşi ca escroci fiindcă erau pricepuţi în industrii sau ca vrăjitori fiind că ştiau să se îmbogăţească. Dar Roma n-a alungat pe evrei. În schimb, conciliul Lateran din 1215 îi obligase să poarte un semn distinctiv.

În Italia, era acum pace. Elveţia se scutura de jugul imperial. La moartea împăratului Henric al V-lea papa vrea să arbitreze numind pe împărat. Învinge Ludovic al V-lea dar nu cu recunoaşterea papei. Din nou începe vechiul dans macabru: papa dezleagă pe supuşi de jurământul de fidelitate faţă de Ludovic şi obligă pe clerici să-l părăsească. Îl destituie.

Ludovic al V-lea vine la Roma, convoacă sinodul, pune papă pe Nicolae V (1328-1330) şi se auto-încoronează. Apoi îl declară destituit şi condamnat la moarte prin ardere pentru erezie şi lez-majestate pe papa Ioan al XXII-lea, numindu-l lup, antihrist şi Satana. Dar partizanii papei (regele Neapolului şi guelfii) ţin piept lui Ludovic, acesta se retrage, dar tocmai atunci Ioan al XXII-lea apare la Roma şi antipapa Nicolae împreună cu împăratul îi cad la picioare, cerând iertare şi pace.

Papa a murit fără să reuşească a-şi detrona adversarul.

Ioan al XXII-lea a sfătuit pe Filip de Valois şi pe Eduard al III-lea al Angliei să întreprindă o nouă cruciadă, care nu s-a realizat. A fost un papă lacom. A multiplicat rezervele de merite ale sfinţilor… a susţinut la un moment dat totuşi că sufletul Fecioarei şi sufletele sfinţilor nu pot fi admise în rai decât după judecata de apoi, ceea ce nu avea de unde să afle decât din Biblie sau de la vreun „eretic”, care o citise… Dar condamnat fiind de teologii Bisericii, pe patul de moarte a retractat erezia…

În răsărit, o nouă putere se ridicase să chinuiască creştinătatea ortodoxă. Din vara anului 1299, turcii otomani, proaspăt convertiţi la islamism, fanatici şi scăpaţi de sub autoritatea mongolă, au început cucerirea definitivă a Asiei Mici apoi au pătruns şi în Peninsula Balcanică, aşezându-şi capitala la Adrianopol. Până atunci mahomedanismul, fusese doar ca un fum înecăcios care întuneca totul, în timpul invaziilor arabe şi segiukide acum însă, prin otomani, islamismul invada ca un nor uriaş de lăcuste-scorpioni, chinuind groaznic creştinătatea (Apoc. Cap. 9).

Benedictus al XII-lea (1334-1342)

Călugăr, fiul lui ţesător. A căutat s împace Papalitatea cu imperiul; totuşi pretenţiile sale l-au nemulţumit pe împărat. o dietă convocată de împărat a stabilit drepturile şi limitele pontificatului. Imperiul era declarat separat de sfântul scaun. După exemplul înaintaşilor, papa Benedict al XII-lea intervenea în afacerile publice ale celor mai îndepărtate state.

Clements al VI-lea (1342-1352)

Francez de origine. A afirmat că predecesorii săi n-au ştiut să fie papi. Ajunge în conflict cu împăratul Ludovic şi reuşeşte să-l destituie. Apoi Carol de Luxembrug este ales rege al romanilor (în imperiul Romano-German). Germania nu este de acord drept pentru care urmează război. Ludovic al V-lea este otrăvit. Apoi banii, anatemele şi indulgenţele provenind de la sediul papal din Avignon îi îndepărtează pe vrăjmaşii lui Carol. Uzurpatorul este încoronat la Aix-la Chapelle. A călătorit pe jos la Roma, sub ocara tuturor. A făcut totul pentru a plăcea curţii de la Avignon.

N acest timp, papa Clement era cel ce hotăra asupra Neapolului şi Siciliei. I-au luat unui prinţ castilian suveranitatea asupra insulelor Canare (Insule idolatre pe care concesionarul le cucerise). Concomitent, Ioana, regina Neapolului, i-a cedat papei posesiunea de la Avignon, pentru a ispăşi vina uciderii soţului ei, fost frate cu regele Ungariei. Măritată de patru ori, n-a lăsat totuşi urmaşi, până când a murit strangulată de un fiu adoptiv.

Papa Clement al VI-lea a ordonat sărbătorirea a două jubilee intr-un secol. În timpul său, a izbucnit ciuma neagră în Franţa, Anglia şi alte locuri. Ciuma a venit şi a trecut, efectele ei s-au şters dar Papalitatea cu tot convoiul ei sinistru încă rămânea… Din nou au apărut pe drumuri flagelaţii… Noi pelerinaje la Avignon şi Roma cu ocazia jubileului: 120.000 de pelerini şi preoţi săraci.

Papa Clement al VI-lea vindea pacea după ce năştea tulburările. A intrat în ceartă cu Visconti, arhiepiscopul de Milano. Adepţii milanezului spuneau că mama papei era Vanitatea iar surorile sale Curvia şi Avariţia. Însă Visconti a trebuit să-şi ispăşească acest afront adus papei cu aur. Galant, şi depravat, Clement tolera depravarea anturajului său (clemenţă) dar a excomunicat pe Cazimir III regele Poloniei pentru că avea ţiitoare, ca apoi să-i vândă ridicarea interdictului.

În timpul său, Cola di Rienzo a înlăturat dominaţia patricienilor din Roma, instaurând Republica şi luând titlul de tribun al poporului.

Inocenţiu al VI-lea (1352-1362)

A fost oarecum înţelept şi a făcut unele reforme utile. N-a reuşit să calmeze bandele de răsculaţi care cereau pâine şi pustiiau decât oferindu-le subsidii considerabile.

Între timp, ciuma făcea ravagii înspăimântătoare. Populaţia găsea că evreii ar fi cauza ciumei şi procedau la alungarea şi nimicirea lor. Totuşi, împăratul Carol i-a protejat.

Urbanul al V-lea (1362-1370)

Ca şi Inocenţiu al VI-lea, a fost conciliant şi pacifist. Trebuie să se găsească printre papi şi asemenea spirite, altfel istoria Papalităţii ar părea de necrezut. A rămas celebru prin retragerea sa de la Avignon. După 60 de ani Roma este din nou sediu papal. Apoi a plecat din Roma sub pretextul de a împăca Franţa cu Anglia n timpul „Războiului de 100 de ani”… A murit la Avignon, după ce fondase o şcoală de medicină, ajutase pe săraci şi (ca să nu credem că n-a fost papă) şi-a adăugat o a treia coroană la mitră, dând forma tiarei aşa cum este ea astăzi, numită TRIREGNUM. Semnificaţia medievală a întreitei coroane este stăpânirea supremă asupra cerului, pământului şi infernului, în calitate de vicar (locţiitor) al lui Christos, părtaş al autorităţii divine asupra supreme… semnificaţia actuală este: 1. Episcopat universal; 2. Jurisdicţie supremă; 3. Supremaţie universală. La încoronarea tuturor papilor se punea pe capul alesului această tiară întreită cu cuvintele: „Primeşte tiara împodobită cu trei coroane şi să ştii că tu eşti tatăl prinţilor şi regilor, conducătorul lumii, vicarul Mântuitorului nostru Iisus Christos.

Gregorius al XI-lea (1370-1378)

La alegerea sa a fost un triumf public în Roma. Era francez. Ca şi papa Urban V, s-a dovedit caritabil. Şi-a transferat sediul la Roma, sfătuit de sfânta Brigida, şi de sfânta Caterina de Sienna, crezând că sunt inspirate şi că scrisorile lor ar fi dictate de îngeri. L-a excomunicat pe Viconti şi pe ghibelini, care îşi luaseră titlul Dumnezeu vicari ai imperiului. Dar cenzurile fiind rămase fără efect, pacea le-a fost vândută prompt.

În timpul acesta, s-a ridicat în Anglia marele învăţat John Wycliff, supranumit mai târziu Luceafărul Reformei. Puternic instruit în limbile clasice ale Bibliei, în filozofie, teologie, drept etc. devenit în fine profesor la Oxford, Wycliff sa ridicat mai întâi contra călugărilor cerşetori care inundau ţara şi sugeau vlaga naţiunii şi contra autorităţii politice şi spirituale a scaunului papal. Indignarea lui Wycliff sprijinită de o cunoaştere profundă a Bibliei şi de o elocvenţă rară, a stârnit aplauzele universităţii, ale curţii regale şi ale nobilimii dar şi ura neputincioasă a Bisericii.

În anul 1377, Roma a condamnat 19 puncte din scrierile sale. Dar el personal n-a putut fi atins deoarece avea de partea sa curtea regală, nobilimea şi universitatea. Doctrina sa, proaspăt extrasă din Biblie, era exact ceea ce susţineau pe continent valdenzii. Wycliff a tradus apoi Biblia în limba engleză, uneori servindu-se şi de ajutorul lui John Purvey şi Nocholas de Hereford.

Urbanus al VI-lea (1378-1389)

Forţaţi de populaţie, cardinali au ales un papă italian, din Neapole (Urban VI). Cardinali francezi, 12 din cei 23 de cardinali, nemulţumiţi, îl urăsc. Răniţi de severitatea acestuia, anunţă nulitatea alegerii sale şi îl somează să depună tiara. Urban al VI-lea răspunde cu dispreţ. Apoi conclavul consacră la Pondi pe un francez care va domni la Avignon sub numele de Clement al VII-lea (1378-1394)

Franţa, Savoia, Lorena, recunosc pe Clement la Avignon iar Germania, Flandra, Anglia şi Neapole, pe Urban de la Roma. Schisma acesta a împărţit regii, popoare, clerul, ordinele călugăreşti, universităţile şi savanţii; conflagraţia era generală. Era greu Dumnezeu spus cine era papă şi cine antipapă. Papii se acuzau unul pe altul cu numele de antihrist, iar Wycliff din Anglia spunea poporului său: „Îi auziţi ce spun? Amândoi au dreptate!”

Papa Clement trimite trupe în Italia. Roma este jefuită. Dar vine armata papei Urban şi triumfă. Între timp papa Urban cel „legitim” un adevărat monstru de violenţă şi barbarie, suprimase prin torturi şase cardinali de ai săi, acuzaţi de trădare. a avut chiar plăcere ă asiste la chinurile lor a planificat o cruciadă contra Franţei şi englezii s-au şi aliniat în frunte cu Spencer.

În Anglia un sinod din Londra în 1382 care a avut loc în timpul unui cutremur de pământ, a condamnat învăţătura lui Wycliff (24 de puncte din doctrina sa). Noul rege era împotriva lui şi nobilii îl părăsiseră când el a început să atace chiar dogma transubstanţiaţiunii. Dar o putere superioară lui Wycliff era acum de partea adevărului în Anglia. Biblia pe care el o tradusese şi o răspândise prin predicatorii său supranumiţi lolarzi, ajunsese în mâinile unei mari părţi a populaţiei. Somat pentru a treia oară să apară în faţa tribunalului ţării, fără nici un apărător omenesc şi bolnav, Wycliff a apărut acolo. Dar nu pentru a retracta. Luând cuvântul în faţa înaltului tribunal, reformatorul a invitat pe ascultătorii săi înaintea tribunalului lui Dumnezeu, lăsând asupra lor o impresie puternică prin felul în care lua apărarea doctrine în care credea. În timp ce nimeni dintre ei nu îndrăznea să deschidă gura, reformatorul a întors asupra papilor şi supuşilor săi, acuzaţia de erezie, răspândită cu scopul câştigării de bani, pentru a face negustorie cu harul lui Dumnezeu …

Şi în culmea apărării sale, a adăugat, dând lovitura de graţie:

„Împotriva cui credeţi că luptaţi? Împotriva unui om care este pe marginea gropii? Ci împotriva adevărului, împotriva adevărului care este mai tare decât voi şi care vă va învinge…

după ce a rostit aceste cuvinte, s-a retras din adunare. Şi nimeni n-a îndrăznit să pună mâna pe el.

Wycliff a fost unul dintre cei mai nobili eroi ai adevărului evanghelistic. Mai mult decât a lucrat personal, el a pus bazele unei misiuni evanghelistice în Anglia. Biblia tradusă şi scrierile sale au câştigat de partea lui Christos o serie de intelectuali şi parte din popor. Predicatorii wiclefiţi, numiţi în Anglia lolarzi, mergeau ca şi valdenzii şi catarii doi câte doi, asemenea apostolilor de odinioară, îndemnând pe oameni să se întoarcă la adevărul curat al Evangheliei.

Mişcarea lolarzilor a stârnit un nou val de persecuţii. În anul 1382, arhiepiscopul de Courtenay izgoneşte pe wiclefiţi de la universitate. În acelaşi an, Wycliff se retrage de la universitate, ocupându-se doar de parohia sa din Lutterworth. El a murit după doi ani, spre marea părere de rău a Bisericii care nu reuşise să-l înfrângă şi nici măcar să-l ardă pe rug.

Dar aşa cum se întâmplă de obicei cu ocazia unor reforme religioase, sub influenţa unor revoluţionari (Wat, Tyler, John Bull etc.) unii dintre lolarzi şi mulţi catolici s-au răsculat contra ordinii sociale, cerând dreptate… Wycliff a fost acuzat de tulburarea ordinii sociale, aşa cum va fi scuzat mai târziu Luther şi toţi cei care au pus Biblia în mâna poporului. Biserica prostituată, deşi era ea înseşi, contra puterii civile, voind s-o domine, a instigat guvernele contra „ereticilor" pentru motivul că aceştia ar urmări revoluţie… Pe de altă parte, este adevărat că stângiştii multor mişcări reformatoare au înmulţit vărsarea de sânge şi au stârnit represalii şi mai violente împotriva creştinilor evanghelici, iritând Biserica feudală şi nobilimea prin programele lor social-politice, făcute „în numele lui Dumnezeu". când asemenea oameni reuşeau undeva să pună mâna pe putere, libertatea avea de suferit în aceeaşi măsură. Lupta spirituală creştină nu admite decât folosirea cuvântului, a exemplului şi a dispune de propria viaţă şi libertate.

Revoluţia social-politică nu poate fi niciodată creştină, deoarece ea are dreptul să se folosească de orice mijloace, cu riscul de a deveni antisocială, tiranică pentru că ea este expresia egoismului jignit ce se ridică împotriva egoismului relativ satisfăcut; expresia orgoliului uman rănit care se scoală împotriva orgoliului domnitorilor. De aceea pacea nu s-a putut instala în lume, pentru că ea este doar unul dintre cele două atribute ale dreptăţii. Iar dreptatea nu-şi găseşte loc pentru că numai adevărul poate s-o definească. La rândul său, căutarea şi primirea adevărului implică o dăruire totală, de multe ori o jertfire a vieţii. De aceea se înţelege că majoritatea oamenilor se mulţumesc cu soluţia populară, primind în locul adevărului o religie sau o filozofie, ceea ce le permite satisfacerea egoismului într-o măsură suficientă pentru a putea suporta viaţa şi auita condiţia de muritor. Şi în ciuda faptului că soluţia nu este niciodată satisfăcătoare pentru toţi, lecţia nu este învăţată.

Apocalipsa prezice o nouă recrudescenţă a religionismului în lume, o reeditare modernă a Evului Mediu pentru scurt timp, după care va urma o revoluţie universală, ultima, contra Bisericii care a înşelat popoarele. Venirea lui Christos va surprinde şi va distruge lumea chiar în acel moment… (Apoc. 16,18-19; 17,3.16-17). Revoluţia franceză n-a fost decât o avertizare pentru Biserica apostată.

Doctrina lui Wycliff s-a răspândit repede pe continent şi a prins rădăcini în Boemia unde în generaţia următoare va fi preluată de mişcarea husită.

Între timp, lupta dintre cei doi vicari ai lui Lucifer „Dumnezeul acestei lumi" (2 Cor. 4,4) continua cu zel, bogată în crime şi sacrilegii. Din ambele părţi se cereau impozite, căci războaiele costau şi pe vremea aceea. Europa suferea dar nici unul dintre cei doi nu-şi sacrifica „demnitatea". Acestea sunt cele mai bune probe ale adevăratului spirit care silise pe episcopii Romei să-şi construiască un tron deasupra lumii.

Când regina Ioana de Anjou a Neapolului a trecut de partea papei Clement de la Roma, papa de la Avignon a despuiat-o de regatul ei împărţind din el bucăţi altora. O parte a dat-o fiului ei adoptiv care se răsculase contra ei şi care mai târziu a ucis-o; altă parte a dat-o

propriului său nepot care, după ce violase o călugăriţă şi fusese condamnat la moarte, a fost salvat de unchiul papă şi apoi căsătorit cu o prinţesă de sânge regal. Moartea lui Urban al VI-lea a fost o mare binecuvântare…

Clement al VII-lea mai puţin crud decât Urban dar mai lacom - pentru as e compensa calităţile caracteristice – a trăit mai mult. A avut o moarte demnă de un papă, sucombând în urma unui acces de furie…

Bonifacius al IX-lea (1389-1404)

Papă la Roma în locul lui Urban VI. Pontificatul său a fost o permanenţă simonie. O bună ocazie de a vinde indulgenţe proaspete, cereşti, a fost jubileul de la 1400.

La Avignon a devenit papă Benedictus al XIII-lea (1394-1423). În zadar căutau prinţii să refacă schisma. N-au reuşit.

Inocenţiu al VII-lea (1404-1406)

Papă la Roma. Simoniac notoriu. A mărit mijloacele de tezaurizare. Unul din nepoţii săi a înjunghiat senatori romani. Însă papa a tăcut. Se afirmă că ar fi avut virtuţi…

Gregorius al XII-lea (1406-1415)

A fost un veneţian şiret care jurase să abdice de la tronul papal dacă aceasta ar aduce pace Bisericii. De fapt, în condiţiile acestea, toţi cardinalii jurau o renunţare asemănătoare.

Grigore al XII-lea era bătrân şi avea renume de om de bine. Dar curând s-a înţeles cu papa Benedict de la Avignon în secret, de a nu demisiona nici unul cel dintâi… în final, stratagema a fost descoperită. Regele Franţei a cerut rezolvarea. Un conciliu convocat la Pisa i-a declarat pe amândoi eretici, sperjuri, scandaloşi şi nedemni. S-a declarat vacant scaunul papal şi a fost ales papă arhiepiscopul de Milano sub numele de

Alexander al V-lea (1409-1410)

Papă la Pisa. Dar cei doi papi depuşi n-au voit să cedeze, astfel încât acum existau trei papi în acelaşi timp, unul mai infailibil şi mai legitim decât altul (ca de altfel întregul şir de papi care nu ar fi în stare să trăiască în armonie dacă ar fi siliţi să conducă împreună o societate). Sediul lui Benedict de la Avignon era acum la Perpignan, protejat de Martin, regele Aragonului. Grigore al XII-lea protejatul lui Ladislau al Neapolului, avea sediul la Caeta, iar Alexandru al V-lea îşi avea sediul la Bologna, unde a şi murit.

Împăratul Robert nu era de acord cu alegerea conciliului. Ceilalţi doi papi nici atât… (oare papii n-au susţinut ca dogmă tocmai superioritatea lor asupra conciliilor regilor şi tuturor legilor?) papa Benedict fulgera contra regelui Franţei. Regele l-a arestat şi l-a închis. După mai mult de trei ani de temniţă, papa a evadat deghizat (ca în Apocalipsa)…

După numai 10 luni de domnie, papa Alexandru al V-lea a murit otrăvit. Nu a fost deloc plin de modestie ci plin de ură şi incapacitate. De o parte şi de alta s-au ţinut sinoade pentru vindecarea schismei.

Iohannes al XXIII-lea (1410-1415)

Cadinal napolitan, ajuns papă prin simonie. Viaţa sa a fost un amestec de împrejurări bizare. A cumpărat Papalitatea după ce s-a îmbogăţit prin vânzare de indulgenţe. A fost acuzat de moartea predecesorului său, papa Alexandru. A trăit pe faţă cu soţia unui concetăţean pe care i-o luase. Nega nemurirea sufletului, raiul şi iadul. Deşi corsar la origine, a fost şi poet apoi şi cultiva literele. Se alesese papă ca şi Ioan al XXII-lea, zicând: Ego sum papa. Intimidat sau mai degrabă mituit, colegiul cardinalilor i-a confirmat îndrăzneala „profetică”. Unii l-au socotit drept cel mai stricat dintre toţi papi. Pe când fusese cardinal, păcătuise cu vreo două

sute de fecioare, călugăriţe şi femei căsătorite. Sa ţinut de violuri. A trăit în adulter cu soţia fratelui său şi se zice că ar fi fost şi sodomit.

l-a excomunicat pe regele Ladislau de Neapole. Acesta a luat armele. Ioan al XXIII-lea a organizat o cruciadă contra lui şi a învins. Atunci regele şi-a aruncat coroana şi s-a făcut pace. Dar dezbinarea dintre papi a înnoit cearta, spre pierirea lui Ladislau.

În scopul curmării schismei şi reformării Papalităţii, împăratul Sigismund a convocat în 1414, un conciliu la Konstantz cu peste 3000 de delegaţi de la curţile creştine. Acest nou sinod ecumenic a fost cel mai mare conciliu din Occident. Se pare că în total au fost circa 18.000 de participanţi, prelaţi, prinţi şi papa Ioan al XXIII-lea care spera că va fi confirmat în detrimentul celorlalţi doi papi. Au participat la sinod chiar delegaţi de la Constantinopol şi din Ţările Române.

Dar acum s-a zvonit că vor fi destituiţi toţi trei papii, Ioan XXIII-lea, crezând că prin aceasta va dizolva sinodul, a fugit travestit în vizitiu, cu concursul lui Frederic de Austria, lăsând sinodul fără preşedinte. Dar sinodul s-a deschis, s-a declarat adunaţi întru Duhul Sfânt, declarând că toţi creştinii , chiar papa, trebuie să se supună sinodului. Această teorie care se bate cap în cap cu pretenţia tradiţională a papilor, a dat multă bătaie de cap Bisericii apusene. Sinodul a declarat destituit pe papa Ioan al XXIII, care între timp fusese prins şi încarcerat. Papa Grigore al XII-lea a abdicat printr-un delegat. Numai papa Benedict al XIII-lea rezistat, mutându-şi sediul în Spania. Acolo, izolat, locuind pe malul oceanului într-o fortăreaţă, brava… socotindu-se papă până la moarte (1424), deşi nimeni nu l-a mai luat în serios (deformare profesională). În final, sinodul a ales papă pe Otho Colonna, sub numele de Martin V, încredinţându-i misiunea reformării Bisericii.

Dar înainte de acesta sinodul a avut de rezolvat o problemă mai urgentă decât reformarea Bisericii şi anume condamnarea unui adevărat reformator, Jan Hus, preot ceh şi profesor la universitatea din Praga, mare patriot şi predicator al Evangheliei în spiritul lui Wycliff.

Jan Hus, influenţat de scrierile lui Wycliff pe care în parte le-a şi tradus (totuşi spre deosebire de Wycliff, crede în transubstanţiaţiune) a început să predice o reformă pe baza Bibliei. Fiind de o moralitate ireproşabilă, foarte cult, şi de origine modestă, era iubit de popor. S-a împotrivit dominaţiei germanismului la universitate, susţinând pe cehi şi s-a împotrivit corupţiei „ierarhice” a Bisericii.

Hus nu fusese singurul ceh care susţinuse asemenea lucruri. De altfel, Biserica boemă fiind întemeiată de ortodocşi tolerase greu dominaţia papală şi abia în sec. Al XV-lea fusese îngenuncheată. În sec. al XIV-lea se ridicase contra papismului Jan Militz, preot morav învăţat, secretar al regelui Carol al IV-lea al Boemiei. Acesta fusese un predicator înflăcărat: ţinea patru cinci predici pe zi în latină, germană şi cehă, susţinând adevărurile fundamentale ale valdenzilor. Acest om fusese mult absorbit de interesul studierii profeţiilor despre antihrist din Daniel şi Apocalipsa şi din celelalte Scripturi… în urma acestui studiu, Miltz s-a convins că Papalitatea este antihristul profetizat, asemenea frăţiorilor spirituali, urmaşii lui Gioachino de Fiore, care erau la fel de preocupaţi de aceste profeţii.

De fapt atât valdenzii, cât şi lolarzii şi alte grupuri credeau că Papalitatea este antihristul. Chiar unii catolici proeminenţi aplicau acest titlu profetic unora dintre papi, ba, aşa cum am văzut, chiar papii şi-l aruncau unul altuia… Militz declara că „urâciunea pustiirii” stă în locul prea sfânt, în Biserică şi nu cruţa pe nimeni de mustrare, de la preot şi până la împărat. Despre papă se pare că n-a declarat în mod direct că este antihristul, ci indirect, arătând că antihristul este prezent în diferite abuzuri şi erori persistente în Biserică.

Militz predicase chiar în Roma, în aşteptarea papei Urban al V-lea care rezida la Avignon. El pusese un afiş pe uşile Bisericii Sf. Petru, anunţând că antihristul este deja venit în templul lui Dumnezeu (Biserica creştină) şi că el, Militz, va predica o reformă în Biserica Catolică. Cum era de aşteptat, inchizitorul, care fusese anunţat de comportarea acestuia în Boemia, a ordonat arestarea lui apoi l-a predat f5anciscanilor. El a fost ţinut în închisoare în care

timp a scris tratatul „De Antihristos”, şi abia la întoarcerea papei în Roma la 1368, a fost examinat. Fiind întrebat ce intenţiona să predice, el a cerut Biblia care-i fusese luată odată cu arestarea şi de asemenea cerut permisiunea să-şi scrie cuvântarea. Cu cătuşele scoase, Jan Militz şi-a ţinut discursul în latină în Biserica Sf. Petru, în faţa unei adunări de prelaţi şi intelectuali. Apoi a fost din nou condus în închisoare dar tratat mai blând. În fine, a fost eliberat de către cardinalul Albano.

Întors în Boemia, Militz a fondat o şcoală de predicatori şi copişti ai Scripturii, a îndreptat la pocăinţă peste două sute de femei păcătoase din Praga. Dar vrăjmaşii l-au pârât la papa Grigore al XI-lea. Papa a expediat bule episcopilor din Boemia şi Polonia, cerând excomunicarea lui Militz, exprimându-şi surprinderea că i-au permis să răspândească asemenea învăţături atât de larg, rătăcind pe mulţi din Polonia, Boemia, Moravia, Silezia şi ţările vecine… În 1374, Militz s-a înfăţişat cu curaj înaintea papei de la Avignon, sub protecţia cardinalului Albano, prietenul său. La 21 mai a predicat sub protecţia cardinalilor şi acuzatorii au fost siliţi să-şi retragă acuzaţiile. Dar spre mâhnirea multora, ca şi Wyciff, a murit înainte ca să se pronunţe sentinţa contra lui.

Un contemporan mai vârstnic al lui Militz fusese marele predicator Konrad de Waldhausen (1369). Predicile acestui preot erau atât de căutate încât amvonul a trebuit să fie pus în piaţa publică. Chiar şi evreii se îngrămădeau să-la asculte. El şi-a ridicat vocea cu utere contra corupţiei din timpul său, în special contra călugărilor. Predicile sale erau folosite ca model de alţi predicatori. În 1364, a fost acuzat de franciscani şi dominicani înaintea arhiepiscopului dar acesta nu l-a găsit vinovat astfel încât Konrad a continuat fără mari piedici până la moarte.

Dar i influenţă şi mai mare în pregătirea husismului a avut-o Matias de Janov, discipolul lui Militz, supranumit „Wycliff-ul Bisericii din Boemia”. De origine nobilă şi cu studii universitare la Paris, devenise apoi canonic al catedralei din Praga. Janov s-a convertit, lepădând obiceiurile sale rele prin citirea Bibliei. N 1388 a scris un tratat despre Cina Domnului care i-a atras persecuţia deoarece le cerea să se dea şi vinul la cuminicătură, nu numai pâinea. A condamnat cultul icoanelor, al sfinţilor şi moaştelor. El arăta că toată stricăciunea intervenită în creştinătate se datora neglijării Bibliei, ridicării tradiţiei mai presus de Biblie. Janov a predicat îndreptăţirea prin credinţă, condamnând doctrina îndreptăţirii prin fapte. Denunţa acapararea puteri seculare de către Biserică şi schisma papală a favorizat concepţia cu privire la antihrist, profeţiile pe care Matias le-a aplicat mai sigur decât Militz: „Ierarhia secularizată este antihristul întrupat”. El îşi întemeia afirmaţiile pe 2 Tes. 2, pe Daniel 7 şi Apoc. 13,17 şi credea că antihristul va fi distrus la a doua venire… în 1389 sinodul din Praga a condamnat vederile sale. Totuşi aceste idei şi-au făcut drum în continuare.

Alţi predicatori evanghelici au mai fost: Tomas Sitney, Jan de Stekno şi Matias de Krakovia, care au împrăştiat aceste doctrine reformatoare în Boemia, Moravia, Austria, Ungaria, Turingia. Aceşti fraţi boemi erau numiţi de către catolici şi „begarzi” sau „picarzi”, ca şi begarzii din Ţările de Jos. Nu era de fapt nici o confuzie importantă. Matias de Janov murind în 1393, îndreptase privirile către viitor, anunţând că potrivit profeţiilor izbăvirea se apropie şi reforma şi înflorirea Bisericii nu este departe.

Acum venise tipul lui Mistr Jan Hus, rectorul universităţii din Praga. În 1412, el condamnase indulgenţele şi o manifestaţie puternică avusese loc contra acestei superstiţii vinovate, după care au fost executai trei participanţi la manifestaţie. Hus a părăsit Praga. Conflictul cu Roma a avut loc în urma apelului lui Ioan al XXIII-lea de a se forma cruciadă contra lui Ladislaus de Neapole, acţiune pentru care papa oferea indulgenţe generoase spre iertarea păcatelor. Hus se ridicase hotărât contra unei cruciade creştine contra creştinilor, combătând şi indulgenţa hotărâtă. În urma manifestaţiei, Hus a fost excomunicat şi s-a rostit interdictul asupra oraşului. Papa apelase la împăratul Sigismund dar cu acesta convocase sinodul ecumenic,

a lăsat ca Hus să fie judecat de sinod, dându-i şi un salv-conduct (scrisoare de protecţie) care garanta inviolabilitatea persoanei sale…

Dar cu toate că sinodul se întrunise pentru reformarea Bisericii, prelaţii nu se gândeau la o reformă radicală, ci la o ameliorare potrivit părerii generale… în mod deosebit, fruntaii sinodului, Jean Gerson (rectorul univ. din Praga) şi Ierre D'Ailly, cardinalul francez fost rector universitar, ambii teologi renumiţi dornici de reformarea Papalităţii, erau cel puţin la fel de hotărâţi pentru reprimarea revoltei contra sistemului tradiţionalist al Bisericii… de asemenea, germanii prezenţi era vrăjmaşi lui Hus… Reformatorul a fost somat să-şi retracteze învăţăturile dar el a declarat că nu le poate lepăda fiindcă sunt ortodoxe. Din nou a fost somat să-i retracteze învăţăturile şi pentru că a refuzat, a fost destituit solemn din funcţie, degradat, batjocorit, insultat şi în ciuda salv-conductului lui Sigismund, care-i garanta libertatea şi viaţa, venerabilul creştin a fost condamnat la ardere pe rug şi predat autorităţii civile.

Ceremonia arderii lui Hus s-a desfăşurat la 6 iulie 1415. Sub privirile sub privirile îngrozite ale iubiţilor săi compatrioţi şi sub privirile crude ale asasinilor oficiali şi Bisericii şi imperiului, Hus a murit liniştit şi senin, murmurând un psalm până când flăcările l-au învăluit complet.

Prietenul lui Hus, Ieronim de Praga, auzind de arestarea lui Hus, a alergat şi el la Konstanz unde a fost de asemenea arestat. Somat să retracteze în sinod, el a retractat de teamă, dar după un an de temniţă grea s-a răzgândit şi a mărturisit păcatul retractării lui în faţa sinodului, înălţând Evanghelia şi memoria lui Jan Hus. În 1416 a fost şi el condamnat şi a murit curajos şi vesel pe rug. Iritat de influenţa wiclefisemului, sinodul a hotărât dezgroparea cadavrului lui Wycliff care a fost ars şi cenuşa sa împrăştiată ca simbol al pieirii veşnice a ereziei. Dar a devenit un simbol al însămânţării tot mai largi a Evangheliei vechi şi veşnice.

Martinus al V-lea (1417-1431)

Papă ales de sinod şi recunoscut de toţi. De acum Papalitatea era din nou unită şi influenţa ei contra Evangheliei se reabilitase. Deşi a fost ales papă de un conciliu care stabilise teoria sinodală, Martin al V-lea a făcut astfel încât să se înţeleagă că un papă este mai presus de sinoade.

S-a amestecat în Neapole unde regina Ioana a II-a se ţinea de scandaluri.

În 1429 antipapa Clement al VIII-lea care fusese ales în Spania ca urmaş al lui Benedict al XIII-lea a demisionat – prea târziu - în mâinile papei Martin al V-lea. Mai este semnalat un antipapă în acest timp Benedict al XIV-lea.

În răsărit, otomanii înecaseră toate teritoriile vechiului imperiu „roman". Doar Constantinopolul mai rămăsese neînvins, trăindu-şi ultimele sale zile. Creştinii bizantini pendulau între nevoia unui ajutor din partea Occidentului şi dorinţa de a-şi menţine independenţa faţă de Papalitate. Împăratul Manuel Paleolog a încercat să reunească Biserica bizantină cu cea romană dar fără rezultat.

În urma martirajelor lui Hus şi Ieronim, poporul indignat s-a răsculat în Boemia. Deja în 1415 nobilii protestaseră contra arderii lui Hus. Se cerea insistent o reformă. Cehii se împărţiseră însă cu privire la principiile reformei, unii fiind mai moderaţi (calixtinii, ultracuiştii) iar alţii mai radicali (taboriţii).

Husiţii s-au hotărât să lupte pe viaţă şi pe moarte contra împăratului sperjur Sigismund care-l trădase pe Hus, hotărând să-şi apere cu armele începuturile lor de reformă, şi să se elibereze de germanii care simpatizau cu papismul şi îi umileau pe cehi. Această hotărâre, luată pe muntele Tabor, a iniţiat un program după care husiţii au început o largă acţiune… În 1419 sărăcimea din Praga a aruncat pe fereastră pe consilierii municipali din Praga, într-o revoltă condusă de Jan Zelivsky. Incidentul a iritat mult de regele Venceslav care fusese la început favorabil husismului.

Murind Venceslav, tronul Boemiei a fost moştenit de împăratul Sigismund, fratele său pe care husiţii n-au vrut să-l recunoască şi au început războiul cu el sub conducerea vestitului general Jan Zizka. În martie 1420, aceştia obţin prima victorie contra împăratului.

Papa Martin al V-lea, păstorul catolicilor, a proclamat de urgenţă o cruciadă contra husiţilor. Dar la 14 iulie 1420 cruciaţii au fost înfrânţi de către husiţi la Vitkov. O nouă cruciadă a urmat la 2 noiembrie la Vysehnad.

Dar în anii 1420-1421 au avut loc neînţelegeri între ei. Taboriţii înşişi erau dezbinaţi într-o ramură moderată şi una radicală. Asemenea conflicte sunt inevitabile atunci când oamenii nu se păstrează în limitele Bibliei, creând limite omeneşti care sunt întotdeauna relative şi convenţionale. Taboriţii radicali numiţi şi hiliaşti (milenişti) sau picarzi, conduşi de Martin Huska şi Peter Kania, se pare că susţineau idei fanatice apocaliptice, cu ramificaţii politice radicale. Aceştia au fost înfrânţi la Pribenice, iar conducătorii lor executai. În 1422 calixtinii îl vor ucide pe Zelivsky, acel Iehu care începuse cu „defenostrarea" în Praga.

Husiţii au continuat să fie victorioşi contra cruciaţilor. La 6 ian. 1421, triumfă la muntele Kurta Hora. În 1426 sub conducerea lui Procop cel Mare îi înfrâng pe cruciaţi la Usti (16 iunie); apoi o nouă victorie la Tachov (4 aug. 1427). Între 1428-1433 husiţii au dus campanii mari în ţările vecine, catolice (Silezia, Bavaria, Austria, Franconia, Saxonia, Ungaria) obţinând multe victorii dintre care faimoasa victorie de la Domazilo în care armata cruciată a fost realmente zdrobită. Ei nu făceau război de cucerire sau de dragul războiului, ci au răspuns cum s-au priceput mai bine la cruciada lansată contra lor de către papă şi suporterii lui. Şi Dumnezeu a găsit de bine să le dea biruinţă. Dacă ar fi rămas credincioşi, şi uniţi, n-ar fi fost înfrânţi niciodată.

Eugenlisus al IV-lea (1431-1447)

Un preot violent şi tenace. A fost acuzat de cele mai vinovate mijloace pentru a-şi îmbogăţi familia. După moartea lui Martin al V-lea care fusese din familia Colonna, papa îi acuză pe aceşti Colonna de jefuirea tezaurului pontifical. Însă le-a vândut pacea pentru aur.

Din nou conflict între papă şi conciliu. Sinodul susţine că este condus de Duhul Sfânt iar papa nu este decât un membru al Bisericii dar papa Eugen a răspuns cu dispreţ la această idee. Noul conciliu ecumenic ţinut la Basel între 1431-1447 l-a destituit pe Eugen ca sperjur şi schismatic. Mai târziu a fost ucis de către un nepot.

Felix al V-lea (1439-1449)

A fost un fel de anahoret, duce de Savoia. Ales papă în locul lui Eugenius. Franţa proclamă din nou o Pragmatică Sancţiune, limitând autoritatea papei.

Nicolaus al V-lea (1447-1455)

Întronat de către partida care îl expulzase pe Eugen. După doi ani a abdicat „antipapa" Felix. A fost unul dinte cei mai buni papi. S-a supus conciliului. Fără să manifeste răutate şi orgoliu asemenea papilor anteriori, a fost iubit în Roma, fiind totodată un binefăcător al săracilor. Nu s-a ţinut de intrigi, şi nelegiuiri deşi Biserica romană n timpul său nu şi-a modificat politica şi nu a desfiinţat inchiziţiile… a împodobit Roma cu construcţii, a încurajat literatura şi arta. A început construirea basilicii moderne Sf. Petru. Dar nu a fost lipsit nici el de păcate capitale. Cum între timp portughezii începuseră expediţii în Africa, papa le-a confirmat acest „drept", permiţându-le să ia proprietăţile africanilor şi să-i facă sclavi.

Nicolae V a fost ultimul papă care a încoronat un împărat. În 1448, Frederic III, prinţ indolent şi slab, vine la Roma, sărută papucii pontifului şi îi aduce calul de căpăstru. După aceste probe este încoronat. Apoi Frederic împărat se reîntoarce pentru a subjuga Boemia tulburată de „erezie".

După moartea lui Zizka, teboriţii erau în oarecare dezbinare. În 1424, uni îşi aleseseră conducător pe Procop cel Mare, alţii n-au voit să aleagă un conducător în locul lui Zizka, numindu-se orfani, apoi l-au ales pe Prokop cel Mic. A treia partidă, horebiţii, s-au numit astfel de la muntele Horeb (Sinai) din Biblie.

La sinodul de la Basel (1433) husiţii moderaţi (calixtinii) au acceptat să negocieze cu papiştii asupra principiilor. Calixtinii şi aşa nu fuseseră aproape de doctrina lui Hus (taboriştii reprezentau mai fidel husismul) dar la acest sinod au acceptat şi compromisuri cu Biserica Romei în schimbul păcii şi libertăţii. Ei voiau cuminicătura sub ambele chipuri, libertatea de a predica, preoţii să nu aibă avere şi ca preoţii şi laicii să fie pedepsiţi pentru orice păcat de moarte. În urma negocierilor, sinodul le-a acceptat cererile şi le-a pus următoarele condiţii:

- Cuminecătura, pentru adulţi, va fi permisă sub ambele chipuri dacă se recunoaşte prezenţa reală a lui Christos în fiecare dintre cele două elemente, separat.
- Predica să fie liberă iar predicatorii să fie preoţi autorizaţi, sub supravegherea episcopului…
- Preoţii pot avea bunuri dar numai agonisite cinstit şi întrebuinţate după cum prevăd canoanele.
- Orice păcat de moarte mai ales public, să fie stârpit pe cât posibil şi să fie pedepsit de către cei ce au puterea legală în acest scop.

Prin acest document, calixtinii au intrat iarăşi în părtăşie cu Sigismund şicu Roma. Şi această părtăşie i-a obligat să lupte alături de catolici contra taboriţilor.

În 1434 calixtinii au înfrânt pe taboriţi la Lipany (30 mai). Viteazul Prokop cel Mare a murit în luptă şi rezistenţa revoluţionară a luat sfârşit… atât calixtinii, cât şi taboriţii greşeau în unele privinţe, unii dorind pacea mai mult decât Evanghelia, alţii alegând o reformă mai radicală, sprijinită de sabie. Calixtinii erau de părere că trebuie interzise doar acele practici care sunt în mod expres condamnate de Legea lui Dumnezeu (fără să-şi dea mare osteneală să le cunoască prea detaliat). Taboriţii, din contră, lepădau orice practici care nu se găseau scrise expres în lege (Biblie).

Deşi războiul se încheiase cu aceste compromisuri, cei ce voiau să rămână credincioşi Evangheliei, nu numai taboriţii, ci chiar şi dintre calixtini, nu s-au supus Romei. Fiind persecutaţi, mulţi s-au refugiat prin Polonia, Ungaria, Transilvania, Moldova, încurajând şi în aceste ţări traducerea Biblie în limba poporului. În Moldova, se pare că numele oraşului Huşi provine de la nişte refugiai husiţi. În tot cazul, primele începuturi ale traducerii Bibliei în Moldova sunt legate de influenţa husită. În 1430 trăia refugiat la bacău un predicator husit pe nume Iacob, care avea cu el pe un fost călugăr minorit. Răspândeau husismul şi predicau cultul husit cu aprobarea domnului Alexandru cel Bun care fixase o amendă de 20 de ducaţi turceşti de aur pentru oricine i-ar deranja. Iritat, episcopul catolic de la Baia a scris arhiepiscopului de Krakovia din a cărui temniţă scăpase Iacob împreună cu tovarăşii lui, ca arhiepiscopul să intervină pe lângă regele Poloniei, iar acesta, la rândul său, să determine pe domnul Alexandru să extrădeze pe „ereticii” husiţi pentru a fi cercetaţi de inchiziţie şi arşi.

În 436 papa Eugeniu III încredinţează lui Iacob de Marchia, vicarul general de Bosnia şi inchizitorul Ungariei, misiunea de a se ocupa de stârpirea husismului în Transilvania. Reuşeşte să convertească la catolicism 25.000 dar mulţi au rezistat murind sau supravieţuind.

În anii 1453-1457 rămăşiţele husiţilor credincioşi au continuat mişcarea începută de Hus întemeind o Biserică separată cu numele „Unitatea fraţilor” având ca ideal creştinismul apostolic. Această asociaţie a fost formată sub influenţa valdenzilor care se răspândiseră până în Boemia şi Polonia, astfel încât în 1467 fraţii boemi şi moravi au primit episcopi consacraţi de către valdenzi. Fraţii boemi şi moravi au recunoscut astfel pe valdenzi ca înaintaşi ai lor, bucurându-se la vestea că dincolo de Alpi rămăsese încă o rămăşiţă de creştini de tip vechi care aveau principii asemănătoare cu martirul lor, Jan Hus.

Persecutaţi în Lombardia, valdenzii se răspândiseră departe în Olanda şi Anglia, în nord-estul Spaniei, în Germania, Polonia şi Lituania, în Austria, Elveţia, Boemia şi Moravia, în Calabria (sudul Italiei). În toate aceste locuri ei au încurajat studiul Scripturii şi s-au amestecat deseori cu creştinii care în opoziţie cu papismul, susţineau Evanghelia. Ca şi husiţii, nu toţi erau evanghelici radicali, unii dintre ei participau la liturghie sau făceau alte compromisuri cu superstiţiile papiste, ceea ce le-au reproşat uneori fraţii moravi sau reformatori de mai târziu.

Între timp Imperiul de Răsărit se înecase definitiv în valurile hoardelor otomane între 1449 şi 1461. La 29 mai 1453 căzuse Constantinopolul lăsând o rană de lungă durată în conştiinţa politico-religioasă a europenilor. Acum osmanlâii înlocuiseră definitiv Imperiul Bizantin şi se părea că numai există nici o piedică în calea lor. Începea dominaţia lor în răsărit aşa cum a fost descrisă profetic de Ioan în Apoc. 9, 13-21.

În 1439 sinodul din Florenţa proclamase unirea bisericilor din răsărit şi din apus dar unirea rămăsese mai mult formală. Când în 1453 Bizanţul îşi trăia ultimele zile, bizantinii erau dezbinaţi cu privire la supunerea faţă de Roma şi a predominat ideea că mai degrabă să se supună turbanului sultanului decât tiarei papale.

Într-adevăr, dominaţia Bisericii romane era mult mai nedorită. Roma însemna inchiziţie. Este greu de spus dacă Roma a plâns căderea Bizanţului dar papa Nicolae V a fost ospitalier cu grecii refugiai din Bizanţ. A fost un papă politic şi cult.

Cultura bizantină răspândită în Europa după căderea Bizanţului, şi cultura arabă primită prin Spania şi prin intermediul evreilor, împreună cu spiritul reformator aprins de mişcările evanghelice au contribuit la renaşterea culturii care, prin intermediul umanismului a pregătit pe de o parte Reforma din sec. al XVI-lea şi pe de altă parte secularizarea Bisericii şi revoluţiile.

Calixtus al III-lea (1455-1458)

Spaniol din familia Borgia, pus papă sub influenţa lui Alonso de Aragon. Începe iarăşi cursa nepotismului. Pe un nepot îl face duce de Spoleto, pe altul cardinal…

Papii anteriori legitimaseră pe Fernando de Aragon în locul lui Alonso dar Calixt, în ciuda infailibilităţii cu care fusese înzestrat la papire, a revocat bula. Apoi a intenţionat să facă război lui Alonso, binefăcătorul său (aşa vor păţi toţi aceşti „binefăcători), dar a murit în timpul pregătirilor.

A încercat să-i înarmeze pe creştini contra musulmanilor dar n-a reuşit.

Pius al II-lea (1458-1484)

Pe numele său Aeneas Sylvius Piccolomini. A fost învăţat umanist şi poet. Când era secretar la Basel tuna şi fulgera contra omnipotenţei papale. Odată ajuns papă însă, nu recunoaşte că sinoadele sunt mai presus de papi. El retractează ca papă „erorile tinereţii" pe care le susţinuse în primele sale scrieri… A interzis apoi orice apel la conciliu pentru a nu submina autoritatea supremă a papei.

Franţa n-a fost de acord cu el. Atunci papa a revocat printr-o bulă, Pragmatica Sancţiune care limita drepturile Papalităţii în Franţa. Documentul Pragmaticei Sancţiuni a fost adus la Roma şi târât prin noroi. Dar parlamentul francez n-a voit să ţină seama de ambiţiile papei.

Pius al II-lea a încercat să organizeze o cruciadă contra turcilor, purtând tratative şi cu domnul Ştefan cel Mare al Moldovei.

A fost şi poet. Împăratul Frederic al III-lea îl încununase ca poet laureat la Frankfurt. Au rămas de la el poezii erotice dinainte de a se papi. După ce a ajuns papă însă şi-a continuat nebuniile într-o formă mai practică… devenind tatăl multor copii nelegitimi, vorbind deschis despre metodele de seducere a femeilor, încurajând şi instruind pe tineri în „arta" desfrâului…

Pe vremea aceea încă mai exista „sărbătoarea nebunilor”, un carnaval de Crăciun în care era parodiată Papalitatea (se alegea un papă al nebunilor, se făceau tot felul de nebunii în mod liber – era o sărbătoare a libertăţii absolute într-un timp când încă domnea superstiţia şi teroarea). Apoi se ţinea şi sărbătoarea măgarului, când se parodia liturghia; măgarul era dus la Biserică, făcut preot, se cumineca etc. în mijlocul unei veselii infernale, ca în vechile mistere ale lui Bacchus. Uneori chiar măgarul era făcut papă şi nu este de mirare căci dacă aceşti păgâni „papolatri” l-au făcut adesea pe papă – măgar, puteau să-l facă şi pe măgar papă! În 1460 Universitatea Sorbona şi apoi conciliul din Sena au condamnat aceste carnavaluri dar ele au continuat. Fiecare oraş din occidentul catolic avea asemenea spectacole. Era una dintre supapele de refulare ale spiritului profund păgân care anima creştinătatea.

Paulus al II-lea (1464-1471)

Din cardinal veneţian. Cele mai ruşinoase vicii îi degradează memoria. Acuzat de sodomie, între altele. Şi-a umplut casa de ţiitoare rivalizând cu sultanul de la Istambul (Constantinopol). Era cel mai frumos bărbat şi voia să ia numele de papa Formosus… Numai după ore întregi de toaletă apărea în public, fardat, cu tiara scânteietoare, plină de rubine şi diamante. Toată viaţa i-a fost o căutare a trândăviei şi desfrâului, agitată din când în când de cruzimea unui tiran.

La alegerea sa jurase să respecte drepturile politice ale romanilor dar devenit papă, a uitat. S-a pocăit de promisiune! A supus la torturi pe cel mai învăţat om din regatul său, dându-l la mâna călăilor sub acuzaţia de erezie.

A publicat o cruciadă contra turcilor care se instalaseră bine în Peninsula Balcanică, ameninţând chiar Occidentul. Speranţa eliberării creştinilor de sub turci era totodată speranţa supunerii lor faţă de Roma, ceea ce răsăritenii nu ignorau.

A fulgerat contra boemilor care îndrăzniseră să-şi aleagă un rege fără consimţământul său (regele Podebrad) şi încă unul 1eretic”. Căci, deşi calixtinii făcuseră compromis cu catolicii reintrând în Biserica romană, papiştii nu erau mulţumiţi voind o supunere fără nici un fel de condiţii… Papa a excomunicat în 1466 pe regele Podebrad, ordonând o cruciadă contra lui, ceea ce Matei Corvin, regele maghiarilor, s-a şi grăbit s-o execute, încoronându-se ca rege al Boemiei. Însă a fost învins de către Podebrad.

Legătura dintre fraţii moravi şi valdenzi devenea tot mai strânsă. Într-un vechi catechism ceh este scris: „Nu ne îndoim deloc că toate lucrurile bune şi adevărate pe care le avem în bisericile noastre, le avem de la valdenzi. Chiar dintre calixtini s-au despărţit unii care, fiind partizani ai non-violenţei, erau mai aproape de doctrina valdenzilor decât de taborii (deşi au existat şi valdenzi care au folosit armele). Biserica fraţilor moravi şi valdenzi, Unitatea fraţilor, formată din fuzionarea valdenzilor cu husiţii separaţi, se mândrea cu numele de valdenz… Ei aveau legături chiar cu valdenzii îndepărtaţi, din Franţa, Ţineau sinoade, se organizau.

În 1467, este prins şi ars pe rug Ştefan (Etienne) arhiepiscopul valdenzilor şi al fraţilor uniţi. Ceremonia arderii a avut loc la Viena. Au urmat apoi represalii contra valdenzilor din Austria, încât au fost nevoiţi să se refugieze în Brandemburg şi Moravia. Aceasta a fost metoda clasică a lui Dumnezeu de a răspândi Evanghelia, îngăduind persecuţiile care odată cu împrăştierea credincioşilor, făceau să se împrăştie precum sămânţa pe un ogor, adevărul. (Michail de Zamberg, pastorul morav şi credincioşii săi, reproşaseră mai înainte fraţilor valdenzi că îşi disimulează credinţa asistând la mesă şi că adună bani, neglijându-i pe săraci. Dar valdenzii austrieci recunoscuseră justeţea criticii şi se uniseră cu moravienii).

Persecutaţi şi în Moravia, valdenzii fug în Boemia, unde vor purta numele de nicolinişti, de la pastorul „bardul” lor, Nikolaus de Silezia. În anul 1498, ei vor trimite o delegaţie la fraţii din Italia şi Franţa, iar în 1500 Uniunea fraţilor era bine întemeiată cuprinzând 100.000 de membri în 400 de biserici, având patru episcopi. Fiecare parohie poseda o şcoală

pentru instruirea poporului. Aveau şcoli şi pentru educaţie superioară la Jungbunzlau şi Lotomysl.

Între timp tocmai fusese inventat tiparul şi de la bun început invenţia, răspândită repede, a venit în sprijinul valdenzilor car4 fuseseră cei mai „înverşunaţi" copişti şi colportori ai Bibliei. Johann Mentelin tipăreşte Biblia în limba germană pe care i-o tradusese un valdenz cam pe timpul papei Paul al II-lea. Această traducere a avut foarte mare succes până la Luther. De fapt valdenzii răspândeau părţi din Biblia în limba poporului încă de mult. În 1471 apare de asemenea la Veneţia prima Biblie tipărită în limba italiană. Tipografii erau o nouă „sectă" care dădea bătaie de cap Bisericii romane. Fraţii boemi, înrudiţi cu fraţii moravi, au răspândit tipografia în Kutno, Wittemberg, Brno, Olomouc, după anul 1484.

Valdenzii era răspândiţi în oarecare măsură chiar în Spania unde erau numiţi săraci evanghelici sau bolimici. Nici catarii nu lipseau acolo, fiind cunoscuţi ca bellaci sau velaci, probabil cu sensul de valahi deoarece catarismul (bogomilismul) venise în Occident dinspre bulgari, sârbi şi români. În Rusia încă din secolul al XIV-lea izbucnise o mişcare de origine bogomilică, numită secta strigolnicilor. În secolul al XV-lea ea a fost în fine înăbuşită prin predici şi pedepse iar capii ei au fost înecaţi în râul Volhov. În ţările române bogomilismul s-a răspândit în masa poporului ortodox, întreţinând uneori fermenţi de nesupunere sau de critică la adresa Bisericii de stat (deci direct sau indirect şi contra statului). O serie de scrieri apocrife s-au răspândit, provenind din Bulgaria. Bogomilismul a contribuit la trezirea interesului pentru Scriptură. Rămăşiţe ale bogomililor au supravieţuit până în secolul trecut în comuna Popeşti-Leordeni.

În timpul papei Paul al II-lea cardinalii au început să poarte roba roşie. Pălăria roşie le-o dăduse papa Inocenţiu al IV-lea. Se cheltuiau sume uriaşe pentru continuarea Bisericii Sf. Petru. În acest scop, se fixaseră patru jubilee pe secol.

În Franţa domnea despotic Ludovic al XI-lea care a făcut ceva bine, ca să poată face mai mult rău.

Papa Paul al II-lea a adunat mari bogăţii. A murit de indigestie, sau după alţii, otrăvit de soţul unei doamne romane, cu care el avusese o fiică.

Sixtus al IV-lea (1471-1484)

Călugăr franciscan, fiu de pescar. Domnia sa însă a fost ruşinea numelui său. S-a dedat la obscenităţi dezgustătoare. În timpul domniei sale s-au ridicat case de prostituţie, acest libertinaj devenind o ramură a economiei. Taxa de la bordeluri, amestecată cu ofrandele credincioşilor, devenea utilă palatului pontifical. Pe opt dintre nepoţii săi i-a făcut cardinali. La cererea lor, a permis sodomia timp de trei luni pe an. Curtezanele au devenit părţi integrante ale beneficiilor. A acordat indulgenţe enorme, încurajând acest trafic cu harul „scump".

Prin bula sa din 1479, a introdus inchiziţia în Spania, n timpul regilor despoţi Ferdinand de Aragon şi Isabella de Castilia. Acesta a fost un moment foarte important, care a dat un mare avânt acestei instituţii. Inchizitorul general Tomaso de Torquemada a prezidat condamnarea a 100.000 de inşi în numai cinci ani, toţi aceştia fiind apoi arşi pe rug. În Spania succesul Inchiziţiei a depăşit toate aşteptările. Iniţial, instituită contra maurilor, evreilor şi ereticilor, a lucrat cu atâta zel încât mai apoi nu a mai avut alte victime decât contrabandiştii, blasfemiatorii, bigamii şi alţi cetăţeni catolici care nu se conformau legilor. Spaniolii au fost cei mai duri inchizitori.

Inchiziţia s-a răspândit apoi şi în insulele Baleare, Sardinia, Sicilia, Lombardia… căutând exterminarea radicală a necatolicilor. În Italia a fost introdusă la Roma şi apoi în cele mai multe părţi. Neapole a refuzat-o la început, dar mai târziu o va accepta.

Sixt al IV-lea a alimentat o conspiraţie contra lui de Medici, domnitorul Florenţei, care a fost ucis în timp ce se ruga în Biserică. Papa Sixt al IV-lea a ruinat statul prin cheltuieli, înfrumuseţând capitala. În 1484 cade în sfârşit, epuizat de demoralizare şi desfrâu. Biserica a

tolerat asemenea monştri chiar sub titlul de vicari ai lui Christos, în timp ce milioane de nevinovaţi au fost daţi la moarte pentru „erezie”. Dar dintre toate ereziile nici una nu era mai mare decât nesupunerea faţă de papă. La fel cum în imperiul păgân fusese refuzul „cultului cezarului”.

Inocenţiu al VIII-lea (1484-1492)

Pe numele său Cibo. Fusese căsătorit. El a dovedit, prin alegerea sa, că o viaţă licenţioasă n-a fost niciodată o piedică în obţinerea demnităţii papale. Avea 16 copii de la diferite femei căsătorite. A venit la Vatican înconjurat de copiii săi care au locuit în palatul Sf. Petru şi au devenit personalităţi. Unul au luat apoi pe fiica lui Lorenzo de Medici şi toţi s-au îmbogăţit rapid. Fondurile adunate pentru cruciada contra turcilor care nu se mai realizase, au fost deturnate în profitul lor.

Papa Inocenţiu al VIII-lea a acordat clerului din Norvegia „privilegiul” de a celebra mesa fără vin. L-a excomunicat pe Ferdinand de Neapole care nu i se supunea. N-a avut grijă de săraci. Memoria sa a rămas blestemată.

În timpul său, cavalerii din Rodos l-au făcut prizonier prin trădare pe Zozim, fratele sultanului Baiazid şi l-au adus la papă. Inocenţiu al VIII-lea vrând să-i dea lui Zozim o lecţie de măreţie, se înconjoară cu cardinalii şi ceilalţi granzi ai săi, în ţinuta pontificală. Zozim înaintează şi… în îmbrăţişează. Asistenţa murmură nemulţumită şi maestrul de ceremonii proclamă eticheta prescrisă. Dar Zozim, contrariat, răspunde: „Un urmaş al lui Mahomed nu este făcut pentru a săruta picioarele unui creştin, cu atât mai puţin ale unui prinţ efemer”. Papa primea 40.000 de ducaţi de la sultan pentru a-l ţine prizonier pe Zizim.

Inocenţiu al VIII-lea este cel ce a numit inchizitor pe Torquemada de Spania. A permis şi lupte cu tauri în piaţa Sf. Petru.

Papa Inocenţiu al VIII-lea a rămas în istorie şi pentru introducerea unei legislaţii contra vrăjitoriei. Existau pe atunci o serie de pseudo-ştiinţe şi arte magice împărtăşite chiar de unii reprezentanţi învăţaţi ai renaşterii. Nu puţin contribuise la aceasta Kabala iudaică, astrologia, etc. Regii şi unii papi ţineau astrologi la curtea lor. Dar mentalitatea superstiţioasă a creştinilor a fost atât de mult exacerbată prin vânare de vrăjitori şi vrăjitoare încât în mod sigur au fost condamnaţi şi arşi mulţi nevinovaţi. Vai de femeia care năştea gemeni sau vreun prunc cu malformaţii! Vai de eretici şi de evrei! Vai de cei ce încercau unele cercetări ştiinţifice! Chiar un succes deosebit sau un insucces al cuiva se putea datora unei vrăji…. Iar bietele victime, pentru a scăpa de tortură, mărturiseau tot felul de bazaconii sugerate de călăii inchiziţiei. Au existat într-adevăr (şi există) vrăjitori, au existat şi secte orgastice sau cu caracter politic dar ura şi superstiţia au făcut ca mulţi nevinovaţi, în special dintre valdenzi, şi de alte mişcări evanghelice, să fie condamnaţi pe nedrept.

Despre vrăjitoare se zvonea că ele au o întâlnire periodică numită „sabat”.

„Astfel ‘sabatele vrăjitoarelor’ dezbrăcate de fantezie, pot să aibă originea în suspiciunea a ceea ce avea loc în adunările unor asemenea secte ca valdenzii şi albigenzii. Este de conceput ca expresia ‘sabatul vrăjitoarelor” să fi derivat din faptul că valdenzii uneori se numeau pe ei înşişi ‘sabati”.” (Din Collier’s Ancyclopedia – Wigtchraft – BCS).

Vechii evrei fuseseră acuzaţi de păgâni că se închină la un cap de măgar, că se trag dintr-un trib de leproşi… Erau consideraţi leneşi, nesuferiţi, deosebiţi, urâtori de oameni, atei (adică fără idoli) şi acuzai de tradiţii ciudate şi dezgustătoare.

Creştinii au fost urmăriţi atât de către fraţii lor evrei, cât şi de către păgâni cu acuzaţii asemănătoare: otrăvesc fântânile, fac orgii secrete, sunt atei, urăsc pe oameni, sunt ba politici, ba apolitici... Iisus Christos a fost condamnat ca instigator politic şi pentru că ar fi vrut să distrugă templul. Mai înainte îl numiseră vrăjitor, înşelător, samaritean, păgân… El Însuşi zisese: „Ferice de voi când din pricina Mea oamenii vă vor urî şi vor spune despre voi tot felul de lucruri neadevărate, căci aşa au făcut şi cu profeţii care au fost înainte de voi!” (Mat. 5,11-12).

De aceea şi astăzi adevăraţii creştini sunt urâţi şi calomniaţi prin zvonuri publice şi prin scrieri oficiale. Cineva ar putea găsi destul de repede adevărul dacă ar întreba pe vecinii noştri creştini: Care este secta cea mai deosebită şi cea mai urâtă?

Alexander al VI-lea (1492-1503)

Rodrigo Borgia, cardinal spaniol care a dezonorat (sau dacă vreţi, a onorat) tronul papal sub numele acesta. A cumpărat pontificatul, fiind apoi foarte depravat şi avar, făcând toate răutăţile posibile. A fost cel mai stricat dintre toţi papii Renaşterii. Era în acelaşi timp otrăvitor, incestuos şi sacrilegios.

Curtezana Caterina Vanocci îi făcuse cinci copii care au trăit în Europa la fel de scandalos ca şi tatăl lor. (Ludovic a devenit ginerele regelui Neapolului, altul a devenit duce roman, al treilea arhiepiscop, apoi cardina, apoi soţul prinţesei de Navarra, şi duce de Valentinois, sub numele de Cezar; al patrulea a devenit ginerele unui rege iar al cincilea, o fată, Lucrezia, a avut trei soţi şi trei favoriţi, printre care şi pe tatăl ei, papa şi pe fraţii ei Cezar şi Ludovic. Cezar l-a ucis pe Ludovic şi l-a aruncat în Tibru… Dar Ludovic a fost apoi înmormântat cu onoruri de către papă).

Toate acestea n-ar fi necesar a fi descoperite dacă nu ar exista şi astăzi tendinţa de a minimaliza realitatea tragică a supremaţiei papale şi a da vina pe circumstanţe, popor, pe autorităţi civile, pe obiceiurile vremii şi, în sfârşit, a distinge viaţa personală a papilor de „sfinţenia" funcţiei lor.

Alexander a VI-lea a făcut din Italia teatru de război, asmuţind pe Carol al VIII-lea al Franţei contra lui Ferdinand de Neapole. Apoi asmute pe Ferdinand Catolicul contra lui Carol al VIII-lea. În fine, Baiazid promite ajutor papei cu condiţia ca acesta să-l ucidă pe prizonierul Zizim, fratele sultanului, ceea ce i s-a îndeplinit.

A otrăvit nişte cardinali pentru a se bucura mai devreme de moştenirile lor. Trei dintre ei cinau într-o zi la palat; pierzarea lor era hotărâtă dar s-a întâmplat că doza mortală a căzut papei însuşi şi ducelui de Valentinois, fiul său care, fără să bănuiască, a înghiţit-o. Cezar, mai viguros, a scăpat; dar papa Alexandru, bătrân şi uzat de desfrâu, a sucombat dându-şi duhul în convulsii teribile. Se poate discuta dacă servitorii au făcut o greşeală sau dacă au intenţionat. În orice caz, aceasta a fost porţia lui Haman! Ea este, în miniatură, soarta Papalităţii însăşi.

Între timp Cristofor Columb descoperise ţărmurile unor insule din vecinătatea Americii. Pentru a nu fi dispute între naţiunile surori catolice (Spania şi Portugalia) care se concurau în căutarea unor noi pământuri pline de aur şi surse de sclavi, papa Alexandru Borgia a emis faimoasa bulă *Inter caetera* (1493) care a stabilit împărţirea sferelor de expansiune între cele două puteri maritime.

În 1493 Spania a expulzat pe evreii şi pe maurii pe care n-a reuşit să-i convingă să accepte creştinismul. Această măsură a contribuit la declinul economic al Spaniei.

În Italia, în special în Romagnia, Cezar Borgia căuta să se impună, având deviza: „Sau Cezar sau nimic". A fost un monstru mai mare decât tatăl său.

În acest timp, dezgustat de imoralitatea crescândă din Biserică, s-a ridicat asemenea unui profet călugărul dominican Girolano Savanarolla, având mare influenţă în popor, în special în Florenţa. Vorbea cu mare aprindere contra decăderii Papalităţii, iar papa ca să-l liniştească, i-a oferit pălăria de cardinal. Savanarolla a refuzat oferta, în schimb a primit guvernarea republicii Florenţa, instituită cu concursul său în 1494. Democraţii florentini alungaseră din oraş familia de medici şi a instituit un regim teocratic. Dar Savanarola, cu toată sinceritatea şi bunăvoinţa sa, n-a fost în stare să păstreze situaţia. Severitatea sa morală şi urmărirea cetăţenilor cu înclinaţii lumeşti (întemeiase pentru aceasta chiar o „miliţie a lui Christos" care spiona pe oameni) i-a îndepărtat simpatia poporului şi a fost trădat de chiar cei din anturajul său care-l idolatrizaseră. Excomunicat în 1497, a fost apoi torturat şi în final ars pe rug după ce i s-a dat harul de a fi cuminecat şi ştrangulat. Savanarolla nu fusese decât un credincios

călugăr catolic. Nici prin gând nu-i trecuse că Biserica romană ar trebui părăsită. A murit curajos, fără a se lepăda de ideile sale reformatoare, chiar dacă a primit în supunere cuminecătura. Savanarolla a fost un glas, un strigăt în pustie.

Din acest timp au început o serie de războaie mari între Franţa şi Imperiu, pentru Italia.

Juluis al II-lea (1503-1513)

Pe nume, Della Rovere, cel mai bogat cardinal. A cumpărat pontificatul cu bani. Pe când era cardinal, se dăduse deja la desfrâu. A fost supranumit „papa războinicul" şi „răutatea sa" (Sa Malignite). Primul care şi-a lăsat barbă, după moda regilor timpului. Înainte de întronare, îşi luase angajamentul de a nimici abuzurile existente în Biserică dar ca papă a uitat. Totuşi a promulgat o bulă contra simoniei deşi el ajunsese papă prin simonie.

A fost un papă politic, intervenind în conflictele vremii. A purtat certuri nesfârşite cu privire la posesiunea unor oraşe şi ţinuturi; a menţinut şi condus în acest scop armate uriaşe. A rostit interdictul asupra veneţienilor, apoi a ridicat anatema şi a trimis-o brusc asupra regelui Franţei. În 1511 a avut loc un sinod la Pisa care l-a declarat pe papă împietrit de crime, incorigibil şi pervers. Imediat şi el a convocat un sinod pentru justificare.

Şiret şi schimbător, îi plăcea să zică: Julius trebuia să fie cezar iar Maximilian (împăratul german) papă! Pe Albrecht de Navara l-a declarat ereziarh, autorizând pe oricare prinţ creştin să-i ia coroana. În prezenţa sa, ducele de Urbino a masacrat pe cardinalul de Pavia, ceea ce papa a probat, dacă nu cumva chiar el îl sfătuise… Avea o fiică şi o nepoată pe care le-a silit să intre în familia Orsini şi Colonna. A alipit Bologna la statul papal.

Era desfrânat şi foarte preocupat de vânzarea de indulgenţe pe bani. Pe vremea sa a vizitat Luther Roma, rămânând uluit de stricăciunea pe care o vedea şi de fastul Bisericii. Pe atunci Luther era încă un biet călugăraş augustinian, devenit profesor de filozofie la tânăra universitate Wittemberg. Omul care avea să dea semnalul marii Reforme era frământat de lupte sufleteşti în dorinţa după sfinţenie şi puritatea morală, istovit de mortificări ale trupului şi indignat de corupţia universală a Bisericii „universale".

Pe vremea acesta deja pulberea reformei care trebuia să explodeze peste câţiva ani, fusese împrăştiată în multe ţări de către valdenzi, lollarzi, husiţi, şi alţii, îndeosebi prin apariţia tipografiilor şi a orientării umaniste, critice, în Biserica Catolică. Era necesar un om care să pună focul la un capăt, pentru ca edificiul lui antihrist să sară în aer.

Biserica era deznădăjduită de stricată. Clericii nu puteau fi condamnaţi la moarte, indiferent ce ar fi făcut (în majoritatea ţărilor). Crimele se puteau răscumpăra cu amendă apoi puteau fi iertate cu indulgenţe. Venitul provenit din daniile creştinilor erau adesea lăsat moştenire copiilor nelegiuiţi ai preoţilor nu Bisericii. Preoţii trebuiau să-şi hrănească de asemenea, metresele. Uneori cereau prinţilor să le legitimeze copiii. Roma însăşi autoriza concubinajul preoţilor şi episcopii îl permiteau în schimbul unui scud plătit anual. Adesea germanii şi englezii forţau pe preoţi să întreţină curtezane pentru a-şi pune astfel fiicele şi soţiile la adăpost. Conventele călugăreşti erau şi ele nişte case de prostituţie iar copiii născuţi deveneau ei înşişi călugări. Unele se ocupau de avortări, altele îşi ucideau pruncii după moarte… Latrinele răsunau uneori de ţipetele pruncilor aruncaţi. Aici a dus în mod natural idealizarea celibatului şi a călugăriei.

Leon al X-lea (1513-1521)

Deşi împăratul Maximilian plănuise să se facă el papă după moartea lui Julius, a fost ales papă cardinalul Medici din Florenţa, sub numele de Leon X. acesta fusese numit arhiepiscop la vârsta de 8 luni şi cardinal la vârsta de 13 ani. Până la această vârstă a fost numit în 27 de funcţii diferite în Biserică, ceea ce i-a adus un venit uriaş. Astfel s-a învăţat să considere oficiul eclesiastic drept o sursă de câştig. Pentru scaunul papal pe care l-a cumpărat cu bani,

reuşind să corupă pe soldaţi prin puterea indulgenţelor, înainte de a apuca Maximilian să se numească papă. Ca papă a vândut toate onorurile Bisericeşti. Posturile erau scoase la vânzare şi se cereau alte posturi noi. A numit cardinali chiar pe copii de şapte ani. A purtat negocieri interminabile cu regii şi prinţii, căutând putere lumească. De soarta Bisericii era total dezinteresat.

A ţinut cea mai luxoasă şi mai desfrânată curte din toată Europa. Cardinalii săi trăiau de asemenea, în lux şi desfrâu, fiind slujiţi de o armată de slugi. Şi totuşi acest papă nu s-a ruşinat să reafirme enciclica *Unam sanctam* a papei Bonifacius al VIII-lea prin are se declara că orice fiinţă umană poate fi mântuită numai prin supunerea faţă de pontiful roman. El a emis indulgenţe pentru taxe fixe şi a declarat arderea ereticilor ca fiind rânduită de Dumnezeu.

Ca şi predecesorii săi, papa Leon nu era interesat de respectarea hotărârii sinoadelor din Konstanz şi Basel. Se zice că ar fi negat existenţa lui Dumnezeu şi nemurirea sufletului, exprimându-se către cardinalul Bombo că Evanghelia nu este decât o ţesătură de poveşti. Socotea că reaua credinţă este permisă în politică, astfel încât a trădat pe rând pe toţi aliaţii săi. Ca şi alţii, şi-a îmbogăţit pe ai săi. Deşi a adunat la curtea lui savanţi, a fost un om de prost gust. Pe vremea aceea nu se putea tipări nimic în Roma fără aprobarea Bisericii. Nici penelul artistului nu era liber.

În acest timp, noi persecuţii au avut loc contra valdenzilor şi fraţilor moravi. Testamentul regelui Wladislaw Jagello, care guverna şi Boemia, prevedea exterminarea lor. Totuşi datorită faptului că noul rege era minor şi a certurilor dintre catolici şi calixtini, valdenzii prosperau. Dintre cele patru tipografii din Boemia, Uniunea fraţilor valdenzi şi moravi poseda trei. Din 60 de volume apărute între anii 1500-1510 50 proveneau de la aceste prese. În anul 1515, la sinodul din Lteran, arhiepiscopul de Gnezno, delegat de Sigismund al Poloniei, expune papei Leon X situaţia deplorabilă a Bisericii romane din Boemia, Ungaria, Polonia, din pricina dezvoltării ereziei valdenzo-husite. Papa Leon însă şi-a dovedit aici neputinţa, poate pentru că îşi consumase toată răutatea în voluptăţi. În tot cazul, s-a mulţumit să acorde anumite concesii ereticilor pe care altădată poruncise să fie arşi pe rug. Se permitea catolicilor să celebreze liturghia în prezenţa lor. Este evident că papa voia să distrugă „erezia" şi nu pe eretici.

Între timp, renaşterea umanistă, preocuparea pentru clasicii greci şi latini, a dat naştere unui curent antiBisericesc ce avea simpatie mai degrabă pentru păgânism. Puterile politice ale Europei au început să fie tot mai mult pătrunse de un spirit de opoziţie faţă de pretenţiile şi privilegiile ierarhiei, dorind să pună mâna pe averile Bisericii.

Papa Leon al X-lea asemenea predecesorilor, a voit să continue construcţia Bisericii Sf. Petru şi, având nevoie de bani, a trimis predicatori şi vânzători de indulgenţe pretutindeni. În Germania a fost însărcinat cu aceasta arhiepiscopul Albrecht care i-a însărcinat pe călugării dominicani. Dar predicarea indulgenţelor întâlnea deseori opoziţie şi scandal. În mod deosebit în Saxonia, predicile călugărului dominican Johann Tetzel au revoltat pe mulţi. Acesta a fost fondul pe care izbucnit protestul doctorului Martin Luther, călugăr augustinian şi profesor de teologie la universitatea din Wittemberg.

Personalitatea şi opera lui Luther sunt destul de complexe ca să fie analizate aici. Catolicii s-au grăbit să exagereze importanţa temperamentului său vijelios şi a unor exprimări mai imprudente ori extravagante, pe care în unele cazuri le-a folosit marele reformator. Indignarea şi ura sa profundă faţă de minciunile papale sau în general faţă de cea ce era fals, au fost socotite drept o răutate feroce. Oricine citeşte un studiu catolic asupra lui Luther, poate să se conving singur că ura este de ambele părţi. Dar în timp ce Luther ura rătăcirea şi apăra Cuvântul lui Dumnezeu, vrăjmaşii săi au urât nu numai ceea ce ei considerau a fi erezie, ci şi pe oamenii care o susţineau, hotărând exterminarea lor. Biserica catolică întotdeauna a declarat că ea are dreptul de a reprima erezia pentru că ea singură are adevărul. Însă niciodată nu a

comentat cinstit, cu Biblia, ci sfidând raţiunea, bunul simţ; ea nu s-a întemeiat pe nimic mai mut decât pe propria ei autoritate şi putere.

Este adevărat că toţi reformatorii au avut şi defecte omeneşti, aşa cum au avut chiar sfinţii din Biblie. Dar punând pe aceştia faţă în faţă cu dinastia papală, este simplu de făcut o distincţie. Reformatorii au pus Biblia în mâinile popoarelor, papii însă au ascuns-o. reformatorii au contribuit direct sau indirect la progresul naţiunilor, pe când papii au fost o continuă sursă de intrigi, vărsări de sânge şi întunecime morală. Reformatorii au iubit adevărul şi l-au apărat cu riscul vieţii lor. Dar papii n-au avut respect faţă de adevăr. Ei n-au urmărit nimic altceva decât propria glorie şi o viaţă de plăceri. Greşelile reformei sunt greşelile unor oameni care se străduiau să meargă înapoi la creştinismul primordial. Defectele papilor însă erau tradiţionale, de principiu şi continuu „justificate", confirmate de evenimentele dezlănţuite în lumea creştină.

O lucrare ortodoxă rezumă astfel caracterul lui Luther: „El era bărbat talentat, foarte religios, onest, rezolut, neinteresat, caracter integru, totodată orator înflăcărat, plin de ironia caustică, cunoştea profund limba germană şi se servea de ea cu abilitate. Dar era şi capricios, impetuos, hărţâgaş, şi nu suferea să fie contrazis. El fu indignat când n 1517, dominicanul Tetzel predica indulgenţa ca la bâlci şi şi aduna bani aproape de Wittemberg. În contra lui predica Luther şi fu aplaudat. Astfel, încurajat el voi a smulge din rădăcini abuzul cu indulgenţe şi în 31 octombrie 1517, afişă la capela din Wittemberg 95 de teze contra abuzului de indulgenţe şi contra încrederii oarbe în ele, somând pe oricine ar susţine părerea contrară în o dispută publică cu el, după obiceiul de atunci." (Eusebiu Popovici, vol. 5, p. 8-9)

Afişarea celor 95 de teze contra indulgenţelor a fost salutată de mulţi, în special de umaniştii germani care deja începuseră lupta contra monahismului. Acest act curajos al lui Luther, care lovea în credinţa mântuirii prin fapte şi proclama mântuirea numai prin harul fără plată al lui Christos, a declanşat o dispută largă şi a reprezentat semnalul Marii reforme, al unui şir de evenimente de mare importanţă istorică la care Luther nici nu visase.

Ca răspuns, Teztel, şi tovarăşii săi au început să atace pe Luther, şi pe umanişti prin scrieri şi predici - că Luther este eretic şi că umaniştii răspândesc idei anticreştine. Luther le-a răspuns însă cu mult spirit, bun simţ şi succes. Imediat afacerea a fost comunicată şi papei Leon X care a citat pe Luther înaintea sa în 1518. Dar Frederic ce Înţelept, prinţul de Saxonia, principalul simpatizant al reformatorului - temându-se pentru viaţa lui Luther, a aranjat ca cercetarea cazului să fie făcută în Germania. Urma să-i ia interogatoriul chiar delegatul papal Toma de Vio (Caietanus). Acesta i-a cerut lui Luther să retracteze; în caz contrar, ca fi aspru pedepsit. Cam acesta a fost argumentul principal al papismului…

Temându-se de urmări, Luther a reuşit să fugă din Ausburg, apoi s-a gândit să-l informeze mai bine pe papă despre ortodoxia sa. Totuşi, gândindu-se că apelul său nu are şanse de a fi bine primit, a apelat la un sinod ecumenic. Curtea de la Roma vedea acum că disputa nu se va aplana uşor şi a căutat să folosească măsuri mai blânde. Papa a delegat apoi pe intendentul său Militz ca să negocieze cu Luther, determinându-l să revină.

Luther a promis că va tăcea dacă şi adversarii săi vor tăcea. Însă curând adversarii săi au rupt tăcerea, o tăcere care, după mărturisirea sa, îl apăsa greu pe Luther şi astfel reformatorul a fost dezlegat de către vrăjmaşii Reformei să-şi continue opera. Johann Eck, profesor teolog din Ingelstatd, provocase pe colegul lui Luther, Andreas Bodenstein von Karlstatd, la o dispută publică în Leipzig. Luther a găsit momentul potrivit să-l însoţească pe Karlstatd la Leipzig în 1518,. Acolo Karlstatd a susţinut , în opoziţie cu Eck, că omul nu are o voinţă absolut liberă, deoarece ea este sclava păcatului şi numai harul lui Dumnezeu poate interveni în schimbarea voinţei omului; chiar în cel credincios voinţa estre robită dreptăţii şi nu tocmai liberă. (Asupra acestui punct nici marele umanist Erasmus din Rotterdam nu va fi de acord cu luteranii). Cu Luther, Eck a intrat în dispută despre primatul papei şi despre îndreptăţirea prin credinţă.

În decursul disputei, Eck, nemaiavând citate biblice care să-i susţină doctrinele, a căutat să strâmtoreze pe Luther cu deciziile vechilor sinoade ecumenice. Reformatorul a răspuns că sinoadele ecumenice nu sunt infailibile, ci numai Sfânta Scriptură este normă a credinţei. Atunci Eck a apelat la epistola lui Iacov, dar Luther n-a primit argumentul, numind scrisoarea lui Iacov o „epistolă de paie" (Eck voise să folosească cuvintele lui Iacov pentru a sprijini o eroare iar Luther, nereuşind să-l înţeleagă pe Iacov în armonie cu Pavel, gândea că epistola ar fi n mod nefericit inclusă în canonul biblic). Majoritatea teologilor erau de partea lui Eck, iar laicii erau de partea lui Luther. La sfârşitul disputei fiecare îşi atribuia victorie.

Eck a alergat la Roma pentru a obţine o bulă care să condamne doctrina lui Luther şi s-o confirme pe a sa. Prevăzând că rezultatul nu-i va fi favorabil, Luther s-a grăbit să prevină atacul, adresând împăratului şi nobilimii germane o scriere „Despre îndreptarea stării creştinilor". În acesta, el ataca toate faptele exterioare prin care se căuta pe atunci merite înaintea lui Dumnezeu (asceza monastică, postul, celibatul etc.) şi autoritatea papală uzurpatoare. A reafirmat că omul se mântuieşte numai prin credinţa în Christos şi în opera Sa de răscumpărare, nu şi prin fapte bune.

A urmat o nouă scriere, „Despre captivitatea babiloniană a Bisericii", în care arăta că credincioşii sunt ţinuţi de către ierarhie într-o robie ca aceea a iudeilor din Babilon deşi preoţia aparţine tuturor credincioşilor. În continuare, ataca înmulţirea „tainelor" în cult, lăcomia prelaţilor şi iarăşi postul, monahismul şi celibatul, prin care se crede că oamenii câştigă mântuirea. A urmat apoi o nouă scriere referitoare la aceasta: „despre libertatea omului creştin".

Între timp Eck se întorsese triumfător de la Roma, cu o bulă papală care condamna 41 dintre tezele lui Luther, declarându-le erezii şi somându-l să le retracteze în 60 de zile. Sub ameninţarea excomunicării. Dar Luther nu numai că nu le-a retractat, ci a scris imediat o nouă scriere: „Contra bulii lui Antihirist". Apoi în decembrie 1520 a rupt solemn orice relaţie cu Roma; invitând la poarta oraşului toată universitatea, a ars acolo bula papală împreună cu codul legilor canonice romane.

De partea lui Luther erau pe atunci cel puţin parţial, prinţii Frederik de Saxonia, şi Filip Mărinimosul, landgraful de Hessa, nobilul cavaler Franz Sickingen, apoi Erasmus, prinţul umaniştilor, savantul teolog Filip Melanchton (Nepotul marelui umanist, savant elenist şi ebraist Reuchlin). Mai târziu, Erasmus s.a separat de Luther aşa cum umanismul se va separa de Reformă, deoarece umanismul evolua spre raţionalism iar protestantismul spre restaurarea credinţei creştine. Însă Melanchton, deşi era de un temperament blând, opus lui Luther, a rămas lângă reformator până la sfârşit.

După cele 60 de zile, Luther a fost excomunicat şi proscris dar a continuat să fie protejat de suveranul său, Frederik. Roma s-a adresat atunci noului împărat Carol al V-lea iar acesta a convocat în 1521 o dietă la Worms unde l-a invitat şi pe Luther. Reformatorul a îndrăznit să vină şi cu atâţia prieteni încât drumul său părea o manifestaţie de triumf. La Worms, împăratul i-a ordonat să lepede teoriile sale dar Luther a refuzat să facă aceasta dacă nu va fi convins cu dovezi din Sfânta scriptură şi cu raţiunea pură. În sfârşit, Luther a încheiat cu faimoasele sale cuvinte:

> Nu pot să-mi supun credinţa mea papei sau sinoadelor, fiindcă este limpede ca lumina zilei că aceştia au greşit adesea şi s-au contrazis unul pe altul. Aşadar, până când nu sunt convins de mărturia Scripturii sau prin cel mai clar raţionament, până când nu sunt convins prin pasajele pe care le-am citat şi până când aceste texte nu-mi vor dezlega astfel conştiinţa care este legată de Cuvântul lui Dumnezeu, nu pot şi nu vreau să retractez, căci este un lucru nesigur pentru un creştin să vorbească contra conştiinţei sale. Aici stau, nu pot face altfel; Dumnezeu să mă ajute.

Cu acestea Luther a impresionat favorabil pe mulţi dar nu şi pe împărat. Prea ar fi fost neglijent diavolul dacă l-ar fi scăpat pe Carol al V-lea de partea reformei. Împăratul i-a dat lui Luther un ultimatum de 20 de zile în care să se răzgândească, apoi a declarat proscris pe Lu-

ther şi pe adepţii săi. Dar nişte oamenii deghizaţi (mascaţi) ai prinţului de Saxonia l-au răpit pe Luther şi l-au dus la castelul Wartburg, unde reformatorul a trăit mult timp incognito sub numele de „cavalerul Georg". Acolo a început traducerea Bibliei din limbile originale în limba germană, punând astfel în mâna poporului cea mai puternică armă contra minciunilor papiste şi contra tuturor ereziilor şi superstiţiilor.

totodată Luther a schiţat şi doctrina teologică a Bibliei, după studiul la care ajunsese cunoaşterea şi experienţa sa de om în credinţa biblică redescoperită. În rezumat, doctrina lui Luther era foarte asemănătoare cu a valdenzilor, husiţilor şi parţial cu a fericitului Augustin.

- Despre dogma Trinităţii şi dogma christologică, Luther era de aceeaşi părere cu Biserica Romană, care moştenise aceasta de la sinoadele vechi ţinute în răsărit.
- Deoarece raţiunea şi voinţa umană au fost afectate de păcatul originar, omul a devenit cu totul incapabil de a cunoaşte adevărul şi a voi binele, prin sine însuşi. Numai prin harul divin se poate ajunge la cunoaşterea adevărului şi voirea binelui.
- Harul divin este principiul activ care lucrează mântuirea în om, nu omul însuşi. Tot ce poate face omul este să creadă în meritele lui Christos.
- Îndreptăţirea şi mântuirea omului se face numai prin credinţă, iar nu cum învaţă Biserica din Roma şi din Răsărit, prin credinţă şi prin fapte bune. Faptele omului, bun, nu sunt meritele omului, ci consecinţa lucrării harului care devine activ în om prin credinţă.
- Sacramentele (botezul, Cina Domnului) nu comunică harul divin, afară de cazul când sunt primite în credinţă. Nu sunt şapte taine, ci numai botezul şi Cina Domnului. Cina Domnului nu este o jertfă adevărată ca în liturghia romană sau bizantină. Ea se serveşte cu azimă, ca în apus, nu cu aluat, ca în răsărit. Pâinea şi vinul la euharistie nu se transformă în trupul şi sângele Domnului, ci are loc o consubstanţiaţiune; împreună cu pâinea şi vinul (care sunt necesare ambele) primim şi trupul şi sângele Domnului în realitate, cu condiţia credinţei.
- Centrul serviciului divin public este predicarea Cuvântului, nu ceremonia.
- Christos este singurul Mijlocitor între Dumnezeu şi om, prin meritele Sale. Nici îngerii, nici sfinţii, nu pot mijloci pentru noi.
- Asceza, postul, celibatul, pelerinajele, etc. şi toate faptele bune nu pot aduce merite prin care să ne mântuim. Spovedania este fără folos.
- Cu atât mai puţin se poate mântui omul după moarte prin mijlocirea altora sau prin suferinţele sale în purgatoriul imaginat de Biserică. Soarta omului nu poate fi schimbată după moarte.
- Biserica adevărată este nevăzută, fiind comunitatea tuturor adevăraţilor credincioşi (cum am spune noi, numai „grâul" creştinătăţii), iar Biserica văzută este compusă şi din cei ce nu sunt adevăraţi creştini (neghina) de aceea ea nu este infailibilă.
- Numai Biblia este criteriul sigur al credinţei. Tradiţia Bisericească nu este sigură decât dacă stă pe baza Scripturii. Biblia este clară şi nu are nevoie decât de interpretarea raţiunii sănătoase în credinţă.
- Fiecare creştin cu raţiune şi credinţă poate interpreta corect Biblia.
- Nu există o preoţie specială care s-ar conferi în taină, ci numai o preoţie generală în care intră toţi credincioşii. Toţi au dreptul să predice şi să săvârşească sacramentele dar pentru păstrarea ordinii Biserica organizată încredinţează unora, care sunt reprezentanţi ai ei, aceste slujbe.
- Încredinţarea slujbei cuvântului şi a îndeplinirii sacramentelor se face printr-o numire (ordinaţie) însoţită de rugăciune şi nu printr-o taină. Aceşti slujitori sunt predicatori şi păstori, numiţi superintendenţi (supraveghetori) şi seniori (bătrâni, prezbiteri).
- Dreptul, conducerii Bisericii este al tuturor credincioşilor care îl exercită prin reprezentanţii aleşi. Episcopii şi Papalitatea au uzurpat acest drept. Înlăturând

uzurparea, dreptul acesta este trecut asupra suveranului ţării, care este creştin. Acesta aşează oficii (consistorii) compuse din membrii eclesiaşti şi civili care execută serviciul în numele şi din ordinul său. (organizaţia consistorială).

- Cultul trebuie redus la simplitatea lui apostolică. Se pot păstra bisericile cu altare, lumini, orgă, cruci şi icoane astfel încât orga nu are alt rol decât acompanierea, dar toate fără a li se da nici o veneraţie.
- Cultul trebuie celebrat în limba poporului şi este important ca toată comunitatea să ia parte activă la cântări astfel încât orga nu are lat rol decât acompanierea şi înfrumuseţarea cântărilor publice.

Acest sistem al lui Luther a fost pus înscris de către Melanchton în 1521 într-o lucrare de doctrină. Biblia a fost proclamată solemn ca singurul criteriu infailibil al credinţei pe care trebuie să se bazeze totul în Biserică. Încă fiind în Wartburg, Luther a tradus Noul Testament (1522) iar Primul Testament a fost terminat mai târziu (1534), tradus direct din ebraică.

Se crede că Luther este mort. Dar câteva scrieri publicate de el între timp, au convins poporul că nu era mort.

Reforma lui Luther nu era singura care începuse în timpul pontificatului lui Leon X. chiar cu un an înainte de Luther (1516) în Elveţia preotul Huldreich Zwingli se ridicase contra pelerinajelor, a icoanelor miraculoase şi altele. Pe atunci era paroh la Einseideln, apoi din 1519 la Zürich. Când a auzit vestea despre reforma din Germania, Zwingli s-a entuziasmat de aceleaşi idei. Ocazia i-a sosit ca şi lui Luther când călugărul franciscan Bernard Samson a sosit în Elveţia cu indulgenţele emise de papă.

Unii obiectează că Zwingli nu ar fi fost atât de religios ca Luther. Este adevărat că Zwingli a fost mai raţional şi mai puţin mistic decât Luther, dar era profund religios. Va încă, în unele privinţe, a văzut mai corect doctrina biblică. Era un om cu o bogată cultură umanistă. Zwingli a atacat pe negustorul de indulgenţe iar în 1519 a propagat o reformă radicală a Bisericii, câştigând pentru această ideea poporul şi autoritatea republicană de la Zürich. Avea ideea de a scoate tot ceea ce nu se putea demonstra cu Biblia. Însă, asemenea lui Luther, a făcut din Biserică o afacere de stat şi cine nu se conforma avea de ales exilul. Dintre toate rătăcirile romane pe care le-a menţinut Reforma, nici una n-a stricat mai mult decât impunerea punctului de vedere religios, prin autoritatea de stat.

Doctrina lui Zwingli nu se deosebea de a lui Luther decât în special în privinţa interpretării euharistiei. Zwingli a ajuns să înţeleagă pâinea şi vinul ca pe nişte simboluri pur şi simplu, aşa cum văzuse Wicliff şi cum credeau valdenzii. Era mai grăbit de a curăţi bisericile de icoane şi cruci (ceea ce nu este sigur un semn de religiozitate). În timp ce Luther vedea că problema centrală ar fi „care este calea mântuirii”, Zwingli privea ca problemă centrală „voia lui Dumnezeu” … Pentru Luther, viaţa creştină este libertatea unui fiu iertat; pentru Zwingli ea era mult mai mult: o conformitate cu voia lui Dumnezeu descoperită în Biblie. Dacă aceşti doi reformatori ar fi trăit în unire şi ar fi înţeles armonia dintre aceste două puncte de vedere, reforma ar fi avut mult de câştigat.

Primul care a înţeles simbolic cuvintele: „Acesta este trupul Meu”, spuse în Evanghelie, a fost un jurist olandez, Cornelius Hoen în anul 1521, de unde s-a inspirat apoi şi Zwingli. Dar Luther n-a voit în ruptul capului să accepte „erezia”.

În Franţa, independent de Luther şi de Zwingli începuse o mişcare de reformă încă din 1512. Un mare învăţat umanist Jean Lefevre D’Etaples, profesor universitar din Paris, papist zelos, începuse introducerea studiului Bibliei între studenţi. Pregătindu-se să scrie o istorie completă a sfinţilor şi martirilor, a început un studiu mai serios al Bibliei, gândind că acolo ar putea găsi cea ce căuta. Dar acest studiu l-a făcut să vadă diferenţa dintre sfinţii Bibliei şi mulţi dintre sfinţii tradiţionali ai Bisericii. Şi-a părăsit cu dezgust proiectul şi a continuat cu interes crescut studiul Bibliei. Cu cinci ani înainte de Luther el scria: „Dumnezeu ne dă prin

credinţă neprihănirea aceea care ne îndreptăţeşte numai prin har, spre viaţa veşnică". În acelaşi timp, Lefevre a început să arate că datoria ascultării aparţine omului.

Printre studenţii lui Lefevre era şi Guillaume Farel, un papist fanatic care căuta salvarea de păcat prin mijloacele rânduite de Biserică. Dar zadarnic. Cuvintele maestrului Lefevre scoase din Scriptură, au însemnat şi pentru el eliberarea.

Curând s-a unit cu ei Guillaume Briconnet (episcopul de Meaux) şi alţi oameni învăţaţi care au început să predice, câştigând de partea Evangheliei oameni din toate clasele, până la curtea regală. Sora regelui Francois I a primit credinţa biblică şi chiar regele şi mama sa păreau favorabili. Reforma făcea mari progrese în Franţa. Dioceza episcopului de Meaux devenise un focar de reformă. Acesta a tradus Noul Testament în franceză pentru popor şi a înlocuit pe preoţii imorali şi ignoranţi din dioceza sa, cu oameni învăţaţi şi evlavioşi…

Regele ţinea în frâu pe papişti. Dar când a scăpat frâul, Biserica catolică s-a năpustit asupra reformei evanghelice. Pus faţă în faţă cu alternativa rugului, episcopul reformator a ales partea mai comodă, iar oile sale au ajuns pradă papiştilor. Totuşi, aceşti oameni simpli au rămas statornici credinţei şi mulţi au plătit cu moartea pe rug această „încăpăţânare". Farel a fugit în Elveţia. Fefevre avea să se stingă peste câţiva ani. Dar Dumnezeu care nu depinde de personalităţi, a ridicat mereu pe alţii în această ţară în care Christos a fost de atâtea ori ucis în persoana urmaţilor săi.

În acest timp, marinarii portughezi, spanioli şi englezi descopereau noi pământuri în Lumea Nouă, şi noi insule. Noile colonii era astfel sortite să mărească imperiul papal care începe să piardă teren în Europa.

Odată cu pontificatul papei Leon al X-lea şi începutul mişcărilor reformatoare în Franţa, Elveţia şi Germania, creştinismul intră într-o nouă eră, a cincia vârstă a Bisericii luptătoare.

Adrian al VI-lea (1522-1523)

Fost perceptor al lui Carol al V-lea şi inchizitor general în Spania. A căutat să stingă prin blândeţe zelul lui Luther. Scriind dietei din Germania care-l citase pe Luther înaintea ei, papa Adrian a recunoscut că Biserica este bolnavă din cap până în picioare. A fost însă otrăvit de romani, iar urmaşii l-au tratat ca pe un neghiob şi imprudent.

Clement al VII-lea (1523-1534)

Fiu nelegitim al lui Ciulio de medici, nepot al papei Leon al X-lea. El i-a chemat pe imperiali contra francezilor. Război în Italia. Papa este luat prizonier dar reuşind să corupă gărzile, evadează. În sfârşit, se face pace. Împăratul Carol Quintul vine la Roma şi sărută picioarele papei, după care papa îl încoronează… Acest Carol va fi vrăjmaş pe viaţă al Reformei care izbucnise.

În Germania, în timp ce Luther era ascuns la Wartburg, din aripa stângă a reformei s-a desprins o mişcare fanatică ce tindea să compromită reforma, transformând-o într-o revoluţie socială cu elemente spiritualiste şi comunist-utopice. Mai întâi în 1521 Karlstatd a început să aplice în mod extremist reforma în Wittemberg, fiind prea grăbit să scoată icoanele din biserici şi pare că era mai mult un vrăjmaş al orgii şi al cântului gregorian decât vrăjmaş al dezbinării. Împreună cu al acţiona Gabriel Zwilling, un fost călugăr coleg al lui Luther. Aceştia erau frământaţi mai degrabă de o reformă exterioară şi radicală în cult, cu unele tendinţe ne echilibrate, decât de predicarea evangheliei şi răspândirea Bibliei, de care avea nevoie poporul.

În acelaşi an (1521) trei predicatori radicali din Zwickau printre care Nicolaus Storch şi Marcus Thomas Stubner, pretindeau că sunt direct inspiraţi de Dumnezeu şi nu mai au nevoie de litera Bibliei. Tot în Zwickau, preotul Thomas Münzer, care conducea această mişcare, avea idei şi mai radicale. Mai puţin interesat de Biblie şi mai mult sub influenţa scrieri-

lor apocaliptice ale lui Gioacchino de Fiore, popa Münzer voia o revoluţie, în numele reformei lui Luther care „trebuia dusă până la sfârşit" (adică până la răsturnarea ordinii sociale vechi cu sabia). Münzer şi cu ai săi pretindeau că au vedenii, că au fost instruiţi de îngeri şi că Luther a instaurat un nou fel de papism, punând infailibilitatea Bibliei în locul infailibilităţii papei, că „litera omoară dar spiritul dă viaţă", înţelegând prin aceasta părăsirea Bibliei sau cel puţin al mersului ei literal şi orientarea după năluciri şi interpretări „spirituale". Aceştia mai profetizau că sfârşitul lumii va avea loc imediat în zilele lor.

Un element evanghelistic interesant a fost văzut de aceştia, pe care Luther nu-l sesizase: ei au început să vadă că botezul pruncilor nu este întemeiat pe Biblie şi astfel au apărut antipadobaptismul (contra botezului pruncilor) şi anabaptismul (rebotezarea) în cadrul acestei mişcări. Însă când anumite adevăruri biblice apar în legătură cu mişcări fanatice, acestea sunt de obicei lepădate de către moderaţi.

Karlstatd a început să predice şi în alte locuri, negând valoarea educaţiei, îmbrăcându-se şi trăind ca ţăranii, distrugând icoana dar, lucru iarăşi interesant, spre deosebire de Luther, el a înţeles că pâinea şi vinul euharistic sunt doar simboluri cum vedea şi Zwingli.

Aceste manifestări l-au uluit pe Melanchton care la început nu ştia ce să creadă, iar pe Luther l-au umplut de durere şi de îngrijorare pentru soarta reformei, compromisă astfel în ochii creştinătăţii. În anul 1522, Luther, revenit la Wittemberg, a predicat cu mare succes contra fanaticilor. De fapt, grija sa de acum înainte avea să fie tocmai aceea de a menţine corabia reformei între stâncile papismului şi ale fanatismului.

Karlstatd s-a unit pentru un timp cu Luther, apoi a trecut în opoziţie definitiv. În timp ce împăratul era ocupat cu războiul contra Franţei, reforma continua, întinzându-se în Hessa, Saxonia, şi multe oraşe. Dar paralel cu creşterea ei şi folosindu-se de numele ei, a început răscoala ţărănimii, „Războiul ţărănesc german". Războiul a debutat sub pretextul slujirii reformei de către cavalerul Franz von Blckingen. Ţăranii din Turingia, Franconia, Svabia, în numele libertăţii evanghelistice, s-au răsculat contra nobilimii cerând drepturi sociale.

Luther a încercat să medieze între nobili şi ţărani, sfătuind pe nobili la dragoste creştină şi căutând să potolească pe ţărani. Dar Münzer şi cu ai săi îl acuzau pe Luther de trădare a reformei, de pact cu bogătaşii. Răsculaţii, fanatizaţi de Münzer şi nesatisfăcuţi în cererile lor, s-au ridicat înarmaţi, pustiind ţinuturi din Germania şi nutrind o vrăjmăşie egală faţă de Evanghelia proclamată de Luther. Indignat de aceste manifestări străine de creştinism, Luther şi-a ridicat vocea contra lor şi temperamentul său impetuos l-a determinat să spună nobililor: „Ciomăgiţi-i, ucideţi-i ca pe nişte câini turbaţi!" în anul 1525, răsculaţii au fost înfrânţi în mai multe rânduri, până la sfârşitul anului şi apoi în primăvara următoare. În mai 1526 Thomas Münzer, „diavolul de la Alststd" cum îl numea Luther, a fost prins şi executat împreună cu alţi şefi care au adus ocară asupra numelui de anabaptişti. După masacrarea ţăranilor de la Wutemberg, Luther a declarat: „Eu, Martin Luther, i-am ucis pe ţăranii răsculaţi, deoarece am ordonat să fie nimiciţi; am moartea lor pe conştiinţă…"

În 1525, Luther s-a căsătorit cu Caterina Bora, o călugăriţă fugită de la mănăstire. Peste tot unde pătrundea reforma, de asemenea preoţii se căsătoreau şi deveneau predicatori evanghelici. Cei ce nu se supuneau erau destituiţi. În 1524 prinţii catolici germani formaseră o alianţă (ligă) împotriva reformei. În 1525 şi prinţii protestanţi formează o alianţă spre a apăra doctrina evanghelică. În sud, Austria şi Bavaria predominau catolicii; în restul Germaniei se răspândise doctrina lui Luther.

În anul 1529 dieta din Speyer a hotărât nimicirea luteranismului. Prinţii luterani însă au protestat contra acestei măsuri, de unde le vine şi numele de protestanţi. Lupta politică şi religioasă între partida catolică şi cea protestantă a continuat. Împăratul voia şi el stârpirea protestantismului. În 1530 protestanţii propun împăratului o mărturisire de credinţă compusă cu multă moderaţie de către Melanchton, Confesiunea de Augsburg, pe care însă Reichstagul

a respins-o. ameninţaţi de împărat, prinţii şi oraşele protestante au format contra acestuia şi a catolicismului Uniunea de la Schmalkald în 1531.

În 1534, aripa de stânga, anabaptistă a reformei protestante, avea să sufere o nouă ocară datorită unor indivizi dezechilibraţi. Aceştia au reuşit să pună stăpânire pe oraşul Münster, întemeind acolo o „împărăţiei a lui Dumnezeu", cu un regim teocratic, dictatorial, introducând comunitatea lucrurilor, bunurilor, poligamia şi altele şi aducând cetatea într-o stare de nedescris, în timpul unui asediu cauzat de catolici aliaţi cu protestanţi. Înfrângerea şi executarea acestora a scutit mişcarea anabaptistă de alte încercări de acest fel. De fapt anabaptiştii serioşi n-au fost de acord cu aceşti fanatici.

În Elveţia, Zwingli îşi continua de asemenea reforma. În 1524 s-a căsătorit cu văduva Anna Reinhard şi a curăţit Biserica din Zürich de icoane, lumânări, altare, cruci, moaşte, orgi. A desfiinţat mănăstirile şi a înfiinţat şcoli, a desfiinţat liturghia, înlocuind-o cu predica biblică şi cu Cina Domnului care trebuia să aibă loc de patru ori pe an, folosind discuri şi potire de lemn. Reforma din Zürich a fost adoptată şi de alte cantoane elveţiene. Cum era şi natural, Biserica catolică a încercat să stăvilească reforma; între anii 1523-1528 au avut loc discuţii între Zwingli şi catolici, aceştia din urmă fiind reprezentaţi tot de doctorul Eck. Până în 1529 numai cinci cantoane au rămas de partea papismului. Ca şi în Germania, cantoanele reformate au fost silite să se alieze politic contra celor catolice.

Între cantoanele catolice şi cele protestante a avut loc o luptă care s-a încheiat cu victoria catolicilor, la Kappel în 11 oct. 1531. Însuşi Zwingli a căzut în luptă. Totuşi reforma începută de el a continuat. La câteva săptămâni după el a murit şi Johann Hussgin, zis Oecolampadius, care evanghelizase Basel…

În Strassburgul german a lucrat Mathaeus Zell şi Wolfgang Capito precum şi capabilul şi împăciuitorul Martin Bucer. Aceste cuceriri „luterane" însă înclinau mai mult spre Zwingli, decât pe Luther. Reforma lui Zwingli a reuşit să câştige şi oraşe din Alsacia.

Între luterani şi zwinglieni a avut loc o dispută şi o nereuşită încercare de unire. Prin 1524 Zwingli cu Oecolampadius de o parte şi Luther cu Bugenhagen de cealaltă parte, împreună cu asciaţii de fiecare parte, au discutat despre problema Cinei Domnului. Din nefericire această dispută nu a dat pe faţă înţelepciune, nici dragoste de aproapele. Zwingli vedea în opinia lui Luther o superstiţie iraţională moştenită din papism, iar Luther vedea la concepţia lui Zwingli o înălţare păcătoasă a raţiunii mai presus decât credinţa simplă. Luther a declarat pe zwinglieni ca fiind necreştini, iar Zwingli spunea că Luther este mai rău decât Eck. Catolicii se bucurau Dumnezeu aceste neînţelegeri între reformatori. Luteranii spuneau zwinglienilor: „Voi aveţi un alt duh decât noi". Şi se pare că zwinglienii erau puşi adesea în aceeaşi oală cu anabaptiştii , umaniştii etc. Pe de altă pate, Karlstad, fostul coleg al lui Luther, a adoptat ideea lui Zwingli că elementele Cinei Domnului sunt pure simboluri neavând în ele însele vreo virtute spiritual, înainte sau după rugăciune. Ca urmare, Luther îi numea pe aceştia „fluşturatici" buni de exterminat. În zadar au fost toate încercările de unire; Luther şi Zwingli s-au întâlnit şi la Marburg în 1529 dar n-au putut cădea de acord şi Luther a refuzat comuniunea cu Zwingli.

După moartea lui Zwingli în conducerea Bisericii sale din Zürich a venit Heinric Bullinger, un om capabil şi împăciuitor.

O mişcare creştină deosebită de importantă care a apărut odată cu reforma lui Luther şi Zwingli, a fost aceea a anabaptiştilor. Ideea rebotezării sau mai corect practicarea botezului la vârsta credinţei, este unul dintre principiile susţinute de valdenzi. Şi vom întâlni în mişcarea anabaptistă şi alte elemente caracteristice valdenzilor, ioachiniţilor sau altor „eretici" medievali. Ideea botezului la vârsta credinţei trecuse şi prin mintea lui Zwingli dar acesta în străduinţa de a conduce pe credincioşi pas cu pas şi a-i învăţa mai degrabă decât a-i determina, a gândi că practica botezului adulţilor ar naşte inconveniente. Pe cine să boteze şi pe cine să nu boteze? Fără botez, după concepţia tradiţională, nimeni nu se poate numi creştin, de aceea botezul pruncilor îi obligă pe toţi să accepte predestinaţia părintească de a aparţine creştinătă-

ţii, asemenea circumciziei în cazul evreilor. Dar botezul conştient, la vârsta credinţei, implică o consacrare totală şi lipsită de orice urmă de constrângere, ceea ce readuce în lume principiul libertăţii de conştiinţă. Acest principiu care, fără îndoială, este mai important decât botezul şi decât oricare alt sacrament şi principiu creştin deoarece fără libertatea morală nu poate exista iubire, a început să fie subliniat în istoria tragică a mişcării anabaptiste.

Deşi unele ramuri anabaptiste au evoluat în direcţii fanatice, aducând ocară asupra acestei mişcări, nu putem trece pe lângă aceşti „cei mai neînsemnaţi fraţi" ai reformei fără să-i amintim. Pe vremea reformei lui Zwingli elveţienii Conrad Grebel , Felix Manz şi Balthazar Hubmeier au ajuns la concluzia că botezul pruncilor nu este biblic şi din 1525 au început să nu-şi mai boteze copiii, propagând totodată această învăţătură. În ianuarie 1525, au avut o dispută publică cu Zwingli în urma căreia autorităţile reformate au hotărât botezarea tuturor copiilor şi exilarea unora dintre anabaptişti.

Atunci aceşti credincioşi au lut o poziţie separatistă faţă de reforma lui Zwingli hotărând să se conducă singuri după Cuvântul lui Dumnezeu. cei trei pionieri ai mişcării (Grebelk, Manz şi Hubmeier) împreună cu alţii, s-au adunat la 21 ianuarie 1525. În casa lui Mainz din Zürich pentru rugăciune. Cu acea ocazie, după rugăciune, Georg Blaurock s-a ridicat să-i ceară lui Grebel a-l boteza. Grebel a consimţit apoi Blaurock a botezat la rândul lui pe ceilalţi. În săptămâna următoare mulţi membri ai grupului au ţinut adunări de redeşteptare la Zollikon, lângă Zürich. Ei ţineau adunări de rugăciune în case particulare, ca şi primii creştini. Cei ce erau „născuţi din nou" erau apoi botezaţi după care se celebra în simplitate Cina Domnului. Aceste prime botezuri au fost făcute prin stropire, după ritualul catolic dar la câteva săptămâni, dându-şi seama de forma simbolică a botezului biblic, au început să practice botezul prin scufundare. După Paşte, Hubmeier a fost botezat astfel de către Noeubli. Ei au constituit câteva grupe.

Dar, în martie 1526, guvernul reformat din Zürich a ordonat ca toţi cei ce se rebotează să fie înecaţi. Ca urmare, Felix Menz a fost martirizat astfel la 5 iunie 1527. Protestanţii nu înţeleseseră că libertatea de conştiinţă pe care o pretindeau de la catolici trebuie s-o acorde în egală măsură şi celor ce se separau de ei şi de asemenea catolicilor. Mai mult decât orice altă lipsă prezentă în reformă, cel mai mare rău moştenit de protestanţi de la Biserica mamă a fost intoleranţa. Fără îndoială, că protestanţi nu au făcut ceea ce ştim despre papişti dar în multe cazuri istorice nu-i putem deosebi de catolici…

Grebel a scăpat de la înecare pentru că a murit într-o epidemie cu puţin timp înainte. Zwingli s-a opus puternic anabaptismului, căutând pe diferite căi să-i reîntoarcă la calea cuminţeniei stabilite de Biserica oficială dar a avut prea puţin succes. Anabaptiştii difereau de Zwingli şi în alte puncte:

- Ei credeau că în probleme de credinţă nu trebuie să se folosească nici un fel de constrângere sau forţă.
- Părăsiseră vechea părere că uniformitatea religioasă ar garana pacea şi ordinea publică.
- Refuzau legătura cu bisericile de stat, fondate de reformatori. Preferau să se adune şi să se organizeze aparte. Au fost primi care au practicat separarea Bisericii de stat şi mai ales pentru aceasta au fost persecutaţi. Sectarismul lor era interpretat ca ostilitate faţă de societate.
- Ei acceptau nevoia experimentării unei adevărate naşteri din nou, exprimată printr-o viaţă de sfinţenie. Prin contrast, bisericile reformate fuseseră exemple de convertire în masă, în grup, ceea ce nu întotdeauna era convertire. De aceea, catolicii îi reconverteau pe unii protestanţi.

Hubmeier a întemeiat apoi în Waldshut (Elveţia) în oraşul său, o comunitate de anabaptişti şi s-a dezvoltat ca scriitor evanghelic. Dar curând, izbucneşte în Wladshut o revoltă a ţăranilor care nu era străină de anabaptism, asemenea situaşiei din Germania. Cu această oca-

zie, mişcarea pare că s-a prăbuşit deoarece Waldshut redevine oraş catolic. Era necesar deci ca anabaptismul să ia mai în serios propriile principii. Hubmeier a scăpat cu fuga, dar a fost prins şi torturat de fraţii săi întru reformă de la Zürich. După aceasta fuge în Moravia unde predică cu succes. Prin persecuţie, propaganda anabaptistă s-a răspândit mai mult în Elveţia, Germania şi Olanda. Mişcarea a luat mari proporţii în clasele inferioare, ceea ce explică de ce revoltele ţărăneşti au fost în legătură cu anabaptismul. În special în Germania anabaptiştii aveau o propagandă mai puternică decât cea luterană, devenind totodată mai turbulentă datorită doctrinelor revoluţionare predicate lor de către indivizi ca Thomas Münzer.

Ca urmare, în 1529-1530, luteranii în înţelegere cu catolicii au început să aplice contra anabaptiştilor vechea lege romană asupra ereziei. Luteranii (ca să nu mai vorbim de catolici care, din principiu, erau ucigaşi) nu s-au mulţumit să pedepsească pe vinovaţi ca politici, deşi chiar acest lucru era treaba statului, nu a Bisericii; ci pur şi simplu au hotărât să fie pedepsiţi toţi cei ce aparţin acestei mişcări.

Catolicii au aplicat cu maximum de severitate legea în Austria şi Bavaria. În ţările protestante, însă, anabaptiştii erau pedepsiţi nu ca eretici, ci ca revoluţionari. În cazul că nu se lepădau de credinţa lor, li se dădea şansa emigrării, iar dacă refuzau să emigreze, şi continuau să-şi profeseze şi să-şi propage doctrina, credinţa, era socotiţi ca tulburători ai păcii şi pedepsiţi cu închisoarea sau moartea. Numai în Hesa, Wurtemberg şi Strassbourg se evita „judecata sângeroasă”.

ÎN Elveţia, din cauza persecuţiilor multe comunităţi anabaptiste au fost întemeiate în văile înainte ale Alpilor. Principalele centre erau la Grisons şi Chur. Între anii 1529 şi 1531 au avut loc în oraşele Elveţiei dispute publice între reformaţi şi anabaptişţti, urmate de execuţii publice şi de exilări. Principalul lor şef, Blaurock, a fost ars pe rug în Tyrol în 6 sep. 1529. După 1531 Bullinger, urmaşul lui Zwingli, a devenit unul dintre cei mai mari antagonişti literari faţă de anabaptişti.

În Elveţia anabaptiştii şi-au avut centrul la Ausburg. În 1525, Hubmeier a botezat aici pe Hans Denck şi acesta pe Hans Hut. Însă acesta din urmă a început să se creadă profet şi să răspândească idei apocaliptice stranii, prezicând că persecutarea anabaptiştilor va fi urmată de distrugerea Imperiului german de către turci, după care ca urma distrugerea preoţilor şi conducătorilor nevrednici de către sfinţi în timp ce Christos va deveni vizibil pe pământ. Ideile sale au fost combătute în sinodul anabaptiştilor din august 1527, iar Hut a fost determinat să promită că va ţine pentru el însuţi această teorie. Acelaşi sinod (sinodul martirilor) a hotărât să trimită predicatori şi în Austria, Elveţia şi diferite ţări ale Germaniei. Aproape toţi trimişii au fost martirizaţi în scurt timp. Fiind închis la Augsburg, Hut a murit din cauza arsurilor suferite în încercarea de a scăpa punând foc temniţei… Tragic simbol al reformei fanatice care se auto-distruge în încercarea de a distruge maşina de constrângere a statului… Apoi a fost ars public corpul său.

Hans Denck a murit de ciumă la Basel. Fusese unul dintre cei mai proeminenţi anabaptişti, fost rector al şcolii din Nurnberg şi apoi scos din acest post în 1525 când a exprimat simpatie pentru ideile mistice ale lui Münzer. Se unise cu anabaptiştii atras de iudaismul şi pacifismul lor. A fost un spiritualist mistic. Înainte de moarte a rupt orice legătură cu anabaştiştii, lepădând orice organizaţie vizibilă. Credea într-o iluminare interioară superioară oricărei Scripturi, vedea în Christos cel mai înalt exemplu de iubire şi susţinea că creştinismul poate fi perfect, fără păcat. Ideile sale ca şi ale lui Hut, trădează faptul că anabaptiştii, deşi au înţeles să moară pentru păstrarea doctrinei lor, n-au fost suficient de veghetori contra fanatismului şi uneori au pus experienţele lor mistice sau diverse iluminări spirituale subiective, pe aceeaşi treaptă cu Biblia. La fel se rătăciseră în primele secole montaniştii şi la fel s-au dezvoltat în paralele cu reforma şi până în zilele noastre, o serie de mişcări care au sporit confuzia.

În Strassburg, comunitatea anabaptistă existentă din 1526, era condusă de Michael Sattler, fost călugăr evlavios din Preiburg. Reformatorii luterani Capito, Zell şi Bucer au fost toleraţi cu el dar cum Bucer a voit să-i reunească cu Biserica luterană, după exilarea lui Denck, Sattler a plecat şi el din oraş de bună voie. La 24 februarie 1527 el a prezidat un sinod anabaptist în Shlatt, adunat cu scopul de a unifica grupările anabaptiste cu cele şvabe. S-au adopta şapte articole de credinţă scrise de Sattler în care se sublinia botezul credincioşilor; Biserica este compusă numai din asociaţiile locale de creştini renăscuţi şi botezaţi uniţi ca trup al lui Christos prin ţinerea comună a Sfintei Cine; singura armă a Bisericii este excluderea; absoluta lepădare a oricărei „robii carnale" cum ar fi cultul catolic sau reformat…; fiecare comunitate să-şi aleagă proprii oficianţi şi să administreze prin ei propria ei disciplină; guvernul civil este o necesitate în această lume imperfectă, dar creştinul nu trebui să aibă nici un amestec cu el, nu trebuie să folosească arme sau forţa (constrângerea), nici să presteze vreo formă de jurământ. (Asemenea idei vor fi susţinute în diverse proporţii de către baptiştii, congregaţionaliştii şi quakerii de mai târziu şi prin ei vor avea o profundă influenţă asupra dezvoltării religioase a Angliei şi Americii).

Este însă greu de crezut că în locul reformatorilor, anabaptiştii ar fi fost mai umani sau mai înţelepţi. Pentru conflictul deschis între ei şi reformatori, sunt vinovaţi şi unii şi alţii. Ca şi în cazul conflictului dintre Zwingli şi Luther, diavolul i-a făcut să nu vadă că au nevoie unii de alţii, iar excesele la care s-au dedat uneori anabaptiştii au părut reformatorilor că îndreptăţesc persecuţia contra lor. La scurt timp după acest sinod din Schlatt, Sattler a fost prins de catolicii austrieci şi ars pe rug (21 mai 1527), iar soţia sa a fost înecată. Totuşi comunitatea din Strassburg a continuat sub conducerea inginerului tirolez Bilgram Marpeck, un apologet şi polemist al mişcării. Luteranii s-au angajat în discuţi respectuoase cu el, până când a fost alungat din oraş. În 153, a început să predice în Strassburg un tăbăcar , M. Hiffman fanatic apocalipticist, care adoptase luteranismul, apoi ca predicator laic a început să-şi răspândească ideile sale confuze prin Ţările Baltice, Suedia, Danemarca şi Hollstein, în continuu conflict cu preoţii romani şi cu predicatorii luterani.

În anul 1529, Hoffman a luat leg[tura cu anabaptiştii din Stassburg şi inspirat de opoziţia lor faţă de Biserica oficială, a dezvoltat un sistem teocratic apocaliptic destul de straniu, „în care Luther, „apostolul începutului", era numit „apostolul sfârşitului"… a prezis că judecata de apoi va începe în 1535 şi apoi se va răspândi în lume pornind din Strassburg…

Fiind alungat, falsul prooroc s-a dus în Olanda unde a căutat să adune pe protestanţii împrăştiaţi, dându-le speranţa că în curând credincioşii vor triumfa prin forţă asupra vrăjmaşilor. În 1532 s-a întors la Strassburg, pe care îl numea „Noul Ierusalim", unde a avut o discuţie publică cu Bucer. Sigur de sine, a cerut în mod sfidător guvernului să-l întemniţeze dar abia în mai 1533 a fost întemniţat probabil după ce s-a probat prin trecerea timpului că profeţia sa nu se împlinea. A stat închis până la moartea sa în 1545, rămânând lipit de convingerile şi speranţele sale.

în Moravia, anabaptismul s-a răspândit prin Hubmeier. Mulţi refugiaţi anabaptişti din Germania şi Tyrol s-au aşezat în Lichtenstein şi Nikolsburg. Hubmeier producea cam 18 broşuri pe an, în special despre botez. În iulie 1527 a fost arestat de autorităţile austriece şi ars pe rug la Viena (10 martie 1528) iar soţia sa a fost înecată în Dunăre. Între anabaptiştii moravi au existat multe divizări. În 1526 avusese loc o dispută între Hubmeier şi Hut. Hubmeier susţinea nevoia guvernului civil şi supunerea faţă de el, incluzând datoria serviciului militar şi plătirea taxelor. Hut, dimpotrivă, susţinea un pacifism radical şi aştepta sfârşitul lumii în 1528… Urmaşii lui Hut au fondat comunitatea din Austerlitz în 1528, care a crescut rapid la câteva mii de membrii. Spre deosebire de ceilalţi anabaptişti, aceştia au dezvoltat o ordine socială de tip comunist între ei, asemenea primilor creştini din Ierusalim. Totuşi au fost şi aceştia mereu dezbinaţi până când i-a organizat Jakob Hutter în 1529. Acesta a fost martirizat în 1536 la Innsbruck şi de la numele său anabaptiştii aceştia au fost numiţi „Fraţii Hutteriţi". El i-a orga-

nizat atât de bine economic, încât au fost capabili să-şi menţină ordinea comunistă până în 16222 în Moravia, până în 1685 în Ungaria şi apoi Ucraina iar din 1874 în SUA unde există şi azi.

Anabaptiştii s-au răspândit destul de mult în Europa. Afară de Moravia, Elveţia şi Germania, se aflau şi în Olanda, Frizia, Palatinat, Prusia, Polonia. În Hessa, reformatorul Bucer a reuşit să-i convingă pe anabaptiştii prezenţi la o discuţie publică, să-şi părăsească credinţa (1538). Dar în Saxonia şi Thuringia au fost suprimaţi cu tărie. Luther a sesizat la ei un spirit oarecum legalist şi identificându-i pe nedrept cu adepţii lui Münzer („descreieraţii") i-a privit ca pervertitori ai credinţei… Melanchton, cel de obicei paşnic, a fost însă cel mai aspru duşman al lor, din cauză că unii dintre ei s-au dovedit că au întreţinut concepţii care urmăreau răsturnarea ordinii sociale.

Luteranul Justus Monius a scris cel mai mult contra lor, combătându-i cu ajutorul Bibliei. Este un fapt remarcabil că operele târzii ale lui Luther şi ale lui calvin, definesc credinţa evanghelică ferindu-se cu grijă de cele două extreme: catolicismul şi anabaptismul. Zwilgli se afla pe o poziţie între luterani şi anabaptişti, iar Bucer era între zwinglieni şi luterani. Melanchton însă, era gata să facă unele concesii catolicilor şi mai târziu calviniştilor.

În Olanda anabaptistul Hoffman şi-a făcut mulţi discipoli dintre care unii au mers şi mai departe în apocalipticismul caracteristic acestora. Jan Mathys, brutar din Harlem, se dădea drept Enoh cel profetizat în Apoc. 11, predicându-şi stupiditățile în Olanda şi Germania. Dar spre deosebire de Hoffman, care aştepta ca puterea lui Dumnezeu să întemeieze noua eră, Mathys predica inaugurarea ei prin forţă, iar nemulţumirea populară i-a oferit ocazia.

Cea mai mare influenţă a avut-o această doctrină sălbatică în cetatea Münster unde predicatorul luteran Bernt Rothman a adoptat anabaptismul în ianuarie 1534. Curând au sosit şi Mathys şi Jan Beukelssen, un croitor din Leyden. Acum ei susţineau că Dumnezeu a lepădat Strassburgul, din cauza necredinţei şi a ale Münsterul ca Nou Ierusalim. La 15 februarie 1534 au preluat conducerea oraşului şi au alungat pe cei ce nu acceptau noua ordine. Episcopul de Münster a venit şi a asediat cetatea , iar „Enoh" a murit în luptă. În acelaşi timp Beukelssen s-a proclamat rege în Münster şia stabilit noua ordine; care consta în poligamie, comunism, exterminarea sângeroasă a tuturor oponenţilor… Au susţinut o luptă eroică de apărare a cetăţii, iar rezistenţa lor nu avea şanse de victorie. Episcopul ajutat de forţe catolice şi luterane, a luat cetatea în 1535 iar liderii anabaptişti au fost daţi la moarte prin torturi groaznice. Aceasta a fost o catastrofă pentru anabaptism, o ocară de care cu greu s-au putut elibera. În asemenea împrejurări, îi înţelegem mai bine pe reformatori şi motivele pentru care s-au opus anabaptiştilor. Sălbăticiile doctrinale ale aripii fanatice a anabaptiştilor tendinţa revoluţionară a multora şi spiritul lor sectar care vedea în luterani doar nişte trădători ai reformei, au determinat pe reformatori să nu vadă nimic bun în această mişcare.

Între timp, un nou val reformator a început să se ridice din Franţa spre Elveţia. În 1532 Guillaume Farel a intrat în Geneva. Toată grija lui şi a altor refugiaţi francezi era nu numai evanghelizarea Elveţiei, ci a patriei lor, Franţa. Prin mari necazuri şi răbdare misionară, Farel câştigase cetăţile Neuchatel şi Morat precum şi multe orăşele şi sate elveţiene. Tradusese Biblia în franceză pentru compatrioţii săi, care a fost apoi tipărită şi colportată în Franţa. În încercarea de a cuceri Geneva prin Evanghelie şi pentru Evanghelie, eforturile sale s-au dovedit zadarnice. Ca urmare, în 1533 Farel trimite în geneva pe un tânăr prieten al său, Antoine Froment, cu o înfăţişare destul de modestă încât nici ceilalţi asociaţi ai lui Farel nu-şi puneau speranţe deosebite în el. Totuşi acest tânăr, lucrând ca învăţător, a câştigat inimile copiilor şi apoi pe părinţi. Deşi a fost silit să fugă şi el din oraş a lăsat totuşi în urmă o lucrare întemeiată pe care avea să clădească mai târziu Farel şi Calvin.

În Franţa, îmbrăţişase cu toată inima luteranismul cavalerul Louis de Berquin, un om învăţat şi de bună reputaţie care a stârnit conştiinţele casei regale; dar în cele din urmă a căzut în mâinile papiştilor. Era un umanist de excepţie, prieten al lui Erasmus „nicodemistul", dar

spre deosebire de Erasm, Berquin era plin de zel şi urmărea triumful adevărului ai mult decât viaţa sa. În urma profanării icoanei fecioarei de către un necunoscut, Berquin a fost condamnat la moarte, în ciuda protecţie regelui. În mijlocul gloatei batjocoritoare, nobilul Berquin şi-a păstrat seninătatea până la sfârşit. Ajuns în faţa rugului a dorit să spună câteva cuvinte poporului dar călugării şi soldaţii au început să urle şi să facă tot felul de zgomote pentru a-i acoperi glasul. Aşa a fost tratat Berquin de către cele mai înalte autorităţi eclesiastice şi culturale din Paris. Înainte de a fi ars, i s-a făcut o mică „favoare" să fie mai întâi ştrangulat…

Acesta era doar un început căci Franţa se va dovedi cea mai îndârjită şi mai sângeroasă putere contra reformei. Lefevre a fost silit să fugă în Germania, iar Farel a mai rămas un timp în locurile natale să predice, mereu urmărit şi alungat. Protestanţii din Meaux şi Paris au fost de asemenea siliţi să fugă, ceea ce a dus în mod providenţial la răspândirea adevărului evanghelic în multe părţi ale Franţei.

În 1532 o nouă mare personalitate apare în Franţa. Studentul Jean Chauvin (Johannes Calvinus) de la facultatea pariziană de teologie, deşi catolic devotat, este influenţat de scrierile lui Luther. Îşi dă seama că protestanţii sunt condamnaţi pe nedrept şi cu toate că mai întâi fusese un campion papist contra „ereticilor", devine repede un adept zelos şi tenace al reformei, un reformator aproape universal, al cărui sistem a influenţat protestantismul mai mult decât însuşi Luther.

O influenţă hotărâtoare în schimbarea sa a fost vărul său, Olivetan care primise credinţa evanghelică şi ocazia de a asista la arderea publică a unui „eretic". În momentele acela Calvin era lipsit de bucuria credinţei şi credincioşia sa catolică nu-i adusese nici o pace sufletească. Contrastul dintre deprimarea sa şi pacea cu care „ereticul" îşi încheia viaţa pe rugul arzând, a fost izbitor pentru Calvin, determinându-l la un studiu mai serios al Bibliei. Lepădând cariera preoţească pe care nici nu o începuse, Calvin s-a apucat apoi să studieze dreptul, dar în final s-a hotărât pentru Evanghelie.

Fiind din fire destul de timid, nu ca Luther, Calvin a ezitat să înceapă cu predicarea publică. Mai întâi s-a devotat studiului. Părăsind Parisul, a predicat mai întâi în domeniile prinţesei Margareta de Navarra, cu mare succes. Apoi a revenit la Paris. Aici tânărul Calvin a întâlnit o oarecare agitaţie a intelectualilor în jurul Bibliei. Dar, în timp ce aceştia umblau după dispute publice în care să învingă pe romanişti, Calvin s-a depărtat de aceşti gălăgioşi şi a predicat poporului din casă în casă, oferindu-le solia Evangheliei. Prinţesa Margareta pusese la dispoziţie o sală a palatului, pentru predicare, iar regele Francois I pusese la dispoziţie două biserici. Era marea ocazie a Parisului.

Dar Biserica papistă, neputând determina pe rege contra reformei, a stârnit prejudecăţile gloatei superstiţioase şi după doi ani de predicare, rugurile au fost iarăşi aprinse. Calvin abia a scăpat cu fuga, coborât printr-o fereastră şi strecurându-se afară din Paris chiar în momentul când autorităţile voiau să-l aresteze. Din nou au găsit refugiu în sudul Franţei (în Navarra) unde erau domeniile prinţesei protestante Margareta. După câteva luni de studiu însă, a intrat în Poitiers, unde a influenţat oameni de toate clasele şi unde a început prima celebrare a Cinei Domnului după ritualul evanghelic, în afara oraşului. Curând s-a reîntors la Paris în 1534, dar a trebuit să fugă din nou, deoarece un val de persecuţie a început acum contra tuturor protestanţilor. În graba lor de a câştiga Franţa asemenea lui Luther Germania, unii protestanţi nechibzuiţi au afişat nişte teze scrise într-un limbaj jignitor împotriva liturghiei. Acesta au fost puse în multe locuri dar cineva a afişat un exemplar chiar pe uşa camerei regelui ceea ce l-a întors complet pe rege contra reformei şi a aprins un foc care avea să ardă multă vreme. Regele a ordonat imediat: „Să fie prinşi fără deosebire toţi cei suspectaţi de luterezie! Îi voi extermina pe toţi!"

Imediat papiştii au început vânătoarea de protestanţi. Au apucat pe un protestat care, după oarecare ezitări, s-a hotărât să fie călăuza lor, de frica rugului, trădând pe fraţii săi. Procesiunea în care se amestecau soldaţi şi călugări era urmată de „sfânta ostie" car fusese insul-

tată de protestanţi şi acum căuta ispăşire… Credincioşii erau smulşi din case, indiferent de vârstă, sex sau rang social şi duşi spre rugurile care înfloreau în tot Parisul. Dar felul în care mureau aceştia, statornicia lor până la moarte şi seninătatea iertătoare a martiriului lor era o predică elocventă în favoarea evangheliei. Ca şi pe vremea lui Tertulian, sângele martirilor era o sămânţă de noi martiri. În acelaşi timp, cei ce reuşeau să fugă duceau cu ei seminţele noii credinţe.

În Franţa, protestanţii au fost numiţi hughenoţi. Catolicii însă aveau obiceiul de a numi pe protestanţii de orice fel, luterani, deoarece Luther dăduse primul semnal puternic al acestei înnoiri religioase.

În Anglia unde, ca şi în alte ţări, persistau încă vechii „eretici" medievali, urmaşii lui Wycliff, au apărut de asemenea, reformatori renumiţi. William Tyndale, refugiat în Germania din cauza persecuţie, a tipărit la Worms Noul Testament în engleză, având la îndemână acum mijloace ştiinţifice, filozofice şi tehnice superioare lui Wycliff. Dorinţa sa era să pună Biblia în mâna fiecărui englez. În zadar au fost păzite cu străşnicie porturile Angliei căci Biblia şi-a făcut loc, s-a strecurat şi s-a răspândit în toată Anglia. Când în sfârşit a fost prins şi i s-a făgăduit libertatea cu condiţia de a denunţa pe principalii săi ajutori, Tyndale a arătat pe episcopul catolic de Durham, acesta dăduse o sumă mare unui călugăr vânzător de Biblii, cumpărându-le doar pentru a le distruge dar banii săi au dat posibilitatea începerii unei noi ediţii, mai bune.

Într-adevăr în toată lumea papistaşii se plângeau că noua invenţie a lui Gutemberg, tiparul, încăpuse pe mâinile ereticilor. Savantul catolic Cochlaeus din Mainz, scria în 1521 într-o scrisoare nunţiului papal Alexandru: „tipografii sunt aproape toţi luterani clandestini; nu vor să tipărească nimic de-al nostru decât cu bani peşin şi nimic corect, dacă nu le stăm mereu în spinare". Aşadar, imprimeriile şi erezia vor fi puse de obicei în aceeaşi oală…

Regele Angliei Henric al VIII-lea era însă contra răspândirii Bibliei. Tyndale a fost întemniţat şi apoi executat. Dar s-au ridicat mereu alţii în favoarea adevărului, printre care Latimer, Barnes şi Frith, prietenii lui Tyndale. Au urmat apoi fraţii Ridley şi Thomas Cranmer.

În Scoţia, încă mai rămăseseră urmaşi ai vechilor culdei, primii creştini din aceste locuri. Chiar după sute de ani de la supunerea bisericilor celtice, scoţienii îşi păstraseră încă multă vreme libertatea faţă de Roma, asemenea vechilor biserici din Piemont. Dar când în secolul al XII-lea Scoţia s-a supus definitiv Romei, întunericul spiritual şi iarna papistă s-au aşezat peste această ţară îndepărtată. Totuşi Evanghelia a mai fost vestită aici de către lollarzii englezi care introduseseră Biblia lui Wycliff, aşa încât au putut exista şi aici martiri pentru adevăr. Odată cu reforma din Europa şi din Anglia, au pătruns şi aici scrierile lui Luther şi Noul Testament. Al lui Tyndale. Răspândirea acestor scrieri a fost urmată de un val de persecuţii. Printre aceşti pionieri ai protestantismului în Scoţia a fost şi nobilul Patrick Hamilton, un elev al lui Luther care pentru aceasta a şi fost ars pe rug în 1528.

Protestantismul s-a extind foarte repede în Europa occidentală, cu excepţia Italiei, Spaniei şi Portugaliei, ţări pe cât de latine pe atât de papiste, în care inchiziţia era dezvoltată. Pornind din Wittembeg, lutheranismul s-a răspândit apoi şi în ţările nordice: Suedia, Norvegia, Danemarca, Islanda, Finlanda, Prusia, Curlandia, Livonia, Estonia… în Suedia şi Finlanda au predicat şi instruit au lucrat ca reformatori fraţii Olaf şi Lornz Peterson (Petri) care studiaseră în Germania sub îndrumarea lui Luther. Înţeleptul rege Gustav Vaza a sprijinit cu tot sufletul reforma, luteranizând Suedia şi Finlanda între 1524-1544. În Danemarca a lucrat ca reformator Tausen, un alt elev al lui Luther, de origine daneză. Chiar regele Christian al II-lea înclina spre luteranism dar Biserica avea atât de mare putere încât l-a detronat pe rege în 1523, şi l-a întronat pe Frederic I, cu promisiunile că va sluji Biserica.

Dar Frederik I şi apoi din 1533, fiul său, Christian al III-lea, au slujit şi mai mult luteranismului, apelând în final la constrângerea clericilor catolici. Regele Christian al III-lea a hotărât ca episcopii danezi să fie arestaţi într-o singură zi şi să fie eliberaţi numai cu condiţia

că nu se vor opune luteranismului. Deşi nu putem fi de acord ca ideile religioase să fie promovate prin forţă, este interesant de ştiut că la ameninţarea cu închisoarea numai un singur episcop catolic (Foennow de Rosskild) a rămas credincios papismului, motiv pentru care a rămas la închisoare până la moarte. Reforma propriu-zisă a făcut-o însă Biblia şi predicile lui Tausen.

În acelaşi timp, Evanghelia vestită de Luther a pătruns şi spre răsărit, în Ungaria şi Transilvania. Tineri maghiari şi germani, care învăţaseră în Germania precum şi negustorii saşi din Ardeal care vizitau Leipzig-ul, au adus încă din 1521 credinţa evanghelică. După ce regele Lajos al II-lea al Ungariei care persecuta pe luterani a murit în 1526 în bătălia de la Mohács, protestantismul şi-a făcut loc mai mult şi s-a răspândit atât de bine, încât aproape jumătate din populaţie a îmbrăţişat credinţa. După valul de luteranism a urmat un val de zwinglianism. În Ardeal a lucrat ca reformator printre saşi din 1533, Johann Honter.

Între timp, mişcarea valdenzilor şi a fraţilor husiţi nu dispăruse şi nici n-a rămas indiferentă faţă de marea reformă. Din 1532, valdenzii din Piemont şi Savoia s-au afiliat oficial reformei din Elveţia, fiind după aceasta şi mai crunt persecutaţi. Reformatorul Farel, care se împrietenise şi cu Bucer la Strassburg, a făcut o vizită la un sinod al valdenzilor în septembrie 1532, fiind invitat de către aceştia în văile înalte ale Alpilor Cottieni, totuşi nu toţi valdenzii au acceptat unirea cu reformaţii elveţieni. În 1533 Daniel de Valence şi Jean de Molines aduc valdenzilor din Alpi scrisorile fraţilor lor din Europa centrală (fraţii moravi) în care sunt invitaţi să se consulte cu ei privitor la unirea cu protestanţii. Fraţii din Europa centrală sfătuiesc şi pe cei din Italia să-şi păstreze independenţa…

În ce priveşte răsăritul ortodox, după căderea Constantinopolului, care fusese numit „a doua Romă", centrul politic al ortodocşilor răsăriteni a devenit din 1472 Moscova, supranumită „a treia Romă". Ţarul Ivan al III-lea s-a căsătorit cu prinţesa bizantină Sofia Paleolog şi adoptă ca emblemă vulturul bicefal bizantin. bisericile ortodoxe din diferite ţări au evoluat treptat tot mai independente de Constantinopol, ca biserici surori, fiind asaltate şi de catolicism dintre apus şi adesea dominate de către romani. Astfel încât dacă în răsărit n-a apărut nici o reformă în acest timp, totuşi au avut şi ortodocşii harul de a suferi în urma silniciilor morale şi economice ale turcilor. Totuşi robia turcească a fost mult mai blândă decât robia papistă din Occident, deoarece ortodocşii au preferat-o pe cea dintâi…

Creştini armeni, care avuseseră mult de suferit din cauza perşilor şi turcilor, s-au răspândit în mare măsură în alte locuri, în Asia, Europa, Africa şi apoi America. Cei refugiaţi în Transilvania şi Ungaria au fost persecutaţi de către catolici, ca şi ortodocşii din Ardeal şi au găsit azil în Moldova lui Alexandru care nu degeaba a fost poreclit „cel bun". Dar din 1526 au fost persecutaţi şi în Moldova de către unii domnitori zeloşi pentru ortodoxie, încât au căutat din nou refugiu în Transilvania care în sec. al XVI-lea devenise mai tolerantă prin pătrunderea protestantismului. Alţii armeni ca de exemplu cei din Polonia sau chiar unii din Armenia, au primit catolicismul.

În ciuda marilor atacuri mongole şi a răspândirii islamului, vechile biserici siriene din Siria şi India şi de asemenea bisericile copte şi etiopiene, încă au supravieţuit. Însă deveniseră tradiţionalişti, ţinându-se de vechile rituri, făcând serviciul divin în limba veche siro-haldeică şi respectiv coptă (egipteană) care nu se mai vorbeau şi fără preocupări culturale şi misionare creştine. În Etiopia populaţia era predominant creştină. Din vechime pătrunseseră printre ei evrei (aşa numiţii falaşa) şi mai târziu mahomedani. Ei şi-au păstrat vechea caracteristică a bisericilor din sec. II-V de a păstra sabatul împreună cu duminica. Acest obicei îl mai păstrau în acest timp nestorienii din India şi mai exista între „ereticii" din Europa.

Odată cu avântul reformei în Europa, studiul Bibliei va aduce din nou în discuţie problema adevăratei zile de odihnă. Etiopienii chiar în acest timp nu foloseau mâncăruri necurate, după cum învaţă Biblia. Totuşi ei păstrau toate acestea doar prin tradiţie, ca şi sirienii şi copţii, astfel încât tradiţionalismul lor le-a permis unele obiceiuri iudaice şi păgâne întărite mai târziu

de influenţa mahomedană: circumcizia, poligamia, rituri de purificare, Sfânta sfintelor în Biserică, iar canonul Bibliei a fost „îmbogăţit" cu apocrife încât are 81 de cărţi.

Papiştii însă care au fost întotdeauna mari adversari ai vechilor obiceiuri creştine şi au promovat întotdeauna tradiţia romană şi dominaţia lor proprie, au ajuns în Etiopia încă din sec. al XV-lea, cu expediţiile portugheze. În timp ce în Europa se desfăşura reforma, papiştii au reuşit să convingă pe negusul Etiopiei să accepte creştinismul roman. Astfel pe vremea negusului (împăratului) David al III-lea, patriarhul (abuna) a Etiopiei a fost înlocuit cu medicul portughez Bermuder. Dar unirea cu fraţii catolici s-a dovedit atât de cumplită încât poporul s-a revoltat şi i-a înlăturat pe dictatorii spirituali venetici odată cu întronarea noului negus.

De asemenea, în India, între creştinii lui Toma (iacobiţii, nagranii, surenii) care păstrau încă sabatul şi alte trăsături portughezii veniseră încă din 1498 aducându-le icoana Fecioarei. Aceştia au refuzat idolatria, dar din 1545, după introducerea inchiziţiei pe acest tărâm îndepărtat, creştinii indieni au putut afla ce se ascunde în spatele propagandei papiste.

Începutul reformei în Europa creştină, în ciuda unor greşeli şi a lipsei de unire, a însemnat totuşi răsăritul unei noi ere în creştinătate. Biblia a început să fie pusă în mâna poporului iar autoritatea Bisericii şi a tradiţiilor a fost detronată în principiu. Ceea ce mai rămăsese de făcut, era ca protestanţii să fie consecvenţi acestor principii, să fie uniţi în iubirea creştină, să rabde persecuţiile vrăjmaşilor să nu se răzbune şi să caute căi de evanghelizare; să educe profund naţiunile pe care le-a cucerit, ţinându-se tare de Cuvânt. Cu totul alta ar fi fost istoria lumii dacă s-ar fi urmat până la capăt calea începută. Dacă putem vedea totuşi lucrarea Providenţei divine î aceste evenimente, Dumnezeu fiind cel care călăuzea reforma dirijând-o pe diferite căi şi prin diverşi oameni spre perfecţiune. Am înţeles atunci că imperfecţiunile oamenilor nu zădărnicesc şi nu neagă realizarea voinţei divine în istorie.

Paulus al III-lea (1534-1549)

Cardinalul Alessandro Farneze. A fost duşman de moarte al protestanţilor. Căsătorit clandestin cu o doamnă de Bologna, care i-a născut pe Constanza şi Piedro. Se zice că fiica-sa Constanza, i-ar fi fost ţiitoare; a măritat-o cu unul din familia Sforza, pe care mai apoi l-a ucis (indirect). De asemenea, se spun că şi-ar fi otrăvit şi mama. Continuă controversa dintre papă şi împărat. Din nou Italia este teatru de lupte.

În 1536 tânărul reformator Calvin în vârstă de 26 de ani tocmai terminase prima sa scriere, *Institutio Religionis Christianae*, care a dat un nou impus protestantismului. La invitaţia lui Farel, Calvin intră în Geneva lucrând ca predicator şi reformator. Dar în 1538 partida libertinilor (un fel de anarhişti care nu credeau nici în dogme, nici în morală care se numeau şi „patrioţi0) i-a alungat pe amândoi. În anul 1541 sistemul libertinilor a căzut în Geneva şi Calvin a fost iarăşi chemat în fruntea administraţiei religioase şi civile a oraşului. Calvin a instituit astfel o republică teocratică pe care a condus-o până la moartea sa în 1564.

Calvin admira pe Luther şi Luther avea o mare stimă pentru Calvin. Totuşi Calvin nu a instituit o Biserică luterană pură şi nu s-a unit organizatoric cu Luther. Sistemul lui Calvin a fost mai radical decât al lui Luther. Calvin a păstrat bazele puse de Zwingli şi a creat un sistem teologic şi eclesiastic mai strict aranjat. Ca şi Zwingli, el a înlăturat din cult tot ce nu se putea demonstra cu Biblia. A înlăturat ca imorale dansul, jocurile şi chiar instrumentele, neadmiţând în cult sau în afară de cult decât cântări de psalmi. Spre deosebire de Luther, el a declarat că Biserica este independentă de stat deşi în practică a aplicat pedepse celor ce nu respectau doctrina sau disciplina calvinistă, în cord cu legile republicii sale reformatoare. A dat Bisericii o organizare prezbiterial-sinodală, pe baze democratice. În doctrină calvinismul se deosebeşte de luteranism mai ales prin trei puncte: dogma euharistiei, dogma predestinaţiei şi rolul legii morale. Calvin a adoptat o poziţie de mijloc între Luther şi Zwingli, susţinând că elementele Sfintei Cine nu sunt nici simboluri, dar nu este nici prezenţa fizică a Domnului cu ele, ci o prezenţă spirituală a lui Iisus. Mai precis, el învăţa că în momentul primirii împărtă-

şaniei se varsă o putere din trupul lui Iisus în sufletul credinciosului şi anume în sufletul celui predestinat la mântuire.

În privinţa predestinaţiei a reactualizat teoria extremă a lui Augustin susţinând că Dumnezeu a predestinat din veci pe unii la mântuire şi pe alţii la pierzare, în sens absolut şi necondiţionat de faptul că ei vor conlucra sau nu cu harul Său. El a arătat că credincioşi nu au nici un merit dar a justificat aceasta cu teoria că Dumnezeu dă harul Său celor pe care i-a predestinat spre mântuire, pentru a-Şi descoperi harul Său; şi a refuzat harul Său acelora pe care i-a predestinat la pierzare pentru a-Şi arăta mânia Sa faţă de păcat.

Referitor la Lege, Calvin recunoaşte că ea este exprimarea voinţei lui Dumnezeu, standardul moral al a creştinului. Spre deosebire de Luther, care înţelesese într-un sens extrem opoziţia dintre Lege şi har, dintre vechiul şi Noul Testament, calvin a arătat că deşi nu suntem îndreptăţiţi prin fapte, totuşi nu suntem îndreptăţiţi fără fapte. Această sublinierea a făcut calvinismul mai insistent asupra caracterului. Nu în sensul că omul se mântuieşte prin caracter, zicea calvin, ci în sensul că este mântuit la caracter. El a subliniat mai mult unitatea de principiu dintre cele două testamente ale Bibliei. A accentuat în sens absolut suveranitatea divină care sorteşte toate, arătând că este absurd să întrebăm de ce Dumnezeu îi salvează pe unii şi îi lasă să piară pe alţii, deoarece voinţa lui Dumnezeu este o ultimă instanţă. El poate face tot ce vrea fără să-L tragă nimeni la răspundere şi de aceea este drept. Este un lucru curios totuşi că această doctrină era socotită o mângâiere. Calviniştii se mângâiau cu ea deoarece nu le era greu să se creadă predestinaţi la mântuire atunci când primeau în credinţă Evanghelia.

Ca şi ceilalţi reformatori, Calvin s-a căsătorit. Soţia sa, Idelette de Bure, fusese văduva unui anabaptist. Influenţa lui Calvin în Geneva şi peste hotare, în Europa, a fost uriaşă. Sistemul său evanghelistic a fost adoptat de către hughenoţii din Franţa, apoi a pătruns în Olanda, Scoţia, Anglia parte din Germania, Polonia, Ungaria şi Transilvania. Ca şi Luther a avut oponenţi în materie de religie pe care i-a tratat după regulile teocraţiei republicii sale. Cei ce erau mustraţi sau excluşi de Biserică erau predaţi autorităţilor şi pedepsiţi cu bătaie şi închisoare. Cazurile mai grave mergeau la rug. În acelaşi timp, în Franţa hughenoţii erau continuu persecutaţi de catolici. Regele ordonase să fie arşi la foc mărunt…

Odată cu răspândirea calvinismului, bisericile lui Zwingli au adoptat în sfârşit reforma lui Calvin. Aproape două treimi din populaţia Elveţiei a acceptat în final calvinismul, restul rămânând romano-catolici. Bullinger, succesorul lui Zwingli, a întors bisericile zwingliene către Calvin.

În Scoţia nobilul George Wishart a adoptat calvinismul încercând o reformă dar a fost ars în 1546. În Anglia calvinismul avea să pătrundă într-o formă deosebită şi în împrejurări ieşite din comun. Regele Henric al VIII-lea, care nu suferea nici pe Luther şi nici pe alţi reformatori, se îndrăgostise de o domnişoară de la curte (Anna Boleyn) şi voia să scape de soţia sa, Caterina de Aragon. El ceruse permisiunea papei în 1519 dar acesta îi răspunsese cu Non Possumus (nu putem). Atunci regele a apelat la teologii de la curtea sa, în fruntea cărora se afla Thomas Cranmer care era în secret protestant şi care se şi căsătorise pe ascuns. Cranmer a susţinut dorinţa regelui, fiind pentru divorţul şi recăsătorirea acestuia. Regele l-a făcut pe Cranmer arhiepiscop de Canterbury.

Papa însă i-a excomunicat şi pe rege şi pe arhiepiscop şi astfel în 1535 regele care nu suferea pe reformatori, se înfurie şi nu mai recunoaşte pe papă cap al Bisericii Angliei, ci prin aşa-numitul Act de Supremaţie, se proclamă pe sine cap al Bisericii Angliei şi totodată a început o secularizare a averilor Bisericii şi o reformare a doctrinei cultului, creând astfel o nouă formă de protestantism – Biserica Anglicană. Fiind ca şi Biserica luterană, o Biserică de stat, cei ce nu o recunoşteau (catolici sau protestanţi dizidenţi) sau cei ce dezaprobau căsătoria regelui, erau pedepsiţi. Printre cei ce s-au opus şi au fost condamnaţi la moarte a fost şi cancelarul Thomas Mores (Morus) catolic înfocat şi autor al Utopiei comuniste, declarat în zilele noastre sfânt de către Vatican.

Regele a desfiinţat mănăstirile, a înlăturat relicvele şi icoanele dar a ordonat sub pedepse cu moartea să se admită dogma transubstanţiaţiunii, celibatul clerului, spovedania, liturghia şi în special liturghia pentru morţi. Astfel regele s-a opus cu aceeaşi forţă şi adevăratului protestantism. Cranmer a rămas protestant în secret.

Dar în 1547, la moartea lui Henric şi suirea pe tron a lui Eduard al VI-lea rege minor sub tutela ducelui de Sommerset, arhiepiscopul Thomas Cranmer a procedat la o reformare mai completă a biserici, după modelul lui Calvin dar cu unele atenuări. El a desfiinţat toate formele papiste impuse de Henric, a stabilit cultul în limba poporului dar şi el a păstrat unele elemente catolice: orga, semnul crucii, veşmintele liturgice, sărbători , naşi la botez etc. Cultul acesta întemeiat de Cranmer a fost fixat în „Cartea de rugăciuni comună".

Poziţia luată de Biserica Anglicană prin faptul că era cea mai înclinată spre romanism dintre toate bisericile protestante şi prin faptul că avea în fruntea ei voinţa regelui care era practic un fel de papă, a dat naştere apoi la multe controverse religioase şi politice şi din anglicanism s-au despărţit apoi cele mai multe curente protestante care au urmat.

În Olanda, convertirea preotului finlandez Menno Simons la protestantism a dat un nou impus reformei şi anume aripii stângi a reformei. În Olanda, pătrunseseră deja scrierile lui Luther. În 1521 se dăduse un edict contra ereticilor dar luteranismul, anabaptismul şi calvinismul s-au răspândit destul, pregătind totodată şi mişcări politice. Chinuit de o îndoială cu privire la transubstanţiaţiune, Menno a încercat să scape de această „ispită satanică" prin rugăciuni şi spovedanie dar zadarnic. Speriat la gândul că această dogmă catolică ar fi falsă şi apoi dorind să înăbuşe glasul conştiinţei, Menno s-a dedat la scene de desfrâu. Dar şi aceasta fără să-i liniştească cugetul. Mai târziu, prin studiul Noului Testament şi al scrierilor lui Luther, a acceptat protestantismul. Curând după aceasta a avut ocazia să asiste la decapitarea unui om care se făcuse vinovat de rebotezare – era deci un anabaptist. Acesta l-a determinat să studieze Biblia cu privire la botezul pruncilor şi a găsit că anabaptiştii aveau dreptate.

Menno s-a retras din Biserica Romană şi a început să predice Evanghelia aşa cum a asimilat-o acum din Biblie. Căutând pe anabaptiştii împrăştiaţi prin Olanda şi Germania, el a pus ordine în această mişcare. Printre cei ce fuseseră înşelaţi de conducătorii anabaptişti fanatici şi printre creştinii influenţaţi de valdenzi, Menno a găsit multe suflete care au primit Evanghelia în adevăratul ei spirit. Timp de 25 de ani împreună cu soţia şi copiii săi, el a călătorit mereu, îndurând greutăţi şi primejdii, în special în Olanda şi Germania de nord. Adepţii săi, fiind confundaşi cu fanaticii anabaptişti politici de la Münster au avut mult de suferit şi erau pretutindeni persecutaţi printre clasele inferioare. El nu era un mare teolog asemenea lui Luther sau calvin dar avea un suflet nobil şi iubitor de oameni, iubea adevărul şi pe oamenii de rând şi avea un deosebit dar al vorbirii.

Spre deosebire de bisericile protestante de stat, Menno leapădă botezul pruncilor şi folosirea forţei, serviciul militar, jurământul şi chiar ocuparea de funcţii civile şi înfăţişarea la tribunale, idei de influenţă anabaptistă şi valdenză, parte din ele având justificare biblică. Menno nu admitea divorţul decât încaz de adulter.

Deşi ni se par ciudate unele poziţii ale lui Menno, îl putem înţelege în contextul vremii deoarece el încerca, în opoziţie cu protestanţii şi catolicii dar şi în opoziţie cu anabaptiştii fanatici, să trateze principiul separării Bisericii de stat, principiul necombatanţei (nonviolenţei), al separării religiei de politică. Mennoniştii au rămas până astăzi renumiţi ca necombatanţi şi susţinători ai modestiei în îmbrăcăminte. Persecutaşi în Germania, ei au găsit mai târziu refugiu în Rusia, apoi în America.

Un grup respectabil de protestanţi din această perioadă au fost sabatarienii care, pe listele de „eretici" ale papiştilor, figurau imediat după luterani şi calvinişti. Aceştia se deosebeau de toţi ceilalţi protestanţi prin faptul că ţineau sâmbăta. Din paginile anterioare am observat deja că între valdenzi existau sabatişti şi că aceştia erau condamnaţi şi arşi ca vrăjitori , potrivit imaginaţiei răutăcioase şi superstiţioase a vrăjmaşilor. Afară de sabatişti valdenzi şi de

sabatiştii orientali din Siria, India şi Etiopia, au mai existat şi alţii înainte de reformă, de exemplu sabatiştii condamnaţi de sinodul catolic norvegian din Bergen în 1435 şi sabatiştii ruşi care au apărut sub influenţa evreului carait creştinat Zaharia, pe la 1470, sub numele rusesc de subotniki.

Am văzut deja până aici că reforma a fost o lucrare izvorâtă din studiul şi practica Bibliei dar în acelaşi timp, o lucrare începută de mai mulţi constructori în paralel şi mereu neterminată. Aşa cum Luther n-a văzut importanţa botezului adevărat, biblic, n-a priceput nici importanţa Sabatului. Pentru Luther, odată cu Noul Testament nu mai era valabil Sabatul şi pentru că Noul Testament nu porunceşte duminica sau alte sărbători, el n-a declarat duminica zi sfântă; totuşi a hotărât că este potrivit ca creştinii să se adune în această zi care să fie o zi liberă pentru muncitori. Adversarul lui Luther, Johann Eck, în Enchiridionul său scria contra protestantismului, declarând: „Dacă Biserica catolică a avut putere să schimbe sabatul Bibliei în duminică şi să poruncească ţinerea duminicii, de ce n-ar fi avut ea această putere şi cu privire la alte zile? Dacă le omiteţi pe acestea din urmă şi vă întoarceţi de la Biserică pentru a asculta numai de Scriptură, atunci ar trebui să păziţi Sabatul (sâmbăta) întocmai ca iudeii căci Sabatul a fost ţinut de la începutul lumii" (Bacchiocchi – citat din „Divina rest…").

Se ştie că problema Sabatului a fost şi este unul dintre punctele tari ale romanismului împotriva protestanţilor. Ca şi în sec. al XVI-lea, Biserica romană susţine până astăzi că duminica nu se sprijină pe nici un precept biblic, ci pe autoritatea Bisericii romane care a schimbat sabatul biblic dar de la creaţiune, cu duminica învierii. Prin aceasta catolicii vor să spună c dacă protestanţii ar fi consecvenţi principiului Sola Scriptura, ar ţine Sabatul; dar prin faptul că nu acceptă Sabatul, ci mai degrabă duminica, ei admit astfel autoritatea Bisericii romane în materie de religie. Pe de altă parte, protestanţii au încercat să răspundă acestei provocări căutând dovezi în Biblie pentru schimbarea Sabatului, dar toată truda le este în zadar. Până astăzi protestanţii nu s-au pus de acord asupra unei probleme simple: dacă duminica este de origine biblică, apostolică sau de origine Bisericească? Unii susţin o poziţie, alţi cealaltă dar în aşa fel încât Sabatul să nu fie reabilitat.

Este ciudat că creştinătatea a demonstrat o ostilitate radicală faţă de Sabatul biblic, considerându-l de esenţă iudaică deşi evreii au dus-o mai bine în Evul Mediu decât sabatiştii; chiar unii papi au luat apărarea iudeilor când aceştia erau persecutaţi. Da Sabatul şi sabatiştii creştini au fost dispreţuiţi sistematic, ca o oglindă a vechiului creştinism iudaic din timpul apostolilor, din vremea când Iisus păşea pe pământ cu picioarele Sale.

În timpul reformei din sec. al XVI-lea problema Sabatului a început să fie din nou agitată în rândurile mişcărilor evanghelice care nu erau biserici oficiale, în special între anabaptiştii moderaţi. După cum atestă Erasmus şi Luther precum şi diverse documente, sabatiştii erau răspândiţi prin Moravia, Boemia, Austria, Silezia şi apoi în Polonia, Olanda, Germania, Franţa, Ungaria, Rusia, Turcia, Finlanda, Suedia, Transilvania… Desigur păzirea sabatului între aceştia nu înseamnă că toţi aveau o doctrină comună şi unitară în toate celelalte puncte ale credinţei. Existau la unii dintre ei opinii anti-trinitariene asemenea arienilor din vechime (care, de asemenea, erau sabatişti) cum au fost sabatarienii unitarieni din Ardeal. De regulă anabaptiştii medievali păstrau şi duminica alături de Sabat şi manifestau unele tendinţe iudaizante, cum era la etiopieni circumcizia şi spălările rituale sau anti-trinitarismul.

Printre primii pionieri ai sabatismului protestant au fost Oswald Glait şi Andreas Fischer. Fischer a fost un preot catolic învăţat care a devenit anabaptist, sprijinind pe Glait în reforma sabatului,. Oswald Galit fusese de asemenea preot catolic devenit pastor luteran în urma reformei lui Luther. Fiind un om studios şi iubitor de adevăr, chiar atunci când adevărul costă sacrificii mari, Galit a trecut de partea sabaptismului austriac, se pare că între fraţii hutteriţi care erau nişte anabaptişti paşnici de tip „comunist" aşa cum s-a arătat în paginile anterioare. Glait a scris o „Cărticică asupra sabatului", pe la 1530 dar care nu s-a păstrat. Din scrierile adversarilor săi luterani aflăm că Glait susţinea unitatea dintre cele două Testamente,

asemenea lui Calvin, acceptând valabilitatea Decalogului în dispensaţiunea creştină. El arăta falsitatea susţinerii că Sabatul ar fi o lege ceremonială asemenea circumciziei. În schimb, el susţinea că Sabatul a fost poruncit de Dumnezeu şi păstrat încă de la începutul lumii, ceea ce de altfel recunoşteau şi catolicii (în scrierile lui Toma d'Aquino, în scrierile lui Eck şi în catechismul din Trent) şi protestanţii (Calvin, Luther, Melanchton). Dar, în timp ce catolicii şi protestanţii susţineau că Sabatul a încetat să fie prin autoritatea Mântuitorului fie prin autoritatea Bisericii, Glait susţinea perpetuarea sabatului tocmai pe baza originii lui dinainte de căderea omului:

> Dumnezeu a poruncit lui Adam, în Paradis, să păzească Sabatul)…). De aceea el este un semn veşnic al speranţei şi un memorial al creaţiunii…, un legământ veşnic care trebuie păstrat atât timp cât va fi lumea.

Din cauza acestei doctrine, Glait a înfruntat numeroase expulzări, persecuţii şi, în final, moarte de martir. Cronica fraţilor hutteriţi relatează despre el:

> În anul 1545, fratele Oswald Galit a stat în închisoare la Viena pentru credinţa sa… Doi fraţi, Antoni Keim şi Mans Standach, au venit la el să-l mângâie. Lor le-a încredinţat el pe soţia şicopilul lui care era în Jamnitz. După ce l-au ţinut în închisoare un an şi şase săptămâni (autorităţile catolice) l-au scos afară din oraş la miezul nopţii, pentru ca poporul să nu-l vadă şi să nu-l audă, şi l–au aruncat în Dunăre….

Dar moartea lui Glait care a fost poate cel mai proeminent lider al sabatienilor nu a împiedicat răspândirea adevărului despre Sabat, ceea ce se vede din răspândirea sabatismului în multe ţări ale Europei. Nu putem, să nu amintim că mişcarea sabatariană a avut şi femei statornice care au ştiut să fie credincioase până la moarte. La 16 decembrie 1529 a fost executată Barbara de Thiers. Ea spunea:

> Dumnezeul nostru ne-a spus să ne odihnim în ziua a şaptea şi eu mă ţin de aceasta. Cu ajutorul lui Dumnezeu vreau să rămân în această credinţă şi să mor întrânsa fiindcă aceasta este adevărata credinţă şi drumul drept spre Iisus.

O altă martiră, Christiana Tolimagerin, a zis:

> Dumnezeu a creat în şase zile pământul şi în a şaptea S-a odihnit; celelalte sărbători sunt instituite de papă, de cardinali şi arhiepiscopi.

Reformatorii n-au reuşit să vadă nevoia unei reforme totale incluzând Sabatul şi alte doctrine care fuseseră lăsate în afară pentru a fi înlocuite tot cu vechile teorii şi practici papiste. Având oroare de anabaptism în general şi temându-se de fanatismul şi extremele manifestate de unii anabaptişti care cădeau fie în antinomianism (lepădarea legii) fie în legalism (îndreptăţirea prin faptele legii), Luther s-a ridicat împotriva Sabatului publicând faimoasa lui *Scrisoare Contra Sabatarienilor* în 1538, argumentând împotriva Sabatului cu Biblia! Calvin a preluat de la filozoful catolic Toma d'Aquino teoria că Sabatul este în acelaşi timp de la creaţiune şi totuşi o ceremonie iudaică, iar porunca a patra a Decalogului ar avea un aspect moral în ce priveşte serbarea unei zile din şapte, în timp ce serbarea zilei a şaptea (sâmbăta) este un aspect ceremonial pe care Biserica a putut să-l dea la o parte.

Este foarte greu de înţeles de ce păzirea sâmbetei ar fi mai puţin morală decât ţinerea duminicii, bine ştiind că ambele sunt „una din şapte" dar numai una a fost poruncită de Dumnezeu. Luther susţinea înlăturarea Sabatului pe temeiul legii morale naturale, ca şi catolicul d'Aquino, considerând că normele morale sunt înscrise chiar în conştiinţa oului şi de aceea sunt obligatorii. Cele care nu sunt naturale, prin urmare nu sunt morale. Luther însă şi-a dat seama că astfel pune raţiunea umană deasupra scripturii, violând principiul „Numai Biblia" pe care îl susţinea şi făcând din raţiunea umană adevărata normă, asemenea umaniştilor şi raţionaliştilor. Cine poate spune atunci de ce este naturală şi morală interdicţia închinării la imagini sau dacă este mai raţional monoteismul trinitar decât dualismul sau dacă chiar porunca a

şaptea care interzice adulterul, n-ar fi privită ca suprarațională şi deci având doar un sens ceremonial? Cu un asemenea raţionament s-ar putea submina întreaga revelaţie divină, ceea ce unii au intuit şi au început să practice de multă vreme. De aceea pentru creştinul sincer nu rămâne decât o singură cale: susţinerea principiilor „Numai Biblia" şi „numai prin credinţă" şi ascultarea de întreaga descoperire divină.

Protestantismul a izvorât din principiul că Biblia este singura normă de credinţă dar este regretabil dacă nu chiar inevitabil că în practică el nu s-a realizat pe măsura idealului şi principiului. În principiu şi în cele mai multe doctrine, reformatorii au fost uniţi dar în unele n-au putut să fie de acord, ceea ce se datorează nu numai incapacităţii minţii omeneşti de a cuprinde în experienţa individuală tot adevărul scris, ci şi prejudecăţilor „pioase" moştenite din întunericul papismului şi tradiţionalismului. Mai mult, între protestanţi s-au născut şi controverse cu privire la dogmele acceptate în comun. Aceste controverse dovedesc pe de o parte interesul pentru doctrina corectă, pentru studiu (căci este sigură c acolo unde nu există discuţii, există dezinteres religios) iar pe de altă parte dovedesc spiritul poleist asemenea Bisericii ortodoxe din primele secole care a născut discordie şi a creat mărturisiri de credinţă dogmatice, sisteme doctrinare moarte, care nu mai permit nici o cercetare ci doar admiterea lor. Astfel în curând protestanţii nu mai aveau drept crez „Numai Biblia", ci „Biblia şi cutate catechism sau cutate confesiune".

Astfel deosebirile de păreri, care nu pot să nu existe, au devenit motive de persecuţie euharistică, în care Karlstadt a luat partea lui Zwingli în opoziţie cu Luther, lucru pentru care a trebuit să se refugieze în Elveţia. Între 1537-1541 s-a aprins controversa antinomianistă, provocată de teologul Agricola din Wittemberg. Acesta susţinea că cele zece porunci sunt abrogate şi înlocuite cu Evanghelia dragostei către Dumnezeu şi către aproapele. Luther care nu era chiar aşa de pornit contra decalogului, l-a combătut vehement pe Agricola. După o dispută acerbă, în 1540 Agricola a fost silit să plece din Wittemberg dar în anul următor şi-a recunoscut greşeala.

Între anii 1540-1541 au fost câteva reuniuni pentru discuţii între protestanţi şi catolici, de partea catolicilor fiind Eck, Contarini şi alţii, iar de partea reformei fiind Melanchton, Bucer, Calvin… Diferenţele însă erau prea mari pentru a se ajunge la un conses între catolici şi protestanţi sau măcar la un compromis.

În 1540 prinţul luteran Filip de Heasa şi-a celebrat cea de-a doua căsătorie 8cu acordul primei sale soţii, care nu avea copii) şi cu avizul reformatorilor. La nuntă au fost martori Melanchton, Bucer şi alţii. Această căsătorie bigamă, pe care prinţul căuta s-o justifice cu Biblia, a fost un scandal pentru protestanţi şi catolici. Chiar legea imperială interzicea bigamia şi prinţul era în primejdie să-şi piardă coroana. Luther, deşi nu era de acord cu această căsătorie, a fost nevoit să cedeze dorinţei prinţului în condiţiile unei biserici luterane legată de autoritatea prinţilor.

Dar în ciuda tuturor greşelilor omeneşti, reforma înainta teritorial şi papa a hotărât un conciliu ecumenic la Tridentum (tren) în 1545, la care au fost invitaţi şi protestanţii. Dar protestanţii nici n-au vrut să audă de un asemenea sinod, ştiind că Roma nu cedează nimic esenţial. Luther a scris chiar un manifest „Contra Papalităţii romane înfiinţată de diavol", ceea ce a indignat pe împărat care în 1546 s-a hotărât să folosească forţa contra luteranismului care se răspândise acum în atâtea ţări, în timp ce împăratul era încurcat în mod providenţial într-o serie de războaie.

Viitorul părea întunecos pentru reformă. În 1534 spaniolul Ignacio de Loyola întemeiase ordinul călugăresc ce mai sever numit Compania lui Iisus, adică ordinul iezuiţilor, bazat pe supunerea oarbă faţă de superior. Scopul hotărât - convertirea sau exterminarea protestanţilor. Pentru acest scop „nobil" era permis aproape orice. Ivirea acestui ordin cu adevărat diabolic a făcut Biserica romană în stare să mai ţină piept ideilor noi câteva secole. Iezuitismul a

fost confirmat de papă în 1540. Acest ordin şi hotărârile care aveau să fie luate la Conciliul din Trent, au declanşat contra atac al papiştilor care s-a numit Contrareformaţiunea.

În ceste împrejurări când nimic nu mai putea fi sigur în viitor decât prin credinţă, Luther a murit la 18 februarie 1546 la Eisleben, unde se născuse, ca urmare a unui atac cerebral sau de cord. Ultimii săi ani fuseseră plini de necazuri. Sănătatea sa era puternic zdruncinată încă din mănăstire. În plus certurile reformatorilor la care şi el contribuise, îl mâhniseră. De asemenea, era foarte nesatisfăcut şi de faptul că efortul său de a transforma viaţa socială, politică şi civilă, numai prin predicarea îndreptăţirii prin credinţă, dăduse greş. În schimb, a fost mângâiat de o viaţă fericită în cămin, şi de o încredere deplină în Evanghelie. Lucrarea pe care el o începuse, trecea dincolo de puterile unui om de a o controla, fie el şi un om genial. De acum Reforma avea să continue fără el, dar amintirea sa a rămas pentru totdeauna în istoria Bisericii, ca una dintre cele mai titanice figuri – poate cea mai mare personalitate creştină, după Iisus şi Pavel.

Căminul lui Luther a fost un loc de odihnă şi un monument al ospitalităţii pentru mulţi. În timpul mesei şi după aceea aveau loc conversaţii interesante în care Luther îşi expunea opiniile sale izvorâte din studiu şi experienţă, care erau de mare valoare. Un participant permanent şi-a notat aceste convorbiri, publicând apoi acele interesante volume de Tischreden (discuţii la masă) care există şi astăzi.

După moartea lui Luther, un loc proeminent l-a ocupat Melanchton, bunul său asociat. În 1548 acesta a consimţit la unele compromisuri cu romano-catolicii în unele puncte pe care le-a numit neesenţiale. Aceasta a dat naştere la noi controverse. S-au opus în special Mathias Flacius Illyricus şi Nikolaus vin Amsdorf care au dorit susţinerea necompromisă a luteranismului.

Roma pierduse astfel teritorii întinse prin Reformaţiune. Dar în acelaşi timp s-a întins pe alte continente prin cuceririle făcute de puterile coloniale catolice. În Africa, America şi India, catolicii portughezi şi spanioli înaintau continuu cu dominaţia colonialistă, aducând bineînţeles şi „evanghelia” lor susţinută cu multă căldură de arme superioare băştinaşilor şi având întotdeauna cu ei „binecuvântata” inchiziţie. Măceluri, răpiri de oameni, cumpărări şi vânzări de sclavi, trafic nelegitim, acesta era creştinismul care venea de la Roma. Papalitatea nu numai că voia să termine cu protestantismul, ci avea planuri întinse de a domina lumea.

În 1549 a murit şi papa Paul al III-lea, făcut bucăţi de către poporul lui, aşa cum prezisese Biblia soarta Papalităţii ca instituţie, în final.

Julius al II-lea (III) (1550-1555)

Ca şi alţi papi, a avut vicii ruşinoase. Pe tovarăşul său de rele, un servitor de la palat, l-a făcut cardinal. A ajuns în conflict cu Henric al II-lea al Franţei. A prezidat conciliul din Trent (Germania) care fusese început încă din 1545. Acesta este al XIX-lea sinod ecumenic după enumerarea catolică. El a fixat definitiv dogmele romaniste, opunându-se reformei şi devenind temeiul tuturor acţiunilor contrareformatoare până în zilele noastre. Sinodul fusese propus de multă vreme de către împărat dar abia în 1545 papa Paulus al III-lea a consimţit ca să aibă loc sinodul pe teritoriul german căci Roma nu voia să aibă loc decât pe teritoriul italian, temându-se că sinodul ar putea hotărî vreo reformă importantă sub influenţa protestantismului.

În 1547 papa a reuşit să mute adunarea sinodului în Italia, la Bologna, sub pretextul unei epidemii care ar fi izbucnit în Trent. Împăratul carol Quintul, a protestat contra acestei măsuri şi în 1549 sinodul s-a împrăştiat. În cele din urmă împăratul l-a convins pe papa Julius al III-lea să redeschisă sinodul din Trent în 1551. Dar în anul următor sinodul a fost iarăşi risipit după o scurtă sesiune, fiindcă prinţul protestant Moritz de Saxonia pornise o expediţie armată contra împăratului. Astfel sinodul a fost iarăşi amânat pentru zece ani.

Papa Iuliu al III-lea a condamnat în 1553 Talmudul iudaic, ceea ce dovedeşte persecutarea evreilor, căci nu existau creştini care să respecte Talmudul. Papa Iuliu a murit mai mult dispreţuit decât urât. Memoria sa este lipsită de cinste.

Marcellus al II-lea (1555)

Fost cardinal de Santa Croce, un preot drept, auster, foarte prob. Încă după numai trei săptămâni de domnie a fost onorat cu o doză de otravă. Proiectele sale de reformare a Bisericii catolice i-au atras aversiunea… Virtutea i-a fost fatală.

Reformaţiunea izvorâse din sânul Bisericii catolice. Luther , Zwingli, Calvin şi chiar pionierii anabaptişti, sabatarieni, au fost preoţi catolici care erau dornici de o reformă, ceea dovedeşte că în acel timp spiritul de trezire exista în Biserica Romană. Unii dintre aceştia au ajuns papi, cum a fost cazul papei Marcellus al II-lea. Dar odată ce eşti papă, eşti victima funcţiei şi tradiţiei. Şi mai ales victima relelor care au bântuit întotdeauna acest tron care a fost instituit pentru oricare altceva decât pentru reforme care să întoarcă pe oameni la Biblie. Însuşi Grigore al VII-lea sau Inocenţiu ar fi fost răsturnaţi cu toată grandoarea lor dacă ar fi intenţionat o reformă serioasă, radicală. Papa Adrian al VI-lea fost perceptor al lui Carol al V-lea şi partizan sincer al unei reforme mari în Biserică, a domnit şi el numai un an în care timp secerat numai ură din partea înalţilor demnitari ai Bisericii romane. Totodată Adrian Vi fusese ultimul papă neitalian, până în zilele noastre. Papa Marcellus al II-lea (fost cardinal Marcelo Corvini) a fost de asemenea cu totul dispus pentru o reformă.

Paulus al IV-lea (1555-1559)

Un napolitan violent şi dur, de aroganţa lui Grigore şi Bonifaciu, dar fără succes. Vremurile se schimbaseră; cuvântul papei nu mai avea greutate ca în secolul al XIII-lea. S-a amestecat în problemele unor suverani, a contestat prinţilor electori dreptul de a alege pe împărat. A fost prieten credincios al regelui Filip al II-lea care era patricid, bigam şi ipocrit. Pe când era cardinal, fusese mai înţelept, dar ca papă n-a fost decât trufaş. Adică… papă. Şi-a îmbogăţit nepoţii cu titlurile şi fiefurile patricienilor care îl jenau.

În acest timp, s-a organizat congregaţia indexului cărţilor interzise. În Roma şi în Italia inchiziţia nu dovedea să facă faţă nesupunerii. Papa Paul al IV-lea a întărit Sfântul Oficiu (inchiziţia) şi a multiplicat închisorile. Principalii „eretici” din Italia erau valdenzii, concentraţi mai ales în Piemont şi în Calabria.

Între timp continuau între luterani anumite controverse doctrinare. Andreas Osiander, profesor din Koenigsberg, a lansat o interpretare nouă a principiului îndreptăţirii prin credinţă. În timp ce Luther învăţase că păcătosul pocăit, îndreptăţit de Dumnezeu prin credinţă, prin har, este numai declarat (considerat) drept şi nu drept în interiorul său, Osiander susţinea că cel îndreptăţit nu este doar declarat drept, ci şi în interiorul său drept. Contra ideii lui Osiander s-a ridicat destul de furios Fraz Staenker, aşa încât nimeni nu-l mai putea potoli. (De atunci orice controversalist reconciliabil se numeşte la germani „Staenker”). După moartea lui Osiander în 1552, a continuat ideile sale Johan Funck, predicator al curţii şi de asemenea un cercetător al profeţiilor, ca şi Osiander şi ca majoritatea reformatorilor. În cele din urmă, Funck a fost condamnat la moarte în 1566 de către luteranii riguroşi din Prusia.

O altă controversă a fost aceea iscată de Georg Major, profesor teolog din Wittmeberg. În colaborare cu Melanchton acesta a explicat puţin diferit doctrina lui Luther despre îndreptăţirea numai prin credinţă. Susţinând că şi faptele bune sunt necesare pentru mântuire. Împotriva lui Major se sculase încă din 1541 Nikolaus Amsdorf, episcopul luteran de Neumburg. Acesta a replicat că faptele bune nu numai că sunt nenecesare dar sunt chiar dăunătoare. Dar după ce a trecut prima furie a disputei, luteranii au căzut de acord că nu faptele bune sunt dăunătoare, ci încrederea în meritul faptelor bune, deoarece omul este îndreptăţit numai prin me-

ritele Domnului Christos. În 1562 Major şi-a atenuat exprimarea şi el, susţinând mai departe că faptele sunt necesare dar fără a mai adăuga „spre mântuire”.

Din 1555 a început între luterani controversa sinergistă. Synergia înseamnă conlucrare şi sinergismul este aici conlucrarea dintre sufletul omenesc şi harul divin pentru mântuire. Nişte elevi de-ai lui Melanchton şi anume Johan Pfefingen, profesor pastor din Leipzig şi Victorin Strigen, profesor în Jena, afirmau că omul trebuie să conlucreze cu harul divin, spre mântuire. Contra lor, în apărarea dogmei stabilite, s-au ridicat Amsdorf, Matias Falcius şi Simeon Musaeus. Aceştia afirmau că harul lui Dumnezeu lucrează singur, de unde numele de monergişti pentru luteranii riguroşi. În 1559 Flacius, principalul apărător al dogmei monergiste luterane, a determinat pe prinţul de Saxonia să întemniţeze pe sinergiştii Strigel şi Huegel. Curând a urmat o reacţie când sinergiştii au căpătat mai multă influenţă iar monergiştii s-au refugiat prin alte ţări până când s-au reîntors victorioşi atunci când s-a schimbat iarăşi situaţia. Singur Flacius n-a mai fost rechemat din exil deoarece în disputa cu Strigel, aşa cum se întâmplă de obicei când disputele sunt prea aprige, mersese prea departe cu afirmaţiile el a afirmat că păcatul originar nu este accidental în om, ci substanţial, adică este însăşi natura omului, esenţa lui. Această ultimă afirmaţie pe care Flacius n-a vrut s-o retracteze, a fost considerată maniheistă şi chiar propriii lui partizani l-au părăsit acuzându-l. acesta a fost controversa despre păcatul originar care s-a stins pe la 1575.

O altă controversă a fost stârnită de Melanchton. Acesta chiar pe timpul lui Luther înclina mai mult spre doctrina lui Calvin, mai ales cu privire la interpretarea euharistiei. Dar nevoind să supere pe Luther, prietenul său şi-a exprimat părerea abia după moartea acestuia. În înclinaţia sa spre calvinism, Melanchton a întâlnit mulţi adepţi, mai ales în Saxonia, ceştia au fost numiţi cripto-calvinişti (calvinişti pe ascuns) sau filipişti (partizanii lui Filip Melanchton). Prinţul elector Friederich August a susţinut această doctrină, gândind că este luterană şi a ordonat tuturor predicatorilor luterani primirea acestei doctrine sub ameninţarea pierderii posturilor. Abia în 1574 prinţul şi-a dat seama că aceştia susţineau doctrina lui Calvin, când au publicat o scrierea care afirma că singura interpretare corectă a Cinei Domnului care aceea a lui Calvin. Atunci cripto-calviniştii au fost aruncaţi în temniţă, iar Gaspar Peucer, ginerele şi urmaşul lui Melanchton (care între timp murise) a fost condamnat la 12 ani închisoare. Cu această ocazie luteranii riguroşi care fuseseră destituiţi mai înainte de către acelaşi prinţ, au revenit la putere.

Controversa acesta a mai continuat încă până în 1601, când cancelarul Nikolaus Crell, după zece ani de închisoare grea fiind filipist, a fost decapitat ca vinovat de tulburări şi înaltă trădare. Aceste situaţii ne reaminteşte de istoria Bisericii ortodoxe din secolele IV-V. ori de câte ori se ţine mai mult la mărturisirile oficiale de credinţă decât la studiul continuu al Bibliei şi ori de câte ori religia este o afacere de stat, tragedia se repetă.

Încă din 1525 o altă problemă s-a ivit în sânul luteranismului. Silezianul Gaspar Schwenkfeld a respins doctrina îndreptăţirii prin credinţă şi odată cu respingerea teoriei prezenţei lui Christos împreună cu pâinea euharistică, a respins se asemenea şi autoritatea literală a Bibliei, a negat importanţa cultului, sacramentelor şi organizaţiei Bisericii iar cu privire la natura Domnului Christos a căzut în monofizitism. Persecutat de către luterani şi catolici ca eretic, Schwenkfeld a rătăcit din loc până în timpurile moderne. Misticismul spiritualist însă a apărut şi între luteranii ortodocşi, cum a fost cazul lui Valentin Weigel şi mai târziu Jacob Boehme, precursori ai teofiziei care este vecină cu spiritismul. Este interesant că tocmai Schwenkfeld a combătut în scris cartea scrisă de Oswald Glait în favoarea Sabatului…

Între timp Geneva lui Calvin devenise fortăreaţa protestantismului. Alimentând multe ţări cu misionari capabili şi zeloşi, aşa cum făcuse şi încă mai făcea Wittembergul. Spiritul de disciplină şi ordine, de austeritate creştină şi totodată de progres social, au marcat începând de atunci Elveţia reformată. Totuşi în zelul său disciplinar, Calvin ca şi luteranii, a mers cam departe. Numai între anii 1542-1546 a dispus executarea a 58 de persoane şi exilarea a 76 de

persoane. Şi chiar dacă protestanţii n-au atins nici pe departe cifrele record al inchizitorilor catolici, în principiu nu se lepădaseră de ideea că creştinismul trebuie impus prin lege, iar erezia pedepsită de lega civilă. Deşi putem fi de acord că cei condamnaţi erau într-adevăr eretici, şi că dacă ar fi putut lua locul lui Calvin, ar fi făcut la fel, ba încă mi mai mult, totuşi condamnăm ceste metode de ocrotire a Bisericii.

Un caz notoriu a fost acela al lui Jerone Hermes Bolsec, fost călugăr din Paris, apoi medic protestant lângă Geneva. Acesta l-a acuzat pe Calvin în adunarea generală ce este greşit cu privire la predestinaţie, ceea ce ataca temeliile interpretării lui Calvin şi totodată autoritatea sa politică de reformator şi lider al Republicii Geneva… Calvin a prezentat cazul guvernului civil în 1551. Alte guverne elveţiene nu dădeau aşa mare importanţă predestinaţiei, de aceea Calvin a procurat cu greu exilarea lui Bolsec, după care a susţinut şi mai tare predestinaţia. În cele din urmă Bolsec s-a reîntors în Biserica romană şi s-a răzbunat pe memoria lui calvin compunându-i o biografie grosolană, defăimătoare. Ca urmare a acestui zel al lui Calvin, la alegerile din 1553, balanţa a înclinat mai mult în favoarea oponenţilor săi…

Dar în 1553 apare la geneva medicul învăţat Miguel Servet. Acesta era de părere că principalele surse ale corupţiei creştinătăţii sunt botezul pruncilor şi doctrina Trinităţii şi a dublei naturi a lui Christos, stabilite de vechile sinoade ortodoxe. În 1545 Servet începuse o corespondenţă exasperată cu Calvin, criticând „Institutele" sale… A fost dat pe mâna autorităţilor catolice de către Guillaume Trie, prietenul lui Calvin, adăugând dovezi chiar din partea li Calvin. Servet a fost condamnat la ardere. Dar înainte de executarea sentinţei el a scăpat din temniţă la Vienne, în Franţa şi pentru motive greu de înţeles s-a dus drept la Geneva, fiind apoi arestat acolo. Aceasta avea loc chiar în 1553, când Calvin îşi încerca puterile cu oponenţii săi şi avea nevoie de o demonstraţie de autoritate. Oponenţii lui Calvin însă i-au făcut lui Calvin greutăţi. În ce-l priveşte pe Servet, acesta avea multă speranţă într-o soluţie favorabilă pentru sine. Servet cerea exilarea lui Calvin, iar bunurile lui să-i fie date lui… Judecata însă s-a sfârşit cu condamnarea lui Servet şi executarea sa prin ardere la 27 octombrie 1553. Dar procedând astfel, Calvin a îngroşat galeria martirilor eretici cu încă un sfânt periculos postum. Servet fusese un savant (a descoperit circulaţia sângelui în organism) şi mai erau mulţi care gândeau asemenea lui, la confluenţa dintre umanismul erasmian şi anabaptismul fanatic care a primit numele de unitarieni. În urma executării lui Servet, cei mai mulţi au fost de acord, împreună cu Melanchton că „s-a lucrat drept". Totuşi au fost câteva glasuri protestante care au protestat. Între aceştia a fost Sebastian Castalio din Basel care nu era de acord ca adevărul să fie apărat cu asemenea mijloace.

Mişcarea unitariană apărută în timpul reformei, este în esenţă un creştinism raţionalist. Acest curent intelectualist provenea din ţările romanice, catolice, mai ales din Italia de unde veniseră Fausto şi Lelio Sozzini, pionierii mişcării. Afară de Servet, alţi capi ai mişcării au fost de pe la 1563 medicul Biandrata în Transilvania şi apoi în Polonia; cei doi Sozzini, unchi şi nepot, au predicat şi ei în Polonia, având centrul lor la Rakov. Cei din Transilvania încă există şi astăzi, pe când cei din Polonia în urma profanării unei cruci au fost persecutaţi şi au fugit în Olanda, Anglia şi apoi în America, influenţând prin doctrina lor alte curente protestante. Dintre unitarienii din Transilvania s-au ramificat şi sabatarienii davidieni, partizanii lui Francisc David din Cluj. Persecutaţi, aceştia din urmă au fost siliţi să treacă la iudaism în 1868, pentru a putea păzi sabatul în mod legal.

De la numele celor doi Sozzini, unitarianismul se mai numeşte şi socinianism. În esenţă, aceştia au aşezat raţiunea ca normă a interpretării corecte a Bibliei. În timp ce Luther spunea: „Biblia şi raţiunea", unitarienii spuneau: „Raţiunea şi Biblia", socotind că „deşi pot exista în Biblie lucruri deasupra raţiunii, totuşi nu există nimic de valoare împotriva raţiunii". Formularea aceasta ridică nobleţea raţiunii de sub tirania misticismului medieval căruia chiar reformatorii i-au plătit un oarecare tribut. Dar în realitate, expunerea doctrinei unitariene dovedeşte că socinienii au aşezat de fapt raţiunea umană mai presus de revelaţie, neprimind din

revelaţie ceea ce nu pricepe raţiunea. Cu toate acesta, încercarea lor de a reabilita raţiunea şi de a-i găsi un loc mai demn în cadrul teologiei şi vieţii creştine, este un lucru care merită atenţie.

Doctrina unitariană se sprijină pe credinţa într-u Dumnezeu creator, judecător şi răsplătitor. Spre deosebire de majoritatea creştinilor (ortodocşi, catolici, protestanţi) unitarienii au adoptat ca principiu adevărul biblic, că omul este muritor de la natură. Aceasta înseamnă înlăturarea teoriei nemurii naturale a sufletului omenesc, teorie care deşi este foarte populară, nu-şi are originea în Biblie. De fapt primii creştini n-au crezut în „nemurirea sufletului" ci în înviere, ceea ce este dovedit şi prin continuarea acestei vechi doctrine de către Biserică siriană (nestoriană, iacobită) şi alte ramuri orientale. În timpul reformei, unii dintre pionierii protestantismului englez au ajuns prin studiul Bibliei la această concluzie care a fost susţinută în continuare de către unii teologi anglicani şi de către teologi protestanţi de astăzi. Chiar Luther a declarat că „nemurirea sufletului" este una dintre „poveştile monstruoase care face parte din gunoiul decretaliilor Romei". (E. Petavel – Problema nemuririi, 255). Iar într-un comentariu la Eclesiastul (pag. 152, engl.) acelaşi Luther spunea: „Un alt loc care dovedeşte că morţii nu au… simţire. Acolo (în locuinţa morţilor) zice el (Solomon) nu este nici datorie, nici ştiinţă, nici cunoaştere, nici înţelepciune. Solomon a înţeles că morţii 'dorm' şi nu mai simt nimic. Ei zac acolo nemaisocotind zilele şi anii iar când vor fi treziţi li se va părea că au dormit abia un minut."

La fel înţelegea Tyndale, Frith, Barnes, şi mulşi alţii. Totuşi, urmaşii lui Luther şi de asemenea calviniştii şi anglicanii au admis nemurirea sufletului. Acelaşi lucru se poate spune despre menoniţi, anabaptişti şi sabatarieni, cu excepţia că anabaptiştii nu aveau toţi o doctrină unitară în toate principiile, iar sabatarienii, cel puţin cei ce erau unitarieni, trebuie să fi lepădat rătăcirea nemuriri naturale. Spre deosebire de creştinii tradiţionalişti, protestanţii totuşi au înlăturat urmările rele ale acestei rătăciri, renunţând la cultul sfinţilor şi morţilor, la dogma purgatoriului, etc., unii atenuând mult doctrina nemuririi şi făcând-o aproape inofensivă, gândind că sufletul, deşi este nemuritor, el doarme realmente într-un loc special în aşteptarea zilei când va fi din nou băgat în trup… Această ultimă interpretare, deşi naivă şi în principal greşită, practic nu dăunează. Numai că ea lasă încă un loc subtil pentru spiritism, care poate „trezi" până şi cele mai profunde adormite „stafii"… (1 Sam. 28,1; 1 Cron. 10,13-14).

Cu privire la doctrina Trinităţii însă, unitarienii considerau că ea nu este biblică, ci fixată de sinoade, aşa încât ei susţineau vechea doctrină a arienilor, crezând că Dumnezeu este Unul în sens personal, strict, cum cred iudeii şi mahomedanii. Prin urmare Christos ar fi numai Om iar Duhul Sfânt o forţă impersonală. Această erezie oricât ar fi de „raţională" este evident necreştină, pentru că doctrina Trinităţii ca şi Hristologia, este biblică şi nu exclusiv tradiţională sau sinodală, de aceea unitarienii erau respinşi de către ceilalţi creştini. Cu privire la Christos ei susţineau că El a fost un Om bun, care a trăit o viaţă personală de ascultare exemplară, fiind umplut cu înţelepciune divină pentru care a fost răsplătit apoi cu învierea şi I S-a dat un fel de dumnezeire delegată (Dumnezeu ca reprezentant al Tatălui şi nu din natură). Astfel El ascultă rugăciunile credincioşilor.

Unitarienii lepădau orice noutate a Bisericii de a interpreta Biblia, lăsând ca interpretarea să fie făcută de indivizi, numai prin raţiune. Ei lepădau ideea că natura umană este total degradată şi stricată, incapabilă de a face binele. Ţinta lor era de a elibera religia din sclavia dogmei şi a favoriza un studiu al scripturii, fără prejudecăţi. Deşi ideea este salutară, totuşi ei n-au simţit că plecaseră le drum cu o prejudecată că dogmele tradiţionale creştine care nu pot fi primite în mod satisfăcător de raţiune, nu ar fi biblice. Calea pe care apucaseră ei a dus în secolele următoare la lepădarea Bibliei şi apoi la lepădarea credinţei în existenţa lui Dumnezeu.

Viaţa creştină era considerată a fi bucuria în Dumnezeu, rugăciune şi mulţumire, renunţare la lume, umilinţă şi răbdare în suferinţă. Urmările vieţii creştine sunt iertarea păcate-

lor şi viaţa veşnică. Botezul şi Cina erau înţelese ca având valoarea simbolică dar în general nu puneau preţ pe cultul extern şi pe obiceiurile creştine. Le considerau frumoase dar nefolositoare în sine. Tăgăduiau predestinaţia şi susţineau libertatea esenţială a omului, în opoziţie cu calviniştii.

Dar punctul ce mai necreştin al doctrinei lor este negarea ispăşirii, pe care au acceptat-o absolut toţi reformatorii. Ei înţelegeau că iertarea şi ispăşirea se exclud reciproc şi susţineau că este o mare nedreptate că păcatele vinovatului să fie pedepsite în persoana celui nevinovat. Pentru ei moartea lui Christos era doar un exemplu suprem de ascultare, pe care orice creştin trebuie să-l urmeze dacă trebuie. Însă această ascultare a lui Iisus n-a fost mai mare decât trebuia, în aşa fel încât s-o poată transfera asupra altuia. Dacă ar putea fi făcut un asemenea transfer, omul s-ar simţi dezlegat de eforturile morale pentru neprihănire şi caracterul ar fi slăbit... Evident că unitarienii au surprins slăbiciunile doctrinei ispăşirii aşa cum era ea la catolici şi chiar unele slăbiciuni doctrinare ale protestanţilor, lepădând astfel această dogmă care este cu siguranţă biblică, pentru motivul că li se părea o nedreptate.

Afară de capii unitarieni menţionaţi, amintim pe italianul Mateo Criboldi care a fost alungat din Geneva calvinistă şi G. V. Gentole care a fost decapitat la Berna în 1566. Unitarienii au fost urmăriţi de către iezuiţi şi suprimaţi, mai ales în Polonia. Dar au găsit teren în Olanda şi în special în Anglia.

În Olanda se răspândise între timp şi calvinismul, având mare influenţă. Dar aici împăratul a introdus inchiziţia spaniolă din 1522 aşa încât reformatorii olandezi, ca şi menoniţii, erau crunt persecutaţi. Poate că nicăieri n-a fost manifestată mai multă cruzime contra protestanţilor ca în Olanda. În acelaşi timp, o aripă a calviniştilor cu tendinţa revoluţionare şi patriotice, aşa numiţii „gueux" urmăreau reformarea şi liberalizarea ţării.

În Scoţia, predicatorul reformat John Knox, discipol al lui Calvin, venit proaspăt de la Geneva, şi-a asumat sarcina uriaşă de a reforma întreaga Scoţie. Încă din 1546 el a început să lucreze în Scoţia, cu un zel şi cu un curaj atât de mare încât unii îl considerau cumplit de sever şi nemilos. Într-un cuvânt, era ca Ilie profetul, în carne şi oase. Sub conducerea sa, reforma a făcut mari progrese în Scoţia, mai ales din 1559. Biserica reformată a Scoţiei de credinţă calvinistă, s-a numit prezbiteriană, după modul de organizare calvinist. Spre deosebire de Biserica Angliei care era episcopală. În Anglia, după moartea regelui Eduard al VI-lea venise la putere sora sa, „Maria cea sângeroasă" (1553-1558). Ea era fiică a Ecaterinei de Aragon, iar din 1554 soţia lui Filip care din 1556 a fost rege al Spaniei şi ordonatorul masacrelor din Olanda. Catolică înfocată, Maria a restabilit din nou în Anglia catolicismul şi autoritatea papală. Ea a dat la moarte aproape pe 300 de conducători ai reformei din Anglia dintre care erau 55 de femei.

În 1556 a fost ars pe rug arhiepiscopul Thomas Cranmer, om foarte cult şi evlavios. În urma tratamentelor inumane la care a fost supus, Cranmer semnase cu mâna sa o declaraţie de retractare, ceea ce a adus mare satisfacţie catolicilor care voiau să se folosească la maxim de influenţa retractării sale înainte de a-l ucide. Dar Cranmer, ca şi Ieronim de Praga sau ca mulţi alţii, şi-a revenit, şi a hotărât să reziste până la moarte. Cu ocazia unei adunări publice în care el promisese să-şi mărturisească rătăcirea, după ce a îngenuncheat şi s-a rugat, Cranmer s-a ridicat şa a mărturisit rătăcirea… retractării sale, declarând acum solemn, în faţa tuturor celor prezenţi, că retractarea sa scrisă a fost cel mai grav păcat al său. Papiştii care nu se aşteptau la aşa ceva, sau umplut de furie şi le părea rău că „ereticul" nu are mai multe vieţi şi mai multe trupuri pentru a se răzbuna pe el prin torturi nesfârşite. Pe rug, Cranmer a întins în flăcări mâna cu care semnase retractarea spunând: „Mâna aceasta a semnat-o!", bine ştiind că papiştii se vor folosi de declaraţia sa scrisă.

Dar Maria Sângeroasa (Bloody Mary) n-a domnit decât cinci ani şi după moartea ei, în 1558 i-a urmat sora ei mai mică, Elisabeth, fiica Annei Boleyn. Elisabeta fusese educată de

Cranmer şi chiar dacă trecuse la catolicism sub domnia Mariei în 1559, prin actul de uniformitate, a readus anglicanismul la putere.

În 1559 a murit şi stricatul şi crudul papă Paul al IV-lea, urât şi dispreţuit chiar şi de poporul său. La moartea sa, statuia i-a fost aruncată în Tibru, deţinuţii au fost eliberaţi; poporul a incendiat palatul Sfântului Oficiu şi au ars astfel documentele inchizitorilor…

Pius al IV-lea (1559-1565)

Din familia Medici. A curăţat regatul de nepoţii papei precedent şi i-a spânzurat ca trădători. Şi-a petrecut viaţa în ospeţe şi desfrâu. Uneori a încercat să facă pe leul, arătând că, de fapt, este papă. A voit să încoroneze ca împărat pe Ferdinand de Habsburg al Germaniei dar acesta a dispreţuit oferta căci se putea descurca şi fără ceremonia umilitoare. A oferit aur şi „ajutoare" regelui Franţei care era tot un Medici, pentru exterminarea promptă a hughenoţilor.

Presta de regii creştini, papa Pius al IV-lea a redeschis în 1562 interminabilul conciliu din Trent. Această ultimă sesiune s-a încheiat în decembrie 1563. La sinod, au participat 255 episcopi, dintre care mai ales cei din Germania şi Spania au susţinut dorinţa împăratului de a se face o reformă în Biserica Romană. Se pare că diavolul era în cumpănă neştiind ce cale să urmeze, o reformă parţială şi dulce i-ar putea atrage din nou pe protestanţii din Biserică. Dar dacă spiritul de reformă pătrunde în instituţia care este capodopera sa, nu va da aceasta mai degrabă câştig de cauză protestantismului?

Cu concursul episcopilor italieni s-a făcut o reformă mai puţin eficace de cum ar fi dorit germanii sau spaniolii. Sinodul a întărit Biserica romană contra protestantismului, prin canoanele de credinţă şi decretele de reformă. S-a hotărât să fie interzisă orice altă traducerea a Bibliei afară de Vulgata care era în latină şi s-a decretat că şi cărţile apocrife din colecţia Septuagintei sunt cărţi inspirate iar citatele luate din ele să aibă aceeaşi autoritate. S-a mai ameliorat disciplina Bisericii catolice luându-se anumite măsuri contra abuzurilor existente. Astfel reforma catolică era proiectată împotriva adevăratei reformei; era o contra reformă şi o anti-reformă.

Decretele sinodului însă n-au putut fi promulgate în toate statele catolice deoarece ele tindeau să supună pe regi autorităţii papale. Însă în mod tacit, în toate ţările catolice, hotărârile sinodului cu privire la credinţă şi disciplină au fost adoptate. Papa Pius al IV-lea a formulat în 1564, pe baza sinodului, o nouă mărturisire de credinţă.

Astfel aurul vaticanului şi înclinaţia tradiţională a episcopilor italieni a neutralizat mult intenţiile majorităţii delegaţilor la sinod. Conciliul a lansat anatema asupra tuturor celor ce tăgăduiau cultul Fecioarei, al sfinţilor, al relicvelor, purgatoriul, cele şapte taine, cultul imaginilor, liturghia, sărbătorile şi toate cele tradiţionale. Totodată a interzis luxul, lăcomia de câştig, jocurile şi desfrâul la clerici. S-au hotărât pedepse pentru episcopul care lipsea nemotivat din dioceza sa. Violarea salvconductelor (acte de liberă trecere) a fost considerată crimă. S-a interzis căsătoria şi concubinajul la clerici; bastarzii lor erau declaraţi incapabili de a moşteni beneficii. Episcopii să nu poată fi judecaţi decât de pontif (deci sustraşi autorităţii statelor). A condamnat pe cei ce practică duelul şi pe spectatorii excomunicării pe cei ce constrângeau pe minori să intre în mănăstiri, a declarat că virginitatea este preferabilă vieţii conjugale. A stabilit din nou atribuţiile papei ca „Vicar al lui Dumnezeu" pe pământ şi a condamnat pe eretici: protestanţi, anabaptişti şi toţi ceilalţi.

Se zice că Pius a fost iubit şi uneori caritabil. A înfrumuseţat capitala.

Pius al V-lea (1566-1572)

Primul papă modern care a fost canonizat ca sfânt după moarte. (În afară de el, a mai fost canonizat doar Pius al XI-lea mort în 1939). Unul din principalele sale „merite" a fost consolidarea Inchiziţiei romane.

Pius V fusese călugăr dominican şi adept al reformei în sens catolic. El zicea că pe când era călugăr era sigur de mântuire; după ce a devenit cardinal încă mai nădăjduia dar ca papă nu mai spera. Viaţa sa a urmat într-adevăr aceste gradaţii; ca monah era umilit şi modest dar funcţia de cardinal l-a stricat. Apoi poziţia de pontif suprem i-a adus pierzarea căci jurământul papal îl făcea sclavul papilor precedenţi.

În alianţă cu Caterina de Medici, regina-mamă din Franţa şi cu Filip al II-lea Spaniei, Pius V jurase moartea protestanţilor. În Ţările de Jos erau arşi cu sutele şi cu miile. În Spania, evreii, musulmanii şi maranii (iudei creştinaţi care ţineau iudaismul în ascuns) ea fără milă urmăriţi de inchiziţie.

Numai împăratul german Maximilian al II-lea a îndrăznit să blameze masacrele papiste şi a tolerat pe luterani, motiv pentru care papa l-a ameninţat cu luarea coroanei. Papa a excomunicat pe Elisabeta a Angliei fiindcă exila pe preoţii catolici turbulenţi. Marea rigiditate a lui Piua al V-lea l-a făcut teribil. A dat lui Cosino de Medici titlul de mare duce de Toscana. I-a supus pe călugări şi episcopi la cea mai severă disciplină. Viaţa sa privată a fost ferită de desfrâu. Dar numai Dumnezeu poate şti sigur. În tot cazul, imoralitatea clerului începuse să se ascundă. Desfrâul nu se mai lăfăia atât de pe faţă. În schimb, inchiziţia devenea tot mai harnică.

În Franţa, Caterina decreta sus şi tare libertatea de conştiinţă iar în secret, chema pe iezuiţi în ajutor. În 1562 s-a dat un edict care dădea protestanţilor libertatea cultului apoi imediat au început războaiele religioase, inaugurate prin masacrul calviniştilor la Vasey. Între 1562-1570 au avut loc trei războaie religioase în Franţa, încheiate de fiecare dată cu tratate de pace. În urma armistiţiului din 1570 s-a acordat libertatea cultului calvinist (hughenot) în oraşele unde municipalitatea îl accepta. Astfel hughenoţii primesc oraşele cetăţi la Rochelle, Montauban, Cognac şi La Charité.

Regele Carol al IX-lea, marionetă neputincioasă a mamei sale, Caterina, se ocupa între timp cu vânătoarea şi cu alte tâmpenii regale. Soră-sa Margareta (regina Margot) se căsătoreşte cu Henric al IV-lea de Navarra, prinţ protestant. Între timp izbucnea şi în Franţa o dispută catolică stârnită de Baius de Louvain asupra harului şi liberului arbitru. Imediat o bulă îl condamnă.

În Scoţia reformatorul Knox intrase în conflict cu regina Maria Stuart, o catolică uşuratică educată în Franţa. Reformatorul, îndrăzneţ, vorbea cu ea pe acelaşi ton cu care ar fi vorbit Ilie sau alţi profeţi, reginelor Atalia şi Isabela. Scoţienii, acum calvinişti, erau scandalizaţi de credinţa şi viaţa acestei regine. Cu greu i-au acceptat să aibă o capelă catolică. În 1567 a fost silită să abdice şi în anul următor să fugă din Scoţia, cerând azil la Elisabeta a Angliei, verişoara ei. Dar Elisabeta, fiind protestantă şi probabil temându-se de ea, i-a oferit 20 de ani de arest. În 1586 a fost descoperit un complot al catolicilor şi Maria Stuart, acuzată de a fi instigat contra vieţii Elisabetei, a sfârşit pe eşafod în 1587.

În acest timp Irlanda, cucerită treptat odată cu „reformarea" Angliei, a devenit o provincie engleză şi locuitorii catolici care nu acceptau „reforma" învingătorilor, au avut de îndurat tot felul de nedreptăţi. Cu toate persecuţiile englezilor, „protestanţii", catolicii au rezistat în Irlanda. Este sigur că acest conflict are un caracter mai degrabă naţionalist decât religios, deşi uneori cele două se confundă. Din 1560 şi până astăzi, irlandezii catolicii şi englezii anglicani au fost în conflict permanent.

În Spania, moriscii (arabii creştinaţi cu forţa) s-au răsculat între 1568-1571, ceea ce arată că convertirea nu este treaba statelor. Totodată aceasta arată că inchiziţia trebuie să fi avut foarte mult de lucru. De la 1536 inchiziţia fusese introdusă şi în Portugalia. În lipsă de protestanţi, îşi găsea totuşi foarte mult de lucru.

În Germania, încă din 1555 luteranii şi catolicii ajunseseră la o convenţie Cujus regio, ejus religio (al cui este ţinutul, al aceluia este religia). Regele Carol Quintul vrăjmaşul protestanţilor, abdicase în 1556 şi nu după mult timp a murit dement într-o chilie călugărească.

În 1564 a murit şi calvin la Geneva, în vârstă de 555 de ani. Între timp calvinismul devenise singura reformă internaţională. După el lucrarea a fost condusă de Theodore de Beze, un spirit mai împăciuitor, cu purtări gentile dar devorat aceloraşi idealuri.

În 1560 valdenzii din sudul Italiei sunt exterminaţi prin graţia inchiziţiei. Cei din nord vor fi de asemenea persecutaţi până la 1848.

În Olanda cardinalul Granvelle luase măsuri serioase contra protestanţilor din 1559, ceea ce a provocat protestele nobililor care îl aveau în frunte pe Wilhelm de Orania. Ca urmare cardinalul este rechemat în 1564. Nobilimea a constituit o asociaţie contra inchiziţiei şi stăpânirii spaniole. În 1566 a început mişcarea iconoclastă şi odată cu aceasta, revoluţia burgheză ca răspuns, în 1567, trupele spaniole conduse de ducele de Alba au intrat în Bruyxelles instituind în Ţările de Jos un regim de teroare al cărui instrument era „Consiliul contra tulburărilor", supranumit „Consiliul sângelui". În ciuda teroarei sau tocmai din pricina ei răsculaţii „gueux" (golanii) în alianţă cu englezii, reuşesc să ocupe provinciile Olanda şi Zeelanda, alegând conducător pe Wilhelm de Orania şi luând măsuri de rezistenţă contra spaniolilor. În 1574 sinodul din Dort (Dortdrecht) proclamă calvinismul ca religie de stat în provinciile nordice răsculate. Dar conflictul cu catolicii spanioli va continua violent până în 1648 când Spania va recunoaşte definitiv independenţa Olandei.

În Ungaria, predicatorul anabaptist Gyorgy Karacsony (GH. Crăciun) conduce o răscoală ţărănească între anii 1569-1570.

Între timp în Rusia se tipărea (1564) prima carte: Faptele Apostolilor. În 1544 se tipărise deja Cathechismul românesc, prima carte în limba română tipărită. Oarecare încercări de a introduce luteranismul în Moldova făcuse Despot-Vodă (1561-1565) un aventurier grec educat în Occident, aşa cum va face mai târziu şi Iancu Sasu (1580-1582). Zadarnic însă. O reformă pornită din interior sau o operă de alfabetizare sprijinită de tipărirea unei Biblii în limba română, ar fi fost mai salutată.

Răsăritul creştinătăţii era încă dominat de otomani, care îi sugeau vlaga.

În Anglia, la 1571 a fost stabilită definitiv Biserica anglicană. Dar calviniştii englezi riguroşi nu era de acord cu ritualismul şi sistemul de organizare al Bisericii Angliei. Aceşti credincioşi care era de fapt prezbiterieni, au fost numiţi non-conformişti şi disidenţi. Încă din 1567 ei se constituiseră între Biserică separată pur calvinistă, de unde au primit şi numele de puritani. Au fost persecutaţi de regină.

Tot în acest timp în Anglia ia naştere mişcarea „separatiştilor" puritani care voiau o organizare congregaţională, adică întemeiată pe autoritatea comunităţii locale. Vederile lor despre organizaţie erau asemănătoare anabaptiştilor de pe continent. Cel mai important lider al lor a fost Robert Brown de unde şi numele de browniştii. Aceştia luptau pentru separarea Bisericii de stat. Faptul că s-au separat astfel de Biserica Angliei, a stârnit persecuţie. În 1567 autorităţile îi arestează pe separatiştii care se adunaseră să celebreze o nuntă. Totuşi aceştia, ca şi anglicanii, şi toţi calviniştii, nu lepădau botezul pruncilor.

Fiind de mai multe ori arestaţi, Brown şi mulţi alţi separatişti – majoritatea comunităţii sale - s-au refugiat în Olanda.

În 1572 a murit în sfârşit şi papa Pius al V-lea. Se zice că sultanul Selim II a celebrat acest eveniment… Nu este de mirare căci papa patronase o ligă militară contra turcilor.

Gregorius al XIII-lea (1572-1585)

Ugo Bouncompagni, pe adevăratul nume. Soseşte la Roma împreună cu un fiu natural al său, pe care voia să-l facă regele Irlandei, apoi al Portugaliei. Anul urcării sale pe tron marchează odiosul masacru al hughenoţilor din Franţa, „noaptea sfântului Bartolomeu" (24 august). Nunta lui Henric de Navarra, prinţ protestant, cu Margareta de Valois, sora regelui, prinţesă catolică, era proiectată ca o manifestate a împăcării dintre partidul catolic cu cel hughenot. Dar la instigaţia papiştilor, regina-mamă, Caterina de Medici, o femeie de o răutate şi

moravuri detestabile, a determinat pe fiul ei Carol al IX-lea să ordone în secret masacrarea protestanţilor.

La nunta cea mare pariziană au fost invitaţi cât mai mulţi hughenoţi. Şi când ei erau deja adunaţi în Paris, în noaptea hotărâtă, catolicii s-au repezit asupra lor la semnalul clopotelor unei biserici, conducătorul hughenoţilor, viteazul amiral Coligny, a fost de asemenea junghiat fără milă. Populaţia catolică – nobili, clerici şi popor, s-au delectat mutilând şi distrugând nişte oameni care nu doreau decât libertatea credinţei lor. Numărul victimelor a fost calculat foarte modest de către catolici între 2000-4000 „eretici", în timp ce protestanţii susţin că au fost 20.000. de fapt, este greşit să credem că a fost vorba de o singură noapte deoarece masacrul a continuat în Franţa încă multe zile, ajungându-se până la 30.000 sau după alţii, la 70.000-100.000 victime. Dar nu numărul victimelor este acela care ilustrează răutatea romaniştilor, cât procedeul iezuit şi cruzimea diabolică.

Ne-am aştepta ca însuşi papa să dezaprobe acest carnagiu. Dar la primirea veştii, papa nu mai putea de bucurie. Capul amiralului Coligny a fost dus la Roma spre înveselirea „sfinţeniei sale" şi papa a ordonat sărbători şi liturghie; s-au tras clopotele şi o medalie a fost bătută în cinstea evenimentului. Apoi scene ale masacrului au fost zugrăvite pentru a orna palatul papal. Cel ce adusese ştirea acesta a primit de la papă o mie de scuzi de aur. De asemenea parlamentul francez a ordonat procesiuni anuale pentru sărbătorirea sfântului Bartolomeu.

Acest masacru însă i-a îndârjit pe hughenoţi care au luat armele. Un al patrulea război civil a avut loc (1572-1573), apoi între anii 1574-1577 al cincilea şi al şaselea război civil. Hughenoţii obţin astfel oarecare concesii dar catolicii nemulţumiţi formează „Liga sfântă" condusă de ducele de Guise care se aliază cu regele Spaniei. În 1580 are loc al şaptea război civil în urna căruia şi se confirmă protestanţilor vechile tratate. Dar pe cuvântul romaniştilor nu se poate conta. În 1585-1589 va avea loc al optulea război civil care răvăşeşte şi Parisul. Din ordinul lui Henric III est asasinat şeful ligii catolice iar după câteva luni este asasinat însuşi regele Henric al III-lea. Acesta, deşi fost adversar al protestanţilor, se aliase cu ei pe plan politic tolerându-i.

După marele masacru supranumit şi „Nunta sângeroasă", papa Grigore a felicitat-o pe Caterina de Medici. Apoi a desfăşurat o propagandă viguroasă contra protestantismului. În 1582 papa Grigore al XIII-lea introduce reforma calendarului. Până atunci se folosise calendarul iulian, fixat de Julius cezar înainte de Christos, pe baza calendarului egiptean. Însă după 16 secole calendarul iulian rămăsese în urmă faţă de realitatea astronomică cu douăzeci de zile, ceea ce începea să deranjeze sărbătorile calendaristice şi altele. Noul calendar mai precis, se numeşte gregorian, după numele papei şi a fost introdus în ţările catolice apoi şi în cele protestante, deşi la început protestanţii spuneau: „Mai degrabă să nu ne potrivim cu soarele decât să ne potrivim cu papa"… Este ciudat că în chestiuni care nu sunt de domeniul spiritual, cum este calendarul, oamenii au făcut uneori opoziţie, în timp ce în probleme de doctrină, de cult sau de practică, nu s-au ruşinat întotdeauna de a se potrivi cu papa chiar dacă aceasta îi aşeza în dezacord cu Biblia

Trebuie menţionat că reforma calendarului nu a afectat ciclul săptămânal. S-a hotărât pur şi simplu ca după ziua de joi 4 octombrie, să urmeze vineri 15 octombrie. Deci după joi a urmat vineri, indiferent de numărul calendaristic. Noul calendar are o eroare numai de o zi la 18.200 de ani!… El a fost introdus mai întâi în Italia, Spania, Portugalia, Franţa, Polonia etc. În ţările nordice, luterane, abia în sec. al XVIII-lea, ca şi în Anglia. N Japonia după 1873, în Rusia după revoluţia din 1917. În România a fost introdus în „919, ir în Turcia şi Egipt după 1925. Dar sinodul bisericilor ortodoxe răsăritene a hotărât în 1923 la Constantinopol să nu se adopte calendarul gregorian care vine de la papa, ci s-a creat un calendar iulian nou. Ca şi cum păgânul Cezar trebuie să aibă mai mult credit în faţa creştinilor decât Grigore al XIII-lea. În România Biserica Ortodoxă a acceptat calendarul papal în 1924. Astăzi el este în vigoare în toată lumea.

În coloniile americane ale ţărilor catolice, cuceririle era întărite prin înrobirea băştinaşilor şi prin creştinare forţată, aşa cum se procedase şi cu păgânii din Europa Evului Mediu timpuriu. Inchizitorii şi misionarii iezuiţi completau lucrarea începută cu săbiile şi comerţul învingătorului.

Sixtus al V-lea (1585-1590)

Un călugăr isteţ şi şiret, fiu de porcar. Prin sfinţenia sa a reuşit să seducă conclavul cardinalilor.

Nu s-a proclamat amnistia obişnuită la întronarea sa, astfel încât chiar din acea zi a început să curgă sânge din ordinul său. Se pare că a fost cel mai sever suflet de papă. El îşi imagina că va readuce virtutea pe pământ cu ajutorul călăilor. Lua parte personal la torturile pe care le ordona şi se distra privind chinurile victimelor. A organizat o poliţie redutabilă bazată pe spionaj. De groază, romanii i-au ridicat statuie pentru ca la moartea lui s-o spargă… Liga catolică din Franţa era susţinută de papă, de aceea când a fost asasinat Henric III, adversarul ei catolic, papa a probat.

În acest timp moriscii expulzaţi din Spania găsesc refugiu în ducatul italian la Toscanei, care se va dezvolta economic. Elveţia protestantă şi alte ţinuturi de asemenea progresează în urma imigrării hughenoţilor.

Papalitatea căuta acum să-i folosească pe spanioli contra reformei. Filip II al Spaniei cucereşte în 1580 Portugalia. Armata spaniolă înfiorătoare numită Invincibile Armada căuta disperată să-şi păstreze dominaţia în Ţările de Jos. În coloniile de peste ocean era atotputernică. Încărcată de indulgenţe papale pentru luptători, armata spaniolă era acum mâna dreaptă a Romei. papa a oferit lui Filip coroana Marii Britanii ceea ce însemna că poate s-o cu cerească deoarece acum este de drept a lui. Papa cerea în schimb capetele protestanţilor englezi. Pe cei ce se „pocăiau” revenind de voie sau de nevoie în Biserica romană îi obliga să ucidă pe protestanţi statornici, ca dovadă a pocăinţei. Catolicilor le impunea acelaşi lucru ca o condiţie de mântuire. Însă bula papei a provocat râsul în Anglia. În 1588 armata „invincibilă” este învinsă de englezi ajutaţi de furtunile izbucnite în zona insulelor Hebride. Astfel cerul însuşi a umilit pe papă şi pe despot.

Dar spaniolii îşi vor continua opera lor prea creştină intervenind apoi în războaiele civile franceze împotriva hughenoţilor şi continuând cu Franţa şi cu provinciile protestante din Ţările de Jos.

Papa Sixtus V care ţinuse pe pământ locul lui Satana în tot acest timp, a avut toate defectele papilor răi. A strălucit prin fermitate şi sânge rece. Credincioşii săi văd aici o virtute. A fost mai crud decât toţi suveranii contemporani lui. Pe de altă parte părea un intelectual luminat. Iubea artele, îngrijea de Biblioteca vaticanului, înfrumuseţase capitala… El a transportat aşa numita scară a lui Pilat, care trebuie urcată în genunchi, la Biserica din Lateran.

A fost urât de romani. La moartea sa poporul ar fi dorit să sfâşie pe acela pe care îl adoraseră… A murit în împrejurări stranii. A fost găsit într-o dimineaţă sufocat în patul său. Se crede că un emisar al lui Filip al Spaniei ar fi făcut-o. dar poporul din Roma era de părere că însuşi diavolul l-a sugrumat de rău ce era.

Urbanus al VII-lea (1590)

Un prelat venerabil modest şi liberal. Şi-a dat duhul după 14 zile, pocăindu-se astfel că a ajuns papă.

Gregorius al XIV-lea (1590-1591)

A domnit zece luni. Dar a avut timp să se dedea la confiscări arbitrare, jefuind pe cei slabi ca să-şi îmbogăţească familia.

Între timp după asasinarea regelui catolic Henric III, care urmărise pacea cu hughenoţii, tronul Franţei devenise vacant deoarece regele nu avea urmaşi. Dreptul la domnie îi revenea acum cumnatului său, Henric de Navarra, prinţ hughenot. Catolicii nu doreau nicidecum un asemenea rege şi papa Grigore XIV a intrat în conflict cu Henric de Navarra. Ca mulţi alţi papi şi acesta a murit dispreţuit.

Inocenţius IX-lea (1591)

Două luni de domnie nefericită.

Clemens al VIII-lea (1592-1601)

Mare intrigant şi nepotist. Se pare că a instigat şi aprobat conjuraţii în Anglia contra Elisabetei şi a lui James (Iacov I). Şi nu este de mirare fiindcă iezuiţii învăţau că orice mijloc este bun când este vorba de stârpirea ereziei. Şi-a alipit ducatul de Ferrara.

În Franţa, Henric de Navarra, prinţul protestant, trece la catolicism de dragul tronului şi sub influenţa soţiei catolice în 1593. „Parisul merită o liturghie" a zis el. În 1594 este încoronat şi apoi intră în Paris ca rege al Franţei. Totuşi în inima lui el nu era deloc catolic ceea ce şi vrăjmaşii săi vedeau. În 1598 acest rege a proclamat edictul din Nantes care garanta libertatea religioasă a protestanţilor, drepturi civile. Totodată se acordau protestanţilor unele cetăţi între care La Rochelle.

În 1600 este ars pe rug Giordano Bruno filozof panteist, cu tendinţe materialiste, după ce a fost cercetat de inchiziţie şi acuzat de calvinism. Fusese călugăr dominican şi ajunsese la aceste concluzii plecând de la neoplatonism ca şi vechii gnostici.

Între timp între calviniştii olandezi a izbucnit o controversă cu importante urmări religioase cu privire la predestinaţie. Deşi iniţial toţi admiteau predestinaţia augustiniană, pe la 1580 s-au împărţit în două partide: supralapsarii care credeau că predestinaţia divină a avut loc înainte de căderea lui Adam, deci Adam ar fi fost predestinat să cadă şi infralapsarii, care credeau că predestinaţia a avut loc după cădere, deci n-a fost predestinată căderea. Pentru curmarea disputei a fost ales să apere poziţia supralepsariană teologul Jacob Arminius din Leyden, deşi el nu era dispus la controversă, mai ales că nu studiase problema în profunzime. Şi nu este de mirare că cei mai dispuşi pentru controverse sunt cei mai puţin studioşi.

Studiind această problemă Arminius a ajuns că se îndoiască de însăşi doctrina calvinistă fundamentală a predestinaţiei. El a înţeles din Biblie că omul are totuşi o libertate de a asculta sau nu de Lege şi de Evanghelie şi nu este doar sclav pasiv al păcatului sau al harului irezistibil. Această descoperire a lui Arminius a dus la o aprigă împotrivire din partea colegului său, teologul Franz Comar, şi curând Olanda a fost larg afectată de această luptă care a dus la persecutarea arminienilor numiţi „demonstranţi". Cei mai celebri capi ai arminienilor au fost: marele om politic Oldenbarneweld decapitat în 1619 şi Hugo de Groot, marele savant jurist, fondator al dreptului internaţional care a scăpat de închisoare pe viaţă cu fuga (soţia sa l-a scos din închisoare într-o ladă cu cărţi).

Arminienii au fost persecutaţi de autorităţi şi pentru motivul că în mijlocul lor se refugiaseră unii care urmăreau schimbarea guvernului. În 1619 sinodul din Dordrecht i-a exclus pe arminieni din comunitatea calvină. În zadar au protestat ei amintind de principiul că Biblia este singura normă dogmatic şi nu scrierile reformatorilor sau hotărârile sinoadelor. Au fost exilaţi, persecutaţi până în 1639 şi abia în 1795 au primit recunoaşterea oficială. Totuşi arminianismul olandez şi a degenerat treptat, evoluând în direcţia unitarianismului şi raţionalismului. Totuşi importanţa doctrinei libertăţii omului, libertatea morală, descoperită de Arminius, poate fi înţeleasă dacă amintim că ea va fi preluată şi răspândită în protestantism de către Wesley mai târziu.

Leo al XI-lea (1605)

Din familia de medici. A domnit 26 de zile. Cardinalii aveau obiceiul să aleagă papi bătrâni în acest timp, pentru a-i putea manevra după placul lor. Adesea vârsta respectabilă şi probabilitatea unei vieţi scurte erau singurele titluri ale prelaţilor aleşi ca papi.

Clerul încă mai guverna popoarele şi regii. Henric al IV-lea pentru a plăti preţul absolvirii sale, a fost silit să recheme pe iezuiţi.

În Germania împăratul Rudolf II pedepsea apostazia eclesiasticilor cu confiscarea bunurilor. Deşi nu interzicea calvinismul, nu permitea exercitarea lui decât în castele nobililor.

În Anglia regele Iacob I care domnea şi în Scoţia, era adversar al puritanilor (prezibiterilor). Catolicii, care pierduseră controlul asupra Angliei au organizat în 1605 „complotul prafului de puşcă" urmărind aruncarea în aer a clădirii parlamentului, ceea ce a dus la măsuri represive contra lor.

O parte a ortodocşilor din Polonia se uniseră cu Roma din 1595, iar ceilalţi s-au aliat cu protestanţii formând „Confederaţia de la Vilna". Iezuiţii aveau acum mare trecere în Polonia ceea ce a determinat persecutarea chiar şi a ortodocşilor de către catolici şi uniţi.

Ordinul iezuiţilor pus de la început în slujba Papalităţii şi contra protestantismului, era răspândit pretutindeni şi reprezentanţii săi deţineau multe poziţii cheie în state. Învăţământul ştiinţa şi arta catolică precum şi politica statelor catolice erau acum căzute n mâinile acestor călugări fără scrupule, a căror conştiinţă era educată să se supună orbeşte, conformându-se „ca un cadavru" voinţei superiorului. Chiar comerţul şi nu mai puţin comerţul cu sclavi, era adesea efectuat şi controlat de iezuiţi. Ei era principalii misionari catolici, convertind la catolicism protestanţi, ortodocşi dar şi păgâni din America, India, China şi Japonia dar şi heterodocşi din răsărit.

Unul dintre primii iezuiţi Francisco Xavier, a călătorit sub protecţia portughezilor, şi a predicat indienilor săraci, botezând multe mii. Apoi în 1549 a plecat în Japonia convertind şi acolo mai multe mii de păgâni, cu toată împotrivirea preoţilor băştinaşi. Printre convertiţii săi erau şi câţiva prinţi. Apoi iezuitul Matia Ricci, a predicat în China din 1583 cunoscând bine limba şi literatura lor, ceea ce a plăcut chinezilor. Pentru a avea succes, iezuiţii tolerau anumite obiceiuri păgâne sau le combinau cu creştinismul. Pe aceleaşi principiu a lucrat între brahmanii indieni iezuitul Roberto Nobili din 1606… În Japonia, după o propagandă de 38 de ani, iezuiţii câştigaseră de partea lor vreo 300.000 de păgâni în 1587, organizaţi în 250 de biserici, având şi 13 seminare…

Dar curând iezuiţii au fost suspectaţi că urmăresc scopurile imperialiste ale portughezilor şi spaniolilor. Olandezii (care aveau şi ei interese comerciale şi imperialiste în sec. Al XVII-lea) au căutat şi ei să-i avertizeze pe japonezi de scopurile propagandei iezuite. Din 1607 a izbucnit persecuţia contra catolicilor japonezi care a făcut mulţi martiri, canonizaţi mai târziu ca sfinţi. Misiunea catolică a fost nimicită rămânând astfel până când a fost reînviată în timpurile moderne. În Filipine, pe la sfârşitul secolului al XVI-lea misionarii papişti, sub protecţia Spaniei, au reuşit să catolicească treptat majoritatea populaţiei păgâne. De asemenea în Cokinchina şi Tonking, catolicii au pătruns cu succes stârnind persecuţie.

Indienii americani au fost creştinaţi mai greu deoarece şi-au dat seama mai repede de caracterul şi adevăratele scopuri ale cuceritorilor. Lăcomia şi cruzimea catolicilor spanioli şi portughezi cuceritori, a stârnit indignarea a chiar unor catolici sensibili. Misionarul dominican Bartolomeo de Las Casas a făcut în sec. XVI şapte călătorii între America şi Spania pentru a mijloci la curtea Spaniei pentru drepturile umane ale indienilor. Intervenţiile sale au reuşit în oarecare măsură. Cel puţin s-a renunţat la sclavia cu amerindieni. În schimb, spaniolii au început să facă comerţ cu sclavi africani. Pentru drepturile indienilor a militat mai târziu Pedro Claver, iezuit canonizat ca sfânt. În urma desfiinţării sclaviei indiene în America de Sud, catolicismul a făcut progrese mai ale s prin iezuiţi. Ei au întemeiat comunităţi catolice chiar în America de Nord, convertind indieni dar mai ales în America centrală şi de sud. În Paraguay

au reuşit să pună pe picioare un „stat” creştin indian cu o populaţie de circa 300.000 şi o civilizaţie încă rudimentară.

Iezuiţii au fost principalul instrument şi pentru încărcările de a readuce pe ortodocşi sau alţi orientali la unitatea catolică romană. Încă din 1583 papa Grigore XIII a trimis la Constantinopolul dominat acum de turci, o comisie de iezuiţi care să şcolarizeze tineri pentru a-i pregăti ca misionari între compatrioţii lor ortodocşi. Aceştia au reuşit să încline spre Roma câţiva teologi, ba chiar pe unii episcopi şi patriarhi. De fapt acest tip de convertire este oarecum natural pentru că doctrina şi obiceiurile celor două partide de creştini tradiţionali sunt în esenţă romane şi se aseamănă ca şi luteranismul cu calvinismul. Ortodocşii greci din Italia de sud şi cei din teritoriile veneţiene au fost de asemenea, atraşi în comunitatea romană. De fapt, aceasta s-a întâmplat peste tot unde ortodocşii erau în minoritatea sub stăpânirea unor guverne catolice. Ortodocşii care erau sub turci însă au avut cel puţin libertatea de a rămâne ortodocşi, cu toate suferinţele pe care uneori le-au îndurat.

Iezuiţii n-au ocolit nici Imperiul Rus. În 1581 ambasadorul papal Possevin a venit la Moscova să propună ţarului Ivan cel Groaznic unirea cu Roma. Fără succes. Încercări asemănătoare de a introduce unirea în Rusia au făcut şi polonezii mai târziu. În 1596 totuşi, ortodocşii din Galiţia, Volânia şi parte din Bielorusia recunosc autoritatea papală (Uniunea de la Brest) ceea ce provoacă mare nemulţumire printre ruşi.

În Ţările Române, în acest timp se lupta pentru răsturnarea dominaţiei otomane şi unirea vechilor teritorii româneşti, sub conducerea lui Mihai Viteazul, primul domnitor al tuturor românilor. Prin 1594 acesta a trimis pe mitropolitul Iftimie la Constantinopol ca să-i aducă de acolo un nomocanon şi o Evanghelie, gest religios, dar mai ales politic.

În Moldova, mitropolitul Gheorghe Moghilă, în 1588, spre a face pe plac politicii domnului Petru Schiopul şi curţii polone, a trimis papei Sixtus V o scrisoare de devotament. Cel mai important eveniment religios în Ţările române din acest răstimp rămâne tipărirea Primul Testament (Palia). Noul Testament va fi tradus şi tipărit după 1648. Dar aceste opere nu au fost iniţiate din interiorul Bisericii ortodoxe pentru luminarea românilor ci în primul rând din iniţiativa protestanţilor ardeleni, saşi sau unguri, care voiau să pună în mâinile românilor din Ardeal şi de peste munţi Biblia, cu scopul de a-i atrage la reformă.

Între ortodocşii din Ţările române se infiltraseră mai de mult populaţii catolice şi de pe la sfârşitul secolului al XVI-lea au început să fie mai bine organizaţi şi totodată Roma încerca să-i atragă şi pe ortodocşi. Propaganda romană a început să găsească sprijin la domnii munteni şi familiile lor. Unii sperau ca prin alianţa cu Roma vor obţine tronul, alţii că îl vor putea menţine. Asemenea domni au fost: Alexandru II, Mihnea II, Petru Cercel iar în Moldova Petru Şchiopul. Acesta din urmă şi fiul său au murit ca buni catolici în Austria. La fel domnii Movileşti, prieteni cu polonii, au simpatizat cu Roma. Ştefan, fiul lui Alexandru Lăpuşneanu, sfătuit de unii episcopi ortodocşi ce era dispuşi să se închine Romei, s-a dus la Roma ca să caute acolo sprijin pentru a urca pe tron. Iezuiţii poloni şi Bartolomeo Bratti, un albanez italienizat, făceau propagandă activă.

Astfel românii ezitau, uneori balansându-se între Roma şi Constantinopol. Între chemările protestante din Ardeal şi cele turceşti. Au rămas totuşi ortodocşi, respectând tradiţia şi voinţa majorităţii clerului care fugea de Roma ca şi de catechismul calvinesc.

În Ardeal, ortodocşii fuseseră persecutaţi de catolicii unguri şi mulţi atraşi la catolicism şi chiar maghiarizaţi aşa cum se crede că sunt românii de fapt şi ceangăii din Moldova. În secolul reformei însă, Biserica ortodoxă din Ardeal sta încă destul de bine, din moment ce are mitropoliţi. Sub vlădici şi voievozi, românii din acel timp rămâneau la marginile lumii, atinşi de suferinţe destule, dar prea puţin atinşi de Evanghelie, în ciuda înmulţirii mănăstirilor şi a rezistenţei faţă de Roma. Iobăgia era şi spirituală. Clerul care avea în mâini cheile culturii, ar fi putut face totuşi mai mult pentru progresul spiritual şi cultural.

În Transilvania, se pare că şi autorităţile calviniste au întreprins uneori convertiri mai silite între români. Totuşi acţiunile lor au avut efecte nobile în ridicarea românilor. Din bisericile ardeleneşti s-a scos limba slavonă din cult şi s-a introdus limba română, sub influenţa protestantă. Tipărirea de cărţi religioase în limba română a fost iarăşi un element de cultură important. În Moldova şi Muntenia, limba română a pătruns mult mai târziu în cult deşi ea era vorbită de popor din totdeauna. Astfel primele mari monumente literare româneşti le datorăm protestantismului, în special calvinist. Dacă clerul român calvinist ar fi operat numai cu cuvântul fără a recurge la ameninţări civile, am fi avut o imagine mai frumoasă a acestei revărsări de lumină dinspre Occident.

Biserica Ortodoxă greacă era sfâşiată între catolicii veneţieni şi turci. Ortodocşii bulgari era siliţi să se turcească sau era persecutaţi la sânge. Roma făcea propagandă şi în aceste ţinuturi dar n-a reuşit să atragă pe ortodocşi, ci mai curând pe paulinienii numiţi bogomili, deşi chiar între 1605-1665 chiar arhiepiscopul de Ohrida, înclinau spre Roma. Aceşti bogomili au mai rămas până în sec. Al XX-lea pe lângă Plovdiv şi Nicopol, parte din e, vreo 26.000 emigrând în Banat, unde au fost cunoscuţi ca pavlichieni.

În interesul de a converti pe aşa-numiţii „creştini ai lui Toma", nestorienii (suriani) de pe coasta Malabar din India, iezuiţii n-au căutat deloc săse acomodeze cu obiceiurile lor, cum făcuseră cu păgânii indieni. Această Biserică de tip vechi, era prea protestantă în unele doctrine esenţiale ca să poată fi tolerată. În 1599, după sinodul din Diamper, o treime dintre aceştia au acceptat unirea cu Roma. Restul, câţiva zeci de mii, s-au unit cu iacobiţii orientali care le erau asemănători. Între 1600-1633 mitropoliţii creştinilor lui Toma au fost iezuiţi care cu ajutorul sfintei inchiziţii au dovedit adevăratul caracter al Bisericii „mamă" sub poalele căreia îşi căutaseră adăpost aceşti nestorieni. Copţii din Egipt încă rezistau la unire; iar etiopienii, după ce s-au păcălit de două ori, după 1632 n-au voit să mai prindă picior de papist în ţară.

În Siria au acceptat mulţi supremaţia Romei încă din 1182, pe vremea cruciadelor. Această unire a fost ratificată la sinodul din 1445. În sec. al XVI-lea aceşti creştini (maroniţi) au fost strânşi mai tare de scaunul roman. Papa Grigore XIII a înfiinţat la Roma un Colegiu Maronit iar la 1606 au primit calendarul gregorian. Patriarhul maronit, care poartă numele de Petru sau Pavel, are sediul pe muntele Liban, la mănăstirea Kannobin, şi la Ekerke. Ei au stat sub protectoratul Franţei şi în conflict cu mahomedanii. În secolul nostru încă există câteva sute de mii.

Paulus al V-lea (1605-1621)

Imensa majoritate alesese pe cardinalul de Reggio şi îl duceau în triumf la Capela Sixtină. Deodată o trupă numeroasă a năvălit asupra lor şi acuzându-i că au cedat partidei spaniole, au proclamat în schimb pe un altul sub numele de Paulus al V-lea, cu ajutorul câtorva cardinali romani.

A fost un mare susţinător al prerogativelor papale. Presa italiană îl trata ca vice-Dumnezeu şi gardian al atotputerniciei papale. În dispută cu Republica Veneţia a susţinut dictatele papei Grigore VII. Veneţienii condamnaseră nişte prelaţi şi papa voia ca să nu fie clericii de către tribunalele civile. Papa a anunţat un ultimatum după care urma să rostească interdictul. Acest caz din 1606 a fost ultimul interdict papal lansat asupra unui stat. Ambele partide, papa şi veneţienii, s-au înarmat. Papa a cerut ajutor regilor creştini deoarece blestemele sale se dovedeau neputincioase, iar veneţienii au cerut ajutor marelui sultan. Acum papa trebuia să se bată cu ai săi şi de acum încolo se vor înmulţi conflictele şi dezbinările din sânul catolicismului.

În fine, mijlocirea lui Henric al IV-lea al Franţei (protectorul hughenoţilor) a adus echilibrul. Veneţia a extrădat pe preoţii condamnaţi, totuşi şi-a conservat propriile legi şi iezuiţii n-au îndrăznit să mai intre acolo.

Între 1608-1609 în Imperiul Otoman s-a întemeiat pe de o parte Liga Catolică, iar pe de altă parte Uniunea Protestantă. Henric IV al Franţei, a fost hughenot dar „convertit" la catolicism de dragul tronului (şi împreună cu el s-a catolicit întreaga familie hughenotă a Bourbonilor care avea să devină mare sprijinitoare a romanismului) s-a aliat cu Veneţia, Savoia şi cu Uniunea prinţilor protestanţi, pregătindu-se să atace Liga Catolică. Dar în 1610 a fost asasinat de un fanatic care slujea interesele romanismului sau chiar al Papalităţii.

Paul V a fost prietenul iezuiţilor. Superiorii săi i-au aplicat lui, şi de fapt Papalităţii, ca instituţie, sentinţa divină rostită de Dumnezeu, care dăduse în vechime Babilonului jurisdicţie peste toate neamurile: „Dacă un popor sau împărăţie nu se va supune împăratului Babilonului… voi pedepsi pe poporul acela cu sabie, cu foamete şi cu ciumă, zice Domnul, până îi voi nimici prin mâna lui" (Ier. 27,8). O asemenea comparaţie pare să fie o replică la sinodul „BABILON" din cartea Apocalipsei pe care creştinii primitivi îl aplicau Romei păgâne iar protestanţii - asemenea valdenzilor şi wiclifiţilor – îl aplicau Romei papale.

Ca şi alţi papi, Paul V şi-a ridicat rudele în funcţii mari. A ridicat construcţii în Roma.

În timp ce în Olanda era în floare controversa ariminiană, noi curente protestante au început să apară. Pe lângă puritani care erau calvinişti puri ce nu agreau sistemul episcopal anglican, şi tendinţele sale romaniste, au apărut bisericile Baptiste.

Dintre separatişti, John Smith din Gainsborough auto exilat în Amsterdam (Olanda) pe la 1608, intrând în controversă cu Francisc Johnson, se convinge că botezul pruncilor nu este valabil, singurul procedeu apostolic fiind introducerea membrilor în Biserică prin botez pe temeiul pocăinţei şi propriei mărturisiri de credinţă (în Olanda exista influenţa anabaptiştilor memoniţi). Ca urmare, prin 1609, John se botează (prin turnare) apoi la rândul lui a botezat pe alţii, formând astfel prima Biserică baptistă engleză pe pământ, olandez. Tot în Olanda, Smith primeşte doctrina arminiană despre libertatea umană, în contrast cu predestinaţia calvinistă. În cele din urmă, el ajunge practic un anabaptist. Unii din comunitatea sa s-au afiliat mennoniţilor olandezi. Dar Smith însuşi a murit de tuberculoză înainte Dumnezeu aceasta (1612). O rămăşiţă a comunităţii sale a rămas totuşi la poziţia baptistă engleză a lui Smith sub conducerea lui Thomas Molwin şi Jhon Murton. Întorcându-se în Anglia, ei au întemeiat prima Biserică permanentă baptistă pe pământ englez. Deoarece ei cred, pe baza principiului condiţional clar exprimat în Ioan 3,16, şi în numeroase alte locuri din Biblie, că mântuirea este oferită tuturor (cu condiţiile expuse în Evanghelie) deci este generală, se numesc până astăzi baptiştii generali. Au fost campioni zeloşi ai libertăţii şi toleranţei religioase.

O altă ramură baptistă care a părut în acelaşi timp au fost baptiştii de ziua a şaptea. Asemenea anabaptiştilor sabatarieni de pe de pe continent, aceştia au reînnoit în Anglia controversa sabatică. Deja prin 1595 englezul Micholas Bownd publicase o carte despre sabat. Dar prima comunitatea de baptişti sabatişti a apărut pe la 1617 sub conducerea lui Ohon Traske în Londra. La început, ei aveau ca zi de cult şi sâmbăta şi duminica, dar pe la 1700 au renunţat de tot la duminică. (Deja în 1700 vor fi 5 comunităţi sabatice în Anglia şi câteva stabilite în America).

Baptiştii au o structură organizatorică moştenită de la independenţi, fiind nişte congregaţionalişti, adică autoritatea eclesiastică supremă este comunitatea locală. Sunt susţinători ai principiului separării de stat şi ai toleranţei religioase generale. Numele lor provine de la cuvântul biblic grecesc baptisma (botez, cufundare) pe care ei îl socoteau semnul distinctiv exterior al creştinismului adevărat. Deşi la început unii au botezat prin turnare, cum începuseră şi anabaptiştii, prin stropire, mai târziu au înţeles forma cufundării care a devenit singura legală, fundamentată biblic.

Ei cred că cele două sacramente, botezul şi Cina Domnului, sunt doar simboluri ale unei realităţi spirituale şi nu au în sine nici o virtute. Principalul lor accent este mântuirea prin credinţa în Christos şi a libertăţii individuale de interpretare a Bibliei. Continuă

protestantismul reformaţiunii, făcând un pas înainte şi inaugurând era neo-protestantă. Până aici reforma pusese Biblia în mâna poporului dar nu şi libertatea de interpretare individuală a ei. În afară de botezul biblic, baptiştii sunt redescoperitorii principiului libertăţii evanghelice, singurul care a propulsat reforma.

O altă ramură congregaţionalistă care a emigrat în Olanda a fost comunitatea păstorită de John Robinson (1620) un independent. Motivele pentru care aceştia emigrau sunt clare. Biserica Angliei în frunte cu regele Iacob nu admitea bisericile şi curentele de gândire separată de Biserica episcopală de stat. Cei ce nu se conformau aveau de suferit închisoarea, exilul sau chiar moartea. Mulţi au ales exilul, emigrând în grupuri, părăsindu-şi căminul şi averile pentru a merge într-o ţară străină unde să ia totul de la capăt. aceştia au emigrat mai întâi în Olanda iar apoi în America, primind mai târziu în istorie numele de „părinţii peregrini" fondatorii coloniilor protestante de America de Nord.

La plecarea lor în America, pastorul protestant Robinson, care n-a putut pleca cu ei, le-a spus:

> Fraţilor, acum ne despărţim şi Dumnezeu ştie dacă voi mai trăi ca să vă văd feţele. Dar indiferent ce se va întâmpla cu mine, vă îndemn înaintea lui Dumnezeu şi a binecuvântaţilor Săi îngeri să nu mă urmaţi pe mine mai departe decât cum am urmat eu pe Christos … Dacă Dumnezeu vă va descoperi altceva printr-un alt instrument al Său, fiţi gata de a primi adevărul aşa cum aţi fost întotdeauna gata de a primi orice adevăr pe care l-aţi primit prin slujirea mea; căci sunt foarte încrezător că Domnul are încă mai mult adevăr şi lumină care să iasă la iveală din sfântul Său Cuvânt…
>
> …Din partea mea nu pot deplânge îndeajuns starea bisericilor protestante care au ajuns la o perioadă în religie când nu vor să meargă mai departe decât instrumentele prin care Dumnezeu le-a dat Reforma. Luteranii nu pot fi făcuţi să meargă dincolo de ceea ce a văzut Luther; … şi calviniştii, vedeţi, se ţin tare de poziţia în care i-a lăsat acel mare om al lui Dumnezeu, care încă nu văzuse toate lucrurile. Aceasta este o mare tragedie căci deşi ei au fost lumini arzânde şi strălucitoare în timpul lor, totuşi ei nu au pătruns în tot planul lui Dumnezeu. Dacă ei ar trăi acum, desigur că ar fi la fel de binevoitori de a primi lumină nouă după cum au primit adevărul pentru prima dată.
>
> Amintiţi-vă de legământul Bisericii voastre prin care v-aţi înţeles să umblaţi în toate căile Domnului cunoscute vouă sau care vi se vor mai face cunoscute. Amintiţi-vă de făgăduiala făcută faţă de Dumnezeu şi unul faţă de altul, de a primi orice lumină şi adevăr care vi se va face cunoscut din Cuvântul Său scris; dar totodată fiţi atenţi, vă implor, cu privire la ceea ce primiţi ca adevăr. Comparaţi-l şi cântăriţi-l cu alte locuri din Scriptură înainte de a-l accepta ca adevăr; căci nu este posibil ca lumea creştină care a ieşit atât de târziu din acest întuneric gros anticreştin, să ajungă la deplina perfecţiune a cunoştinţei dintr-o dată" (E.G. White, Great Controversy, p. 192).

Acest principiu nobil al descoperirii progresive a adevărului şi al continuei superiorităţi a Bibliei faţă de Biserică este fundamental protestant şi o adevărată reînviere a protestantismului care părea că murise. Părinţii peregrini, baptiştii şi mulţi alţii, au orientat protestantismul, adică creştinismul spre viitor, ajungând totodată mai mult decât înaintaţii. Mai aproape de izvoarele vechi ale creştinismului.

În Anglia, baptiştii sabatarieni au fost persecutaţi aspru încă de la întemeierea comunităţii lor. John Traske şi soţia sa au fost arestaţi; în urma torturilor Traske a decedat. Dar soţia sa a rămas statornică până la moarte. Traske nu descoperise singur adevărul despre Sabat, ci fusese influenţat de un croitor pe nume Hamlet Jakson care, după renegarea lui Traske a emigrat în Olanda împreună cu alţi sabatarieni şi s-au unit cu iudeii pentru a scăpa de persecuţii. Totuşi puţinii rămaşi statornici au trezit interesul altora încât mai târziu personalităţi de marcă ale Angliei vor susţine, cel puţin teoretic dacă nu în faptă, că adevăratul Sabat creştin este sâmbăta pe care a ţinut-o Christos şi apostolii Săi.

În cadrul baptismului, redescoperirea Sabatului a însemnat încă un pas înainte deoarece acest punct în aparenţă minor, deschide noi orizonturi creştine reformei; mărturiseşte unitatea esenţială a celor două Testamente ale Bibliei, unitatea credinţei şi a planului de mântuire, eternitatea şi inviolabilitatea Legii morale descoperite de Dumnezeu, unitatea din Israelul mesianic al Primului Testament şi Israelul creştin, spiritual. De asemenea, Sabatul mărturiseşte pe Christos ca Creator şi nu numai ca Mântuitor, deoarece creaţiunea este întâi şi apoi mântuirea. Mai mult, Dumnezeu este Mântuitor pentru că este creator. Dacă creştinii nu ar fi renunţat la Sabat, înlocuindu-l cu o inovaţie omenească subtilă, prăpastia dintre Biserică şi sinagogă nu s-ar fi făcut atât de mare şi păzirea Sabatului biblic ar fi păstrat spiritul credinţei în Creator, neîngăduind să pătrundă ereziile gnostice sau evoluţioniste despre originea şi destinul lumii.

De asemenea, sabatul este un semn distinctiv al poporului lui Dumnezeu şi o poruncă divină expresă; cu caracter veşnic şi neschimbător, mai presus de sacramentul botezului sau al Cinei Domnului care sunt în Noul Testament ceremonii valabile până la un timp şi dependente de Biserică. Ele au valabilitatea numai până la venirea lui Iisus. Dar sabatul este de la creaţiune, nu de la căderea în păcat şi nici de la evrei. El a fost păstrat de Iisus şi de primii creştini, precum şi de un şir de credincioşi de-a lungul secolelor. Biblia mărturiseşte că el este pentru neamuri ca şi pentru evrei şi va exista pe noul pământ după venirea lui Iisus (Gen. 2,1-3;Is. 56,1-8; 58,12-14; 66,22-23; Ezech. 20,20-21; Mat. 5,17-20; Mat. 24,20; Marcu 2,27-28; Luca 4,16; Fapte 17,2; Luca 23,56; Fapte 13,14.42.44; 15,21; 16,12-13.20-31; 17,2; 18,4; 22,12; Rom. 2,13; 8,4; Fil. 3,17; 4,9; evrei 4,10-11; Apoc. 1,10; 11,19; 12,17; 14,9-12; 7,2-3; 15,5-8; 16,21; 21,1.12.14; 22,18-19).

De asemenea sabatul este semnul că credinciosul se supune tuturor cerinţelor lui Dumnezeu descoperite în Biblie, nu numai acelora pe care raţiunea omenească le apreciază ca fiind necesare precum şi un semn al superiorităţii Bibliei faţă de toate tradiţiile şi legile religioase şi civile. Sabatul este un semn al libertăţii divine a omului care aminteşte mereu de adevărata valoare a omului. Nu este de mirare că într-o lume în care oamenii n-au altă valoare decât ca piese într-o maşinărie manevrată de forţe străine de el şi adesea ostile, sabatul este privit ca o libertate necuvenită şi ca o conformarea prea exactă faţă de Biblie.

Gregorius al XV-lea (1621-1623)

Doi ani de domnie intolerantă şi sângeroasă. S-a îngrijit mai ales de săturarea rudelor sale lacome. Nepoţii, recunoscători, au construit un templu închinat lui Ignaţiu de Loyola, părintele iezuiţilor.

Încă din 1618, izbucnise „războiul de 30 de ani” război în esenţă religios care a împărţit Europa în două tabere: imperialiştii aliaţi cu alţi catolici şi protestanţi. Războiul începuse printr-o răscoală antigermană a boemilor, ca pe vremea husiţilor. Dar răscoala a fost înfrântă în 1620. În 1623 Franţa, Savoia şi Veneţia încheie o alianţă contra Spaniei. În acelaşi timp, războiul era o mişcare a puterilor europene contra Imperiului german şi contra Spaniei, marile puteri imperialiste pe care se sprijinea Roma. Chiar puteri catolice s-au opus imperialiştilor, aliate cu cele protestante.

Represaliile contra hughenoţilor n-au încetat dar erau vizate deocamdată cetăţile lor.

După moartea lui Grigore XV au răsărit trei candidaţi la tiară. Conclavul cardinalilor ezita. Au urmat tulburări asasinate, jafuri şi atentate populare.

Urbanus al VIII-lea (1623-1644)

Conflictele europene au influenţat şi alegerile papale. Urban era din familia Barberini, protejatul Franţei, Veneţiei şi Savoiei. Spania însă a dorit să-l îndepărteze. În război cu prinţii, şi naţiunile supuse, împăratul german a cerut ajutorul papei, adică aur şi soldaţi. Dar papa a refuzat.

Pontificatul acestui papă a fost o suită de scandaluri, simonii şi delapidări. A zguduit Italia pentru a găsi scaune pentru rudele sale. Situaţia era de aşa fel încât a ieşit vorba: „Ce n-au făcut barbarii, au făcut Barberinii!"

Papa a încredinţat iezuiţilor misiunea de stârpi protestantismul în Boemia. La Universitatea din Praga şi în şcoli au fost numiţi iezuiţi. Fraţii cehi au fost alungaţi. În 1628 Boemia şi Moravia au fost declarate posesiuni habsburgice şi ca urmare a politicii acestei dinastii catolice, sprijinită acum de iezuiţi, nobilii şi cavalerii cehi trebuiau să aleagă între catolicism şi emigrare. Necatolicii era consideraţi criminali. În diferite provincii poporul a început să se răscoale contra dominaţiei imperiale.

Între timp Olanda progresa şi după victoria contra spaniolilor din 1639, a rămas definitiv independentă de spanioli. Elveţia milita de asemenea pentru independenţă faţă de Imperiul, ceea ce capătă definitiv în 1648. Edictul imperial din 1629 mărginea libertatea religioasă din Imperiu la luterani, desigur, afară de catolici.

Portugalia se scutura şi ea de jugul spaniol dar nu şi de jugul superstiţiilor romane. Afară de Spania şi Portugalia, începuseră să-şi întemeieze colonii peste mări, Olanda, Anglia şi Franţa. Astfel Lumea Nouă, continentul american, va deveni un loc de refugiu pentru cei persecutaţi ca şi alte mici insule de relativă libertatea din Europa. În 1607 se întemeiase prima aşezare permanentă engleză în America de Nord. În 1620 sosiseră părinţii peregrini, pe vasul Mayflower sub conducerea lui Jhon Carver. Aceşti puritani au organizat colonia Massachusetts pe baza unei convenţii puritane. Acesta a fost primul centru administrativ al posesiunilor engleze din America. Între 1630-1642 are loc o intensă colonizare.

Dar puritanii care întemeiaseră colonia Massachusetts, în căutare de libertate proprie, au instituit un sistem civil teocratic în care libertatea religioasă nu era asigurată tuturor deoarece religia era privită ca ordine de stat. În 1636, baptistul Roger Williams, care în materie de credinţă se declara ca fiind un „căutător", venind în conflict cu puritanii, s-a stabilit într-un ţinut al pieilor roşii pe care l-a numit semnificativ Providence (astăzi Rhode Isnald) unde a întemeiat o colonie cu conducere democratică în care Biserica era separată de stat. El a găsit în Evanghelie temeiul acestui principiu şi a promis libertatea civilă şi religioasă tuturor celor care formează mica sa republică.

Sistemul lui Roger Williams care stă la baza constituţiei federale a Americii protestante, a fost realizat în primul colţ de lume în care libertatea a început să înflorească ducând spre culmile progresului o lume care a apărut curând ca din pământ. Principiul libertăţii omului a fost astfel fundamentat teologic şi aplicat civil, având ca sursă Evanghelia tâlcuită de baptişti. Acest principiu care va forma America cea atât de mult căutată, va influenţa mai târziu şi Europa şi, după ce va fi aplicat exact pe dos în Revoluţia franceză, după revoluţiile de la 1848 îşi va face treptat loc şi pe bătrânul continent. Acest principiu este opus oricărei sistem teocratic în care libertatea civilă şi religioasă a omului estre manevrată de alte necesităţi decât aceea a fericirii oamenilor. Christos spunea că, în esenţă, toată Biblia se cuprinde într-o singură maximă-poruncă; Ce doriţi să vă facă oamenii, faceţi-le şi voi la fel!

Se poate aplica cu încredere. Orice interpretare care limitează principiul, nu este creştină şi nici umană. În afară de evanghelie nu există nici o altă forţă care să-l ridice pe om mai pe sus de condiţia bestiilor, deoarece estre dovedit şi demonstrat de atâtea ori că omul este în natura sa decăzut, esenţialmente egoist. Dacă Evanghelia nu mai poate face nimic pentru unii oameni, atunci nu mai există nici o altă forţă care să-l schimbe. Însă Evanghelia şi-a dovedit superioritatea ei, sprijinind naţiunile care au sprijinit-o. deşi uneori chiar protestanţii au făcut rele în numele Evangheliei, totuşi păstrarea cel puţin parţială a principilor ei a adus progres.

Între timp, n nou curent baptist s-a format în Anglia. În 1630 un mic grup de congregaţionalişti se conving de necesitatea botezului credincioşilor. Separându-se de comunitatea lui Jacob Henry ei încep astfel a treia linie de baptişti englezi, care se numesc baptişti particulari sau calvinişti. Ei au păstrat credinţa în predestinaţia specială, necondiţionată din calvi-

nism şi ca urmare au accentuat că „odată mântuit omul este pentru totdeauna mântuit”, că sfinţii nu pot cădea din har şi că mântuirea omului estre sigură din momentul renaşterii, nu abia la sfârşit. Aceste idei foarte discutabile nu i-a împiedicat totuşi să fie buni creştini pe cei care au luat partea cea bună a acestei doctrine. Datorită libertăţii de interpretare, astăzi se găsesc deseori amestecaţi în bisericile baptiste partizanii voinţei libere şi partizanii predestinaţiei.

Totul porneşte de la o neînţelegere a rolului şi participării omului în mântuire sa. Dacă mântuirea este făcută fără nici o condiţie, dacă omul estre cu totul pasiv faţă de harul divin, dacă nu există voinţă liberă, atunci faptul că unii sunt mântuiţi iar alţii pierduţi nu se poate explica decât prin predestinaţie. Teama predestinaţionaliştilor de a afirma voinţa liberă a omului şi conlucrarea sa cu harul divin vine de acolo că aceasta ar părea să confere omului un merit pentru mântuirea sa, cea ce ar distruge principiul îndreptăţirii prin credinţă. Până astăzi există biserici baptiste de voinţă liberă şi biserici predestinaţionaliste, deşi membrii au păreri diferite. Baptiştii clavinişti sunt totuşi mai mulţi. Prin 1641 au adoptat botezul prin scufundare şi de atunci acest botez s-a răspândit printre toţi baptiştii.

Ramura baptiştilor sabatarieni a renăscut în Anglia. În 1640 s-a format o a doua comunitatea sabatistă. Puritanii în schimb introduseseră în legile civile din America păzirea duminicii numită „sabatul englezesc”, înţeleasă ca o obligaţie civilă impusă de porunca a patra din Decalog. (Această înţelegere calvinistă este preluată integral din doctrina marelui filozof catolic medieval Toma d’ Aquino care, la rândul lui nu făcuse decât să justifice o doctrină duminicală susţinută de sinoadele catolice occidentale din sec.VI). De fapt aproape toate statele Americii protestante au inclus în sistemul lor legislativ legi duminicale al căror efect a fost – şi încă mai este - contracarat de constituţia federală care garantează libertatea absolută de închinare şi separarea statului de Biserică.

Ca urmare a reformei din secolul al XVI-lea, s-au accentuat anumite tendinţe centrifuge care existau în Biserica Catolică. Mulţi teologi catolici şi prinţi catolici se situau în opoziţie cu pretenţiile tradiţionale ale statului pontifical. Dar nu reforma a fost adevărata cauză a tendinţei centrifuge ci mai degrabă ea a fost o urmare a acestei tendinţe, în spiritul vechilor biserici din sec. II şi IV, în spiritul antipapist al valdenzilor, wiclefiţilor, husiţilor căci de la primele tendinţe orgolioase de dominaţie a episcopilor romani, a existat o opoziţie continuă faţă de un asemenea creştinism răsturnat. Niciodată Papalitatea nu a avut linişte perfectă. Chiar în culmea puterii, ea n-a putut domni decât prin constrângerea fizică şi morală, prin hipnotizarea conştiinţei popoarelor cu ajutorul superstiţiei. Ea n-a putut domni decât înfrângând cu prudenţă răspândirea Bibliei şi promovând ritualismul şi credinţa în mediumi omeneşti, vii sau morţi. Acum când lumina Evangheliei începuse să inunde orizontul lumii, unii catolici se alezau în opoziţie cu centrul Bisericii Romane, în numele vechiului catolicism.

Cea mai importantă mişcare de acest gen a fost jansenismul, al cărui nume provine de la Cornelius Jansen, episcop catolic din Ţările de Jos care a murit n 1638. El a reînviat doctrina lui Augustin despre har şi predestinaţie, care a persistat în rândurile teologilor catolici. Chiar Luther şi Calvin s-au inspirat din scrierile lui Augustin. Vechea controversă dintre augustinienii care vor să fie mântuiţi prin har ca nişte obiecte pasive şi antiaugustinienii (pelagiştii) care vor să merite nemurirea plătind-o prin fapte, au devenit mai ascuţită în timpul reformei. După cum reforma se opunea Bisericii romane cu principiul îndreptăţirii prin har, în timp ce Roma făcea din har un obiect de comercializare a mântuirii prin fapte, tot astfel în Biserica catolică partizanii augustinismului (dominicanii, jansenişti etc.) erau în controversă cu suporterii religiei „faptelor” care erau în special iezuiţi. Augustinienii era acuzaţi de „protestantism” de către fraţii iezuiţi, în timp ce iezuiţii erau acuzaţi ca „pelagini”, de către toţi angustinienii protestanţi sau catolici.

Este interesant de observat că în cadrul istoriei fiecărei biserici şi ramuri din creştinătate au izbucnit controverse şi au apărut probleme care la o analiză profundă se dovedesc a fi aceleaşi. Totul pleacă de la înţelegerea sau neînţelegerea unor principii elementare, transformatoare, prin care Duhul Sfânt sfinţeşte motivaţiile omeneşti. Cele mai profunde probleme ale filozofiei biblice sunt mereu aceleaşi: raportul dintre raţiune şi credinţă, raportul dintre harul divin şi libertatea umană, raportul dintre Dumnezeu şi lume, conflictul dintre Christos şi Satana, problema naturii omului şi a naturii răului, problema autorităţii şi dreptăţii divine, raportul dintre iubirea şi judecata divină, raportul dintre Vechiul şi Noul Testament, dintre iudaism şi creştinism, raportul dintre Biserica-instituţie şi Biserica spirituală, dintre libertatea individuală şi autoritatea legitimă a Bisericii, raportul dintre revelaţie şi tradiţie, dintre revelaţia scrisă şi revelaţia nouă, dintre dogma stabilită şi libertatea de cercetare, raportul dintre Biserică şi stat, dintre religie şi încă altele sunt problemele filozofice de bază care, nefiind rezolvate, creează mereu noi dispute şi doctrine prin combinaţii care se pot face la nesfârşit.

Papa Urban al VIII-lea a luat măsuri contra janseniştilor, interzicând cartea lui Jensen. Pornirea iezuiţilor contra acestui curent a devenit persecuţie şi iezuiţii au căutat mereu să-i determine pe papi la condamnarea janseniştilor ca eretici. Janseniştii învaţă ca şi calviniştii despre predestinaţie şi har dar sunt practic catolici deşi uneori au fost şi ei persecutaţi ca şi protestanţii în Franţa. În Olanda însă nu au fost persecutaţi.

În acest timp este condamnat marele savant Galilei de către papă. Marii savanţi, deschizători de drumuri, din acest timp, era creştinii, protestanţi sau catolici. Dar anticreştinimsul începuse deja să răsară prin curente filozofice şi teozofice. Francisc Bacon (m. 1626) filozof englez, a început să susţină materialismul care în filozofia lui Giordano Bruno era deja implicat, în panteism. Pe acelaşi drum merge şi filozoful englez Thomas Hobbes, filozoful francez Pierre Gassendi şi mai târziu şi alţii. Ca pionieri ai curentelor de tip teozofic amintim pe Jacob Boehme şi Van Welmont, spiritualişti pe care teozofia şi spiritismul modern îi consideră precursori.

Cei mai cunoscuţi savanţi credincioşi dina cest timp au fost: John Napier, matematician scoţian (m. 1617) cercetător al profeţiilor biblice; Jhoannes Keppler (m. 1630) german, fondatorul astronomiei moderne, om de o credinţă adâncă; Jan Amos Komensky (Comenius), fondatorul pedagogiei moderne, conducătorul fraţilor moravi; Rene Descartes (m. 1650) filozof şi savant francez; şi Blaise Pascal (m. 1662) savant şi filozof francez, religios jansenist. Dintre poeţi amintim pe baptistul englez John Milton, mare poet creştin care a lăsat capodopere ale literaturii universale.

Un eveniment important care a marcat această perioadă a fost răscoala catolicilor irlandezi (1641-1652) provocată de dominaţia engleză. Deşi protestanţii (anglicani) englezii exploatau Irlanda, confiscau pământurile irlandezilor în mod abuziv şi ca în Anglia, impuneau religia lor. Nunţiul papal Rinuccini îi susţinea pe irlandezii radicali, urmărind o independenţă totală.

Inocenţius X (1644-1655)

O nouă ruşine pe scaunul pontifical. Viaţa sa le-a adus romanilor aminte de vremea Maroziei din secolul pornocraţiei. Papa era cumnatul şi amantul Olympei Maldachini încă de pe când fusese cardinal. După ce a fost ales, favorita sa a pus mâna pe cârmă ca Izabela. Ea regla totul. La recepţii şi audienţe asista şi ea, fără perdea, pentru ca prezenţa ei secretă, temură de papă, să-l ajute să fie credincios directivelor ei. De făt, ea era papă! Clerul îi oferea linguşiri şi adulaţii pentru că ea vindea acum demnităţile eclesiastice. Copiii ei născuţi din această legătură incestuoasă, au devenit cardinali şi prinţi. S-a amestecat suficient şi în politică.

În timpul său s-a terminat războiul de 30 de ani, pentru a face loc păcii încheiate la Osnabruck şi Münster, „pacea westfalică”. Prin acesta prinţii germani obţin suveranitate de-

plină. Elveţia devine independentă şi noua situaţie este mai favorabilă toleranţei religioase. Papa Inocenţiu X condamnă pacea wesfalică.

În acest timp a izbucnit revoluţia în Anglia, în urma conflictului acut dintre rege (care era capul Bisericii Anglicane) şi parlamentul englez care era sub influenţă puritană (prezbiteriană). Regele Charles I, căsătorit cu o prinţesă franceză catolică şi vrăjmaş al puritanilor pe care îi persecuta cu ajutorul episcopului Land, devenise insuportabil puritanilor. Supremaţia regală asupra Bisericii engleze care nu era decât superficial reformată şi sistemul episcopal în opoziţie cu cel prezbiterian susţinut de puritani, erau în opoziţie cu idealurile religioase şi politice ale puritanilor. Se ştie prea bine că organizarea tot mai democratică a bisericilor de după reformă a influenţat şi aplicarea politică a acestui principiu, în revoluţiile care s-au succedat.

Lozinca puritanilor era „No Popery" (Nu vrem papism). În 1645 ei au căpătat ascendenţă politică în urma victoriei asupra armatei regale şi l-au executat pe episcopul Land. Armata revoluţionarilor era sub conducerea lui Oliver Cromwel din secta independenţilor. În 1646 regele, prizonier la scoţieni, care, de asemenea, erau prezbiterieni, respinge ca un adevărat papă propunerile parlamentului. În anul următor scoţienii îl predau pe rege parlamentului în schimbul a 400.000 lire sterline. În centrul acestui război civil a apărut încă o mişcare politico-religioasă: nivelatorii (Levellera) sau egalizatorii, conduşi de Jhon Lilburne. Ei nu voiau nici dogme, nici ritualuri, nici autoritate Bisericească, ci o independenţă şi egalitate completă.

Cromwel, conducătorul armatei revoluţionare voia din partea parlamentului mai degrabă toleranţă religioasă decât impunerea puritanismului. În momentul când scoţienii au invadat Anglia, i-a înfrânt şi a intrat şi a intrat în conflict cu parlamentul care se aliase din nou cu regele. Prezbiterienii puritani au fost înlăturaţi din parlament şi apoi s-a votat judecarea regelui care a şi fost decapitat în 1649. Regaliştii însă au proclamat rege pe Charles II peste câteva zile, cu sprijinul scoţienilor şi irlandezilor, ceea ce a determinat noi conflicte militare în care Cromwel iese învingător. Europa îl saluta pe Cormwel ca pe un campion al protestantismului.

Dar venirea la putere a lui Comwel ca lord protector n-a însemnat instaurarea unei ordini drepte. S-a instaurat într-adevăr Republica (Crommonwealth). A fost proclamată libertatea religioasă însă cu câteva excepţii. Între aceste excepţii se numărau catolicii (care au fost din nou persecutaţi, în special în Irlanda) anglicanii, sectele antinomiene, levelerii. În timpul dictaturii lui Cromwel apare secta comunistă a degerilor (săpătorilor) asemănătoare cu sectele anabaptiştilor comunişti de pe continent. Aceştia reprezentau interesele sărăcimii de la oraşe şi sate.

Cromwel a intrat în război cu Olanda protestantă pe motive comerciale. În „653 devine Lord Protector al Angliei, Scoţiei şi Irlandei dar în curând intră în conflict cu noul parlament. Apoi se angajează în războaie contra Spaniei pe care o învinge în mai multe rânduri. Cromwel a refuzat titlul de rege…

După moartea sa în 1658, regele Charles al II-lea a venit la tron restabilind vechea ordine care era şi mai intolerantă. Cadavrul lui Cromwel a fost profanat şi au început represaliile contra adepţilor acestuia.

Politica religioasă a lui Cromwel a fost un soi de dictatură iconoclastă. A atacat podoabele bisericilor, a interzis crăciunul şi celelalte sărbători create de Biserică, a interzis dansul şi a transformat căsătoria într-una act civil iar pe mulţi anglicani i-a deposedat de averi.

În timpul guvernământului lui Cromwel a apărut şi secta „prietenilor", numiţi popular quakeri (tremurători). După anul 1646, când a avut loc o experienţă crucială de „iluminare", cizmarul George Fox, fiul unui ţesător prezbiterian, a avansat un nou curent religios, antidogmatic, antieclesiastic, un soi de umanism mistic. Fox era dezgustat de fariseismul, ipocrizia şi demagogia care domnea şi între protestanţi, astfel încât a început să caute realităţile spirituale mai degrabă în sine însuşi, în contemplaţie, în aşteptarea unei iluminări interioare, mai degrabă decât în exactitatea doctrinei biblice. El a pus accentul pe influenţa directă a Spiritu-

lui Sfânt şi pe experienţa personală. El detesta falsul, făţărnicia, convenţionalismul şi multe lucruri exterioare cum ar fi: jurămintele, titlurile, servilismul, războiul, sclavia formalismul.

Cu tot accentul pus pe moralitate, această religie care deranja societatea atât de diferită a fost condamnată. Pe la 1660, Fox împreună cu vreo 3.000 de prieteni, au fost întemniţaţi. Fox nu lepăda Biblia socotind-o drept descoperire divină, însă a pus accent mai mult pe iluminarea interioară directă. Socotea că toate celelalte – cult, ierarhie, sacramente, organizaţie, predicatori, sunt de prisos. La adunările lor, quakerii stăteau în contemplare şi linişte absolută până când unul se simţea iluminat şi îndemnat să se roage sau să vorbească. Dacă nimeni nu era iluminat, se împrăştiau fără vorbă. Numele de quakeri le-a venit de la tendinţa lor emoţionalistă.

„Prietenii" erau radicali în ceea ce priveşte mentalitatea şi distracţiile lumeşti. Ei lepădau teatrul, vânătoare, dansul, jocurile, romanele, viaţa de lux şi chiar formele convenţionale de politeţe; puneau în schimb mare preţ pe cinste, hărnicie, amabilitate. Unii dintre ei nu-şi scoteau pălăria în faţa nimănui şi nu se adresau cu „dumneavoastră", ci numai cu „tu". Purtau îmbrăcăminte simplă fără podoabe şi de culori închise. Fiind persecutaţi în Anglia, quakerii vor emigra în America unde vor avea o mare influenţă.

Alexander al VII-lea (1655-1667)

Din nou partide şi tulburări în Roma. Noul papă pare a fi de bună credinţă dar influenţabil. A condamnat pe Jansen de fapt jansenismul, şi i-a favorizat pe iezuiţii francezi care, spre deosebire de spanioli, susţineau infailibilitatea şi supremaţia papală.

În acest timp republica Veneţia se împacă cu papa… A fost un papă constructor şi iubitor de arte, de pompă, fondator de biblioteci. Este perioada când papii sunt mai slabi decât în Evul Mediu, dar legiunile iezuiţilor şi sprijinul unor ţări catolice imperialiste, prelungesc viaţa Papalităţii.

Clement IX (1667-1669)

Un papă paşnic, echilibrat şi moderat. În orice caz, dacă în doi ani de domnie na făcut nici o răutate de notat, cu cerea tradiţia acestui scaun, merită apreciat. La moartea sa au avut loc noi tulburări, lupte pentru tronul papal.

Clement al X-lea (1670-1676)

Un bătrân în vârstă de 80 de ani. A fost proclamat prin „inspiraţie" şi a fost recunoscut pentru a pune capăt dezordinii. Dar, fiind incapabil, de a voi şi a acţiona, bietul bătrân papă caritabil a încredinţat frânele domniei unui străin pe care l-a făcut cardinal, prim-ministru…

Inocenţiu al XI-lea (1676-1689)

Un papă integru şi just, aproape să fie declarat sfânt după moarte fiindcă n-a căutat săşi avanseze nepoţii, aşa cum făceau mulţi papi. A fondat instituţii filantropice. Totuşi faţă de Evanghelie n-a fost binevoitor. A fost vrăjmaş al hughenoţilor şi nici pe catolicii quietişti nu i-a tolerat.

Quietismul a fost un curent mistic asemănător cu isihasmul mai vechi din ţinuturile răsăritene. Partizanii acestui curent urmăreau liniştea fericită în unire mistică cu Dumnezeu. exista aici şi o influenţă a misticii protestante. Principala ideea a quetismului este că perfecţiunea constă în devoţiunea absolut pasivă a sufletului faţă de Dumnezeu şi a fi umplut cu iubirea Sa până la pierderea oricăror alte dorinţe şi aspiraţii omeneşti, până la completa uitare de sine. Încă din timpul reformei acest curent a avut ca reprezentanţi pe „iluminaţii" spanioli (alumbrades) care au căzut pradă inchiziţiei. Pe la anul 1669 quietismul era susţinut de Miguel Molinos, preot spaniol din Roma care l-a răspândit printr-o scriere influentă. Dar în timpul lui

Clement X şi Inocenţiu XI Molinos a fost acuzat de iezuiţi şi condamnat în 1687, după care a murit mai târziu într-o mănăstire. Totuşi quietismul s-a răspândit în continuare, în special în Franţa, prin Jeanne Guyon, o văduvă catolică ce a fost arestată pentru aceasta şi continuu persecutată.

În acest timp, soarta hughenoţilor din Franţa, care şi aşa nu era prea dulce, s-a înrăutăţit brusc. Cu binecuvântarea tacită sau expresă a bunului papă Inocenţiu XI, în anul 1681 regele a lansat cea mai groaznică formă de persecuţie. „Dragonadele" şi pentru a fi legal şi cinstit în 1685 a revocat edictul de toleranţă care nu se armoniza cu realitatea. În localităţile şi locuinţele protestanţilor au fost încartiruite armate de „dragoni" (nume bine ales) care aveau misiunea să locuiască în casele hughenoţilor până când vor converti pe gazde. Nu este greu de imaginat ce mijloace de convertire puteau utiliza nişte militari educaţi de iezuiţi şi răspunzători faţă de un rege fără conştiinţă. Prin aceste măsuri calvinismul s-a împuţinat în Franţa. Afară de cei ce au pierit de ce cei ce au acceptat romanismul, peste un milion de hughenoţi au emigrat, în ciuda interdicţiei severe de trecere a frontierei. Refugiaţii au fost primiţi în Elveţia, Olanda, Anglia, America şi Brandenburg. Restul de circa două milioane de hughenoţi au rămas în Franţa, cea mai mare parte a lor refugiindu-se în munţii Cervantes din sud-est şi împotrivindu-se chiar cu armele încercărilor de a-i converti la catolicism. Aceşti hughenoţi din Cervantes s-au numit „Biserica din pustie" şi, de la cămările ţărăneşti pe care le purtau au fost numiţi camisarzi. Până la revoluţia franceză catolicii le-au făcut războaie continuu, exterminându-i fără a-i nimici totuşi complet. Hughenoţii erau oameni cinstiţi, buni meseriaşi, oameni întreprinzători. Ca urmare a refugierii lor în alte ţări şi în Cervantes, Franţa a pierdut enorm din punct de vedere economic, în timp ce ţările protestante au câştigat. Un adevăr de necontestat pe care istoricii, mai ales francezii, îl evidenţiază ori de câte ori au prilejul. Pe atunci Franţa era principala putere din Europa.

În Anglia, după Cromwel, începuse iarăşi domnia anglicană. Puritanii, baptiştii, quakerii, sabatiştii şi, desigur, catolicii erau persecutaţi. Regele James II însă a fost favorabil catolicilor şi Franţei. În 1687 s-a adoptat o declaraţie a libertăţii de conştiinţă care îngăduia numirea funcţionarilor în Anglia şi Scoţia indiferent de confesiunea religioasă. Dar în anul următor protestanţii englezi cer ajutor lui Wilhelm de Orania, stathouder-ul Olandei, ca să vină să salveze Anglia de „tirania catolică". Odată cu debarcarea sa în Anglia, dinastia Stuarţilor a luat sfârşit, iar Wilhelm de Orania a preluat coroana Angliei, dând autoritate mai mare parlamentului, recunoscând declaraţia drepturilor. Începând cu această revoluţie anumită „glorioasă", parlamentul a hotărât ca pe viitor coroana Angliei nu va putea fi purtată de un catolic. (În 1701 această hotărâre va fi întărită şi va rămâne lege până în zilele noastre).

Între timp, baptiştii de ziua a şaptea (sabatiştii) crescuseră în Anglia, mai ales după ce un prelat anglican reverendul Stephen Mumford, s-a alipit Bisericii lor. Mumford plecase încă din 1664 în America şi după ce s-a afiliat baptiştilor din Newport, a început să ridice problema Sabatului. Din partea prezbiterilor Bisericii a întâlnit atât opoziţie, cât şi suport. În 1671 el a fondat prima Biserică sabatistă din America. Apoi alţi emigranţi sabatişti din Anglia au venit. La început au fost toleraţi ca baptişti, apoi persecutaşi ca eretici. Totuşi numărul lor a crescut, astfel încât după 1680 au format comunităţi în Philadelphia, şi New Jersey treptat s-au răspândit prin colonii până în Georgia.

Dar sabatismul, deşi n-a fost niciodată popular, a avut cam peste tot adepţi, nu rareori oameni cu vază şi statornici. Este interesant de observat faptul că de obicei sabatiştii erau adepţii botezului evanghelic, prin cufundare. În acest timp existau şi în Franţa un număr modest de sabatişti, între care domnul de la Roque care a scris şi o apărare a sabatului biblic contra lui Bossuet, vestitul teolog catolic. În Anglia de asemenea s-au scris cărţi în favoarea şi împotriva sâmbetei. Theophilus Brabourne, un învăţat pastor anglican, a scris şi tipărit cărţi în apărarea sabatului, în 1628 şi 1632, cu dedicaţie către regele Charles I căruia îi cerea să intro-

ducă sabatul prin lege. Dus înaintea Înaltei Comisii şi înaintea arhiepiscopului Laud, Brabourne s-a supus pe moment biserici dar apoi a scris alte cărţi în favoarea sabatului.

Tot în acel timp, în nordul Angliei, un alt pastor anglican Philip Tandy, a început să răspândească aceleaşi idei, în special păzirea sâmbetei şi botezul evanghelic, după ce a părăsit Biserica de stat. El ţinea dispute publice şi predica. Un alt avocat al sabatului biblic a fost James Ockford care a şi scris o carte despre doctrina poruncii a patra publicată în 1642 şi arsă din ordinul autorităţilor anglicane. A urmat apoi Edward Stennett cu cartea sa „Lupta pentru legea împărătească", publicată în Londra la 1658. Şi acesta fusese pastor anglican. După ce se separase de Biserica oficială, a fost deposedat de mijloacele de existenţă, suferind persecuţii ca şi ceilalţi disidenţi, în special pentru cauza Sabatului. Dar n-a suferit numai din partea autorităţilor, ci şi din cauza celorlalţi disanteri care voiau să-i distrugă influenţa. În 1664 el a publicat cartea „Ziua a şaptea este Sabatul Domnului". În 1667 un alt scriitor englez, William Sellers, a publicat o nouă carte în apărarea sabatului biblic.

Poate cel mai eminent pastor sabatist englez a fost Francia Bampfield, fost cleric anglican şi foarte loial regelui. După ce s-a separat de Biserica de stat a fost continuu persecutat dar nu a încetat să predice, în detenţie ca şi în libertate. A fost un predicator renumit şi un om, recunoscut ca profund evlavios. El a fondat comunitatea sabatică londoneză din Pinner's Hall. În 1682 a fost arestat în timp ce predica şi după ce a fost deposedat de bunurile sale, a fost întemniţat pe viaţă la Newgate, unde din cauza condiţiilor a şi murit în anul următor şa vârsta de 70 de ani. A fost urmat la mormânt de o mulţime de desenteri. Bampfield a scris de asemenea două cărţi în apărarea sabatului. Fratele său, Thomas care fusese un vorbitor în unul din parlamentele lui Cromwel, a scris şi el în favoarea Sabatului biblic, fapt pentru care a fost aruncat în închisoarea din Ilchester.

Un alt predicator proeminent al sabatiştilor a fost John James care a fost arestat în timp ce predica şi acuzat pe nedrept că a vorbit contra regelui (Charles II). Era un om de o profundă pietate şi sinceritate. În timpul judecăţii şi întemniţării, a trezit simpatia multora, care au încercat zadarnic să obţină graţierea sa. Soţia sa a cerut regelui să considere nevinovăţia lui şi să ofere iertarea. Dar sentinţa de moarte fusese deja pronunţată, iar regele nu voia să dea înapoi. De două ori a încercat doamna James să obţină graţierea, dar a fost respinsă în mod batjocoritor. În ziua execuţiei, de pe eşafod, pastorul James s-a adresat publicului într-o manieră nobilă şi afectuoasă. După această ultimă predică, a îngenuncheat mulţumind lui Dumnezeu pentru legământul său şi rugându-se pentru martorii falşi, pentru călău, pentru poporul lui Dumnezeu, pentru îndepărtarea dezbinărilor, pentru venirea lui Christos, pentru spectatori şi în fine, pentru sine însuşi. Călăul i-a zis: „Domnul să-ţi primească sufletul", la care el a replicat: „Mulţumesc!" Şi după ce a mulţumit şerifului pentru amabilitatea sa, a rostit: „Tată, în mâinile Tale îmi încredinţez duhul!" A fost spânzurat şi după aceea i-a fost smulsă inima din piept şi arsă. Incredibil, ca în jertfele aztecilor. Bucăţi din el au fost fixate la porţile cetăţii, iar capul i-a fost înălţat la White Chapel, în faţa aleii unde se afla casa de adunare a sabatiştilor.

Pe atunci existau 11 comunităţi sabatiste în Anglia. Baptiştii sabatişti au început să-şi desfăşoare doctrina şi în America, la început ca membri ai baptiştilor de ziua întâi. Ei era toleranţi faţă de duminicalişti dar susţineau şi trăiau cu toată seriozitatea Sabatul lui Christos. Deşi doreau să rămână acolo membrii ai biserici baptiste, după o controversă de mai mulţi ani au fost siliţi să se separe de ceilalţi baptişti. Astăzi sunt 60 de comunităţi, cu vreo 6.000 de membri în America şi s-au răspândit în mai multe ţări pe toate continentele. Evident, nu reprezintă un număr însemnat.

În Anglia, comunităţile s-au împuţinat. Această stare de lucruri nu se datorează persecuţiei şi nici altor cauze obişnuite, ci faptului că, în timp ce baptiştii sabatişti au fost buni apărători ai doctrinei Sabatului, nu au susţinut la fel de bine prin practica lor sfinţenia poruncii a patra, în aceeaşi măsură ca şi celelalte porunci. Ei au sperat să câştige de partea Sabatului pe

alţii, coborând standardul sfinţirii Sabatului şi adaptându-l la mentalitatea duminicalistă în care „ziua Domnului” se deosebeşte de celelalte, numai prin faptul că este zi de cult. Pastorii sabatişti păstoreau adesea şi comunităţi duminicaliste, uneori având sub supraveghere numai baptişti duminicalişti, încât pentru a-şi păstra popularitatea şi postul, au început să susţină că deşi Sabatul trebuie păzit, totuşi păzirea duminicii în locul Sabatului nu ar fi un păcat. Când o poruncă divină atât de nepopulară este apărată cu astfel de argumente, nu este de mirare că are atât de puţină aderenţă. În timp ce adventiştii de ziua a şaptea (apăruţi mai târziu, în 1844) sunt astăzi (1988) aproape 20 de milioane, dintre care 6 milioane botezaţi, baptiştii de ziua a şaptea sunt de douăzeci de ori mai puţini, deşi sunt mai vechi cu două sute de ani şi au principii mai laxe.

În acest timp, o nouă mişcare de redeşteptare religioasă a apărut în Germania, ca reacţie faţă de dogmatismul sec şi controversialismul dogmatic al luteranilor. Curentul acesta care a înviorat spiritul amorţit al aşa-zişilor protestanţi a fost început de predicatorul şi teologul luteran Jacob Spener. El ajunsese să se întrebe pe drept cuvânt: La ce foloseşte ortodoxia, corectitudinea doctrinală, dacă ea nu se manifestă într-o viaţă evlavioasă? El cerea ca dogmele că lucreze nu numai asupra raţiunii, ci şi asupra afectelor, asupra voinţei şi acţiunii. În 1675 el a expus aceste idei în faimoasa lui carte *Iia desideria* (Dorinţe pioase), titlu care de atunci a devenit o etichetă pentru orice intenţii bune dat irealizabile. Însuşi Spencer îşi dădea seama că dorinţele sale nu sunt realizabile în toată Biserica dar milita pentru realizarea lor în cei ce le acceptă. Din 1670 el a înfiinţat anumite întâlniri pentru rugăciune şi studiukl Bibliei, numite Collegia Pietatis. El nu dorea să înfiinţeze o Biserică de sfinţi paralelă cu Biserica de stat, ci o Ecclesiola in Ecclesia (Bisericuţă în Biserică). Luteranii riguroşi s-au scandalizat repede , acuzându-l că pietismul acesta duce la sfinţirea prin fapte şi la o întoarcere la catolicism. Ei i-au numit pe adepţii lui Spener „pietişti”, care avea pentru ei sensul de „bigoţi afectaţi”. Totuşi pietismul a câştigat tot mai mulţi teologi şi s-a dezlănţuit o controversă vehementă între pietişti şi luteranii ortodocşii. De la 1690 universităţile din Eittemberg, Leipzig şi Jena i-au exclus pe pietişti. Însă Frederick I al Prusiei i-a favorizat şi a înfiinţat în 1694 o universitate pietistă în Halle, care a devenit fortăreaţa acestei mişcări unde a întemeiat şi Francke vestitul său orfelinat.

În urma studiului biblic promovat de Franke şi Spener s-a dezvoltat o nouă ramură de sabatarieni dintre pietişti. Unii dintre aceştia s-au aşezat în Pensylvania, unde se stabiliseră quakerii, la invitaţia lui William Penn. Ei formau o aşezarea numită Comuna „Femeii din Pustie”, cu aluzie la Apoc. 12, şi au fost un timp în părtăşie cu unii baptişti de ziua a şaptea. Însă după 1700 comunitatea s-a dizolvat.

Deşi pietismul nu a rezolvat problema Sabatului, el a arătat calea creştinismului celor şase zile destul de clar. Influenţat de scrieri puritane, Spener a susţinut cumpătarea în mâncare şi băutură modestia în îmbrăcăminte, lepădarea teatrului, a dansului , a jocului de cărţi, pe care luteranismul contemporan le vedea drept lucruri indiferente (adiafora). Spener s-a interesat de educarea tineretului şi urmărind o mai mare familiarizare a oamenilor cu Biblia, a subminat autoritatea crezurilor stabilite. Dintre pietişti, învăţatul Arnod, comparând scrierile vechilor „eretici” cu Biblia, a ajuns la concluzia că există mai mult adevăr la „eretici” decât la cei ce s-au considerat ortodocşi. El a făcut mult pentru reabilitarea ereticilor medievali.

Tot pe vremea aceea, Biserica Rusă era în fierbere din pricina aşa-numitului „rascol”, o mare schismă care avusese loc de la 1667 în urma încercărilor patriarhului Nikon de a corecta vechile cărţi rituale ortodoxe ce conţineau o serie de greşeli datorate ignoranţei. Aceste greşeli faţă de ortodoxia ecumenică răsăriteană proveneau din timpul dominaţiei mongole în cursul căreia chiar ierarhia căzuse într-o mare ignoranţă. Pe la 1516 grecul Maxim, la invitaţia ruşilor, a venit de la muntele Athos pentru a efectua corectări; dar corectările lui au părut ruşilor drept erezii, astfel încât a fost aruncat în temniţă unde a şi murit. Vechile denaturări erau

atât de împământenite, încât o imensă parte a ierarhiei şi poporul în general, le credea corecte. Această lecţie istorică ne învaţă că greşelile care au devenit norme şi dogme în creştinătate, care au devenit „sfântă tradiţie" sunt foarte greu de îndepărtat, iar când ierarhia le consfinţeşte, nici nu mai pot fi înlăturate decât prin focul revenirii lui Christos.

s-au făcut corecturi, apoi corecturi ale corecturilor, corectorii mai vechi manifestând opoziţie faţă de corectorii noi, radicali. În fine, sinodul l-a destituit pe patriarhul corector Nikon dar a confirmat „reforma" sa, anatemizând pe cei ce nu o vor primi. Partizanii vechilor rituri au declarat sinodul şi Biserica rusă ca fiind apostaziate, şi s-au separat. „Principiile" lor vechi la care ţineau nu erau însă nici principii ortodoxe de bază şi nici elemente biblice. Ei pretindeau să se facă cruce cu două degete, nu cu trei. Cântul „Aleluia" să fie citit şi cântat de două ori, nu de trei ori. În formula Crezului să se zică: „ŞI întru Duhul Sfânt adevăratul Domn", nu „întru Duhul Sfânt Domnul"; crucea să fie cu trei lemne în curmeziş, nu cu unul; numele lui Iisus să se scrie cu un singur I – nu cu „IIisus"; liturghia să se facă cu 7 bobiţe de prescuri, nu cu 5; la înconjurarea Bisericii credincioşii să meargă în sensul soarelui, nu contra lui; icoanele să se picteze după stilul tradiţional, iar barba să nu se radă căci este păcat de moarte.

Toate aceste nimicuri care amintesc de motivele de separare dintre răsăriteni şi apuseni sunt de fapt mult mai neînsemnate decât acelea. Cu un fanatism propriu ignoranţei rascolnicii (numiţi şi vechi ritualişti – staroebreadiţi) au conceput revolte armate împotriva Bisericii şi statului rus. Fiind persecutaţi cu asprime pentru acesta, ei au devenit fanatici şi mai îndârjiţi, unii declarând că Biserica şi statul rus sunt comunitatea lui Antihristos, şi au luat apoi poziţii asemănătoare cu unele secte neoprotestante; refuzau jurământul şi serviciul militar, nu aveau nici o legătură cu instituţiile a statului socotindu-le născociri al Satanei şi în general condamnau toate noutăţile – din fericire noutăţi condamnabile ca tabacul, cafeaua, ceaiul chiar şi dansul. Unii au ajuns la tendinţe ascetice, lăsându-se arşi şi castrându-se sau înfometându-se. în final, unii dintre ei au deviat şi de la doctrina ortodoxă. Fugind de persecuţii au trecut în Moldova, Muntenia, Turcia, Prusia, Polonia, Bucovina, unde sunt cunoscuţi ca lipoveni.

Rascolul rusesc este însă important nu numai pentru că ne serveşte o lecţie istorică, ci şi pentru că din această controversă unii s-au alipit vechilor „secte" ruseşti sau au căzut sub influenţa evanghelizării protestante. De la 1690 Rascolul s-a dezbinat în două ramuri: Popovşcina (Popiştii) şi Bezpopovscina (Nepopiştii), ambele ramuri având mai multe milioane de adepţi, mai ales cei fără popi. Rascolnicii popişti s-au divizat în mai multe grupări eretice:

- Avacumovţii (Onofiievţii), care credeau într-o Dumnezeire de patru persoane şi aprobau arderea de sine;
- Cernobolţii care erau contra jurământului armatei, a bărbieritului şi a paşapoartelor;
- Dositeovţii, care credeau că Dumnezeu este o singură persoană;
- Suslovţii, care acceptau numai botezul pruncilor prin cufundare, nu prin turnare.

La aceştia s-au adăugat mai târziu şi alţii. Dintre popişti provin şi lipovenii noştri din Bucovina, Moldova etc. Nepopiştii constituiau şi ei o diversitate de secte, unele sălbatice, altele cu caracter protestant, asemănătoare prin faptul că lepădau definitiv sistemul preoţesc ortodox. În acest context, vechile secte ruseşti (bogomilii, strigolnicii, subotniki – sâmbetiştii, antitrinitarienii) au avut un teren de propagandă mai acceptabil. Nepopiştii s-au împărţit şi ei în două grupuri principale sau mai corect în trei, fiecare compusă din mai multe secte, care sunt acuzate de asemenea ciudăţenii, încât este dificil de ştiut adevărata lor credinţă. Prima categorie de nepopişti sunt cei ce păstrau încă vechile dogme ortodoxe, în timp ce a doua

categorie este formată din secte care lepădau dogmele ortodoxe. A treia categorie o constituiau sectele de tip evanghelic, asemănătoare neoprotestanţilor.

- Pomereanii şi vigovţii – se fereau de ortodocşi ca de necuraţi.
- Teodosievţii refuzau să se roage pentru împărat şi considerau viaţa conjugală ca lucru necurat.
- Filipovţii slăveau arderea de sine ca fiind botezul cu foc şi moartea prin foame ca fiind moarte de martir.
- Peregrinii (begunii, sapeloki) - fugeau de autoritatea legitimă ca de Antihrist prin păduri şi pustii şi-i rebotezau pe ce veneau la ei.
- Adamantovţii - respingeau fanatismul celorlalţi dar se fereau de poduri de piatră, de bani şi de paşapoarte.
- Nietovţii (spasovţii), adepţii ţăranului Kosma, susţineau că nu mai există pe pământ o instituţie de mântuire şi îi va mântui direct Mântuitorul Christos.
- Samokreşcenţii – se botezau singuri, fiecare la rândul lui, când intrau în grupare.
- Hristovţii – imitau grupa celor 12 apostoli, condusă de unul care ţinea loc de Christos şi care primea închinare.
- Akuliniştii – se numeau fraţi şi surori, şi duceau o viaţă desfrânată (o sectă de acest fel fuseseră „spiritualii”, germani medievali, nişte antinomieni, numiţi şi şvestrioni.
- Ştefanovţii - respingeau sacramentul căsătoriei şi expuneau pe noii-născuţi ca jertfă de împăcare, pentru a fi mâncaţi de fiare, ceea ce este greu de crezut. Este mai probabil o invenţie pusă în circulaţie de popi.
- Razinovţii – aşteptau cu gura deschisă în Biserică, în joia mare, pentru a fi împărtăşiţi de un înger nevăzut.
- Padreşetniki – primeau ca împărtăşire struguri, împărtăşiţi lor de către o fecioară care purta pe cap un ciur plin de struguri, în timp ce rostea o formulă ortodoxă liturgică.
- Potemţii – preferau să se boteze şi să se roage pe întuneric, ceea ce poate să fi fost o măsură de precauţie.
- Serednikii – au început să sărbătorească ziua de miercuri, fiindcă după calculul lor, duminica ar cădea miercuri.
- Cislenikii – pe de altă parte, susţineau că adevărata zi a Domnului ar fi joia şi că păcatul ar fi primul pas necesar spre mântuire.

Unii dintre aceştia au apărut mult mai târziu, în sec. XVIII sau XIX.

Rascolul, cu toate ciudăţeniile sale, a dat pe faţă roadele unei biserici care alimentase de veacuri tradiţia superstiţiei, ignoranţei şi intoleranţei. Totodată a dovedit că adevărul nu se găseşte în popi sau în afara popilor, ci numai în Scriptură care era atât de necunoscută între ruşi şi a cărei lipsă a determinat pe sărmanii oameni sălbăticiţi şi abrutizaţi de ţarism să inventeze alte superstiţii în locul celor tradiţionale sau pe lângă ele, pentru a-şi potoli dorul de mântuire, de viaţă.

În acest timp, (1682) quakerii, urmaşii lui George Fox fugiţi în America, au fost colonizaţi de căpetenia lor, William Penn, care a dobândit un teritoriu ce va deveni stat sub numele de Pennsylvania, după 1689, ei au obţinut libertatea de conştiinţă şi s-au putut înmulţi şi în Anglia, Scoţia, şi Irlanda, însă majoritatea sunt în America. Unii dintre ei, devenind mai moderaţi, au fost numiţi „umezi”, spre deosebire de rigorişti care au fost numiţi „uscaţi”. În fine, cei ce acceptau serviciul militar au fost numiţi liberi sau combatanţi. În general numărul lor a scăzut.

În timp ce baptiştii au căpătat toleranţă în 1689 în Anglia, Scoţia şi Irlanda, hughenoţii continuau să fie persecutaţi crunt în Franţa, iar valdenzii era decimaţi de armatele trimise împotriva lor. Masacrarea valdenzilor din 1655 şi 1685 a trezit indignarea protestanţilor. Oliver Cromwel a ordonat zi de post şi doliu, a strâns fonduri pentru cei nenorociţi şi a mustrat pe

suveranii catolici care n-au făcut nimic pentru a opri ceastă tragedie. John Milton, poetul baptist englez, a scris cu această ocazie o poezie cu aluzii la Apoc. 6,9-11.

În 1682 regele Franţei şi clerul francez au dat o declaraţie care afirma o anumită independenţă a clerului faţă de Roma. Nu era vorba de independenţă spirituală, ci supunerea faţă de rege în probleme civile. Politica antiprotestantă a Franţei a dus la slăbirea ei economică în timp ce America şi statele care au primit pe refugiaţi, s-au dezvoltat într-un ritm superior.

Alexander al VIII-lea (1689-1691)

Un bătrân ramolit. Se grăbea să-şi îmbogăţească nepoţii. Dându-şi seama că nu are prea mult de trăit, zicea: „Este ora 23 şi jumătate; să ne grăbim!" Făcând aluzie la nepotismul său, un învăţat francez a spus că ar fi fost mai bine ca Biserica să fie nepoata acestui papă decât fiica sa. A condamnat pe galicani (catolici francezi care doreau autonomie) lansând şi o bulă dispreţuitoare. A murit apoi după câteva luni.

Asemenea acestui papă, Papalitatea se apropia de ultimele ei zile de dominaţie temporală. În ţările Europei tendinţele naţionale şi statele evoluate în sens centrifug faţă de Roma, iar în zona balcanică se manifestau tendinţe de scuturare a jugului otoman.

Inocenţius al XII-lea (1691-1700)

A fost unul dintre cei mai buni papi. Pontif paşnic şi virtuos. Nu a ordonat toleranţă pentru necatolici, nici n-a luat măsuri deosebite pentru popularitatea Bibliei, însă a luat măsuri pentru desfiinţarea nepotismului, dând o bulă pe care toţi cardinali au trebuit să jure că o vor respecta. S-a ocupat de ajutorarea săracilor, a fost un protector al artelor şi comerţului. S-a împăcat cu clerul francez.

Odată cu acest papă secolului XVII trecea, un secol care a îmbogăţit lumea cu oameni de seamă ai culturii laice şi religioase. Afară de cei amintişi mai sus, cei mai cunoscuţi dintre ultima parte a secolului au fot: Robert Boyle (savant englez, fizician, chimist şi filozof credincios), Christian Huyghens (matematician, fizician şi astronom olandez credincios), Isaac Newton (cel mai mare savant englez, părintele fizicii moderne, credincios unitarian şi cercetător al profeţiilor şi cronologiei biblice), G.W. Leibnitz (mare savant gernam, filozof credincios, matematician, jurist şi politician), Jakob Bernouli (matematician elveţian), Edmund Halley, mare astronom englez), Malebranche (filozof idealist francez), Olaus Roemer (astronom danez), Leeuwenhock (mare naturalist olandez). În direcţiile înstrăinării de Biblie s-au evidenţiat: Baruch Spinoza (filozof panteist evreu-olandez, cu tendinţe materialiste), John Locke (filozof deist englez), Pierre Bayle (filozof sceptic francez). Direcţia deschisă de aceştia din urmă va fi lărgită în secolul următor şi va inunda lumea după Revoluţia franceză.

Clement al XI-lea (1700-1721)

Papă iezuit şi protector al iezuiţilor, de aceea a şi domnit mult. Dar domnia sa a fost în acelaşi timp tristă şi lugubră fiindcă şi ei îl protejau. L-a canonizat pe Pius V care fusese mare inchizitor înainte de a fi papă. Ca papă iezuit a fost mare vrăjmaş la janseniştilor, proclamând împotriva lor bula *Unigenitus Dei*.

s-a amestecat în conflictul dintre Filip al V-lea şi Ludovic al XIV-lea pentru tronul Spaniei. A vrut să dicteze asemenea papilor medievali dar n-a reuşit. Era şiret şi disimulat în probleme politice.

A intrat în conflict cu regele Siciliei, urmărind desfiinţarea tribunalului sicilian, care obişnuia să se pronunţe în probleme Bisericeşti. Dar regele Siciliei n-a renunţat la această prerogativă şi în final numai moartea papei a rezolvat conflictul.

Papa Clement XI a fost un pontif lacom şi suspicios. A îndrăznit să declare, după atâtea schimbări în lume, că regii domnesc numai cu aprobarea sa. A lansat o bulă care înnoia interdicţia citirii Bibliei în limba poporului. A ştiut să tragă mari profituri din dispense.

Clerul catolic este peste tot corupt şi unitatea catolică era doar în teorie. Fiilor li se impunea adesea tunsura călugărească şi fiicele erau aruncate în mănăstiri. Voturile monastice rupeau legăturile de familie. Iezuiţii erau atotputernici. În Franţa, domnia lui Ludovic al XIV-lea despot luminat, nu adusese nici o uşurare soartei hughenoţilor. Armatele de dragoni îi vânau ca pe fiare. Deseori erau junghiaţi fără milă bărbaţi, femei, copii, bătrâni, chiar în locuinţele lor unde erau găsiţi adunaţi, în pustietăţile munţilor. Aceste scene nu erau mărturia unui veac întunecat, totuşi pe vremea lui Ludovic al XIV-lea se cultiva ştiinţa, înflorea literatura, teologii de la curte şi din capitală erau oameni învăţaţi şi elocvenţi cu renume de virtuoşi…

În timpul acesta a apărut în Rusia secta duhoborţilor (spiritualilor), foarte semănătoare cu quakerii. Ca şi aceia refuzau jurământul şi serviciul militar, dar se distingeau prin hărnicie, simplitate şi austeritate. Credeau într-o luminare interioară, dispreţuiau preoţia şi tainele Bisericeşti. Dar în plus au adoptat cu timpul concepţia unitariană şi alte heterodoxii. Cei mai mulţi au fost deportaţi în Crimeea şi Transcaucazia în secolul următor de unde quakerii britanici i-au mutat în Canada şi Cipru.

Inocenţius al XIII-lea (1721-1724)

Cardinalul Viterico. Se spune că a fost un papă generos şi foarte meticulos. Voia să facă binele dar nu ştia cum să-l facă. Compania iezuită atotputernică şi atotprezentă îl ţinea sub observaţie.

A conferit lui Carol al VI-lea de Habsbug învestitura regatului de Neapole. Încă din 1705 Italia suferea iarăşi din cauza războiului. Francezii invadaseră nordul Italiei ca să fie înfrânţi de Eugeniu de Savoia în anul următor. Armatele austro-savoieze au ocupat Milano, apoi trupele imperiale au intrat în Neapole în 1707. În 1713 s-a încheiat pacea de la Utrecht; Savoia primea Sicilia pe care în 1720 o schimbă cu Austria pentru Sardinia, iar Austria ia Milano, ducatul Mantova, Neapole şi posesiuni spaniole din Toscana. Astfel în 1713 se sfârşeşte hegemonia Franţei în Europa şi începea dominaţia austriacă în Italia. Prin această alianţă cu Imperiul Austriac, Papalitatea urmărea să-şi prelungească dominaţia politică în Europa.

Referitor la ameninţarea iezuită, Inocenţiu XIII a avut timp doar să interzică primirea de noi adepţi în rândurile acestui ordin. Mai mult n-a putut face; otrava l-a oprit de a merge mai departe.

Benedictus al XIII-lea (1724-1730)

Un dominican care a trăit sub teroarea iezuiţilor, ca şi pontiful precedent. Nu s-a distins prin răutăţi dar nici n-a fost în stare să oprească valurile de teroare şi falsitate. Sub influenţa iezuiţilor, papa Benedict l-a canonizat ca sfânt pe Grigore al VII-lea (Hildebrand), campionul absolutismului papal în politică şi dogmatică. Iezuiţii au fost principalii supoe5teri ai supremaţiei papale şi intenţia lor neabătută era de a duce Papalitatea la vechea poziţie din sec. XI-XIII.

Este interesant că papii erau deosebit de puternici când voiau să facă rău şi neputincioşi când voiau să facă ceva cu adevărat bun.

În acest timp, comuna baptist-sabatistă germană din localitatea Vissahickon-Pennsylvania („Comuna femeii din pustie”) se dezvoltase după 1700. Dar în 1720 a sosit în America germanul Conrad Beissel şi auzind că nu mai exista comunitatea sabatistă germană, după ce s-a întâlnit cu câţiva membrii ai ei, s-a dus spre vest în comitatul Lancester fondând acolo o aşezare. În 1726 a vizitat comunitatea sabatistă din Boemia Manor şi pe baptiştii sabatarieni din Rhode Island, devenind el însuşi sabatarian. În 1725 a început să conducă la Contestoga, o

comunitate baptistă nou organizată lângă casa sa. Pe timpul lui Beissel şi al „fratelui Lamech" care era secretarul şi cronicarul comunităţii, chestiunea sabatului a fost făcută proeminentă. Dar în 1728 s-a produs schisma. Se pare că baptiştii duminicalişti şi baptiştii sabatişti n-au putut face casă bună împreună, aşa încât Beissel a format după aceea o Biserică sabatariană independentă. Imediat a publicat o scriere apologetică asupra sabatului intitulată în greaca veche, după exprimarea lui Pavel *mysterion anomias* (taina fărădelegii), făcând aluzie la legătura dintre profeţia despre „omul fărădelegii" şi 2 Tes. Cap. 2 şi schimbarea Sabatului legii (vezi Dan. 7,25).

În 1732 s-a fondat un grup comunal, un fel de mănăstire de baptişti sabatişti germani care trăiau în stil comunist, precum hutteriţii din Europa şi erau separaţi pe sexe. Comuna aceasta a purtat numele de Efrata. Apoi lucrarea acesta a crescut şi după ce a început să decadă din cauza acestui sistem prea îngust de celibat şi comunalism, a fost reînviată şi înviorată de alţi imigranţi astfel încât sabatiştii germani au supravieţuit până în sec. al XX-lea când au scăzut la cam 100 de membri.

Spre deosebire de baptiştii sabatişti englezi, sabatiştii germani practicau spălarea picioarelor la Cină, ungerea bolnavilor, binecuvântarea copiilor, o altă formă a cufundării la botez.

Labatiştii de la care şi-au luat Beissel modelul comunalist sunt adepţii lui Labatic, un fost iezuit francez care întemeiase un fel de comunităţi comuniste în Ţările de Jos şi Germania.

În acest timp unitarianismul (sociniansimul) câştiga din nou teren. Arminienii olandezi au fost atraşi spre acest raţionalism creştin şi prin intermediul lor, ideile reacţionaliste începuseră să circule în bisericile calvine şi între anglicani. Acesta a dat naştere la o reacţie antiarminiană şi anti-intelectuală între calviniştii de pe continent şi din Scoţia. Protestanţii nu găsiseră echilibru dintre credinţă şi raţiune. Pe unii credinţa îi făcea superstiţioşi şi dogmatici pentru că se temeau să dea un loc mai de cinste raţiunii, în timp ce alţii, mai intelectualişti, tindeau să aşeze raţiunea deasupra revelaţiei biblice, încurajând tendinţele anticreştine care au început să se dezvolte în acest secol, nu din mintea oamenilor de ştiinţă, ci din gândirea unor filozofi. Ca reacţie faţă de religionismul dogmatic şi intolerant, iluminismul acestui secol pune mai presus de orice raţiunea, morala şi umanismul. Biblia este încă menţinută, religia este încă la loc de cinste dar noua teologie (neopogia) deprinde tot mai mult de filozofie, de raţionalism. Aceasta a încurajat răspândirea deismului în Anglia şi pe continent. În numele raţiunii umane, care începuse să se îngâmfe în sentimentul perfecţiunii, iluminismul aducea cu sine noi valuri de întuneric, pe care cultura şi civilizaţia modernă le vor transporta tot mai departe. Dezvoltarea ştiinţei nu a adus în mod nemijlocit la concluzia anticreştină, ci filozofia a fost aceea care s-a folosit de succesul ştiinţei (mai mult decât de datele ei) pentru a da mai mult credit raţiunii necredincioase decât raţiunii credinciose.

În acest veac în care era atâta nevoie de înviorare evanghelică pentru înnoirea speranţei, au apărut doi oameni de o considerabilă valoare creştină: Zinzendorf şi Wesley.

Nikolas Ludwing von Zinzendorf (contele de Zinzendorf) a fost fiul unui ministru al curţii electorului de Saxonia şi bun prieten cu Spener. Murind tatăl său la scurt timp după ce s-a născut, mama s-a căsătorit iar băiatul a fost crescut solitar introspectiv de către bunica sa, baroneasă pietistă, Henrieta, Catherine von Gersdorf. Din copilărie Ludwing a fost marcat de dorinţa pe care i-a inspirat-o educaţia pietistă, de a se devota pasionat lui Christos. A studiat la Halle între 10-17 ani la şcoala pietistă a lui Francks, apoi timp de trei ani a studiat dreptul la Wittemberg, fortăreaţa ortodoxiei luterane. Deşi era un pietist decis, experienţele de la Wittemberg l-au apropiat mai mult de luteranismul ortodox, tradiţional.

Un incident important în convertirea sa a fost întâlnirea cu un tablou al lui Domenico Fetti, reprezentându-L pe Mântuitorul încoronat cu spini şi purtând inscripţia: „Iată ce am făcut pentru tine! Dar ce ai făcut tu pentru Mine?"

După o lungă călătorie prin Olanda şi Franţa în care a discutat cu diverşi oameni distinşi şi nu s-a ruşinat să-şi mărturisească principiile sale pietiste cu claritate şi tact, trecând prin Castell s-a îndrăgostit de verişoara sa. Înţelegând că Henrik, conte de Reuss, este un solicitant mai favorizat, s-a resemnat înţelegând că aceasta este providenţa divină. În 1722 s-a căsătorit cu Dorothea, sora lui Henrik, la vârsta de 22 de ani. Ea i-a fost o bună soţie. La dorinţa rudelor, din 1721 a intrat în serviciul electorului de Saxonia. Totuşi el era mai interesat de „religia inimii" în special printre prietenii săi din Dresda şi între cei de pe domeniul său din Serthelsdor, unde îl numise ca pastor pe prietenul său, Johann Rothe.

Marea operă a vieţii lui Zinzerdorf a fost crearea unei comunităţi evanghelice misionare, după principiul lui Spener la care s-a afiliat afară de unii luterani pietişti şi calvini, fraţii moravi. Biserica valdenzo-husită a fraţilor moravi (Unitatea fraţilor) fusese mult persecutată în Boemia şi Moravia. Unii căutaseră refugiu în Polonia, alţii în Saxonia după 1722 (căci moravii vorbeau germana) sub conducerea tâmplarului Christian David. Ultimul episcop al moravilor fusese celebrul Jan Amos Gomenius, părintele pedagogiei moderne, care murise în 1670. Zinzendorf le-a permis fraţilor moravi să se aşeze pe domeniul său din Hutberg, lângă Bethelsdorf, în apropiere de Dresda şi să întemeieze un sat pe care ei l-au numit Herrnhut. Aici ei s-au adunat într-un număr considerabil, unindu-se cu mulţi pietişti germani şi alţi entuziaşti. La început contele Zinzerdorf, proprietarul moşiei, le dăduse puţină atenţie, mulţumindu-se cu faptul că le oferise refugiu. Dar prin 1727 a început să-i conducă spiritual, deoarece era nevoie de un conducător. Refugiaţii aveau tendinţe separatiste în timp ce comunitatea pietistă locală aparţinea legal Bisericii luterane, după modelul lui Spener.

Obiceiurile locale permiteau însă ca un sat organizat să aibă conducători proprii şi o organizaţie civilă. Astfel prin 1727 se aleg prezbiteri pentru conducerea civilă, iar Zinzendorf, ca domn al teriotoriului, avea în oarecare drept de conducere. Prezbiterii satului (parte din ei) au exercitat apoi funcţii eclesiastice în această comunitate. Astfel în 1727 este anul renaşterii Bisericii morave într-un cadru pietist. Cele trei confesiuni unite astfel (luterani, calvinişti şi moravi) în spirit pietist, îşi menţineau fiecare confesiunea de credinţă, accentuând ceea ce era comun. Astfel a devenit proeminentă teologia crucii, a răscumpărării prin sângele Mielului şi accentul acesta a dat naştere la o imnologie şi cult specific. Totodată această organizaţie civilă şi religioasă se ocupa de viaţa personală a fiecărui membru. Tinerii au fost separaţi de viaţa obişnuită de familie; copii erau luaţi de la părinţii lor după maniera orfelinatului de la Halle şi Biserica avea un cuvânt greu în alegerea partenerilor pentru căsătorie.

Pentru idealul separării de lume, al disciplinei şi misionarismului, aceste măsuri şi s-au părut hernuhutienilor cele mai potrivite. Deşi astăzi putem să zâmbim sau chiar să ne indignăm în faţa unui asemenea control a vieţii personale, această comunitate a fost cea mai evlavioasă şi mai plină de spirit misionar din lumea protestantă.

Herrnhutinenii s-au identificat cu Biserica apocaliptică Filadelfia (Apoc. 3) dar n-au putut scăpa de tendinţele separatiste care existau. Mişcarea a trezit apoi opoziţia luteranilor rigorişti şi chiar a pietiştilor. Dar în ciuda opoziţiei şi a unor divergenţe interne, trăsătura „ecumenică" unionistă s-a păstrat datorită eforturilor lui Zinzendorf. În deceniile care au urmat, influenţa acestei comunităţi va fi tot mai strălucitoare şi mai îndepărtată.

Charles Wesley a fost contemporan, cu trei ani mai tânăr decât Zinzendorf. Împreună cu fratele său. John Wesley, şi cu George Whitefield, el a fost întemeietorul mişcării metodiste din Anglia şi America, lucrare ce avea să fie şi mai largă decât a lui Zinzendorf.

Asemenea pietismului german, începuse şi în Anglia o mişcare pietistă încă de pe la 1678. Un grup de tineri anglicani se adunau pentru rugăciune, studiu, cultivarea devoţiunii, comuniune frecventă, ajutorarea săracilor (soldaţilor, marinarilor, prizonierilor) şi încurajarea predicării. Pe la 1700 existau circa 100 de asemenea grupări în cadrul Bisericii oficiale din Londra, afară de alte părţi din Anglia şi Irlanda. Una dintre aceste grupări fusese formată la Epworth în 1702 de către tatăl Samuel Wesley. Mama, Susanna Wesley, era o femeie pe cât

de cultă, pe atât de virtuoasă şi imaginea ei ca educatoare a copiilor ei a rămas ca un model de mamă şi ca o sfântă protestantă.

După cum pietiştii erau priviţi în Germania ca nişte fanatici, tot astfel erau privite şi societăţile acestea engleze de către ceilalţi anglicani. Era în opoziţie creştinismul teoretic şi creştinismul practic, ritualismul mulţumit cu viaţa lumească şi religia inimii despărţită de lume. Nu era de fapt nimic nou. Fiecare generaţie şi fiecare Biserică îşi are laodiceanismul şi pietismul ei. De la 1710 însă şi aceste societăţi religioase engleze începuseră să decadă şi era nevoie şi aici de un Zinzendorf. În 1729, Charles Wesley a înfiinţat o astfel de asociaţie pietistă studenţească la Oxford, pe când era student, cu scopul de a trezi în sine şi în alţii o adevărată viaţă spirituală şi morală, prin cunoaşterea propriei păcătoşenii şi prin experimentarea unei adevărate renaşteri. Dar căpetenia şi sufletul acestei societăţi a devenit John Wesley, fratele său mai mare. Această grupare a fost numită în batjocură „metodistă", (deoarece căutau sfinţirea aplicând o anumită disciplină) sau „clubul sfânt".

John Wesley, devenit preot anglican, intenţiona să însufleţească Biserica în experienţa renaşterii şi sfinţirii. Dar deocamdată el însuşi se simţea sec, lipsit de viaţă deşi îşi îndeplinea cu cea mai mare scrupulozitate şi putere de muncă datoriile de preot, deşi împreună cu ceilalţi „metodişti" avea intervale de timp regulate de rugăciune, post şi comuniune. Înviorarea sa avea să vină mai târziu, sub influenţa moraviană şi luterană.

Până la apariţia herrnhutienilor şi metodiştilor, misionarismul creştin era aproape mort la protestanţi. Abia reuşeau să câştige dintre catolici, mai puţin dintre ortodocşii. Uneori protestanţii erau readuşi la catolicism iar diversele curente de înnoire sau restabilire a unor aspecte ale creştinismului abia au stârnit interesul sau opoziţia celorlalţi protestanţi. Catolicismul făcea oarecare progrese între păgâni dar de la convertiţii iezuiţilor şi până la creştinism a rămas cale lungă. Nişte încercări modeste au existat totuşi din partea protestanţilor. Încă din sec al XVI-lea luteranii suedezi au fost trimişi ca misionari în Laponia de către regele Gustav Vasa, lucrare la care se raliaseră şi danezii şi norvegienii. În sec. Al XVIII-lea prezbiterienii americani au predicat cu zel indienilor americani, în special misionarul John Elliot care a predicat 44 de ani. Apoi s-a distins în cursul secolului al XVIII-lea familia Mayhew dintre care cinci generaţii până la 1803, s-au dedicat lucrării misionare printre aceste „piei roşii".

În India, olandezii au încercat să impună băştinaşilor botezul dar când au venit englezii, băştinaşii au lăsat repede forma de creştinism pe care o luaseră, pentru a se întoarce la păgânism. De pe la 1706 danezii au propagat creştinismul în coloniile lor din India, cu concursul misionarilor germani dintre care Ziegenbald, care a tradus Biblia într-o limbă indiană şi Schwartz care a predicat 50 de ani. Danezii şi norvegienii însă au avut mai mare succes în Groenlanda care era păgână, deşi prin sec. al XI-lea predicaseră acolo nişte catolici islandezi. Pe la 1721 pastorul Johann Egade şi fiul său, Paul, au predicat cu succes acolo. Dar toate aceste încercări însemnau prea puţin faţă de marea masă a protestanţilor.

Clement al XIV-lea (1730-1740)

În acest timp papa domnea numai cu numele în lumea romano-catolică. În realitate, cardinalii ţineau frânele şi iezuiţii dictau. În politica europeană Papalitatea are tot mai puţină putere. Totuşi pretenţiile papei nu încetau. Ca şi Inocenţiu XIII acest Clement nu uita care fusese rolul şi idealul papilor.

Benedictus al XIV-lea (1740-1758)

Lambertini, celebru cardinal de Bologna. Un om de lume, interesat de ştiinţă, literatură şi artă. Un papă simţit care a domnit fără nepotism, fără favoriţi, tolerant şi caritabil, fără tradiţionala trufie papală. Şi-a câştigat stima şi respectul întregii Europe şi totuşi n-a fost canonizat ca Hildebrand. Pe vremea sa, necatolicii ca şi catolicii puteau veni la Roma în siguranţă. A avut o domnie glorioasă deşi monotonă.

La instigaţia altora a condamnat pe francmasoni. Francmasoneria fusese la origine o asociaţie de meseriaşi de pe timpul Evului Mediu care, organizaţi în bresle, păstrau propriul secret profesional. Treptat acestea au devenit secretele oculte şi breslele au devenit ordine oculte. Lojile masonice din Anglia şi de pe continent funcţionau pretutindeni ca nişte asociaţii secrete subterane pentru care nu existau graniţe. Idealurile lor era în general anticreştine, revoluţionare, internaţionale şi asociaţiile lor ofereau şi siguranţă circulaţiei de idei condamnate de papism, între care şi concepţii teozofice sau chiar ateiste.

Secte anticreştine care rezidau în acest subteran erau: iluminaţii (fondaţi pe evreul Adam Weishaupt în 1676 şi care vor avea un rol important în atincreştinismul revoluţiei franceze), rosicrucienii (ordin ocult de tradiţie teozofică păgână, asemenea misterelor egiptene şi greco-romane, din care făcea astronomul William Lilly şi se zvonea că şi Francisc Bacon), precum şi alte mişcări asemănătoare, oculte şi umaniste. Chiar simplul fapt că francmasoneria era secretă organizată şi nu ştia de frontiere, era o ameninţare pentru Biserica romană. De acea Papalitatea s-a opus întotdeauna acestor „liber-constructori" car era gata de a ieşti din „adânc".

În politică Benedict XIV a fost prudent. A liberat Spania de impozitele forţate pe care trebuia să le trimită la Roma.

Între tip herrnhutienii lui Zinzendorf s-au dezvoltat ca o mişcare misionaristă de prima linie. În raport cu numărul lor, fraţii moravi au fost cei mai devotaţi misionari dintre toţi protestanţii. În urma unei vizite în Danemarca, Zinzendorf s-a întors entuziasmat de ideea misionară şi astfel a trimis în 1732 doi misionari în Indiile de Vest şi pe alţii în Groenlanda în anul următor. În 1735 a trimis în America (Georgia) o echipă bună condusă de Spangenberg. În acest tip titlul de episcop al moravienilor era moştenit de către Jabonsky, predicatorul curţii regale din Berlin, nepotul lui Comenius. Acesta a hirotonit ca episcop în 1735 pe Nitschmann, apoi din 1737 per Zinzendorf care a devenit astfel conducătorul legitim la moravienilor.

Mişcarea moraviană a lui Zinzendorf a dus la o înrăutăţire a relaţiilor cu curtea saxonă. Austriecii (catolici) se plângeau, fără prea mult temei, că Zinzendorf le ademeneşte supuşii. Plângerile au fost înnoite astfel încât în 1736 Zinzendorf a fost exilat din Saxonia. În exil, a găsit ocazie să predice la Ronneburg şi în provinciile baltice. În 1738 a călătorit în insulele Indiilor de Vest iar în 1741 îl aflăm la Londra unde lucrarea moraviană era în progres. În decembrie 1741 era la New York şi în ajunul Crăciunului a numit noua aşezare moraviană din Pennsylvania – Bethlem, oraş destinat să fie cartierul general al mişcării din America.

Şederea sa în America a fost foarte activă, făcând mari eforturi pentru a aduna pe germanii protestanţi într-o unitate spirituală „Biserica lui Dumnezeu în Duhul". Unul dintre aspectele mai puţin discutate ale personalităţii lui Zinzendorf este acela că el acceptase sabatul biblic încă din Europa şi ajuns în America a influenţat şi pe fraţii din Bethlem să adopte acest principiu vechi creştin. Ţineau sâmbăta şi duminica, aşa cum făcuseră cel puţin o parte dintre valdenzii moravi, unii dintre pietişti sau anabaptiştii sabatarieni despre care nu se poate ca el să nu fi ştiut.

În America Zinzendorf a organizat opt comunităţi morave şi a înfiinţat şcoli. Călătoria fusese făcută împreună cu superintendentul său, Peter Boehler. N 1743 contele s-a reîntors în Europa şi a trimis apoi pe Spangenberg, ca episcop al mişcării moraviene din America. Printre indienii americani a lucrat mai ales David Zeisberger. El a evanghelizat pe mulţi dintre creeks şi irokezi. Apoi au început misiuni în Surinam, Guyana, Egipt şi Africa de Sud şi din 1771 în Labrador. Locuri dificile care cereau răbdare şi devotament , trăsături caracteristice misionarismului moravian până în secolul nostru.

Deşi Zinzendorf nu iubea separarea, mişcarea sa se dezvolta inevitabil în direcţia separării de Biserica luterană, lucru care a fost recunoscut de guvern în 1742. În 1749 a fost recunoscută şi în Anglia ca veche Biserică protestantă episcopală. Totuşi Zinzendorf nu voia să părăsească ideea lui Spener de „Bisericuţă în Biserică". În urma negocierilor cu autorităţile

saxone, a fost rechemat din exil în 1747 după care moravienii au acceptat Confesiunea de la Augsburg şi în 1749 au fost recunoscuţi ca o parte a Bisericii de stat saxone, cu servicii speciale. Moravianismul a dezvoltat servicii divine frumoase, cu imnuri devoţionale care au rămas în patrimoniul muzicii protestante. Biserica moravă a rămas mică, pentru că ea nu căuta să atragă pe alţii în rândurile ei, ci mai degrabă să trezească bisericile de stat. Influenţa ei s-a răspândit mult, fiind o purtătoare principală a pietismului german şi al vechiului spirit misionar valdenz. Diverse societăţi religioase create sub auspicii morave au influenţat pe mulţi care au rămas membri în bisericile lor.

Pe când Zinzendorf era în exil, el şi alţi moravieni au dezvoltat unele particularităţi care au atras criticile altora şi pe care nu după mult timp moravienii le-au îndepărtat. Accentuarea contemplării jertfei lui Christos a fost deviată într-o direcţie morbidă, cu jocuri de cuvinte asupra sângelui şi rănilor. Acestea se manifestau în cult, încântări şi devoţiuni. Insistenţa lui Zinzedorf asupra faptului că creştinii trebuie să fie ca nişte copii a fost greşit aplicată în puerilităţi de exprimare sentimentalistă şi fantezistă. Ei numeau pe Dumnezeu „Papa" şi pe Duhul Sfânt „Mama", iar pe Iisus Îl numeau „Frăţiorul". Christos era considerat soţul de drept al fiecărei femei creştine în timp ce bărbatul era socotit un locţiitor (vicar) al lui Christos. Bizareriile acestea care pot fi înţelese totuşi în lumina preocupărilor lor pentru „religia inimii". Ele au fost încurajate de unii dintre moravienii din Europa şi de fiul său Christian Renatus. Culmea acestor manifestări mistice fanatice a fost între 1747-1749, perioadă pe care ei au numit-o „timpul cernerii". În mare măsură ei s-au corectat după aceea iar Zinzendorf însuşi a părăsit aceste lucruri.

Între anii 1749-1755 Zinzendorf a trăit mai mult în Anglia, proprietatea sa a fost cheltuită fără limite pentru Evanghelie şi acum era aproape falit. Dar cum era şi normal, datoriile sale au fost asumate de moravieni şi treptat plătite. Această nevoie a dus la o mai bună organizare şi contabilizare financiară pentru moravi. După ce soţia sa a murit, rămânând doar cu fiul său, Zinzendorf şi-a dedicat ultimii săi ani lucrării de pastoraţie. A murit la 9 mai 1760 la Herrnhut. Zinzendorf a fost omul care a putut spune ceea ce puţini au putut mărturisi: „Eu am o singură pasiune: El" ((Christos).

După moartea lui Zinzendorf, moravianismul a fost condus de Spangenberg care a făcut o lucrare mai puţin spectaculoasă dar foarte utilă şi cu mult bun simţ, evitând sentimentalismul, fără a părăsi însă devoţiunea şi misionarismul. Comunitatea s-a răspândit în toată Germania, Anglia, Olanda, Rusia, Ţările Baltice şi America. În a doua jumătate a secolului, când raţionalismul predomina în creştinătate, moravienii au făcut mult pentru păstrarea spiritului creştin, a credinţei şi moralităţii. Moravienii au predicat mai târziu şi între evrei, reuşind să creştineze o mică parte a evreilor din diverse ţări. în America însă au adus în rândurile creştinătăţii cam un milion de indieni.

Pentru John Wesley, fondatorul mişcării metodiste, a fost crucială întâlnirea cu moravianismul. Când în 1735 s-a dus în America să evanghelizeze pe indieni, ajungând în Georgia a fost întâmpinat de Spangenberg cu întrebarea: L-ai cunoscut pe Christos? Eşti sigur de mântuire? La care bietul preot anglican n-a putut răspunde. Totuşi a predicat unui public numeros în America, în timp ce era obsedat de gândul că el însuşi încă nu este un creştin convertit. Încă de când călătorise pe vapor către America, împreună cu fratele său Charles, a rămas uimit de liniştea plină de credinţă a unui grup de moravieni care călătoreau împreună cu ei, în mijlocul unei furtuni dezlănţuite. În America a locuit un timp cu moravienii şi a rămas impresionat de simplitatea cultului lor, în contrast cu formalismul rece al Bisericii anglicane pe care o slujea. Wesley avea impresia că se află la începuturile creştinismului, printre primii ucenici. La întoarcerea sa în Anglia, pastorul moravian Peter Boehler a fost acela care l-a convins de nevoia „credinţei prin care, singur, putem fi salvaţi".

Astfel Wesley a ajuns la o mai clară înţelegere a Bibliei. Şi în timp ce medita la aceste lucruri, înţelegând tot mai mult că trebuie să se bizuie pe meritele lui Christos nu pe faptele

sale, a avut loc experienţa sa interioară de la Aldergate, 24 mai 1738. Aceasta s-a petrecut în Londra, într-o comunitate moravă. În timp ce un laic citea prefaţa lui Luther la epistola către Romani, inima lui Wesley s-a încălzit de asigurarea marii iubiri mântuitoare. De aici înainte, Wesley a început să privească toată lumea ca fiind parohia sa. Şi pentru că Biserica Angliei nu a mai permis ca cei doi Wesley şi Whitefield să predice de la amvoanele ei, au început să predice sub cerul liber. Mii de oameni care numai cu numele era creştini au ajuns ca pe această cale să experimenteze adevărata convertire.

Wesley nu voia să creeze o nouă Biserică dar nici nu-i putea lăsa pe credincioşii săi pe seama Bisericii de stat care era aproape moartă. El a alcătuit astfel o Societatea metodistă în cadrul Bisericii engleze. La predicile lui Wesley şi ale lui Whitenfield veneau o imensitatea de oameni, uneori până la 20.000-30.000 de suflete. Anglia nu cunoscuse până atunci asemenea predicatori.

După ce au cutreierat Anglia, s-au dus în America predicând multă vreme şi căutând a trezi în oameni simţul păcătoşeniei şi nevoia de Mântuitorul. Ei au accentuat învăţătura îndreptăţirii numai prin credinţă, asigurarea interioară ca semn al împăcării şi faptele bune ca roade şi dovezi ale mântuirii. Metodismul a arătat clar locul legii morale în viaţa creştinului şi a subliniat importanţa sfinţirii vieţii. Fără a ţine seama de batjocorile ierarhiei anglicane, cei doi, Wesley şi Whitenfield, au adus la pocăinţă pe mulţi oameni decăzuţi. Succesul lor se vedea uneori în mod izbitor, subit şi impetuos, ceea ce ei numeau „erupţia harului divin". Spre deosebire de fraţii moravi care procedau mai lin, mai gradat, metodiştii urmăreau să cucerească sufletele dintr-odată. În privinţa disciplinei, au împrumutat multe de la moravi: gruparea membrilor după vârstă, sex şi stare civilă, pentru a fi instruiţi în studiul Bibliei pe clase.

În 1741 însă George Whitefield omul care îl încurajase pe Wesley să predice, a ales să se despartă de el, continuând un metodism diferit. Wesley adoptase concepţia arminiană că mântuirea este oferită liber tuturor, în timp ce Whitefield prefera doctrina calvinistă a predestinaţiei. În asociaţia lui Whitefield era proeminentă şi contesa de Huntington.

Wesley a călătorit peste 250.000 de mile în 50 de ani şi a ţinut peste 40.000 de predici. El a călătorit în Irlanda, Scoţia, Germania, şi Olanda, afară de toată Anglia şi America. A fost un mare organizator şi un evanghelist model care a influenţat şi trezit şi alte biserici protestante. Sub influenţa moraviană şi metodistă, alţi predicatori protestanţi au dat naştere unei noi faze evanghelice a marii redeşteptări. Revivalismul metodist a rămas de atunci ca notă dominantă a protestantismului american, deşi unele redeşteptări zgomotoase de mai târziu au fost mai mult emoţionaliste decât salvatoare şi transformatoare. Chiar în timpul predicilor lui Wesley aveau loc uneori manifestări populare de fanatism, emoţionalism, mişcări fals harismatice care promovau o sfinţenie falsă. Wesley nu a încurajat asemenea manifestări.

Marea redeşteptare evanghelică produsă de metodism a dezvoltat mult muzica Bisericească. S-au creat imnuri minunate care împreună cucele luterane, moraviene etc., formează moştenirea imnodică protestantă. În America metodismul a ajuns la mai multe zeci de milioane de membri şi a contribuit mult la convertirea şi civilizarea negrilor. Ei au rămas în continuare o mişcare misionaristă, trecând şi pe celelalte continente. Treptat metodismul s-a separat de anglicanism. Dar deşi împrumutase atâtea de la pietismul moravian, Wesley n-a făcut corp comun cu Zinzendorf din cauza unor nepotriviri doctrinale. Wesley avea oroare de antinomianism, de doctrina care, cel puţin teoretic sau verbal, dă la o parte Legea sau faptele. Wesley nu era un legalist căci înviorarea sa a venit tocmai din cunoaşterea experienţei îndreptăţirii prin credinţă. În schimb, doctrina moravienilor, de influenţă luterană, era uneori ambiguă şi accentua în mod nepotrivit credinţa pasivă, mistică şi efectuarea absolută a mântuirii în afară de om. Wesley se opunea refrenului „Crede numai" şi nu era de acord cu ideea moravienilor că Christos a înlăturat Legea, cu toate condiţiile şi datoriile. De asemenea, spre deosebire de moravieni care credeau în general că sfinţirea vine odată cu îndreptăţirea în mod deplin, Wesley vedea sfinţirea ca un proces de durata unei vieţi, care prin credinţa în meritele

şi puterea lui Christos, prin harul divin, transformă continuu viaţa în acord cu standardul Legii morale şi dând naştere la faptele credinţei.

Deşi Wesley n-a văzut valoarea Sabatului poruncii a patra, totuşi el a înţeles clar poziţia legii, credinţei şi harului în economia mântuirii. Ideile sale au influenţat de asemenea, pe mulţi baptişti sau alţi protestanţi de origine engleză. Mai târziu, însă metodismul, ca şi bisericile baptiste, s-a fracţionat în numeroase biserici şi din sânul său au ieşit curente noi cu mare influenţă în întreaga creştinătate, dar şi din nefericire, cu caracteristici fanatice, lipsite de spiritul originar.

În timpul acestor redeşteptări religioase atât de necesare, trebuie să ne aşteptăm ca şi diavolul însuşi să facă ceva. Afară de inchiziţie şi papism, afară de raţionalismul care aluneca uşor, dar sigur, către anticreştinism, afară de certurile „frăţeşti" impuse protestanţilor, afară de confuziile create pentru a nu accepta tot adevărul şi întreaga experienţă creştină pe care Christos a cumpărat-o pentru noi cu sângele Său, afară de înfumurarea filozofilor care au învăţat să creeze sau să distrugă lumi, activitatea misterioasă a Sabatului a pus în faţa oamenilor pe Emmanuel Swedenborg.

Swedenborg a fost un om de ştiinţă suedez, instruit în ştiinţe exacte, mineralogie şi filozofie, fiul unui episcop luteran. Din 1734 s-a dedicat studiului religiei, devenind fondatorul unui sistem teozofic care se pretinde a fi adevăratul creştinism. după 1743 a început să aibă experienţe supranaturale., i s-ar fi arătat Domnul la Londra pentru a-l iniţia în sensul spiritual (secret) al Scripturii, însărcinându-l să comunice şi altora doctrina aceasta. Aceste întâlniri cu spiritele pe care Swedenborg le considera îngeri, sa repetat adesea până la moartea sa. Activitatea şi experienţele sale s-au desfăşurat în Anglia. El susţinea că a primit sarcina să trezească şi să înnoiască creştinătatea adormită şi că această înnoire va începe din anul 1770. Doctrina sa era că într-adevăr sfintele taine şi Biblia era mijloace suficiente spre mântuire dar întrucât sistemul Bisericesc a deviat total, trebuie îndreptate nişte lucruri. Doctrina ispăşirii prin sângele Mântuitorului şi doctrina îndreptăţirii prin credinţă erau numite de el „blasfemii". Observăm astfel influenţa sacramentismului anglican şi catolic dar şi influenţa unitarianismului extrem. Swedenborg susţinea că răscumpărarea realizată de Christos constă în biruinţa asupra demonilor şi că a doua Sa venire este spirituală, invizibilă. Prin venirea Sa spirituală, El va inaugura Biserica Nou numită şi Noul Ierusalim, Ierusalimul ceresc.

Cu privire la Dumnezeu, Swedenborg susţinea vechiul monarhilism al sabelienilor, că Dumnezeu ar fi o singur persoană care se descopere în trei moduri în planul răscumpărării. Nu credea într-o înviere a trupurilor ci în nemurirea naturală a sufletelor care au o formă slăvită în cealaltă lume. Susţinea că de fapt îngerii sunt spiritele celor morţi, spiritele celor buni, în timp ce demonii sunt spiritele descarnate ale celor răi. Având în vederea comunicările sale cu „îngerii" (el credea că sunt îngeri buni) înţelegem astfel esenţa spiritistă a acestei doctrine. De altfel atât teozofii, cât şi spiritiştii îl consideră pe Swedenborg un precursor al lor.

A scris voluminoase lucrări teologice care au atras atenţia clerului luteran suedez. În 1771 Biserica a cercetat acest caz, dar n-a luat nici o măsură împotriva autorului. La moartea sa Swedenborg a primit împărtăşania de la un cleric protestant. A fost necăsătorit şi avea un program de activitate neobişnuit, lucrând şi dormind fără a ţine seama de zi şi noapte. Deseori cădea în transă zile întregi. Preocupările acestea „spirituale" îl făceau mai absent faţă de o viaţă de lux. A fost un om talentat, simplu şi amabil, ceea ce a atras adepţi, mai ales după moartea sa în 1772. Urmaşii săi, swedenborginenii, se află mai ales în Anglia, Germania şi America, nu prea mulţi dar doctrina s-a răspândit în lume.

Un eveniment care a zguduit conştiinţele oamenilor din acest timp a fost marele cutremur din 1 nov. 1755, cunoscut sub numele de „cutremurul de la Lisabona", deoarece a distrus în câteva minute oraşul, antrenând valurile oceanului care au măturat ruinele. Era în ziua sărbătorii tuturor sfinţilor. Cercetătorii moderni au estimat, după efectele seismului, că trebuie să fi avut gradul de 8,75 – 9 (pe atunci nu existau seismografe). Oricum, dacă ravagiile pro-

duse n-au fost atât de mari ca în cazul unor cutremure de mai târziu, acesta a rămas unic prin uriaşa sa întinderea şi prin impactul pe carel-a avut asupra conştiinţelor oamenilor, într-un timp când speranţa revenirii lui Iisus şi semnele premergătoare atrăgeau atenţia cercetătorilor eschatologiei biblice. Cutremurul a zguduit în acelaşi timp trei continente: Europa, Africa şi America de Nord. Lacurile norvegiene au fost tulburate. Indiile de Vest, Anglia, Madeira, Groenlanda, Irlanda şi alte ţări au simţit puternic şocul. În Africa şocul a fost aproape la fel de puternic: oraşul Alger a fost în mare parte distrus, iar în Maroc o localitate de circa 9.000 de locuitori a fost înghiţită de o mare ruptură a scoarţei. Un val uriaş a măturat coastele Spaniei şi Africii înghiţând şi distrugând localităţi întregi. Din munţii Portugaliei au izbucnit flăcări şi lavă. La Lisabona au pierit 60.000 de persoane numai în primele 6 minute. După aceea a venit valul uriaş care a spălat ruinele şi un incendiu care a durat trei zile a desăvârşit distrugerea. Groaza oamenilor nu poate fi descrisă. Adunaţi în biserici, de sărbătoare, au pierit odată cu idolii în care s-au încrezut. În groaza lor, oamenii alergau la altare, la crucifixe, la icoane, la preoţi şi la ostie, fiind conştienţi că a venit sfârşitul lumii. Se crede că au pierit 90.000 de oameni. Printre primele clădiri care s-au prăbuşit a fost sediul inchiziţiei portugheze care se ocupase în special de evrei în lipsă de protestanţi.

Cutremurul a zguduit aproape un sfert din suprafaţa pământului şi a fost urmat de seisme timp de două luni, de la 1 nov. până la 31 dec. acest cutremur a fost interpretat de către credincioşi ca fiind unul din semnele premergătoare revenirii lui Christos (Apoc. 6). Interesul pentru studiul profeţiilor nu murise în lumea protestantă. Deşi în probleme de detaliu nu exista un acord cu privire la interpretarea profeţiilor, câteva principii erau clar trasate şi recunoscute de toţi încă dinainte de reformaţiune, de la valdenzi, wuiclefiţi şi husiţi. Apoi reformatorii au adoptat şi adâncit aceste studii. Poziţiile stabilite era acestea:

- Al patrulea imperiu profetizat în Danie era Roma iar puterea politică ce avea să continue imperiul (cornul Antihirist) este Papalitate.
- Durata de 1260 de zile ale domniei lui Antihrist reprezintă 1260 de ani de dominaţie a Papalităţii, potrivit principiului simbolistic din Ezechiel 4,5-6 care stabileşte că o zi profetică simbolizează un an literal. Principiul acesta este verificat de împlinirea profeţiei celor 70 de săptămâni pentru prima venire a lui Meisa-Christos. Protestanţii s-au înţeles în general începutul istoric al celor 1260 de ani. Dar în 1689 teologul englez Drue Cressener a afirmat că cei 1260 de ani au început odată cu întronarea papei Virgiliu de către Justinian cel Mare şi se vor sfârşi cu puţin înainte de anul 1800.
- Cele şapte biserici din Apocalipsa reprezintă Biserica universală în spaţiu şi timp în toate stările spirituale ale Bisericii luptătoare şi totodată trecând prin şapte perioade. Era armonie cu privire la faptul că Smirna este simbolul Bisericii persecutate de păgâni, cele 10 zile fiind 10 ani ai marii persecuţii de la 303-313. De asemenea, era general acceptat că Tiatira reprezintă Biserica Evului Mediu şi că următoarele trei biserici se aplică la lumea protestantă. Însă erau discuţii cu privire la bisericile reformei dacă sunt „Sardes" sau „Filadelfia"… idealul filadelfian, deşi dorit, nu era realizat în general. Numele oraşului american Philadelphia arată că întemeietorii căutau acest ideal.
- Cele şapte peceţi din Apocalipsa şi cele şapte trâmbiţe era aplicate de regulă anumitor aspecte ale dezvoltării creştinătăţii şi pedepselor trimise de Dumnezeu asupra creştinătăţii păcătoase, în paralele cu cele şapte biserici.
- Titlul mistic „Babilon" din Apocalipsa era aplicat Bisericii romane iar Israelul era denumirea simbolică pentru totalitatea Bisericii spirituale (nevăzute).
- Cele 2300 de seri şi dimineţi (zile) din Daniel 8 erau considerate 2300 de ani dar nu exista unanimitate cu privire la începutul acestei perioade, deşi se crede că se apropie sfârşitul ei.

Acest sistem de interpretare care se numeşte istoricist sau vechi-protestant era susţinut nu numai de teologi şi pastori, ci şi de învăţaţi laici şi savanţi. Printre cei care au studiat pro-

feţiile şi au crezut în ele se numără matematicianul John Napier, marele savant sir Isaac Newton, Nicolaus Cusenus (mare învăţat german), juristul englez Edward King, guvernatorul din Massachusetts – William Burnet, Roger Williams, fondatorul coloniei-stat Providence, Increase Mather, preşedintele Universităţii Harvard, Wiguel Servet, medic savant. Afară de aceştia au fost mari rabini medievali care susţineau principiul zi-an şi mai mult decât toţi au fost marii reformatori, de la Wyclif până la Spener şi Wesley, ei şi asociaţii lor plus o mulţime de teologi care au predicat şi au scris comentarii la Daniel şi Apocalipsa.

Factorul profetic, eschatologic, a jucat un mare rol în protestantism. Ideea că Antihrist este Satana manifestat în creştinătate prin tronul papal, era unanimă în lumea protestantă, ceea ce îndrepta spiritul spre ideea revenirii Domnului fiindcă observarea decăderii puterii papale şi evoluţia necredinţei ducea pe mulţi să se gândească la ceea ce va urma după sfârşitul celor 1260 de zile-ani…

Pentru contracararea explicaţiilor protestante cu privire la Antihrist, contrareforma catolică a lansat două teorii care să ferească Papalitatea de identificarea cu Antihrist. Doi iezuiţi din sec. XVI, Alcazar şi Ribeira, au conceput două teorii, unul reluând explicaţia păgânului Porfiriu şi declarând că Antihrist a fost Epifanes şi Nero, iar celălalt că Antihristul încă nu a venit… Astfel contrareforma a lansat două sisteme de interpretare opuse, preterismul şi futurismul, care au fost apoi din nefericire preluate şi de unii protestanţi. Dar între protestanţi, aceşti partizani ai explicaţiei iezuite erau puţini la număr. Până la jumătatea secolului la XIX-lea a predominat interpretarea clasică protestantă.

În epoca lui Wesley au existat teologi care, în urma cercetărilor profeţiilor, au fost convinşi de apropierea timpului sfârşitului, publicând scrieri care au produs mari redeşteptări spirituale, în special după anul 1800. Aceştia au fost Johann Albrecht Bengel, mare teolog pietist german (M. 1752) şi Johann Philipp Petri (m. 1792), pastor şi scriitor luteran german. Ei au fost poate cei mai proeminenţi şi mai direct legaţi de marea redeşteptare premilenianistă din secolul următor.

Bengel a fost liderul pietismului din Wurtemberg, o ramură pietistă mai strâns legată de Biserica luterană şi de ortodoxia ei. El a rămas în istorie ca un mare comentator biblic, critic şi exeget, om învăţat şi în acelaşi timp plin de o mare evlavie creştină. Experienţa sa din tinereţe cuprindea lupte sufleteşti cu îndoieli chinuitoare, caracteristică învăţaţilor credincioşi care trebuie să facă faţă şi raţionalismului şi misticismului. Ca membru al consistoriului din Wurtemberg, Bengel a susţinut cauza libertăţii religioase pentru cei ce se separă de Biserica luterană, deşi el personal era un luteran credincios.

Bengel a fost cucerit de frumuseţea şi măreţia cap. 21 din Apocalipsa, apucându-se de un studiu aprofundat al profeţiilor biblice. Nu după mult timp el s-a convins că venirea Domnului este apropiată şi că în jurul anului 1836 vor avea loc evenimentele finale: nimicirea fiarei papale, întemniţarea lui Satana şi judecata, odată cu venirea lui Christos. Deşi el credea în două perioade mileniale care vor urma succesiv şi în două reveniri succesive ale lui Christos, la un interval de un mileniu, mulţi credincioşi germani (pietişti, menoniţi etc.) inspiraţi de scrierile lui Bengel, au crezut şi aşteptat revenirea Domnului, din punct de vedere practic unică şi urmată de domnia milenială. Data prevăzută de Bengel a fost: „în jurul anului 1836”. Scrierile sale au fost traduse şi s-au răspândit în limba engleză. Germanii care aşteptau revenirea premilenială a Domnului, potrivit scrierilor sale, s-au răspândit mai târziu în Rusia. Principala sa operă scrisă a fost GHEMON NOVI TESTAMENTI, un comentariu erudit scris cu mare simţ critic, în care se găseşte şi faimoasa lui exegeză la cartea Apocalipsei.

Johann Petri care a slujit ca pastor reformat lângă Frankfurt pe Main, a scris şi el câteva comentarii profetice. El a descoperit legătura dintre cele 70 de săptămâni profetice din Daniel cap. 9 şi cele 2300 zile profetice din Daniel 8, înţelegând că începutul celor 2300 zile este sincron cu începutul celor 70 de săptămâni, deoarece perioada celor 70 de săptămâni este „tăiată din” perioada cea lungă. Neţinând seamă de eroarea lui Dyonisius Exiguus care greşise

începutul erei creştine, cu circa 4 ani diferenţă (sau poate necunoscând aceasta) Petri a socotit începutul celor 70 de săptămâni şi ale celor 2300 zile ca fiind anul 453 î. Hr. Deci sfârşitul acestei perioade lungi avea să fie pe la 1847 când şi el credea că va veni Domnul şi va începe mileniul. Petri nu a iniţiat o mişcare religioasă dar interpretările sale au influenţat mai târziu pe alţi scriitori.

Este adevărat că tendinţa de a fixa data sfârşitului pe baza profeţiilor s-a mai manifestat sporadic în Evul Mediu şi în timpul Reformei. Dar în timp ce manifestările precedente erau mai mult mistice decât raţionale, şi cu tendinţe politice, revoluţionare, redeşteptarea premileniană care a caracterizat secolul 1750-1850 a fost de cu totul alt caracter. Şi ceea ce este interesant, corifeii trezirilor premilenialiste au ajuns în mod independent la concluzii similare în punctele esenţiale. Începând din acest timp tot mai mulţi credincioşi din lumea protestantă şi chiar din afara ei, vor aştepta venirea Mântuitorului şi începutul mileniului de aur între anii 1836 şi 1847.

Sabatismul era în creştere de asemenea în această epocă. Afară de baptiştii de ziua a şaptea din Anglia şi America, afară de sabatarienii din Transilvania, documente diverse dovedesc că existau sabatişti împânziţi în toată Europa, deşi nu foarte mulţi la număr. Între menoniţi existau sabatişti şi chiar între moravieni pentru un timp, căci se ştie că Zinzendorf s-a apucat să reintroducă Sabatul împreună cu duminica, aşa cum a ţinut să reintroducă în Biserică şi spălarea picioarelor. Bengel nu a fost un sabatist dar el relatează despre un contemporan al său pe care l-a cunoscut şi care pare să fi fost cel mai proeminent sabatist din Europa acelui timp, pe nume Tennhardt. Convins în urma studiului Bibliei că sâmbăta, ziua a şaptea, este adevărata zi de odihnă creştină şi înţelegând că este nevoie de o mare reformă în creştinătate. Tennhardt a renunţat la profeţia sa, dedicându-se total operei de răspândirea a acestui adevăr. A călătorit mult prin Germania şi de pe la 1710 a început să publice studii asupra doctrinei Sabatului.

Tipăriturile sale au stârnit mare senzaţie încât duminicaliştii au ripostat scriind şi predicând public contra lui. Teologii era supăraţi că un biet bărbier din Nurenberg cutează să răstoarne obiceiurile vechi ale lumii creştine. Dar Tennhardt nu tremura. El denunţase duminica drept falsă şi cerea restabilirea Sabatului, spre a cărui înlăturare diavolul a dus toată lumea în rătăcire. Şi mulţi credincioşi l-au urmat pe Tennhardt. Afară de predici şi publicaţii el folosea ca metodă misionară corespondenţa prin poştă. În iulie 1710, scrisese circa 420 de scrisori pe care le expediase spre Spania, Polonia, Franţa, Rusia, Ungaria, Turcia, Italia, Savoia, Portugalia, Anglia, Olanda, Danemarca, Suedia, Elveţia, Boemia, Silezia şi în toată Germania. Urmaşi ai lui Tennhardt din Germania vor intra în rândurile adventiştilor sabatişti în secolul următor.

În Rusia din rândurile nepopiştilor spirituali (duhoborţii) care erau un fel de quakeri ruşi, s-a desprins secta molocanilor, întemeiată de Simon Uklein, ginerele şefului duhoborţilor. Mai mult decât duhoborţii, Uklein se întoarce la Biblie, înţelegând că părinţii Bisericii amestecaseră credinţa cu filozofia păgână şi că Biserica invizibilă, care a existat până la ei, a supravieţuit apoi împrăştiată în tot felul de comunităţi persecutate. Uklein era împotriva ritualului ortodox şi împotriva aşa-ziselor taine. Totuşi, în concepţia despre Dumnezeu era un fel de unitarian, iar despre Christos spunea că a venit într-o carne „îngerească" nu omenească…

Urmaşii săi au fost numiţi molocani de către ortodocşi fiindcă nu ţin posturile, beau lapte (moloko) în timpul postului… Ei ţineau legile Primului Testament cu privire la mâncare şi erau pacifişti, necombatanţi (nu foloseau arme). Au o viaţă austeră, puritană şi se numesc „creştini spirituali" ca şi duhoborţii de care s-au despărţit dar resping misticismul duhoborţilor care, asemenea quakerilor susţin că fiecare creştin primeşte o iluminarea interioară supranaturală, echivalentă cu descoperirea biblică. Molocanii accentuează Biblia mai presus de orice iluminare mistică dar au tendinţe de a o interpreta în sens raţionalist, ca unitarienii.

Tot dintre nepopişti au apărut în Rusia hlâştii („ceata lui Dumnezeu”), nişte fanatici care susţineau că Dumnezeu S-a întrupat în ţăranul Daniil Filipovici, iar în 1649 Fiul S-a întrupat în ţăranul Ivan Suslov, care a început să numească noi proroci şi apostoli, a murit şi a înviat (!), a întemeiat Biserica nouă, o corabie de salvare şi a învăţat pe urmaşi să părăsească legăturile sexuale, să înlocuiască sacramentele văzute cu cele nevăzute, spirituale, să se biciuiască reciproc, precum şi alte ciudăţenii prin care să cadă în extaz profetic… Ei mai credeau că după ce Christos s-a înălţat din nou la cer, s-a mai întrupat în şarul Petru al III-lea despre care ei credeau că va veni să facă o judecată…

Nici Occidentul n-a fost lipsit de asemenea secte stranii. De pe la 1758 s-a format în Anglia secta shakerilor (săltătorilor), o ramură de quakeri întemeiată de „mama Anne lee”, soţia unui potcovar. Doctrina lor era o mutilare gravă a creştinismului. Ei susţineau că Duhul Sfânt este principiu feminin şi soţie a Tatălui iar Anne Lee este perechea lui Iisus şi participantă la unitatea Dumnezeirii. Astfel ei susţin în mod agresiv drepturile femeii şi „viaţa spirituală” care constă în celibat, abstinenţă şi altele. Folosesc dansuri exaltate în cult. Câteva mii există şi astăzi.

Asemănători cu aceştia sunt săltătorii (jumpers) şi lătrătorii (barkers), care au apărut în Anglia după 1760 şi s-au răspândit şi în America. Se pare că sunt desprinşi dintre quakeri în timpul excitaţiei religioase cauzate de redeşteptările metodiste. Aceştia când ajungeau „iluminaţi” socoteau mari exclamaţii de bucurie, lătrau, săreau în sus… „ca nişte copilaşi”…

Aceste mişcări excentrice dovedesc odată în plus că fanatismul nu provine din studiul inteligent al Bibliei, ci din accentuarea iluminărilor mistice mai presus de Biblie sau în afara Bibliei. Fie că este vorba de intelectualii swedenborgieni sau de shakerii, hliştii şi toţi excentricii inculţi, legea este aceeaşi. Dacă interesul pentru studiul profeţiilor a fost trezit de Duhul lui Dumnezeu pentru că se apropie timpul prezis (Daniel 12,4.9-10), atunci dezinteresul pentru Biblie şi înlocuirea ei cu filozofie şi misticism a fost opera vrăjmaşului. Nu este de mirare că într-un timp în care atenţia începuse să se îndrepte spre revenirea Mântuitorului, secta shakerilor , atât de îndepărtată de doctrina şi morala creştină, se intitulează oficial „Societatea Unită a Credincioşilor în cea de a doua Apariţie a lui Christos”… opera diavolului este de a semăna neghină şi a crea confuzii. Secolul al XIX-lea va fi martorul unor manifestări şi mai mari, de o parte dar şi de cealaltă.

În Vatican, papa la XIV-lea domnea temându-se de iezuiţi. A murit reprobându-i.

Clement al XIII-lea (1758-1769)

Un papă puţin capabil şi îngust. A fost ultimul papă care şi-a exprimat pretenţia, în sec. XVIII de a regla uzajul şi transmiterea sceptrelor. A publicat un monitoriu teribil prin care excomunica pe ducele de Parma, care lua impozit pe pământurile mănăstireşti; îl declara pe duce eliberat de domeniile sale, care urmau să fie ale Vaticanului. Dar lumea se schimbase atât de mult, încât bula papei n-a trezit decât râsul.

Regele Spaniei şi împăratul german au invadat posesiunile papale. Neavând alt mijloc de salvare, papa a vrut să cedeze pretenţiile sale, totuşi a căzut ucis de otravă. Iezuiţii au fost acuzaţi de moartea sa, deşi el îi protejase şi fusese un instrument al voinţei lor.

În timpul acestui pontif a început o reacţie deosebită împotriva iezuiţilor şi în general împotriva intoleranţei religioase. Iluminismul, răspândirea filozofilor umaniste, au reprezentat unii dintre factorii vizibili care au contribuit la aceasta, precum şi spiritul de eliberare care începuse să se manifeste şi în domeniul strict social.

În 1758 francezul Montesquieu lansase în opera sa „Spiritul legilor”, ideea separării celor două puteri (Biserica şi statul). Ideea fusese susţinută de multă vreme de către baptişti şi era obişnuită între disidenţii protestanţi, însă de data aceasta o prezenta un filozof iluminist din Franţa, ţară ce fusese principalul sprijin al catolicismului.

În 1759 iezuiţii sunt alungaţi din Portugalia şi trimişi pe corăbii la Vatican. La fel sunt alungaţi şi iezuiţii din Brazilia, colonie portugheză în care se desfiinţa sclavia cu indieni.

În Ţările române se desfiinţase şerbia de pe la 1746-1749, iar între 1744-1761 mişcări călugăreşti române din Ardeal luptau contra unirii cu Roma. În 1761 sinodul convocat la Alba Iulia cerea libertate religioasă.

În Rusia, din 1762 a început să domnească Ekaterina a II-a reprezentanta absolutismului luminat, care a întreprins secularizarea averilor mănăstireşti.

În Franţa, Jean Jaques Rousseau publică în 1762 „Contractul social", în care enunţă principiul suveranităţii poporului.

În America, între 1763-1765 se înfiinţau asociaţiile fiilor şi fiicelor libertăţii, indienii şi negrii se răsculau cerându-şi drepturile libertăţii, neoprotestanţii (în special metodiştii, quakerii, moravienii, baptiştii) accentuau drepturile negrilor, indienilor şi drepturile libertăţii religioase. În 1765 s-a lansat Declaraţia drepturilor şi libertăţilor. Americanii dependenţi de Londra, cereau drepturi egale cu metropola britanică.

În 1764filozoful deist Voltaire demască în Franţa io crimă judiciară organizată de catolici în Toulouse. Un fiu al hughenotului Jean Calas se spânzurase într-o criză de hipocondrie. Autorităţile catolice însă l-a condamnat pe Jean Calas, după ce l-au torturat, acuzându-l că şi-a ucis fiul pentru că acela încercase să se catolicească. Calas a fost apoi ucis pe roată iar fiii săi au fost siliţi să-şi părăsească credinţa hughenotă… Succesul lui Voltaire în demascarea acestei nelegiuiri a fost răsunător şi treptat soarta hughenoţilor a început să se uşureze. Vor mai trece însă peste 20 de ani ca să fie în sfârşit declaraţi liberi prin lege.

În Italia, (1764) marchizul de Beccaria, iluminat, susţinea în operele sale egalitatea cetăţenilor în faţa legii, condamnarea abuzurilor în justiţie şi abolirea pedepsei cu moartea.

În 1767 Spania decretează alungarea iezuiţilor şi confiscarea averilor acestora. În acelaşi timp, sunt alungaţi şi din coloniile spaniole (Argentina, Chile, Peru etc.).

În Polonia, (1767-1768) sub influenţa Rusiei, s-a proclamat egalitatea în drepturi a disidenţilor (necatolicilor), ceea ce determinat nobilimea să facă război regelui aliat cu Rusia.

Pe vremea aceasta ordinul iezuiţilor număra circa 22.000 şi fusese atât de influent încât influenţa practic toate deciziile în Biserică şi în stat. Luptând cu o tenacitatea deosebită pentru reprimarea oricărei gândiri libere în Biserică şi în stat, urmărind domnia absolută a catolicismului, a papismului şi a ordinului lor, iezuiţii ajunseseră nesuferiţi nu numai de către necatolici, dar chiar în clerul catolic. Atât scopurile lor reacţionare, cât şi metodele şi morala lor lipsită de scrupule, i-a făcut odioşi pentru totdeauna. Papa Benedict al XIV-lea ceruse patul de moarte reformarea lor; Ludovic al XV-lea al Franţei insistase în acest sens. Dar în 1762 Laurenţiu Ricci, generalul iezuiţilor, a răspuns papei Clement XIII: „Iezuiţii sau să fie cum sunt, sau să nu fie" (Alţii spun că papa ar fi răspuns astfel lui Ludovic).

Semnalul împotriva iezuiţilor a fost dat de către portughezi pentru că iezuiţii din Paraguay (partea portugheză) făceau politică în favoarea Spaniei şi pentru că atentaseră la viaţa regelui Iosif I Emanuel. După portughezi, francezii au luat măsuri asemănătoare. În 1763 Franţa a declarat periculos acest ordin şi a ordonat expulzarea lui, ceea ce a confirmat şi regele în 1764 (totuşi puteau sta în Franţa ca preoţi sau ca persoane civile). Parlamentul francez se scandalizase din cauza lui La Valette, un iezuit care făcea un comerţ colosal şi care, dând faliment, a ruinat mai multe case de comerţ. Spaniolii s-au scandalizat din cauza unor intrigi de curte; circula zvonul se spunea că lansat de iezuiţi, cu privire la naşterea nelegitimă a regelui… De aceea într-o noapte, iezuiţii au fost îmbarcaţi şi trimişi pe malurile Statului papal. În 1768 au făcut acelaşi lucru şi bourbonii din Italia, curtea de Neapole şi cea de la Parma.

Alungarea iezuiţilor însemna că statele lumii, chiar şi cele catolice, nu mai vor să fie controlate de puteri eclesiastice despotice.

Clement al XIV-lea (1769-1774)

Cardinalul franciscan Ganganeli, ales în ciuda iezuiţilor, de către adversarii lor. Papă liberal, cu aceleaşi idei ca ale lui Benedict XIV. A fost unul dintre cei mai luminaţi prelaţi. Avea înclinaţii filozofice, era conciliator şi amabil. A început prin a repara stângăciile predecesorului şi cearta de la Parma.

Problema iezuită devenise foarte acută. Pretutindeni aceste miliţii călugăreşti erau acuzate de intrigi şi asasinate. Popoarele şi regii cereau, strigând, desfiinţarea ordinului lor. Astfel că în 1773, cu aprobarea doctorilor şi cardinalilor, papa Clement la XIV-lea şi-a luat inima în dinţi şi a declarat într-un *breve* suprimarea ordinului iezuit. Totuşi papa semnase actul cu presimţiri rele: „Îl semnez, trebuie să-l semnez bucuros dar… simt că mă va costa viaţa”… „Compania lui Iisus” de tristă amintire a fost suprimată, generalul ei, Lorenzo Ricci, a fost pus în lanţuri. Dar după opt luni de ofilire lentă, a murit şi papa. Deşi nu s-a dovedit, contemporanii au rămas cu gândul că şi în acest caz acţionase vreo licoare iezuită.

Papa Clement al XIV-lea a abrogat şi bula *Unigenitus* care fusese promulgată împotriva jansenismului. Prin măsurile sale şi-a câştigat un mare prestigiu. Teritoriile Avignon şi Benevento sunt restituite papei.

În Austria, tot în 1773 împărăteasa Maria Tereza a desfiinţat ordinul iezuit. Deşi la început nu fusese de acord cu decizia papală, când a primit dovezi din partea Spaniei că duhovnicul ei iezuit trimisese o listă la Roma, cu păcatele pe care ea le mărturisise, n-a mai stat pe gânduri.

Prin suprimarea acestui ordin, 22.000 membri iezuiţi au fost lăsaţi să caute alt drum, suferind desigur în urma acestei măsuri. Biserica romană şi-a pierdut prin aceasta foarte mult din caracterul antiprotestant, iar şcolile şi misiunile catolice iezuite care fuseseră cele mai zeloase şi mai papiste, şi-au pierdut puterea. Ordinul îşi crease mulţi duşmani prin procedurile sale, duşmani care acum supravieţuiau. Este interesant totuşi că Frederic cel Mare, regele protestant al Prusiei, şi Ecaterina a II-a a Rusiei, ortodoxă deci, au fost singurii care au considerat pe iezuiţi ca buni învăţători catolici şi i-au protejat. În Silezia Prusiei, iezuiţii au rămas încă trei ani iar în Poloni Rusiei au dăinuit până în 1814 când Vaticanul i-a restabilit.

În timp ce Biserica romană slăbea astfel, Franţa , fiica cea mare a Bisericii , pierdea. În războiul cu Anglia ea a pierdut în favoarea rivalei ei teritorii însemnate: Canada, Grenada, Dominica, Tobago, Senegalul şi unele posesiuni din India. Iar Spaniei a trebuit să-i cedeze Louisiana. Emigrarea şi masacrarea hughenoţilor o slăbise de asemenea. În acelaşi timp, Anglia se întărea economic şi coloniile ei din lumea nouă deveniseră suficient de tari ca să-şi ceară independenţa şi să se bată pentru ea începând din 1775, pentru ca apoi America protestantă să crească şi mai mult şi să devină cea mai mare putere mondială. Mari prefaceri se pregăteau în lume.

Pius al VI-lea (1775-1799)

După cinci luni de dezbateri este ales contele Braschi. Doamnele romane, câştigate de miniştrii curţilor creştine şi de milioanele spaniole, i-au asigurat triumful în alegeri. Era un gentilom galant, cel mai frumos bărbat de la curtea papală. Şi-a ridicat familia aşa cum făcuseră atâţia papi. Dar i-a ajutat şi pe săraci. A scris împăratului Joseph la II-lea al Germaniei, care suprimase conventele şi mănăstirile. Dar nu mai fulgera ca pe vremuri. Când s-a dus personal la Viena pentru a rezolva problema, împăratul l-a îmbrăţişat şi s-a purtat politicos. Dar trecuse vremea când împăraţii se plecau înaintea papilor, şi se temeau de voinţa lor. Încercarea lui Pius al VI-lea n-a reuşit. Regele Neapolului urma exemplul lui Joseph al Austriei, fără să poată fi pedepsit. Papa nu mai putea face nimic. Odată cu Pius al VI-lea Papalitatea ajunsese la capătul puterilor, din punct de vedere politic. Şi odată cu el se va sfârşi vechiul stat papal, vechea Papalitate, care, după ce va cădea lovită de sabie, va reînvia în istoria contemporană.

Lumea cea veche a dominaţiei intoleranţei religioase se sfârşise. Inchiziţia se stinsese aproape complet. În 1772 inchiziţia franceză murea. În celelalte ţări o vedem desfiinţându-se provizoriu tot pe atunci. De altfel ea funcţionase cu atâta eficacitate în Spania, Portugalia, Franţa şi Italia încât acestea au rămas de partea romanismului aşa cum şi limba lor rămăsese romanică. În Spania, inchiziţia a primit o lovitură serioasă în 1770, deşi a mai supravieţuit până a fost restabilită în 1814, şi apoi definitiv abolită în 1834. Şi totuşi chiar până în 1868 au mai fost încercări de a o reintroduce. În Portugalia a fost desfiinţată în 1767, dar abia în 1820 va fi complet abolită. Coloniile spaniole şi portugheze avuseseră inchiziţiile lor care au fost desfiinţate în această generaţie.

Secolul XVIII, numit de obicei secolul luminilor, a dăruit lumii odată cu pleiada filozofilor moderni, mari oameni de ştiinţă. După uriaşul Newton, patriarhul fizicii moderne (m. 1727(, apar: James Bradley (astronom englez, m. 1762), Benjamin Franklin (savant om de stat şi filozof american, m. 1790), Karl von Linne (naturalist suedez, m. 1778), Leonard Euler (Matematician şi fizician elveţian, m. 1783), Lomonosov (savant rus, m. 1765), John Canton (fizician şi inventator englez, m. 1772), J.H. Lambert (fizicianm matematician, astronom şi filozof german, m. 1777), Henry Cavendish (chimist şi fizician englez, m. 1810); James Watt (inventator scoţian, m. 1819), William Herschel (mare astronom englez, m. 1822), Antoine Lavoisier (savant francez, părintele chimiei moderne, m.1794), Alessandro Volta (fizician italian, m. 1827) şi fraţii Montgolfier, care vor face prima ascensiune cu aerostatul în 1783 în Franţa.

Muzica acestui secol îşi are marii ei corifei: Antonio Vivaldi (compozitor catolic italian, fost preot, m. 1741); Georg Philipp Telemman (compozitor german, m. 1767), Johann Sebastian Bach (mare muzician protestat german, geniu componistic şi virtuos interpret, m. 1750) şi fiii lui Bach – Fiedman, Karl Philipp Emanuel şi Johann Christoph, Georg Friederich Haendel (mare compozitor german protestant, m. 1759), Joseph Haydn (mare compozitor austriac, catolic, m. 1809) şi copilul minune, mai târziu marele compozitor şi virtuos interpret austriac, catolic Wolfgam Amadeus Mozart (m. 1791).

Prin aceşti muzicieni s-a dezvoltat foarte mult arta muzicii şi s-au creat valori nemuritoare care au îmbogăţit mult spiritualitatea Bisericească şi laică. S-au perfecţionat instrumente muzicale iar arta interpretării a atins culmi nevisate nicicând înainte. Nu trebuie uitate nici sutele de cântece religioase răspândite de neoprotestanţi în acest timp, care au devenit clasice.

Încotro curgea istoria? Italianul Giambatista Vico (m. 1744(încercase să dea un răspuns. Convins de rolul Providenţei divine în mersul istoriei, Vico a căutat să înţeleagă totuşi legile şi sensul curgerii ei. Concluzia lui a fost că există o legitate universală, potrivit căreia popoarele şi statele trec prin trei vârste, asemenea indivizilor: copilăria (vârsta zeilor) în care stăpânesc preoţii şi religia, tinereţea (vârsta eroilor) în care apare statul aristocratic şi maturitatea (vârsta oamenilor) care este era raţiunii şi a statului democratic. După străbaterea acestor trei faze, spune Vico, societatea decade şi ciclul reîncepe. Spre deosebire de Vico, filozoful german Johann Gottfried Herger, născut în anul morţii lui Vico, a privit istoria ca o dezvoltare liniară, evoluţionistă, acţionată de legea progresului. Ideile sale au influenţat mult pe alţi gânditori.

Totuşi cei mai buni vizionari şi interpreţi ai istoriei, în secolul luminilor, n-au fost nici filozofii, nici politicienii, nici teozofii, ci învăţaţii cercetători ai profeţiilor din Daniel şi Apocalipsa.

Isaac Newton, a studiat timp de 24 de ani aceste două cărţi, după care a scris concluziile sale - „Observaţii asupra profeţiilor lui Daniel şi Apocalipsei lui Ioan", publicate postum în 1733. El a fost în corespondenţă cu filozoful John Locke şi cu alţii pe tema aceasta. Newton a înţeles că profeţiile lui Daniel sunt cheia celor din Apocalipsa. El a observat cu aceeaşi ri-

goare ştiinţifică pe care o dovedise în fizică, paralela dintre profeţie din Daniel 2 şi cea din Daniel 7, stabilind că cele patru împărăţii prevăzute de profet sunt Babilonul, Persia, Grecia şi Roma. Cele zece regate în care avea să se dividă Roma de Apus şi care aveau să continue şi să reprezinte mai departe Roma creştinată, sunt regatele multiple formate de barbari şi occident iar micul regat (al unsprezecelea) descris de profet ca o putere dictatorială, blasfemiatoare şi supraveghetoare, apărut în acest timp între „cele zece" a fost identificat de Newton cu Papalitatea. Cei „trei ani şi jumătate" de dominaţie intoleranţă au fost calculaţi de Newton după principiul clasic protestant (o zi simbolizează un an conform li Ezech. 4,5-6). Luând anul profetic de 360 de zile, după cum reiese din Apoc. 12 Newton a înţeles că perioada dominaţiei papale trebuie să acopere 1260 de ani.

O mare contribuţie a lui Newton în acest domeniu a fost stabilirea ştiinţifică a începutului celor 70 de săptămâni profetice (490 de ani) care trebuia să treacă de la decretul de restaurare civilă a iudeilor până la apariţia lui Mesia (vezi Daniel 9,24-27). În urma unui studiu aprofundat al cronologiei în care a făcut uz de istoriografie şi de astronomie ca şi de Biblie, întemeindu-se pe cap. 7 din cartea lui Ezra unde ni se spune că decretul de restaurare deplină a fost dat de către împăratul persan Artaxerse în al şaptelea an al său şi folosindu-se de canonul lui Ptolomeu şi de tot ce a mai putut găsi, Newton a stabilit că data decretului a fost anul 457 î.Hr. de la care numărăm cei 490 de ani până la anul 34 a erei creştine. Deoarece evenimentele mesianice sunt prevăzute în această profeţie pentru ultima din cele 70 de săptămâni, adică pentru ultimii 7 ani din cei 490, reiese că descoperirea lui Mesia trebuia să aibă loc în anul 27 al erei noastre şi suprimarea lui Mesia (sau actul prin care El avea să desfiinţeze legalitatea ritualului de la templu) trebui să se realizeze la jumătatea acestor şapte Ani, adică în anul 31 al erei noastre. Ceea ce se acordă perfect cu datele oferite de Evanghelii pentru timpul activităţii şi executării lui Iisus din Nazaret. Demonstraţia lui Newton este atât de solidă încât faptul că teologia modernă a apucat pe alte căi, se poate chema nu numai apostazie, ci pur şi simplu nerozie.

Newton a argumentat cu mult bun simţ că marele „corn" nelegiuit din profeţia lui Daniel cap. 8 nu poate fi Antioh Epifanes. Prin observarea caracteristicilor şi prin paralelă cu profeţia din cap. 7, el arătat că acest corn reprezintă Roma în faza păgână şi apoi „creştină", evoluând din timpul lumii elenistice şi până la sfârşitul lumii. Deşi n-a putut explica satisfăcător toate detaliile acestei profeţii, oricine se poate convinge printr-un studiu serios că aplicaţia sa a fost corectă.

Cu privire la Apocalipsa, Newton a observat cel dintâi că „sigiliul lui Dumnezeu" din cap. 7 şi „semnul fiarei" din cap. 13-16 sunt două simboluri puse în contrast, ca semne distinctive ale adevăraţilor şi falşilor închinători. Dar nu a reuşit să descifreze sensul real al acestor „semne".

William Whiston (m. 1752) profesor de matematici la Cambrige, succesor al catedrei lui Newton, s-a ocupat de asemenea cu această matematică cerească şi filozofie a istoriei care este profeţia biblică. Era fiul unui pastor prezbiterian evlavios dar mai târziu după ce a studiat reologie, matematică şi filozofie, a fost consacrat ca diacon al Bisericii episcopale. În 1693 a făcut cunoştinţă cu Newton, iar în 1696, când ajunsese capelan, a publicat o teorie a pământului pe temeiul fizicii newtoniene şi al relatării biblice. În 1698 a devenit vicar episcopal la Suffolk. Ca preot a fost foarte activ şi muncitor, ţinând câte două predici pe zi, în afară de universitate în locul lui Newton, şi-a părăsit slujba Bisericească dar nu şi pasiunea pentru studiul profeţiei. În 1715 el a întemeiat o societate pentru promovarea ştiinţei creştine. Dar în scurt timp a fost acuzat de erezie din pricina interpretărilor profetice. El crede că dezvoltarea necredinţei în acel timp ar fi unicul mijloc care ar opri înrobirea omenirii de către Papalitate, până se va putea restabili adevăratul creştinism. în 1747 a părăsit Biserica Angliei şi s-a ataşat Bisericii baptiste, cunoscut apoi ca teolog şi autor. A scris 50 de volume între care şi „Studii asupra Apocalipsei Sf. Ioan" (1706).

Chiar din secolul al XVIII-lea unii cercetători mai profunzi au lansat ideea că cei 1260 de ani de supremaţie papală au început în timpul lui Justinian cel Mare. Episcopul anglican John Jewel a început să bănuiască aceasta, prin 1562 iar Drue Cressener, canonicul catedralei din Ely, datase cu destulă precizie sfârşitul acestei perioade: „cu puţin înainte de 1800". El declarase, în urma interpretării cap. 11 din Apocalipsa, că pe la sfârşitul acestei perioade va avea loc suprimarea, şi reînviorarea adevăratei religii precum şi prăbuşirea unuia dintre „cele zece regate" ale Babilonului romanist.

Thomas Goodwin, teolog nonconformist englez, susţinuse încă de pe la 1630 că Franţa va fi acel regat catolic care se va prăbuşi la sfârşitul celor 1260 de ani în timpul acelui cutremur descris în Apocalipsa 11 şi pe care Doodwing l-a înţeles ca fiind o revoluţie. El se întemeia pe observaţia că Franţa luptase cel mai mult împotriva Evangheliei şi fusese principalul sprijin la Romei; de aceea revoluţia, pedeapsa, avea să vină asupra ei.

Ideea aceasta a fost repetată apoi de teologul puritan John Cotton în America (1655) şi de Increase Mather, preşedinte la universitatea Harvard (1708). Dintre hughenoţi, teologul Pierre Jurieu refugiat în Olanda (şi din nefericire un om intolerant, supranumit „marele inchizitor al diasporei hughenote") şi Jacquies Phillipot, pe la 1686, susţineau pe baza aceleaşi profeţii că papismul va primi în Franţa o mare lovitură.

În Scoţia, Robert Fleming, pastor distins, învăţat şi evlavios, a lăsat multe scrieri iar din 1701 a început să predice că pe la 1794 se vor încheia cei 1260 de ani de dominaţie papală şi papismul va cădea odată cu monarhia franceză în urma unei revoluţii. Predica lui s-a tipărit şi s-a publicat. Când în anul 1793 s-a republicat interpretarea aceasta, ea a făcut mare vâlvă în lumea religioasă. Alt teolog scoţian, John Willison a publicat pe la 1745 un studiu apocaliptic în care repetă interpretările altora, susţinând că Franţa va suferi o revoluţie care va da o mare lovitură papismului. În timpul revoluţiei franceze şi după aceea, desigur, mai mulţi interpreţi au recunoscut împlinirea profeţiei, stabilind totodată cu precizie întinderea celor 1260 de ani: de la 538 până la 1798.

Profeţiile acestea ajunseseră foarte populare printre cei persecutaţi de Biserica romană. Hughenoţii ştiau că în curând suferinţe lor se vor sfârşi. Şi poate că nu este o întâmplare faptul că alungarea ieziţilor şi abolirea inchiziţiei a avut loc la scurt timp după marele cutremur din 1755.

În mai 1780 protestanţii din estul Americii au fost alertaţi de noi semne cosmice. La 19 mai un întuneric dens, inexplicabil (şi neexplicat până astăzi) s-a lăsat asupra pământului. Nu era o eclipsă. Toate explicaţiile încercate nu sunt satisfăcătoare. Biblia spune că s-a mai întâmplat aşa ceva pe vremea exodului israelit din Egipt şi cu ocazia crucificării lui Iisus. Martori oculari au descris astfel acest fenomen:

> „Dimineaţa soarele a răsărit clar dar curând a fost acoperit. Norii au devenit tot mai grei, lăsându-se în jos şi din ei, aşa negri şi ameninţători cum apăreau, scăpărau din când în când fulgere şi se rostogoleau tunete. O bură de ploaie a început să cadă. Pe la ora 9 norii au devenit mai groşi, luând o înfăţişare ca de aramă. Şi pământul, pietrele, copacii, clădirile, apa şi oamenii, toate erau schimbate de această lumină stranie, nepământeană. Câteva minute mai târziu un nor negru şi greu s-a răspândit pe întregul cer, cu excepţia unei fâşii înguste la orizont. Şi era atât de întuneric cum ar fi fost, într-o seară de vară la ora 9.
>
> Frica, neliniştea, şi teama au umplut treptat minţile oamenilor. Femeile stăteau în uşi privind peisajul întunecat; bărbaţi se întorceau de la muncile câmpului; tâmplarul îşi părăsise uneltele, fierarul îşi lăsase forja, negustorul îşi încetase socoteala. Şcolile s-au închis şicopiii tremurând au fugit acasă. Călătorii s-au oprit la cele mai apropiate ferme. Fiecare gură şi fiecare inimă întreba: 'Ce se întâmplă?' părea că un uragan este gata să se năpustească asupra pământului sau că venise ziua încheierii tuturor socotelilor… oamenii au aprins lumini şi focurile din vatră străluceau la fel de tare ca într-o seară de toamnă fără lună… păsările de curte s-au dus la culcare, animalele îşi cântau cântecul de seară şi liliecii au început să zboare. Dar oamenii ştiau că noaptea nu venise…" (Massachusetts).

În Salem şi în alte locuri s-au ţinut adunări religioase în care acest fenomen a fost identificat cu profeţia din Matei 24,29… După ora 11 întunericul a devenit şi mai dens. În unele părţi era atât de întuneric încât oamenii nu puteau să-şi continue activităţile casnice fără lumini…

Întinderea acestui fenomen a fost extraordinară. Tot estul american s-a întunecat. De la Albany la Palmouth se lăsase o noapte stranie... cu o oră sau două înainte de timpul serii, cerul a început să se limpezească în parte dar era încă acoperit de o ceaţă mare şi grea. După o scurtă apariţie a soarelui în amurg, s-a lăsat un întuneric complet, ca şi cum s-ar fi stins toate luminile din univers. Deşi a răsărit apoi luna plină, ea nu a risipit deloc acel întuneric sinistru. Abia după miezul nopţii s-a risipit întunericul şi atunci luna a apărut ca o pată de sânge pe cer. De fapt şi în nopţile anterioare luna fusese roşiatică.

Acest eveniment a rămas în istoria americană sub numele de „Ziua Întunecată" şi este amintit în dicţionarul Merriam Webster (ed. 1950) şi în multe alte documente ale epocii, printre care poezia lui J. G. Whittier „Abraham Decenport". Contemporanii credincioşi au văzut în aceasta o împlinire a profeţiilor din Ioel 2,31; Mat. 24,29; Apoc. 6,12.

Ordinea cronologică realizată de împlinirea acestor profeţii, exact aşa cum fusese prezis, a determinat pe cei serioşi să cerceteze profeţiile. Iisus prezisese că întunecarea soarelui trebuia să aibă loc imediat după scurtarea zilelor de strâmtorare. Aceste zile, pe care protestanţii din acel timp le identificau cu cei 1260 de ani de persecuţie, s-au încheiat la 1798 dar strâmtorarea (persecuţia) a încetat aproape complet înainte de 1780, cum s-a amintit mai sus, prin îndepărtarea influenţei iezuite şi inchiziţionale. De asemenea, în Apocalipsa era prevăzut mai întâi un mare cutremur de pământ, apoi întunecarea soarelui şi înroşirea lunii… Explicaţiile ştiinţifice oferite nu sunt prea satisfăcătoare. Dar indiferent de cauzele acestor fenomene, ele au fost unice în felul lor, au fost prezise cu nouăsprezece veacuri înainte şi s-au realizat exact la timpul şi în ordinea prevăzută de Cuvântul lui Dumnezeu. Acesta este o provocare pentru toţi cei ce gândesc.

Nu foarte mulţi au fost influenţaţi în cercetările lor religioase de aceste fenomene prevestitoare. Protestanţii ca şi creştinătatea în general, ajunseseră într-o moarte spirituală asemenea Bisericii din Sardes descrisă în Apoc. 3, era nevoie de o trezire a adevăratului spirit creştin. Era necesară o mişcare de redeşteptare a interesului pentru Biblie, pentru misionarism, pentru pregătirea creştinătăţii şi a întregii lumi. Numai studiul profeţiilor şi înţelegerea semnelor revenirii lui Christos puteau trezi acel spirit. Numai un asemenea curent putea face o separare spirituală între adevăr şi falşii creştini, numai observarea uimitoarelor împliniri ale profeţiilor biblice, puteau restabili încrederea în Biblie, care era tot mai mult atacată de diverse curente culturale anticreştine.

În această generaţie a trăit şi Manuel de Lacunza, un iezuit din Chile, care a studiat şi a scris asupra profeţiilor între anii 1779-1791. El fusese alungat din Chile împreună cu ceilalţi iezuiţi în 1767 după ce deja devenise cunoscut ca un talentat predicator. În cele din urmă s-a stabilit la Bologna în Italia, unde a început să studieze mai profund patristica şi profeţiile biblice, citind toate comentariile pe care le-a putut găsi. În 1779 s-a devotat exclusiv studiului Bibliei. Rodul celor 20 de ani de studiu a fost scrierea sa în limba spaniolă *La Venida Del Mesia en Gloria Y Magestad* (Venirea lui Mesia în glorie şi maiestate), scrisă sub pseudonimul „Rabi Juan Josafa ben Ezra", ca şi cum ar fi fost un evreu creştinat.

Lacunza accentua premilenianismul adică revenirea lui Iisus la începutul mileniului. În ciuda faptului că premilenianismul lui Lacunza menţinea încă unele erori de interpretare, cartea sa tradusă şi tipărită postum a influenţat mult generaţia următoare. Ea a fost răspândită în multe ţări, în Europa şi în Lumea Nouă, impulsionând în general Anglia. Scriitorii catolici proeminenţi erau împărţiţi: unii atacau iar alţii apărau cartea. Ea a fost pusă la indexul cărţilor interzise în 1824 deoarece iezuitul Lacunza nu era doar un individ, el nu era de acord cu in-

terpretarea catolică a profeţiei şi pe lângă toate acestea, scrisese într-o limbă vorbit, nu în latină.

Climatul spiritual prerevoluţionar

Înainte de a schiţa revoluţia franceză care, în cele din urmă, a dat Romei papale „rana de moarte" trebuie să amintim climatul spiritual care a generat o asemenea răsturnare formidabilă a societăţii franceze.

Secolul XVIII a fost supranumit secolul luminilor deoarece în această epocă a apărut o pleiadă de învăţaţi şi oameni politici care au promovat cultura şi au militat împotriva clericalismului. Iluminismul a cuprins spirite de diverse orientări filozofice şi nu puţine personalităţi religioase. Dar pe măsură ce secolul se maturiza, s-a putut observa tendinţa principală de esenţă raţionalistă, filozofică, moştenită de la precursorii umanişti-unitarieni. Pe plan social, iluminismul corespunde dezvoltării burgheziei iar pe plan politic reprezintă sublinierea autorităţii statului pe baze raţionale.

Filozofii acestei epoci au devenit profeţii unei lumi noi în care raţiunea umană trebuie să aibă tot mai mult control iar Dumnezeu şi credinţa în providenţa Sa trebuiau să-şi restrânsă controlul. Dezvoltarea ştiinţei păreau să justifice speranţele pe care omul şi le punea în raţiune, deşi oamenii de ştiinţă nu era în afara creştinismului, în cea mai mare parte.

Premizele raţionalismului erau: refuzul oricărei forme de tradiţie, accentuarea raţiunii ca ultimă normă, acceptarea metodei ştiinţifice ca normă de cercetare în orice domeniu. Din acest punct de vedere, Biblia era un dat al tradiţiei (ca în concepţia catolică) iar interpretarea ei (catolică sau protestantă) era de asemenea tradiţie. Critica textului sacru a avansat astfel în detrimentul concepţiei despre revelaţia profetică şi aceasta cu atât mai mult cu cât dogmatismul fundamentalist al „ortodoxiei" protestante şi catolice era mai înţepenit. Ca şi pietismul şi metodismul, raţionalismul era o reacţie faţă de carenţele unui creştinism tradiţionalist şi dogmatist care oferea catechisme în locul liberei cercetări a Bibliei. Fenomenul este desigur mai complex şi mai nuanţat, deoarece există atâtea tipuri de raţionalism câte raţiuni îndrăzneţe sunt.

În principiu, chiar dacă nu putem fi de acord că raţiunea singură poate reconstitui în abstract adevărul despre lume, trebuie să recunoaştem că premizele filozofilor conţin adesea elemente de adevăr care sunt verificate de experienţă. Poate că pericolul a venit de la absolutizare, de la dorinţa de a fi original, de la tentaţia de a privi totul prin propria experienţă (sau chiar de a dispreţui experienţa) şi de la sărăcia artelor… Toate acestea pot fi adevărate dar nu este mai puţin adevărat că obiectul cercetării (lumea) estre infinit de complex, în timp ce instrumentul cercetării (raţiunea) este imperfect şi fragil. Mai mult, există mai degrabă raţiuni decât raţiune şi fiecare este la rândul ei dependentă în oarecare măsură de propriul subconştient iraţional. Filozofii creează sisteme abstracte pornind de la credinţa în premizele pe care clădesc, printre care una este că raţiunea poate găsi adevărul singură. Astfel s-a creat un cult la raţiunii cu mult înainte de revoluţie.

Francezul Descartes (m. 1650) pleca de la îndoială ca metodă de stabilire raţională a adevărului. Totuşi credea în Dumnezeu şi nu nega valoarea experienţei ca sursă a cunoaşterii. Englezul Hobbes (m. 1679) s-a situat pe poziţia unui senzualism materialist îmbinat cu raţionalism. El a sugerat metode critice de studiu la Bibliei şi a combătut autenticitatea mozaică al Pentateuculuui (primele cinci cărţi ale Bibliei). Evreul olandez, Spinoza (m. 1677) a construit un sistem panteist sau chiar materialist, în care materia este numită Dumnezeu. în ceea ce priveşte Biblia, el nu accepta realitatea minunilor şi cerea ca Biblia să fie tratată ca orice altă carte.

Englezul Locke (m. 1704) a continuat linia empirist-materialistă a lui Bacon şi Hobbe. El fundamentează totul pe experienţă dar admiţând şi reflecţia ca izvor aparte şi secundar, al cunoaşterii. El a fost unul dintre întemeietorii deismului, filozofiei care porneşte de la exis-

tenţa Creatorului dar fără a-I îngădui vreun amestec supranatural în lumea pe care creat-o. Dumnezeul deiştilor este transcendent, îndepărtat şi nu lucrează decât prin legile naturii de care este legat. Pentru Locke, creştinismul este bun numai fiindcă nu este contrar raţiunii şi religiei naturale. Deismul nu are nevoie de revelaţia specială, biblică. El fundamentează morala pe legile naturii, pe raţiunea şi conştiinţă fără să admită nevoia descoperirii divine prin profeţii. Dacă admiteau Biblia, o socoteau ca pe o republicare a religiei naturii. Ei spuneau că acolo unde creştinismul învaţă mai mult decât religia naturală, surplusul se datorează superstiţiei şi coruperii religiei. Pentru ei, religia naturală era perfectă în sine, raţiunea fiind ultimul ghid. Deismul englez a influenţat şi pe unii de pe continent, în special din Germania şi Franţa.

În Germania iluminiştii subliniau conştiinţa individuală ca fiind ultima normă în decizerea adevărului religios. Christian Wolff (m. 1754) a continuat raţionalismul lui Leibniz punând religia naturală mai presus de revelaţie. Reimarus (m. 1768) nega revelaţia specială şi încerca să interpreteze pe Iisus şi pe apostoli ca pe nişte revoluţionari sociali-politici. Lessing (m. 1781) socotea că Biblia a fost bună cândva pentru copilăria omenirii dar acum omul este matur şi poate fi călăuzit de propria raţiune.

Englezul David Hume (m. 1776) construieşte un sistem agnostic şi sceptic, întemeindu-şi teoria cunoaşterii numai pe experienţă şi subliniind că în afară de experienţa simţurilor nu putem cunoaşte nimic. El şi-a extins filozofia şi asupra religiei afirmând că existenţa lui Dumnezeu nu poate fi dovedită. În timp ce deiştii aşezau raţiunea mai presus de revelaţie şi Îl proclamau pe Dumnezeu numai în măsura în care raţiunea umană Îl putea defini, scepticii (agnosticii) refuzau religia pentru că raţiunea nu putea afla adevărul. Este exact cealaltă extremă. Deismul raţionalist încurajează în om trufia luciferică iar scepticismul tinde să-l considere pe om doar cu puţin mai mult decât un animal.

În Germania, Immanuel Kant (m. 1804) evreu de origine, dezvoltă idei asemănătoare lui Hume într-un sistem de gândire de o influenţă uriaşă. El a fost marele critic al raţionalismului. Dar prin tezele sale agnostice el loveşte puternic, deşi indirect şi religia relevată. A socotit ca şi raţionaliştii. Că morala trebuie epurată de religie.

În Anglia episcopul Berkeley (m. 1753) a fost principalul reprezentant al idealismului subiectiv. Pentru el lucrurile obiective nu existau în realitate ci numai în idee… El păstra ideea de Dumnezeu şi se opunea materialismului ce tindea spre ateism dar filozofia sa era un spiritualism pur care nu izvora din Biblie.

În Franţa, toate curentele raţionaliste anticreştine au prins rădăcini puternice şi au dat naştere unor fenomene de anticreştinism care frizau ateismul. În opoziţie cu iezuitismul, raţionalismul francez s-a dezvoltat cu o anumită îndârjire. Pierre Bayle (m. 1706) sceptic şi critic al religiei, susţinea posibilitatea existenţei unei societăţi compuse din atei, exclusiv. Montesquieu (m. 1755) a satirizat religia de pe poziţii deiste şi politice. Scepticismul şi deismul au avut o largă acceptare în Franţa, dând naştere la legiuni de liber-cugetători" şi „spirite tari". După jumătatea secolului, în Franţa mai mult decât în Germania, au apărut mulţi filozofi populari cu puternice tendinţe anticreştine îmbibaţi de spirit satiric la adresa Bisericii şi religiei Bibliei. Pierre Chaunu descrie astfel acest fenomen:

> „…Pretutindeni Dumnezeul creştinilor este adus pe banca acuzaţiei. Este greu să ne închipuim până unde merge o ură care, în sfârşit, se exprimă după ce a fost multă vreme stăpânită. Începând de la D'Holbach şi până la descreştinătorii din 1793-1794, Franţa a avut bolnavii săi obsedaţi de moartea lui Dumnezeu, mica sa cohortă de duşmani ai lui Iisus Christos…" (Civilizaţia Europei în secolul luminilor, vol. 1, pag. 400, ed. Meridiane, 1986).

Un recunoscut „patriarh" al filozofilor anticreştini francezi a fost preotul Meslier din Etrepigny, un om mediocru şi vulgar care a lăsat în urma sa o carte ca rod al unei „uri macerate" de-a lungul unei vieţi de plictisitoare impostură (cartea a apărut şi în română, ed. Enciclopedică, 1972, în colecţia Orizonturi, sub semnătura lui Gh. Brătescu: „Testamentul părintelui Meslier", în cadrul eforturilor autorităţilor comuniste de a „militantiza" ateismul).

Meslier îşi pierduse credinţa dar nu dorea să-şi piardă locul de preot şi nici să rişte ceva… El şi-a exprimat dorinţa, postum însă, ca toţi mai marii pământului şi toţi nobilii să fie spânzuraţi şi strangulaţi cu maţe de preoţi. Dar preacucernicul n-a precizat dacă se referă numai la preoţii credincioşi, fanatici din sinceritate sau şi la ipocriţi de felul său. Cazul său este tipic pentru o bună categorie de clerici francezi de la sfârşitul secolului „luminilor" şi interesant totodată deoarece clasicii anticreştinismului francez l-au salutat pe Meslier ca pe un erou şi ca pe un precursor. Dar Melier n-a fost singurul prelat francez care să apuce pe făgaşul acesta. Mulţi călugări şi preoţi în ultima parte a secolului, deveniseră aproape atei. Imoralitatea era foarte răspândită în cler ca şi în nobilime. Şi se poate afirma că necredinţa. Imoralitate şi ideile revoluţionare au fost nutrite în primul rând de reprezentanţi ai vechiului regim.

Cel mai influent filozof anticreştin din această perioadă a fost Voltaire (m. 1778). Concepţia sa era în esenţă deistă. După 1751, evoluează către un teism ca reacţie faţă de ateismul aripii stângi a enciclopediştilor. Anticreştinismul său dublat de gândirea sa social-politică a avut un rol imens în stimularea iluminismului european şi în pregătirea ideologiei care a dus în final la revoluţie.

Rousseau (m. 1778) a fost un filozof naturalist car susţinea că omul este bun de la natură, numai societatea îl strică. El vede originea nedreptăţii sociale în proprietatea particulară care duce la apariţia statului şi la despotism. A criticat religia şi Biserica identificându-le cu fanatismul. Religia sa era un deism întemeiat pe sentiment. Credea că morala este înnăscută în om şi era de părere că sentimentul trebuie să primeze asupra raţiunii. Rousseau mărturisea că este uimit de măreţia Scripturii şi că pe lângă ea, scrierile filozofilor, cu tot orgoliul lor, sunt mărunte. Admitea inspiraţia divină a Bibliei, sub influenţa educaţiei sale de la Geneva. Adusese cu el un spirit calvinist transformat de influenţa ultraliberalismului raţionalist şi de credinţa în dubla inspiraţie, în lumina interioară, asemenea quakerilor. El a influenţat direct revoluţia prin ideile sale social-politice revoluţionare.

Răspândirea spiritului ireligios în popor s-a observat în Franţa după 1750 când a început să scadă cererea de tipărituri religioase. Pe la 1660-1770 morala sexuală începe să schimbe în oraşele mari iar după 1780 noua morală sexuală se extinde şi la ţară. În 1789, la începutul revoluţiei, Parisul era deja descreştinat în cea mai mare parte.

Acest secol fatal i-a mai dat pe La Mettrie (m. 1751), Helvetius (m. 1778) şi pe Diderot (M. 1784), D'Alambert (m. 1783), D' Holbach 8M. 1789) care împreună cu Voltaire şi Rousseau, au publicat Marea Enciclopedie. La Mettrie s-a situat pe poziţia senzualismului materialist. Helevetius îl urmează. Diderot evoluează şi mai mult pe aceeaşi cale fiind un materialist. D'Alemabert, colaboratorul său principal, era ateist, evitând totuşi de a o mărturisi deschis. D'Holbach a expus în modul cel mai sistematic materialismul mecanicist şi a atacat creştinismul de pe poziţii ateiste.

Lozinca lansată de Voltaire şi vânturată de acest curent anticreştin era: „Ecrasez l'infame!" ceea ce înseamnă. Striviţi ticăloasa (sau ticălosul)!, înţelegând prin acesta Biserica creştină şi în acelaşi timp pe întemeietorul ei, Iisus.

Dar la sfârşitul secolului „luminilor" a proliferat şi alte soiuri de anticreştinism. O anumită alunecare din mediul pietist a dat naştere, prin încurajarea misticismului, la mişcări paramistice şi teofizice. Vizionarul Swedenborg (m. 1772) modifica Scriptura, dialoga cu morţii. În Franţa, chiar în ajunul revoluţiei, Franz A. Mesmer, un învăţat austriac, prieten al familiei Mozart, face uluitoare demonstraţii parapsihologice de „magnetism animal". Mesmeromania cuprinsese întregul Paris. Curteni şi oameni de rând veneau la reşedinţa magului austriac pentru cură magnetică. Toată lumea îşi procura hârdaie cu apă „magnetizată" şi într-o zi au putut fi văzuţi pe o stradă pariziană mulţi oameni legaţi cu funii de un copac pe care-l „magnetizase" Mesmer. Deşi Mesmer însuşi a fost nevoit să plece din Franţa imediat înainte de revoluţie, deoarece forurile ştiinţifice nu i-au confirmat „descoperirea" sa, el a lăsat în urmă discipoli, dintre care unii au pus temeliile hipnozei moderne. Este interesant de ştiut

că una dintre acuzaţiile aduse metodei mesmeriste era potolirea crizelor paroxiste (cauzate de „tratamentul" magic) prin satisfacţii carnale.

În Elveţia, pastorul Lavater, fiu de medic şi pietist, alunecă în ocultism în aşteptarea unei luminări mistice şi a întemeiat o ştiinţă nouă, fiziognomia, încercarea de a citi caracterul moral în trăsăturile strict fizice ale feţei, „cunoscând" astfel trecutul, prezentul şi viitorul cuiva.

Francezul Saint-Martin practica un ocultism care l-a trimis la spiritismul lui Swednborg, şi împreună cu alţi indivizi de tipul acesta, reuşeşte să pătrundă în francmasonerie, chiar în Franţa unde lojile masonice erau puternic raţionaliste.

În Germania, ramura mistică a francmasoneriei era reprezentată de o continuare a frăţiei rosieruciene care apăruse în urma scrierilor lui Valentin Andreas. Lojile masonice au facilitat mult dezvoltarea organizată şi subterană a unui spirit revoluţionar care urmărea răsturnarea lumii vechi şi clădirea unei alteia noi. Nu a existat o ideologie uniformă sau program universal, dar spiritul raţionalist şi cel ocult îşi dădeau mâna în secret contra supremaţiei creştinismului. Între masoni, puteau fi întâlniţi cabalişti evrei sau creştini, discipoli ai teozofului Boehme, astrologi etc.

Este semnificativ faptul că direcţia nouă, cu tendinţă revoluţionară, deistă, apare în francmasonerie în secolul al XVIII-lea mai întâi în aceeaşi Anglie de unde izvorâse deismul, apoi de la 1725 pe continent şi în America. Chiar personalităţi de prim rang erau membre a societăţilor secrete masonice. De exemplu Frederik II a fost marele maestru al lojii din Berlin. O altă societate secretă înrudită, însă mai extremă, a fost fondată de Adam Weishaupt, profesor din Bavaria, societate numită „Ordinul Iluminiştilor". În Germania această frăţie a fost reprimată de la 1785. Se afirmă cvasiunanim că francmasoneria a avut un rol important în declanşarea revoluţiei franceze.

Spiritul timpului nu era atât de raţionalist şi de ateist cum se pretindea. Era un spirit lumesc, de esenţă naturală, păgână, supus unor instincte agitate de o ură satanică împotriva creştinătăţii şi creştinismului compromis. În Germania, Lessing se întorcea către panteismul indian. În spatele lui Swedenborg şi Lessing, o bun parte din Europa saloanelor, mia ales în Germania, apucase pe drumul oriental al transmigraţiei sufletelor (de aici s-a adăpat mai târziu şi Eminescu pe când era student la Viena şi Berlin, scriind apoi „Avatarii Faraonului " precum şi diverse poezii). În căutarea libertăţii totale şi a senzaţiilor tari, se mergea uneori până la satanism, căci vrăjitoria, în ciuda persecuţiilor severe (care făcuseră destule victime nevinovate), nu dispăruse. În plin iluminism, oamenii încă mai credeau în vrăjitorie, chiar când se îndoiau de Biblie. Ştefan Zweig povesteşte cazul amuzant al unor doamne pariziene care s-au lăsat ademenite de o „vrăjitoare" din curiozitate şi dorinţa (specific revoluţionar-franceză) de a avea relaţii intime cu diavolul, aşa cum zvoneau poveştile populare hrănite de fanatismul religios. Vrăjitoarea le-a condus într-o clădire anume din suburbiile oraşului de unde isteaţa vrăjitoare s-a făcut nevăzută cu tot cu hainele doamnelor care au rămas dezbrăcate în camera alăturată în aşteptarea iubitului negru pe care şi-l aleseseră.

Chiar dacă asemenea întâlniri sunt imposibile, (cu excepţia unei experienţe sugestioniste) dorinţa experienţelor faustiene a fost şi este încă legată de spiritul anticreştin, în ciuda raţionalismului afişat… Nu spunea oare Rouseau că omul este bun de la natură şi că sentimentul este mai presus de raţiune? Teoria lui putea fi înţeleasă într-un mod freudian şi dusă până la satanism. Luminosul secol era bolnav şi numai o demonstraţie paroxistă (ca sub bagheta unui Mesmer) îl mai putea vindeca de trufia raţionalistă. Dumnezeu Însuşi nu putea face ceva mai bun şi mai înţelept decât să-i lase pe oameni să-şi vadă rezultatul propriilor lor hotărâri şi în acelaşi timp să aducă o parţială răsplătire, ca o solemnă promisiune papismului, care dăduse lumii lecţii de ură şi fanatism. „Fiindcă au semănat vânt, vor secera furtună" (Osea 8:7).

În Lumea Nouă, coloniile engleze erau în război cu metropola încă din 1775. Lupta americanilor pentru independenţă era în acelaşi timp o revoluţie care avea să ducă la naşterea unui mare „imperiu" republican, întemeiat pe cea mai progresistă constituţie. Nicolae Iorga sublinia diferenţa dintre Revoluţia Franceză şi Revoluţia Americană, arătând că Revoluţia Americană a însemnat într-adevăr o cucerire a libertăţii, creând un popor, mai apoi o constituţie. Iar constituţia americană unică reflectă idei de libertate, de origine evanghelică şi umanistă. Revoluţia Franceză însă, a pornit de la abstracţiuni goale, creând mai întâi o constituţie, nu un popor. Ea nu a cucerit libertatea, deşi a afişat-o pe toate gardurile. În comparaţie cu cea americană, ea a fost un haos dirijat, din care supravieţuitorii s-au întors iarăşi bucuroşi la religie şi la vechiul regim.

Deismul se răspândise şi în America, rousseauismul de asemenea. Dar acolo unde revoluţia nu s-a întemeiat pe descreştinare, ci pe respectarea drepturilor fundamentale, filosofiile necreştine nu ma reprezentau o ameninţare politică. Constituţia americană a consfinţit cele mai profunde libertăţi umane, după modelul oferit de baptistul Roger Williams (care se considera *seeker* „căutător"). Acesta întemeiase pe pământul american primul cămin al libertăţii adevărate. În 1776, americanii s-au declarat independenţi de Imperiul Britanic. În 1777 au făcut proiectul unei federaţii, care să se numească Statele Unite ale Americii. În 1782 se încheie armistiţiul, iar un an mai târziu, Marea Britanie recunoştea independenţa SUA. În anul izbucnirii Revoluţiei Franceze (1789) a avut loc prima întrunire a Congresului american la New York, unde George Washington, comandantul suprem al armatei de eliberare, a fost ales ca primul preşedinte al Americii. În acelaşi an au fost propuse importante amendamente la constituţie, ratificate în 1791, potrivit declaraţiei drepturilor omului. Primul amendament, aşezat în frunte, datorită importanţei sale, suna astfel:

> Congresul nu poate propune o lege care să instituie o religie sau să oprească liberul exerciţiu al unei religii; sau care să abroge libertatea cuvântului, ori a presei, sau dreptul cetăţenilor de a se întruni paşnic şi de a adresa guvernului petiţii pentru remedierea unor nemulţumiri.

Influenţa acestei legislaţii asupra întregii lumi este cunoscută. Cum spunea Thomas Paine în cunoscutul său pamflet:

> O, voi care iubiţi omenirea! Voi care vă împotriviţi atât tiraniei, cât şi tiranului, înainte! Fiecare colţ de pământ din Lumea Veche e copleşit de asuprire. Libertatea a fost hărţuită de jur împrejurul globului. Asia şi Africa au alungat-o demult. Europa o priveşte ca pe o străină iar Anglia i-a dat preaviz de plecare. Primiţi pe această fugară şi pregătiţi-i din timp un azil pentru umanitate!

În revoluţia americană, Washington n-a avut nici un rival, în timp ce Revoluţia Franceză a fost o hidră cu mai multe capete, care s-au mâncat unul pe altul. Francezii erau mereu în căutarea omului providenţial, care să salveze situaţia, iar constituţia franceză a fost schimbată de mai multe ori.

Revoluţia Franceză

Este dificil să putem analiza cauzele şi desfăşurarea Revoluţiei Franceze când chiar istoricii au opinii diferite. În orice caz, carenţele vechiului regim (exploatarea cruntă a celor de jos, inegalitatea etc.), decăderea economică şi morală, răspândirea ideilor anticreştine şi a moralei anticreştine, răspândirea ideilor revoluţionare prin cluburile iacobine, au fost cauze principale.

Iacobinii au reprezentat partidul politic care a dat un program revoluţiei şi a desfăşurat-o în numele poporului. Purtau ca simbol boneta roşie pe cap. Culoarea roşie, ca simbol al revoluţiei, fusese folosită pentru prima dată în Asia Centrală (anul 778), când ţăranii răsculaţi au înălţat steagul roşu al luptei împotriva dominaţiei şi exploatării abbasizilor. Din rândul

iacobinilor au făcut parte principalii corifei ai revoluţiei: Saint-Just, Hebert, Marat, Robespierre etc.

Revoluţia Franceză a început în urma adunării Stărilor Generale de la 5 mai 1789. Clasa de jos, poporul în majoritate, prin reprezentanţii săi, au dobândit o autoritate fără precedent în momentul în care reprezentanţii stării a treia s-au numit Adunare Naţională Constituantă. La 4 iulie poporul a luat cu asalt fortăreaţa Bastilia declarând revoluţia propriu-zisă. Ţăranii au început să se mişte determinând aşa-numita „mare teamă"; nobilimea a început să emigreze în masă. La 4 august Adunarea a votat desfiinţarea sistemului feudal, iar la 26 august s-a adoptat Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţeanului, după modelul Revoluţiei Engleze din 1689 (Declaraţia Drepturilor) şi al Declaraţiei de Independenţă a Americii din 1776. Declaraţia prevedea între altele că nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru opiniile sale, „fie ele chiar religioase, dacă prin manifestarea lor nu contravine ordinii publice stabilite prin lege". De asemenea se prevedea comunicarea liberă a ideilor, prin presă şi vorbire. Dar constituţia aceasta a putut fi manipulată de lideri în folosul lor.

În octombrie 1789 au avut loc noi mişcări populare. Odată cu anul 1790, Franţa era reorganizată administrativ şi unită politic astfel încât francezii au putut serba evenimentul.

La 24 august 1790, Adunarea a promulgat constituţia civilă a clerului şi reorganizarea Bisericii (catolice) ca biserică naţională (în sensul că nu va mai depinde politic de Roma). Încă din 1789, Revoluţia dăduse la o parte Biserica Romană ca biserică de stat, stabilind libertatea cultului pentru toţi cetăţenii. Protestanţii au fost declaraţi egali în drepturi cu catolicii, iar din 1790 au fost declaraţi repuşi în drepturi şi hughenoţii refugiaţi. S-au luat măsuri şi în favoarea evreilor. Încă din 1789 s-au dat lovituri proprietăţilor Bisericii, ale mănăstirilor. Prin constituţia civilă a clerului, Biserica îşi pierdea privilegiile vechi, trebuia să se supună statului, iar supunerea aceasta trebuia să fie consfinţită printr-un jurământ al clericilor faţă de stat. Aproape jumătate din numărul clericilor au jurat. Cel mai simplu jurământ era:

> Jur să susţin cu toată puterea mea libertatea, egalitatea şi executarea legii, sau să mor la postul meu.

Cei ce rămăseseră credincioşi papismului tradiţional simpatizau cu preoţii care nu jurau. Papa Pius al VI-lea a refuzat adeziunea la constituţia civilă a clerului, a condamnat principiile Revoluţiei şi a ameninţat cu excomunicarea pe toţi preoţii care nu-şi retrăgeau jurământul în decurs de 60 de zile. Regele Franţei ar fi vrut să sprijine Papalitatea, dar a intrat în conflict cu revoluţionarii. Pentru clericii care refuzau depunerea jurământului, era pregătit exilul în Guyana Franceză sau zece ani de închisoare.

La început, revoluţionarii s-au mulţumit doar cu acest jurământ, iar preoţii constituţionali s-au arătat gata să sprijine noul regim. În 1789, a fost proclamată Republica Franceză, de către Grégoire, arhiepiscopul constituţional al Parisului, înconjurat de o suită de clerici conformişti. Totuşi, majoritatea Convenţiei era ostilă creştinismului însuşi, aşa încât chiar şi clerul constituţional era suspectat. În multe biserici s-au celebrat Te Deum-uri întru progresul Revoluţiei. În februarie 1790, Adunarea a suspendat toate voturile monastice. Având deja tendinţe de autoguvernare „gallicană", chiar înainte de Revoluţie, Biserica n-a făcut apel la papă. Totuşi, papa a reacţionat, condamnând conceptul de democraţie şi libertăţile proclamate de Republică. Papalitatea nu putea suferi ideea că legea derivă din voinţa poporului, că toţi cetăţenii au drept de vot, că necatolicii au drepturi într-un stat şi încă un drept egal de a deţine funcţii publice. Dar protestul papei n-a fost publicat în Franţa.

De aici înainte Biserica Romano-Catolică nu mai era biserică de stat. Numărul diocezelor a fost redus mult, învestitura papală a fost desfiinţată, s-au fixat salarii rezonabile, s-au reglementat alegerile. Clerul inferior, care avea de câştigat, era chiar bucuros. Dar după 30 octombrie 1790, un cardinal şi 29 de episcopi au format nucleul unei opoziţii. De aceea Adunare a impus jurământul civil. Acesta a dus la o divizare a Bisericii şi chiar a laicilor, iar mai

departe la război civil. Pastoralele papei din aprilie 1791, care condamnau Revoluţia, şi opreau depunerea jurământului sub ameninţarea cu excomunicarea, au dus la ascuţirea conflictului. Regele care numai de nevoie admisese constituţia, s-a pregătit de fugă în iunie 1791, deghizat, împreună cu regina. Dar au fost prinşi şi întemniţaţi în palat. În luna următoare, regele a reuşit să trimită un apel secret cumnatului său, împăratul Austriei, cerându-i să vină în ajutorul Contrarevoluţiei. Deşi noul guvern nu interceptase scrisoarea, se discuta că dacă Franţa va fi atacată, regele va răspunde cu capul.

Francezii se temeau acum de un război. Pentru a potoli grijile celorlalte regate, Adunarea a declarat garantarea libertăţii de cult în august 1791. În interiorul ei, Revoluţia stătea şi mai rău. În iulie o adunare fusese convocată de cordelieri pe „Câmpul lui Marte", având în frunte pe Danton, Marat, Desmoulins, Hébert. Garda naţională compusă din burghezi a tras în participanţi. Incidentul a agravat şi mai mult situaţia.

În septembrie 1791 s-a votat Constituţia, acceptată de rege, prin care Franţa devenea monarhie constituţională. Constituţia aceasta lăsa regelui destulă autoritate şi nu rezolva nici problemele inegalităţii. Totuşi regele era declarat „sub lege", ceea ce era extrem de important. După aceasta, la 14 septembrie, Franţa şi-a anexat posesiunile pe care Papalitatea de deţinea în Franţa, la Avignon şi Venaissin.

În timp ce Adunarea Legislativă îşi începea lucrările, tensiunea din Franţa tindea să dea peste maluri. Existau iacobini în Anglia şi chiar în Ungaria. Ideologia Revoluţiei era deja cunoscută în occidentul Europei, aşa încât Revoluţia Franceză a încetat repede de a fi strict naţională. Revoluţionarii radicali ştiau aceasta. Girondinii, în special, doreau ca Revoluţia să fie mondială şi Franţa să se lanseze în război contra celorlalte regate, pentru a ajuta popoarelor să răstoarne absolutismul monarhic şi papal. În noiembrie 1791, în discursul său, Isnard proclama:

> Să spunem Europei, că poporul francez, dacă va trage spada, va arunca teaca şi nu o va relua decât încoronat de laurii victoriei. Iar dacă, în ciuda puterii şi curajului său, el va fi înfrânt, apărând libertatea, duşmanii săi nu vor domni decât peste cadavre (aplauze). Să spunem Europei, că dacă guvernele angajează pe regi într-un război contra popoarelor, noi angajăm popoarele într-un război contra regilor (aplauze nesfârşite). Să spunem, în sfârşit, că zece milioane de francezi înarmaţi cu focul libertăţii, înarmaţi cu sabia, pana, raţiunea şi elocvenţa, vor putea singuri, dacă se vor înfierbânta, să schimbe faţa lumii şi să facă să tremure toţi tiranii pe tronurile lor de lut.

Într-adevăr nobilii francezi emigraţi în afara Franţei, precum şi monarhiile străine, începuseră să se agite ameninţător. Adunarea se temea că atitudinea provocatoare ar invita dezastrul. Astfel că în decembrie 1791 a emis un decret special, prin care anunţa că Franţa renunţă pentru totdeauna la orice război de cucerire, şi nu va folosi forţa contra libertăţii altui popor. Dar în februarie 1792, Austria şi Prusia s-au coalizat împotriva Franţei. Girondinii continuau să proclame Revoluţia universală şi începerea războiului. În cele din urmă, Franţa a declarat război Austriei la 20 aprilie, deschizând seria războaielor revoluţionare. Cu o zi înainte de aceasta, a apărut în ziar articolul înţelept (şi aproape profetic !), semnat de Marat. El se împotrivea girondinilor, dându-şi seama că provoacă Europa la un război inegal. În încheiere zicea:

> Repet: dacă războiul are loc, atunci indiferent de vitejia apărătorilor libertăţii, nu-ţi trebuie o agerime deosebită pentru a prevedea că armatele noastre vor fi zdrobite în prima campanie… Sunt convins că a doua va fi mai puţin dezastruoasă şi că a treia va putea fi glorioasă; căci este imposibil să nu ne instruim pe seama noastră şi să nu se ivească un om mare care să ocupe până în cele din urmă, locul ce i se cuvine. Dar pentru a smulge duşmanilor noştri victoria, va trebui să suportăm un război lung şi dezastruos!

Francezii însă au ales războiul. S-a compus Marsilieza într-o atmosferă de euforie. Adunarea a proclamat „Patria în pericol", auzind că prusienii împreună cu austriecii şi cu

emigranţii revoluţionari pătrundeau în Franţa. Referitor la rege, francezii s-au ţinut de promisiune. Văzându-se trădaţi, în august 1792 au luat cu asalt palatul şi familia regală a fost întemniţată în Turnul Templierilor. Adunarea legislativă l-a destituit pe rege şi a votat convocarea Convenţiei naţionale. Nisa şi Savoia s-au alipit Franţei. În septembrie, armata revoluţionară i-a învins pe aliaţi la Valmy, aducând o mare victorie morală. Goethe, prezent la eveniment, a spus: „cu începere de astăzi, şi din acest loc, se deschide o eră nouă în istoria lumii!"

A doua zi, după victoria de la Valmy, Convenţia girondină şi-a început guvernarea. În acelaşi timp (21 sept.) a fost proclamată Republica şi s-a votat desfiinţarea monarhiei şi căsătoria civilă republicană. Aşadar libertatea visată începea să se contureze în legi. De acum înainte, căsătoria avea să fie un simplu contract civil, constatat de către organele civile. Vârsta pentru căsătorie era fixată la 15 ani pentru băieţi şi la 13 ani pentru fete, până la 21 de ani fiind necesar şi consimţământul părinţilor sau al tutorilor. În ceea ce priveşte divorţul, acesta a fost înlesnit în aşa măsură, încât căsătoria devenea de puţină valoare. Dacă cei doi consimţeau să se despartă, sau dacă partenerul era considerat incompatibil în temperament sau caracter, se puteau despărţi. Apoi legea divorţului s-a uşurat şi mai mult. Se puteau încheia căsătorii şi pentru ore.

După o nouă victorie a armatei revoluţionare, în noiembrie, guvernul a deschis proces regelui. În timp ce tribunalul suprem şovăia să-l condamne pe rege, în timp ce girondinii se temeau de consecinţele unei asemenea decizii, discursul lui Robespierre a cântărit greu împotriva lui Ludovic.

În ianuarie 1793 Convenţia a votat cu 387 voturi contra 334 condamnarea la moarte a regelui. Descriindu-l pe Robiespierre în contextul acestor căutări ale francezilor, Nicolae Iorga spunea:

> Şi după aceea [francezii] au alergat la nenorocitul acela de avocat de provincie, sec la suflet şi verde la faţă, la Robiesierre, care şi-a început tinereţea făcând versuri în onoarea dinastiei şi declarându-se, când a intrat în parlament, duşman al pedepsei cu moartea, pentru ca, pe urmă, să prezideze la cea mai formidabilă descăpăţânare care s-a pomenit vreodată. Şi-au schimbat necontenit stăpânul aceşti "oameni liberi" pentru ca, la urmă, înspăimântaţi de atâta sânge şi murdăriţi de noroaiele luptelor politice dezmăţate, să se refugieze în braţele lui Bonaparte şi să facă dintr-însul un împărat.

La 21 ianuarie 1793 Ludovic al XVI-lea a fost executat ca duşman al poporului francez. Acest act îndrăzneţ a produs stupoare în cercurile monarhice europene. Înainte de execuţie, regele preacatolic spusese: „Mor nevinovat; iert pe vrăjmaşii mei; numai constrâns am semnat constituţia civilă a clerului". Astfel Ludovic apare ca un martir reprezentant al vechiului regim şi al papismului. Răpăitul tobelor i-a acoperit vocea şi „tiranul" a sfârşit sub cuţitul groaznic al ghilotinei.

Ghilotina, această maşină pentru înlesnirea decapitării fusese inventată parcă anume pentru o asemenea revoluţie. Era invenţia doctorului Guillotin care recomandase folosirea ei încă din decembrie 1789. Au fost fabricate 83 de exemplare, câte unul pentru fiecare departament al Franţei. Ghilotina a fost folosită pentru prima dată în aprilie 1792 şi printre victime s-a numărat, în mod semnificativ, şi inventatorul ei.

Executarea lui Ludovic a produs consternare chiar şi în Paris. O bună parte dintre cetăţeni rămăseseră înmărmuriţi în casele lor. Sanchiloţii au fost singurii care s-au bucurat de această ispravă, strigând: „trăiască naţiunea!". Fapta a stârnit şi mai mult ura contrarevoluţionarilor şi a naţiilor creştine.

Pentru a complica mai mult lucrurile, Franţa a declarat război Angliei. Pe fundalul acesta, o puternică revoltă a ţăranilor venea să sprijine Biserica şi Contrarevoluţiia, protestând contra recrutărilor. Ca urmare, guvernul revoluţionar condamna la exil veşnic şi apoi la moarte, pe orice preot francez care nu se supunea noii ordini. Unii preoţi îşi riscau viaţa, transmiţând papei ce se întâmpla şi primind ordine de la papă.

În aprilie a fost creat Comitetul Salvării Publice, însărcinat cu puterea executivă, după care o răscoală populară în Paris, condusă de iacobini, a răsturnat pe girondini şi a instaurat dictatura iacobină.

La 24 iunie s-a proclamat o nouă constituţie, sub influenţa iacobinilor majoritari. În această constituţie, reprezentanţii poporului declarau „în prezenţa Fiinţei Supreme" drepturile omului şi cetăţeanului. Articolele declaraţiei sunau minunat şi ne întrebăm dacă guvernul avea de gând să le ia în serios. Iată câteva:

- (1). Scopul societăţii este fericirea comună. Guvernul este constituit pentru a garanta omului folosirea drepturilor sale naturale şi imprescriptibile.
- (2). Aceste drepturi sunt: egalitatea, libertatea, siguranţa, proprietatea.
- (3). Toţi oamenii sunt egali prin natură şi înaintea legii.
- (6). Libertatea este puterea ce aparţine omului de a face tot ceea ce nu dăunează drepturilor altuia.
- (7). Dreptul de manifestare a gândirii şi a opiniilor, fie prin intermediul presei, fie în altă manieră, dreptul de întrunire în mod paşnic, liberul exerciţiu al cultelor, nu pot fi interzise.
- (8). Legea trebuie să apere libertatea publică şi individuală împotriva agresiunii celor care guvernează.
- (122). Constituţia garantează tuturor francezilor egalitatea, libertatea, siguranţa, proprietatea, datoria publică, liberul exerciţiu al cultelor, instrucţiunea comună, asistenţa publică, libertatea nelimitată a presei, a dreptului de a se reuni în societăţi populare, de a se bucura de toate drepturile omului.

Dar guvernul iacobin era asaltat în acelaşi timp de problema alimentaţiei publice. Gruparea extremă a „turbaţilor", condusă de Hébert, Roux şi alţii, a început să strige după pâine în numele poporului şi să ceară lichidarea speculaţiei şi reglementarea problemei alimentaţiei. Curentul antireligios creştea. Preoţii au fost obligaţi să se căsătorească. Dar episcopii, nici chiar cei constituţionali, nu voiau să cunune pe aceşti „apostaţi". Guvernul iacobin a hotărât deportarea şi înlocuirea acestor episcopi, iar clericii care, în vreun fel, nu susţineau iniţiativele Revoluţiei, au început să fie socotiţi suspecţi. Partizanii vechiului regim încercau zadarnic să restabilească situaţia, apelând la ajutorul străinilor şi la acte ostile. Unul dintre capii revoluţiei, Marat, a fost asasinat de o regalistă.

De la 2 iulie 1792, noul guvern al Convenţiei montagnarde a durat mai mult de un an. Situaţia era foarte asemănătoare revoltei zeloţilor iudei dintre anii 66-70 e.n., când facţiunile revoluţionare, unii mai zeloşi decât alţii, se dedau la lupte interne înaintea dezastrului. În iulie 1792 Robespierre a devenit membru în Comitetul Salvării Publice. Apoi s-a declarat mobilizarea generală. După câteva zile englezii au cucerit oraşul Toulon, cu ajutorul regaliştilor. În septembrie, o puternică mişcare populară a făcut presiuni asupra Convenţiei care proclamă „teroarea revoluţionară". Executarea regelui fusese doar o excitare a gustului pentru sânge. În luna iunie multe mii pieriseră sub cuţitul maşinii revoluţionare. Dar ceea ce avea să urmeze este greu de descris.

La 17 septembrie, Convenţia a decretat legea suspecţilor. Erau declaraţi suspecţi (antirevoluţionari) toţi cei ce nu sprijineau activ şi bucuroşi Revoluţia. Nu era loc pentru neutralitate. Cei ce vorbeau prea mult în adunările populare, cei ce nu vorbeau deloc, cei ce compătimeau soarta poporului, cei ce îşi schimbau conduita şi vorbele după evenimente, cei ce treceau sub tăcere crimele regaliştilor şi condamnau greşelile „uşoare" ale patrioţilor, cei ce vizitau pe foştii nobili, pe preoţii nejurători şi pe moderaţi, sau care se interesau de soarta lor, cei ce nu luau parte activă la acţiunile revoluţionare, cei ce au primit cu indiferenţă constituţia republicană şi şi-au declarat teama faţă de instituţiile şi durata ei, cei ce n-au făcut nimic

contra libertăţii, dar nici în favoarea ei, cei ce nu frecventau secţiile adunărilor populare, scuzându-se că nu ştiu să vorbească etc.

În Vendée, ţăranii răsculaţi contra regimului terorist îşi extindeau operaţiile şi forţele guvernului nu reuşeau să-i pună la punct. Ţăranii erau acuzaţi că sunt „mai ataşaţi prin forţa tradiţiei de vacile, grădinile şi cătunul lor, decât de avantajul de a trăi liberi sub un guvern republican". Bandele revoluţionare trimise în Vandeea au incendiat şi ucis, pustiind aşezări care nu erau chiar antirevoluţionare.

La 19 septembrie s-au luat măsuri pentru laicizarea învăţământului. „Vieţile sfinţilor" au fost înlocuite cu acţiunile eroice ale republicanilor. La 5 octombrie guvernul a instituit era republicană, stabilind retroactiv ca început al noii ere data de 22 septembrie 1792. Anii aveau să se numere de atunci, începând cu anul 1 al Republicii. Lunile anului au căpătat denumiri din lumea naturală (Prier, Thermidor, etc.) şi erau după modelul Egiptului antic: 12 luni a câte 30 de zile. În locul săptămânii tradiţionale biblice (iudeo-creştine), care este un ciclu de 7 zile, încoronat cu ziua de odihnă, a fost instituită decada egipteană, un ciclu de 10 zile, care era marcat de ultima zi (décadi) închinată cultului republican.

Prin înlocuirea săptămânii cu decada şi introducerea erei republicane, guvernul urmărea înlăturarea religiei Bibliei. Începând cu luna noiembrie 1793, descreştinarea a fost principala preocupare a guvernului iacobin, care se afla acum sub influenţa aripii ateiste, a aşanumiţilor „turbaţi" (hebertişti). Brusc au început să fie persecutaţi toţi cei ce întreţineau şi exprimau idei religioase. La 7 noiembrie, episcopul Parisului a demisionat şi mulţi preoţi constituţionalişti au făcut la fel. El s-a prezentat înaintea Convenţiei, declarând că viaţa sa de până acum a fost o pură amăgire şi că de acum nu mai recunoaşte altă religie decât libertatea şi egalitatea. Mai interesant este însă că în 1794, acelaşi om avea să revină la creştinism (catolicism) şi ca urmare, avea să moară pe eşafod.

Nereuşind să reformeze şi să naţionalizeze catolicismul, montagnarzii, care îşi dădeau seama că poporul are nevoie de un cult, au înlocuit liturghia (mesa, missa) duminicală cu liturghia civilă de décadi. S-a încercat astfel instituirea unui cult al patriei.

În provincii începuse propaganda anticreştină condusă de Dumont Chaumette şi Fouché. Mişcarea descreştinării a înfierbântat repede Parisul şi, la data de 10 noiembrie 1793, a fost instituit cultul „Raţiunii", inaugurat oficial la 13 noiembrie, în catedrala Notre-Dame. Astfel, în timp ce închisorile erau pline, în timp ce guvernul se ocupa de înăbuşirea răscoalei ţărăneşti, în timp ce rivalităţile facţiunilor revoluţionare nu conteneau, iar forţele străine ameninţau patria, în timp ce libertatea de conştiinţă „garantată" de constituţie nu era respectată, guvernul se lansa într-o sărbătoare sălbatică, anticreştină, păgână, deistă. Deşi radicalii hebertişti erau principalii instigatori, chiar şi moderaţi precum Thuriot au fost printre cei mai violenţi descreştinători. În lipsa unei raţiuni reale, şi din ură faţă de un Dumnezeu pe care nu-L cunoscuseră decât prin intermediul unei biserici care excelase în fanatism şi vărsare de sânge, francezii proclamau acum solemn un alt dumnezeu. Preoţii renegaţi rosteau public blasfemii la adresa lui Dumnezeu, pentru a dovedi inexistenţa Sa, întrucât nu-i pedepseşte pe loc.

În mijlocul Convenţiei Naţionale a intrat o procesiune triumfală cântând un imn în cinstea libertăţii şi având în frunte pe reprezentanţii Comunei pariziene care aduceau o balerină de la operă, acoperită cu un voal, şi care trebuia să joace rolul de idol-simbol al zeiţei raţiunii. Ea a fost apoi dezvelită ca statuie în timp ce oratorul s-a adresat mulţimilor:

> Muritori, încetaţi să mai tremuraţi înaintea fulgerelor neputincioase ale unui Dumnezeu pe care l-a creat frica voastră. De aici înainte nu mai recunoaşteţi vreo altă divinitate, decât Raţiunea. Vă ofer acum cea mai nobilă şi mai pură imagine a ei; dacă trebuie să aveţi idoli, sacrificaţi unui asemenea idol! Cazi înaintea augustului senat al libertăţii, o, văl al Raţiunii!

După ce preşedintele Convenţiei a îmbrăţişat-o, zeiţa a fost urcată într-un car magnific şi condusă în mijlocul unei mulţimi imense la catedrala Notre-Dame, pentru a primi adorare.

A fost urcată în altar şi a primit adorarea tuturor celor prezenţi. Acest cult avea să fie de acum în mod oficial, cultul Patriei. El era de fapt una dintre formele teroarei pentru că cei ce refuzau acest cult erau deportaţi sau închişi. Mascaradele anticreştine din Paris au fost imitate şi în provincie, în oraşele Franţei. În zilele următoare, s-a mers şi mai departe: arderi publice ale cărţilor religioase, inclusiv arderea Bibliei. „Raţiunea" francezilor nu era mulţumită, atât timp cât mai exista respect pentru Biblie. Manifestând timp de secole cel mai fanatic papism din Europa, Franţa respinsese protestantismul, al cărui program era reaşezarea Bibliei la locul ei. Ca urmare, Franţa decăzuse din toate punctele de vedere. Iar acum, în loc de a vedea cauza adevărată a nenorocirilor ei, făcea din Biblie ţap ispăşitor, intenţionând să şteargă de pe pământ religia ei.

„Zeiţele" Raţiunii şi ale Libertăţii, care au fost consacrate de autorităţi, în diverse locuri din Franţa, nu erau întotdeauna din poporul de jos, ci frecvent proveneau din clasele mijlocii. Ideea cultului Patriei a dat naştere la o serie de noi culte succesive. Unul dintre acesta, în legătură cu cultul decadal a fost „Teofilantropia". O parte din bisericile catolice au aderat la acest cult. În familie se prevedea o invocare a lui Dumnezeu dimineaţa şi o cercetare de sine seara. Exista o anumită tendinţă spre simplitate. Cultul acesta era mai moderat în comparaţie cu al „Raţiunii". Ideea fusese a unui pastor englez, şi primii teofilantropi au fost francmasoni. Pe altar se aduceau ca ofrandă flori şi fructe, ca în unele ritualuri babiloniene. Pe pereţi erau câteva inscripţii şi în sală era o platformă pentru vorbitori. Cu timpul cultul a devenit ceva mai bogat, asemenea unui serviciu divin reformat (calvin), diferit însă de cultul catolic. Se cântau imnuri, se citeau scrierile lui Rouseau, ale lui Racine etc., erau onoraţi Socrate şi alţi gânditori. Cu toată aparenţa de evlavie, acest cult era anti-biblic şi anticreştin, deoarece considera religia Bibliei drept superstiţie.

La 24 noiembrie 1793, preşedintele Chaumette a decretat o lege care naţionaliza toate bisericile din Paris. Provincialii i-au urmat exemplul, deoarece Franţa nu era decât grădina Parisului. Apoi s-au oferit premii preoţilor care renegau şi s-au dat legi prin care li se asigura pensionarea. Cu trei zile înainte, parizienii de toate vârstele, îmbrăcaţi în veşminte preoţeşti luate din biserici, au înaintat într-o procesiune ridicolă până la sala Convenţiei. La intrarea lor, Laloi, care prezida adunarea, i-a felicitat că „măturau astfel 18 secole de eroare". Însă Robespierre deplângea aceste „nebunii care reînviau fanatismul", aşa cum s-a exprimat a doua zi.

Era la modă parodierea cultului catolic. Comuna porizianã voia închiderea tuturor bisericilor. Dar Comitetul Salvării Publice voia ca din motive tactice să nu se grăbească la asemenea excese, pentru a evita înspăimântarea populaţiei şi scandalizarea Europei. De aceea, la 21 noiembrie, Robespierre, vorbind de la tribuna iacobină a Convenţiei, a protestat contra descreştinării violente. Ca urmare, la insistenţele lui Robespierre, Convenţia a adoptat la 5 decembrie un manifest către naţiunile Europei, în care se declara libertatea tuturor cultelor. Apoi Comitetul a început să condamne violenţele care se petreceau în provincii. De aici provine conflictul dintre Robiespierre şi gruparea extremiştilor. Totuşi cultul Raţiunii a fost puternic până în primăvara anului 1794. În mai mult de 2000 de biserici de la ţară s-au instalat „zeiţe". Preoţii au fost scoşi din şcoli, salariile preoţilor au fost oprite. Credinţa în Dumnezeu şi în nemurire a fost atacată puternic. Sarcofagul lui Clovis, fondatorul Franţei (primul regat catolic), a fost scos din biserica Sfânta Genoveva, batjocorit şi sfărâmat. La intrarea în cimitire se putea citi că moartea este un somn veşnic.

Descreştinarea continua în ciuda declaraţiilor drepturilor şi în ciuda opoziţiei celor ce mai îndrăzneau să fie de altă părere. Teroarea şi legea cu privire la suspecţi se arătau foarte eficace. Dacă cineva voia să-şi ia în serios libertatea garantată de constituţie şi de declaraţia specială a guvernului, putea fi considerat suspect, revoluţionar. De altfel, la două zile după manifestul oficial de libertate religioasă, a apărut un articol de lege care preciza că nici unul dintre preoţii „refractari" sau „turbulenţi" nu pot să abuzeze, sub pretextul religiei. Precizarea

era legitimă, dar în realitate, autorităţile hotărau după propria interpretare ce înseamnă refractar sau turbulent. Astfel descreştinarea nu s-a oprit. Prin februarie 1794, Convenţia declara că sentinţele pronunţate împotriva eclesiaştilor vor fi executate fără drept de apel. preoţii care nu se conformau trebuiau să meargă la ghilotină.

În timpul acestei domnii a teroarei au fost ghilotinate în Paris circa 2500 persoane, iar în provincie aproximativ 10.000. În închisori erau înghesuiţi peste 200.000 de oameni. Şi aceasta, fără a mai număra victimele asasinatelor de stradă, cetăţenii exilaţi, victimele războiului civil din Vandeea şi pe cei căzuţi pe front pentru o libertate abstractă sau străină de interesele individului.

Pe front trupele franceze s-au evidenţiat încă odată în decembrie 1793, cu care ocazie căpitanul Napoleon Bonaparte a fost avansat general de brigadă.

În martie 1794, Robiespierre, prezidând Comitetul Salvării Publice a trimis la ghilotină pe „turbaţi", adică pe capii ateismului militant (Hebert, Roux, Clootz etc.). În luna următoare însă, prin geniul avocăţesc a lui Robespierre, au fost trimişi la ghilotină şi alţi capi ai Revoluţiei, care fuseseră moderaţi, şi căutaseră să oprească teroarea (Danton, Desmoulin etc). Au fost ghilotinaţi Chaumette, precum şi arhiepiscopul Lavoisier, membru al Academiei de Ştiinţe, părintele chimiei moderne. Acesta dion urmă fusese arestat din noiembrie 1793, împreună cu ceilalţi fermieri generali, odată cu începerea descreştinării şi a teroarei. Ştiinţa şi libertatea trebuiau să cedeze locul raţiunii… politice.

Pentru Robespierre, care în copilărie se temea să omoare un fluture, extremismul „turbaţilor" şi planurile moderaţilor ostili Comitetului, au fost ocazii potrivite de a scăpa de nişte rivali şi a regla politica pe o cale moderată. Robespierre era ostil descreştinării, din motive religioase şi politice. Sentimentele sale nutreau un fel de admiraţie pentru Christos, asemenea lui Rousseau, după cum scrie un istoric. Un altul, poate cu multă dreptate, arată că Robespierre nu condamna descreştinarea în principiu, ci pentru că atât turbaţii, cât şi moderaţii era ostili Comitetului şi primise informaţii că ambele părţi luaseră măsuri violente în defavoarea creditului Convenţiei şi în favoarea ostilităţilor europenilor. Robespierre începea să creadă că va putea domni singur, cu sprijinul locotenenţilor săi, Saint-Just şi Couthon.

Realitatea era că hotărârile lui Robespierre în favoarea religiei vizau înlăturarea cultului Raţiunii, dar nu în sprijinul religiei Bibliei, ci pentru stabilirea unui nou cult republican, aşa numitul „Fiinţei Supreme". La 6 aprilie 1794 Robespierre îl însărcinează pe Couthon cu propunerea unui nou cult, iar la 7 mai Robespierre prezintă într-o cuvântare planul noii religii. Se recunoştea astfel existenţa unei divinităţi deist-panteiste şi a nemuririi naturale a sufletului. Cultul datorat acestui dumnezeu era împlinirea datoriilor umane şi cetăţeneşti, printre care prima datorie era ura faţă de tirani şi trădători, apoi grija faţă de cei slabi şi oprimaţi etc. Sărbătorile planificare urmau să comemoreze evenimente ale Revoluţiei şi să celebreze virtuţile supreme şi binefacerile naturii. Cultul decadal era păstrat, iar zilele decadale erau sărbătorite în cinstea următoarelor valori: Fiinţa Supremă, natura, omenirea, poporul francez, binefăcătorii omenirii, martirii libertăţii, egalitatea, republica, libertatea lumii, dragostea de patrie, ura faţă de tirani şi trădători, adevărul, dreptatea, modestia, gloria şi nemurirea, prietenia, cumpătarea, curajul, buna credinţă, eroismul, dezinteresul, stoicismul, iubirea, dragostea conjugală, dragostea părintească, gingăşia maternă, pietatea filială, copilăria, tinereţea, bărbăţia, bătrâneţea, nenorocirea, agricultura, industria, strămoşii, urmaşii şi în final fericirea. Fiecare decadi avea să fie închinată unei dintre aceste subiecte. Convenţia invita toate talentele să concureze la crearea de imnuri şi cântece, la înfrumuseţarea noului cult. Se declara menţinută libertatea de cult şi se adăuga că orice adunare „aristocratică" şi „contrară" ordinii publice, va fi reprimată. Cei ce fac instigaţii prin predici fanatice şi „insinuări contrarevoluţionare" urmau să fie pedepsiţi.

Se depuneau jurăminte faţă de patrie, se vărsau libaţii înaintea statuilor naturii, eroii politici au înlocuit pe sfinţi, şi în afară de admiterea nemuririi sufletului şi a unui dumnezeu inofensiv şi inutil, cultul acesta nu se deosebea prea mult de cel anterior. Era însă organizat de stat! La 8 iunie 1794 Robespierre a celebrat inaugurarea noului cult, în calitate de mare pontif, ţinând în mâini un mănunchi de spice. Au fost arse în public reprezentări ale viciului, nebuniei şi ateismului. S-a ridicat apoi „Statuia Înţelepciunii" cu inscripţia: „Poporul francez recunoaşte existenţa Fiinţei Supreme şi nemurirea sufletului". Într-un asemenea context, „Fiinţa Supremă", adorată de francezi, era acelaşi demon care îi condusese la Masacrul din Noaptea sfântului Bartolomeu.

Cultul acesta era menit să atragă mai mult pe catolici. S-a hotărât traducerea cuvântării lui Robespierre în toate limbile. Despre preoţi se spune în continuare că sunt, pentru religie, ceea ce sunt şarlatanii pentru medicină şi că adevăratul preot al Fiinţei Supreme este natura. Prin noua ordine spirituală, libertatea de conştiinţă rămânea suprimată, dar şi ateismul era considerat o crimă. Cultul Fiinţei Supreme era astfel întruchiparea religioasă a patriotismului revoluţionar; dictatorul politic devenea marele preot, pontiful suprem al noului cult, ca în Roma antică.

Dar programul iniţiat de Robespierre pentru salvarea virtuţii n-a putut să liniştească naţiunile străine. Regimul terorist al lui Robespierre şi tendinţele sale tiranice, acumularea unei autorităţi tot mai mari în mâinile unei singure persoane, au creat o nouă tensiune internă, cum era şi de aşteptat. Demagogia şi patriotardismul dictatorului iacobin, „neînţeles" de popor, au dat naştere unei conspiraţii, iar la 27 iulie, complotiştii l-au oprit de a mai lua cuvântul în Convenţie. Adversarii, la fel de „patrioţi" şi de demagogi, au influenţat Convenţia şi au obţinut punerea lui Robespierre şi a colaboratorilor lui în afara legii. A doua zi au fost trimişi la ghilotină. Odată cu capul nefericitului Robespierre, dictatura iacobină lua sfârşit. Dar nu şi spiritul anticreştin intolerant. La 28 iulie 1794 au căzut ultimele capete mari ale revoluţiei iacobine: Robespierre, Saint-Just, Couthon şi alţi 9 robespierrişti. În luna următoare s-a abrogat teroarea revoluţionară.

După lovitura de stat, clubul iacobin a fost închis, Comuna a fost suprimată, tribunalul revoluţionar închis. O serie de preoţi au fost eliberaţi şi unii imigranţi s-au întors. Cambon a propus iarăşi principiul separării bisericii şi statului şi era hotărât ca de atunci înainte Republica să nu plătească cheltuielile nici unei forme de cult (18 sept. 1794) ceea ce era numai drept. Dar cultul decadal rămânea în picioare, deşi fusese opera de debut a descreştinării. S-a votat laicizarea şcolilor primare şi permanentizarea decadelor în locul săptămânii de origine biblică (iudeo-creştină). Într-o cuvântare, episcopul Gregoire şi-a exprimat speranţa că într-o zi catolicismul ar putea reînvia. Dar Convenţia a protestat. Şi firește că avea motive să protesteze. Numai că protestul acesta nu era „protestant", ci anticreştin din principiu.

În provincii, poporul dorea ca preoţii să-şi reia activitatea. Preoţii constituţionali au îndrăznit ici şi colo să se întoarcă la altare. Li s-a promis ţăranilor răsculaţi libertatea religioasă. La 21 februarie 1795 protestantul Boissy D'Anglas, membru al Convenţiei, a influenţat decretarea unei legi care marca libertatea Bisericii Catolice. Se specifica în lege, că nu vor fi plătiţi preoţii şi pastorii, că nici o biserică nu va fi redeschisă – deşi se afirma că exerciţiul cultului nu va fi tulburat şi că tulburătorii vor fi pedepsiţi (!). Dar toată această toleranţă nu însemna acordarea reală a drepturilor omului, consemnate în sfânta constituţie revoluţionară. Acţiunile guvernului nu se întemeiau pe principiu, ci erau dictate de raţiuni politice, de forţa împrejurărilor. Chiar libertatea afirmată, era îngrădită de atâtea „precizări" încât devenea practic nulă. Totul trebuia să nu aibă caracter public, dacă se putea să nu ştie nimeni.

Poporul devenise dornic de a se întoarce la religie, ceea ce dovedeşte că nu masele populare în majoritate voiseră instaurarea unei terori anticreştine, ci „înţelepciunea" iacobină, sub presiunea „turbaţilor". Trecând peste marginile legii, catolicii şi-au celebrat mesa

(liturghia) uneori chiar în Paris. Iar cu ocazia Paştelui din primăvara anului 1795, multe magazine au fost închise.

În aprilie şi în mai au fost semnate tratate de pace între Franţa şi Prusia, între Franţa şi Olanda. Franţa îşi mărise teritoriile în nord şi est.

Convenţia termidoriană care înlocuia guvernul lui Robespierre încerca să restabilească o libertate religioasă condiţionată de o anumită supunere faţă de interesele regimului. Dar burghezia, care pusese mâna pe cârmă, n-a slujit nevoile celor de jos, astfel încât în mai 1795, poporul s-a revoltat în Paris contra termidorienilor, cerând pâinea şi constituţia din 1793. Guvernul a înăbuşit cu brutalitate revolta şi a instituit în continuare „teroarea albă". Dar toate terorile au aceeaşi culoare sângerie şi aceeaşi motivaţie viscerală. Termidorienii încercau să ţină un echilibru între cei ce voiau pâine şi cei ce voiau Biserică liberă. Dar n-au satisfăcut pe nici unii.

În iulie, Franţa a făcut pace cu Spania (care intrase în coaliţia anti franceză). Se retrage din Spania şi primeşte în schimb San Domingo şi Antile.

La 29 sept. 1795 guvernul termidorian adoptă o nouă constituţie, în care o serie dintre principiile proclamate în Declaraţia drepturilor sunt părăsite. La 29 sept. se aducea o îmbunătăţire a legilor teroarei, însă anarhia şi spiritul de persecuţie tulburau încă întreaga ţară. Printr-o lege de poliţie, Convenţia a reglat libertatea de închinare şi a hotărât penalităţi severe contra preoţilor pasibili de exil sau închisoare, dacă se întorc pe pământul Franţei. Primejdia regalistă nu trecuse şi guvernul asocia ideea de creştinism cu aceea de papism şi regalitate. La 5 octombrie a avut loc într-adevăr o insurecţie regalistă la Paris, cu care ocazie generalii Bonaparte şi Murat, pe atunci în slujba Republicii, i-au zdrobit pe insurgenţi, iar Bonaparte a fost avansat la gradul de general de divizie.

La 26 octombrie a fost dizolvată Convenţia termidoriană şi s-a instituit un nou guvern revoluţionar: Directoratul, compus din Barras, La Revellière, Letourneur, Reubell şi Carnot. Regimul instituit de directori nu aducea însă nimic mai bun în domeniul libertăţii religioase. Directorii erau ostili creştinismului, iar principiului separării era aplicat în aşa fel, încât să devină un mijloc de a anihila Biserica. Ei doreau să desfiinţeze chiar pe episcopii constituţionali supuşi regimului. De aceea când aceştia mureau, guvernul împiedica alegerea de noi episcopi. S-au înmulţit măsurile contra preoţilor nejurători. S-a impus tuturor preoţilor şi pastorilor obligaţia de a jura ură faţă de regalitate şi de anarhie, ceea ce înseamnă că guvernul avea oarecare temeri că creştinismul ar avea un rol politic. Un număr de preoţi papişti au depus jurământ şi astfel catolicismul a fost restabilit ici şi colo.

Dar în realitate cultul continua să fie tulburat de neîncetatele acte arbitrare de interferenţă din partea biroului administrativ al Directoratului, care, prin împuterniciri individuale, deporta pe preoţii acuzaţi de „incitare la tulburări". Astfel, un număr de 1657 de preoţi francezi şi 7235 de preoţi belgieni au fost exilaţi. Ţinta Directoriului era înlocuirea creştinismului prin cultul decadal. Reînvierea creştinismului era văzută periculoasă pentru planurile guvernului, deoarece săptămâna tradiţională şi sărbătorirea duminicii (sau a sâmbetei, în cazul evreilor) veneau în conflict cu repausul decadal (décadi). Este inutil să ne întrebăm de ce poporul prefera o odihnă după şase zile de lucrui şi nu după nouă zile. În Paris, totuşi, 15 biserici au adoptat în cele din urmă cultul decadal în locul cultului duminical. Apoi Directoriul a favorizat încercarea neoficială a scriitorului Chemin şi a prietenilor săi de a introduce Teofilantropia ca Biserică naţională.

La 30 nov. 1795 a fost publicat un articol-program (Manifestul Plebei) semnat de Babeuf, liderul grupării egalilor. Cu această ocazie, ideile comuniste au intrat în istoria politică. Iacobinii, care fuseseră suprimaţi oficial după căderea lui Robespierre, au continuat să existe, şi au intrat în Clubul Panteonului, întemeiat de Babeuf. Babuviştii (egalii) căutau să pună mâna pe putere, pentru a rezolva problemele economico-sociale printr-un regim egalitarist, deoarece guvernele revoluţionare vorbiseră de egalitate în mod demagogic, ca de

altfel şi despre libertatea religioasă. În martie 1796, Conspiraţia Egalilor a alcătuit un Comitet Insurecţional din care făceau parte Babeuf, Buonarotti, Darthé, Marchal şi alţii. Aceştia au lansat un manifest, în care criticau guvernul, cerând egalitatea reală. Iată câteva fraze mai mult decât semnificative:

> Din timpuri imemoriale, ni s-a repetat cu ipocrizie: „oamenii sunt egali". Şi tot din timpuri imemoriale, cea mai înjositoare, mai nedreaptă şi mai monstruoasă inegalitate, apasă cu neruşinare asupra genului uman. Egalitatea n-a fost niciodată decât o frumoasă şi sterilă ficţiune a legii. Astăzi, când ea este reclamată cu o voce mult mai puternică, ni se spune: „Tăceţi mizerabililor, egalitatea nu este decât o himeră; mulţumindu-se cu egalitatea legală canaliilor! Ce vă trebuie mai mult?" Voim egalitatea reală sau moartea. Revoluţia Franceză nu este decât vestitoarea unei alte revoluţii mult mai mari, mult mai solemne şi care va fi ultima. Să piară, dacă trebuie, întreaga creaţie, numai să ne rămână egalitatea reală!

Nu este greu de ghicit cum s-ar fi rezolvat problema egalităţii, dacă ar fi ajuns la cârmă babuviştii. Însă tonul fanatic al manifestului, în care se declara că, pentru egalitate „vom distruge totul", prevestea o nouă furtună de teroare, cu nimic mai blândă decât cele precedente, şi încă „ultima". Însă egalii n-au reuşit să pună mâna pe putere. În urma unei trădări, Babeuf şi Buonarotti au fost arestaţi, iar la 27 mai 1796, Babeuf a fost dus la ghilotină.

Măsurile anticreştine au continuat. Revoluţia se temea de Christos cel puţin la fel de mult ca de papă, sau de babuvişti. Directorii urmăreau să arunce dificultăţi în calea oricărei religii. La 11 aprilie 1796 se dă o lege care interzicea uzul clopotelor şi orice fel de convocare publică pentru exercitarea religiei, sub pedeapsa cu închisoarea sau cu deportarea. S-a hotărât ca toţi preoţii, care n-au depus un jurământ şi totuşi îşi exercită funcţiile, şi care n-au emigrat în timpul prescris, să fie daţi la moarte. Dar după ce s-a descoperit conspiraţia lui Babeuf şi s-a văzut că pericolul pentru guvernul directorilor venea din stânga, la 25 august a fost abandonat proiectul antieclesiastic. Un rol important în creşterea influenţei pentru reînvierea libertăţii cultului creştin l-auavut episcopul Grégoire şi apoi generalul Napoleon Bonaparte, care înainta victorios, cucerind nordul Italiei, în luptă cu austriecii. Directorii au început să simtă că politica lor de persecuţie religioasă nu mai era urmată cu credincioşie. Au auzit că Napoleon al lor care înainta biruitor în Italia, arăta consideraţie pentru papă.

În timpul campaniei din Italia, Bonaparte se lovise de autoritatea papei, cu care a trebuit să facă un târg. La 19 februarie 1797 a făcut un tratat de pace cu Pius la VI-lea. Prin acest tratat, papa renunţa la pretenţiile asupra Avingnonului, posesiune papală din Franţa care îi fusese luată. În cele din urmă, a trebuit să predea Franţei şi partea de nord a Statului Papal şi să plătească lui Napoleon o mare contribuţie.

La 20 mai 1797, Jourdan şi Pichegru au devenit membri ai Consiliului Celor Cinci Sute, Pichegru ca preşedinte, iar regalistul Barthélémy a devenit unul dintre cei cinci directori. În iunie şi iulie au avut loc discuţii violente în care s-a distins Royer-Collard. În cele din urmă, s-au pus la vot propunerile din discursul luminos al lui Camille Jourdan (17 iunie), precum şi cele făcute de Dubruel (26 iunie), pentru abolirea tuturor legilor împotriva credincioşilor nejurători, care fuseseră date din 1791. Apoi mai mulţi reprezentanţi au cerut abrogarea tuturor legilor antibisericeşti. În cursul lunilor iulie şi august, mulţimile au cerut cu insistenţă libertatea religioasă. La 7 fructidor (29 august) majoritatea a votat nerăbdătoare pentru libertatea religioasă. bisericile catolice s-au umplut iarăşi de lume, iar protestanţilor li s-a permis de asemenea cultul public. Ororile descreştinării au dus în final la această reacţie a spiritului religios. De data aceasta însă, în urma probei de foc a Revoluţiei, afluxul spre religie, căutarea lui Dumnezeu era sinceră, neconstrânsă de ameninţările instituţiei religioase.

Libertatea venise abia acum în Franţa, odată cu reacţia creştină populară. Cu mare putere de pătrundere Iorga spunea lucrurilor pe nume:

> De unde rezultă că revoluţia franceză, venită la capătul raţionalismului, n-a însemnat – este aproape inutil să v-o mai spun - n-a însemnat libertatea aceea a omenirii de care se vorbeşte

necontenit (…). De fapt, oricare ar fi fost intenţiile, revoluţia franceză a amestecat şi brutalizat, în toate domeniile, întreaga societate.[2]

Iar în ce priveşte libertatea gândirii, pamfletele ieşite la 1789, în aşa număr … au corupt o întreagă societate, cea mai mârşavă presă car e existat vreodată, ţipătul acela continuu către vărsare de sânge, inunda publicistica de atunci. (*op. cit.* 294).

Astfel, ceea ce ni se pare nouă adesea o mare mişcare tumultoasă a unei naţiuni întregi, solidare, care luptă pentru câştigarea libertăţilor, se reduce la o agitaţie superficială, influenţată de raţionalismul filozofic cartezian şi sprijinită de o literatură a curtenilor. Dar, cum se întâmplă întotdeauna, când suprafaţa se zbuciumă în humele adâncului, ea ajunge de se opreşte înspăimântată în faţa abisului care i se deschide. (op. cit. 278).

Şi într-adevăr după agitaţiile din 1789, seismele revoluţiei crescuseră până când s-a căscat în faţa lumii abisul unui adevărat satanism şi al morţii, din care s-a ridicat o putere cu totul nouă în istoria lumii: revoluţia seculară anticreştină. Această putere descrisă în Apocalipsa 11, ca fiind „fiara care iese din abis" urma să apară către sfârşitul celor 1260 de ani de dominaţie papală şi să continue lupta îndelungată dusă de papism contra Bibliei, printr-un conflict violent şi radicalizat. Dumnezeu îi descoperise lui Ioan în Apocalipsa că cei doi martori-profeţi ai Săi (care, după o veche interpretare evanghelică, nu sunt altceva decât personificarea Bibliei, cu cele două testamente), vor fi ucişi de „fiara ieşită din abis", iar trupurile lor moarte aveau să zacă neîngropate pe străzile unei „cetăţi mari" numită în sens spiritual Sodoma (simbolul imoralităţii) şi Egipt (simbolul opoziţiei faţă de Dumnezeul Bibliei: Exod 5:2). Profeţia se împlinise cu precizie. Până şi ciclul decadal era egiptean, iar intoleranţa liderilor semăna perfect cu atitudinea faraonului Egiptului din vremea Exodului. Dar precizia profetică a mers până acolo încât s-a prevăzut timpul exact („trei zile şi jumătate", adică trei ani şi jumătate, după principiul clasic zi-an din Ezec. 4,6). De la începerea descreştinării, odată cu inaugurarea cultului raţiunii (noiembrie 1793) şi până în iunie 1797, când sub presiunea poporului, guvernul a pus în discuţie abolirea legilor anticreştine, a trecut un timp de exact trei ani şi jumătate. Aceşti trei ani şi jumătate de teroare anticreştină au fost în acelaşi timp o pedeapsă de avertizare pentru totalitarismul papist, a cărei domnie de 1260 de ani era pe sfârşite. A fost o retribuţie, dar una numai parţială – o promisiune. Revoluţia a făcut exact ceea ce fusese învăţată de vechiul regim. Papismul, chiar în Franţa însăşi, nu primise decât o zecime din pedeapsa finală prezisă de Biblie (Apoc. 11,13; 16,17-19).

Dar prin lovitura primită de Biserică în Franţa, profeţia nu era complet împlinită. Cei 1260 de ani de dominaţie papală, care începuseră în anul 538 (vezi comentariul istoric de sub numele papei Vigilius, 537-555) încă nu se încheiaseră. Trebuia să mai treacă o jumătate de an. Să urmărim cursul evenimentelor.

Alarmaţi de mişcarea religioasă, de faptul că poporul primise iarăşi libertatea totală de cult, directorii, socotind că trebuie să fie vorba de o mişcare reacţionară, l-au însărcinat pe generalul Augereau să dea o lovitură de stat la data de 4 septembrie 1797. Alegerile în cele 40 de departamente au fost invalidate, 53 de deputaţi au fost deportaţi şi legile contra emigranţilor şi preoţilor nejurători au fost iarăşi restabilite. S-au organizat urmăriri ale preoţilor în toată Franţa. Sute dintre ei au fost aruncaţi pe malurile îndepărtatei Guyane unde au murit. Totuşi cultul restaurat n-a mai fost tulburat. Represaliile s-au îndreptat doar asupra clerului care nu era loial faţă de stat şi simpatiza cu absolutismul papal. Franţa înţelegea acum să ofere libertate şi creştinilor; dar, în mod legitim, nu voia amestecul politic al Vaticanului, printr-o instituţie clericală care de nenumărate veacuri făcuse politică de dominaţie. Puterea Directoratului a început să crească.

[2] N. Iorga, *Evoluţia idei de libertate*, Meridiane, 1987, pag. 293.

Armatele franceze republicane continuau să fie victorioase împotriva imperialiştilor austrieci. Napoleon cucerise nordul Italiei, pe care l-a transformat într-o republică aliată Franţei. O parte din Statul Papal intrase deja în componenta acesteia. Generalul Napoleon se ferise să lovească în inima Statului Papal. În februarie 1797 Napoleon făcuse pace cu Pius al VI-lea. Dar în iarna următoare, Directoratul, acum mai pornit împotriva clerului francez nejurăror, l-a însărcinat pe generalul Berthier să atace Statul Papal şi pe papă. Lovitura era aşadar planificată şi urmărea apărarea Revoluţiei în Franţa, precum şi încurajarea ei în afară, în timp ce armatele franceze eliberau treptat provincii de sub vechea ordine. Guvernul pontifical era, din principiu, duşmanul neîmpăcat al Republicii. Acum fiindcă se crease ocazia, Directoratul nu a ezitat să hotărască desfiinţarea Statului Bisericii.

În februarie 1798, trupele franceze conduse de generalul Berthier, au intrat în Statul Papal. Generalul a făcut cunoscut papei hotărârea francezilor. Dar bătrânul pontif, uluit de faptul că instituţia papală nu mai însemna aproape nimic în ochii lumii şi ţinându-se tare de dreptul tradiţional de origine „divină", a refuzat să-şi calce jurământul pontifical. Nu voia să recunoască crearea noii Republici romane, în locul Statului Papal. Posesiunile papale, puterea politică, fuseseră principalii zei ai papalităţii. Dar pontiful uitase un lucru: crearea primului stat catolic fusese realizată în Franţa lui Clovis în anul 508, şi că aceeaşi Franţă prin Pepin cel Scurt, îi oferise în anul 768 cea mai mare parte a posesiunilor temporale pe care le deţinea în anul 1798.

Odată cu revoluţia, dreptul roman fusese înlăturat şi acum se ridicase o nouă putere înarmată cu un nou drept. Chiar în Statul Papal, populaţia împărtăşea ideile revoluţionare. Radicalii din Roma făceau demonstraţii violente, cerând papei să abdice. Francezii îi ceruseră mai întâi să-şi retragă bulele de condamnare a Revoluţiei. Dar papa nu reuşea să înţeleagă alte principii de guvernare decât dictatura întemeiată pe un presupus drept divin. Până la moarte nu a vrut să cedeze şi nu a recunoscut Republica Romană.

În împrejurările acestea, la 15 februarie 1798, generalul Berthier a pronunţat oficial destituirea papei. A fost smuls de la altarul care nu-i putea oferi scăpare. Inelele pontificale i-au fost smulse din degete. S-a oficiat chiar şi un Te Deum în basilica Sf. Petru, marcându-se astfel destituirea papei. Dacă până atunci mai fuseseră destituiţi unii papi, acum situaţia era diferită: era desfiinţată însăşi instituţia papală ca putere politică. Se împlineau exact 1260 de ani de la eliberarea Romei de ostrogoţi şi crearea primului stătuleţ papal prin grija împăratului de răsărit. Fiara primea acum o lovitură de sabie mortală, fiind înjunghiată ca un miel (Apocalipsa 13). Bietul episcop roman a fost luat prizonier şi dus în Toscana, apoi târât dintr-o închisoare în alta, în Franţa. Când soldaţii lui Berthier l-au luat prizonier, el a zis generalului: „Lasă-mă să mor aici!" La care acesta i-a replicat: „Vous pouvez mourir partout!" (Puteţi muri oriunde!). În august 1799, Pius VI a încetat din viaţă, în fortăreaţa de la Valence în vârstă de 82 de ani. Pe actul de deces, autorităţile au notat sec: „Cetăţeanul Jean Braschi; meseria – pontif."

Nu este de mirare că lumea gândea că, odată cu Pius al VI-lea a dispărut papalitatea. Dar cercetătorii profeţiilor biblice au văzut mai mult în aceste evenimente. Confirmând interpretările multor învăţaţi de până atunci, evenimentele Revoluţiei au dus la o recunoaştere largă a împlinirii profeţiilor. O întreagă pleiadă de comentatori biblici au văzut în desfiinţarea Statului Papal încheierea evidentă a celor 1260 de zile (ani) de dominaţie temporală a papalităţii. Începând cu anul 1798, o mulţime de învăţaţi din acea generaţie au proclamat împlinirea profeţiei care marca sfârşitul îndelungatului timp de strâmtorare, a cărui durată este menţionată de şapte ori în Daniel şi Apocalipsa (trei vremi/ani şi jumătate = 1260 zile = 42 de luni).[3] Protestanţii de toate felurile: prezbiterieni, congregaţionalişti, baptişti, anglicani şi luterani, de diferite profesii şi funcţii: episcopi, vicari, pastori, universitari, editori, jurişti,

[3] Potrivit codului clasic de interpretare, sugerat în Numeri 14:34, Ezechiel 4:6; Daniel 9:24-27, cele 1260 zile reprezintă 1260 de ani.

istorici şi alţi intelectuali din Lumea Veche sau din Lumea Nouă, au recunoscut caracterul profetic al evenimentului. Deşi mulţi datau cei 1260 de ani cu o mică diferenţă (533-1793 în loc de 538-1798) în principiu era acum stabilit că această perioadă se întindea din timpul împăratului Justinian, până în timpul Revoluţiei Franceze. În America, circa 60 de cercetători ai profeţiei care au publicat scrieri (afară de cei ce nu au scris, ori nu şi-au publicat scrierile) au aplicat în principiu aceeaşi interpretare. Numai vreo 27 de interpreţi au susţinut alte datări (606-1866 sau 587-1847) pe care desfăşurarea istoriei le-a infirmat. În timpul trezirilor milenariste care au urmat, şi în special în Mişcarea Millerită americană, această interpretare a devenit standard.

Deşi creştinismul fusese restabilit în Franţa din vara anului 1797, guvernul a continuat să se amestece în problemele religioase. Susţinând cultul decadal, directorii s-au lovit de săptămâna creştină, cu repausul ei tradiţional. Persecuţia a fost reînnoită pentru scurt timp. Autorităţile căutau să refacă păzirea décadi-ei care, de la restabilirea creştinismului nu mai era observată de nimeni. De fapt, decada era o instituire arbitrară a guvernului, care nu se întemeia pe nici o tradiţie şi pe nici un sentiment popular. Biserica, după ce îşi recâştigase exerciţiul legal al funcţiilor, umplând lăcaşurile de cult în fiecare duminică, încurca sistemul cronologic decadal, aşa cum săptămâna practicată de evrei trebuie să fi ajuns în conflict cu decada Egiptului antic. Guvernul directorial francez căutase să impună repausul décadi-ei nu doar instituţiilor de stat şi şcolilor publice, ci şi în industrie, în comerţ etc. Chiar cununiile trebuia oficiate numai în ziua de décadi. În aceste condiţii, cultul teofilantropic, care fusese creat în timpul Revoluţiei, a fost persecutat la Paris mai rău decât cultul catolic. Doamna de Staël, protestantă cu mare influenţă, era de asemenea contra teofilantropilor ca şi alţi protestanţi. Ea spera că protestantismul ar putea deveni religia de stat în Franţa, în condiţiile în care Directoratul se temea de catolicism.

Prin politica sa anticatolică şi decadală şi prin alte stângăcii, Directoratul s-a expus la dificultăţi serioase. Tulburate de atitudinea guvernului, provinciile belgiene s-au revoltat. Ca urmare, 6.000 de preoţi belgieni au fost proscrişi. Între timp, armata franceză care cucerise o mare parte din Italia, a fost oprită de victoriile armatei ruse venite în Italia. Întors din Egipt, Napoleon a revenit în Franţa, punând la cale o lovitură de stat, prin care, la 10 noiembrie 1799, Directoratul era înlocuit cu guvernul a trei consuli, dintre care primul (şi adevăratul lider al statului) era generalul Napoleon. Bonaparte visa o reînviere a Imperiului Roman, şi voia să folosească Biserica drept ciment al noii ordini. Persecuţiile decadale au fost oprite.

În anul 1802, Napoleon este ales consul pe viaţă iar în 1804 se proclamă împărat şi introduce un nou cod civil care va influenţa treptat toată Europa, înlocuind astfel codul lui Justinian. Ridicarea Franţei de la Republică la Imperiu aminteşte de aventura antică a Republicii Romane şi a vechii organizaţii democratice a Bisericii. Napoleon a fost un despot orgolios, care credea în geniul raţiunii şi al armelor sale, dar regimul instaurat de el, în ciuda faptului că favoriza burghezia, a fost o tiranie ceva mai suportabilă decât aceea din timpul descreştinării. Franţa şi visătorii noii Europe l-au considerat un salvator al lumii, până când cursul evenimentelor a destrămat şi acest vis.

Papalitatea politică se prăbuşise, dar ideea nu murise, ci căuta cu obstinaţie o restaurare a statului şi autorităţii papale. Va trece însă mult timp până când rana fiarei romane să se vindece (Apoc. 13,3).

Revoluţia Franceză încetase după ce îşi îndeplinise rostul profetic, de a demonstra că blamarea Bibliei înseamnă invitarea dezastrului, şi de a da o lovitură suficient de puternică Papalităţii, pentru ca în starea spirituală creată după 1789 să ia avânt un mare interes pentru creştinismul autentic, biblic. Însă curentele filozofice şi politica de tip anticreştin, născute odată cu revoluţia franceză, n-au murit odată cu Revoluţia, ci au fost diseminate în toată lumea, dând naştere la noi şi noi revoluţii, care caracterizează timpurile noastre. În final, o ultimă mişcare universală, un uriaş seism social-politic va pune capăt religiilor false raliate

(sub conducerea Romei reînviate) împotriva secularismului şi împotriva adevăratului creştinism (Apoc. 16,17-19; 17,8.16-18; 18, 6-8.23-24; Dan. 11,44-45; 12,1.7).

Lovitura de la 1798 nu a fost moartea „fiarei" romane, ci numai un avertisment şi o răsplată parţială. Sângele milioanelor de martiri – începând cu persecuţia lui Nero şi până la papii moderni, şi de la Diocleţian, până la Hitler, Stalin şi la nu ştiu care dictator viitor – cere insistent justiţiei divine răzbunare. Dumnezeu nu va întârzia. Până şi morţii vor fi sculaţi să-şi primească porţia de justiţie, în numele căreia au călcat în picioare pe semenii lor (vezi Apoc. 6,9-17; 20:12-13).

Ultima aventură a papalităţii: de la Pius al VII-lea până la „Petru Romanul”. Creştinismul după Revoluţia Franceză (1798-1988)

Pius al VII-lea (1800-1823)

De la moartea lui Pius al VI-lea 1799, lumea rămăsese fără papă. Se părea că vechea monarhie pontificală căzuse pentru totdeauna. Dar la 14 martie 1800,. Cardinalii din sudul Italiei (căci sudul nu fusese cucerit de francezo) l-au ales papă la Veneţia pe călugărul benedictin Barnaba Chiaramonti sub numele de Pius al VII-lea. Alegerea numelui lui Pius care nu voise până la moarte să renunţe la prerogativele papale şi să recunoască republica romană, este semnificativă. Majoritatea papilor de la Pius al VI-lea încoace, vor purta numele acesta.

Primul act al papei a fost o încercare de negociere cu Franţa, la 15 iulie 1801, în privinţa fixării graniţelor statului papal. Papa a făcut un concordat, cu Napoleon, dar în 1809 Napoleon va anexa iarăşi Statul papal. Noul papă dusese ales cu sprijinul lui Napoleon. Şeful Franţei făcea pe restauratorul catolicismului pentru că avea nevoie de sprijinul politic al papei. La 18 mai 1804, fostul soldat în slujba revoluţiei anticreştine se proclama împărat şi Pius al VII-lea a fost invitat să-l încoroneze la 2 decembrie 1804. Dar soldăţoiul, pentru a-şi afirma voinţa într-o manieră semnificativă, şi-a îndesat dramatic coroana pe cap el însuşi, înaintea papei. Era o umilinţă scandaloasă pentru Papalitate, care altădată încorona împăraţi şi regi ce i se supuneau.

Papa voia să i se dea înapoi posesiunile de la Avingnon, Bologna, Ferrara dar zadarnic. Apoi a încercat să protesteze împotriva ateismului francez. A atacat calitatea căsătoriei civile. Dar nu spiritul creştine era cel ce arunca anatema contra regimului necreştin din Franţa. Papa protesta că „mireasa sfântă şi imaculată a lui Christos (adică Biserica papistă) în afară de care nu există mântuire, este pusă (în legile civile) pe aceeaşi treaptă cu sectele eretice şi chiar cu perfidia iudaică”. Înţelegând că numai iezuitismul putea să salveze situaţia Bisericii, Pius VII a restaurat acest ordin la 1814. Până atunci iezuiţii nu mai găsiseră sprijin decât în Prusia lui Frederik cel Mare (rege protestant) şi în Rusia Ekaterinei a II-a (ţarină ortodoxă), anume în Polonia. Reinstaurarea iezuită a fost însă de scurtă durată, căci în 1820 iezuiţii vor fi alungaţi din Rusia apoi şi din Franţa (1830) şi alte ţări, iar apoi din toată Germania (1872).

Din punct de vedere al ambiţiilor istorice papale, slab cimentate cu pretexte biblice, Pius al VII-lea avea de ce să protesteze, deoarece restaurarea Bisericii Catolice în Franţa nu fusese făcută după rânduielile vechiului regim. Prin articolele organice din 1802, relaţiile dintre biserică şi stat au fost reglementate astfel: se menţinea căsătoria civilă, valabilă chiar fără cununie religioasă; se menţinea suprimarea zeciuielii pentru cler şi secularizarea averilor Bisericii; clerul primea salarii reduse şi un mare număr de preoţi au fost transformaţi în parohi auxiliari, cu un salariu pe jumătate. Societatea Teofilantropică era desfiinţată, iar duminica devenea iarăşi repaus legal. Totuşi calendarul republican a fost desfiinţat complet abia în 1805.

Pius al VII-lea ataca această legislaţie franceză. Apoi în 1806, când Napoleon a pus ca rege al Neapolului pe fratele său Joseph Bonaparte, pontiful a refuzat să-l încoroneze pe Joseph. Dar s-a răsgândit şi a consimţit în fine să-l încoroneze, pentru a şi-l face vasal. Napoleon a fost iritat. Papa a pronunţat atunci excomunicarea împăratului şi imediat Napoleon a înaintat spre Roma. Pontiful se ţinea tare, dar nici Napoleon nu se dovedea slab. Lutul şi fierul, aceste elemente amestecate din care fusese plămădit imperiul „creştinat" de la Constantin încoace, arătau iarăşi, pentru a câta oară, că nu poate exista nici o sudură trainică între Biserică de stat, între Papalitate şi Imperiu.[4] Neînţelegându-se cu papa, Napoleon i-a luat provincia Romagna, iar în anul 1809 a decretat anexarea Statului Papal. Roma însăşi era declarată cetate liberă a Imperiului Francez. I se îngăduise totuşi lui Pius al VII-lea să locuiască în Roma. Napoleon i-a fixat chiar o pensie.

Dar pontiful şi-a înrăutăţit situaţia printr-un orgoliu nebun. Se întâlniseră două trufii colosale. Ca urmare, într-o noapte a anului 1809, un batalion a înconjurat Vaticanul, din ordinul împăratului, iar papa a fost smuls de acolo ca şi predecesorul său, târât apoi prin toată Italia şi în fine dus în Franţa. A încercat să evadeze, dar Napoleon s-a dovedit mai puternic. Pius a rămas într-un arest destul de dulce la Fontainbleau.

În 1813 cei doi „cocoşi" ai imperiului universal se împacă. Fac iarăşi un concordat. Napoleon cucerise între timp mare parte din Europa şi invadase Rusia, dar fusese silit să se retragă. În cele din urmă, încolţit din toate părţile, Napoleon abdica în 1814, silit, la Fontainbleau. A fost exilat în insula Elba şi împreună cu restaurarea monarhiilor europene (în Franţa, Belgia, în ţările Italiei, în Spania) a fost iarăşi restaurat Statul Papal. Dar în realitate, acest stat nu mai avea autoritatea de odinioară. În 1849 va fi iarăşi desfiinţat şi imediat restaurat, ceea ce dovedeşte că Papalitatea avea să treacă printr-o perioadă de umilire îndelungată. La 1798 fusese doar începutul acestei umiliri din partea puterilor civile. În tot timpul secolului al XIX-lea această „rană" a fost o problemă centrală a Italiei şi a Europei.

După restaurarea din 1814, Pius al VII-lea a reînfiinţat ordinul iezuiţilor şi, pentru a demonstra că Papalitatea rămâne principalul bastion al totalitarismului tradiţionalist-mistic în creştinism, a emis o bulă contra societăţilor biblice, care luaseră un avânt fără precedent după evenimentele celor trei ani şi jumătate ai descreştinării revoluţionare.

Începând cu William Carey, cizmarul care fusese trimis la cererea sa insistentă ca misionar în India, în 1793, au luat naştere în mediul protestant societăţile misionare pentru evanghelizarea popoarelor necreştine. Imediat după aceasta, începând din 1804, au apărut societăţile biblice. Sub impulsul înţelegerii timpului profetic, apocaliptic, în care trăiau, bisericile evanghelice au început să depună eforturi pentru traducerea, tipărirea şi difuzarea largă a Bibliei, ceea ce era prima necesitate. Pentru a veni în ajutorul tipografiilor, în 1800, lordul Stanhope inventase presa de fier, care a revoluţionat această tehnică. Venise timpul ca adevăratul creştinism să se trezească la lucru. Umilirea Papalităţii crease nu numai ocazia întineririi creştinismului ci, odată cu răspândirea spiritului anticreştin şi în opoziţie cu acesta, crease o viziune creştină, apocaliptică, a timpului sfârşitului, care începuse în 1798. Viziunea apocaliptică dăduse naştere acestei treziri care, la rândul ei, avea să impulsioneze enorm cercetarea profeţiilor apocaliptice.

Această extraordinară trezire a spiritului misionar evanghelic la începutul secolului al XIX-lea are atâţia eroi, încât prezentarea detaliată a operei fiecăruia ar necesita un spaţiu prea mare. Este de remarcat faptul că redeşteptările care au urmat anului 1800, împreună cu crearea de societăţi misionare şi biblice nu au fost determinate în primul rând de hotărâri eclesiastice, ci de iniţiative laice.

Wiilliam Carey (1761-1834) un cizmar englez, inspirat de biografia lui David Brainerd care lucrase cu zel şi cu succes printre pieile roşii, şi murise tânăr la scurt timp după

[4] Vezi Daniel 2:33-35, 41-43.

aceea, a fost cuprins de ideea obsedantă că acelaşi lucru se poate face şi pentru indienii din India şi pentru toate popoarele păgâne. Acest om simplu a fost un mare autodidact şi a făcut pentru lume, direct şi indirect, ceea ce se poate compara cu opera reformatorilor. Îndrăzneţul cizmar care, asemenea lui Iisus, nu fusese şcolit în teologie, ştiinţă sau filozofie, învăţase singur latină, greacă, ebraică, olandeză şi franceză. În urma unei adevărate convertiri, el a păsărit Biserica anglicană, primind botezul evanghelic şi devenind baptist (1779). A funcţionat apoi ca predicator laic. În 1792, după ce a căpătat 10 lire de la un prieten, a publicat o broşură care avea să aibă o mare influenţă: „O cercetare asupra obligaţiei creştinilor de a folosi mijloace pentru convertirea păgânilor".

Carey acumulase cunoştinţe de istorie, etnologie, geografie, pe care le pusese în slujba acestei idei. Cunoştinţele sale biblice şi entuziasmul său misionar au trezit Anglia la conştiinţa misiunii. La 31 mai 1792 a ţinut faimoasa predică de la Nottingham pe baza textului din Isaia 54,2-3, care a determinat pe o serie de predicatori prezenţi să întemeieze o societate misionară. Modesta societate creată astfel l-a ales pe el şi pe John Thomas pentru misiunea din India. La 13 iunie 1793, împreună cu familia sa numeroasă, s-a îmbarcat pentru India. A trecut prin mari greutăţi, dar nu s-a descurajat. Deviza sa, potrivit textului din Isaia, era să aştepte lucruri mari de la Dumnezeu şi să încerce lucruri mari pentru Dumnezeu. Lipsa de fonduri, boala şi foamea, deşi l-au încercat greu, nu l-a doborât. Cu familia avea destule probleme: soţia era bolnavă psihic şi a trebuit să o îngrijească timp de 12 ani. În acelaşi timp era îngrijorat de viitorul copiilor săi într-o ţară străină. Dar Dumnezeu l-a ajutat. A găsit de lucru la o fabrică din Malda ca să se poată întreţine, apoi a lucrat ca învăţător. În cinci ani a ajuns să stăpânească bine limba bengali, una dintre principalele limbi indiene şi a tradus Noul Testament. În 1809 a reuşit să termine de tradus şi tipărit întreaga Biblie în bengali şi diverse părţi din ea au fost traduse şi tipărite în alte 26 de idiomuri indiene. În afară de lucrarea sa de misionar şi profesor, a desfăşurat o adevărată operă de savant, producând manuale de gramatică şi dicţionare pentru studiul limbilor sanscrită, marati, punjabi şi telegu şi a adus importante contribuţii botanicii, prin studiul florei din India. Scrisorile trimise periodic în patria sa au fost larg publicate şi au inspirat pe creştini în Europa şi America la fapte asemănătoare.

În 1795 s-a format în Anglia Societatea Misionară Londoneză una dintre primele organizaţii interdenominaţionale misionare. Credincioşii protestanţi în Anglia au hotărât să fixeze timpuri de rugăciune pentru succesul misionarilor şi să ofere fonduri pentru susţinerea lor. Cei mai mulţi dintre cei ce susţineau societatea misionară au contribuit de asemenea la întemeierea Societăţii de Tractate Religioase (1799) şi a Societăţii Biblie(1804). Creştinismul şi lumea întreagă datorează mult Societăţii Biblice Britanice. Şi în ceea ce priveşte misionarismul, probabil că Societatea Misionară Londoneză a fost pe primul loc. Sute de misionari au mers sub auspiciile ei. Printre cei mai cunoscuţi se numără Alexander Duff, Robert Moffat, John Eyre, Henry Nott, David Livingstone şi Robert Morrison. Aceştia au lucrat în cele două Americi, în Africa, Polinezia, India, China şi alte locuri.

Carey şi Societatea Londoneză au fost doar impulsul iniţial căci alte societăţi au fost repede întemeiate. În 1810 s-a format o societate misionară în America, la insistenţele unor tineri studenţi de colegiu, cu mare zel creştin, în scopul de a trimite misionari congregaţionalişti în Asia de sud-est. Nucleul acestei societăţi era format din eroii, acum deveniţi clasici, Samuel Mills, Adoniram Judson, Samuel Newell, Luther Rice, Samuel Notts, Gordon Hall. În 1814 s-a format Uniunea Misionară Americană Baptistă.

După ce a studiat un timp cu Carey în India, Judson a lucrat în Birmania, unde în afară de câştigarea multora pentru Christos, a tradus Biblia în limba birmaneză. Dacă privim bula papală antibiblică, în comparaţie cu opera pe care o realizase Biblia şi protestantismul în mai puţin de 20 de ani pentru gloria lui Christos în lume, putem înţelege în care zonă a creştinătăţii trebuie căutat creştinismul apostolic, adevăraţii urmaşi ai lui Petru şi Pavel.

În 1817 s-a înfiinţat în SUA o altă societate misionară care în 1826 a fuzionat cu prima. Printr-un minunat efort al iubirii creştine, protestanţii de diferite confesiuni (congregaţionalişti, prezbiterieni, baptişti şi reformaţi) s-au unit să sprijine o singură societate misionară.

În Europa, redeşteptarea misionară a urmat de aproape trezirea din Anglia. În 1798 s-a întemeiat Societatea Misionară Olandeză iar în 1799 Societatea Misionară Bisericească, apoi Societatea Evanghelică Misionară din Basel (1815), Societatea Misionară Daneză (1821), Societatea Misionară Renană (1828), Misiunea Evanghelică Luterană din Leipzig (1836), şi apoi altele. În 1816 a apărut Societatea Misionară Baptistă apoi în 1817 Societatea Misionară Americană Metodistă şi Episcopală.

Societăţile biblice au urmat de aproape pe cele misionare: Societatea Biblică Britanică (1804), Societatea Biblică Americană (1816). Misiunile au fost sprijinite totodată de dezvoltarea fără precedent a tehnicii după 1800. S-au inventat şi construit mijloace de transport moderne (vaporul, locomotiva, bicicleta) iar electricitatea era pe punctul de a fi pusă în slujba omenirii. Imperiul colonial britanic a facilitat mult răspândirea creştinismului între păgâni, aşa cum Imperiul Roman prin ordinea stabilită pe o uriaşă întindere a lumii, înlesnise răspândirea creştinismului în primul secol. Nu este o întâmplare că misionarismul a fost susţinut de ţările cele mai dezvoltate, adică Marea Britanie, SUA, Germania, Italia de nord, Franţa şi Belgia. Deşi puterile coloniale erau motivate mai degrabă politic şi economic, mulţi emisari ai occidentului fiind doar lacomi şi aventurieri, totuşi pe calea deschisă providenţial de aceste puteri coloniale a putut pătrunde cu succes misionarismul, aducând cu sine şi răspândind în mod inevitabil, cultura europeană.

După anul 1830, Biserica Romană a trimis de asemenea misionari între păgâni, în special iezuiţi, interesaţi atât de convertirea păgânilor, cât şi de contracararea propagandei protestante. În unele cazuri, din disputa celor două părţi a câştigat Islamul. Misionarii catolici erau avantajaţi de faptul că fiind celibatari, se puteau ocupa exclusiv de misiune, în timp ce protestanţii erau avantajaţi de spiritul de libertate evanghelică şi de posibilităţile nelimitate ale iniţiativei laice. Familia era adesea un avantaj printre oameni. Misiunile protestante veneau cu elemente de civilizaţie şi cu Biblia tradusă şi tipărită pentru popoare. Misiunile catolice veneau cu propagarea dogmelor romane şi a autorităţii papale.

Deşi catolicismul permisese noi traduceri ale Bibliei, chiar în epoca Contrareformei şi mai ales între anii 1722-1830, acestea aveau rolul de a stabili textul „corect” adică tradiţional, în opoziţie cu traducerile protestante, „eretice”. Dar cel mai semnificativ fapt este că Biserica Romană nu a luat nici o iniţiativă serioasă pentru larga răspândire a Bibliei. Ea a oferit Biblia poporului cu multă ezitare, silită de împrejurări, în timp ce, prin dogmele care contreazic Biblia, lua înnapoi şi ceea ce dădea. Totuşi, în epoca trezirilor de la începutul secolului al XIX-lea, au existat şi catolici care au dovedit spirit creştin autentic.

Protestanţii au lucrat în acest timp nu numai printre păgâni, ci şi printre catolici şi chiar între ortodocşi. Anglicanii nu s-au preocupat de evanghelizarea ortodocşilor, ci mai degrabă ar fi dorit o asociere, întrucât priveau cu simpatie poziţia antipapistă şi tradiţionalistă a ortodoxiei răsăritene. Dar alţi protestanţi, ca şi catolicii, au depus eforturi pentru a lega spiritual pe răsăriteni de trezirile din ţările apusene. În secolul al XVI-lea luteranii începuseră să cheme la unire pe ortodocşi, de partea Evangheliei. Melanchton, luteranii din sudul Germaniei, apoi protestanţii din Polonia, făcuseră apel la patriarh, dar fără nici un rezultat. Pe la 1600 patriarhul ecumenic se pronunţase definitiv şi categoric împotriva luteranismului.

În secolul următor calviniştii s-au adresat Bisericii Ortodoxe, profitând de ocazia că patriarhul Kiril Lukaris avea legături de prietenie cu câţiva calvinişti celebri din Anglia şi Olanda. Patriarhul era asaltat pe de o parte de iezuiţi, pe de altă parte de calvinişti. În aceste împrejurări, patriarhul a mers chiar mai departe. La 1628 a dăruit lui Carol I al Angliei preţio-

sul manuscris antic grec al Bibliei „Codex Alexandrinus" şi a început tipărirea unei mărturisiri de credinţă ortodoxă în latină şi în greacă, mărturisire care era în mare parte calvinistă. Hughenoţii au publicat această confesiune şi se lăudau că au aceeaşi credinţă cu Biserica din răsărit. Unii cred că Kiril nu s-ar fi făcut „vinovat" de o asemenea mărturisire, dar iezuiţii n-au întârziat să-l acuze pe patriarh înaintea ortodocşilor răsăriteni, că este calvinist; ba mai mult, l-au acuzat de înaltă trădare, în faţa sultanului. Ca urmare, turcii l-au destituit de mai multe ori, şi în cele din urmă l-au strangulat şi l-au aruncat în mare. Intenţiile lui Kiril nu treziseră totuşi opoziţia ortodocşilor în timpul vieţii sale, ceea ce ar fi putut duce, în alte condiţii, la o reformă a ortodoxiei. După moartea sa, o serie de sinoade la Constantinopol, la Kiev, Iaşi şi Ierusalim, au respins solemn calvinismul ca pe o eroare blasfematoare.

În secolul XVIII venise rândul anglicanilor să ceară mâna biserici răsăritene. Episcopii anglicani au început să se adreseze patriarhilor din Răsărit şi sinodului rusesc cu propuneri de unire. Dar ortodocşii au refuzat orice propunere de unire, dacă anglicanii nu primesc în totul ortodoxia răsăriteană. Pe la anii 1723 anglicanii au încetat să mai insiste. Abia după 1866 şi-au reluat demersurile.

Contele de Zinzendorf care făcuse prima încercare pozitivă de ecumenism pe domeniul său, s-a adresat şi el patriarhului, în 1737 dar fără nici un rezultat.

În secolul al XIX-lea misionarismul protestant a pătruns şi în răsăritul ortodox. Pe la 1815 prezbiterienii şi-au creat o bază puternică în insula Malta, întemeind şcoli misionare şi tipografii, tipărind Biblie şi alte scrieri. Pe la 1819 au început să predice grecilor de pe coastele Asiei Mici, ale Greciei şi în Siria. Încă din 1810 prezbiterienii au luat iniţiativa răspândirii Bibliei în această zonă. La început, grecii n-au opus nici o rezistenţă, dar după 1836 s-au ridicat împotriva protestantismului, asmuţiţi de către preoţi. Bibliile şi şcolile protestante au început să fie socotite o oroare. În 1813 Rusia încuviinţase propaganda Societăţii Biblice Britanice, sub controlul Bisericii Ruse, pe vremea când Rusia şi Anglia luptau de aceeaşi parte contra lui Napoleon. Dar în 1826 s-a interzis cu desăvârşire orice fel de propagandă printre ruşii ortodocşi, astfel încât evanghelizarea a continuat în mod clandestin.

În acelaşi timp, protestanţii au început să predice şi printre heterodocşii răsăriteni (monofiziţi, nestorieni etc). În special prezbiterienii americani au câştigat vreo 15.000 de armeni începând cu anul 1837. Un succes asemănător şi fără opoziţii serioase au avut printre heterodocşii şi ortodocşii din Palestina şi Siria. Au înfiinţat staţiuni misionare şi prin Kurdistan, pentru creştinii nestorieni. Dar kurzii mahomedani i-au măcelărit pe convertiţi, după anul 1843. În India, „creştinii lui Toma" (nestorienii din Malabar) căzuseră în acest timp sub tutela anglicanilor, care în India erau cei mai numeroşi dintre creştini. De la 1825, protestanţii au început să predice şi copţilor (vechii ortodocşi egipteni) şi cu deosebit zel, în concurenţă cu catolicii; de pe la 1826 şi etiopienilor.

În acelaşi timp protestanţii au iniţiat planuri pentru convertirea evreilor. Cam pe la 1820 s-a înfiinţat în Anglia o societate misionară în acest scop, iar în 1822 o alta la Berlin, în 1826 la Basel, în 1844 altă misiune în vestul Germaniei. Eforturile au fost răsplătire, căci multe mii de evrei au primit creştinismul protestant în prima jumătate a secolului al XIX-lea. De la 1818 protestanţii au lucrat pentru convertirea evreilor din Polonia, unde au câştigat vreo patru sute de suflete.

Răspândirea creştinismului evanghelic în prima jumătate a sec. al XIX-lea a fost un fenomen magnific, cu urmări pentru prezentul şi viitorul creştinismului. Din timpul lui Pavel nu mai avusese loc o asemenea trezire. Redeşteptarea din sec. XIX a întrecut în întindere şi spiritualitate Reforma din sec. XVI. Deşi majoritatea populaţiei globului era necreştină sau pseudocreştină, totuşi Evanghelia se începea să se predice acum în toată lumea. Pentru cercetătorii profeţiilor (şi cercetările de acest fel deveniseră o adevărată „epidemie" în acea vreme), acesta era principalul semn al timpului (vezi Matei 24,14).

Începutul erei misionarismului modern a fost caracterizat de importante reforme în domeniile educaţiei, sănătăţii etc. Au apărut şcolile de duminică, a luat un mare avânt învăţământul în general, s-a arătat o grijă crescândă pentru sănătate prin înfiinţarea unor societăţi de temperanţă. Protestanţii (în special în America) au început să combată alcoolismul şi tabagismul, au introdus în unele colegii nu numai interdicţia alcoolului şi tutunului, ci chiar şi regimul vegetarian; s-a început răspândirea naturalismului (hidroterapia etc).

În ciuda acestei treziri atât de vii şi largi, care apărea ca o reacţie faţă de libertinism, formalism şi necredinţă, s-au dezvoltat în continuare tendinţele liberale şi anticreştine care fuseseră probate în revoluţia franceză. O caracteristică a unor filozofi şi învăţaţi din acest timp este ceea ce spunea despre sine filozoful Jacobi din Germania: cu raţiunea este păgân, iar cu inima este creştin. O mare parte dintre filozofii moderni, au fost asemenea gnosticilor din primele secole, amestecând creştinismul cu raţionalismul filozofic şi cu spiritualismul mistic moştenit prin intermediul Bisericii, de la gnosticii şi păgânii antici.

Schelling, filozoful oficial al Prusiei, interpreta creştinismul cu instrumentul unei filozofii naturale panteiste; Hegel, un foarte influent filozof german, profesa un idealism obiectiv, raţionalist-panteist (şi el a căutat să împace filozofia sa cu creştinismul). Influenţa lui Hegel a fost mare asupra teologilor protestanţi, mai întâi în Germania. O ramură a discipolilor săi, hegelienii de dreapta (bătrâni) au considerat filozofia lui Hegel drept o formă raţionalizată a teologiei. Hegelienii de stânga (sau cei tineri) au mers avansând critici asupra religiei de pe poziţii aproape ateiste şi înlocuind idealismul său obiectiv cu unul subiectiv. Aceştia din urmă sunt cunoscuţi ca reprezentanţi ai şcolii de la Tübingen, ai teologiei negative (distructive). Cei mai importanţi au fost: F. C. Baur, Bruno Bauer, D. Strauss şi Feuerbach. Ei au negat autenticitatea evangheliilor de pe poziţii filozofice criticist-distructive şi au lansat viziuni noi asupra originilor creştinismului: Noul Testament ar fi produsul disputelor dogmatice dintre Petru şi Pavel, Christos din Evanghelii ar fi un mit, produs al imaginaţiei primilor creştini. Teologii istorico-critici, care vor urma, vor estompa şi mai mult imaginea creştinismului, ceea ce ateismul modern, mai consecvent, ne oferă şi astăzi, în numele ştiinţei.

Existau şi teologi adversari ai acestui curent, cum a fost Schleiermacher, filozof romantic, adversar al lui Hegel şi Fichte, adversar al filozofiei „luminilor". Dar el nu a găsit din nefericire un temei mai solid pentru teologie, decât preferinţa romantică pentru afectivitate. Educat în cercuri pietiste şi raţionaliste, apoi influenţat de Kant, începe să filozofeze pornind de la simţirea subiectivă a dependenţei de natură pe care o confundă cu Dumnezeu, în sens panteist. Acceptă apoi idei evoluţioniste şi subordonează autoritatea Bibliei „revelaţiilor" subiectiv mistice. Este important să înţelegem că redeşteptarea creştină s-a lovit şi de liberalismul teologic, de necredinţa care începuse să se răspândească, în timp ce mişcarea acesta se sprijinea pe o reînviere a cercetării Bibliei, a credinţei şi a speranţelor mesianice.

În aceste împrejurări şi în legătură vitală cu trezirile misionare şi bibliste, a apărut, aproape simultan în mai multe locuri din lume, marea redeşteptare a speranţei reveniri iminente a lui Iisus, pe care o vom numi aici Trezirea Celui de-al Doilea Advent.

În creştinătatea occidentală termenul *advent* (*adventus* = venire) denumeşte prima şi a doua venire a lui Iisus. Răsăritenii folosesc pentru a doua venire termenul grecesc *parousía*. Revenirea în glorie a Mântuitorului pentru a-Şi stabili împărăţia veşnică în sens fizic (nu doar spiritual, ca la prima Sa venire), este una dintre cele mai evidente şi mai subliniate doctrine biblice. Atât Primul Testament, cât şi Iisus şi apostolii au predicat acest adevăr magnific ca singura finalitate şi singurul rost al creştinismului. Aceasta a fost de-a lungul tuturor timpurilor de persecuţie, speranţa adevăraţilor creştini. Vechiul crez ortodox se încheie triumfal cu această speranţă, dar, în mod ciudat, degenerarea creştinismului a lăsat la o parte perspectiva aceasta pentru una cu totul lumească.

Începând cu fericitul Augustin, s-a crezut că expansiunea şi dominaţia Bisericii în era creştină ar reprezenta împărăţia slăvită a Domnului, iar spiritualismul propagat de gnostici şi de şcoala din Alexandria oferise creştinilor o speranţă mai apropiată: nemurirea naturală a sufletului şi urcarea la cer imediat după moartea individuală. Cu pricire la mileniul din Apocalipsa cap. 20 s-au creat multe teorii printre care şi aceea că nu va fi nici un mileniu sau că mileniul de aur a fost dominaţia Bisericii medievale. Cu toate acestea, speranţa adventă nu dispăruse din creştinătate şi în special protestanţii care încurajaseră studiul profeţiilor biblice, menţineau cu tărie această doctrină. Dar ceea ce a fost nou la începutul secolului al XIX-lea era tocmai accentuarea iminenţei revenirii pe temeiul împlinirii profeţiilor dintre 1755 şi circa 1810. Întemeindu-se pe cercetări personale şi uneori influenţaţi de comentariile apocaliptice ale unor teologi din generaţia precedentă (Bengel, Lacunza) crainicii Adventului erau convinşi că Domnul va veni în curând, chiar în generaţia lor.

Predicatorii revenirii erau premilenialişti, credeau că venirea lui Iisus va avea lor, potrivit Bibliei, nu după un mileniu de progres în care să se convertească toată lumea ci înaintea mileniului, marcând începutul domniei mileniale, în sec. XIX. În timp ce postmilenialiştii aşteptau revenirea după 1000 de ani de progres sau chiar după 365.000 de ani de progres în lume şi în creştinătate, premilenialiştii o situau profetic în generaţia lor, unii fără a fixa o dată precisă iar alţii, pe temeiul profeţiei din Daniel 8,14 (care prevede cea mai lungă perioadă profetică şi anume 2300 ani, din timpul perşilor până la revoluţia franceză), au fixat evenimentul la date diverse, în jurul anului 1840. Dar nu toţi premilenialiştii înţelegeau la fel evenimentele finale. Premilenialiştii literalişti (Lacunza, Riving, Wolff etc.) în special în Anglia, susţineau că mileniul pe care-l inaugura curând revenirea lui Iisus va instaura pe pământ o epocă de aur pentru Israel şi pentru convertirea lumii, în timp ce diavolul va fi agresat. (existau între literalişti însă multe diferenţe între felul în care concepeau legătura dintre Israel şi neamuri precum şi alte aspecte). Dar toţi aceştia erau istoricişti, nu fiuturişti ca urmaşii lor actuali.

În literatura teologică contemporană, premilenialiştii erau numiţi milenarişti.

Spre deosebire de aceştia, a doua ramură de premilenialişti, cei din America, numiţi „milleriţi" (adepţi ai lui Miller) sau „adventişti", credeau că la revenirea glorioasă a Domnului se va încheia timpul de probă pentru toată lumea; unii vor merge în pedeapsa veşnică, iar alţii în viaţa veşnică. Adventiştii propriu-zişii, cei din America, arătau din Biblie că odată cu venirea Domnului se încheie timpul de har (de posibilitate a mântuirii) pentru toţi, evrei sau neevrei. Ceea ce deosebea pe adventiştii milleriţi de ceilalţi premilenialişti nu era fixarea datei Revenirii lui Iisus şi a sfârşitului acestei ere (deoarece şi alţi predicatori fixaseră evenimentul la 1836, 1843, 1844,1847 etc.). Dar Miller şi asociaţii săi accentuau importanţa încheierii timpului de har odată cu venirea Domnului.[5]

Marele teolog german Bengel arătase în Gnomonul său că revenirea Domnului, nimicirea „fiarei" şi întemniţarea lui Satan, vor avea loc în anul 1836. El murise în 1752 dar scrierile sale au influenţat pe pietiştii din Germania, iar prin intermediul lor au dat naştere la o mare redeşteptare de tip adventist, în special printre germani, care s-au extins mai departe până în Crimeea.

[5] Accentuarea apropiatei veniri a Domnului în acea generaţie a fost determinată nu numai de împlinirea în generaţia anterioară a unor importante semne ale revenirii Domnului ci şi de descifrarea şi predicarea profeţiei mari din cartea lui Daniel despre care Biblia spune că avea să rămână sigilată până la timpul sfârşitului când mulţi o vor cerceta şi cunoştinţa despre aceasta va creşte (Dan. 8,14.17.9.26; Dan. 12,4.8.9.10). fixarea sfârşitului celor 2300 de ani se sprijinea pe legătura strânsă dintre profeţia din Daniel 8 cu cele „2300 zile" şi explicaţia continuată de înger în cap. 9, unde aflăm că 490 zile-ani din această lungă perioadă s-au repartizat naţiunii israelite, de la decretul persan de restaurare civilă, până la prima venire, a lui Christos (Mesia). Identificând acest decret cu acela al lui Artaxerse I din Ezra cap. 7 cei 490 de ani duceau exact l timpul botezului şi crucificării lui Iisus. Prin urmare, restul de 1810 ani care mai rămăseseră din cei 2300 urmau să se sfârşească în curând, în funcţie de data acceptată pentru crucificarea lui Iisus sau în funcţie de data decretului lui Artaxerse. Pe vremea aceea toţi protestanţii susţineau principiul zi-an (o zi profetică simbolizează un an literal).

Independent de Bengel, iezuitul Lacunza, chilian localizat în Italia, a cărui scriere a fost publicată postum în 1810 în Spania, apoi în Anglia (1816) pe cheltuiala generalului argentinian Belgrano – aşezase revenirea Domnului în curând şi la începutul mileniului. Deşi Lacunza nu fixase o dată a revenirii, ba chiar se deosebea de alţi interpreţi printr-un fiuturism ce provenea de la iezuiţii din timpul Contrareformei, scrierea sa a influenţat mult studiul profeţiilor şi aşteptarea Adventului apropiat. În 1821 a fost tipărită în Mexic, în 1825 la Paris şi iarăşi la Londra în 1826, după ce în 1824 Vaticanul o pusese pe Indexul cărţilor interzise. În 1828 cartea a fost larg răspândită în Anglia din iniţiativa renumitului predicator Edward Irving. Astfel, scrierea unui iezuit pe care moartea îl găsea umblând pe căi biblice (părăsise studiul patristicii şi se apucase numai de Biblie) şi care îşi scrisese concluziile sub pseudonim iudaic (Ben-Ezra), a făcut o lucrare mai mare decât tot ceea ce putuse autorul ei să facă în viaţă.

În Argentina cartea lui Lacunza l-a influenţat pe Francisco Hermogenes Ramos-Mexia. Născut în Buenos Aires şi de origine scoţiană din partea mamei, Ramos Mexia avea convingeri protestante şi s-a dovedit un profund cercetător al Bibliei. Acest creştin mai puţin cunoscut ce participase la lupta pentru independenţă faţă de Spania (1810-1812) a fost remarcat de autorităţile catolice argentiniene ca mare eretic. Mexia păzea Sabatul biblic, credea în apropiata revenire a Domnului (chiar înainte de a citi cartea lui Lacunza) şi avea un deosebit zel umanitar şi misionar. Într-un timp când latino-americanii îi exterminau pe indieni pentru a le lua pământurile, el se purta părinteşte cu indienii de pe moşia sa (era proprietar de pământ).

În 1820 a scris un trata „Evanghelia prezentată naţiunii de cetăţeanul Francisco Ramos Mexia" în care îşi apăra convingerile reformatoare, între care şi păzirea Sabatului lui Christos şi lepăda dogma transubstanţiaţiunii deşi aparţinea formal catolicismului după cât se pare, ca şi Lacunza. La 11 octombrie 1821, în urma anchetelor făcute de autorităţi s-a dovedit că el nu numai că ţinea sabatul, dar atrăsese şi pe alţii în această practică, spre marea scandalizare a celor din jurul său. Din cauza credinţei sale i-a fost luat pământul pe care îl stăpânea apoi familia i-a distrus scrierile. Clerul se speriase de influenţa sa; chiar indienii de pe moşia sa păzeau Sabatul. A murit în 1828. Alţi argentinieni care au apreciat cartea lui Lacunza au fost: generalul Blegrano, comandantul armatei de eliberare, care finanţase tipărirea ei la Londra (1816) pentru a fi distribuită în Argentina, decanul Gregorio Funes şi scriitorul Domingo Faustino Sarmiento.

Dar cea mai mare influenţă a avut scrierea lui Lacunza în Marea Britanie, unde a trezit interesul multor predicatori şi interpreţi. În orice caz, studiul profeţiilor lui Daniel şi a Apocalipsei, interesul pentru înţelegerea timpului, îşi făcuseră loc în lume, în mijlocul unei dominante filozofii a progresului. În acelaşi timp, America latină se scutura de jugul spaniol, grecii luptau pentru independenţă faţă de turci, iar Europa era traversată de curente revoluţionare şi contrarevoluţionare. Erau undele marelui seism de la 1789-1798. În Ţara Românească, Tudor Vladimirescu chema poporul la revoluţie şi la luptă pentru independenţă… Comerţul cu negri a fost declarat interzis şi mulţi negri s-au întors în patria lor africană care de atunci a fost numită Liberia. Într-un timp când interesul întregii lumi era îndreptat către posibilitatea creării unui paradis pe pământ, către o eliberare pur pământească, redeşteptările premilenialiste priveau în sus după o eliberare totală a întregii lumi, după o judecată dreaptă universală, după un paradis întemeiat de Christos.

În contextul nevoilor de înnoire, de creare a unei justiţii sociale mai umană, guvernul papal era vârful „spiritual" al reacţiunii. Biserica Catolică se opunea cu îndârjire oricăror tendinţe de libertate.

Leon al XII-lea (1823-1829)

Deşi mai puţin important decât predecesorul său, a mers fidel pe urmele aceluia. A condamnat libertăţile religioase şi orice toleranţă. A reînnoit condamnarea societăţilor misio-

nare şi a traducerilor Bibliei. El spune că „oricine se desparte de Biserica Romană, oricât de curat ar fi în alte privinţe, nu va avea parte de viaţa veşnică.”

Piua al VIII-lea (1829-1830)

Noul papă a subliniat şi mai puternic aceeaşi opoziţie faţă de răspândirea liberă şi largă a Bibliei. La 21 mai 1829 a publicat enciclica „tradiţii humilitati”, în care condamna poziţia indiferentistă a multora cu privire la problemele religioase şi se pronunţa împotriva traducerilor 1eretice şi neautorizate” ale Bibliei. El declara că autoritatea doctrinară este dată de Scriptură şi tradiţie când sunt interpretate în mod corespunzător, de către cler. Erau stigmatizaţi în enciclică aceia care, pretinzând ajutorul Duhului Sfânt, îndrăzneră să interpreteze ei înşişi Scriptura. În anul următor Pius VIII a protestat contra căsătoriilor dintre catolici şi necatolici în Germania şi contra principiilor suveranităţii naţionale. Biserica nu permitea nici o interferenţă a guvernelor cu programul ei deoarece ea fiind „mireasa lui Christos” este liberă de orice autoritate omenească, fiind o instituţie divină…

În acest timp Biserica romană era confruntată cu puternice tendinţe liberale care existau în sânul ei. De multă vremea puterile Europei nu mai tremurau în faţa trăsnetelor papale şi acum chiar credincioşii catolici se îndoiau tot mai mult de înţelepciunea poziţiei reacţionare a Papalităţii. De la înălţimea tronului pontifical se vedea cum autoritatea papală pierde teren şi în continuare. Privind de acolo, de sus, toate mişcările protestante, revoluţionare filozofice, ştiinţifice, liberale etc., alcătuiau o vastă conspiraţiei care submina continuu autoritatea Bisericii tradiţionale. Ca şi înaintaţii, Pius VIII a condamnat libertatea conştiinţei, societăţile biblice şi francmasoneria. Conştiinţa, Biblia şi revoluţia socială erau puse în aceeaşi oală.

Gregorius al XVI-lea (1831-1846)

Ca şi pontiful precedent, Grigore al XVI-lea a fost un puternic reacţionar. S-a opus construirii de căi ferate în statul papal şi s-a opus de asemenea oricăror modernizări. În mod special s-a opus catolicilor liberali din Franţa care erau de partea libertăţii de conştiinţă (susţineau că poate exista mântuire şi în afară de Biserica catolică) şi căutau să împace catolicismul cu tendinţele revoluţionare moderne. În special papa s-a năpustit asupra clericului francez Lammenais care, în cele din urmă, sătul de creştinismul roman, a părăsit Biserica devenind deist. Lammenais ceruse ajutorul papei dar Grigore XVI dispreţuia profund orice intenţie de liberalizare.

În 18312 papa a publicat enciclica *Mirari Vos,* în care condamna orice poziţie liberală. El numea aceste tendinţe susţinute de Lammenais „licenţă destrăbălată”, „dispreţ faţă de Biserică şi abis revoluţionar de nenorociri care se apropie mereu” şi „un canal murdar plin de vărsături eretice”. Lammenais a luptat apoi în afara Bisericii pentru idealurile sale. În 1834 a denunţat în scrierea sa tirania, chemând la socialismul democratic. Papa Grigore XVI era zugrăvit de Lammenais ca un bătrân care vorbeşte de justiţie în timp ce ţine o cupă cu otravă în mâna dreaptă şi cu stânga mângâie o desfrânată. Separat de Biserică, Lammenais a făcut un an de închisoare şi după ce a rămas dezamăgit de violenţa revoluţionarilor de la 1848, a murit aproape uitat (1854).

Pentru Grigore al XVI-lea libertatea presei era cea mai rea libertate; niciodată nu o va putea blestema suficient. Iar libertatea conştiinţei era curată nebunie.

Cea mai importantă mişcare creştină din timpul pontificatului lui Grigore XVI a avut loc în protestantismul anglo-american, în Europa pietistă şi pretutindeni unde reuşise să pătrundă misionarismul modern. Aceasta a fost culmea redeşteptării religioase a Celui de-al Doilea Advent, marea mişcare premilenialistă care a luat forma unui val de revivalism mondial şi interconfesional între anii 1831-1844. Este important să ştim că această uriaşă

mişcare declanşată de studiul profeţiilor din Daniel şi Apocalipsa, s-a identificat pe sine în profeţiile din Daniel 12,4.9.10 şi Apoc. 14,6-7.

Profeţia care a pus în mişcare acea generaţie a fost cea din Daniel 8,14.26. O mare mulţime de comentatori protestanţi a văzut că cele 2300 de zile din profeţie (pe care le înţelegeau unanim ca fiind 2300 de ani, vezi Ezech. 4,6) încep odată cu cele 70 de săptămâni (490 de ani) din Daniel 9 şi trebuie să se sfârşească în acea generaţie.

În Europa, dintre circa 61 de comentatori ai profeţiilor (cei mai mulţi fiind englezi) numai 25 n-au precizat sfârşitul celor 2300 de ani. Restul au aşteptat sfârşitul la diferite date între 1791-1866. Opt dintre cei au oferit diverse date sigure dar singulare (care n-au mai fost susţinute şi de alţii) ca: 1791, 1816, 1819, 1820, 1821, 1830, 1866. Zece dintre ei au precizat data de 1847, care este corectă din punct de vedere al metodei de calcul dar se întemeiază pe presupunerea că anul 1 al erei noastre creştine corespunde cu naşterea lui Iisus. Cel mai mare procent dintre aceştia care au fixat data sfârşitului celor 2300 ani şi anume 15 comentatori, au stabilit anul 457 î.Hr. ca început al celor 2300 de ani, sfârşind perioada la 1843 sau 1844. Aceştia nu erau reprezentanţi ai vreunei secte extravagante, ci erau persoane respectabile, de obicei teologi din diferite confesiuni religioase.

S-a publicat o mare cantitate de literatură cu privire la timpul revenirii Mântuitorului în acea generaţie, sa-u ţinut multe predici şi conferinţe iar valurile redeşteptării au produs mişcări chiar şi între catolici, evrei şi păgâni. În unele cazuri, principalii promotori ai mişcării au ajuns în mod independent la aceste concluzii profetice comune şi numai prin lucrarea lor au ajuns în contact direct.

De obicei se crede că această redeşteptare provine din mişcarea întemeiată de William Miller în SUA şi că este caracteristică unor idealişti zgomotoşi şi inculţi. Dar adevărul este că în paralel cu Miller au fost mulţi alţi apostoli ai acestei treziri în Anglia, Olanda, Elveţia, Germania, Suedia, Rusia, Canada, Australia, America Latină şi printre misiunile pentru păgâni din Africa şi Asia. Dintre cei 62 de fruntaşi ai mişcării din Europa, 46 erau licenţiaţi în litere; 26 aveau doctoratul în litere; şase erau licenţiaţi în teologie şi zece erau doctori în teologie. Cinci dintre ei erau licenţiaţi în drept, doi erau doctori în medicină, trei erau episcopi şi cinci erau profesori universitari.

Unul dintre cei mai mari misionari şi apostoli ai mesajului revenirii lui Iisus a fost Joseph Wolff, misionar anglican, călător şi lingvist englez. Era evreu de origine, născut în Germania, fiu de rabin. Din copilărie, fiind atent la conversaţiile ce aveau loc încasa părintească, dovedise un viu interes cu privire la venirea lui Mesia, „Speranţa lui Israel". Când a auzit pomenindu-se numele lui Iisus din Nazaret, l-a întrebat pe tatăl său cine este acesta, la care rabinul a răspuns că a fost un evreu talentat pe care Sanhedrinul iudaic l-a condamnat la moarte fiindcă a pretind că este Mesia.

Când cu o altă ocazie Joseph l-a întrebat pe tatăl său de ce a fost distrus templul şi de ce sunt evreii împrăştiaţi pe pământ, i s-a răspuns că acestea s-au întâmplat deoarece poporul evreu a ucis pe profeţii trimişi de Dumnezeu. băiatul a început să bănuiască de atunci că poate şi Iisus a fost un profet şi cu toate că era interzis cu străşnicie din partea rabinilor să asiste la adunări creştine, Joseph a îndrăznit să asculte predici stând în afara Bisericii adesea. Avea doar şapte ani pe atunci.

Pe când se lăuda unui bătrân creştin care locuia în vecinătatea lor cu privire la venirea lui Mesia şi triumful lui Israel, acela i-a răspuns că Mesia a venit în persoana lui Iisus din Nazaret, dar din păcate strămoşii lui Joseph l-au răstignit, omorându-l ca şi pe profeţii mai vechi. „Du-te acasă", i-a zis bătrânul „şi citeşte cu atenţie capitolul 53 din Isaia".

Citind cap. 53 din Isaia, micul Joseph s-a convins că creştinii au dreptate şi pentru mai mută siguranţă a cerut explicaţii tatălui său. Dar rabinul i-a răspuns băiatului cu o tăcere atât de hotărâtă, încât Joseph nu a mai îndrăznit vreodată să întrebe asemenea lucruri. Aceasta însă a făcut să crească şi mai mult dorinţa sa de a cunoaşte. La vârsta de unsprezece ani, înţelegând

că familia căuta să-l ferească de creştinism, a plecat în lumea largă să-şi aleagă o educaţie şi un rost în viaţă, independent de dorinţa părinţilor. Pentru un timp a găsit adăpost în casa unei rude dar în curând a fost alungat de acolo ca renegat şi apostat. Singur şi lipsit de orice mijloace de trai a umblat printre străini. Trebuie să recunoaştem că experienţa acestui evreu creştin este dintre cele mai rare şi mai preţioase.

A început să meargă din loc în loc, studiind serios şi întreţinându-se singur prin predarea de lecţii de ebraică. În aceste împrejurări a fost descoperit de către un instructor catolic prin influenţa căruia Joseph a acceptat credinţa romano-catolică şi a fost pregătit ca misionar catolic pentru iudei. În acest scop, după câţiva ani, Wolff a intrat ca student la Colegiul de Propagandă din Roma. Dar Wolff nu era făcut pentru a crede orice dogmă, fără cercetare. Obiceiul său de a cugeta independent şi a vorbi deschis i-a atras curând acuzaţia de erezie. Wolff atacase direct abuzurile Bisericii şi susţinuse necesitatea reformei. Deşi fusese tratat la început cu deosebită favoare de către demnitarii papali, după un timp a fost alungat din Roma. A mers apoi din loc în loc sub continua supraveghere a Bisericii, până când a devenit clar că Wolff nu poate fi înrobit dogmelor romane şi a fost lăsat liber.

În cele din urmă, a plecat în Anglia şi îmbrăţişând protestantismul, intrând în Biserica anglicană. În anul 1821 la vârsta de 26 de ani, după doi ani de studiu în Anglia, Wolff a plecat în prima sa călătorie misionară, trimis de Societatea Londoneză pentru promovarea creştinismului printre iudei. Dar Wolff nu a predicat numai evreilor, ci şi musulmanilor, creştinilor şi păgânilor. A fost supranumit pe drept „misionarul lumii”.

Wolff a înţeles adevărul despre Mesia identificându-L cu Iisus Nazarineanul. Dar a înţeles şi adevărul revenirii lui Iisus Mesia ca împărat şi eliberator. În cadrul interesului general pentru profeţiile revenirii lui Iisus din Daniel şi Apocalipsa, Wolff a predicat, începând cu 1821, revenirea Mântuitorului în generaţia aceea, susţinând anul 1847 ca dată a marelui eveniment. El înţelegea că solia sa şi a altor predicatori premilenialişti împlinea profeţia din Daniel 12,4.

Wolff a călătorit foarte mult între anii 1821-1845. Fără a fi protejat de vreo putere europeană, el a vizitat Egiptul, Etiopia, Palestina, Siria, Buchara, India, Kurdistan, Mesopotamia, Yemen, Imperiul Otoman, Grecia, Crimeea, Georgia, Turkestan, Afganistan, Insula Sfânta Elena, Olanda, Scoţia, Irlanda şi Statele Unite. A predicat chiar pe vasele cu care circula pe Mediterană. A vorbit nu numai oamenilor de rând din toate naţionalităţile, şi religiile întâlnite, ci şi la şeici, paşe, şahi, printre care şi reginei Greciei.

Wolff s-a căsătorit în 1827 cu fiica contelui de Oxford care i-a dăruit un fiu. Misionarul i-a pus numele unui prieten al său, cercetător al profeţiilor; Wolff junior a fost cunoscut mai târziu ca sir Henry Drummond Wolff, cunoscut diplomat şi scriitor englez.

În 1837 Wolff a predicat în SUA, la New York, Philadelphia şi Baltimore. În final a vorbit şi la Washington înaintea Congresului american. Prin intervenţia fostului preşedinte John Quincy Adams, a fost pusă la dispoziţia misionarului sala Congresului şi Wolff a fost audiat nu numai de către toţi congresmeni (într-o sâmbătă), ci şi de clericii din Washington în frunte cu episcopul de Virginia şi de mulţi cetăţeni ai capitalei. Aceeaşi onoare i-a acordat-o guvernul din New Jersey şi din Pensylvania. Wolff conferenţia despre cercetările sale din Asia şi despre revenirea lui Iisus.

În călătoriile sale, Wolff a trecut prin experienţa cu adevărat apostolice. Fără protecţie, înconjurat de primejdii şi dificultăţi, deseori bătut şi lăsat să moară de foame, vândut ca sclav şi de trei ori condamnat la moarte, întâlniri cu bandiţi, suferind teribil de sete, jefuit de toate şi lăsat să călătorească pe os distanţe mari, umblând desculţ prin ţinuturi muntoase, bătut de vânturi şi zăpezi. Acest om extraordinar, care refuzase protecţia unei autorităţi europene pentru asemenea călătorii, purta permanent cu sine Biblia în ebraică şi engleză, adesea ţinând-o deschisă şi simţind o continuă încurajare prin prezenţa ei. A împărţit multor personalităţi Cuvântul în limba lor, şi le-a vestit revenirea apropiată a lui Iisus.

În Buhara (RSS Uzbecă) Wolff a întâlnit oameni care aşteptau revenirea lui Iisus pentru anul 1840. Despre arabii din Yemen el spune că aveau o carte care vorbea despre revenirea în curând a lui Iisus pe pământ în slavă. Aceşti arabi aşteptau anul 1840 ca fiind de importanţă profetică. Printre ei a întâlnit evrei care susţineau că descind din familia recabiţilor, care trăiau în corturi şi nu beau vin (vezi Ier. 35). Wolff a petrecut o săptămână cu ei şi cu urmaşi ai lui Hobab (Num. 10,29) sau evrei din tribul daniţilor. Toţi aceştia, după spusele lui Wolff, aşteptau împreună venirea iminentă a lui Mesia pe nori (locuiau lângă Terim, în Hadramaut).

O credinţă similară a întâlnit Wolff printre tătarii din Crimeea. Un preot tătar s-a arătat foarte mirat, când un misionar care îi vizitase n-a putut răspunde la întrebarea: „Când va veni Domnul?" Tătarul ştia deja că Christos va reveni în jurul anului 1844.[6]

În anul 1836, Wolff a acceptat o parohie în Sommerset (Anglia) pe care a servit-o până la moartea sa în 1862. Dar între anii 1843-1845 a făcut iarăşi o călătorie în Buchara pentru a căuta doi ofiţeri englezi, totodată predicând solia revenirii care era şi speranţa şi bucuria sa. Wolff care a fost un mare iubitor al poporului său israelit, era mânat totodată şi de dorinţa de a găsi „Cele Zece Porunci" pierdute. Fiind sub influenţa milenariştilor, englezi el aştepta ca revenirea lui Iisus să inaugureze o împărăţie de o mie de ani la Ierusalim. În ciuda unor deosebiri de vederi privitoare la realizarea profeţiilor, adventiştii îl privesc pe Wolff ca pe un precursor.

În anul 1826, la scurt timp după începutul misiunii lui Wolff, mesajul revenirii premileniale a lui Iisus a început să fie predicat cu mare putere în Anglia, cel mai influent şi mai cunoscut dintre predicatorii revenirii a fost acolo Edward Irving, pastor prezbiterian de origine scoţiană a cărui elocvenţă şi evlavie este lăudată şi de teologul ortodox Eusebiu Popovici în a sa Istorie Bisericească, vol. 4 pag. 247, ed. română.

Între anii 1826-1830 s-au ţinut în Anglia nişte conferinţe interconfesionale (la care participau diferite denominaţiuni) pentru promovarea studiului profeţiilor. La ele participau Irving, Wolff, Drummond, Hatley, Frere şi alţii. Din scrierile lui Joseph Mede şi ale lui Isaac Newton precum şi din studiul Bibliei cu rugăciune, grupul de învăţaţi condus de Irving a tras concluzii referitoare la revenirea în curând a lui Iisus. Irving a citit şi a tradus apoi cartea lui Lacunza care a influenţat mult pe aceşti învăţaţi. Concluziile referitoare la timpul revenirii lui Iisus i-au determinat să studieze îndatoririle Bisericii în aşteptarea marelui eveniment. Astfel s-a ajuns la ideea că protestantismul trebuie să se reîntoarcă la experienţele primului secol creştin.

În urma acestor adunări de studiu, mesajul adventist a fost lansat în Anglia de către mulţi predicatori, dintre dissenteri, nonconformişti dar şi mulţi din Biserica Angliei. Numai dintre anglicani erau circa 700 de predicatori ai Adventului. Se aştepta deznodământul istoriei creştine, într-un fel sau altul, pentru date între 1840-1847. Unii nu predicau o dată precisă, dar toţi erau convinşi că cei 2300 de ani se sfârşesc în acea generaţie. Farmecul fizic şi spiritual al lui Irving, elocvenţa şi faima sa atrăgeau pe mulţi intelectuali. Pentru conferinţele sale, lumea trebuia să-şi procure bilet cu o lună înainte. Insulele britanice au fost răscolite de predicile lui.

Ca şi alţi eroi ai credinţei, Irving începuse să slujească Domnului din tinereţe. În 1821, la vârsta de 29 de ani, era predicator la Caledonian Chapel în Londra. Afară de predicile sale, în 1831 a publicat o „Expunere a cărţii Apocalipsei".

Alţi predicatori englezi au contribuit la această lucrare scriind comentarii la profeţii şi publicând între 1829-1833 revista „Morning Watch" (Straja dimineţii). Între ei erau: James Haldane Steward, un preot anglican care a produs o trezire în Biserica sa vestind revenirea Domnului, renunţând apoi la postul său pentru a putea predica liber; George Stanley Faber, doctor în teologie, autor al multor cărţi de studii profetice, care aştepta revenirea Domnului în 1866; Ed. Bickersteth, predicator şi secretar la Church Missionary Society, unul dintre înte-

[6] Urme ale acestei credinţe pot fi întâlnite în Orient în învăţăturile Baha'i, care pretind că profeţiile lui Daniel, care anunţau anul 1844 s-au împlinit prin apariţia lui Bab, profetul întemeietor al religiei Baha'i.

meietorii alianţei evanghelice care a avut influenţă puternică prin scrierile sale despre profeţii şi care aştepta pe Domnul pentru anul 1843; Alexander Keith, absolvent al Universităţii Aberdeen, care era preocupat armonia profeţiilor, de semnele timpului; Archibald Mason, pastor prezbiterian din Scoţia care înţelegea că cele „70 de săptămâni" sunt prima parte (partea iudeilor) din cele 2300 zile profetice (ani) care aveau să se încheie în 1843.

În cercul cercetătorilor profeţiei s-au aflat şi Darby, Prindeaux-Tregelles şi George Muler (marele „părinte" al orfanilor din Bristol) care au produs o nouă mişcare religioasă cunoscută astăzi sub numele de „Creştinii după Evanghelie". Împreună cu alţi cercetători, unii menţionaţi mai sus, aceştia au luat parte la conferinţele Powerscourt după 1830, în acelaşi timp, pastorul prezbiterian McLeod Campbell care atrăgea mulţimile, predicând iubirea universală a lui Iisus, a început să observe întâmplări neobişnuite în parohia sa. Cu ocazia unor convertiri pe patul de moarte, unii credincioşi primeau o senzaţie de pace şi profetizau despre revenirea iminentă a lui Iisus (1828). Însă astăzi este greu să cunoaştem natura acestor manifestări neobişnuite din acei ani ai mişcării engleze, deoarece la scurt timp (1830) fanatismul a izbucnit virulent printre urmaşii lui Irving.

Nici bătrâna Europă continentală n-a fost scutită de valul trezirilor adventiste. În Olanda, mesajul revenirii a avut ca prim purtător pe Hentzepeter, şeful muzeului regal din Haga. El a ajuns la ideea revenirii apropiate, iminente a lui Iisus independent de alţii. A publicat despre acest subiect între 1830-1841. În Germania existau pietişti care aşteptau revenirea lui Iisus pentru 1836, după explicaţiile profetice ale lui Bengel. Dar în timpul marii treziri mondiale a speranţei creştine, aceştia, în speial în Würtemberg, au descoperit o dată mai corectă ca sfârşit al celor 2300 de ani: 1843. Unii dintre ei erau chiar păzitori ai sabatului biblic. În Bavaria, Leonard Kelber, directorul unei şcoli, a publicat între 1824-1835 cărţi referitoare la revenirea lui Iisus în 1843.

În statul Karlshuld, din Bavaria, populaţia catolică a fost trezită de noul preot Johann Georg Lutz, începând de la 1836, după ce a pus Biblia în mâna lor. Oameni nenorociţi şi păcătoşi erau cuprinşi de un spirit de rugăciune, de meditaţie şi pocăinţă. Adesea îşi găseau timp noaptea, pentru marea pregătire spirituală. După înviorarea spirituală şi bucuria împăcării cu Dumnezeu, au avut loc şi manifestări de viziuni şi vise spirituale. Din aceleaşi izvoare pietiste a izbucnit mişcarea şi în Ţările Scandinave, în Danemarca şi chiar în Rusia.

În Suedia mesajul revenirii a găsit un larg ecou. Cu profundă convingere şi sinceritate, oamenii se întorceau de la viaţa lor păcătoasă şi indiferentă, prinzându-se de meritele Mântuitorului care stătea gata să vină. Dar Biserica de stat (luterană) s-a opus mişcării acesteia şi mulţi predicatori ai revenirii au fost aruncaţi în închisori. Pe la 1842, când vestea aceasta răsuna pretutindeni pe pământ, s-a întâmplat ceva neobişnuit. Copiii predicatorilor întemniţaţi dintre care unii aveau abia 7 ani, au continuat misiunea părinţilor cu şi mai mare zel, mânaţi de o putere supranaturală. Sub influenţa Duhului Sfânt, ei predicau în locuinţele oamenilor de rând; ei înşişi erau reprezentanţi ai claselor de jos. Auzindu-i predicând, oamenii erau convinşi că sunt soli speciali ai lui Dumnezeu.

Unul dintre aceşti copii, O. Bogvist, a relatat mai târziu că o putere irezistibilă îi îndemna şi îi învăţa să predice. Mici predicatori rosteau chiar mesajul din Apoc. 14,7 - „Temeţivă de Dumnezeu şi daţi-I slavă căci a sosit ceasul judecăţii Lui", pe care vestitorii din Anglia şi din SUA îl preluaseră de asemenea ca mesaj al lor. Copiii mustrau păcatele şi spiritul lumesc şi îndemnau la pocăinţă avertizând pe oameni de mânia lui Dumnezeu care va veni asupra celor ce au dispreţuit harul Său. Mulţi păcătoşi şi necumpătaţi s-au pocăit şi au devenit oameni exemplari, ceea ce a forţat chiar şi pe unii slujitori ai Bisericii să recunoască faptul că mişcarea aceasta venea de la Dumnezeu. deşi nu puteau fi închişi, neavând vârsta legală, unii dintre ei au fost băgaţi la închisoare, bătuţi dar nici acolo nu tăceau. A trebuit să intervină regele Oskar I pentru a opri aceste abuzuri. Mişcarea aceasta a rămas în istoria Bisericească sub numele de „Vocile strigătoare", şi mai târziu a format o ramură specială a Bisericii de stat. În

Norvegia au circulat extensiv cărţi şi hărţi profetice care au făcut o lucrare la fel de bună ca şi predicatorii vii.

În Rusia, mişcarea aceasta a avut loc în ţinuturile sudice, în Crimeea şi Transcaucazia, printre spiritualii ruşi numiţi molocani, care fuseseră deportaţi în acele locuri; între aceştia existau şi pietişti germani care emigraseră din Germania de sud, având cu ei scrieri ale lui Bengel, care prevedeau venirea Domnului în 1836, şi comentarii la Daniel şi Apocalipsa. În 1806 scrierile comentatorului german Jung Stilling asupra profeţiilor din Dan. Cap. 2 şi 7 şi asupra altor profeţii, au trezit marea speranţă creştină printre aceştia, în special printr-o revistă protestantă germană, *Zions Bote* (Mesajul Sionului) publicată timp de nouă luni la Petrograd. În călătoriile sale, între 1821-1845 Joseph Wolff a predicat în aceste locuri aderenţilor lui Bengel, germanilor menoniţi (de asemenea emigranţi din Germania încă din sec. al XVIII-lea) şi tătarilor, cu privire la Daniel 8,14 şi revenirea Domnului în 1847, la sfârşitul celor 2300 de ani. Pastorul Wuest din Wurtemberg a influenţat prin scrierile sale pe menoniţii din Germania şi Rusia şi astfel explicaţiile sale asupra textelor din Apocalipsa 14,8 şi 18,1-4 au produs o trezire printre menoniţii din Rusia, influenţând şi pe molocani.

Un centru al redeşteptării adventiste a fost şi Elveţia, unde a activat marele teolog şi predicator al profeţiilor François Gaussen (1790-1863). Gaussen fusese educat în mijlocul unui creştinism raţionalist şi sceptic. În momentul când a fost numit pastor reformat, după terminarea studiilor, nu era numai ignorant în cunoaşterea adevăratei credinţe, ci era înclinat chiar spre scepticism. Totuşi o ancoră puternică pe care o căpătase în tinereţe i-a susţinut credinţa în mijlocul primejdiilor curentului raţionalist care invadase teologia în Europa.

Studiul profeţilor începuseră să-l intereseze încă din tinereţe. După ce a citit „Istoria antică" de Rollin, i-a fost atrasă atenţia asupra cap. 2 din Daniel şi a fost frapat de minunata exactitate cu care s-a împlinit profeţia, aşa cum o văzuse în raportul istoriei. Această mărturie a inspiraţiei biblice l-a împiedicat să se prindă cu totul în mrejele criticii raţionaliste distructive. Nemulţumindu-se cu învăţăturile raţionaliste şi cu concluziile altora asupra textului biblic, s-a apucat să studieze personal Biblia, căutând s-o înţeleagă mai bine şi fără nici o prejudecată. După un timp, Gaussen a ajuns la o credinţă pozitivă.

Studiind profeţiile Bibliei cu mai mult interes, în cadrul studiului general al Bibliei, a ajuns la concluzia că venirea Domnului trebuie să fie apropiată. Impresionat de importanţa şi solemnitatea acestui adevăr grandios, dorea să prezinte subiectul acesta poporului dar s-a lovit de un obstacol serios. Credinţa populară era că profeţiile lui Daniel sunt taine care nu pot fi înţelese. Pe la anul 1837 Gaussen a început să predice copiilor despre aceste lucruri deoarece adulţii nu se dovedeau interesaţi. Spera să trezească astfel indirect interesul părinţilor lor şi nu s-a înşelat. A ţinut astfel cursuri (prelegeri) asupra profeţiilor lui Daniel copiilor şi adulţilor care voiau să ia parte. Gaussen înţelegea profeţiile după sistemul protestant clasic (istoricist) ca şi ceilalţi mari campioni ai mişcării premilinialiste. Curând Biserica sa a început să se umple de lume. A început apoi să vină oameni învăţaţi şi de poziţie socială înaltă ca şi vizitatori străini. Astfel mesajul advent profetic a fost dus de către aceştia şi în alte locuri, în special în Franţa.

Gaussen şi-a scris apoi studiile acestea pentru copii şi le-a publicat în 1839. El se adresa copiilor pentru a-i provoca pe adulţi, replicând oamenilor care nu îndrăzneau să deschidă cartea tainelor: „Cum pot fi obscure aceste profeţii pe care copii voştri le înţeleg?" Guassen susţinea pe bună dreptate că „nu există nici un studiu care… să răspundă mai bine nevoilor acestui timp" Şi că „numai prin acesta ne putem pregăti pentru apropiata strâmtorare veghind şi aşteptând pe Iisus Christos."

Dar cu toate că era unul dintre cei mai distinşi şi mai iubiţi predicatori de limbă franceză, Gaussen a fost suspendat din slujba de pastor după un timp, pentru motivul principal că în locul catechismului Bisericii Reformate predică Biblia instruind pe tineri. (catehismul reformat era însă un manual insipid şi raţionalist din care credinţa pozitivă era pe cale de dispa-

riţie…). Mai târziu, Gaussen a devenit profesor într-o şcoală teologică dar duminica îşi continua lucrarea de catehet, instruind pe copii din Biblie. Lucrarea sa a devenit apoi şi mai influenţă. Eforturile sale au contribuit la formarea Societăţii Evanghelice din Geneva şi a Şcolii de Teologie.

Scrierea sa „Profetul Daniel" a fost tradusă şi publicată şi în Statele Unite (Philadelphia) după 1840 de către prezbiterieni. De la catedră, din presă şi în ocupaţia sa favorită ca învăţător al copiilor, Gaussen a exercitat încă mulţi ani o influenţă extensivă, atrăgând atenţia multora la studiul profeţiilor care arătau apropiata revenire a Mântuitorului. Gaussen nu fixase începutul şi sfârşitul celor 2300 de zile din Daniel 8,14 şi timpul venirii Domnului dar era convins că cele 2300 de zile reprezintă tot atâţia ani şi că venirea era aproape.

În această eră a misionarismului şi redeşteptării speranţei premilenialiste, mesajul revenirii apropiate a lui Iisus a răsunat în toate coloniile europene şi misiunile creştine întemeiate pe celelalte continente. Vorbim numai despre misiunile protestante. Publicaţii engleze şi americane au fost trimise nu numai în Irlanda şi în ţările europene deja amintite, ci şi la Constantinopol (unde protestantismul intrase după 1819), la Roma, în India şi de fapt în toate staţiunile misionare.

În insulele Turks (Bahamas) solia a pătruns printre metodişti. O mare parte a misionarilor britanici din Africa şi Asia erau premilenialişti. Misionarismul modern creştea sub semnul revenirii Domnului, care este singura speranţă ce finalizează creştinismul. În Australia, de curând colonizată, anexată de către englezi, a vestit această solie Thomas Pleyford.

În India, un act al parlamentului din1833 permitea dezvoltarea misionarismului protestanţilor. În Jamaica, anglicanii, moravienii şi baptiştii intraseră înainte de 1789. Apoi au pătruns metodiştii şi prezbiterienii. În insula Tonga au început să activeze eficient metodiştii din 1822. În 1831 au botezat pe şeful băştinaşilor (Taufaahau) numai apoi „regele George Toubou I?. În câţiva ani supuşii săi au părăsit de asemenea păgânismul.

În 1833 William Wilberforce, membru bogat al parlamentului britanic, convertit la metodism, scriitor şi membru al societăţilor misionare şi biblice, a câştigat Anglia pentru ideea desfiinţării comerţului cu sclavi şi a sclaviei în ţinuturile de sub control britanic. A părăsit jocul de cărţi şi luxul, a dăruit un sfert din averea sa celor nenorociţi şi a devenit un cercetător atent al Bibliei. Astfel a început o mişcare antisclavagistă în Anglia, apoi în America şi treptat în toate ţările unde intrase creştinismul, sub influenţa trezirilor evanghelice excitate de atmosfera premilenialistă, misionaristă şi biblicistă din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Se ştie sigur că societăţile de propagandă protestante au fost primele care au stimulat guvernele europene şi americane în favoarea abolirii sclaviei.

Principalele zone în care au intrat protestanţii în acest timp au fost: Laponia, Groenlanda, Africa de sud, Sierrra, Leone, Libera (înfiinţată de SUA drept cămin pentru negrii americani eliberaţi), Madacascar (unde în 1818 s-a convertit regele Radama I). În India, Birmania şi China au lucrat societăţile misionare engleze şi americane. În Laponia şi Groenlanda au lucrat luteranii şi moravienii. În Africa de sud şi-au desfăşurat activitatea întâi reformatorii olandezi, apoi protestanţi englezi.

În India, China şi Birmania au lucrat cum am spus protestanţii englezi şi americani, printre care era destul de răspândită credinţa în apropiata revenire a Domnului. De pe la 1839 protestanţii au început să lucreze în Noile Hebride, în Australia. În Noua Zeelandă, prima aşezare europeană este întemeiată de misionarii englezi în 1814. În Tahiti au predicat protestanţii englezi de pe la 1797, până când în 1812 s-a botezat regele Pomaré II. Însă după 1836 au pătruns acolo şi iezuiţii sub protecţia Franţei.

Misionarismul catolic, sub protecţia Franţei, Portugaliei şi Spaniei, a fost în general nefavorabil evanghelizării propriu-zise. De prin 132 ei au invadat Madagascarul, făcând concurenţă puternică protestanţilor, iar din 1838 i-au alungat pe protestanţi din insulele Marquesas. Protestantismul a câştigat mai ales insulele Tonga, Fiji şi Hawai. În aceasta din

urmă s-a convertit în 1819 regele băştinaş Kamehameha II. Au pătruns apoi din 1837 catolicii şi regele protestant a fost silit de un vas de război francez să-i tolereze şi pe aceştia.

Cred că răspândirea misionarismului între 1798-1844 şi a speranţei premilenialiste sunt nu doar paralele, ci în directă legătură. Se ştie că o mare parte a misionarilor britanici din Africa şi Asia erau premilenialişti, ducând odată cu Evanghelia primei veniri a lui Iisus şi pe aceea a celei de-a doua veniri, pe care o predicau Irving, Wolff şi alţii. Unii dintre aceştia sunt cunoscuţi pe nume, cum au fost James Bertram, misionar scoţian baptist în insula Sf. Elena şi în Africa de Sud, şi Fox care a lucrat printre africanii Lelugu. În America, creştinismul şi odată cu el mesajul adventist, au început să fie împărtăşite şi negrilor şi indienilor de către unii misionari protestanţi.

Mişcarea millerită

Mai mult decât răspândirea speranţei premilenialiste în ţările menţionate până acum, în Europa sau în ţinuturile păgâne unde speranţa a produs redeşteptări cu sau fără aşteptarea unei date stabilite în urma studiului profeţiilor, Evanghelia a răsunat în America. A existat aici şi o oarecare influenţă britanică şi europeană dar mişcarea americană este legată în special de numele lui William Miller, a cărui lucrare a fost mai influentă, mai puternic, mai profundă şi mai pură şi mai conformă cu Biblia decât a celorlalţi premilenialişti contemporani. Ea a creat în Statele Unite o puternică efervescenţă religioasă, ca mişcare de redeşteptare interconfesională, influenţând Canada, Anglia, şi poate şi alte zone.

Mişcarea americană a început cu William Miller (1782-1849), un baptist din Low Hampton (nordul statului New York). Încă din copilărie Miller a manifesta o neobişnuită sete de cunoaştere. Părinţii săi se distingeau printr-un spirit iubitor de libertate, prin patriotism şi răbdare. Au trebuit să îndure însă anumite greutăţi şi William n-a putut să frecventeze un colegiu. Totuşi nu s-a lipsit de lumina cunoştinţei. A învăţat ca autodidact şi şi-a dezvoltat nu numai cunoştinţele, ci un simţ critic foarte ascuţit. La 1803 s-a căsătorit cu Lucy P: Smith şi s-a mutat la Boultney-Vermont. Apoi în anturajul unor cetăţeni proeminenţi care era deişti, Miller şi-a părăsit convingerile religioase din familie devenind un raţionalist sceptic, un deist. Totuşi îşi păstrase un caracter ireproşabil şi o foarte bună reputaţie, fiind stimat pentru integritatea, economia şi bunăvoinţa sa. Şi-a făcut repede o situaţie bună prin munca sa dar fără să-şi părăsească obiceiul de a învăţa mereu. Era pasionat în special de istorie. A servit apoi ca locotenent la Low Hampton unde spera să trăiască o viaţă liniştită ca fermier. A mai servit ca ajutor de şerif şi "justice of peace".

Dar cu sine însuşi Miller nu era în pace. Deşi avea o conduită ireproşabilă şi făcea parte dintr-un cerc de deişti care erau oameni corecţi şi morali, Miller nu era satisfăcut de viaţa sa religioasă. La vârsta de 34 de ani a devenit foarte tulburat de conflictele dintre mintea sa modelată de raţionalism şi sentimentele profund religioase pe care le sădise în el mama sa, care fusese o femeie de o evlavie adâncă. Deismul nu-i oferea nici un viitor. Totul era sub semnul îndoielilor. Cu cât gândea mai mult, cu atât totul devenea mai nesigur şi s-a hotărât să înlăture din mintea sa orice meditaţie cu privire la asemenea lucruri. Dar nu-şi mai putea controla gândurile care îl dominau. În această stare de descurajare a rămas mai multe luni de zile, până când în mintea sa a apărut imaginea biblică a unui Dumnezeu personal, care se interesează de soarta creaturilor Sale, care poate salva de păcat, aşa cum învăţase în copilărie. S-a simţit invitat înapoi la Dumnezeul pe care-L părăsise şi ar fi dorit să existe un asemenea Dumnezeu, deşi nu avea certitudini. Apoi a gândit că nu poate verifica altfel realitatea creştinismului decât printr-un studiu foarte serios al Bibliei, ceea ce s-a şi apucat să facă.

Biblia pe care până atunci nu o studiase, i-a deschis ochii să-L vadă pe Mântuitorul de care avea nevoie şi studiind-o s-a convins în totul de inspiraţia divină a autorilor ei, profeţii Domnului. A rămas profund impresionat de personalitatea şi învăţăturile lui Iisus; a găsit în Învăţătorul galilean pe Cel mai bun prieten, iar în Biblia pe care deismul i-o descrisese atât de

întunecat, a găsit lumina vieţii sale. Biblia i-a dat satisfacţie intelectuală şi sufletească, i-a dat sens vieţii. Prietenii săi sceptici îl înconjurau cu tot felul de întrebări la care deseori nu putea răspunde, ceea ce l-a determinat să studieze şi mai profund Scripturile. Cu ajutorul concordanţei Cruden şi a cunoştinţelor sale de istorie, a căutat să pătrundă cât mai mult în tainele istorie şi doctrinei biblice. Apoi, folosind Biblia ca propriul ei interpret, a parcurs şi profeţiile biblice, în special Daniel şi Apocalipsa.

În 1818, după doi ani de studiu, fără relaţii cu teologii premilenialişti din Anglia şi din Europa, Miller a ajuns la aceleaşi concluzii cu privire la Daniel şi Apocalipsa, în punctele esenţiale, ba încă în unele privinţe chiar i-a depăşit. Preocupat cu tezaurele Bibliei, Miller şi-a pierdut orice interes pentru literatura obişnuită şi a început să mărturisească public credinţa sa creştină, în ciuda anticreştinismului prietenilor săi deişti. El a făcut un studiu aprofundat şi original asupra Bibliei, de la prima la ultima carte a ei, dar fără să meargă mai departe până când nu înţelegea principalele probleme. În acest studiu, Miller nu a dat interpretări spiritualiste alegorice, ci se sprijinea pe sensul natural al cuvintelor şi pe pasajele paralele în care dificultăţile erau adesea rezolvate.

În cărţile apocaliptice, Miller a găsit sensuri potrivite simbolurilor, căutând în Biblie chei ale acestui limbaj. El a găsit că părerea populară postmilenialistă (că Iisus va reveni după un mileniu de progres al Bisericii în lume) nu este biblică, oricât ar fi de plăcută. Din contră, a găsit că Biblia prevede o înrăutăţire a stării lumii înainte de venirea lui Iisus şi că domnia milenială a Mântuitorului are loc după aceea. Ca şi alţi teologi europeni (Miller îi citise doar pe Isaac Newton şi pe Bengel) a văzut legătura dintre cele 70 de săptămâni destinate iudeilor până la prima venire a lui Mesia, şi cele 2300 de zile ale neevreilor, până la timpul sfârşitului. El a extras din Biblie regula că în profeţiile lui Daniel şi în Apocalipsa, o zi simbolizează un an.

Astfel Miller a ajuns ca mulţi dinte cercetătorii amintiţi mai înainte, la concluzia că cei 2300 de ani din Daniel 8,14 încep simultan cu cei 490 de ani din Daniel 9,24-27 (în anul 457 î.Hr) şi se vor sfârşi în anul cuprins între primăvara lui 1843 şi primăvara lui 1844 sau „în jurul anului 1843". Cum aceasta este ultima dată profetică dincolo de care nu se mai extinde nici o altă perioadă profetică, el a crezut, ca şi ceilalţi cercetători premilenialişti contemporani, că ea reprezintă timpul când Iisus va reveni şi Îşi va începe domnia Sa milenială, făcând judecată.

Cea ce este caracteristic doctrinei lui Miller, spre deosebire de premilenialiştii britanici şi europeni, este că el a înţeles corect că venirea Domnului nu inaugurează un timp în care lumea va avea o a doua şansă de mânuire, ci venirea Sa va fi catastrofală pentru lume şi salvatoare numai pentru cei drepţi. Spre deosebire de premilenialiştii britanici, Miller înţelegea că domnia milenială este nu a împărăţiei Israelului restaurat într-o stare actuală, ci a Israelului spiritual, a sfinţilor care vor domni împreună cu Christos într-o stare nemuritoare. Miller a înţeles că profeţiile referitoare la Israel au fost condiţionate şi că creştinii n-au nevoie să aştepte împlinirea acelor profeţii în dreptul unui popor care nu mai este „poporul ales" în sensul legământului vechi (Ier. 18,6-10; Is. 2; Zah. 6,15; Luca 7,29-30; Marcu 11,14; 12,9-11; Dan. 9,26, Is. 1,19-20 etc.).

Miller a continuat studiul profeţiilor sacrificând uneori din nopţile sale şi şi-a întărit tot mai mult convingerile. A făcut un studiu profund la cronologiei biblice şi a profeţiilor referitoare la revenirea Domnului. După ce ajunse la aceste concluzii îndoi ani de studiu, Miller s-a bucurat mult de perspectiva revenirii Domnului, dar a hotărât să reia studiul Bibliei cu mai mare atenţie şi consacrare pentru a verifica concluziile şi a nu le face publice până când nu are convingerea că este corect. Avea un continuu sentiment că trebuie să facă cunoscut lumii acest mare adevăr al revenirii iminente a lui Iisus.

A hotărât ca mai întâi să verifice concluziile sale. A mai petrecut astfel încă cinci ani în studiul aprofundat al Bibliei, după care avertizarea din Ezech. 33,8-9 i-a răsunat în urechi şi

mai puternic. A început să popularizeze în particular concluziile la care ajunsese, sperând că se va găsi un predicator care să simtă importanţa acestor lucruri şi să le vestească cu putere. Timp de mai mulţi ani, până în 1831, Miller n-a îndrăznit să predice deşi prin studiu i s-a întărit continuu convingerea că sfârşitul celor 2300 de ani se apropie şi mai rămân puţini ani în care lumea să fie avertizată.

La vârsta de 50 de ani, la îndemnul prietenilor săi, deşi neobişnuit cu predicarea, după o rugăciune prin care s-a supus voinţei lui Dumnezeu, Miller a început să predice solia revenirii Domnului în curând, „în jurul lui 1843". S-a hotărât (şi şi-a păstrat mereu această hotărâre) să meargă să predice oriunde va fi invitat. Era deja membru botezat al biserici baptiste şi a început astfel ca evanghelist laic, după ce se luptase mulţi ani împotriva conştiinţei sale care-l silea să predice. Când, în sfârşit, în rugăciunea sa Miller a promis Domnului că va merge dacă cineva îl va invita, chiar în momentele acela a fost vizitat de un tânăr care îi oferea un cal pentru transport şi invitaţia de a predica în Biserica apropriată din Dresden. Această experienţă l-a decis pe Miller. Începând cu predica din Dresden, şi până în primăvara anului 1844, Miller a ţinut 3200 de predici, zguduind America şi trezind interesul cât şi opoziţia.

Ceea ce l-a încurajat pe Miller să continue acest fel de evanghelizare a fost succesul său încă de la început, setea pe care o dovedeau oamenii faţă de aceste adevăruri şi rezultatele care se vedeau în vieţile lor după primirea acestui mesaj. Niciodată n-au avut loc redeşteptări mai vii şi pocăinţă mai adâncă şi nu s-au manifestat sentimente mai religioase şi interes pentru salvarea altora ca în timpul redeşteptării advente iniţiate de Miller. La prima sa predică s-au convertit 13 familii întregi. Convertiţii intrau astfel în bisericile baptiste sau în alte biserici protestante (metodişti, discipoli). În curând, Miller nu mai putea face faţă tuturor invitaţiilor. Păcătoşii se converteau, credincioşii se trezeau la o viaţă nouă şi necredincioşii deişti şi sceptici erau câştigaţi pentru Cuvântul lui Dumnezeu şi pentru Christos. Oameni pe care alţi predicatori nu i-au putut trezi au devenit sensibili la predicile lui Miller. El predica convingător şi cu un profund simţ al răspunderii pentru suflete. Schemele profetice le expunea simplu, clar şi nu intra în dispute zgomotoase. El se adresa convingător raţiunii şi inimii omeneşti.

În oraşele prin care trecea, rămâneau zeci şi chiar sute de convertiţi ca rezultat al predicilor sale. Pastori protestanţi de diferite denominaţiuni îl invitau în bisericile lor şi i se puneau mereu la dispoziţie biserici şi amvoane ale diferitelor biserici. În curând, n-a mai putut satisface nici jumătate din invitaţiile care i se făceau. Mulţi chiar dintre cei ce nu acceptau ideea că Iisus va reveni în 1843-1844 erau totuşi convinşi că acest eveniment trebuie să se realizeze foarte curând şi că au nevoie de profundă pregătire. În unele mari oraşe, în urma predicilor sale avea loc reforme importante: vânzătorii de băuturi alcoolice îşi părăseau ocupaţia lor păcătoasă şi îşi transformau localurile în case de rugăciuni; jocurile de noroc era părăsite; necredincioşii, deiştii şi universaliştii începeau să frecventeze bisericile şi unii dintre cei mai înrăiţi păcătoşi veneau la Domnul. bisericile începeau să ţină zilnic ore de rugăciune şi trezire spirituală. Şi toate acestea nu într-o excitare extravagantă, ci într-u spirit de adâncă solemnitate. Miller se adresa judecăţii omului şi nu obişnuia să excite emoţiile.

În anul 1833 după doi ani de evanghelizare ca predicator laic, Miller a primit din partea Bisericii sale baptiste o autorizaţie de predicator. În acelaşi timp un mare număr dintre predicatorii baptişti au aprobat lucrarea sa şi el şi-a continuat lucrarea cu aprobarea lor oficială.

Miller avea o familie numeroasă dar toţi erau cumpătaţi şi harnici. Ne pare rău că nu cunoaştem mai bine familia sa. Ştim însă că doi dintre fiii săi au fost convertiţi încă de la începutul eforturilor sale evanghelistice. Fiii săi au muncit pentru întreţinerea fermei şi a familiei în timp ce tatăl lor era în misiune. Călătoriile misionare erau destul de costisitoare şi deoarece primea prea puţin din partea bisericilor, Miller îşi împuţina mereu averea prin lucrarea aceasta. Uneori era silit să se ocupe şi de ferma sa. Un amănunt care dovedeşte spiritul său

gospodăresc şi iubirea sa faţă de Biserica sa a fost rezidirea bisericii baptiste din Low Hampton, care fusese distrusă.

Miller nu era singurul american care calculase sfârşitul celor 2300 de ani î viitorul apropiat acelei generaţii. Mulţi alţi învăţaţi care au trăit înainte de Miller sau care, deşi contemporani, nu au luat parte la mişcarea sa, calculaseră sfârşitul celor 2300 de ani pentru 1843, 1844, 1847, iar câţiva pentru 1847-1848. Dar spre deosebire de Miller, aceştia aşteptau alt eveniment pentru acea dată. Unii aşteptau o creştere puternică a dreptăţii pe pământ şi a păcii, care să marcheze începutul mileniului de aur. Alţii aşteptau un eveniment care să marcheze curăţirea Templului Bisericii de apostazie şi corupţie. Alţii aşteptau distrugerea lui Antihrist, iar alţii aşteptau o bogată revărsare a Spiritului Sfânt şi o convertire treptată a întregii lumi înainte de a doua venire a lui Iisus, iar premilenialiştii aşteptau domnia lui Christos pe pământ cu sfinţii săi.

Între Miller şi oponenţii săi punctul nevralgic nu era fixarea unei date şi nici exactitatea datei, ci evenimentul aşteptat. În timp ce Miller şi adepţii săi din diverse biserici aşteptau venirea lui Iisus (care după Biblie este condiţionată de pregătirea Bisericii, vezi 2 Petru 3,11-12 şi Apoc. 14,15.18) mulţi învăţai, mai ales episcopi anglicani, spuneau că „pot să mai treacă ere, să se ridice şi să cadă imperii" înainte de a veni Domnul (comp. 2 Petru 3,3.4.9 şi Luca 12,45-46). Principalele personalităţi americane, care au calculat sfârşitul celor 2300 de ani pentru aproximativ aceeaşi dată ca şi Miller au fost:

- Dr. Joshua Wilson, moderator al Adunării generale Prezbiteriene din Cincinatti;
- J. P. K. Henshaw, episcop protestant episcopal (Rhode Island);
- Alexander Campbell, întemeietorul Bisericii „Discipolii lui Christos" din Virginia;
- Timothy Dwight, preşedintele colegiului Yale;
- Eliphalet Nott, preşedintele colegiului Union College, Schenectady;
- George Junkin, preşedintele Universităţii Miami din Oxford, Ohio;
- Elias Burdik şi Robert Scott, medici;
- John Bacon, judecător;
- Elias Boudinot, congresmen şi ministru de finanţe.

Totodată multe ziare ale vremii se ocupau cu profeţiile biblice, ziare care aparţineau anglicanilor, prezbiterienilor, discipolilor şi celor de la Christian Connection. Altele erau interconfesionale. Miller a început de asemenea să-şi publice şi n scris concluziile sale, încă din 1832 în săptămânalul baptist *Vermont Telegraph*, apoi din 1833 într-o carte de 64 de pagini care a fost retipărită şi completată mai târziu cu schiţe şi diagrame profetice (1836).

Un eveniment care a impulsionat mult mişcarea millerită a fost marea cădere de stele (ploaia meteorit)din noaptea de 12 –13 nov. 1833. Indiferent de explicaţia ştiinţifică a fenomenului, acesta a fost cea mai spectaculoasă ploaie de meteorii văzută vreodată. Ea a fost vizibilă de-asupra Americii de Nord şi contemporanii credincioşi au fost convinşi că acesta era nul dintre principalele şi ultimele semne cosmice ale revenirii lui Iisus (Mat. 24,29; Apoc. 6,13). Nimeni dintre cei ce au privit aceste fenomene întreaga noapte şi chiar după ivirea dimineţii n-a putut uita vreodată minunatul şi înfricoşatul spectacol. Părea ca şi cum toate stelele cerului, bătute de furtună, cad la orizont, amestecate cu globuri de foc izvorând dintr-o anumită regiune a cerului. revistele, ziarele şi cărţile contemporane descriu acest eveniment care a rămas înregistrat şi în diverse publicaţii de specialitate, enciclopedii şi cărţi de astronomie. Nu numai grandoarea fenomenului a atras atenţia ci şi faptul că avea loc în ordinea cronologică prezisă de Bibliei:

- marele cutremur de pământ (Lisabona, etc. 1755);
- încetarea persecuţiilor religioase (c. 1775);
- ziua întunecoasă şi înroşirea lunii (1780);
- marea ploaie meteoritică (1833, 1866 etc.).

Dacă ţinem seama şi de celelalte fenomene-semne profetice care se împliniseră în acele timpuri (răspândirea necredinţei în creştinătate, Revoluţia Franceză, umilirea papalităţii în 1798, predicarea Evangheliei la păgâni şi răspândirea Bibliei prin societăţile misionare, mesajul revenirii lui Iisus pe toate continentele), marele spectacol meteoritic a confirmat predicarea lui Miller şi mişcarea s-a intensificat. Oamenii au început să se intereseze tot mai mult de studiul profeţiilor. Miller a predicat de atunci continuu în statele din nord-est (Vermont, New-York, New England, New Jersey, Pensylvania, Delaware) şi în Canada de Sud.

De la 1838 s-au asociat cu Miller alţi predicatori protestanţi, dintre care amintim pe metodistul Josiah Litch şi prezbiterianul Charles Fitch.

Josiah Litch s-a distins ca un atent cercetător al profeţiilor, fiind în stare să corecteze unele detalii ale explicaţiilor profetice ale lui Miller. A fost un predicator curajos care a acceptat cu toată inima vederile lui Miller şi le-a propagat cu putere. De asemenea a luptat pentru temperanţă şi împotriva sclaviei, în primele rânduri. Era puternic în cuvântul vorbit şi scris, în 1838 a publicat două cărţi profetice susţinând vederile lui Miller. Numele său este legat mai ales de explicarea profeţiilor din Apoc. 9.

Ca şi Miller şi ca alţii înaintea lor (reformatorul Bullinger, matematicianul Napier, apoi Joseph Mede, Isaac Newton, Whiston şi Jonathan Edward precum şi alţii) Licth vedea în calamităţile vestite de trâmbiţele 5 şi 6 din Apoc. 9 pedepsirea creştinătăţii prin invaziile musulmane. Deşi învăţaţii nu aplicau identic perioadele profetice ale celor cinci luni (150 zile-ani) şi „ceasul , ziua, luna şi anul acela" (391 ani şi 15 zile), le aplicau totuşi arabilor şi turcilor, într-un mod sau altul. Miller se apropiase cel mai mult de o perioadă concretă văzând în „trâmbiţa a cincia" marile invazii otomane dintre 1298-1448, iar în „trâmbiţa a şasea" timpul dominaţiei otomane dintre 1448-1838. În cartea sa din 1838, odată cu explicaţia millerită a celor 2300 de ani care se vor termina în 1843, Litch a publicat şi comentariul său personal al Apocalipsa cap. 9. El a început cele două perioade succesive cu data de 27 iulie 1899 (asaltul asupra Nicomediei, după Ed. Gibbon) şi a calculat că sfârşitul supremaţiei otomane va avea loc în 1840. În iulie 1840 Litch a publicat o precizare afirmând că dacă înţelegerea sa este corectă, zilele supremaţiei otomane se vor sfârşi la 11 august 1840. Publicaţia sa a stârnit interesul multora şi când la data de 11 august 1840 Turcia a acceptat protecţia puterilor Europei creştine şi arbitrajul altora în conflictul intern dintre sultan şi Ali paşa al Egiptului, mulţi americani au devenit interesaţi de mesajul millerit. O serie de oameni proeminenţi s-au unit cu Miller în predicarea mesajului Revenirii, ceea ce a făcut ca această lucrare să se extindă rapid.

Charles Fitch a acceptat de asemenea solia predicată de Miller cu entuziasm. Dar colegii săi predicatori prezbiterieni, ridiculizau atât de mult aceste doctrine încât Fitch şi-a pierdut pentru un timp încrederea în solia lui Miller şi a revenit la părerea sa anterioară, că trebuie să urmeze convertirea lumii şi nu venirea Domnului. Auzind însă de experienţa sa, Josiah Litch l-a căutat şi l-a determinat să se întoarcă la acceptarea definitivă a credinţei adventiste. Începând de atunci Fitch a fost unul dintre cei mai zeloşi predicatori adventişti. În 1840 el a ţinut o serie de conferinţe adventiste la colegiul Oberlin. Împreună cu Apollos Hale, Fitch a făcut prima hartă adventistă profetică, după un sfat inspirat al Bibliei (Hab. 2,2-4 şi Evrei 10,37-38). Tot în 1843 Fitch a început publicarea unei reviste săptămânale.

În 1840 s-a unit cu Miller un vestit predicator din Boston, Joshua Himes din Biserica Christian Connection (o ramură baptistă cu tendinţe ecumenice, ca şi Discipolii). Acest om de mare talent organizatoric, a fost de atunci încolo principalul coordonator al mişcării millerite, slujind solia vestită de Miller cu un curaj şi o credincioşie rar întâlnite. În februarie 1840 el a lansat revista *Semnele Timpului*, cu intenţia de a difuza mesajul adventist în fiecare oraş american. Ca şi alţi pionieri ai adventismului american, Himes fusese un militant antialcoolist. De asemenea, fusese ajutorul lui W. L. Garrison în lupta contra sclaviei. capela lui Himes din Boston a fost un centru al multor întâlniri pentru diverse reforme. După ce l-a invitat pe Miller la Boston, Himes a rămas convins de solia adventistă şi, mirându-se de hotărârea lui Miller de

a nu predica decât acolo unde este invitat, Himes a hotărât ca această solie să fie predicată în toate statele Uniunii Americane (pe atunci până la Mississippi).

Himes a lansat revista doar prin credinţă, fără să fi primit mai întâi donaţii şi fără a avea decât un singur dolar drept capital. Dar revista, ca şi noile ediţii ale cărţii lui Miller, s-a răspândit tot mai mult. Totodată a publicat şi hărţi profetice, broşuri, cărţi de cântări, afişe şi anunţuri. La NewYork a început să publice revista săptămânală *Strigătul de la Miezul nopţii* (vezi Mat. 25,6). Multe exemplare era vândute de băieţi pe străzile oraşului, dar Himes era o putere şi la amvon. A ţinut numeroase predici de redeşteptare adventistă.

Un mare animator al mişcării, care s-a unit cu Miller a fost Joseph Bates care fusese căpitan de vapor (ginerele unui armator). Sub influenţa soţiei sale care aparţinea Bisericii „creştine" (ca şi Himes) şi impresionat de moartea unui membru al echipajului, căpitanul Bates s-a predat lui Christos şi a devenit nu numai un avid cercetător al Bibliei, ci şi un reformator sanitar. El a militat împotriva băuturilor spirtoase şi împotriva tabagismului. În 1828 el a fondat Societatea de Temperanţă din Fairhaven. Totodată pe vasul său era interzis să se înjure şi să se profaneze duminica. Tot în Fairhaven Bates a luat iniţiativa fondării unei societăţi antisclavagiste. În 1839 Bates a primit mesajul revenirii predicat de Miller şi a rămas credincios adventismului până la sfârşit, devenind unul dintre părinţii fondatori ai adventismului de ziua a şaptea. În 1843 Bates şi-a vândut averea, chiar şi casa, devotând totul împreună cu viaţa sa vestirii revenirii Domnului, însoţit de cântăreţul evanghelist H.S. Gurney, a predicat în Marryland.

Mulţi alţi protestanţi s-au aliat cu Miller. Tânărul Sylvester Bliss, un congregaţionalist din Hartford (Conn) membru al Societăţii Istorice din Boston, om de educaţi liberală, a devenit unul dintre editorii adjuncţi al lui Himes şi a jucat un rol important ca editor după moartea lui Miller. A scris şi comentarii la Apocalipsa precum şi lucrări de cronologie. James Springer White, un tânăr din Palmyra-Maine, care după tată se trăgea din „părinţii peregrini", iar după mamă era descendent al eminentului pastor baptist dr. S. Shepard, s-a unit cu Miller tot în 1842. Pregătit mai mult ca autodidact dar foarte însetat după cultură, după nişte eforturi deosebite faţă de condiţiile pe care le avusese (nu reuşise să facă decât 29 de săptămâni de şcoală, deoarece până la 19 ani fusese bolnav de ochi) devenise învăţător de şcoală primară. La vârsta de 15 ani se botezase în Biserica părinţilor săi (creştini) şi dup ce, la stăruinţa mamei, a asistat la adunările adventiste din Boaton, a părăsit învăţământul devenind evanghelist laic în mişcarea adventistă.

După ce şi-a însuşit temeinic mesajul profetic, White s-a dus să predice înarmat cu hărţi profetice şi borşuri şi călătorind pe un cal împrumutat, cu frâul şi şaua cârpite… Fiind devotat, curajos, sincer şi inteligent, cu o voce plăcută deci bun cântăreţ, a adăugat Bisericii în iarna anului 1842-1843 peste o mie de suflete care se convertiseră la predicile sale. La întoarcere, în aprilie 1843, Biserica creştină din care făcea parte l-a hirotonisit ca pastor. El este cunoscut însă mai mult din activitatea de părinte fondator al adventiştilor de ziua a şaptea.

Printre predicatorii adventişti care activau în 1843 erau şi J.B. Cook, baptist, Freeman G. Brown de asemenea pastor baptist din Worcester-Maine, care a scris două cărţi cu caracter pastoral în vederea vegherii pentru revenirea Domnului; apoi Apollos Hale pastor metodist şi editor adjunct al revistei adventiste care împreună cu Fitch a realizat harta profetică de la 1843; Levi Stockman, pastor metodist din Maine care şi-a cheltuit în întregime sănătatea şi viaţa pentru răspândirea acestui mesaj; George Storrs, pastor metodist care se retrăsese din slujbă pentru a predica împotriva sclaviei şi care, în urma unui studiu al Bibliei scrisese o carte împotriva concepţiei populare despre nemurirea inerentă a sufletului şi împotriva „chinurilor veşnice" ale iadului. În 1842 a început să predice adventismul şi nemurirea condiţionată, răspândind aceste idei şi printre predicatorii adventişti. Frederick Wheeler, ordinat ca pastor metodist din1840 în New Hampshire, a primit în 1842 adventismul, fiind apoi un activ

predicator adventist şi unul dintre pionierii adventiştilor de ziua a şaptea care au continuat mişcarea millerită.

Să mai menţionăm şi pe: Thomas Preble, pastor al baptiştilor de voinţă liberă din New Hampshire care a devenit cam în acelaşi timp un predicator al adeventismului şi mai târziu susţinând sabatismul. Samuel Rhodes, un tânăr predicator s-a unit cu Miller. David Millard, P. Russel, Calvin Franck, D. E. Robinson predicau încă din 1841 alături de Miller. Reverendul John Lindsey din Biserica episcopală metodistă; P. Kenney şi L. Collins, care au predicat la adunările de tabără din 1842, N. Whiting, H. B. Skinner şi L. Cladwell, care au lucrat în est din 1842, erau printre milleriţi. În 1842 a primit solia adventistă şi un pastor metodist englez care la întoarcerea sa în Anglia a predicat acolo împreună cu Frederick Gunner şi cu alţii, producând un nou val de trezire premilenialistă însufleţitoare pentru mişcarea din Anglia. Ei aueditat revista *Second Advent Harbinger* în Bristol.

Începând cu anul 1840 mişcarea millerită a căpătat mari proporţii în SUA, fiind sprijinită de o mulţime de predicatori de diferite confesiuni şi lucrând într-o formă semiorganizată. În octombrie Miller şi alţi predicatori au lansat un apel pentru o „Conferinţă Generală a Creştinilor care aşteaptă adventul" (venirea Domnului). Aceasta a fost prima „Conferinţă generală" adventistă. Însă ea nu era un sinod al uni biserici, nici o instituţie permanentă ci un congres interconfesional, într-un anumit sens ecumenic, la care toţi creştinii care aveau vederi premilenialiste erau chemaţi să ia parte pentru a se ajunge la o mai mare armonie şi pentru a se lua hotărâri de interes general. Conferinţa s-a ţinut la Boston şi a luat parte predicatori de diferite confesiuni. În raportul acestei conferinţe se menţiona că „deşi în unele puncte mai puţin importante ale acestui subiect grandios nu suntem de acord între noi, în special cu privire la fixarea anului celei de a doua veniri a lui Christos, totuşi suntem în acord unanim şi bine stabiliţi în acest punct care absoarbe totul şi anume că venirea Domnului ca să judece lumea este acum în mod special „aproape".

La această primă Conferinţă generală a fost ales preşedinte Henry Dana Ward, un episcop metodist-episcopal din New York iar în comitetul său era membri: J. Himes, J. Litch, Joseph Bates şi Henry Jones (un congregaţionalist ales ca secretar). Este vrednic de reţinut că Miller n-a urmărit primul loc în această structură; de altfel el mai era necesar pe teren. De asemenea preşedintele Ward şi secretarul Jones nu au acceptat niciodată „timpul fixat" al reveniri, deşi credeau în apropiata revenire. Tot ei au publicat în 1841 la New York „Martorul celui de-al doilea Advent".

În iunie 1841 s-a deschis a doua Conferinţă generală cu două sute de participanţi. Atunci s-a hotărât întemeierea de biblioteci şi camere de studiu în fiecare oraş şi să se pună în circulaţie broşuri numite „Biblioteca Celui de-al Doilea Advent". S-a fixat apoi o strategie cu următoarele puncte:

- consacrare personală;
- lucrare personală cu alţii;
- clase biblice pentru studiul comun;
- adunări pentru rugăciune şi îndemnuri;
- punerea de întrebări pastorilor bisericilor;
- răspândirea cărţilor.

Multe asemenea conferinţe s-au ţinut. A douăsprezecea, din mai 1842 ţinută la Boston, a fost prezidată de Joseph Bates. În continuare nu s-a cerut acceptarea datei fixe ca o condiţie a calităţii de membru al conferinţelor; totuşi data de 1843 începea să fie tot mai populară. Dar toţi cei ce lepădau anumite erori cu privire la a doua venire şi mileniu, primind credinţa că venirea personală a lui Christos şi prima înviere sunt iminente, puteau face parte din această frăţie creştină care îşi avea membrii în diferite biserici.

În 1842 lucrarea a crescut şi mai mult. S-a adoptat harta profetică lucrată de Charles Fitch şi Apollos Hale, multiplicată apoi pentru uzul predicatorilor. Au început să se ţină con-

ferinţe în corturi în localităţile în care nu erau săli încăpătoare. Prima adunare în cort s-a ţinut la Hatley (apoi Bolton) în Canada. La 29 iunie 1842 s-a ţinut în SUA prima adunare adventistă de tabără, vizitată de aproape zece mii de persoane şi dominată de ordine şi seriozitate. A asistat cu acea ocazie şi poetul american J. G. Whittier care şi-a publicat mai târziu impresiile în cartea *Our First Century* (Primul nostru secol).

Aceste conferinţe care difuzau vestea fierbinte numită „Strigătul de la miezul nopţii", pentru a trezi pe păcătoşi înainte de 1843, când se aştepta ca Christos să vină pentru a judeca lumea, au trezit însă şi opoziţie bisericilor. Deşi nu intervenise nici o doctrină nouă învestirea millerită, deşi nu exista nici o agitaţie fanatică, ci mai degrabă pocăinţă şi solemnitate, pe măsura apropierii timpului bisericile au început să-şi închidă uşile în faţa mesajului adventist. Creştinii lumeşti nu aveau plăcere de revenirea Domnului şi găseau că fixarea unei date este o probă suficientă că adventismul este o înşelăciune. ei Se ocupau cu traficul de sclavi, cu plăcerile lumii, cu goana după bani şi ideea că lumea se va sfârşi foarte curând, la odată fixă sau necunoscută, nu le făcea plăcere. În frunte cu păstorii lor, aceşti „creştini" îşi dovedeau „cuminţenia" batjocorindu-i pe adepţii adventismului.

Ca urmare, campionii adventismului au hotărât confecţionarea unui cort uriaş în care să încapă 4.000 de persoane. Astfel adventiştii nu mai aveau nevoie de sălile bisericilor populare. Marile adunări în cort care au urmat au făcut o impresie şi mai puternică deoarece oamenii nu mai văzuseră până atunci asemenea adunări colosale. De fiecare dată se converteau mulţi oameni. Totuşi unele biserici primeau încă predicatori adventişti iar uneori se predica în aer liber. În toamna lui 1842 Miller a vorbit la Newark-New York de pe treptele tribunalului, la 5.000 de persoane. În New York s-a publicat o revistă timp de o lună: câte 10.000 de exemplare zilnic. La predicile lui Miller în acel timp, ascultau în fiecare seară mii de persoane. Adunarea ţinea câte două sau trei ore.

Solia fost difuzată în acel timp şi în Anglia. Apoi a început să fie transmisă, mai ales prin publicaţii, până în cele mai îndepărtate locuri de pe pământ, unde existau staţiuni misionare americane şi britanice. Publicaţiile erau date marinarilor pentru a le răspândi departe. Miller începuse să publice că este pe deplin convins că Domnul va veni între 21 martie 1843 şi 21 martie 1844, limitele celui de-al 23000-lea an al perioadei danielice, după calculul său.

Pe măsură creşterii interesului popular, s-a trezit şi opoziţia. Adventiştii au început să fie ridiculizaţi de către teologi şi de către ziarişti iresponsabili care publicau orice zvon pe care-l auzeau. Adventiştii erau descrişi ca şarlatani, fanatici, nebuni, că au fixat sfârşitul lumii la 23 aprilie 1843, că şi-au pregătit haine albe pentru înălţarea la cer, etc. Prea puţini le-au luat apărarea în presă, arătând că sunt serioşi şi sinceri, şi buni cunoscători ai Bibliei. Uneori se publicau predici adventiste cu combateri alăturate, semnate de teologi proeminenţi. În faţa opoziţiei se ridica şi problema calităţii de membru în bisericile protestante. Unii dintre noii convertiţi nu găseau loc în aceste biserici refractare, alţii care erau membri nu se mai simţeau bine între cei ce nu iubeau revenirea Mântuitorului. În 1843 Fitch a început să exprime ideea necesităţii separării, a ieşirii din biserici dar mulţi adventişti nu au acceptat-o, astfel încât în anul 1843 mişcarea adventistă era încă interconfesională.

Oponenţii adventismului nu puteau avea argumente mai puternice, de aceea apelau la părinţii Bisericii când nu puteau dovedi cu Biblia şi la batjocori când nu mai aveau nici un argument. Predicatorii protestanţi făceau eforturi serioase pentru a abate minţile credincioşilor de la subiectul acesta. Dacă credem că există un diavol cu oştile sale de îngeri căzuţi, putem înţelege că şi confederaţia demonilor se temea că Miller ar putea avea dreptate. Astfel se explică mai bine opoziţia stranie a bisericilor care în 1840-1841 erau încă primitoare. Predicatorii lor au început să avertizeze pe credincioşi împotriva studierii profeţiilor referitoare la a doua venire. Asemenea preocupări erau ridiculizate şi considerate chiar o ruşine şi un păcat! În loc dea-i instrui pe membri să studieze subiectul pentru a deosebi adevărul de eroare, pastorii protestanţi ca şi preoţii papişti, vedeau că este mai bine ca poporul să nu studieze deloc.

Mulţi au fost împinşi în acest fel pe calea necredinţei şi a acuzaţia a căzut tot asupra adventiştilor.

Dar în timp ce presa pusă în slujba bisericilor populare îl înnegrea pe Miller, el îşi continua serios şi neabătut lucrarea, strângând nu numai oameni de rând, ci şi intelectuali care aveau curajul de a se convinge personal de doctrina şi viaţa celor ce aşteptau revenirea Domnului. Omul lui Dumnezeu, albit de vreme şi încercări, care îşi părăsise căminul confortabil pentru a vesti fără plată cea mai importantă şi mai nepopulară solie creştină, era tratat ca un individ vrednic de tot dispreţul. Uneori păcătoşii de rând, ofensaţi de avertizările sale împotriva păcatelor lor îndrăgite, se ridicau împotriva lui. într-o anumită ocazie s-a încercat chiar uciderea lui dar fără rezultat.

La aceste atacuri, Miller s-a simţit obligat să răspundă în momentul când bisericile au început să-i excludă pe membrii care susţineau adventismul.

> Ce am făcut noi ca să meritäm denunţări atât de violente de la amvoane şi din presă până acolo încât să ne excludeţi din bisericile şi din părtăşia voastră?… dacă suntem greşiţi, vă rugăm să ne arătaţi în ce constă greşeala noastră. Arătaţi-ne din Cuvântul lui Dumnezeu că suntem în eroare. Am fost batjocoriţi destul dar aceasta nu ne poate convinge niciodată că suntem rătăciţi; numai Cuvântul lui Dumnezeu ne poate schimba concepţia. Concluziile noastre au fost formate în mod deliberat şi cu rugăciune, aşa cum am înţeles dovezile Scripturilor.

Când în urmă cu aproape două mii de ani s-a anunţat în Ierusalim primul advent al Domnului (naşterea), foarte puţini s-au bucurat, mulţi au fost indiferenţi şi destui s-au ridicat împotrivă. Nu este de mirare că vestea celui de-al doilea advent, mult mai important. Să trezească o şi mai hotărâtă opoziţie. „Nimeni nu cunoaşte ziua şi ceasul!" – strigau adversarii, citând textul biblic. Dar nici unul dintre ei nu reuşea să explice profeţia lui Daniel, într-un mod rezonabil. Toţi păreau să înţeleagă de obicei unde greşeau adventiştii, dar nici unul nu era bucuros să ştie unde au ei dreptate. Dumnezeu Şi-a făcut lucrarea de obicei prin oamenii pe care i-a socotit cei mai potriviţi. El nu le-a dat toată cunoştinţa şi nici ei n-au fost în stare să priceapă mai mult. Dumnezeu Şi-a atins adesea scopurile, nu doar prin cunoştinţele solilor Săi, ci şi prin greşelile lor, sau prin ceea ce ei n-au înţeles. Când Iisus a intrat în Ierusalim, la sfârşitul misiunii Lui, la începutul săptămânii patimilor, mulţimea celor ce crezuseră în El, în frunte cu cei doisprezece, L-au aclamat ca împărat, fiind convinşi că, intrând încetate, El va fi încoronat ca Împărat al împăraţilor şi Îşi va inaugura astfel domnia universală care era speranţa religiei adevărate încă de la început. Iisus ştia că în loc de tron Îl aşteaptă o cruce dar n-a oprit pe discipolii Săi de a-L aclama şi proclama împărat, aducând-I slavă, ba încă i-a încurajat. Ucenici lui Iisus ştiau că se împliniseră cei 490 de ani care trebuiau să treacă până la împărăţia lui Christos (Marcu 1,15 vezi şi trimiterea). Dar în ciuda faptului că Iisus îi avertizase de atâtea ori că la Ierusalim Îl aşteaptă moartea, ei erau atât de obişnuiţi cu ideea unui Mesia triumfător şi atât de convinşi de divinitatea Sa încât nu înţelegeau avertizarea.

De aceea, pentru că „jumătatea ultimei săptămâni" din Daniel 9 venise, Iisus a încălecat pe măgăruş, aşa cum profetizase Zaharia (cap. 9,9) şi a permis poporului entuziasmat să-L conducă în aclamaţii şi imnuri până în Ierusalim, la templu, pentru a atrage astfel atenţia asupra misiunii Sale tainice. Dacă ucenicii ar fi ştiut care este adevăratul eveniment care inaugurează întemeierea împărăţiei harului, probabil că n-ar fi vestit venirea acelei împărăţii. Iată însă că preoţii şi cărturarii poporului lui Dumnezeu se înfurie şi se opun acestei vestiri. De ce? Pur şi simplu pentru că ei nu voiau un astfel de Mesia… Erau însă ucenicii nişte înşelători sau chiar erau înşelaţi, manipulaţi, când strigau, sub privirile lui Christos, venirea împărăţiei Sale? Orice creştin sincer să judece.

Dacă sfârşitul celor 2300 de ani marca un alt eveniment escatologic şi nu în revenirea lui Iisus pe pământ, erau oare adventiştii nişte înşelători pentru că atrăgeau atenţia asupra unei date fixate? Şi cum se face că în aceleaşi timp se predica în mod independent de Miller, data

fixă a revenirii şi pe alte continente? Era, oare, o simplă coincidenţă, că zeci de cercetători ai profeţiilor ajunseseră la acelaşi rezultat în esenţă? De unde a venit această mişcare mondială? Şi de ce tocmai în acel timp?

Oponenţii strigau că profeţia este sigilată dar nu vedeau că Biblia prezicea că în timpul sfârşitului se va fi descifrată, că mulţi o vor cerceta şi cunoştinţa se va înmulţi (Dan. 12,4.9.10) şi că studiul Apocalipsei este o datorie creştină binecuvântată (Apoc. 1,3).

Pe măsura apropierii de data aşteptată, credincioşii deveneau şi mai activi şi mai serioşi. Anul 1843 a fost petrecut într-o aşteptare activă. Se predica pe vapoare, în corturi, în săli şi în aer liber, se răspândeau publicaţii… La începutul anului 1844 s-au ţinut adunări în Washington la care au participat şi membri ai parlamentului. Întregul oraş a fost mişcat. Până în martie 184 predicatorii alături de Miller au făcut eforturi supraomeneşti pentru avertizarea oamenilor. La 13 martie bătrânul Miller s-a înapoiat la Low Hampton cu conştiinţa că şi-a încheiat misiunea. Din 1831 de când începuse să vorbească în public, ţinuse 3200 de predici. Împreună cu colaboratorii săi zguduie America şi dăduse un nou impus mişcării din Anglia şi din misiunile externe. În SUA numărul credincioşilor se ridicase la aproape 100.000 afară de aproximativ un milion de simpatizanţi.

Odată cu luna mai 1844 a devenit evident că timpul fixat de Miller a trecut fără să se întâmple ceva. Cum era clar că undeva era o greşeală. Miller s-a ridicat cu demnitate şi cu credinţă că totuşi venirea Domnului este aproape. A făcut un nou tur evanghelistic împreună cu Himes şi cu alţii. Adventismul era mult mai mult decât credinţa într-o dată fixată de aceea această dezamăgire nu a dezintegrat mişcarea. Cei mai mulţi au rămas în credinţă dar şi-au pierdut zelul şi au rămas încurcaţi. Miller şi-a recunoscut greşeala şi a publicat îndemnul de a rămâne statornici, în ciuda greşelii omeneşti.

În vara anului 1843 opoziţia bisericilor se dovedise decisivă. Primii au fost metodiştii care, în urma unei conferinţe din Bath-Maine, au hotărât excluderea tuturor celor ce au primit „erezia" adventistă, „ideile dezastruoase ale lui Miller". Decizia s-a executat cu severitate şi mulţi membri au fost excluşi sau siliţi să se retragă. Printre cei excluşi dintre metodişti se afla şi familia Harmon din Portland, ai cărei copii experimentaseră o renaştere spirituală, frecventând adunările adventiste şi care au dat lumii pe viitoarea scriitoare spirituală Ellen White, care va deveni unul dintre fondatorii adventismului sabatist. Când predicatorul metodist Stockman a murit, o revistă metodistă anunţa că în viaţa sa nu avusese decât o singură pată: acceptarea millerismului.

Miller a făcut apel la biserici să păstreze unitatea, dar în zadar. „Erezia" trebuia scoasă din rădăcini. La începutul verii anului 1844, mişcarea adventistă s-a pomenit marginalizată şi apoi condamnată de toate bisericile americane. De aceea, deşi Miller nu voia separarea, (întrucât el pusese în mişcare un curent interconfesional, nu intenţiona lansarea unei noi biserici!), unii conducători ai mişcării adventiste au început să vadă necesitatea unei despărţiri. Charles Fitch şi Joshua Himes au fost primii care, în vara anului 1844 au lansat în revistă apelul: „Ieşiţi!" Mişcarea millerită, care se recunoscuse pe sine în simbolul primului înger din Apoc. 14 cu solia venirii ceasului judecăţii, ajunsese la punctul unei puternice opoziţii din partea bisericilor protestante. De aceea, după cum protestanţii numeau Biserica Romană cu numele apocaliptic de Babilon (pentru că se unise cu Roma păgână, continuând spiritul şi chiar unele din formele ei), adventiştii au aplicat la fel numele de Babilon tuturor celorlalte biserici americane care se opuneau mesajului adventist, şi care susţineau sclavagismul, postmilenialismul, diverse rătăciri mai vechi sau mai noi, şi iubeau mai mult lumea aceasta, decât împărăţia lui Dumnezeu. De aceea, Fitch şi Himes au început să rostească solia celui de-al doilea înger din Apoc. 14 în dreptul creştinătăţii protestante, împreună cu apelul implicit: „Ieşiţi din Babilon!" (vezi şi Apoc. 18,1-3).

În acelaşi an 1844, baptiştii, metodiştii şi alţii care fuseseră luminaţi de solia millerită, acum respinsă, ajunseseră într-o stare de decădere spirituală, care a dus la separări interne

între ei (de nord şi de sud) pe tema sclavagismului etc. bisericile care au respins redeşteptarea lui Miller n-au mai experimentat vreodată o asemenea trezire. Începând de atunci mişcarea adventistă respinge cu hotărâre orice tendinţă ecumenistă, orice apel la unire cu protestanţii şi cu toate că adventiştii cred că Dumnezeu are încă oameni ai Lui în toate sectoarele Babilonului religios, printre protestanţi, catolici sau chiar printre păgâni, ei susţin că Biserica lor este Biserica lui Dumnezeu într-un sens special, şi că misiunea lor este de a pregăti calea revenirii lui Iisus, asemenea lui Ioan Botezătorul. Totuşi adventiştii erau conştienţi că aplicarea mesajului „celui de-al doilea înger" („A căzut Babilonul!") cu referire la protestantism nu era perfectă în 1844. Respingerea adventismului marca doar începutul decăderii bisericilor. Şi ideea că „toate neamurile au băut din vinul desfrâului Babilonului" nu putea fi încă aplicată la protestantism. Abia când decăderea religioasă avea să se coacă şi când ecumenismul, abandonarea Bibliei şi interesele politice aveau să facă din protestantism şi din America influenţa dominantă în lume, încurajând revenirea la sistemul politico-religios anterior Revoluţiei, abia atunci bisericile vor merita pe deplin numele de Babilon.

Vara anului 1844 a rămas în istoria adventiştilor ca fiind timpul „adormirii" spirituale. Trecerea timpului fixat, opoziţia bisericilor, i-au surprins şi i-au lăsat încurcaţi pe mulţi. Evanghelizarea încetase aproape cu totul şi se adunau doar pentru cultul obişnuit şi pentru a menţine flacăra credinţei. Odată cu această stagnare, printre adventişti a început să apară fanatismul. În loc de a cerceta mai serios Biblia şi a se ruga mai stăruitor pentru a fi luminaţi de Dumnezeu, unii lăsau Cuvântul lui Dumnezeu şi, închipuindu-şi că sunt conduşi direct de Duhul Sfânt, se lăsau controlaţi de emoţiile şi impresiile lor. Unii dintre aceştia manifestau un zel sălbatic, denunţând pe toţi cei care nu aprobau purtarea lor. Asemenea cazuri însă n-au fost tipice adventismului. Mişcarea millerită se opunea puternic fanatismului şi tendinţele acestea au fost înlăturate din timp.

Chiar şi în acest timp de amorţire au fost unii care au continuat cu zel studiul Bibliei, rugăciunea şi evanghelizarea. În august, a început o nouă redeşteptare a adventismului dar de data aceasta ea n-a pornit de la conducătorii mişcării, ci mai de jos. Deja Apollos Hale şi Sylvester Bliss înţeleseseră că Miller făcuse o eroare matematică de un an datorită diferenţei dintre anul istoric şi anul matematic-astronomic când se calculase durata perioadelor care se extinde în ambele ere istorice. Aceasta însemna că cei 2300 de ani din profeţie care începuseră în 457 î.Hr. avea să se încheie în 1844. Chiar înainte de prima dezamăgire, la 16 februarie 1844, un tânăr pastor adventist care fusese congregaţionalist, apoi sceptic, înainte de a îmbrăţişa solia lui Miller, a propus o dată mai precisă, întemeiată pe un calcul care era exact din punct de vedere istoric, matematic, tipologic şi profetic. Este prea mult să expunem aici raţionamentele lui Samuel Snow, descoperitorul timpului exact; concluzia sa era că cei 2300 de ani se încheie în ziua a zece a lunii a şaptea din calendarul ebraic (karait), şi care după calculele lui corespundea cu data de 22 oct. 1844.

Una dintre ideile care l-au condus pe Snow la această concluzie îi fusese sugerată chiar de Miller, într-o scrisoare din 3 mai 1843. Miller bănuise că timpul se va sfârşi toamna dar se gândise probabil la toamna anului 1843.

Studiind pilda celor zece fecioare şi Habacuc 2,1-4, Snow a descoperit un timp de „întârziere a Mirelui" (Mat. 25,5) şi un timp de „aţipire" a aşteptărilor revenirii. Considerând noaptea din pildă ca fiind întunericul spiritual al lumii până la adevăratul timp al revenirii (22 octombrie) Samuel Snow a început să predice pilda celor zece fecioare şi data de 22 octombrie. La început, nu a captat interesul credincioşilor dar în predica din august 1844 din Exeter New Hampshitre solia lui Snow a aprins iarăşi, cu putere, speranţa revenirii. El arăta că experienţa lor împlineşte perfect amănuntele parabolei, chiar şi în exactitatea timpului. După principiul interpretării profetice în care o zi simbolizează un an şi deci 12 ore ar simboliza şase luni, Snow a asemănat durata nopţii din pildă cu durata dintre mai şi octombrie a acelui an în care ei adormiseră din punct de vedere spiritual, iar descoperirea datei exacte a împlinirii celor

2300 de ani şi predicarea acestei noi solii ca fiind adevăratul strigăt de la miezul nopţii, deoarece descoperă data corectă şi se face auzită chiar la mijlocul acelei „nopţi profetice”, adică în august.

Tot mai mulţi adventişti s-au trezit în urma acestei ultime alarme. Dar nu toţi au acceptat data fixată. Conducătorii mişcării, după dezamăgirea din primăvară, nu erau bucuroşi să mai accepte o dată fixă. Această nouă trezire însă avea un caracter atât de profund şi de convingător, atrăgea după sine atâta consacrare şi spirit creştin, încât în cele din urmă şi conducătorii au acceptat solia ca fiind de la Dumnezeu. Cu două săptămâni înainte de 22 octombrie Miller şi Himes au acceptat oficial data calculată de Snow. Noua solie fusese difuzată prin reviste, predici şi din gură în gură.

Această mişcare din vara şi toamna anului 1844 a fost mai profundă decât valul anterior. Nu era un entuziasm gălăgios, iar fanatismul adormise odată cu trezirea credincioşilor la un nou studiu şi pocăinţă. Noua mişcare era caracterizată printr-un spirit de armonie spirituală, unire, toleranţă. Credincioşii făceau ultimele lor pregătiri spirituale, ultimele rugăciuni fierbinţi pentru salvarea celor dragi ai lor, ultimele eforturi de a ajunge la inimile împietrite ale oamenilor. În interesul evanghelizării, mulţi îşi vânduseră proprietăţile şi încetaseră orice pregătiri materiale pentru iarnă pentru ca să devoteze timp pregătirii şi evanghelizării, ultimele zile care mai rămăseseră până la 22 octombrie 1844. Seara se culcau numai după ce aveau asigurarea iertării şi adesea petreceau noaptea în rugăciune.

În scopul împlinirii în totul a voinţei lui Dumnezeu, adventiştii erau bucuroşi să-şi părăsească erorile doctrinale moştenite din bisericile din care proveniseră, dacă li se dovedea cu Biblia şi să accepte orice corectare şi orice „lumină nouă”. Prin influenţa predicatorului George Storrs, mulţi dintre predicatori şi laici au lepădat credinţa populară în nemurirea sufletului şi în chinurile veşnice ale iadului, primind credinţa biblică a nemuririi numai prin înviere, ca şi a distrugerii complete a nelegiuiţilor. Pastorul Wheeler din Washington NH a început să păzească Sabatul biblic în urma unui studiu la care fusese îndemnat de Rachel Oakes-Preston, o baptistă de ziua a şaptea. Apoi alţii din comunitatea sa i-au urmat exemplul. Miller a renunţat şi el la unele opinii ale sale cu privire la profeţii, în urma sfatului colegilor săi.

Dumnezeu Însuşi voia să binecuvânteze cu nouă lumină şi putere pe poporul Său, în măsura în care preţuia lumina primită deja, aşa cum făgăduiseră profeţii că în zilele dinaintea revenirii Domnului se va întâmpla, odată cu revărsarea Spiritului Sfânt care va fi împărţit unora dintre cei credincioşi (chiar unora de condiţie umilă) – darul profeţiei, adică o capacitate supranaturală, cea mai mare înzestrare spirituală, care constă în comunicarea de descoperiri divine prin intermediul viziunilor sau visurilor profetice, pentru folosul Bisericii. Acesta este calea prin care Dumnezeu a comunicat întotdeauna cu oamenii şi prin care ne-au parvenit scrierile canonice ale Bibliei (Ioel 2,28-31; Fapte 2,17.39; 1 Cor. 1,6-8; Ef. 4,11-13; Apoc. 12,17; 19,10 u.p.; 2 Petru 1,10-21).

În prima Biserică creştină, ca şi în vechiul Israel, au existat profeţi canonici (autorii scrierilor Bibliei), dar şi profeţi necanonici (ca Ilie, Elisei, Gad, Hulda, Ioan Botezătorul, Agag, fetele lui Filip etc.). Unii dintre aceştia au scris cărţi care n-au fost înscrise în canonul Bibliei sau n-au scris deloc cărţi. Dar autoritatea profetică şi gradul de inspiraţie este acelaşi. Ilie sau Ioan Botezătorul nu au fost cu nimic mai prejos decât Samuel sau Iacov. Totuşi profetismul a fost dat pentru întărirea autorităţii Cuvântului scris, pentru a-i lumina pe oameni şi a-i întoarce la Biblie şi nu pentru a stabili noi teste doctrinare în afara Bibliei sau superioare Bibliei.

În mişcarea millerită nu a fost risipă de darul profeţiei. Conducătorii mişcării erau foarte suspicioşi cu privire la orice idei noi care apăreau. Şi cu toate că erau toleranţi, se temeau de fanatism ca nu cumva lucrarea lor să fie blamată şi mai mult de lumea creştină. În Anglia şi în alte locuri, unii dintre cei ce pretindeau că aşteaptă venirea lui Iisus căzuseră în fanatism, susţinând şi practicând anumite ciudăţenii datorită unora care se pretindeau profeţi.

Totuşi avertizările serioase date de Iisus cu privire la înmulţirea falşilor profeţi în zilele din urmă, n-ar avea nici un sens dacă El n-ar fi intenţionat să trimită şi profeţi adevăraţi! În mişcarea millerită au apărut două cazuri de acest fel, mai puţin cunoscute dar foarte semnificative pentru experienţa acelei generaţii.

William Ellis Foy – un profesor adventist de culoare a avut asemenea experienţe supranaturale, începând cu 1842. Era un om înalt şi un vorbitor elocvent. După ce se convertise în 1835, Foy a intrat în Biserica baptiştilor de voinţă liberă. În 1842, pe când se pregătea să intre ca pastor în Biserica episcopală, Foy a avut două viziuni profetice cu privire la apropierea venirii lui Iisus şi la ultimele evenimente. Până atunci Foy nu acceptase solia lui Miller. Prima sa viziune a avut loc la 18 ianuarie 1842 în timp ce lua parte la o oră de rugăciune în Boston. După mărturia celor prezenţi, el a rămas în extaz profetic timp de două ore şi jumătate, timp în care nu a respirat deloc şi nu dădea nici un semn de viaţă în afară de inima care îi bătea. După declaraţia sa, în acea primă viziune lui Foy i s-a arătat răsplata celor drepţi şi pedeapsa celor nedrepţi la apropiata revenire a lui Iisus. După ce s-a trezit din viziune, Foy nu a relatat cele văzute, ştiind cât de rău sunt priviţi de obicei aceia care pretind a avea asemenea experienţe. El gândea că nu este dator să-şi relateze experienţa deoarece în viziune nu fusese instruit să facă astfel. Fiind totuşi presat de conştiinţă să descopere lumii ce i s-a arătat, Foy a publicat viziunea dar într-o formă rezumată.

La 4 februarie 1842 Foy a avut o a doua viziune în care a văzut cu claritate imaginile revenirii lui Iisus, în special învierea drepţilor şi mulţimea celor transformaţi care nu vor trece prin moarte. De data aceasta Foy a fost instruit de îngerul Domnului să facă cunoscut lumii ce i s-a arătat şi să-i avertizeze pe semenii săi să „fugă de mânia viitoare". El însă a fost foarte supărat că trebuie să relateze o asemenea experienţă. Nu numai prejudecata milleriţilor faţă de darul profeţiei îl împiedica, ci şi faptul că tocmai el, un mulatru, să facă pe profetul şui Dumnezeu într-un timp când dispreţul faţă de negri era la culme. El se mira că tocmai lui i-a fost dată o asemenea misiune grea. (este tipic faptul că falşii profeţi sunt întotdeauna mulţi şi destul de grăbiţi să-şi publice mesajele, pe când experienţele de origine divină sunt foarte rare şi nu se potrivesc cu mentalitatea omenească).

La 6 februarie 1842, un pastor din Boston i-a cerut lui Foy să relateze experienţa sa în Biserica acestuia. În cele din urmă Foy a consimţit să relateze experienţa sa în public în după-amiaza următoare. La data fixată, o mare mulţime aştepta în sală şi în timp ce Foy povestea, senzaţia aceea de teamă l-a părăsit şi a relatat cu deosebită libertate şi putere cele văzute. După această experienţă, Foy a continuat să călătorească şi să predice solia adventistă în bisericile arhipline ale diverselor confesiuni protestante, timp de trei luni. Ca vorbitor, purta veşmintele caracteristice clerului episcopal. Mulţi erau câştigaţi în timp ce descria viziunea lumii cereşti a Noului Ierusalim, a iubirii lui Iisus şi-i sfătuia pe cei neconvertiţi să-L caute pe Dumnezeu.

Din cauză că familia sa avea nevoie de sprijinul său, Foy s-a reîntors ca să lucreze cu mâinile, căci nu era sprijinit material de Biserică. De regulă, predicatorii de pe atunci nu erau plătiţi. Evanghelizarea îi secătuise din punct de vedere material. În toamna anului 1842, Foy s-a ridicat din nou să predice, să-şi împlinească misiunea sa. El a avut apoi o a treia viziune în 1844, cu puţin înainte de 22 octombrie. De data aceasta el a văzut în viziune trei platforme ascendente, corespunzătoare celor trei solii îngereşti din Apoc. 14 (adventiştii erau de acord că prima solie reprezenta primul val al avertizării millerite, iar a doua solie începea cu vestirea din vara şi toamna lui 1844. Dar nici unul dintre cei de atunci nu a văzut rostul celei de a treia solii, deoarece ei aşteptau ca Domnul să vină la 22 octombrie 1844).

Pentru Foy această viziune a fost o lovitură. El nu o putea înţelege în lumina credinţei că Iisus trebuie să vină în câteva zile. Încurcat, el a părăsit activitatea publică. Nu mult după aceea, probabil în 1845, el a murit în puterea vârstei, nu se ştie în ce condiţii. Când Ellen

Harmon a relatat primele ei viziuni din decembrie 1844, Foy, care a fost prezent la o asemenea adunare, a declarat că ea spune exact ceea ce i se arătase şi lui.

Al doilea caz în care s-a manifestat darul profeţiei autentice a fost acela al lui Hazen Foss, un tânăr din Portland Maine, care primise cu toată convingerea ideea revenirii lui Iisus la 22 oct. 1844. Cu aproape o lună înainte de timpul fixat el a avut o viziune profetică în care a văzut călătoria adventiştilor până la Noul Ierusalim descris în Apocalipsa. De asemenea i s-au arătat toate încercările şi neplăcerile prin care urma să treacă după ce va predica cele descoperite lui. din mândrie şi temându-se de consecinţele arătate, Foss s-a răzvrătit în inima sa contra lui Dumnezeu, ca şi cum Dumnezeu l-ar fi înşelat. I s-a dat apoi o nouă viziune în care a fost avertizat că dacă refuză să-şi împlinească însărcinarea, povara aceasta îi va fi luată şi dată unuia dintre cei mai slabi dintre copiii lui Dumnezeu.

Dar Foss se ruşina şi se temea să facă cunoscută experienţa sa deoarece conducătorii mişcării luaseră poziţie împotriva acestor manifestări. Cu o anumită ocazie un grup se adunase invitându-l să povestească experienţa sa, să spună ce i s-a arătat însă el a refuzat să relateze. Era foarte dezamăgit pentru că Domnul nu venise şi era atât de supărat pe Dumnezeu încât voia să moară. În timp ce întreţinea asemenea gânduri negre care dovedeau orgoliu şi răzvrătire, într-o zi a fost apucat dintr-o dată de un straniu sentiment şi a auzit o voce zicându-i: „Ai întristat peste măsură Duhul lui Dumnezeu!” Apoi a fost cuprins de simţământul unei mari vinovăţii şi al spaimei, înţelegând nebunia atitudinii sale. Îngrozit dar încă pocăit, a promis lui Dumnezeu că va relata imediat viziunea. A convocat o adunare în acest scop dar în momentul când a încercat să povestească experienţa sa, nu şi-a mai putut aminti nimic. După mai multe încercări penibile, de a-şi aminti, Foss a ţipat îngrozit: „S-a dus de la mine! Nu mai pot spune nimic! Duhul lui Dumnezeu m-a părăsit!” Cei prezenţi au declarat că aceasta a fost cea mai teribilă adunare la care au participat.

Dumnezeu a voit să pedepsească mândria lui Foss care cauzase tot necazul. Ar fi fost necesară o profundă pocăinţă înainte de a convoca acea adunare. Hotărârea de a relata, care fusese inspirată mai mult de groază, nu putea şterge vina sa. De aceea Dumnezeu i-a luat din memorie viziunea, pentru a-l umili. Poate că şi în acest caz, dacă s-ar fi umilit înaintea lui Dumnezeu şi ar fi mărturisit public păcatul său pentru care fusese pedepsit atât de ruşinos, dacă ar fi cerut iertarea lui Dumnezeu şi sprijinul celorlalţi în rugăciune pentru ca Dumnezeu să-i descopere iarăşi viziunea lui însuşi sau altuia, după cum voieşte, cazul său n-ar fi fost atât de tragic. În schimb, Foss, şi mai mult rănit în mândria lui, a părăsit de tot credinţa.

În decembrie 1844, fără să fi aflat încă de cazul Foss, Ellen Harmon din Portland-Maine, o tânără firavă de 17 ani, a avut o viziune „n timp ce era la rugăciune cu încă patru femei credincioase. Când a vizitat adunarea din Portland în februarie 1845, după ce relatase descoperirile ei şi în alte comunităţi, Hazen Foss a fost invitat special ca să o audă. El a acceptat invitaţia dar na vrut să intre în sală, ci a stat să asculte la uşă. A doua zi Foss a invitat-o în căminul surorii ei din Portland şi ia declarat toată experienţa sa stranie precum şi faptul că a recunoscut în relatarea ei exact viziunea călătoriei poporului lui Dumnezeu pe care o avusese el. Rămânând pentru totdeauna cu sentimentul că este pierdut, Foss a îndemnat-o pe Ellen să nu urmeze exemplul lui. el a trăit până în 1893 dar n-a mai simţit niciodată interes pentru lucrurile religioase

Aceste două prime cazuri de profetism autentic, Foy şi Foss, dovedesc faptul că, în ciuda păcătoşeniei omeneşti, Dumnezeu voia să conducă poporul dincolo de dezamăgirea cea mare care avea să urmeze la 22 oct. 1844. Chiar dacă nu erau încă înţelese, acele descoperiri, dacă ar fi fost clar publicate, ar fi fost înţelese imediat după 22 oct. şi mişcarea nu ar fi suferit atât de mult.

Zilele de pregătire şi aşteptare se scurgeau şi chiar neadventiştii se abţineau să-i batjocorească pe cei ce aşteptau venirea Domnului, în anumite locuri. Ocupaţiile pământeşti fuse-

seră părăsite, revistele adventiste se răspândeau acum gratuit, căci mişcarea nu mai avea nevoie de fonduri.

În ziua fixată, adventiştii de pretutindeni erau adunaţi în locurile de rugăciune. Nu erau explozii de veselie, dar nici de groază. Deşi lumea se temea într-o oarecare măsură că adventiştii ar avea dreptate, s-au găsit unii care să-i batjocorească chiar în ajunul zilei aşteptate. În Paris-Maine doi dintre aceşti huligani au avut ideea de a parodia înălţarea la cer a adventiştilor. Îmbrăcaţi în alb, s-au urcat pe acoperişul bisericii, cântând imnuri creştine şi atrăgând atenţia oamenilor, care se amuzau astfel pe seama credincioşilor, care se rugau înăuntru. Cu câteva zile înainte, unii comercianţi batjocoritori puseseră în vitrinele lor reclame ca acestea: „Vindem haine albe pentru înălţarea la cer!" De la aceste acte de prost gust ale adversarilor s-a răspândit zvonul că adventiştii şi-au pregătit haine albe pentru a se înălţa la cer. După Dezamăgire, când conducătorii adventiştii au promis un premiu substanţial celui ce va putea dovedi temeinicia acestui zvon. Nu s-a prezentat nimeni nici măcar vreun ziarist îndrăzneţ care bravase până atunci în fel şi chip.

După scurgerea orelor intense ale zilei de 22 octombrie 1844, pe măsură ce se apropia dimineaţa zilei următoare, amărăciunea dezamăgirii i-a lovit pe adventiştii din toate statele americane şi din toate locurile unde s-a aşteptat revenirea Mântuitorului în ziua aceea. Credincioşii au început să se retragă pe căi ocolite la casele lor, pentru a nu fi recunoscuţi de către oameni. Dezamăgirea fiecăruia era pe măsura credinţei pe care o avusese. Această încercare a dat pe faţă adevăratul caracter al fiecăruia mai mult decât orice test…. Dintre conducători, cei ce fuseseră ultimii în acceptarea datei fixe, au fost acum primii care au arătat că fixarea datei n-a fost corectă. Cei ce se pocăiseră mai mult de teamă intrau din nou în rândurile lumii batjocoritoare, făcând totul ca să se ştie că de fapt ei n-au crezut cu adevărat ci doar din curiozitate au frecventat aceste întâlniri.

Toţi cei ce nu studiaseră personal lucrurile, ci s-au întemeiat numai pe predici şipe curentul popular, chiar dacă fuseseră sinceri, acum acuzau pe alţii că au fost înşelaţi. Nu numai sentimentele frăţeşti au fost distruse în multe cazuri, ci şi atitudinea faţă de Dumnezeu. ca şi Hazen Foss, mulţi s-au supărat pe Dumnezeu. Unii şi-au părăsit credinţa în profeţii, alţii au părăsit orice fel de credinţă. Totuşi au fost credincioşi care, deşi dezamăgiţi, nu s-au descurajat, ci au căutat să încurajeze şi pe alţii şi să vină în ajutorul celor ce sărăciseră pentru Evanghelie.

Conducătorii mişcării, chiar şi unii dintre cei ce nu luaseră parte la mişcarea din octombrie, văzând rezultatele, au susţinut că Dumnezeu s-a folosit de „data fixă" ca o încercare a caracterelor lor, „Taica" Miller a scris apoi lui Himes:

> Deşi am fost de două ori dezamăgit, încă nu sunt doborât sau descurajat. Speranţa mea în venirea lui Christos este la fel de puternică. Am făcut doar ceea ce, după ani de cercetare serioasă, am simţit că estre datoria mea să fac… Acum mi-am fixat mintea asupra altui timp şi înţeleg să stau pe această poziţie până când Dumnezeu îmi va da mai multă lumină. Şi acest timp este astăzi! Astăzi şi iar astăzi, până când va veni El, până când Îl voi vedea pe Acela după care tânjeşte sufletul meu. (10 nov. 1844).

Totuşi Miller nu s-a dezlipit de ideea că anul iudaic al 2300-lea este anul venirii Domnului, până când acela an nu s-a încheiat în primăvara lui 1845. Apoi Miller a părăsit credinţa că mişcarea din toamna anului 1844 a fost o împlinire a profeţiei în vreun fel. Dacă ar fi studiat în continuare profeţiile ar fi observat că Apocalipsa 10, care prezice descifrarea şi publicarea unui timp fixat, preluând expresii şi imagini din Daniel 12, prezisese de asemenea şi o ascundere (pecetluire) a unor evenimente care aveau să aibă loc cu acea ocazie, şi o dezamăgire amară, după care trebuia să urmeze o avertizare cu adevărat mondială, în paralel cu „măsurarea templului şi a închinătorilor" (Apoc. 10 şi 11,1-2). Continuarea studiului profeţiilor l-ar fi făcut să înţeleagă nu numai motivul dezamăgirii şi corectitudinea datei de 222 oct. 1844, dar şi adevăratul eveniment care trebuia să aibă loc şi noile obligaţii pe care

Dumnezeu voia să le pună pe umerii poporului advent care începuse să iasă din Babilon dar care avea încă erori de doctrină şi practică, fără să fie conştienţi de aceasta. Mai mult, avertizarea lumii nu fusese deloc suficientă şi chiar caracterele lor mai aveau nevoie de prelucrare. Bătrânul Miller însă, obosit de toate acestea şi temându-se de rătăcire, pentru sine şi pentru turma sa, din primăvara lui 1845 s-a declarat pe sine în opoziţie cu orice teorii noi care apăruseră deja între adventişti sau care vor mai apare. El şi-a păstrat în continuare doctrina nemurii sufletului şi a chinurilor veşnice, s-a opus profetismului care începuse să apară între adventişti, s-a opus doctrinei despre templul ceresc care a început să fie curăţit din 1844 (adică faptul că judecata din cer precede a doua venire şi că această judecată a început la 22 oct. 1844 – vezi Evrei 9,3-7.23-28; Apoc. 11,1.19; Dan. 8,14). Miller s-a opus de asemenea şi sabatului biblic care începuse să se practice printre adventişti. Fiind orbit de o serie de erezii care izbucniseră printre credincioşii săi după dezamăgire, el s-a temut de orice lumină nouă care ar mai apare şi s-a opus din principiu.

Până la moartea sa în 1849, Miller a rămas pe această poziţie, într-o literală aşteptate a veniri lui Iisus, trăind o viaţă curată, dar refuzând orice explicaţii şi cercetări şi crezând că dezamăgirea s-ar explica prin cine ştie ce eroare cronologică neobservată. După dezamăgire Miller a avut un vis care l-a încurajat deşi nu i-a înţeles deplina însemnătate. În visul său Biblia era asemănată cu o casetă plină de pietre scumpe de toate dimensiunile pe care el o deschisese pe masă. La invitaţia s au venit unul câte unul, apoi tot mai mulţi oameni curioşi să vadă şi să atingă nestematele. Pe măsura creşterii interesului însă, veneau mulţi curioşi şi nechibzuiţi care nu preţuiau valoarea nestematelor şi se jucau cu ele pierzându-le. Alţii aduceau cu ei noroi pe picioare şi gunoaie. Îngrozit, Miller îi implora să fie atenţi cu preţioasele comori dar în zadar. În scurt tip totul era pierdut în aparenţă în masa de gunoi şi călcat în picioare. A apărut însă un om impunător înarmat cu o mătură făcând nori de praf. Miller îi striga îngrozit, temându-se de pierderea definitivă a nestematelor; dar, după curăţenie, străinul i-a arătat din nou nestematele, chiar şi pe cele mai mici, aşezate la loc şi strălucind mai frumos ca înainte.

Ceilalţi conducători şi predicatori au trecut de asemenea cu greu prin decepţie şi ironia lumii, lovind în orgoliul lor, i-a făcut să sufere mult. Faptul că după dezamăgire nu a mai fost acelaşi interes pentru studiu şi rugăciune a dus la apariţia unor teorii şi atitudini eronate, care au apărut în acelaşi timp cu noile adevăruri descoperite după 22 oct. 1844. Nepopularitatea noilor adevăruri şi neplăcerea de a duce mai departe crucea adevăratului creştinism, i-a determinat pe mulţi să se opună „luminii noi" şi apoi să părăsească chiar adventismul.

Numai Dumnezeu poate judeca motivele fiecăruia, pentru a-i fixa soarta veşnică. Dar pentru exemplificare, iată cursul vieţii celor mai cunoscuţi dintre ei, după 1844.

Foss, pe care Dumnezeu voise să-l facă profet, s-a supărat pe Dumnezeu şi a părăsit orice legătură cu credinţa. Foy care fusese chemat la aceeaşi slujbă, devenind încurcat şi dezamăgit în urma unei viziuni şi în urma decepţiei comune, moare în condiţii obscure în anul următor. Litch, mare expert în profeţii, care se unise cu Miller înaintea celorlalţi şi care scosese la lumină multe nestemate profetice, a părăsit imediat după dezamăgire credinţa că cei 2300 de ani s-au sfârşit în 1844; a respins doctrina nemurii condiţionate, preferând să rămână la crezul popular al nemurii naturale a sufletului; a devenit apoi medic dar a părăsit după câţiva ani orice legătură cu adventiştii, iar în privinţa profeţiilor a devenit futurist, lepădând sistemul protestant de interpretare şi aplicând la viitor toate profeţiile de la Apoc. 5 la Apoc. 22.

Himes, marele animator şi organizator al mişcării advente, care nu luase parte în mişcarea din toamna anului 1844, dar ca şi Miller acceptase cu puţin timp înainte validitatea datei, după dezamăgire a luat aceeaşi poziţie ca şi Miller, nerecunoscând mişcarea din octombrie ca fiind intenţionată de Dumnezeu. El a iniţiat în continuare organizarea grupului principal de adventişti după 1845 şi după moartea lui Miller a fost liderul mişcării. În 1863 el a îmbrăţişat

doctrina nouă apărută între adventişti, a nemurii condiţionate, lepădând teoria nebiblică a nemurii sufleului. Şi-a continuat lucrarea ca editor trecând apoi într-un alt grup de adventişti, dar refuzând lumina nouă a Sabatului biblic şi a Sanctuarului ceresc. După 1870, s-a separat cu totul de adventism, devenind cleric episcopal până la moarte. Totuşi în ultimii săi ani a întreţinut relaţii de prietenie cu adventiştii de ziua a şaptea.

S. Bliss, editorul „Semnelor Timpului", şi-a continuat activitatea ca editor, fără a se preocupa de vreun studiu care ar fi explicat dezamăgirea. Ca şi Miller a preferat să-şi păstreze concepţia despre nemurirea sufletului rămânând definitiv pe această poziţie. În continuare a editat şi „Memoriile lui Miller" şi unele scrieri profetice.

J. B. Cook, a slujit ca editor după dezamăgire şi în 1846 a susţinut Sabatul biblic. Dar în 1849 a început din contră să înveţe că Sabatul nu este pentru creştini, ci este doar un tip al mileniului. Apoi s-a împotrivit puternic în presă adventiştilor care acceptaseră Sabatul. Apollos Hale, predicator şi editor, care reuşise să pătrundă înaintea altora unele adevăruri profetice, a susţinut un timp validitatea mişcării din octombrie, după dezamăgire, reuşind să înţeleagă chiar semnificaţia reală a datei profetice din 1844 şi continuând să-L aştepte pe Domnul ca şi Miller. Dar după 1845, influenţat de majoritatea grupei de adventişti care erau împreună cu Miller şi Himes, a încetat să mai susţină adevărul pe care el însuşi îl descoperise.

George Storrs care răspândise primul printre adventişti doctrina nemurii condiţionate şi care susţinuse energic mişcarea din octombrie, după dezamăgire, a părăsit mişcarea millerită punând trezirea care avusese loc pe seama unei „influenţa mesmerice" aşa cum explicaseră mulţi adversari ai millerişilor care puneau această redeşteptare pe aceeaşi treaptă cu isteria şi ocultismul. În 1845 Storrs a îmbrăţişat interpretarea premilenialiştilor care susţineau că mileniul este realizarea unei împărăţii a evreilor la Ierusalim dar mai târziu a accepta o altă rătăcire: că nelegiuiţii morţi nu vor mai învia deloc pentru a fi pedepsii. Totuşi mai târziu Storrs a revenit la învăţătura biblică despre pedepsirea morţilor nelegiuiţi după înviere.

T. Preble a fost printre primii predicatori adventişti care au acceptat Sabatul biblic şi primul care a tipărit un articol asupra acestui subiect în primăvara lui 1845. Dar după 1847, Preble a părăsit Sabatul biblic şi a scris articole şi chiar o carte împotriva zilei a şaptea, susţinând sabatul popular al zilei întâi.

Deşi adventiştii rămăseseră deocamdată un singur grup până în 1845, ei s-au separat treptat în două direcţii spirituale: o grupare majoritară în frunte cu Miller, Himes şi alţii, care în cele din urmă s-a divizat la rândul ei formând grupări rămase neînsemnate; şi o grupare minoritară în frunte cu Joseph Bates, James White, Ellen Gould White (născută Harmon), Hiram Edson, Frederick Wheeler şi alţi predicatori şi laici milleriţi, care s-au unit treptat până la 1848 pe baza unor doctrine distinctive comune, pe care ceilalţi le-au respins. Aceste puncte distinctive cuprindeau: doctrina „curăţiri sanctuarului" sau a „judecăţii premileniale" începând cu 22 oct. 1844; acceptarea Sabatului biblic ca „semn" al lui Dumnezeu în locul duminicii tradiţionale, care nu-şi are originea în veacul apostolilor; abandonarea credinţei populare în nemurirea sufletului şi în chinurile veşnice ale iadului; acceptarea doctrinei că Dumnezeu a făgăduit să vorbească prin spiritul profeţiei şi în era creştină, în special pentru restaurarea Bisericii înaintea revenirii Sale. În anii care au urmat, aceştia au început să accentueze anumite reforme sanitare, importanţa organizaţiei după model biblic, Evanghelia îndreptăţirii prin credinţă, evanghelizarea întregii lumi prin puterea Spiritului Sfânt etc.

Totodată au fost înarmaţi treptat cu o mai completă privire asupra viitorului, asupra evenimentelor finale. Este foarte semnificativ că în timp ce grupul majoritar a crescut foarte slab din punct de vedere numeric (astăzi, toţi aceştia luaţi la un loc formează cel mult câteva zeci de mii, aflaţi mai ales în SUA), grupul minoritar de sabatişti, care în 1860 s-au numit Adventişti de Ziua a Şaptea, a crescut la mărimea unei mişcări mondiale, organizată ca

Biserică, numărând circa 5,5 milioane de membri botezaţi[7] şi mai multe milioane de nebotezaţi, împrăştiaţi prin toate ţările lumii.

Primul punct care a dus la disensiune după 1844 a fost: cum explicăm timpul fixat la data de 22 oct. 1844? A fost corect calculul? A fost călăuzită de Dumnezeu mişcarea din anul 1844 sau a fost o agitaţie omenească de inspiraţie satanică? Cei mai serioşi, care experimentaseră înviorarea spirituală, determinată de ocazia aceea, n-au putut uita uşor profunzimea experienţei lor. Ei nu puteau crede că a fost o isterie colectivă, cum încercau alţii să expice fenomenul. Mai mult, reluarea cu atenţie a calculelor, după toate exigenţele biblice, istorice şi matematice, duceau la aceeaşi concluzie: 22 oct. 1844. Chiar oponenţi de frunte ai milleriţilor erau de acord cu exactitatea datei. Deşi adversarii nu intraseră în detalii cu privire la timpul exact, erau de acord că 1843-1844 reprezintă cel mai probabil sfârşitul celor 2300 de ani din profeţie.

Într-o scrisoare adresată lui Miller şi publicată de adventişti în presa lor, prin martie 1844. Dr. George Buch, profesor de ebraică şi literatură orientală de la Universitatea din New York scria:

> Nu este nimic de obiectat, după cum cred eu, nici dvs., nici prietenilor dvs., că aţi devotat mult timp şi multă atenţie studiului cronologiei profetice şi că aţi muncit mult ca să determinaţi începutul şi sfârşitul marilor perioade. Dacă aceste perioade sunt date în realitate de Duhul Sfânt în cărţile profetice, aceasta este fără îndoială cu scopul ca ele să fie studiate şi probabil, în cele din urmă înţelese pe deplin; nici un om nu trebuie acuzat de nebunia încumetării, fiindcă încearcă respectuos să facă o asemenea cercetare.
>
> Considerând o zi ca fiind termenul profetic pentru un an, în aceasta eu cred că sunteţi susţinut de exegeza cea mai sănătoasă şi totodată susţinut de nume mari ca Joseph Medem sir Issac Newton, episcopul Thomas Newton, Kirby, Robert Scott, Alexander Keith şi mulţi alţii care de multă vreme au ajuns la aceleaşi concluzii, în esenţă, ca şi dumneavoastră asupra acestui subiect. Toţi aceştia sunt de acord că perioadele principale menţionate de Daniel şi Ioan, trebuie să se încheie cam în generaţia noastră. Aşadar, ar fi o logică ciudată aceea care ar putea să vă convingă de erezie pentru că susţineţi în fapt aceleaşi vederi care sunt atât de proeminente în scrierile acestor teologi eminenţi…
>
> Rezultatele dvs. în acest domeniu nu mă surprind atât de mult ca şi cum ar afecta cumva marile interese ale adevărului şi datoriei… După cum înţeleg eu, eroarea dvs. constă în altă direcţie decât în calculul profetic… Dvs. vă înşelaţi cu totul asupra naturii evenimentelor care trebuie să se întâmple la încheierea acestor perioade. În aceasta constă, în principal, tot scandalul produs de interpretarea dumneavoastră.

Nu este aici locul pentru a demonstra soliditatea teologică a explicaţiei descoperită de unii adventişti după trecerea timpului fixat. Dorim să arătăm doar apariţia istorică a acestei doctrine care stă la baza adventismului de ziua a şaptea. Există două păreri populare la fel de eronate cu privire la originea şi motivaţia noii interpretări a semnificaţiei datei profetice că liderii mişcării au născocit o nouă interpretare, după 22 octombrie, pentru a spăla ruşinea dezamăgirii sau că ideea ar proveni din viziunile Ellenei White. În realitate, lucrurile s-au petrecut cu totul diferit.

După trecerea timpului fixat, după miezul nopţii 22-23 octombrie, când adventiştii din Port Gibson-New York s-au răspândit întristaţi la casele lor, unul dintre aceştia Hiram Edson, care în timpul aşteptării din octombrie avusese cea mai profundă experienţă creştină din viaţa sa, a avut ideea de a chema la rugăciune pe puţinii care rămăseseră. Intrând în hambarul pe care l-au folosit ca loc de adunare, fiindcă nu aveau casă de rugăciune, au îngenunchiat şi s-au rugat până au căpătat convingerea că Dumnezeu i-a ascultat, ca să le dea lumină asupra cauzei dezamăgirii lor. După ce au căpătat această încurajare cu încrederea că Dumnezeu va

[7] Statistica aceasta este veche. Astăzi numărul adventiştilor se apropie de 20 de milioane de membri botezaţi, în afară de aparţinători şi simpatizanţi.

răspunde la timpul potrivit, s-au despărţit. Dar Edson l-a reţinut pe unul dintre ei, pe nume O. R. L: Crozier, din Canandaigua NY, un laic ca şi Edson, pentru a merge împreună să încurajeze şi pe alţi fraţi.

Evitând drumul obişnuit pentru a nu se întâlni cu oameni batjocoritori, au luat-o de-a dreptul prin lanul de porumb. În timp ce mergeau tăcuţi amândoi alături, Edson s-a oprit deodată străfulgerat de o idee care i-a venit cu claritate în minte. În clipa aceea el a înţeles că Iisus ca Mare preot nu urma să iasă din sanctuarul ceresc la sfârşitul celor 23000 de ani, ci să intre în Locul prea Sfânt pentru efectuarea „curăţirii sanctuarului", înainte de a ieşi de acolo pentru a reveni în „curtea sanctuarului ceresc", adică pe pământ.

El a înţeles în clipa aceea că Mirele Iisus, conform pildei din Matei 25, venise întradevăr la nunta Sa, la 22 oct. 1844 dar că această venire a Sa nu era revenirea Sa pe pământ, ci o intrare solemnă înaintea Celui Vechi de zile pentru a primii împărăţia universală şi apoi a se întoarce pe pământ. El a făcut în mintea sa legătura dintre simbolul nunţii şi realitatea primirii împărăţiei care au aceeaşi semnificaţie (vezi Apoc. 19,6-7; 21,2.9-10 şi Luca 19,12; 12,36; Mat. 25,10; Dan. 7,9-10.13-14).

Aceasta însemna că cei credincioşi numai au de aşteptat o perioadă fixă, ci să vegheze până la încheierea lucrării simbolizate prin curăţirea Sanctuarului şi prin „nunta Mielului" sau primirea împărăţiei. De asemenea, în acea dimineaţă memorabilă mintea lui Edson a fost frapată de prezicerea dezamăgirii adventiştilor în Apoc. 10 şi de legătura cu problema deschiderii Sanctuarului ceresc şi anume a Locului prea Sfânt în care se află chivotul Legii divine (Apoc. 11,1-19). Acestea au fost principalele idei care au năvălit în mintea lui Edson în timpce se oprise stând în picioare, în meditaţie, în mijlocul lanului de porumb, în timpce Crozier îşi continua drumul fără să observe că tovarăşul lui se orpise. Când Crozier l-a observat oprit în loc şi l-a întrebat ce se întâmplă, Edson a putut răspunde: „Domnul a răspuns acum la rugăciunea noastră de dimineaţă dându-ne lumină asupra cauzei dezamăgirii noastre."

Nou lumină pe care au primit-o le-a inundat sufletele de bucurie. Dar ei nu s-au mulţumit cu atât. În toamna şi iarna aceea timp de câteva luni, Edson, Crozier şi F.B. Hahn au studiat intens Biblia, În casa lui Hahn din Canadaigua New York. Studiul lor care a cuprins aproape tot ce spune Biblia cu privire la sanctuarul pământesc tipic şi cu privire la cel ceresc, le-a stabilit definitiv convingerea că după cum Paştele fusese o prefigurare a răscumpărării prin jertfirea pe cruce a lui Iisus tot aşa Ziua Ispăşirii era un tip al judecăţii de apoi. Acest eveniment numit în sens figurat „curăţirea sanctuarului" începuse de la 1844 în ceruri, în mod necesar înainte de revenirea lui Iisus ca împărat al împăraţilor care va aduce cu Sine răsplătirile hotărâte în timpul judecăţii.

Totuşi în studiul lor, cei trei cercetători n-au făcut încă legătură dintre curăţirea sanctuarului şi judecată. Ideea tradiţională în creştinism până atunci era că Judecata are loc odată cu venirea Domnului. De aici şi confuzia celor două evenimente aşteptate să se întâmple simultan la 1844. Mai mult, nu se făcea nici o distincţie clară între procesul de cercetare a cazurilor, descris în Daniel 7 şi executarea sentinţei, adică pedeapsa propriu-zisă. Miller înţelesese de mult că la 1843-1844 trebuie să aibă loc „curăţirea sanctuarului" (Ziua Ispăşirii) sau ziua judecăţii, de unde şi solia care fusese difuzată în cuvintele primului înger din Apoc. 14: „temeţi-vă de Dumnezeu şi daţi-I slavă căci a sosit ceasul judecăţii Lui…"

Miller şi adepţii lui aşteptaseră ca în ziua aceea Marele Preot Iisus să „iasă din sanctuar" şi să binecuvânteze pe poporul Său prin revenirea pe pământ. Însă chiar după dezamăgirea din primăvara lui 1844, Josiah Litch care se dovedise a fi un cercetător destul de serios, începuse să aibă îndoieli cu privire la identificarea confuză a sanctuarului cu pământul. Pe vremea aceea se crede că Palestina este locul sfânt şi Cerul este locul prea sfânt al sanctuarului lui Dumnezeu. curăţirea sanctuarului era deci înţeleasă ca o judecată prin foc, ce nu putea avea loc după Biblie decât la revenirea lui Iisus. Litch înţelesese încă din 1841 că trebuie să aibă loc şi un proces judiciar înainte de executarea judecăţii, înainte de înviere şi că cele şapte

plăgi descrise în Apocalipsa ca revărsate înaintea de revenirea lui Iisus era încă viitoare, nu aşa cum le credeau în general milleriţii, ca fiind paralele cu pedepsele „celor şapte trâmbiţe" istorice. Litch înţelesese de asemenea, că „uşa îndurării" avea să se închisă cu un oarecare timp înainte de revenirea Domnului (Luca 13,25; Apoc. 15,8; 22,11.12). Dar descoperirile lui Litch trecuseră aproape neobservate. Chiar el însuşi nu le-a mai susţinut după dezamăgirea astfel încât Edson, Crozier şi Hahn nu au putut face atunci nici o legătură cu opiniile lui Litch (pe care poate nici nu le cunoşteau).

Este interesantă şi observaţia lui Miller din martie 1845, scrisă pe vremea când încă nu părăsise ideea corectitudinii datei de 222 oct. 1844. El începuse să întrezărească faptul că în toamna lui 1844, la sfârşitul celor 2300 de ani,a început o judecată de cercetare a cazurilor în ceruri, înainte de a veni Iisus; că muritorii nu vor vedea scena procesului , ci numai scena executării judecăţii, când El va veni. Apoi a încheiat: „Dacă această concluzie este corectă, cine poate spune că Dumnezeu nu-Şi îndreptăţeşte deja sanctuarul Său şi că nu ne va îndreptăţi şi pe noi că am predicat timpul fixat?" Cuvintele lui Miller au fost publicate în aprilie 1845. După cum reiese din fapte, grupul de cercetători care au format nucleul mişcării adventiste de ziua a şaptea n-au observat atunci legătura între concluziile lor şi tatonările lui Miller şi ale lui Litch. Chiar în 1846, după ce publicaseră deja în 1845 şi în februarie 1846 rezultatele cercetărilor lor, grupul celor trei nu făceau legătura între „curăţirea sanctuarului" (ziua ispăşirii) şi judecată, deşi Crozier menţionase că Iisus ca Mare Preot, în acest timp al curăţirii Sanctuarului, poartă pieptarul Judecăţii (Exod 28,15.30).

Este posibil ca ideea lui Crozier despre pieptarul judecăţii să fie derivată de la Enoch Jacobs, pastor millerit dintre protestanţii metodişti din Cincinatti, care în noiembrie 1844, sugerase posibilitatea ca la 22 oct. Iisus să fi început judecata (procesul) şi că era pe cale de a veni şi executa sentinţa. La rândul său, Jacobs poate să fi derivat această idee dintr-o scrisoare a lui Miller primită cu câteva zile înainte în care bătrânul apostol al adventismului scrisese că Christos va veni ca Judecător pentru a ne îndepărta păcatele şi că „păcatele noastre nu pot fi şterse până când Christos va veni să judece pe poporul Său aşa cum reiese din Rom. 14,10; 2 Cor. 5,10; Rom. 2,6). Toate aceste idei referitoare la ştergerea păcatelor, îndepărtarea păcatelor, examinarea cărţilor cereşti, curăţirea sanctuarului de păcate, judecata era prezente în mod separat în gândirea millerită după dezamăgire dar sinteza s-a făcut în cursul a câţiva ani în grupul adventiştilor sabatişti.

Ellen White, care a avut viziuni supranaturale, le-a publicat începând cu anul 1849. În aceste publicaţii, se întrezăreşte pentru prima dată identitatea dintre curăţirea sanctuarului şi deciderea tuturor cazurilor, fără însă a numi acest proces Judecata de Cercetare. În acelaşi an David Arnold (adventist care acceptase sabatul după 1844) şi James White, au publicat ideea că intrarea Mirelui la nuntă (Mat. 25) reprezintă intrarea Marelui Preot Iisus în locul Prea Sfânt, pentru a şterge păcatele acelora ale căror nume sunt gravate pe pieptarul Său (Ex. 18,29); dar nici atunci şi nici în 1851 James White nu menţiona judecata. Ideea nu apare nici în articolele lui John Andrews din 1853 şi abia în anul 1854, în articolul semnat de John Loughborough, unde autorul face în mod explicit relaţia de identitate între curăţirea Sanctuarului şi procesul judecăţii.

Ideea va fi dezvoltată în 1855 de către Uriah Smith şi completată în 1856 de către James White care denumeşte pentru prima dată acest proces al curăţirii Sanctuarului ceresc drept Judecata de Cercetare. Sau judecata Casei lui Dumnezeu (1 Petru 4,17.8). Se mai numeşte Judecata premilenială deoarece are loc înainte de revenirea lui Iisus, înainte de judecata viitoare din timpul mileniului. Cunoaşterea timpului ei este de importanţă uriaşă deoarece trezeşte lumea la pregătire completă în vederea crizei complexe extraordinare care se va sfârşi cu revenirea lui Iisus şi răsplătirea celor două clase de muritori. Mesajul aceasta atrage atenţia asupra Legii lui Dumnezeu (Apoc. 11,19) şi asupra sfinţirii vieţii prin sângele lui Christos. Adventiştii au început să înţeleagă faptul că nu erau pregătiţi încă pentru venirea Domnului în

1844, iar mai târziu au înţeles că trebuiau să-i pregătească şi pe alţii şi că data revenirii este condiţionată de încheierea acestei lucrări prin puterea lui Dumnezeu şi nu este o dată fixă, fie ea tainică fie descoperită.

În legătură cu această doctrină, o altă idee disputată a fost aceea a „uşii închise". Miller interpretase închiderea uşii din Matei 25,10 ca fiind încheierea timpului mijlocirii lui Iisus în favoarea păcătoşilor. El crezuse că acest eveniment are loc la venirea Domnului. În opoziţie cu premilenialiştii din alte părţi al lumii care prelungeau posibilitatea pocăinţei în timpul mileniului, Miller era convins că la venirea lui Iisus s-a terminat orice posibilitate de iertare. De aceea avusese atâta energie pentru a face o avertizare mult mai puternică decât Erving şi Wolff.

După 22 octombrie 1844, Miller şi alţii au crezut pentru un timp că la data aceea se încheiase uşa harului şi că în curând Domnul va veni. Atitudinea lumii faţă de ei şi se părea o dovadă a acestui fapt. Dar după primăvara lui 1845, Miller împreună cu corpul principal al adventiştilor a părăsit această idee odată cu părăsirea definitivă a datei de 22 octombrie 1844, ca dată profetică. Apoi au început să creadă iarăşi în posibilitatea de salvare a unora. După care au conchis că oricine ar susţine că la 1844 s-a închis uşa, este greşit. Expresia „uşă închisă" a devenit repede un epitet pentru cei ce rămăseseră în ideea că în 1844 s-a închis vreo uşă. Unii au susţinut în continuare că este vorba de uşa accesului la ascultători, iar alţii că este uşa harului. Disputa aceasta nefericită a creat destulă confuzie deoarece grupul celor ce păstraseră validitatea datei din 1844 şi credeau că pilda celor zece fecioare din Matei 25 s-a împlinit în mişcarea din octombrie, credeau de asemenea că „uşa s-a închis" însă nu uşa harului pentru convertirea altora. Unii spiritualizaseră venirea Domnului socotind că El a venit şa 1844 dar în spirit nu în trup şi deci uşa harului pentru cei nepregătiţi este închisă.

În 1849 Ellen White a avut o viziune despre sanctuarul ceresc în care i s-a atras atenţia asupra textului din Apoc. 3,7-8 unde Bisericii Filadelfia i se pune înainte o uşă deschisă. I s-a prezentat imaginea Sanctuarului cu cele două săli care reprezintă cele două faze ale lucrării lui Christos în cer şi i s-a arătat că închiderea uşii din Locul Sfânt nu este sfârşitul, ci încheierea unei faze concomitent cu deschiderea celei de-a doua şi anume ultima fază a slujbei de Mare Preot a lui Iisus, în care se face judecata poporului lui Dumnezeu, a celor morţi şi a celor vii, în paralel cu o ultimă avertizare a lumi şi o continuă curăţire a poporului lui Dumnezeu. Uşa deschisă de aici a fost văzută ca fiind cea din Apoc. 11,19 unde în Locul prea Sfânt s-a putut vedea Legea lui Dumnezeu" aşa cum fusese luminat şi Hiram Edson în lanul de porumb. Este interesant de ştiut că deşi millerіţii aplicaseră le acei înşişi tipul Bisericii Filadelfia din Apoc. 3, nu sesizaseră importanţa „uşii deschide".

O altă lumină nouă care a apărut atunci a fost problema zilei de odihnă. Nici în acest caz descoperirea n-a venit prin viziuni sau prin dispoziţii ierarhice, ci pe calea cea mai obişnuită de Dumnezeu, prin studiul Bibliei. După cum s-a menţionat în paginile anterioare, în legătură cu trezirea interesului pentru revenirea Domnului în curând, a apărut şi interesul unora pentru respectarea Sabatului biblic, cum a fost Ramos Mezia din Argentina şi gruparea lui Lindermann de lângă Wuppertal în Germania. Tot în acest timp, problema fusese pusă în discuţie de către J.A. Begg din Glasgow-Scoţia, un scriitor de cărţi despre a doua venire care adresase scrisori revistei millerite „Semnele Timpului".

Pe de altă parte, baptiştii de ziua a şaptea care-şi organizează o Conferinţă Generală în America încă din 1802 (cu 1130 de membri), începuseră să publice revista *Sabbath Recorder* şi apelul lor din iarna 1844-1845 pentru o reformă în privinţa zilei de odihnă a fost citit de mai mulţi adventişti după dezamăgire. În Washington NH o baptistă de ziua a şaptea (Rachel Oakes-Prston) intrase în legătură cu comunitatea adventistă de acolo în primăvara lui 1844. Ea a tras atenţia predicatorului Wheeler asupra Sabatului şi după ce acesta a studiat argumentele prezentate, a început să ţină Sabatul încurajând şi pe alţii. După dezamăgirea din

octombrie acesta a fost prima comunitatea de adventişti care în frunte cu pastorul lor, a ţinut Sabatul.

De la aceştia, probabil sau oricum în aceeaşi vreme, prin august 1844 a primit Sabatul Thomas Preble, un predicator adventist care apoi a dezbătut acest subiect într-un articol şi într-un tractat din februarie 1845. Articolul acesta a trezit atenţia lui Joseph Bates, fostul căpitan de vapor care devenise predicator millerit şi fusese preşedinte al unei dintre conferinţele generale. Acest om totdeauna deschis spre reformele sănătoase, care, după ce şi-a predat viaţa lui Christos, a părăsit alcoolul şi tutunul, apoi a determinat şi pe alţii să adopte obiceiurile vieţuirii sănătoase, a devenit cel mai entuziast propagator al doctrinei Sabatului, după ce s-a convins că acesta este adevărul, după cum reiese din Genesa 2,1-3, din cele Zece Porunci (Ex. 20) şi din intenţia lui Dumnezeu ca neamurile să păzească aceeaşi zi cu evreii (Is. 56,1-8; 58,12-14), din exemplul lui Iisus care a fost cel mai mare reformator al Sabatului (Mat. 12,8; Luca 4,16), precum şi din exemplul primilor creştini (Luca 23,55-56; Mat. 24,20; Fapte 16,12-13.20-21; 17,2; 18,3.4; 22,12).

Studiul istoriei creştinismului, pe parcurs, l-a convins tot mai mult de acest adevăr. În timp ce unii adventişti care au primit atunci Sabatul ca pe o noutate, l-au părăsit, devenind chiar adversari (Proble, Cook, Crozier), Joseph Bates l-a susţinut cu toată inima până la sfârşit. Întâlnindu-se cu Edson într-una din comunităţi, Bates a primit doctrina lui Edson despre sanctuar iar Edson a primit pe loc doctrina sabatului în urma predicării lui Bates. Atunci a înţeles Edson mai bine necesitatea deschiderii uşii din Apoc. 11,19 pentru a se vedea clar importanţa şi neschimbabilitatea tuturor poruncilor lui Dumnezeu în sanctuarul Noului legământ.

Cei din Washington NH primiseră Sabatul aşa cum îl înţelegeau baptiştii de ziua a şaptea dar în lumina doctrinei sanctuarului şi a judecăţii de cercetare apoi în lumina profeţiilor care preziseseră că Antihristul papal va face o schimbare de Lege (Dan. 7,25) şi că falsul sabat inventat de Antihrist ca semn al autorităţii sale de a modifica legile divine, după cum pretinde, va deveni un test escatologic, o probă finală a oamenilor, în contextul ultimei avertizări şi al ultimului conflict dintre adevăr şi rătăcire (Apoc. 13,3.5-8.14-17). Într-o broşură din ianuarie 1847, Bates a declarat că „semnul fiarei" din Apocalipsa reprezintă prima zi a săptămânii aleasă în locul Sabatul zilei a şaptea şi ordonată mai târziu de sinoade şi de papi ca sărbătoare creştină cu încetarea activităţii; şi condamnarea Sabatului biblic.

James White şi Ellen Harmon, care era logodiţi pe vremea aceasta, nu s-au grăbit să primească solia Sabatului pe care le-a prezentat-o Bates în 1846. Ellen White nu primise nici o viziune cu privire la acest subiect iar James White nu descoperise încă acest adevăr. După ce s-au căsătorit la 30 august 1846, primind o copie a tractatului scris de Bates cu mari sacrificii materiale, soţii White au început să înţeleagă importanţa chestiunii, studiind dovezile oferite de Bates şi cercetând în continuare subiectul. Ca urmare, în toamna anului 1846 ei au început să păzească sâmbăta, să înveţe şi să apere acest adevăr. Abia în aprilie 1847 a avut Ellen White prima viziune despre Sabat.

Începând din 1848 cei ce primiseră Sabatul au început să se adune la nişte întâlniri periodice numite conferinţe de sabat, în care se studiau diferite puncte de doctrină, în special Sabatul şi unde cei ce primiseră doctrina Sanctuarului şi păstraseră validitatea datei de 1844 şi a mişcării din octombrie, s-au asociat astfel pe baza câtorva doctrine care îi deosebeau de corpul principal al milleriţilor.

Problema importanţei Sabatului a început să fie văzută în lumina soliei îngerului al treilea din Apoc. 14,9-12, ba încă chiar primele două solii pe care acum le moştenea acest grup, au fost văzute într-o lumină mai clară în legătură cu Sabatul (vezi v. 6-8).

În nov. 1848, Ellen White a identificat Sabatul cu sigiliul lui Dumnezeu din Apoc. 7,2 şi 14,1 el fiind semnul lui Dumnezeu (Exod 31,17-18) în opoziţie cu „semnul fiarei". Dar Ellen White a făcut o precizare importantă că păzirea tradiţională a duminicii nu înseamnă acceptarea semnului fiarei, ci primirea semnului fiarei urmează refuzării semnului lui Dumne-

zeu şi acceptarea deliberată a sabatului tradiţional nebiblic în contextul unei legi duminicale care va deveni universală prin apostazia completă a Babilonului creştin, în timp ce va răsuna o ultimă avertizare care va lumina tot pământul, mult mai puternică decât cea din 1844 (Apoc. 18,1).

Asupra acestor subiecte ea a scris mai pe larg după ce a primit descoperiri speciale. Astfel sabatul zilei a şaptea a devenit un punct distinctiv al doctrinei acelor adventişti care erau minoritari în 1845 (în 1863 abia deveniseră 3500) şi care, în ciuda tuturor dificultăţilor sociale, economice, ridicate de păzirea Sabatului şi de alte practici deosebite, au crescut astfel încât reprezintă astăzi pe adevăraţii continuatori ai adventismului millerit – continuatori nu doar în succesiunea timpului în păstrarea doctrinelor speciale millerite, ci şi în sensul perfecţionării doctrinale, orgaziţionale etc.

Acest nucleu care s-a separat treptat de corpul principal al milleriţilor a primit de asemenea ca doctrină distinctivă învăţătura predicată de Storrs care stabilea pe baza Bibliei doctrina învierii, lepădând teoria populară despre starea conştientă a morţilor şi chinurile veşnice ale iadului întemeiată pe tradiţia de origine filozofică greacă. Deşi Litch şi alţii, adventiştii sabatişti au primit toţi această doctrină în urma studierii Bibliei. De asemenea a primit această doctrină o parte bună dintre adventiştii duminicalişti.

Primul predicator adventist care a primit doctrina nemuririi condiţionate a fost Charles Fitch, în ianuarie 1844. (Fitch a murit cu puţin timp înainte de 22 octombrie, îmbolnăvindu-se în urma multelor botezuri pe care le efectuase). Pastorul metodist Storrs, care devenise predicator adventist, îmbrăţişase această doctrină prin citirea unui tractat scris de un cercetător protestant al Biblie, Henry Grew, în 1835. Grew susţinea că la moarte, omul moare ca întreg, că omul nu are un „suflet nemuritor". Numai Dumnezeu este nemuritor (1 Tim. 6,16). Sufletul, omul însuşi, este muritor (Ezech. 18,4), iar nemurirea este condiţionată de ascultare şi credinţă (Gen. 2,17; 3,22; Ioan 11,25-27) şi se acordă gratuit la învierea drepţilor (Ioan 5,25-29). Până atunci toţi morţii sunt ca într-un somn (Ioan 11,11-25; Dan. 12,13). În cer nu există alţi sfinţi decât cei ce au fost deja înviaţi sau răpiţi (Enoh, Ilie, Moise şi mulţimea din Matei 27,53; Mat. 17,2-3.

„Focul veşnic" este un simbol al distrugerii complete şi definitive a păcătoşilor la sfârşit (Iuda 7; Apoc. 20,13-15) şi nu loc subteran actual (2 Petru 3,19-12). Păcătoşii nu vor arde la infinit, ci vor fi apoi ca şi când n-ar fi fost (Obadia 1,16; Apoc. 21,5). Ei vor fi pedepsiţi nu în mod egal, ci fiecăruia după faptele lui (Apoc. 20,13; Mal. 4,1).

Această doctrină susţinută de Biserica veche şi de alte biserici din secolele următoare, s-a pierdut aproape total pe parcurs, ca şi Sabatul dar de la Reformaţiunea secolului al XVI-lea a început să fie susţinută de mulţi predicatori şi învăţaţi. Totuşi concepţiile populare tradiţionale au predominat în aşa fel încât astăzi numai câteva biserici de tradiţie adventistă millerită susţin acest adevăr ca doctrină obligatorie. Există şi unii învăţaţi protestanţi care fac opinie separată de bisericile lor în această privinţă. Această doctrină care la prima vedere ar părea o teorie neimportantă, are multe implicaţii teologice şi chiar practice. Odată cu izbucnirea spiritismului american în 1848, adventiştii au înţeles şi mai bine pericolul susţinerii acestei erezii a descarnării sufletului conştient.

Doctrina predicată de Storrs a produs mare agitaţie printre adventişti înainte de 1844. În acel tip a primit-o şi familia Harmon, metodişti ca şi Storrs, şi a fost o mare mângâiere pentru tânăra Harmon care până atunci fusese îngrozită de imaginea flăcărilor veşnice care făceau să nu mai înţeleagă bunătatea şi dreptatea lui Iisus. Doctrina s-a răspândit însă printre sabatişti înainte ca Ellen Harmon White să aibă vreo descoperire asupra acestui subiect. Primii adventiştii sabatişti proeminenţi care au subliniat-o au fost Joseph Bates, James White şi ceilalţi care au format nucleul acestei mişcări.

O altă doctrină nouă faţă de tradiţia millerită şi promovată de adventiştii sabatişti este recunoaşterea darurilor Duhului Sfânt, în special darul profetismului ca fiind nu numai nece-

sar în continuare, ci totodată fiind un semn de recunoaştere al adevăratei biserici din timpul sfârşitului. În redeşteptările premilenialiste contemporane din Anglia şi din alte locuri, ideea restaurării darurilor spirituale în Biserică înainte de revenirea Domnului dăduse naştere unui interes pentru vise şi descoperiri. Dar mişcarea din Anglia a căzut repede în fanatism, ceea ce a pus sub semnul întrebării aceste manifestări. În America însă, Miller şi colegii săi nu voiau să mai repete greşeala altor contemporani, astfel că au blocat prin concluziile lor dogmatice orice cale legală pe care să apară viziuni profetice. Darul profetismului dat lui William Foy şi Hazen Foss a fost apreciat de prea puţini milleriţi şi dintre cei doi, Foss nu-a preţuit deloc. Foy a murit în 1845 (poate încă descurajat) iar Foss a fost lepădat de Dumnezeu şi n-a mai primit nici o viziune profetică.

Începând cu decembrie 1844 a început să aibă descoperiri profetice prin vise şi viziuni Ellen Gould Harmon din Portland-Maine, o fată de 17 ani de o religiozitate deosebită şi de un caracter ireproşabil, fiica unui diacon metodist, de meserie pălărier. Fusese convertită în timpul conferinţelor ţinute de Miller şi botezată la cererea ei prin cufundare, la vârsta de 15 ani. După convertire şi acceptarea adventismului, a devenit membră a comunităţii metodiste şi o susţinătoare a adventismului. Imediat după convertire a dovedit un interes neobişnuit pentru salvarea altor tineri din jurul ei şi iubea atât de mult venirea Domnului, încât a început să lucreze cu tatăl ei pentru a strânge bani pe care să-i dea predicatorilor milleriţi pentru călătoriile lor misionare. În septembrie 1843 ea a fost exclusă din comunitatea metodistă împreună cu toată familia pentru singurul motiv că susţinea vederile lui Miller, pe care le acceptaseră şi unii pastori metodişti, de exemplu Stockman. Ea a suferit împreună cu ceilalţi adventişti din Portland dezamăgirile din 1844. După 22 octombrie s-a aflat printre cei ce s-au adunat ca să-L caute pe Dumnezeu pentru mai multă lumină.

Prima viziunea profetică a fost trăită de Ellen Harmion într-o dimineaţă de decembrie 1844 în timp ce se ruga împreună cu alte patru femei încasa unei prietene. Cu această ocazie ea a primit exact viziunea pe care Hazen Foss refuzase s-o relateze. Adventiştii din Portland au recunoscut în profeţia transmisă de ea o lumină din partea lui Dumnezeu. cu toate că dintre era timidă, Ellen n-a îndrăznit să se opună voiei lui Dumnezeu, ci a continuat să facă cunoscut şi altor grupe de adventişti ceea ce Dumnezeu îi descoperise. Între anii 1844-1884 ea a primit viziuni fiind răpită în extaz profetic, de obicei în întâlniri şi adunări publice. Între 1884 şi 4 martie 1915 ea a primit viziuni şi vise profetice numai în timpul nopţii. Durata stărilor de extaz profetic în viziunile ei publice era de la câteva minute până la aproape patru ore. Multe dintre viziunile primite în public au fost însoţite de fenomene fizice inexplicabile.

Primul semn al răpirii în viziune profetică era un puternic „Slavă lui Dumnezeu!" rostit cu demnitate, apoi expresia acesta era repetată încă de două ori, cu voce tot mai scăzută, după care nu mai era conştientă de nimic din cele ce se petreceau în jurul ei. Dar niciodată n-a căzut pe jos şi nu a manifestat strâmbături şi scuturături dizgraţioase cum se întâmplă cu mediumi spiritişti sau cu bolnavii. Rămânând în genunchi (sau în picioare uneori dacă se întâmpla să fie la amvon în timpul predicii) ea privea fix înainte, cu o expresie demnă a feţei dar nu vedea decât ceea ce i se arăta pe cale supranaturală. Uneori arăta cu mâna într-o anumită direcţie iar înfăţişarea feţei şi privire se schimbau după emoţiile pe care le trăia. Nu era nimic zgomotos şi dizgraţios. În timpul acesta respiraţia ei înceta complet dar inima continua să bată. Adesea mâinile ei aveau în acest timp o forţă neobişnuită, putând ţine sus într-o mână o Biblie mare de peste opt kilograme, pe toată durata viziunii şi neputând fi mişcate de altcineva.

Lipsa respiraţiei în tot acest timp a fost demonstrată de unii medici necredincioşi şi de mulţi alţi martori care au voit să se convingă punând o oglindă în faţa gurii ei sau o lumânare aprinsă. Faţa îşi păstra culoarea naturală iar sângele circula normal. În unele cazuri faţa i-a fost luminată de o radiaţie neobişnuită. Niciodată însă nu era conştientă de ceea ce se petrece în jurul ei. Înfăţişarea ei în timpul viziunii inspira respect adânc celor prezenţi. Aceste experi-

enţe supranaturale aveau asupra ei şi alte efecte. Adesea odată cu extazul profetic era vindecată de suferinţi fizice. În unele cazuri, la rugăciunea şi cuvântul ei au fost vindecaţi anumiţi bolnavi. Viaţa ei a fost însoţită de o prezenţă specială a ajutorului divin. De-a lungul vieţii a avut în total aprox. 2000 de viziuni exprimare în timpul rugăciunii, în timpul scrisului sau în timpul predicării.

Viziunile Ellenei White cuprindeau descoperiri referitoare la doctrine biblice, scene ale trecutului îndepărtat şi ale desfăşurării viitorului până la rezolvarea conflictului final dintre bine şi rău, scene din prezent necunoscute altora care descoperite altora îi aducea la pocăinţă, sfaturi şi directive din partea lui Dumnezeu pentru toate problemele referitoare la bunul mers al lucrării lui Dumnezeu pe pământ, sfaturi personale şi mărturii date altora. Deseori uita cele arătate în viziune dar îşi aducea amine exact când era timpul cel mai potrivit de a relata cele văzute. Ea a recunoscut persoane pe care nu le mai văzuse decât în viziune şi le-a făcut cunoscut lucruri pe care nu le cunoştea nimeni altcineva. Toate descoperirile au ajutat-o să înţeleagă bine voia lui Dumnezeu pentru Biserică şi a vorbit întotdeauna cu autoritate de profet, deşi niciodată nu s-a arătat să determine pe alţii să creadă că este un profet. Ea s-a numit simplu un „sol al lui Dumnezeu” şi a declarat că nu se auto-intitulează profet pentru două motive: 1. există deja mulţi pretinşi profeţi; 2. lucrarea ei a fost mai cuprinzătoare decât darul profetic. A fost şi o reformatoare, o predicatoare, o scriitoare, un consilier spiritual pentru lideri, pastori şi laici etc.

Între 1845-1915 a scris peste 100.000 de pagini care formează un teanc de cărţi de mărimea unui om, plus articole scrisori personale şi jurnalul ei zilnic. Deşi timidă la început, Ellen a devenit o vorbitoare de mare influenţă. Vocea ei clară şi pătrunzătoare putea fi auzită de un public de mii de persoane, fără strigăte dizgraţioase. Nu avea o vorbire retorică şi poetică dar corectă, plină de solemnitate, convingătoare, plină de căldură şi pasiune. Nimeni dintre cei ce au ascultat-o n-au putut uita predicile ei care nu numai că produceau treziri în Biserică şi determinau acţiuni nobile şi corectări, dar adesea converteau mulţi străini care luau parte la adunare.

Ellen White nu a fost o conducătoare a mişcării adventiştilor sabatişti. Împreună cu soţul ei a susţinut organizarea Bisericii pe temei biblic, după anul 1860 dar ea nu a ocupat nici o funcţie în conducerea Bisericii. Chiar soţul ei, pastorul James White, a refuzat la început, timp de mai mulţi ani, să ocupe funcţia de preşedinte, deşi fusese ales cu unanimitate de voturi. Ellen White a apărat prin scrierile şi mărturiile ei personale demnitatea femeii dar nu a fost o militantă feministă. Ea nu a administrat niciodată sacramentele, a trăit o viaţă de familie fără reproş şi nu a nesocotit niciodată autoritatea soţului, sub motivul că ar fi direct condusă de Dumnezeu. Atât ea, cât şi soţul ei au crezut cu tărie în viziunile pe care i le dădea Dumnezeu; totuşi nu le-au aşezat niciodată ca autoritate care poate înlocui Biblia.

Ellen White era o femeie nu prea înaltă, nici solidă; era negricioasă, cu părul castaniu şi ochii cenuşii. Întotdeauna avea bună dispoziţie, era deschisă şi neegoistă. Era cunoscută ca o atentă gospodină, o cumpărătoare foarte economă, o gazdă deosebit de ospitalieră, o soţie şi mamă foarte sensibilă şi iubitoare. A avut patru băieţi dintre care doi au murit, iar ceilalţi au devenit personalităţi adventiste (misionar şi lider-consilier). Era prietenoasă cu copiii şi cu toate că misiunea încredinţată de Dumnezeu o trimitea să călătorească departe şi mult, în condiţii neplăcute, era continuu preocupată de fericirea şi educaţia copiilor ei, cărora le scria adesea. Era preocupată să facă din cămin cel mai plăcut loc pentru copii. Era prietenoasă cu vecinii şi cunoscută ca binefăcătoare pentru nevoiaşi.

În primii ani de căsătorie, soţii White au trecut prin mari greutăţi familiale. Pe atunci predicatorii nu erau salariaţi, nu exista nici un sistem organizat între adventişti, aşa cum fusese şi în mişcarea millerită. Soţii White au trăit într-o sărăcie lucie multă vreme, în acelaşi timp muncind cu braţele şi fiind în stare sădea ultimul ban pentru avansarea „soliei îngerului al treilea”.

Ellen White şi-a sprijinit mult soţul din punct de vedere moral. Până când au învăţat să se încreadă cu totul în Dumnezeu, soţii White au trecut uneori prin mari descurajări, închipuindu-şi că Dumnezeu îi părăsise, când erau loviţi puternic de sărăcie sau boală. Nu lipseau nici greutăţile morale care veneau din partea unora cu vederi fanatice şi lipsiţi de judecată sănătoasă.

Ellen White a devotat cea mai mare parte a vieţii ei scrisului şi predicării dar nu puţin timp îşi lua pentru rugăciune şi studiul Bibliei. Adesea se trezea noaptea şi se ruga. În anii dinainte de 1860 trebuia să-şi ia destul timp pentru lucrările casnice, pentru confecţionarea unei veste sau unei perechi de pantaloni pentru copii, timp pentru grădină şi ocazional pentru legătoria tipografiei fondante de soţul ei. Uneori anumiţi trecători care era obişnuiţi să o audă predicând, rămâneau uimiţi văzând-o lucrând împreună cu fiul ei şi cu soţul ei bolnav la strâns fânul sau stând în vârful unei căpiţe pe jumătate făcute şi călcând-o ca să se îndese. Adesea în casa lor au găzduit tineri lipsiţi de cămin sau oameni aflaţi în necaz. Într-o zi localnicii au văzut-o ducându-şi vaca pe un drum de ţară la un om ai cărui copii aveau nevoie de lapte. Mult timp după moartea ei, cultivatorii de vii californieni din vecinătatea ei (ultimii ani i-a petrecut în California) îşi aminteau încă de „bătrânica aceea cu păr alb care vorbea întotdeauna cu atâta drag de Iisus".

Ellen White nu a avut o inteligenţă deosebită de la natură. Mai mult, un accident suferit la vârsta de 9 ani, care o lăsase desfigurată, bolnavă şi slăbită, a silit-o să-şi întrerupă studiile după numai doi ani de şcoală elementară şi această întâmplare nefericită i-a redus mult capacitatea de concentrare. Toate cunoştinţele ei provin din timpul de mai târziu, de la soţul ei şi de la ceilalţi pionieri adventişti, din viziunile ei şi mai târziu, din cărţile pe care le-a studiat. În anii 1845-1848 nu era în stare să judece problemele doctrinale care se studiau în comun şi se dezbăteau liber în cercul format de James White, Bates, Edson, Pierce etc. De aceea când prin descoperirile ei supranaturale aceşti fondatori ai Bisericii reuşeau să vadă soluţia în Cuvântul lui Dumnezeu, erau determinaţi astfel să se convingă de adevărata natură a descoperirilor şi viziunile ei.

Ellen White a fost eliberată de această dificultate intelectuală pe cale supranaturală în momentul când, la rugăciunea cuvântului ei, a fost vindecat „taica Andrews", tatăl vestitului cărturar şi misionar adventist. În clipa aceea camera s-a umplut de o lumină neobişnuită; cei prezenţi au trăit sentimentul unei neuitate solemnităţi, iar Ellen a putut înţelege din ziua aceea orice subiect care era dezbătut între aceşti cercetători ai Biblie. În timp ce mulţi aşa-zişi profeţi moderni dispreţuiesc munca, organismul omenesc sau avansarea intelectuală şi ştiinţa, Ellen White se deosebeşte de ei prin toate acestea. Orice cercetător sincer se poate convinge de natura divină a descoperirilor ei studiind-i viaţa şi activitatea care, după aprecierile noastre, au întrecut orice altă personalitate modernă din domeniul religios.

Ea dă multe îndemnuri şi sfaturi referitoare la dezvoltarea intelectuală (de la leagăn până la universitate), toate acestea avându-şi centrul în dezvoltarea studiului Bibliei. sfaturile ei care n-au fost niciodată directive proprii, ci descoperiri ale voinţei lui Dumnezeu, au dus la fondarea solidă a unei organizaţii mondiale, dotată cu şcoli de toate gradele, biserici spitale, fabrici de alimente dietetice etc. Pe scurt, o lume aparte ivită pe neaşteptate şi în continuu progres, după marea dezamăgire de la 22 octombrie 1844. Ellen White însă este cunoscută în lume mai ales ca o reformatoare sanitară. Multe din descoperirile ei referitoare la temperanţă, alimentaţie şi legi naturale, au fost confirmate cu stupefacţie de ştiinţa care le-a ajuns din urmă după multe decenii.

În ciuda faptului că Ellen White a stârnit, din principiu, opoziţie creştinilor lumeşti dintre protestanţi şi dintre adventişti, în ciuda faptului că chiar printre adventiştii sabatişti au existat continuu credincioşi care (sub pretextul că nu le mai trebuie nimic în afară de Bibliei) au ignorat scrierile ei, personalitatea ei a fost adesea admirată de oamenii serioşi din lume şi unii scriitori neadventişti au scris biografii şi studii deosebit de favorabile. Cu ocazia morţii ei

ziarul american *The Independent* din 23 august 1915 a publicat un articol cuprinzător în care, după ce prezintă biografia şi influenţa ei asupra dezvoltării neobişnuite a adventiştilor de ziua a şaptea, după ce laudă religiozitatea adventiştilor („Nici un corp de creştini nu-i depăşeşte în caracter moral şi seriozitate religioasă"), după ce descrie creşterea editurilor, bisericilor şi sanatoriilor, adaugă:

> …şi în toate acestea Ellen White a fost inspirator şi ghid. Iată un record nobil care merită mare onoare… A primit ea într-adevăr viziuni divine şi a fost ea aleasă într-adevăr de Duhul Sfânt pentru a fi înzestrată cu harisma (darul) profeţiei? Sau a fost victima unei imaginaţii excitate?… De ce tocmai noi trebuie să răspundem? Doctrina pe care cineva şi-a întemeiat-o pe Biblie poate afecta concluzia. În orice caz, ea a fost absolut cinstită în credinţa în revelaţii primite de ea. Viaţa ei a fost vrednică de ele. Nu a dat pe faţă nici o mândrie spirituală şi n-a urmărit nici un profit necurat. Ea a trăit viaţa şi a făcut lucrarea unei profetese vrednice, fiind cea mai admirabilă profetesă de origine americană.

Adventiştii nu au mai avut un profet viu în mijlocul lor după 1915. Anna Philips care s-a pretins pentru un timp profetesă, s-a pocăit de pretenţiile ei şi a renunţat la teoriile stranii pe care începuse să le difuzeze. Margarete Rowen, care s-a pretind continuatoarea după 1915, şi-a dat arama pe faţă prin fraudă, discordie şi acţiuni criminale, fiind arestată pentru faptele ei. Alţi bărbaţi şi alte femei care au pretins sau mai pretind astăzi printre adventişti sau din grupuri adventiste separate, că ar avea descoperiri supranaturale, au dat naştere unor mişcări turbulente care s-au împotmolit în propriile lor acţiuni, adesea sfârşindu-se odată cu pretinsul profet. Deşi între adventiştii sabatişti au avut loc adesea fenomene supranaturale, în special legate de misionarism, iar unii au avut vise importante sau au fost vindecaţi pe cale supranaturală, deşi Biserica a avut mereu personalităţi de profundă religiozitate şi a aşteptat o ultimă înviorare a adevăratului creştinism în lume, nimeni nu a mai avut viziuni profetice şi nimănui nu i-a mai încredinţat Dumnezeu o asemenea misiune în Biserică până în prezent. Cu toate acestea, din punct de vedere doctrinal, posibilitatea rămâne permanent deschisă.

Adventiştii sabatişti recunosc în mod oficial şi categoric adeziunea lor la scrierile Ellenei White, care pentru ei au autoritate divină, în sprijinul clarificării învăţăturilor Bibliei. Ei cred că după cum Duhul Sfânt nu înlocuieşte lucrarea lui Christos, ci o aplică şi o face efectivă, conducând pe păcătos la Iisus, tot astfel mărturiile semnate de Ellen White nu înlocuiesc Biblia, ci o confirmă şi o aplică în timpurile noastre.

Dintre pionierii fondatori ai mişcării adventiştilor sabatişti, cei mai mari au fost fără îndoială James White şi Joseph Bates, care fuseseră printre cei mai activi în mişcarea millerită. James White a cunoscut-o pe Ellen Harmon în 1845 pe când ea călătorea prin răsăritul statului Maine ca să combată fanatismul. White fusese determinat să îmbrăţişeze misiunea de predicator de către Miller, Himes şi Preble. La vârsta de 21 de ani îşi dovedise zelul misionar cu o forţă spirituală rar întâlnită. El o văzuse pentru prima dată pe Ellen înainte de 22 octombrie 1844, la Portland. Întâlnindu-se pe acelaşi drum al unei datorii sfinte, s-au împrietenit şi după ce au căpătat convingerea că unirea drumurilor lor este în providenţa lui Dumnezeu, au făcut cununia civilă la 30 august 1846. Notele istorice nu menţionează nici o festivitate religioasă, deşi se poate că au primit o binecuvântare prin rugăciunea unui pastor. Cuvintele lui James White din autobiografia sa sunt suficiente:

> Ne-am căsătorit la 30 august 1846, şi din ceasul acela până astăzi ea a fost coroana bucuriei mele. Am întâlnit-o pentru prima dată în oraşul Portland, în statul Maine. Era o creştină foarte devotată. Deşi nu avea decât 16 ani, era o lucrătoare pentru cauza lui Dumnezeu, în public şi din casă în casă. Era o adventistă hotărâtă şi experienţa ei era atât de bogată, iar mărturia ei atât de puternică, încât pastori şi conducători din diferite biserici o invitau să vorbească în multe din adunările lor. Pe atunci însă era foarte timidă încă şi nici nu bănuia că avea să ajungă să vorbească unui public de mii de persoane.

Soţii White au lucrat în colaborare în mod continuu. În 1848, James White a primit prin intermediul soţiei sale o îndrumare din partea lui Dumnezeu să înceapă editarea unei mici reviste care să popularizeze doctrinele distinctive ale lor dovedite cu Biblia. Dar White nu avea bani şi nici ceilalţi sabatişti nu era în stare să-l susţină. Numărul lor total nu trecea de 200 de membri. În iulie 1849 James White a început publicarea primei reviste sub numele de „Prezent Truth" (Adevărul Prezent). În interesul misiunii lor au fost nevoiţi să se multe mereu: Gorban-Maine, Oswego – New York, paris-maine, Saragota Springs NY, Rochester NY, Battle Creek – Michigan. Aceştia au fost ani de greutăţi teribile, boală şi descurajare şi de călătorii intense pentru a întări pe credincioşii risipiţi, a lupta contra fanatismului care a păruse în acele zile după 1844.

După mutarea la Battle Creek sănătatea soţilor White şi starea financiară s-au îmbunătăţit iar lucrarea de publicaţii a început să meargă mai bine. Trecuseră aproape zece ani de necazuri. În anii 1860 White se îmbolnăvise de muncă peste măsură, alimentaţie nepotrivită şi îngrijorări. În 1863 Ellen White a avut o viziune în care Dumnezeu i-a prezentat pentru prima dată principiile reformei sanitare şi i-a arătat că soţul ei nu trebuie să se aştepte la minuni din partea Lui dacă neglijează să cunoască legile naturale ale sănătăţii şi să le practice. Ei au publicat în 1865 acest adevăr care a devenit apoi una din doctrinele specifice ale adventiştilor de ziua a şaptea. Între 1860-1863 a fost organizată Biserica după modelul biblic şi a devenit oficială sub numele de „Adventişti de ziua a şaptea" cu singurul crez mărturisit fiind Biblia.

În 1865 James White a fost lovit puternic de paralizie şi medicii nu prea-i dădeau speranţe de refacere. Soţia sa l-a dus în clinica renumitului medic hidroterapeut dr. Jackson dar nu la ţinut multă vreme acolo deoarece nu era de acord cu filozofia medicului care contrazicea descoperirile primite de ea în domeniul sănătăţii. Medicul spunea că domnul White trebuie să evite orice muncă fizică sau mintală dacă vrea să-şi revină. Ellene White se descoperise însă că pentru restabilirea sănătăţii, soţul ei are nevoie de un exerciţiu fizic şi mintale, totuşi mai moderat. După metoda transmisă de soţia sa, White s-a restabilit pe deplin în perioada 1866-1868. În 1871 James White a început să publice revista „reformatorul sanitar". În 1874 adventiştii de ziua a şaptea au întemeiat prima instituţie de învăţământ, Colegiul Battle Creek, sub îndrumarea lui James White care fusese sfătuit de soţia sa.

James White a fost mulţi ani preşedinte al Conferinţei Generale a adventiştilor de ziua a şaptea şi editor şef. A muncit enorm ca scriitor, predicator şi ca supraveghetor al lucrării generale. Când munca tindea să-l doboare obişnuia să meargă cu familia în Munţii Asfâncoşi. Împreună cu soţia sa au extins lucrarea şi pe coastele Pacificului unde a întemeiat revista „Semnele Timpurlui". În apropiere de anul 1880, pe măsură ce se apropia de 60 de ani, James White devenea tot mai epuizat. Simţind că nu este nimeni binevoitor să poarte toată aceste poveri, le-a dus singur până când a căzut iarăşi bolnav în 1881, murind apoi în sanatoriul înfiinţat sub conducerea sa, la Battle Creek şi lăsând în urma sa o puternică lucrare de editură. În revistele editate, White are multe articole semnate de el. Venitul său consta din 4 dolari pe săptămână, după1850, crescând până la 12 dolari în timpul dinaintea morţii. Drepturile de autor din scrierile lui şi ale soţiei sale au fost invertite continuu în nevoile Evangheliei pe care a iubit-o şi pentru care a trudit continuu.

De asemenea era cunoscut ca unul care ajuta pe săraci. Numele său se întâlneşte printre primii donatori când era nevoie de construirea unei biserici, de ajutorarea unui coleg pastor, de întemeierea unei şcoli. White a luptat pentru organizarea Bisericii dar nu era un instituţionalist înţepenit. Numai la îndemnul soţiei a lucrat pentru organizare deoarece el personal se temuse că acest ar putea degenera n formalism sau abuz de autoritate. Ca lider al mişcării şi al editurii adventiste, James White a organizat întemeierea unui fiind special pentru distribuirea gratuită de publicaţii celor ce nu sunt în stare să le cumpere.

White a fost un autodidact, foarte influent dar nu dictator şi un excelent administrator. Era un om al rugăciunii care se retrăgea adesea ca să comunice cu Dumnezeu. Era sensibil la

Cuvântul lui Dumnezeu şi la soliile venite prin soţia sa. Nu refuza să fie sfătuit şi cerea părerile altora. Ea blând şi înţelegător şi trezea încrederea poporului. Poziţia sa fermă împotriva fanaticilor care tulburau uneori comunităţile i-au atras duşmănia unora dintre aceştia care au creat mişcări separate. Era în egală măsură pornit împotriva celor ce voiau să conducă Biserica mai repede decât o conducea Dumnezeu şi împotriva celor indolenţi care trebuiau mereu treziţi la acţiune. El a fost lider al Bisericii timp de zece ani, cu intermitenţe în care au condus alţii. El a fondat publicaţia *Review and Herald,* care continuă alte reviste fondate mai demult.

White a crezut cu fermitate în descoperirile supranaturale ale soţiei sale şi le-a urmat. Dar ca şi soţia sa el a arătat clar că orice doctrină trebuie susţinută cu Biblia, nu pe baza unor descoperiri speciale. El a primit soliile transmise prin soţia sa chiar atunci câne ele mustrau vreo atitudine de-a sa. În unele cazuri, când era prea sigur că are vreo poziţie bună, nu era dispus să primească atât de repede sfatul. Dar după ce se ruga era convins de valoarea sfatului. Atitudinea sa faţă de mărturiile divine transmise prin Ellen a avut o mare influenţă în stabilirea încrederii poporului, pe lângă toate argumentele biblice şi raţionale.

James White a fost apreciat şi de influenţi observatori neadventişti. Cu ocazia anunţării morţii sale, editorul George Willard, fost membru al Congresului american, descria în *Battle Creek Journal* (aug. 1881) caracterul şi opera sa constructivă excepţională în fruntea adventiştilor de ziua a şaptea, după care încheia:

> De aceea asemenea altor adevăraţi fondatori de comunităţi, viaţa sa nu este un stâlp prăbuşit, ci o coloană durabilă pe care alţii urmează să construiască. El a trăit să vadă denominaţiunea adventistă şi toate diversele ei instituii cu care el s-a identificat ca fondator şi executiv principal, stabilite pe o temelie neclintită.

Prin moartea sa, „prezbiterul White" lăsa în urmă o soţie care nu s-a mai recăsătorit şi care a făgăduit solemn înaintea sicriului soţului, să ducă până la sfârşit, alătri de Dumnezeu, cu energie, marea misiune încredinţată. Dintre cei doi băieţi, James Edson White a devenit un editor, compozitor şi misionar talentat în statele din sud, moştenind tradiţia muzicală a familiei (James tatăl şi Elen aveau voci admirabile) iar William Clarance White a însoţit în continuare pe mama sa şi a fost principalul administrator al manuscriselor mamei sale.

Al treilea mare pionier al adventiştilor sabatişti este fostul căpitan Joseph Bates, care dintre toţi aceşti sabatişti avusese un rol proeminent între predicatorii milleriţi. El a primit sabatul biblic la scurt timp după dezamăgire, cu un an şi jumătate înainte de soţii White. De asemenea, el era un susţinător al reformelor sanitare încă înainte de a fi adventist. Îşi cheltuise toată averea n evanghelizarea febrilă din 1840-1844 şi în 1845, fără nici un ban în buzunar şi spre disperarea soţiei sale care se întreba din ce vor trăi, s-a hotărât să scrie şi să publice o carte care să susţină Sabatul biblic. Soţia lui, Prudence, a primit Sabatul mai târziu, după ce s-a convins de ajutorul Providenţei şi de dovezile biblice.

Bates a scris o serie de cărţi doctrinale şi a făcut unele descoperiri în domeniul cercetării Apocalipsei. În special a fost un predicator zelos şi un fondator de comunităţi. La Battle Creek a făcut să pătrundă misiunea adventistă, întrebând mai întâi un oficiant poştal „care este cel mai cinstit om din Battle Creek?" după ce i-a fost indicat numele lui David Hewitt (un prezbiterian), pastorul Bates s-a înfiinţat la uşa acestuia şi după ce a bătut la uşă i-a spus că are un important adevăr biblic pentru el. Astfel familia Hewitt, dintr-o dată, ca şi în zilele apostolilor, a primit credinţa adventistă fiind primii adventiştii de ziua a şaptea din Battle Creek.

Bates era cel mai în vârstă dintre cei trei mari fondatori ai Bisericii. El a condus conferinţa din 1860. Dar principala sa activitate a fost aceea de predicator. Înţelesese cu mult timp înainte de descoperirile Ellenei, White, valoarea reformei sanitare şi după 1844 a renunţat la ceaiul chinezesc, la cafea şi la alte elemente dăunătoare. La tutun şi alcool renunţase încă de când nu era adventist. În 1843 renunţase la carne iar la descoperirea noi lumina reformei sa-

nitare în 1863 prin Ellen White, el a devenit un suporter entuziast al acestor adevăruri. A murit în 1872 în vârstă de 80 de ani.

Hiram Edson, descoperitorul doctrinei Sanctuarului a primit la rândul său Sabatul de la Bates şi în casa lui s-au ţinut primele întâlniri pentru stabilirea principalelor doctrine distinctive în 1847-1848. Printre pionierii adventişti el a fost ca şi Bates un puternic evanghelist deşi nu fusese predicator în mişcarea millerită. De asemenea, un contribuator plin de sacrificii; în acest scop şi-a vândut derma în 1850. După doi ani şi-a vândut şi noua fermă din Port Byron ca să poată împrumuta pe James White cu banii necesari cumpărării presei de tipărit din Rochester.

Dintre milleriţi fondatori ai adventismului sabatist poate fi numit Stephen Pierce (m. 1883) care a participat la cercetările biblice ale grupului White după 1845. Mai târziu a funcţionat ca pastor şi conducător de conferinţe, precum şi ca editor corespondent. Samuel Rhodes, bun evanghelist millerit, după dezamăgire se retrăsese într-o zonă pustie din statul New York, dar fost câştigat din nou de Hiram Edson în 1849. Atunci Rhodes a primit vederile adventiştilor sabatişti şi a început din nou lucrarea de predicator devenind unul dintre primii misionari AZŞ din Indiana şi Illinois. Tot el a conceput prima hartă profetică AZŞ. George Holt, pastor millerit din Connecticut, a fost printre primii care au îmbrăţişat doctrina sanctuarului şi Sabatul. El a fost un timp editor asociat al lui White şi predicator neobosit în Canada, New York, Ohio, Michigan, Illinois şi Wisconsin.

Unii pionieri milleriţi care au primit Sabatul şi sanctuarul, renunţând apoi la Sabat, au fost: Franklin Hahn, secretarul societăţii medicale din Ontario, medic millerit, asociatul lui Hiram Edson şi Crozier în descoperirea doctrinei sanctuarului (Hahn a lepădat Sabatul după ce-l ţinuse timp de opt ani). De asemenea, Owen Crozier a primit Sabatul şi l-a susţinut într-un articol din revista *Day Dawn* editată de el şi publicată de Hahn dar l-a părăsit repede. Pe vremea aceea ca şi astăzi, şi în toate timpurile, păzirea Sabatului implica purtarea crucii, ocara lumii. Şi nu toţi au putut suporta. Apoi Crozier a avansat şi alte idei deosebite de toţi ceilalţi adventişti ca de exemplu că cele trei solii din Apoc. 14 ar fi toate în viitor.

Alţi importanţi fondatori ai adventiştilor de ziua a şaptea au fost: John Loughborough, predicator millerit care a adoptat în 1852 vederile AZŞ. El a lucrat ca predicator şi vânzător de cărţi, suportând mari greutăţi financiare. A lucrat în multe state din America şi în Anglia, a fost preşedinte de conferinţe, a scris o serie de cărţi de doctrină, istorie şi disciplină adventistă. Pionierii de mai târziu ai AZŞ au provenit din rândurile acestora de mai sus sau dintre alţii protestanţi afară de milleriţi. Aşa au fost misionarii care au răspândit credinţa pe celelalte continente şi cei doi reformatori de la 1888, Alonzo Jones şi Ellet Waggoner pcare au încoronat doctrina adventă cu mesajul îndreptăţirii prin credinţă. De asemenea mari cărturari şi editori ca Uriah Smith şi John Andrews care au strălucit ca cercetători ai Bibliei şi ai profeţiilor Apocalipsei. Şirul acestora este nesfârşit. Aceştia au fost doar spărgătorii de gheaţă. Ar fi prea mult să mai amintim pleiada de medici renumiţi, muzicieni şi educatori, colportori şi femei evangheliste, care au dus la progresul acestei mişcări sortite să triumfe chiar dacă n-ar mai rămâne decât unul singur în rânduri.

De triumful adventismului este legată însă o tragedie la care puţini se gândesc. De ce Miller, Himes şi alţii au fost atât de răzvrătiţi în a primi adevărul care era în creştere? De ce, după 1844, atât de puţini au primit noile adevăruri biblice? De ce chiar aceia care au fost instrumentele transmiterii noilor doctrine, s-au abătut apoi de la ele sau au renunţat cu totul la adventism? Samuel Snow, descoperitorul datei exacte din 1844, a fost atât de descurajat după 22 octombrie, încât a început să susţină şi să publice doctrine stranii în conflict cu toţi mileriţii, susţinând cu fanatism că el este însuşi profetul Ilie, apoi a intrat în secta shakerilor făcând astfel cea mai nefericită alegere. Jones şi Waggoner au apostaziat nemaiputând suporta opoziţia celor ce nu primiseră mesajul lor biblic şi lepădând instrucţiunile Ellenei White.

Dar cu tot eşecul unor personalităţi, lucrarea a mers înainte, adevărul stând în picioare prin evidenţa sa proprie nu prin autoritate sau exemplul celui ce-l transmite. Să ne amintim că asemenea cerneri au avut loc şi în cercul condus de Iisus acum două milenii (Ioan 6,60.66.67; Luca 22,31; Ioan 16,32) i a rămas scris că aşa urma să se întâmple şi în cursul istoriei creştinătăţii (Mat. 24,8-14.24) până la sfârşit. Adventiştii au fost întăriţi de convingerea că mesajul creştin pe care ei îl poartă este ultima probă pentru această lume şi pentru ei înşişi, aşa cum prezicea Daniel în cuvinte clare când se referea direct la profeţie: „Tu însă Daniele, ţine ascunse aceste cuvinte şi pecetluieşte cartea, până la vreme sfârşitului. Atunci mulţi o vor citi şi cunoştinţa va creşte. Mulţi vor fi curăţiţi, albiţi şi lămuriţi; cei răi vor face răul şi nici unul dintre cei răi nu va înţelege, dar cei înţelepţi vor înţelege… Cei înţelepţi vor străluci ca strălucirea cerului şi cei ce vor învăţa pe mulţi să umble în neprihănire vor străluci ca stelele în veac şi în veci de veci…" (Dan. 12,4.9.10.3). Cartea Apocalipsei prevede de asemenea o continuă cernere şi în final o ultimă probă care va separa definitiv pe adventiştii lumeşti de adventiştii serioşi (Apoc. 3,4.16; 7,5; 9,4.18; 11,1; 12,17; 13,14-17).

Cernerea, testarea, proba, este un mijloc continuu al lui Dumnezeu pentru curăţirea Bisericii (Zah. 13,8-9; Amos 9,9). Unul dintre cele mai bune exemple biblice se află în relatarea despre Ghedeon şi oştirea lui. el plecase cu 32.000 de oameni contra a 135.000 când Dumnezeu i-a zis că cei treizeci şi două de mii sunt prea mulţi… Într-adevăr, la apelul lui Ghedeon de a se întoarce acasă fricoşii, au mai rămas doar 10.000. însă Dumnezeu a zis: „Poporul este încă prea mult!" Şi au fost puşi la o nouă probă din care au mai rămas doar 300. Cu aceşti 300 de luptători, sub conducerea judecătorului Ghedeon, Dumnezeu a dat biruinţă lui Israel. Din mulţimea vrăjmaşilor au pierit 120.000 iar restul a fost mai târziu bătut şi luat ca prizonieri plus că regii vrăjmaşilor coalizaţi au fost executaţi. Acest triumf a fost realizat prin numai 300 de oameni care s-au încrezut în ajutorul lui Dumnezeu. dar partea stranie a istoriei sacre nu s-a oprit aici. După victorie, liderul expediţiei militare, Ghedeon, a încurajat anumite practici cu tendinţă idolatră şi n-a fost un exemplu pozitiv în continuare…

Nu este de mirare că şi cu adventismul s-a întâmplat la fel. Mai întâi o mişcare mondială de redeşteptare a credinţei în profeţii şi în a doua venire. Milioane au fost astfel trezite. În timpul apelului de separare de celelalte biserici în vara anului 1844, în America au ieşit un număr de aproape 100.000. După dezamăgirea din octombrie au rămas un număr mic de credincioşi statornici care au primit solia îngerului al treilea.

În 1848 erau abia 200. Din aceştia Dumnezeu a făcut o Biserică mondială cu multe milioane de suflete. Dar istoria se repetă adesea şi cernerea este continuu necesară indiferent de numărul poporului. În Apocalipsa 7, ni se precizează că nu tot Israelul lui Dumnezeu va fi sigilat, ci doar câte 12.000 din fiecare seminţie, număr semnificativ, care desigur nu trebuie înţeles în sens aritmetic.

Încă nu a fost apreciat suficient rolul Ellenei White în combaterea fanatismului după 1844. Dacă viziunile ei n-ar fi fost ce au fost, dacă ar fi fost una dintre manifestările de fanatism ale timpului aşa cum au conchis milleriţii şi restul protestanţilor, atunci ea n-ar fi fost atât de activă în combaterea fanatismului. Existau atunci între milleriţi idei ciudate apărute în urma dezamăgirii. Joseph Turner, predicator millerit, care a început să predice după dezamăgire *The Hope of Israel* şi care rămăsese cu concepţia că „mirele a venit la nuntă în 22 oct. 1844, s-a deosebit de sabatişti (grupul White – Batels – Edson) rămânând la concluzia că uşa harului s-a închis atunci şi că marele sabat milenial a început. la început el a fost prieten cu soţii White, dar mai apoi s-a separat de ei şi a renunţat cu totul la baza millerită din octrombrie 1844. Inspiraţi de concluziile sale unii erau de părere să părăsească total cele pământeşti în aşteptarea pe curând a Domnului să vină pe pământ. Stephen din Woodstick refuza nu numai să lucreze, ci şi să mănânce hrană pregătită de necredincioşi, până când s-a sinucis astfel. Alţii au început să-şi vândă fermele şi să dea la săraci. Fanatismul este mai totdeauna sincer şi uneori sublim, dar este orb şi duce la greşeli mari, creând scandaluri în faţa

lumii, disensiuni între credincioşi şi alienare spirituală printre cei care se aruncă în plasa lui. Au existat şi unii care aveau idei sucite despre sfinţenie şi umilinţă, cum era John Starkweher, asistentul lui Himes din 1843, exclus dintre milleriţi sau alţii de mai târziu cărora Ellen White s-a opus.

După dezamăgire, Miller, fiind conştient de răspunderea sa spirituală, a convocat împreună cu Himes o Conferinţă Generală la Albany în 29 aprilie 1845, unde s-a adunat majoritatea milleriţilor. Ei erau acum separaţi de celelalte biserici şi era nevoie să se organizeze şi să-şi stabilească crezul comun. Ei au păstrat concepţiile millerite dar au renunţat la validitatea datei de 22 octombrie 1844 şi la aplicabilitatea parabolei celor zece fecioare şi experienţa lor. Au renunţat la valabilitatea experienţei lor spirituale şi totodată s-au opus din principiu oricăror noi teste, oricăror noi descoperiri, barând astfel calea „celei de-a trei solii", răspândită de grupul Edson, Bates şi White. Chiar zece ani mai târziu, această organizaţie includea pe toţi adventişti în afară de grupul sabatiştilor condus de soţii White, Bates şi Edson. Milleriţii principali au purtat numele de Asociaţia Milenială Americană iar mai târziu s-au numit Adventişti evanghelici. Încă schismele treptate care au apărut între ei i-au împuţinat până în pragul dispariţiei. Ei au rămas la concepţiile tradiţionale despre nemurirea sufletului, chinurile veşnice ale iadului şi sărbătorirea duminici şi s-au opus continuu adventiştilor sabatişti şi tuturor ideilor noi care au apărut între ei. Pe la anul 1926 acest corp principal a dispărut complet.

În 1848 s-a despărţit dintre milleriţi adepţii lui John Walsh sub numele *Life and Advent Union*. Cu aceştia s-a unit şi George Storrs. S-au opus sabatului biblic şi au respins nemurirea sufletului şi chinurile veşnice. Mai mult, au ajuns la concluzia că nu este înviere pentru nelegiuiţi, că mileniul a trecut şi Iisus vine în curând să cureţe pământul cu foc şi să-l facă locuinţa celor drepţi. În 1964 era doar 234 membri în S.U.A.

În 1854 s-au despărţit dintre milleriţi adepţii lui Jonathan Cumins, care au calculat sfârşitul celor 1335 de ani în 1854 când au trecut printr-o nouă dezamăgire în aşteptarea revenirii Domnului (vezi Dan. 12,12). Un nou calcul efectuat de Jonas Wendell fixa sfârşitul pentru 1874. Încă o dezamăgire apoi un nou calcul… Ellen White avertizase în scrierile ei împotriva fixării de date după 1844 dar acest obicei a fost continuat mereu de către unii. Aceştia poartă numele oficial de Biserica Advent-Creştină. În 1973 erau circa 31.000 de membri cu câteva misiuni în Japonia, Filipine, Malaezia, India, Mexic. Din rândul lor s-a desprins un alt grup oficializat sub numele de Biserica Advent-Creştină Primitivă care se deosebeşte de cei mai dinainte prin aceea că acceptă rebotezarea şi ritualul spălării picioarelor la Sfânta Cină. Aceştia sunt în număr de circa 600 în Virginia de vest.

Un alt grup de adventişti duminicalişti s-au format treptat după 1853. Pastorii sabatişti H. Case şi C.P. Russel, mustraţi de Ellen White pentru spiritul lor aspru faţă de unii membri, s-au întors împotriva Ellenei White. Hiram Case fusese pastor millerit şi se pare că de la el provine identificarea celei de a doua fiare din Apoc. 13 cu America protestantă. Aceşti nemulţumiţi au început să publice revista Messenger of Truth de unde şi numele de „partida Messenger" (din Jackson – Michigan). Concomitent, în Wisconsin, J. Stephenson şi D.F. Hall, recent convertiţi, începuseră să predice ca adventiştii sabatişti dar susţineau o teorie despre mileniu deosebită de toţi ceilalţi adventişti milleriţi, care mai fusese susţinută şide Joseăh Marsh, scriitor millerit.

Aşa numita teorie a „veacului viitor" adoptată de Crozier şi Storrs cu oarecare diferenţe este asemănătoare cu aceea a vechilor premilenialişti britanici, susţinând că în timpul mileniului va continua posibilitatea pocăinţei şi că neamurile vor fi atunci convertite sub domnia lui Iisus şi a sfinţilor, în care evreii vor juca un rol principal. În 1854 James White a căutat să ajungă la o înţelegere cu ei pentru păstrarea unităţii. Dar ei au preferat să predice teoriile lor şi să răspândească spiritul de revoltă faţă de liderii sabatişti. După 1858 unii din această grupare s-au reîntors în comunitatea sabatică. Dar alţii au continuat separatismul lor (natural că au fost şi excluşi), unindu-se cu alte grupe mărunte neafiliate, fiind cunoscuţi ca

Biserica lui Dumnezeu din Oregon, apoi Biserica lui Dumnezeu în Christos Iisus de la 1888. Amestecându-se toate aceste grupe (Biserica Fericitei Speranţe, Restituţioniştii, Biserica lui Dumnezeu, Adventiştii Veacului Viitor, Fraţii Credinţei Abraamice) au format un corp de circa 5.000 de membri de adventişti duminicalişti. Ei cred că împărăţia mesianică va fi stabilită la Ierusalim şi că evreii vor fi naţia cea mai favorizată. De la 1921 se numeşte Biserica lui Dumnezeu de Credinţă Abraamică. Mai diferă de ceilalţi şi prin tendinţe ariene (susţinând că Iisus este Fiu, dar nu Dumnezeu). Astăzi au circa 8.000 de membri împrăştiaţi în SUA, cu câteva misiuni în Nigeria, Liban, Filipine, India, Noua Scoţie, Mexic.

Imediat după 1844 unii dintre milleriţi duminicalişti, un grup minoritar care a rămas pentru un timp la realitatea datei de 22 octombrie 1844 ca timp profetic, dar n-au primit doctrina despre sanctuar, nici Sabatul biblic şi nici alte doctrine specifice AZŞ, au fost cunoscuţi sub numele de „spiritualişti". Ei credeau că Iisus a venit într-adevăr la timpul aşteptat dar nu vizibil, ci în spirit… Ei susţineau că au intrat în împărăţie, că vor executa judecata; unii susţineau că au ajuns deja fără păcat, alţii refuzau să lucreze deoarece sunt în Sabatul milenial; alţii nu se căsătoreau. Unii dintre ei credeau că învierea celor drepţi avusese deja loc… În întâlnirile lor era adesea multă gălăgie; unii căzeau în extaz „profetic", alţii săreau, dansau şi strigau, bucurându-se că sunt pregătiţi pentru înălţare deoarece carnea lor a fost sfinţită… Unii avuseseră şi idee de a-şi lua „soţii spirituale".

Aceşti spiritualişti fanatice n-a format nici o grupare definitivă. Prin faptul că ţineau la validitatea datei de 22 octombrie 1844 au determinat pe ceilalţi milleriţi să confunde pe adversarii sabatişti cu aceşti fanatici. O parte dintre ei a trecut în rândurile shakerilor ca ş Samuel Snow, cel care impulsiona mişcarea din vara lui 1844.

Shakerii adică „tremurătorii", care nu trebuie confundaţi cu quakerii (sau prietenii) nici cu penticolstalii, sunt o sectă apărută în Anglia pe la 1747, fondată de James Wardly şi soţia sa, Jane, care se credea profetesă. Jane credea în sfârşitul iminent al lumii înainte de mileniu şi-i îndemna pe credincioşi să desfiinţeze căsătoria. Apoi a apărut în conducerea grupării o altă profetesă falsă, Ann Lee dintre quakeri, care comunica cu vocile spiritelor şi credea că venirea lui Christos s-a şi realizat în înseşi persoana ei. De aceea ea se socotea „mireasa Mielului" sau „Hristosul femeie"… Ea accentua ideea că sexualitatea este o poftă păcătoasă.

Asemenea personalităţi stranii au mai existat în primele veacuri, în Evul Mediu şi după Reformă, iar Biblia a prezis că vor apare în zilele din urmă în mod special (1 Tim. 4,1-3). La 1774 „maica Ann Lee" împreună cu nouă apostoli ai ei a venit în America adunându-şi convertiţii şi stabilind o aşezare de tip comunist la Watervleit NY. În timpul revoluţiei americane au fost persecutaţi dar după 1800 au început să se înmulţească speculând interesul care predomina în timpul marii redeşteptări. Această profetă spritualistă, incultă dar cu mare influenţă asupra altora, pretindea că are darul limbilor, puterea de a discerne spiritele şi de a face minuni. Secta fondată de ea era paşnică şi cu aspiraţii perfecţioniste, susţinând egalitatea socială, comunitatea de bunuri şi interdicţia sexualităţii.

Câţiva mii de credincioşi protestanţi şi milleriţi decepţionaţi, cu tendinţe fanatice, s-au aliat cu ea în timpul marii redeşteptări millerite. Dar mişcarea n-a avut nici o legătură cu millerismul. Shakerii au fost persecutaţi pentru că nu voiau să plătească zeciuială bisericii de stat în Anglia, din cauză că ei erau hotărâţi să trăiască după „vocea lui Dumnezeu care vorbeşte în inimă", asemenea quakerilor care pun iluminarea interioară mai presus de Biblie. Comuna shakerilor era organizată astfel încât munca grea şi celibatul erau obligatorii, ceea ce dădea aspect de mănăstire. Pentru Ann Lee creştinismul însemna război continuu contra lenevie şi dorinţelor trupeşti. Ea credea că, asemenea Mariei, şi alte femei curate ar putea da naştere la copii fără „actul sexual degradant" care era considerat a fi cauza întregii degradări omeneşti. Shakerii sunt panteişti şi cred că Dumnezeu ca bărbat a venit în trup în Iisus şi ca principiu feminin s-a întrupat în Ann Lee. Ei nu cred în doctrina ispăşirii şi nici în învierea trupului. Leapădă botezul şi Cina Domnului ca nefiind valabile după apostoli. Sunt

dispensaţionalişti, împărţind istoria lumii în patru perioade mari dintre care a treia începe cu „venirea Annei Lee”.

Numele de shakeri vine de la scuturăturile care îi apucau atunci când se manifesta puterea spirituală care-i controla. La origine, dansul şi cântările erau practicate şi nu rugăciunea. Numele lor oficial este „Biserica Milenială a Societăţii Făgăduite a Credincioşilor”, iar Ann Lee era cunoscută sub numele de „Cea Făgăduită”, „Maica lui Israel”, „Duhul lui Dumnezeu Materializat”, „Femeia care este Christos Revelat”, titluri blasfemiatoare îndrăzneţe. Din cele 19 comunităţi cu circa 5.000 de credincioşi astăzi mai sunt doar două comunităţi în America. Este de mirare că unii milleriţi s-au putut asocia cu această sectă evident necreştină dar numai aşa putem înţelege avertizarea repetată şi solemnă a lui Iisus şi a apostolilor, cu privire la apariţia falşilor hristoşi şi a falşilor profeţi în timpul sfârşitului (Mat. 24,3-5.23-26).

Prin renunţare la validitatea calculului celor 2300 de ani din Daniel 8,14 şi prin refuzarea „soliei îngerului al treilea” a mesajului venit prin adventiştii sabatişti, milleriţii s-au expus celor mai mari primejdii. Nu numai că mişcarea s-a spart în bucăţi, dar doctrine false şi erori au fost încorporate. În timp ce grupările milleriste (în afară de adventiştii de ziua a şaptea) descreşteau în număr, erezii care tocmai apăruseră în acel timp au intrat şi în rândurile lor. Cei ce n-au voit să renunţe la credinţa populară în nemurirea sufletului şi s-au opus astfel adventiştilor care primiseră condiţionalismul în locul spiritualismului tradiţional, au început să dea atenţie spiritismului care tocmai apăruse pe la 1848 ca o mişcare „creştină”, menită să-i convingă pe necredincioşi de existenţa supranaturalului şi de nădejdea vieţii veşnice…

Milleritul Eli Curtis din New York, corespondent la unor reviste adventiste, publicist, care între 1845-1851 publicase şi unele scrieri ale Ellenei White, un om care susţinuse un timp vederi corecte despre mileniu şi despre cele două învieri, care mai apoi tipărise unele scrieri ale Ellenei White, într-o măsură denaturată inducând în eroare pe alţii, a devenit în cele din urmă spiritist… Aceste pretinse comunicări cu morţii, au început să fie considerate de către unii protestanţi ca dovezi sigure ale nemuririi inerente ale omului.

Martorii lui Iehova

În sfârşit, un ultim curent care poate fi considerat în mod indirect de origine millerită este şi mişcarea mileniştilor („studenţii Bibliei”) care sub o formă puţin schimbată sunt cunoscuţi astăzi ca „Martorii lui Iehova”. Mişcarea aceasta a început de la Charles Taze Russel, un tânăr prezbiterian din Pittsburg. Pennsylvania. În timp ce tânărul a trecut la congregaţionalişti, care erau mai puţin austeri, tatăl său a început să fie interesat de adventism, iar fiul a început să-şi piardă credinţa în Biblie, în discuţie cu necredincioşii pe care nu-i putea combate. Totodată, doctrina calvinistă a predestinaţiei îl nemulţumea profund. În ciuda acestor dificultăţi, Charles a continuat căutarea după adevăr. Ei nu putea concepe o legătură între Dumnezeu ca Tată şi teoria chinurilor veşnice, mai ales că între Chales şi tatăl său Joseph pare să fie existat o puternică afecţiune. Charles şi-a recăpătat credinţa în Biblie ascultând în anul 1869 o predică a lui Jonas Wendell, predicator al milleriţilor din Biserica Advent-Creştină (descrisă în paginile anterioare). Charles Russel a fost influenţat astfel de adevent-creştini, împrumutând de la ei ceva din spiritul şi concepţiile milleriste de după 1844 dar nu a devenit membru al acestei grupări, ci a înfiinţat o mică clasă de studiu biblic formată din câţiva prieteni ei săi pe care i-a influenţat.

În urma unui studiu cu prietenii săi între 1869-1872, Russel a fondat o nouă grupare cunoscută mai târziu ca „russeliţii”. În perioada de formare a bazei sale doctrinale a fost influenţat mult de adventişti pe care ei ia socotit ca pe nişte predecesori; totuşi Russel a declarat mai târziu că se deosebeşte de Miller „aproape în fiecare punct”, şi în special în ceea ce priveşte scopul, felul şi timpul venirii Domnului. Russel se considera un continuator al lui Miller, pe baza doctrinei revelaţiei progresive dar noile baze puse de el, după ce a dărâmat bazele puse de Miller, au fost dărâmate la rândul lor de urmaşii lui iar cele care au rămas încă vala-

bile în doctrina acestei mişcări, nu pot fi întotdeauna probate cu Biblia sau cel puţin cu raţiunea.

Russel a fost direct învăţat şi influenţat de către unii predicatori millerişti. George Stetson dintre advent-creştini (gruparea care a lepădat nemurirea sufletului şi a fixat data de 1854 apoi 1874 pentru venirea Domnului) şi George Storrs, principalul fondator al grupării milleriste Uniunea pentru Viaţă şi Advent, cercetătorul care a adus în adventism teoria biblică a nemuririi condiţionate – au fost primele sale influenţe. Storrs începuse să creadă că în mişcarea millerită fusese o influenţă ocultă (mesmerică se spunea pe acea vreme). După 1874 Storrs s-a despărţit şi de gruparea Viaţă şi Advent, începând să susţină că păcătoşii care au murit fără cunoaşterea lui Christos vor avea după înviere o a doua şansă de a auzi şi accepta Evanghelia, pe un pământ înnoit, înainte de a primi viaţa veşnică. Tocmai în acest timp s-a întâlnit Russel cu Storrs, de la care a preluat nu numai ideile menţionate mai sus, ci şi practica celebrării Cinei Domnului odată pe an la data Paştelui evreiesc, precum şi atitudinea negativă faţă de toate celelalte biserici şi grupări creştine.

Ideea venirii Domnului în spirit a fost preluată de Russel din surse milleriste de origine britanică. Această idee a revenirii invizibile a lui Iisus a-i răpi pe sfinţi în mod secret apăruse pe la 1830 printre adepţii lui Irving. Henry Drummond, predicator englez cercetător al profeţiilor, preluase ideea răpirii secrete de la o profetesă despre care se spune că s-ar fi vindecat în mod supranatural în timp ce ar fi avut o viziune asupra viitorului (Margaret McDonald). Ideea aceasta, preluată şi de Darby, un alt fondator de cult şi foarte răspândită astăzi, a fost răspândită în S.U.A de către dr. Joseph Seiss, pastor luteran din Philadelphia, editorul revistei „Timpuri Profetice”, şi pastorul anglican Govett. Seiss susţinea şi învierea lui Iisus în spirit (nu în trup de carne şi oase) şi Russel a preluat aceste idei din revista lui Seiss. Pe la 1875 Russel a reuşit să publice în tiraj mare o revistă-broşură în care susţinea aceste idei.

Un alt predicator millerit care l-a influenţat pe Russel a fost dr. Nelson Barbour care făcuse parte dintre advent-creştinii lui Wendell şi un timp fusese asociat şi cu Storrs. Barbour şi Paton care publicau revista „Crainicul Dimineţii” la Rochester, foloseauo cronologie biblică „specială” ca şi Wendell, susţinând că anul 1873-1874 reprezenta încheierea celor 6000 de ani de la creaţiune. Wendell şi advent-creştinii săi aşteptaseră revenirea Domnului în 1873-1874 ca eveniment vizibil şi catastrofal. După dezamăgire, aceştia au rămas foarte încurcaţi. De atunci n-au mai fixat date. Dar curând, un cititor al „Crainicului”, domnul B. Keith a aflat de traducerea lui Benjamin Wilson care arăta că termenul grecesc „parousia înseamnă „prezenţa”. Fără să ţină seama de faptul că termenul se referă la o prezenţă vizibilă, adesea însemnând la greci venirea triumfală a unui împărat, fiind în contrast cu „absenţa”, Barbour şi Paton au avansat ideea prezenţei invizibile a lui Iisus de la 1874, aşa cum făcuseră şi adventiştii spiritualişti după dezamăgirea din 1844.

Russel, care primise deja din revista lui Seiss ideea venirii secrete, invizibile a lui Iisus dar renunţase la cronologia şi fixarea de date, caracteristice mişcării advente, l-a chemat pe Barbour să-i prezente schemele sale. După această întâlnire din 1876, Barbour şi Paton, separaţi de advent-creştinii, s-au unit cu Russel care pe atunci avea 24 de ani şi era un negustor bogat. Barbour a scris cartea „Cele Trei Lumi” care a devenit una dintre cărţile de bază ale mişcării russelite. Acolo s-a exprimat ideea că în 1870, (dată scoasă din speculaţii asupra versetului din Isaia 40,2) avea să se termine era Evangheliei şi secerişul, să aibă loc răpirea secretă şi să înceapă „jubileul” care era confundat cu mileniul. Barbour a calculat apoi „timpul neamurilor” ca fiind 520 de ani, speculând în mod apocaliptic şi alegoric cei „şapte ani” de sălbăticie ai lui Nebucadneţar din Daniel 4. Barbour împrumutase această idee de la englezul John Brown care publicase la Londra o carte în 1823 şi susţinuse că vremea neamurilor se va sfârşi în 1917. Aşezând puţin diferit începutul celor 2300 de ani, Barbour a fixat sfârşitul vremii neamurilor pentru 1914. Atunci împărăţia lui Christos şi a poporului evreu era

aşteptată să vină ca o ordine universală pe pământ; până atunci avea să fie un timp de strâmtorare grozavă.

Barbour era foarte impresionat de sistemul său cronologic şi profetic şi speculaţiile lui păreau atât de bine structurate încât chiar Storrs, care lepădase calculele adventiste, socotea că sistemul lui Barbour este cel mai bun sistem pe care el l-a văzut. (Nu trebuie să uităm că chiar şi Miller adusese la început în sprijinul profeţiilor calcularea celor 2520 ani - „şapte vremi" profetice pe care îi termina în 1843, odată cu cei 2300 de ani). Astfel sistemul lui Barbour a pus bazele gândirii profetice a lui Russel şi acest tip de speculaţii ce foloseşte pe de-o parte vechi principii de interpretare cunoscute în protestantism şi în mişcarea millerită şi pe de altă parte tendinţe de alegorizare, lipsită de simţ istoric, exegeză nesănătoasă şi fantezii milenariste iudaizante prevenite din Anglia, au format o „şcoală" de interpretare caracteristică mileniştilor.

Ne permitem să descriem mai detaliat această mişcare deoarece este singura dintre ramurile adventismului millerit, ramură destul de sălbatică, ce face astăzi concurenţă în număr şi în pretenţii, adventiştilor de ziua a şaptea continuatori ai mişcării millerite.

Barbour, Russel şi Paton s-au unit astfel în susţinerea şi propagarea acestei doctrine „specifice, speciale". Curând a venit anul 1878, şi nimic nu s-a întâmplat din ceea ce se aştepta conform prezicerii lui Barbour, apărând iarăşi dezamăgirea şi dezbinarea. În timp ce Barbour a renunţat la data pe care el însuşi o fixase, şi a început constituirea unui noi castel de calcule apocaliptice. Russel a preferat să rămână la baza datei de 1878, susţinând că cei ce mor în credinţă după această dată au parte de o imediată înviere. Barbour a început să tăgăduiască ispăşirea făcută de Christos şi la fel a început să facă şi Paton. Russel s-a împotrivit lor şi cei doi s-au separat de acesta. Această separare a fost făcută în condiţii scandaloase, cele două părţi acuzându-se reciproc.

Russel a început să publice revista „Turnul de Veghe al Sionului şi Crainicul prezenţei lui Christos". Cele două reviste (a lui Barbour şi Russel), citite de credincioşii lor comuni, i-au determinat să ia o poziţie de o parte sau de alta. Dintre cei cinci pionieri ai acestui grup iniţial, numai un oarecare Jones a rămas de partea lui Russel şi după un an l-a părăsit şi acesta, lepădând ideea ispăşirii şi curând lepădând şi Biblia. Nu este de mirare că negarea ispăşirii a început să se infiltreze printre aceşti urmaşi vitregi ai millerismului, deoarece erezia aceasta era de multă vreme vânturată în creştinătate de către unitarieni, apoi de către deişti (raţionalişti) şi alte curente anticreştine, iar în cele din urmă de către spiritiştii care apăruseră pe la 1848 în S.U.A., răspândindu-se foarte repede în protestantismul american şi englez.

Faptul că Barbour era editor în Rochester în timpul când lansase ideea revenirii lui Iisus în spirit (de la 1874) şi că Rochesterul a fost un centru important pentru începuturile spiritismului modern, ar putea să ne dea de gândit. Russeliţii, ca şi advent-creştinii sau adventiştii de ziua a şaptea nu cred în existenţa spiritelor umane descarnate; era deci necesară o altă formă prin care să poată fi amăgiţi de către spiritele care se dau drept spirite ale celor dispăruţi.

În continuare Russel a continuat să-şi conducă singur mişcarea şi să-şi aranjeze doctrina. A început să susţină că în 1881 se va completa numărul celor 144.000 pe care el l-a numit Mişcarea Mielului şi tot atunci Babilonul (creştinătatea) va începe să cadă, iar sfinţii, între care şi el, vor fi răpiţi. În 1880 a precizat că această răpire va fi invizibilă, deoarece sfinţi răpiţi vor fi schimbaţi în corpuri nemuritoare, adică după el, un fel de spirite materializate aşa cum credea şi despre Christos cel înviat. Cu puţin timp înainte de data fixată de el, în octombrie 1881, a început să spună că evenimentul prezis se va împlini „după „1881" adică nu va putea avea loc înainte de 1881…

Pastorul Russel a început să scrie enorm de mult şi să-şi desfăşoare lucrarea de a avertiza pe alţi predicatori şi pe toată lumea. El era sincer în lucrarea sa de amăgire pentru că se pare că se amăgea şi pe sine însuşi… Sub influenţa soţiei sale, russeliţii au început să-l consi-

dere „servul credincios şi înţelept” din Luca 12,42 care „dă hrană… la vreme potrivită” fiecăruia dintre robii lui Dumnezeu. Russel nu s-a pretins profet, dar autoritatea sa doctrinală asupra credincioşilor era totală. Deşi mai puţin trecut prin şcoală decât soţia sa, era un tip autodidact şi scrierile sale îl reprezintă bine. Dar ca şi alţi oameni de felul acesta, nu se lăsa învăţat de altcineva decât „direct de Dumnezeu”… Deşi la început nu intenţionase crearea unei noi denominaţiuni, a fost silit să se organizeze aparte. După despărţirea de Barbour, Russel a început să rupă orice legătură cu grupările adventiste.

În 1882 Russel a început să lepede doctrina biblică despre Sfânta Trinitate, închipuindu-şi asemenea unitarienilor, că este o dogmă inventată de sinoade. Astfel Christos a început să fie considerat drept prima creatură a lui Dumnezeu, nu Dumnezeu din veşnicie de o fiinţă cu Tatăl, iar Duhul Sfânt a fost socotit de Russel un Spirit personal şi veşnic. Russel a recunoscut pe faţă doctrina lui Arius din secolul IV.

După 1881, mişcarea russelită a intrat în Anglia, apoi în Canada şi în alte ţări. în 1884, Societatea Turnului de Veghe (editura russelită) a fost autorizată. Mai târziu, acest cartierul general a fost mutat la Brooklyn NY unde se află şi astăzi. Russel a început să călătorească prin toată lumea să predice mult. Adepţii săi de asemenea puteau predica liber şi mai târziu aceasta a devenit chiar prima lor datorie. În timpul lui Russel, a fost o organizaţie destul de laxă în aşa fel încât era necesară aproape unanimitatea de voturi pentru excluderea unui membru. Nici botezul nu era cu totul obligatoriu. În ceea ce priveşte doctrina, ea a fost impusă mai ales prin influenţa personală a pastorului Russel şi nu prin obligaţia supunerii de autoritatea sa de lider al mişcării. Mai târziu, însă Russel a redactat nişte studii biblice sub formă de lecţii pentru a se preda o doctrină uniformă, ceea ce el numea „adevărul prezent”, de fapt doctrina sa, înlocuind astfel cercetarea liberă a Bibliei. Acest sistem util avea însă în sine primejdii care au adus şi mai mari rătăciri în următoarele generaţii şi funcţia de învăţător suprem al credincioşilor a fost exploatată cu şi mai mare autoritate de către liderii care au urmat după Russel.

Pastorul sublinia că pe el nu îl interesează ce a zis Calvin sau Wesley, ci merge direct la Christos, ignorând orice altă învăţătură. Dispreţuind astfel studiile altor reformatori care deveniseră dogme pentru bisericile fondate de ei, Russel dădea naştere unor comentarii biblice pe care le-a prezentat drept adevărul pur al Scripturii şi care urma să devină la fel de dogmatice ca şi ale lui Calvin. Considerând că din 1874 a venit timpul celei de-a şaptea biserici apocaliptice, Russel a primit să fie numit „solul (îngerul) din Laodicea” şi „omul cu călimara” (Ezech. 9). Deşi nu se credea profet, autoritatea sa doctrinară era practic a unui profet.

Caracterul lui Russel s-a dat pe faţă mai ales în domeniul relaţiilor de familie. În 1894 odată cu schisma produsă din cauza tendinţei sale de dominare, soţia lui Russel a început să ia partea nemulţumiţilor din rândurile societăţii. Ambiţioasă, mai cultă decât Russel, susţinând emanciparea femeii, Maria Russel a început să ducă o luptă intermitentă dar tot mai acerbă împotriva soţului ei. Acesta o folosea ca secretară şi colaboratoare, dar nu avea faţă de ea nici o atracţie naturală şi nu întreţineau relaţii sexuale. Purtarea lui a făcut-o geloasă, deoarece el dădea mai mare atenţie altora în timp ce pe ea o trata ca pe o salariată. Scandalul a zguduit toată societatea milenistă care s-a aliniat de o parte sau de alta, deoarece disputa era şi „principială”, implicând rolul femeii în familie şi în Biserică.

Maria Russel intrase totuşi într-o mare încurcătură deoarece tocmai ea descoperise că Russel este „servul credincios şi înţelept”, din Luca 12, ceea ce era în opoziţie cu noua atitudine. Controversa a crescut tot mai aprigă implicând şi rudele lor, devenind apoi publică înaintea tribunalului civil care a dat dreptate Mariei. O problemă importantă care crease discordie era şi aceea a banilor. Este foarte greu de spus care dintre ei era mai vinovat din punct de vedere creştin, dar tribunalul l-a găsit vinovat pe el şi a admis divorţul soţiei. După aceea Maria a devenit cel mai mare vrăjmaş omenesc al lui Russel, năpustindu-se feroce şi făcând tot posibilul pentru a distruge influenţa şi reputaţia nenorocitului pastor. Totuşi, sub jurământ, ea şi-a

retras acuzaţiile de adulter pe care i le adusese soţului, astfel încât Russel putea trece drept sfânt în ochii enoriaşilor. Între millerişti ideea renunţării la sexualitate, legată de continua lor fixare de date ale sfârşitului, a făcut mereu probleme…

Moartea lui Russel a fost o lovitură mai mare pentru studenţii săi decât întârzierea Armaghedonului, căci ei credeau că el se va înălţa la cer la data prezisă. Când războiul s-a sfârşit, fără aşteptările apocaliptice împlinite, dezamăgirea a produs noi „cerneri" şi numărul studenţilor a scăzut din cauza luptelor interne dintre succesorii lui Russel şi din cauza persecuţiilor din afară.

Ar fi fost cazul ca la momentul acesta studenţii să se împrăştie definitiv sau să adopte o poziţie mai rezonabilă faţă de Biblie, organizând un studiu mai liber şi mai profund, organizându-se ei înşişi pe principii evanghelice. În schimb, a urmat o perioadă şi mai îndepărtată de principiile creştine. Deşi pastorul Russel dorise ca în locul său să conducă mişcarea un comitet editorial format din cinci persoane numite, conducerea mişcării a fost luată de judecătorul J.F. Rutherfort, un bărbat abil şi despotic, cu un temperament exploziv, cu privire de tigru. Prin diplomaţia sa a reuşit să câştige voturile de partea sa în defavoarea planului lui Russel. Acest om plin de îndreptăţire de sine, privea pe orice oponent ca pe însuşi diavolul, în timp ce el însuşi se credea port-vocea lui Dumnezeu. Suferea de alcoolism şi de folosirea unui limbaj vulgar. Era convins că pentru binele Societăţii el trebuie să domnească cu toiag de fier. Într-un cuvânt, folosindu-se de memoria lui Russel, şi de respectul studenţilor pentru pastorul lor decedat, Rutherford s-a instalat la Turnul de Veghe asemenea unui papă.

În 1917 a avut loc o nouă schismă datorită ascensiunii lui Rutherford, în care s-a dat pe faţă din plin spiritul despotic de care era stăpânit noul prezident. Firește, el argumenta că apără interesele Societăţii. Nu putem spune că cei care i se opuneau ar fi fost mult mai buni în locul său şi unii erau cu totul fanatici. Împotriva acestora Rutherford acţionat cu forţa fizică şi cu ajutorul poliţiei uneori, fără să vadă nimic rău în aceasta. Trei grupuri s-au desprins atunci din corpul mişcării.

În timpul războiului, studenţii Bibliei au suferit adesea închisoarea, tratament brutal şi uneori au fost chiar executai din cauza poziţiei lor necombatante. Totodată au răspândit broşuri care atacau militarismul şi clerul. În Canada, în America, şi înalte ţări au început să fie persecutaţi. Cei opt directori ai Societăţii în frunte cu Rutherford au fost arestaţi şi se părea că mişcarea se va sfârşi. Dar după doi ani guvernul american a dispus eliberarea lor. În ochii credincioşilor, judecătorul Rutherford şi biroul său îşi meritau acum pe deplin poziţia. În 1920 Rutherford a publicat o carte de mare răsunet: „Milioane care trăiesc, nu vor muri niciodată", tradusă în unsprezece limbi în care afirma între altele că mileniul va începe în 1925.petru data aceea, candidul preşedinte aştepta restaurarea întregii lumi, învierea lui Avraam, Issac şi Iacov etc. El a ţinut să arate mai târziu că există şi posibilitatea erorii dar credincioşii săi au fost mai siguri decât el. În „Calea spre paradis", publicată în 1924 de către Turnul de Veghe, evenimentul era văzut ca singur pentru anul 1925 şi detaliat descris. Ca urmare mulţi au început să-şi lase afacerile şi unii chiar şi-au vândut casele în speranţa intrării în paradis după un an. Unii fermieri nu-şi semănaseră ogorul şi îşi băteau joc de alţi credincioşi care semănau…

În 1925 preşedintele a admis că toate prea mult s-a aşteptat de la anul 925. Însă când a venit următorul an, dezamăgirea a fost mare. Totuşi Turnul de Veghe n-a admis că vederea străjerilor săi este destul de tulbure. Rutherford continua să predice că totuşi sfârşitul poate avea loc în câţiva ani sau chiar luni. În scurt timp puterea judecătorului Rutherford a început să crească şi mai mult iar schimbările aduse de el îndoctrină precum şi atitudinea sa au făcut ca multe mii de studenţi să părăsească mişcarea.

Rutherford a început să lupte contra concepţiei despre „dezvoltarea caracterului", susţinută de unii care credeau că acesta este în primul rând necesară, pentru a impune ca primă obligaţie vestirea soliei din casă încasă. A început să discrediteze ideea de sfinţire ca fiind „neprihănire prin fapte" punând în schimb mare accent pe evanghelizare. Pentru a discredita

memoria lui Russel a început să desfiinţeze doctrina că Russel a fost „servul credincios şi înţelept” din teama că s-ar da pe faţă prea multă autoritate unui om.

În 1931 Rutherford a ales pentru mişcarea studenţilor un nume nou „Martorii lui Iehova”, inspirat din Isaia 62,2 şi 43,10, după o exegeză „specială”. Societatea lor a început să se considere o naţiune teocratică iar conducerea ei un guvern teocratic. Mişcarea a devenit tot mai închisă, mai sectară, izolată şi înstrăinată cu totul de lume. În 1923 Turnul de Veghe a publicat ideea că pentru clericii creştinătăţii nu este nici o speranţă de mântuire. De asemenea aceia care dintre studenţi făceau opoziţie conducerii, au început să fie şi ei socotiţi „fii pierzării. Cei ce au lepădat solia martorilor de după 1918 nu vor avea parte de înviere, se mai stipula cu o altă ocazie… Judecătorul a introdus din 1929 o nouă exegeză a textului din Rom. 13,1-7 care a făcut pe martori să considere statul fiind de natură demonică, nu ca o ordine lăsată de Dumnezeu. în 1932 Turnul de Veghea lepădat vechea idee russelită despre restaurarea iudeilor naturali, considerând că nu evreii, ci „martorii” sunt acum Israelul lui Dumnezeu. în 1935 martorii au început să ia poziţie de a nu saluta steagul naţional şi a nu se ridica în picioare la cântarea imnului naţional.

În ceea ce priveşte femeile, Rutherford era un mare misogin. El trăia separat de soţia sa şi îi ura pe feminişti. Afirma că este greşit să se arate respect faţă de femei prin ridicarea pălăriei sau prin alte acte. Ziua Femeii era privită cu aceiaşi ochi. Mulţi martori ai lui Rutherford i-au preluat ideile şi exemplul. Autoritatea judecătorului a dus la condamnarea serbării naşterii Domnului şi a oricărei zile de naştere, ca fiind obiceiuri păgâne. Un timp chiar imnurile cu comunitatea au fost desfiinţate. S-a interzis chiar şi purtarea bărbii ca fiind un semn al vanităţii. Alţi lideri cum a fost Woodworth a început să atace ştiinţa medicală, vaccinarea, industria aluminiului care otrăveşte lumea, încât martorii au început să se opună medicinii şi să se teamă de vasele de aluminiu. S-a apucat şi s-a alcătuit un nou calendar „purificat”, socotind că toate calendarele obişnuite sunt de la diavol. Dar noul calendar nu a intrat în vigoare.

Asemenea doctrinei lui Calvin despre maiestatea lui Dumnezeu, judecătorul a lansat doctrina „răzbunării numelui lui Iehova”, care vrea să spună că, deşi iubirea divină a lucrat prin Christos răscumpărarea omului, această bunătate divină este de importanţă secundară faţă de importanţa răzbunării Numelui lui Iehova. Ideea este interesantă dar prin această „îndreptăţire a Numelui lui Iehova”, Rutherford înţelegea strict revărsarea mâniei lui Dumnezeu la Armaghedon asupra celor ce au refuzat să intre în teocraţia martorilor lui Iehova. Această doctrină i-a făcut şi mai exclusivişti şi mai fanatici, mai intoleranţi.

Nefiind înţeleşi de lume şi neînţelegând-o, năpustindu-se cu expresii dure împotriva religiei şi împotriva diverselor greşeli şi păcate ale statelor, martorii au avut mult de suferit din partea lumii. Nu rareori criticele lor erau drepte şi poate acesta este motivul care irită cel mai mult lumea. Ei au rostit condamnări dure sub formă de demonstraţii publice contra Bisericii catolice. Au atacat comerţul, politica, religiile şi pe marii capitalişti, ceea ce a atras oarecare simpatie din partea unor curente politice. Au rostit condamnări severe ale politicii fasciste a lui Mussolini, Hitler şi Franco şi a altor mişcări de dreapta. Adesea americanii i-au luat drept agenţi comunişti în timp ce în statele socialiste au fost mai târziu persecutaţi ca agenţi ai imperialismului occidental… În Germania, au fost persecutaţi ca un fel de comunişti, ca un fel de evrei, ca opuşi statului hitlerist. În realitate, ei n-au fost şi nu sunt nimic din toate acestea. Ei sunt nişte creştini fanatizaţi.

Viaţa personală a lui Rutherford, beţiile şi luxul întreţinut de Societate în timpul „domniei sale” au scandalizat pe mulţi martori care au devenit nemulţumiţi de faptul că e ei îi trimite să vestească din poartă în poartă în timp ce el merge din beţie în beţie. În 1929 judele a mai făcut o ultimă glumă „apocaliptică”. A început construirea unei vile somptuoase la San Diego sub numele de Bet Sarim (în ebraică casa prinţilor), pentru ca, după cum înţelesese el textul din Ps. 45,16, mulţi prinţi din vechime (Avraam, Isaac şi Iacov, David) care vor învia ca să domnească în timpul mileniului, să aibă unde să-şi plece capul… Până la ziua aceea vi-

itoare, Rutherford avea să locuiască acolo, evident „provizoriu", într-un lux regal, având la scară două limuzine Cadillac cu 16 cilindri.

Al doilea război a fost iarăşi suspectat a fi o izbucnire care duce la Armaghedon dar Armaghedonul a întârziat iarăşi. Judecătorul Rutherford a murit în 1942 de o tumoare la cap, după o lungă suferinţă.

În locul defunctului judecător, în locul prinţilor aşteptaţi la Beth Sarim a domnit apoi Nathan Khorr, un om mai manierat decât Rutherford, dar în esenţă cu acelaşi caracter dictatorial, cu acelaşi interes pentru confort cu singura menţiune că spre deosebire de predecesori aveau o atitudine mai sănătoasă faţă de sexul opus. În timpul său, Turnul de Veghe a început să publice totul anonim (cărţi, broşuri, articole de revistă, totul fără semnătura autorilor de drept), a început să lupte pentru libertatea religioasă şi să promoveze creşterea numărului de membri. Au început protestele martorilor contra vaccinărilor şi contra intoxicaţiei cu aluminiu… Casa Prinţilor a fost vândută dar spiritul apocaliptic nu a încetat. Numărul martorilor a crescut mult datorită atmosferei apocaliptice create de al doilea război mondial şi de deschiderea erei atomice. Au început să se înmulţească semnificativ chiar în ţările în care fuseseră foarte persecutaţi în timpul conflagraţiei mondiale, în Germania, în Italia şi chiar în ţările răsăritene unde pentru un timp au avut o relativă libertate. Persecuţiile de sub Hitler şi Stalin au avut, cum se întâmplă frecvent, un efect invers.

În 1966 Turnul de Veghe a anunţat o nouă dată fixă: anul 1975 care avea să fie după ultimele calcule, mai „exacte", adevăratul sfârşit al celor 6000 de ani ai existenţei acestei lumi şi cu toată „probabilitatea", începutul mult aşteptatului mileniu. Data fost lansată de pe Turn sub influenţa lui Frederik Franz, cel care a urmat la conducere după Knorr şi care a fost probabil cel mai învăţat teolog al martorilor. Din nou toate speranţele s-au legat de această nouă dată „descoperită". Knorr zăcea bolnav de un cancer la creier şi n-a mai putut da explicaţii cu privire la noul eşec profetic ce dezamăgise profund pe credincioşi. Dar în 1977 Franz a explicat totul în conferinţa ţinută în acel an: „Ştiţi de ce nu s-a întâmplat nimic în 1975? Pentru că dumneavoastră sunteţi cei ce aţi aşteptat să se întâmple ceva!" Apoi insolenţa noului şef a oferit o nouă ieşire din încurcătură: trebuia calculat nu de la crearea lui Adam, ci de la crearea Evei… a cărei dată nu se cunoaşte. Prin această declaraţie, liderul ignora, ca şi cei mai mulţi credincioşi ai săi, că Societatea publicase deja nişte ultime descoperiri în care se argumenta că Eva fusese creată în aceeaşi an cu Adam.

În 1977 un martor suedez, Carl Olof Johnsson, un intelectual sănătos şi cinstit, a trimis Societăţii un studiu exhaustiv asupra cronologiei mileniste, argumentând pe baze ştiinţifice şi biblice că nici chiar faimoasa dată de 1914 nu stă în picioare. Turnul a ripostat cu salve de artilerie contra lui Johnsson care a fost exclus dar studiul său intitulat „Timpul neamurilor, reconsiderat", trimis în mai multe părţi ale pământului, a avut efecte salutare. În Australia, de exemplu un grup de martori care a părăsit astfel încrederea în cifrele de nisip ale Societăţii martorilor, au devenit adventişti de ziua a şaptea, raliindu-se astfel singurei mişcări adventist care constituia continuarea legitimă a mişcării millerite, singura mişcare profetică ale cărei aşteptări şi profeţii nu a dat greş. Faptul că o serie de intelectuali milenişti au început să pună la îndoială autoritatea doctrinară a Turnului de Veghe, a determinat o reacţie a Turnului contra intelectualilor. O nouă neînţelegere a apărut cu privire la pretenţia prea multor indivizi de a face parte din numărul celor 144.000 cea ce a dus la o atitudine negativă a Societăţii împotriva surplusului de membrii ai clasei aleşilor. Totodată au fost neînţelegeri doctrinare cu privire la motivele de divorţ şi au apărut noi tab-uri; interzicerea transplantului de organe.

După 1980 Societatea a fost confruntată cu o serie de critici din mijlocul martorilor care loveau în autoritatea organizaţională şi doctrinară a corpului de conducere. În aceste bătălii, Turnul a luat poziţia papală tradiţională, accentuând faptul că numai conducerea are dreptul de a defini doctrina, că studiul liber al Bibliei este periculos şi nu trebuie încurajat, că este necesar pentru mântuire ca toţi să accepte doctrinele Turnului de Veghe, chiar dacă ar fi

greşite, iar acei martori care gândeau altfel, au început să fie socotiţi de către conducere ca apostaziaţi, desfrânaţi în sens spiritual, bolnavi mintali, nebuni, mincinoşi.

Refuzul specific prin care sunt recunoscuţi martorii milenişti în ceea ce priveşte neacceptarea transfuziei de sânge, a apărut între ei pe la 1937 ca o extindere a aplicaţiei unor interdicţii biblice ca aceea din Fapte 15,20 etc. şi a devenit o doctrină oficială în 1945. Ei sunt uşor de recunoscut prin exclusivismul lor, prin credinţa că sunt unicul popor al lui d, singurii care au adevărul, ceea ce a dezvoltat o mândrie spirituală adesea iritantă pentru alţi creştini cu privire la căsătorie şi familie, mai ales în anii ce precedau datele fixate, viaţa conjugală fiind privită cu ochi de gheaţă.

În general martorii şi-au câştigat o oarecare reputaţie bună cu privire la comportamentul moral dar sunt caracterizaţi de fariseism şi criticism. Totuşi vestitorii obişnuiţi sunt mai puţin atacaţi de febra mândriei sau a beţiei decât superiorii lor. Martorii sunt obsedaţi de interferenţa demonilor, activităţii acestora în toate domeniile, ceea ce le cauzează uneori atitudini calificate drept psihotice. Se afirmă astfel în unele statistici că sănătatea mintală este mai redusă în mijlocul lor decât în rândurile populaţiei obişnuite. Totuşi aceste statistici nu par să fie prea credibile (vezi cartea „Fariseii lui Iehova", apărută acum câţiva ani în librăriile din România şi care îi nedreptăţeşte mult din acest punct de vdere) să sperăm că puţinele trăsături care au mai rămas în viaţa martorilor, moştenite din tradiţia millerită sau luate direct din Biblie, ar trebui să-i conducă pe unii la studiul începuturilor şi la un creştinism sănătos.

O altă mişcare de proporţii mult mai mică apărută la 1844, este cea fondată de John Thomas, care a părăsit pe protestanţii campbelişi şi pe „discipolii lui Christos" simţind că aceia nu predică tot adevărul. Comunitatea fondată de el cu scopul restaurării creştinismului primitiv a fost numită în 1964 „Christadelfieni" (Fraţii lui Christos). Secta aceasta este un fel de teocraţie mondială formată din zeci de mii de membri (spre deosebire de „martori" care au circa 2,7 milioane). Ca şi martorii sau adventiştii şi menoniţii, aceştia sunt necombatanţi. Se opun războiului şi, mai mult, sunt partizani ai nonrezistenţei. Asemenea martorilor, ei interzic şi participarea la alegeri civile. La doctrină şi escatologie au tendinţe iudaizante: de exemplu nu acceptă doctrina Trinităţii şi sunt zeloşi credincioşi a profeţiilor. Ei aşteaptă stabilirea Împărăţiei lui Dumnezeu la Ierusalim pentru un mileniu şi apoi pentru veşnice. Nu cred în existenţa sufletelor în afară de trup şi nici în iadul veşnic; de asemenea nu cred în existenţa reală a demonilor. Nu cred că Iisus este Dumnezeu ci u om în toate ca şi noi; totuşi cred, paradoxal, în mântuirea numai prin Christos.

Şi acum să urmărim rezultatele vizibile ale redeşteptărilor premilenialiste din celelalte părţi ale lumii. În general se poate spune că, deoarece aceste redeşteptări aveau un caracter interconfesional, eşecul aşteptărilor adventiste din anii 1840, nu a creat peste tot noi denominaţiuni. Dar afară de ramurile millerite de origine americană, premilenialismul a născut în acest timp şi alte biserici dintre care cele mai importante sunt irvingienii şi darbiştii, de origine engleză.

Edwad Irving, marele predicator englez care popularizase în Anglia cartea lui Lacunza şi care trezise prin predicile sale interesul pentru aşteptarea venirii Domnului pentru anul 1864, influenţat de anumite cazuri de vindecări şi descoperiri neobişnuite care au avut loc în Anglia, a intenţionat o reformare ca Bisericii după modelul apostolic, aşteptând chiar restaurarea darurilor Duhului Sfânt (spre deosebire de milleriţi). Dar cum Irving a pierdut frânele mişcării şi cum nici nu a reuşit să înţeleagă prea bine primejdiile implicate, între adepţii săi au început să apară după 1830 un fel de vorbire în „limbi neînţelese" presupusă a fi darul limbilor pomenit în Biblie. Irving a fost excomunicat dintre prezbiterieni şi astfel s-a format Biserica catolică Apostolică, aşa cum a numit-o el şi care era de fapt un montanism reînviat.

Joseph Wolff şi Darby au fost la început de partea sa iar preotul catolic Lutz din Bavaria, care experimentase o mişcare asemănătoare, s-a afiliat mişcării lui Irving.

Respectatul predicator a murit în 1834 dar mişcarea a fost continuată nu numai în Anglia, ci chiar şi în Germania şi Elveţia. După 1840 a apărut şi în America iar la 1850 teologul german Tiersch a trecut de partea ei. Secta câştiga aderenţi prin pietatea ei adâncă, simplitate apostolică şi iubire de Dumnezeu şi de oameni. Organizaţia ei este ca în Biserica primitivă, cu profeţi, apostoli, evanghelişti şi păstori (sau îngeri). Cultul este asemănător Bisericii episcopale: parte anglican, parte catolic. După 1864 însă cei mai mulţi dintre ei în Europa şi-au modificat vechile credinţe în sens mai protestant şi mai democratic. Nu mai aşteaptă o dată anumită ci aşteaptă continuu sfârşitul lumii. Nu socotesc vorbirea în limbi ca fiind semnul locuirii Duhului Sfânt. Numărul lor care se pare că nu a fost mai mare de 25.000 a scăzut continuu.

În acelaşi timp a apărut şi mişcarea „Fraţilor de la Plymouth" iniţiată de **John Nelson Darby**, un cleric anglican din Irlanda. Darbyştii au purtat numele de credincioşi, sfinţi, fraţi sau creştini. Acest grup este asemănător cu alte grupuri de fraţi care îşi au originea în Europa centrală (fraţii huteriţi, fraţii de la râu, fraţii lui Christos, etc.) şi au de asemenea afinităţi cu menoniţii şi cu baptiştii. Darby a luat parte la unele dintre întâlnirile pentru studii profetice de la Powerscourt, patronate de Irving. Deja avea tendinţe separatiste, orientând pe credincioşi spre simplitatea apostolică, aşezând în locul preoţiei anglicane preoţia tuturor credincioşilor, nerecunoscând nici o Biserică decât Biserica primitivă din secolul I, neacceptând nici un crez în afară de Biblie. În cadrul întâlnirilor pentru studiul profeţiilor, Darby a reţinut sistemul futurist de interpretare care este de fapt de origine iezuită.

În 1830 o femeie din mişcarea lui Irving, Margareta MacDonald a avut o viziune neobişnuită despre harul lui Dumnezeu şi oştirile cereşti cu care ocazie ar fi fost vindecată. S-a creat o mare excitaţie religioasă şi alţi membri ai familiei au început să vorbească în limbi şi să profetizeze… Cazul acesta a influenţat nu numai pe Irving, ci şi pe alţii, printre care şi pe Darby. Profeteasa irvingiană pretindea că i s-a descoperit răpirea Bisericii înainte de timpul strâmtorării, în cadrul unei reveniri secrete a Mântuitorului . Darby împreună cu alţii au dezvoltat această teorie. El a tăgăduit Bisericii locul de succesoare legitimă a lui Israel şi astfel a ajuns la ideea dinspensaţionalistă care priveşte planul de mântuire pe un plan separat pentru neamuri (prin har) şi pe alt plan pentru evrei (prin lege). El a rupt ultima săptămână profetică din Daniel 9 dintre cele 70 de săptămâni (după cum făcuseră Hipolit şi Irineu în sec. II) plasând-o la sfârşit, ca timp al strâmtorării împărţit în două perioade de 1260 de zile literale. În golul creat astfel între cele 69 de săptămâni şi ultima săptămână, el plasa biserici, instituţie a harului pentru caren-au fost date profeţii în Daniel şi Apocalipsa. În rest, profeţiile s-ar ocupa numai de evrei, cu care Dumnezeu nu a rupt vechile relaţii şi care aveau să fie restauraţi în Palestina pentru împlinirea profeţiei. Mileniul care după Darby trebuia să aibă loc în timpul de strâmtorare ca împlinire totală a vechilor speranţe iudaice, ca o împărăţie mesianică universală, o eră de aur a tuturor visurilor rămâneau astfel speranţa comună a tuturor premilenialiştilor.

Din mişcarea lui Darby au făcut parte: Samuel Prideaux-Tregelles, cunoscut comentator al profeţiilor; George Miller marele filantrop şi om al rugăciunii din Bristol, supranumit „părintele orfanilor" şi alţii. Ceilalţi cercetători din cercul britanic n-au acceptat toate aceste vederi şichiar primii asociaţi ai lui Darby nu l-au urmat până la capăt. de exemplu, Tragelles socoteşte dispensaţionalismul ca fiind „culmea nonsensului speculativ"!

Păstorirea lui Darby a dus la o creştere a numărului după 1850, mai ales în Elveţia, Germania, Franţa, Ame4rica, India, mai puţin în ţara de baştină unde au fost chiar persecutaţi după 1838. Din Elveţia mişcarea aceasta a pătruns şi în ţări răsăritene printre care şi în România, unde este cunoscută sub numele de „Creştinii după Evanghelie" şi stă în asociaţie cu urmaşii lui Tudor Popescu, având doctrină similară dar deosebişi prin aceea că ultimii nu pri-

mesc botezul evanghelic. Aceşti fraţii urmăresc în general o viaţă evlavioasă şi o purtare modestă şi mulţi dintre ei au un adevărat caracter creştin. Ei au Cina în fiecare duminică.

Chiar din timpul lui Darby încă s-au separat în două şi apoi în mai multe părţi din pricina unor neînţelegeri organizaţionale cu privire la criteriile calităţii de membru. Sistemul lor profetic a influenţat pe mulţi fundamentalişti dintre pentecostali, baptişti etc. şi este reprezentat de „Panorama biblică" pe care au tipărit-o şi în româneşte.(totuşi cel mai cunoscut teolog american al „fraţilor creştini", F.F. Bruce, numai împărtăşeşte acest sistem profetic). Darbyştii nu au crescut prea mult. În S.U.A sunt sub 100.000 şi în restul lumii nu par să fie mai mulţi.

Tot în urma redeşteptărilor de tip adventist din jurul anului 1840 a apărut şi mişcarea **Templului German** în Wurtemberg şi Bavaria, ai cărei adepţi cred că trebuie să aştepte în palestina revenirea lui Mesia. Ea datează de la 1854. Una dintre comunităţile afiliate din Palestina se numeşte „Comunitatea Amin" şi este o sectă iudeo-creştină care crede în Christos ca împlinire a tuturor profeţiilor.

Afară de mişcările descrise mai sus şi de ramificaţiile lor care îşi au originea ca şi adventiştii de ziua a şaptea, în redeşteptarea premilenialistă din anii 1840, au apărut în paralel şi alte mişcări care au unele asemănări cu acestea dar care în esenţă sunt prea puţin creştine, având puternice tendinţe fanatice sau chiar păgâne. Principalele secte de acest fel sunt: mormonii, scientiştii, spiritiştii, perfecţioniştii, taiping etc.

Mormonii sunt un straniu amestec de creştinism, iudaism şi păgânism, cu o organizaţie ce o concurează pe cea catolică şi sunt mai mulţi decât adventiştii sau martorii lui Iehova. Povestea originii lor este simplă dar fondatorul mişcării falsul profet Joseph Smith, a înflorit-o cu atât de multe detalii, încât devine de la început foarte neverosimilă. Americanul Smith povesteşte în cărţile sale profetice că pe la 1820, la vârsta de 15, ani, pe când era nesigur, dacă trebuie să devină prezbiterian sau metodist, a avut o viziune profetică în care a văzut pe Dumnezeu şi pe Fiul Său. Dumnezeu i-ar fi spus că nici una dintre biserici nu trebuie urmată căci toate sunt greşite. Pe la 1825 Smith a purces astfel să fondeze o nouă Biserică sub numele de „Biserica Sfinţilor Zilelor de Apoi". Pe la 1830 el a pretins că prin descoperire supranaturală, a aflat despre existenţa unor table de aur îngropate de antichitate, pe care i le-a făcut cunoscut îngerul Moroni, iar tablele ar fi fost scrise de profetul Mormon, fiul lui Moroni, (care la rândul său fusese tot profet înainte de a fi înger).

Smith a pretins că pe acele table care nu se află astăzi nicăieri, ar fi fost scrisă istoria nefiţilor, un trib israelit imaginar care ar fi migrat din Palestina în America cu 700 de ani î.Hr. scrierea egipteană de pe table ar fi descifrat-o Smith cu ajutorul unor pietre prismatice magice numite Urim şi Tumim care ar proveni din pieptarul marelui preot. Astfel Smith şi Cowdery au publicat cartea lui Mormon, care afară de istoria celor zece triburi pierdute, devenite triburi amerindiene apostaziate de la vechea credinţă, se referea şi la revenirea lui Iisus şi la începutul unei noi dispensaţiuni.

Crearea noii biserici atât de legată de un trecut israelit mistificat şi de o viaţă patriarhală a readus în creştinism poligamia, vechi obicei de la care „apostaziseră" de multă vreme atât iudeii, cât şi creştinii. Ca un adevărat Mahomed, Smith a confirmat-o oficial ca dogmă în 1843. În anul 1841 „sfinţii" au început construirea oraşului Mauvoo lângă Mississippi, unde mai târziu vor stabili un templu grandios. Dar în 1844 au apărut conflicte serioase cu populaţia protestantă care nu i-a putut suferi pe mormonii poligami şi turbulenţi. În încăierări, Smith şi fratele său au fost împuşcaţi, iar cei rămaşi dintre ei au pribegit prin pustie spre vest, ca şi vechiul Israel, punând apoi bazele statului Utah, lângă Lacul Sărat.

În locul lui Smith a condus „preşedintele" Brigham Young care a avut 17 femei şi 56 de copii. Mormonii sau înmulţit astfel repede şi totodată au chemat emigranţi din Europa. De la 1862 au ajuns în conflict cu legile civile americane care le-au interzis poligamia. De aceea secta lor s-a dezbinat pe tema poligamiei şi abia pe la 1897 poligamia a dispărut din rândurile

lor. Odiseea mormonilor a dat pe faţă destul bigotism şi a atras intoleranţă până la martiriu din partea celorlalţi protestanţi. Oriunde migrau erau nedoriţi.

Odată cu preşedinţia lui Brigham Young, începând cu 1844, secta a luat proporţii, am putea zice naţionale, în SUA. Young devenit din 1850 guvernatorul statului Utah, a fundat oraşe şi universităţi, a iniţiat experimente agricole, a încurajat artele… El a rămas în istoria acestei mişcări ca profet, om de stat şi pionier. Un templu magnific a început să fie construit şi a fost terminat după 40 de ani. În templul mormonilor nu are nimeni acces decât numai ei, sfinţii. Ceilalţi sunt bineveniţi la adunările obişnuite.

Multe dintre doctrinele mormonilor sunt comune cu ale celorlalţi creştini. Ca şi alte mişcări neoprotestante şi în special asemenea adventiştilor, ei interzic liberalismul sexual, fumatul, băuturile, dansul. Sunt foarte patrioţi în susţinerea politici guvernului, ca şi alte mişcări moderne ei cred în reîntoarcerea evreilor în Palestina ca o condiţie necesară a reveniri lui Christos. Accentuează natura veşnică a spiritului omenesc, susţinând că omul are o natură ca a lui Dumnezeu. Cred că mântuirea se află numai în ispăşirea lucrată de Iisus cu condiţia păzirii poruncilor Lui. primesc botezul prin scufundare şi practică punerea mâinilor pentru primirea Duhului Sfânt.

Se disting de alţi neoprotestanţi prin credinţa în revelaţiile lui Mormon, prin tăgăduirea naturii păcătoase moştenite de oameni, prin interesul pentru mântuirea morţilor (de unde şi obiceiul botezării pentru morţi). Ei pretind a fi nimic mai mult decât restaurarea creştinismului primitiv cu toate aspectele sale, inclusiv darurile spirituale: vorbesc în limbi neînţelese, profeţia, vindecările etc. Ei mărturisesc credinţa în Biblie, în măsura în care este corect tradusă şi totodată susţin că scrierile profetului Smith (pretinsa traducere a tablelor, cartea lui Mormon) sunt Cuvântul lui Dumnezeu. cred într-o revelaţie continuă a voiei lui Dumnezeu. sunt premilenialişti şi cred totodată că Sionul va fi zidit pe continentul american. Sunt recunoscuţi ca oameni muncitori; statul lor, Utah, este supranumit Statul Stup. Susţin libertatea de conştiinţă.

Cu privire la organizaţie, ea este o teocraţie episcopală al cărei preşedinte ales pe viaţă estre numit „profet”. Au două ordine preoţeşti, al lui Melhisedec, cu privire la problemele religioase şi cuprinde pe preşedinte, apostoli, patriarhi, marii preoţi, cei şaptezeci şi prezbiterii; şi al lui Aaron, care priveşte afacerile temporale, cu preoţi, episcopi, învăţători şi diaconi. Mormonii dau Bisericii a zecea parte din venitul lor. De asemenea dau Bisericii lunar costul a două mese la care renunţă (prima duminică din lună). Au un sistem de binefaceri care cuprinde întreaga lor societate. Toţi membrii sunt obligaţi să frecventeze regulat adunările, să servească pentru o perioadă de timp în diverse funcţii şi să lucreze doi ani ca misionari. Consideră căsătoria ca fiind cerească (veşnică), fiind valabilă deci şi în lumea viitoare. Au principii de reformă sanitară numite Cuvântul Înţelepciunii în care se interzice nu numai băuturile şi tutunul, ci orice stimulente şi narcotice, cafeaua ceaiul şi în ultimul timp se încurajează vegetarianismul.

Mormonii s-au împărţit în şase ramuri separate sub numele de Biserica lui Dumnezeu sau Sfinţii Zilelor de Apoi sau alte combinări ale acestor nume. Separările acestea, s-au făcut din cauza disputelor cu privire la conducerea sau pe motive doctrinare. Astfel unii dintre ei leapădă doctrina botezului pentru morţi, căsătoria eternă, poligamia; în schimb practică spălarea picioarelor şi se salută cu sărutarea sfântă. Alţii pretind comuniunea (comunitatea) de bunuri. Partida lui Strang leapădă doctrina Trinităţii, naşterea din Fecioară a lui Iisus, doctrina ispăşirii; au în schimb ca zi de odihnă sâmbăta. Există şi grupări mai mici care practică încă poligamia. Astăzi mormonii reprezintă o mişcare mondială cu misionari pretutindeni. Sunt prezenţi şi în Europa Occidentală şi de curând şi în cea răsăriteană (comunităţi deja bine închegate sunt în Iugoslavia şi Ungaria). Au reviste, post de televiziune, şcoli şi diverse instituii, ca multe alte biserici americane. Ei accentuează respectarea legilor sanitare în sprijinul longevităţii dar nu toţi respectă interdicţiile şi legile alimentare.

Scientiştii creştini sunt o sectă de vindecători spiritualişti fondată în 1875 de către Mary Baker Eddy, o bătrână cu o ambiţie extraordinară. Profeteasa scientistă s-a evidenţiat prin faptul că n-a îndrăznit niciodată să pună mâna pe muncă şi a vegetat continuu sub tema de boală încât s-a îmbolnăvit de o atrofiere a sistemului osteo-muscular. Avea din copilărie crize de isterie cu care îşi speria părinţii când era îndemnată la muncă. Din prima căsătorie a avut un singur copil, pe care l-a dat apoi unor rude îndepărtate ca să-l crească, fiind lipsită de orice simţ matern. A fost căsătorită de trei ori. A fost tratată de neputinţele ei de către doctorul hipnotist Phineas Quimby, fondatorul mişcării „Gândirea Nouă", sectă de tip spiritist.

Influenţat de către Quimby şi scrierile acestuia pe care a căutat să le amestece cu Biblia, Mary baker a creat o doctrină filozofică stranie, care susţine că numai Dumnezeu ca Spirit universal, sufletul, binele şi toate valorile adevărate sunt reale, în timp ce materia, durerea, boala, păcatul, moartea sunt ireale; de aceea omul se vindecă prin credinţa în realitatea descoperită de doamna Eddy.

După ce i-a publicat scrierile şi a început în asociaţie cu alţii să fondeze cabinete „medicale" o revistă, etc. doamna Eddy a ajuns repede ilustră şi bogată. Ea şi-a întemeiat pretenţiile că Iisus a încredinţat tuturor darul vindecării pe textul din Marcu 16,17 şi a întemeiat un Colegiu Metafizic.

Scientismul acesta este de fapt un panteism de esenţă păgână cu oarecare pretenţii creştine. Nici păcat nu există decât în închipuirea omului. Pedeapsa durează atât timp cât durează credinţa în existenţa păcatului. Christos a venit să ne salveze din orice rău prin credinţă. Raiul şi iadul nu sunt nişte locuri ci nişte stări…

În ultimele zile ale vieţii ei, doamna Eddy nu mai ieşea în public pentru a nu se observa efectele realităţii asupra trupului ei. A trebuit să facă faţă unor procese ca acuzată şi fondurile uriaşe acumulate au atras un conflict cu propriul ei fiu pe carenu-l căutase niciodată. Atitudinea conducerii sectei a cauzat câteva schisme. Se pare că există peste trei milioane de scinetişti. Comparaţia făcută între doamna Eddy şi Ellen White pune în evidenţă cel mai perfect contrast din istoria religioasă americană.

O mişcare apărută chiar mai devreme, şi de care am mai amintit, a fost **spiritismul**, care nu este decât o reînviere a necromanţiei antice, comună mai multor forme de păgânism şi care sub motivul combaterii necredinţei propagă teoria nemuriri sufletului ca fiind adevărul esenţial care stă ca practică a comunicării cu spiritele presupuse a fi spiritele morţilor, a fost combătut de legea mozaică ş ide creştinism (Deut. 18,9-14; Apoc. 22,15) împreună cu toate celelalte forme de ocultism. Cu toate acestea, spiritismul nu şi-a încetat total existenţa între evrei sau creştini. Pe vremea lui Isaia (aprox. 700 de ani î.Hr) spiritismul avea destulă autoritate populară între iudei (Is. 8,19-20) iar după apariţia creştinismului, spiritismul a început să atace Biserica prin intermediul gnosticismului. După ce creştinismul a ajuns victorios pe plan politic persecutând păgânismul, spiritismul a fost silit să se ascundă sau să ia forme creştine. În timpul Evului Mediu Biserica Romană şi protestanţii au persecutată toate formele neoficiale de cultism şi vânătoarea de vrăjitoare era atât de fanatică, încât cub numele de vrăjitori au pierit mulţi nonconformişti şi chiar oameni nevinovaţi.

Protestantismul nu accepta spiritismul. Totuşi comunicarea spiritelor a început să apară în forme creştine, ca manifestări ale îngerilor sau ale Spiritului Sfânt. Oriunde a avut loc o redeşteptare adevărată, acolo au apărut adesea şi manifestări paranormale pentru a contracara efectele trezirii spirituale. Nude puţine ori manifestările supranaturale divine au fost înconjurate de manifestările altor spirite care pretindeau aceeaşi origine. Vizionarii fanatici din timpul lui Luther, apoi Boehme şi Swedenborg ca şi urmaşilor, pretindeau că au legături cu îngeri. Swedemborg confunda chiar pe îngeri cu spiritele morţilor. Diferiţi preoţi falşi au fost cu siguranţă sub influenţa spiritelor înşelătoare. Vindecătorii de tipul lui Mesmer, Quimby, doamna Eddy etc. intră în această clasificare. Fanatismul presupuselor daruri spirituale apărute în protestantism prin intermediul shakerilor, mormonilor, irvingienilor, care mistificau

darul profeţiei şi darul limbilor, chiar dacă nu era un spiritism direct, era o uşă deschisă spre el. Dar spiritismul modern a izbucnit abia după 1844, în timp ce adventismul începuse să creadă încet dar sigur, înconjurat dintr-o dată de mişcări fanatice.

Spiritismul modern se manifestă atât ca o mişcare interconfesională, cât şi ca o Biserică şi ca o familie de secte de esenţă păgână apărute în Evul Mediu creştin decadent şi pătrunzând în corpul creştinătăţii, ca o, culmea, adevărată reînviere a creştinismului!… El a apărut în America în urma publicării cărţii lui Andrews Jackson Davis „Divinele revelaţii ale Naturii", scrisă în transă în 1847, precum şi prin manifestările unor ciocănituri misterioase în casa lui Fox din Hydesville, NY, unde surorile Margaret şi Katherine au găsit ocazia de a intra în legătură cu lumea spiritelor prin ciocănituri. Surorile Fox au devenit astfel, independent de Davis, primele mediumi moderne. În acelaşi timp ciocăniturile misterioase au început să se manifeste şi în Rochester, apoi pe la 1850 la Stradford Conn. în casa pastorului prezbiterian dr. Phelps, unde au apărut manifestări violente şi răspunsuri hulitoare din partea spiritelor.

În scurt timp epidemia spiritistă s-a răspândit atât de repede în America, încât a atras şi clerici protestanţi şi credincioşi, mai ales universalişti (care cred în mântuirea tuturor oamenilor) precum şi diverşi indivizi care-şi pierduseră credinţa în supranatural. În 1854 a fost înmânată Congresului o petiţie cu 13.000 de semnături pentru a numi o comisie ştiinţifică de cercetare a fenomenului, dar Congresul na luat nici o acţiune. Fenomenele fizice şi psihice manifestate în cadrul spiritismului ca dovezi ale prezenţei spiritelor (presupuse a fi fenomene ale celor dispăruţi) reprezintă o gamă de fenomene paranormale, mişcări de obiecte, producere de zgomote, apariţii misterioase, impresii pe parafină, levitaţie, materializarea obiectelor sau spiritelor, fotografierea fantomelor, ciocănituri codificate, mişcarea maselor, scriere automată, vorbire în transă şi multe alte.

Pe la anul 1852 spiritismul a invadat Anglia atrăgând şi atenţia oamenilor de ştiinţă. În Europa deja fusese pregătită calea de o epidemie de „dansul meselor" care în 1853 era semnalat şi de Gh. Asachi într-o gazetă din Moldova. În Anglia mişcarea a făcut mare vâlvă, convingând de parte ei oameni renumiţi ca Robert Owen, filozof precursor al comunismului; De Morgan, matematician; William Stainton Moses, cleric anglican devenit spiritist proeminent pe la 1872. S-au răspândit reviste şi publicaţii, încă din 1787 Societatea Filantropică şi Exegetică din Stockholm care adera la doctrina lui Swedenborg, interpretase rostirile celor „magnetizaţi" ca fiind mesaje din lumea spiritelor, interpretare care a câştigat treptat teren în Franţa şi Germania. Dar abia în 1848, independent Dumnezeu sursa americană, Cahagnet a publicat la Paris primul volum al cărţii spiritiste „tainele vieţii viitoare descoperite", referindu-se la comunicările morţilor. Deşi unii învăţaţi au căutat să explice fenomenele spiritiste pe căi naturale, ca fiind nişte farse de iluzionism şi sugestionare, nu puţini oameni din cercurile filozofice şi ştiinţifice au adoptat spiritismul ca filozofie şi religie personală. Printre aceştia se numără în Germania Gustav Fechner, fizician, psiholog şi filozof, apoi Zollser, Ulrici, Weber.

În 1869 Societatea Dialectică Londoneză a numit un comitet de 33 de oameni învăţaţi care în 1871 s-au pronunţat în concluzie că fenomenele produse nu pot fi decât fraude. Dar în 1882 sa organizat la Londra Societatea pentru Cercetări Psihice, punându-se astfel bazele unei cercetări ştiinţifice a spiritismului, cercetare care a evoluat până astăzi în multe părţi ale lumii şi care se numeşte Parapsihologie. Unii dintre cercetătorii parapsihologi, savanţi ca Ch. Richet, au îmbrăţişat spiritismul. Fizicianul Crookes, biologul Wallace (ucenic al lui Darwin), Oliver, Lodge, Arthur Conan Doyle, B.P: Haşdeu, şi C. Istrati, ca şi multe alte personalităţi marcante, au îmbrăţişat şi propagat spiritismul.

Ceea ce este seducător în această falsă evanghelie şi totodată ceea ce este mai teribil în puterea de a amăgi sunt, evident, fenomenele supraomeneşti care demonstrează prezenţa unor spirite ca şi specularea sentimentelor umane pe care fiecare le are faţă de iubiţii lui dispăruţi. Influenţa spiritismului asupra unor savanţi şi clerici în egală măsură arată că nici spiritul ştiinţific, nici religiozitatea nu poate apăra pe cineva de această primejdie, dacă nu rămâne strict

la doctrina Bibliei, la „stă scris", doctrină clară care neagă ideea populară a nemurii inerente a spiritului uman şi susţine în schimb învierea ca speranţă a nemurii.

Parapsihologia care cercetează ştiinţific fenomenele paranormale plecând de la cercetarea spiritismului, a avansat mult chiar în mediile zice materialiste, susţinând că fenomenele miraculoase care însoţesc spiritismul sunt de fapt naturale, adică îşi au originea în nişte puteri naturale ale psihicului uman care n-au fost suficient cercetate. Aşadar, se fa numeroase experienţe, se utilizează metoda statistică, se folosesc şi aparate, formule matematice şi teorii filozofice sau ştiinţifice. În diferite Universităţi americane, europene şi din alte părţi au fost create laboratoare speciale pentru asemenea cercetări în secolul nostru. În 1921 s-a ţinut primul congres de Parapsihologie iar în 1961 s-a întemeiat la Durham NC. Fundaţia pentru Cercetări Psihice având ca scop studierea problemei supravieţuirii post-mortem. În acelaşi an se întemeiază un laborator de parapsihologie la Leningrad în chiar citadela marxism-leninismului ateist, în 1963 în Japonia, apoi în India (1967), Cehoslovacia (1970) şi în multe alte ţări.

În anul 1969 parapsihologia este acceptată în America de către Asociaţia Americană pentru Avansarea Ştiinţei iar în 1971 americani au publicat rezultatele unor cercetări parapsihologice ce erau legate de apărarea naţională, făcute încă din 1951, n plin război rece. Tot în 1971 cu ocazia zborului navei cosmice Apolo 14 a fost efectuată o experienţă de percepţia extrasenzorială. În acelaşi an Curtea Supremă din Arizona a anulat decizia curţii inferioare cu privire la testamentul lui James Kidd care lăsase moştenire unui institut neurologic să facă cercetări asupra vieţii de după moarte. În final, moştenirea a fost acordată Societăţii Americane pentru Cercetări Psihice. Asemenea cercetări sunt la modă atât în America cât şi în alte ţări ale lumii. Diferişi medici se preocupă de aventurile imposibile ale unor pacienţi care au fost readuşi din moarte clinică. Deşi fenomenele de hipnoză, spiritismul şi alte ştiinţe oculte nu sunt parapsihologie propriu-zisă, parapsihologia fiind doar ştiinţa cercetării acestor fenomene, este bine să se ştie că aceşti cercetători, deşi nu sunt în general convinşi de teza spiritistă, nu exclud posibilitatea ca adevărata explicaţie să fie dată de spiritism.

Astfel spiritismul este o religie care se întemeiază pe o filozofie spiritualistă şi care se manifestă ca o pseudo-ştiinţă. Ca mişcare religioasă spiritismul nu are un crez fixat, socotind că adevărata interpretare a Bibliei o poate da numai spiritele şi doar viitorul va arăta dacă spiritele vor confirma sau vor infirma doctrinele Bibliei. Spiritiştii se îndoiesc de siguranţa transmiterii textului biblic prin copişti şi traducători în aşa măsură încât pot face casă bună cu anumiţi teologi liberali sau cu unii gânditori păgâni. Spiritismul leapădă dogmele teologice despre creaţiune, naşterea din fecioară, ispăşirea prin Christos etc. dar se pretinde creştinism autentic, susţinând că Iisus şi toţi profeţii biblici au fost nişte mediumi spiritişti, ca şi alte personalităţi ale lumii păgâne. Ei cred că moartea este doar părăsirea trupului de un spirit conştient care supravieţuieşte, trecând apoi în lumea spiritelor care conţine şapte sfere de progres treptat al spiritelor. Primele trei sfere ar fi un fel de purgatoriu, apoi urmează sfera filozofilor, iar, în cele din urmă, cele trei sfere ale luminilor (sfera contemplativă, sfera iubirii, sfera lui Christos). Spiritiştii cred în Dumnezeul Creator pe care şi-L explică în sens panteist, pretind supunere faţă de regula de aur („Ce doriţi să vă facă vouă oamenii, faceţi-le şi voi la fel"), susţin că uşa mântuirii adică a posibilităţii schimbării este continuu deschisă înaintea sufletului uman, deci nu se pierde nimeni.

În ceea ce priveşte organizarea, bisericile spiritiste se aseamănă cu cele neoprotestante. La servicii se cântă imnuri, se citesc versete se predau lecţii de spiritism. Dar spiritismul este răspândit şi sub forma unor diverse curente înrudite care sunt de aceeaşi esenţă dar cu o doctrină oarecum diferită. Clasificarea acestor secte moderne spiritiste nu este deloc simplă, dar vom încerca aici o scurtă expunere a acestor forme noi ale demonismului pentru a avea imaginea continuităţii şi înrudirii lor cu spiritismul şi cu păgânismul.

Unii cercetători clarifică spiritismul cu cele 60 de biserici diferite care compun această mişcare în familia cultelor psihice numite şi „New Age" (Noua Eră). Aici este inclusă

mişcarea iniţiată de Swedenborg în secolul XVIII dar care a luat avânt abia după 1844 în urma invaziei spiritismului american. Urmează apoi spiritismul propriu-zis despre care am vorbit mai sus. Iată câteva denumiri ale unor grupări spiritiste din cele aproape 60, pentru a observa că nu toate numele lor trădează realitate. Dimpotrivă:

- Asociaţia Spiritistă Universală
- Templul Legii Universale
- Biserica Mamă a Ştiinţei Spiritiste
- Religia Universală a Americii
- Fundaţia Armoniei Universale
- Biserica Universală a Maestrului
- Biserica Societăţii Aquariene
- Biserica Trifoiului cu patru foi
- Biserica Revelaţiei (Apocalipsei)
- Biserica Piramidei
- Agasha – Templul Înţelepciunii
- Biserica Naţională Progresivă
- Asociaţia Naţională a Ajutorului Spiritual

Acestea sunt unele dintre denominaţiunile spiritiste americane. Dar ce să spunem de o grupare cu nume latin *Ecclesia Catholica Christiana,* ce se pretinde astfel catolică şi creştină? Ea a fost fondată de către un catolic convertit la spiritism şi combină doctrina spiritistă cu ritualul şi organizaţia romano-catolice. Biserica aceasta face liturghii şi şedinţe de spiritism, are o ierarhie în care sunt acceptate şi femei, iar din 1974 are şi pontif (un nou antipapă!). Aceşti catolici spiritişti includ în doctrina lor reîncarnarea, după spiritistul Kardec; se practică yoga, teosofia, parapsihologia. Deocamdată există doar trei sau patru biserici de acestea în S.U.A. Biserica Romană încă respinge spiritismul în mod oficial, deşi unii catolici s-au apucat de spiritism. Dpiritismul însă nu respinge Biserica Romană, ci o consideră ca fiind cel mai bun mijloc de unire a bisericilor creştine, ţintă pe care spiritismul o consideră ca fiind rostul propriei sale existenţe.

Afară de aceste denominaţii spiritiste există încă 30 de grupări sub numele de „Teaching Spiritualism". Dar o grupare mai influentă este Teosofia cu cele cinci ramuri ale ei. Teosofia înseamnă „înţelepciune divină". Curentul acesta a început pe la 1875 în urma activităţii Ellenei Blavaţki, o spiritistă rusoaică emigrată în America. Împreună cu colonelul Olcott, veteran de război şi avocat distins, a pus bazele unei doctrine de esenţă păgână, înrudită cu vechiul gnosticism, pretinzându-se a fi un curent unificator şi pacificator al religiilor, cuprinzând adevărurile de bază ale tuturor. Teosofia pretinde că această ştiinţă secretă s-a transmis prin tradiţia şi prin comunicaţiile ezoterice ale lui Buda, Zoroastru, Platon, Iisus, Tho-Hermes şi Pitagora. Principalul crez al aceste religii este că toate religiile, rasele şi naţiunile sunt parte le unei singure frăţii universale. Ideea aceasta nu este fondată pe doctrina biblică a Creaţiunii, ci pe panteismul indian şi caută să îndepărteze pe om de orice Biserică sau doctrină dând impresia că le îmbrăţişează pe toate.

Ellena Blavaţki şi-a scris concepţiile în principala ei lucrare „Doctrina Secretă". După 1879 ea şi Olcott s-au stabilit în India unde au fondat o şcoală şi au fixat acolo centrul acestei „frăţii universale", într-un loc mai potrivit. După 1889 Societatea Teosofică a fost condusă de Annie W. Besant, o reformatoare socială din Anglia, discipolă a Ellenei Balavaţki. Ea a adoptat un băiat indian Jiddu Krişnamurti pe care la proclamat ca Mesia reîncarnat şi ca reîncarnarea altor mari fondatori religioşi printre care şi Buda. În 1926 l-a adus în SUA pentru a-l proclama înaintea americanilor dar în urma respingerii pretenţiilor sale, chiar el însuşi le-a părăsit. În 1920 teosofii au fondat în SUA o colonie şi o şcoală sub numele de „Cetatea Albă într-o ţară a lui Dumnezeu". au fondat apoi universitate, un colegiu de yoga, o şcoală de anti-

chităţi, un teatru grecesc. Şcoala teosofică din Ojai, California, a început să dea lecţii şi de interpretare ezoterică a muzicii.

Teosofia nu cere oamenilor să se afilieze ca membri ai societăţii ei, astfel că în afară de cei aprox. 50.000 de membri, are mulţi simpatizanţi în lume şi chiar în biserici. Teosofia foloseşte un limbaj misterios, dezvăluit numai celor iniţiaţi, ţinând astfel să-şi păstreze secretele. Magia pe care o pretinde că o stăpâneşte este presupusă a servi unor scopuri nobile… Teosofii sunt panteişti ca şi păgânii indieni sau ca alte tipuri de păgâni, de filozofi sau curente fals-creştine. Doctrina este o combinaţie de spiritism, reîncarnare, ocultism şi egiptologie şi îşi extrage învăţăturile din cărţile vechi indiene şi chinezeşti. Ea respinge nevoia de Mijlocitor pentru salvare şi pune accentul pe putere inerentă care există în om, pentru creştere morală şi intelectuală. Se accentuează legea destinului şi a reîncarnărilor ciclice care aduc ispăşire pentru greşelile trecute. Teosofii susţin temperanţa… Cu privire la rugăciune ei cred că aceasta nu este o cerere adresată unui Dumnezeu personal Atotputernic, ci o poruncă adresată unui dumnezeu interior.

În contrast cu filozofia care urmăreşte o cunoaştere prin raţiune şi cu teologia care înseamnă cunoaştere prin revelaţie divină, teosofia pretinde cunoaşterea adevărului prin intuiţie directă a esenţei divine. De aceea teosofii pretind că au facultăţi excepţionale care demonstrează experimental ştiinţa lor superioară. Mântuirea este văzută ca la gnostici prin această „ştiinţă" intelectuală. Sistemul teosofic are înrudiri cu filozofia iudeo-greacă a lui Filon, cu neoplatonismul, cu gnosticii care pretindeau că moştenesc adevărata „ştiinţă" creştină misterioasă şi cu Kabala care este un sistem gnostic şi ocult al iudaismului medieval.

Mulţi filozofi moderni au fost influenţaţi de o astfel de gândire: Boehme, Schelling, Hegel, Schopenhauer, Wietzache. Teosofia modernă îşi extrage esenţele ei din ocultismul tibetan căutând soluţiile problemelor universului şi omului în tradiţia indiană, de la vechile cărţi până la savanţii moderni „mahtma". În chestiunile sociale sunt înclinaţi spre socialism, încurajează studiul religiei comparate şi studiul filozofiei, ştiinţei, parapsihologie, inclusiv al ocultismului. Se opun atât materialismului, cât şi creştinismului biblic prin faptul că susţin posibilitatea dominării materiei de către spirit dar predică toleranţa faţă de creştini şi ateişti. Teosofii pretind că diversele religii sunt metode adaptate de om în căutarea lor după Dumnezeu, în mod necesar diferite şi imperfecte, toate fiind ramuri ale aceluiaşi copac care este… spiritismul, teosofia. Ei susţin că religia provine din ignoranţa omului şi că odată cu dezvoltarea ştiinţei, va dispare cu timpul. Ei mai cred că nu există supranatural, ci numai suprauman şi suprasenzitiv, că numai ignoranţa creează minuni. Astfel teosofia creează o importantă punte de legătură cu ateismul. Spiritul uman este totuşi considerat ca fiind singura parte reală şi permanentă a omului, celelalte fiind iluzorii şi trecătoare. Baza moralităţii este considerată a fi solidaritatea panteistă, viaţa unuia este un rău făcut tuturor. Se consideră că Dumnezeu este bun şi toate lucrurile se mişcă înspre bine, omul neavând altceva de făcut decât să coopereze cu schema lucrurilor.

În aceeaşi familie psihică intră şi mişcarea Alice Bayley cu cele 6 grupări care o formează. De asemenea sunt clasificate aici cele 7 biserici catolice liberale din America, dintre care unele poartă nume interesante. Biserica Catolică Liberală Internaţională, Biserica din Antiohia, Biserica Gnozei (Creştinismul Pre-nicean)… Aceasta din urmă a fost fondată în 1952 de către Richard Duc de Palatine, în Australia, care în urma studiului teosofiei a ajuns la concluzia că gnosticii din sec. II aveau dreptate; astfel că s-a crezut chemat a continua acest curent. Dintre aceştia Hoeller din Los Angeles este activ şi în Federaţia Catolicilor Independenţi şi în Federaţia Episcopilor Ortodocşi, din SUA.

O altă grupare catolică liberală este „Biserica Ario-Creştină a Sfântului Gheorghe din Capodocia" de asemenea de orientare teosofică. După anul 1900 teosofia a găsit repede aderenţi între anglicani şi vechii catolici britanici, văzută ca un instrument util în procesul subiectivizării, spiritualizării şi universalizării soliei creştine. Calitatea magică a „Missei so-

lemne" (liturghia catolică) a contribuit la o deschidere faţă de tendinţele teosofice. Unii oameni de ştiinţă printre care şi gânditorul englez de renume Arnold Toynbee, sunt mai îndrăgostiţi de influenţa unei religii universale cu parfum indian decât de orice fel de iudaism sau creştinism. nu numai pentru creştinismul apostat este o mare tentaţie în aceste religii universale care pretind multă lumină şi putere, ci şi pentru tot mai mulţi atei.

O altă mişcare inclusă în familia religiilor psihice este mişcarea „Eu sunt", fondată în 1930 în Los Angeles de către Ballard care în cartea sa „Mistere Dezvăluite" povesteşte „aventura" zborului său spiritual împreună cu sfântul Germain care i-a descoperit tainele piramidelor egiptene, ale incaşilor şi multe comori. Ballard se numea pe sine „Eu sunt" adică Dumnezeu, pretinzând că „Eu sunt" este în fiecare om. Afacerea sa amesteca şi numele lui Iisus cu şarlataniile lui prin care a câştigat peste trei miliarde de dolari. Mişcarea lui Billard îşi propune ca ţintă stabilirea de contacte supranaturale cu morţii. Şeful mişcării susţinea ca dovadă că Însuşi Iisus şi sf. Germain veniseră la chemarea sa ca să pozeze pentru realizarea unor portrete. Sf. Germain este presupus a fi un alchimist şi făcător de minuni din sec. XVIII care l-a înzestrat pe Ballard cu darul vindecării şi al profetismului. Acest Germain este pretins a fi locuit încarnat în trupul lui Iisus, apoi al lui Francis Bacon şi de asmenea şi lui Shakespeare… Aceste amănunte n-ar merita osteneala de a fi notate dar numai aşa se poate observa confuzia şi combinaţiile infinitelor posibilităţi pe care le oferă minciuna universală a spiritismului. Astăzi sunt cam unsprezece varietăţi ai acestei mişcări teosofice.

Organizaţia aceasta evită prozelitismul activ şi cu greu acceptă noi membri. Antroposofia este un mestec hibrid de hinduism, budism şi ocultism care consideră că omul este înrobit de eul său şi nu poate fi eliberat decât printr-o evoluţie sub călăuzirea spirituală a cuiva, printr-o metodă prescrisă de autodisciplinare, de experienţă cognitivă în lumea spirituală. Această cale se crede că poate fi înţeleasă de cei cu cugetul curat, dar accesibilă în principiu tuturor. Scopurile antroposofiei privesc viaţa sufletului în individ şi societate prin concentrarea asupra lucrurilor spirituale, ceea ce va duce la înfrăţirea omenirii şi la îmbunătăţirea vieţii morale, artistice şi culturale a lumii.

O altă ramură spiritualistă, rosicrucianismul, l-a influenţat şi pe Steiner. Rosicrucienii formează astăzi cinci grupe de tradiţie teosofică, francmasonică şi parapsihologică dar se pretind a fi de tradiţie egipteană. Spre deosebire de teosofi, aceştia încearcă să-şi dovedească continuitatea orgaziţională cu şcolile de mistere din vechiul bazin mediteranian, având ca înaintaşi anumiţi învăţaţi din sec. XVII şi XVIII (unii mistici, alchimişti, astronomi, iluminişti). Rosicrucienii nu primesc ca membri pe hipnotişti, pe mediumi spiritişti profesionali, pe astrologi. Misterele lor sunt atât de secrete încât originea lor nu poate fi documentată în detaliu. În America centrul acestei frăţii oculte a fost stabilit tot în Los Angeles. Biblia nu este acceptată de ei în întregime şi se opun oricăror eforturi misionare. Cartea lor de căpătâi este „faima Eternităţii", scrisă de Andreas în 1614 şi adresată „învăţaţilor şi conducătorilor Europei, în general". Mişcarea are rădăcini în francmasonerie, alchimie, vrăjitorie. Astăzi numără circa 100.000 de membri.

În ceea ce priveşte doctrina, aceşti „fraţi de cruce" pretind că provine din preistorie şi că Platon şi Christos ar fi fost adepţii ei. Ei cred că omul are un al şaselea simţ care-l face în stare să cerceteze domeniu superfizic dar nu în sens spiritist. Cred în reîncarnare dar nu aprobă metodele spirituale de a intra în contact cu morţii. Cred în existenţa diavolului şi oştirilor lui iar despre păcat spun că este o stare de imaturitate. Crucea reprezintă pentru ei cursul vieţii, evoluţia, prezentul şi aspiraţiile oului. Susţine evoluţionismul universal şi cred că omul are în sine un spirit care-i dictează toate acţiunile şi cugetele. Sistemul rosicrucian susţine că urmăreşte trezirea facultăţilor adormite ale omului pentru a-l face să-şi înţeleagă potenţialul în trăirea unei vieţi mai bune, mai fericite, mai pline de sens. Viitorul? Reîncarnări ale spiritului până la ajungerea în cea de a şaptea stare unde se află Dumnezeu. prin urmare acesta este un

ocultism care urmăreşte aceleaşi scopuri „nobile" ca toate aceste pseudo-ştiinţe păgâne, opunându-se doar în aparenţă metodelor spiritiste şi hipnotice.

Pe lângă aceştia mai sunt circa 10 grupe asemănătoare rosicrucienilor dar de o altă tradiţie. Plecând de la cine ştie ce amănunte teoretice, s-au format noi secte oculte. Tot aici sunt clasificate grupele oculte orientate spre droguri, patru la număr: Biserica Neo-Americană, Biserica Americană Băştinaşă, Biserica Redeşteptării, Biserica „Pomul Vieţii". Îşi au ca precursori pe păgânii antici. Anumite droguri extrase din plante (haşiş, opiu) era legate de religie la indieni, greci, chinezi, amerindieni…).

Urmează clasificaţi în aceeaşi familie psihică, grupările OZN, 15 la număr până în prezent, fondate toate după 1947 şi care sunt înrudite cu teosofia, pretinzând în acelaşi timp experienţe de comunicare cu extratereştri. Israelianul Uri Geller, un maestru în efecte psihice şi parapsihologice care a făcut multă vâlvă în deceniul trecut, pretindea legături cu extratereştri. Cercetările făcute în acest domeniu până în prezent par uneori neconcludente dar apariţiile de OZN (obiecte zburătoare neidentificate), „farfurii zburătoare", UFO (în engleză) au fost atât de multe şi adesea văzute de mulţi martori, uneori având şi urmări materiale, încât este mai greu de susţinut că totul s-a datora halucinaţiei sau şarlataniei. Oricum, s-a născut o nouă ştiinţă, ufologia (ozenologia) care, ca şi parapsihologia născută din cercetarea spiritismului, s-a născut din cercetarea fenomenelor OZN. O ramură nouă a interpretării mitologiei, paleoastronautica, include şi ozenologia în sprijinul unei explicaţii ştiinţifice a originii civilizaţiilor şi miturilor religioase.

Aceste preocupări ştiinţifice şi nereligioase sunt în relaţie cu teosofia care se ocupă cu studiul religiilor comparate şi care susţine realitatea unor mituri antice cum ar fi catastrofa Atlandidei relatată de Platon. Exploatând cu abilitate elementul de senzaţional, pătrunde din ce în ce mai mult în mintea şi conştiinţa omului secolului XX bombardat de acum în mass-media cu astfel de prezentări pesudoştiinţifice de civilizaţii extraterestre care au intrat în antichitate şi intră din nou acum în contact cu Terra… Sectele OZN au ca şi teosofia priză nu numai în mediul spiritist religios, ci şi în mediul raţionalist, ateu. Faptul că americanii le clasifică în aceeaşi familie din care fac parte şi spiritiştii, teosofii etc., nu poate fi întâmplător. După cum spiritismul se laudă că va converti întreaga lume la creştinism, este posibil ca apariţiile OZN care sunt de origine demonică, să aibă un rol important în viitor, pentru convertirea ateiştilor şa spiritism.

În afară de familia psihică descrisă mai sus, manifestări asemănătoare cu diferite combinaţii de creştinism, păgânism, ocultism, sunt clasificate în familia metafizică. Aici intră cele treizeci de grupări care formează curentul „Gândirea nouă" şi „Ştiinţa Creştină". Gândirea Nouă este o mişcare filozofico-religioasă întemeiată pe puterea creatoare a gândirii constructive. Mişcarea a fost întemeiată de Phineas Quinby din Portland-Maine, care era unul dintre primii practicieni ai vindecării prin puterea mintală (spirituală), prin „credinţa în Iisus" după cum pretindea. Începuturile mişcării sunt legate de ştiinţa mintală a pastorului swederborgian W. Evans. Diferişi indivizi care au fost vindecaţi de Quimby au adaptat metodele sale dezvoltând astfel noi grupări care în 1894 şi-au luat numele de „Gândirea Nouă", iar în 1908 multe s-au unit în a forma o alianţă naţională. În anul 1914 au format Alianţa Internaţională Gândirea Nouă. Această mişcare are ca precursor şi pe Ralph Waldo Emerson (m. 1882), eseist, filozof şi poet american care susţinea că omul poate fi mijlocul propriei sale salvări. Acest concept a dezvoltat o mişcare metafizică ce întruchipează credinţa că mintea omenească este capabilă de a trece orice limită (transcendentalism). Scopul mărturisit de adepţii acestei „gândiri noi" este foarte înrudit cu formele din familia psihică de mai sus: să înveţe pe oameni nemărginirea Celui Suprem, divinitatea omului şi posibilităţile lui infinite prin puterea creatoare a gândirii constructive şi ascultarea de vocea Prezenţei care locuieşte în el şi care este sursa Inspiraţiei, Puterii, Sănătăţii şi Prosperităţii noastre. Deci omul este văzut ca fiind un dumnezeu care nu-şi cunoaşte identitatea şi posibilităţile, care are nemurirea în sine. Sectele

Gândirii Noi nu se amestecă prea mult în credinţa religioasă a membrilor. Nu este necesară acceptarea unui anumit crez pentru a avea calitatea de membru. Grupele care constituie mişcarea sunt independente.

Gândirea Nouă şi-a tradus şi răspândit scrierile în multe limbi. Ea proclamă „o unitate a tuturor religiilor, accentuând adevărul şi înţelegerea", bazată pe metafizică şi ştiinţă religioasă. Omul este considerat ca cheie a propriei sale salvări. Doctrina acestor metafizicieni include libertatea sufletului de a alege şi a crede. Acceptă Noul Testament dar nu ca revelaţie întemeiată pe Primul Testament care constituie adevărul, ci afirmă că esenţa Noului Testament este adevărul şi că fiecare individ trebuie să fie credincios adevărului aşa cum îl vede el. Omul bun este făcut după chipul Celui Bun, iar răul şi suferinţa sunt doar încercări şi corective care apar atunci când gândirea lui nu reflectă pe deplin slava chipului Său. Se crede că în om există resurse de putere divină nefolosite. La aceasta, aplică ei ideea că împărăţia cerurilor este înăuntrul nostru şi că suntem una cu Tatăl, că nu trebuie să ne judecăm, ci să ne iubim unul pe altul.

Dumnezeu este înţeles ca o entitate panteistă cu care omul trebuie să ajungă la unitate. Universul este înţeles ca fiind spiritual, iar cerul este aici şi acum; prin unire cu Dumnezeu, omul, folosindu-şi resursele divinităţii sale, poate avea iubire, adevăr, pace, sănătate şi plinătate. Despre păcat nu se prea discută. Mişcarea Ştiinţa Creştină întemeiată de Mary Baker Eddy în urma vindecării ei de către Quimby se întemeiază pe aceleaşi principii dar se deosebeşte de Gândirea Nouă prin aceea că nu acceptă existenţa reală a materiei.

O ramură a familiei metafizice este şi Şcoala Creştinismului pentru Unitate care pretinde aceeaşi origine cu Gândirea Nouă, enumerându-l şi pe Mesmer, precursorul lui Quimby, cel care descoperise „magnetismul animal" – o influenţă stranie care emana de la vindecător la pacient. De la acesta a luat lecţii francezul Charles Poyen un părinte al hipnotismului, de la care Quimby luase în tinereţe primele lecţii. Secta Unităţii provine dintr-o schismă de la 1922 în cadrul Gândirii Noi, făcută de soţii Fillmore, care doreau o formă mai apropiată de creştinismul tradiţional. Se pretinde că soţii Fillmore s-au vindecat de surzenie, deformare de coloană şi tuberculoză prin metoda Gândirii Noi. Secta Unităţii are biserici şi corp pastoral, funcţionează în 88 de ţări, are reviste, staţie de radio, restaurant vegetarian şi alte instituţii.

Scopul mărturisit de secta Unităţii este învăţarea principiilor creştine care duc la sănătate şi viaţă normală. Se crede că prin controlarea gândirii omul poate să-şi realizeze toate dorinţele. Ei subliniază vindecare prin credinţă şi teosofia. Spre deosebire de Ştiinţa Creştină care neagă realitatea materiei, suferinţei şi păcatului, secta Unităţii nu le neagă, ci pretinde că omul poate înfrânge toate acestea prin inteligenţa sa divină şi prin controlarea gândirii, simţurilor şi patimilor sale se accentuează vindecarea prin credinţă cu rugăciune, unirea conştientă cu Christos care poate transforma trupul omenesc. Ca şi alţi spiritualişti, resping dogma Trinităţii. Mai mult, ei nu cred că Iisus a fost Hristosul dar accentuează unirea cu Christos ca fiind adevărata ispăşire.

Alte grupări metafizice ale Gândirii Noi poarte nume ca acestea: Liga Adevărului despre Christos, Societatea Misticismului pragmatic, Şcoala Creştinului Ezoteric, Biserica Universală a Adevărului Ştiinţific, Adunarea Creştină, Discipolii Credinţei, Seicho-No-Ie, Şcoala Americană de Mentalvivologie, Fundaţia Pshiofizică, Institutul Phoenix, Biserica Misionară a Calvarului, Biserica Ştiinţei despre Religie, Societatea Puerilor Interioare, Şcoala Adevărului şi altele.

Urmează familia magică aparent deosebită de cele anterioare dar cu destule elemente comune. Magia este o pseudo ştiinţă şi artă de a determina schimbări după voinţă fără o cauză observabilă, în special fără cauză naturală. Magicienii sunt mai individualişti decât celelalte grupări folosesc anumite ritualuri, tradiţie păgână ezoterică. Cred în reîncarnări, alchimie, astrologie, ghicire. Din trecutul păgânismului până astăzi magia a avut continuitate. Unele forme sunt mai apropiate de creştinismul unitarian, altele sunt politeiste. În Evul Mediu au

fost destui vrăjitori dar activitatea lor era împiedicată mult de inchiziţie (concurenţa). În timpurile moderne, în special după apariţia noilor forme de ocultism ale secolului al XIX-lea, formele de magie au luat o mare amploare. Occidentul creştin şi în special America sunt pline de diverse forme de vrăjitorie. În SUA există circa 25 de grupări care fac mare publicitatea prin ziare, televiziune… Există chiar universităţi care predau cursuri de vrăjitorie. Aceste forme folosesc şi idei ale ştiinţei mintale şi ale „percepţiei extrasenzoriale", înrudindu-se astfel cu familiile demoniste descrise mai sus.

În aceeaşi familie sunt clasificate circa 20 de grupări ale neo-păgânismului, care sunt o reînviere a unor forme de păgânism european, egiptean şi a altor culte păgâne. Neopăgânismul a venit în America împreună cu mişcarea Transcedentală exemplificat de poezia lui Wlat Whitman şi de apariţia multelor colonii religioase comuniste după 1840. Biserica tuturor Lumilor a apărut după 1860, ca o reacţie faţă de creştinism şi este o reînviere a păgânismului celtic britanic, cu sărbătorile caracteristice, cu baghetele, ritualuri, muzică. Evită chiar şi numai folosirea cuvântului „credinţă" sau „crez". Divinitatea este concepută în natură şi în om. Aderenţii nu se preocupă de supravieţuire după moarte, ci numai de această viaţă, scopul vieţii fiind, după ei, a trăi deplin şi fericit, a explora propriul potenţial şi a-l pune în situaţia de a-l exploata la superlativ. Nu există ideea păcatului inerent în om şi nici ideea nevoii unui Mijlocitor. Omul este considerat răspunzător pentru tot ce se întâmplă. Ei susţin tezele ecologiei moderne şi arată că omul nu a fost chemat să stăpânească natura, ci să intre în armonie cu ea.

O altă grupare, Biserica Sursei Veşnice, care o presupusă reînviere a religiei egiptene. Politeism, preoţie masculină şi feminină, iată caracteristicile unei religii care constă în stăpânirea propriei persoane şi în religiozitate. Metodele constau în lăsarea sufletului conştient la un nivel mai presus de trup unde poate comunica cu „sursa veşnică". Adepţii studiază religia egipteană, îşi iau nume egiptene şi caută să trăiască în stilul şi cultura egipteană. Centrele lor principale sunt în California. Se folosesc metodele oculte egiptene („ferestrele adevărului") ca mijloace de apropiere faţă de Dumnezeu, adică: astrologia, numerologia, cărţi de joc Tarot, ghicire, sfera de cristal, pendulul. În sacramentele lor intră muzica şi dansul. Se ţin sărbători lunare şi solare. Cultul este şi o problemă personală, incluzând meditaţia, Yoga şi folosirea simbolurilor egiptene.

Biserica Ştiinţei Hermetice îşi trage numele de la zeul Hermes al grecilor, „cel de trei ori mare", ale cărui cărţi se numeau hermetice (de unde şi cuvântul „ermetic"). Gruparea aceasta a apărut în secolul XX fondată de un maestru magician englez supranumit „fratele Prdurabo", „cel mai nelegiuit om din lume". Acesta a atras după sine mai mulţi satanişti şi împreună au creat o religie mixată din teosofie, mistere greco-romane, Cahala, Hermetism, rosicrucianism şi religie egipteană. Astfel s-a format Ordinul Aurora de Aur şi apoi printr-o schismă Ordinul Templului Oriental, grupări care de altfel nu ar merita nici o atenţie dacă nu ar exista nevoia de a înţelege, de a identifica pomul după roade. Afară de magie neagră, jertfe de animale, etc., s-au încurajat perversiunile sexuale şi tot ce ar mai fi putut rezulta din legea stipulată de fondator: „Fă ce vrei; în aceasta se cuprinde toată legea!"

În 1970 s-a separat de aceştia Ordinul Templului Astarteei care se concentrează asupra magiei, conjurarea zeilor Baal şi Astarteii prin tehnici ritual-hipnotice şi prin investigarea reîncarnărilor precedente. Ştiinţa Hermetică are un sistem de stabilire a relaţiei cu puteri neomeneşti în diverse scopuri, folosind cunoştinţa secretă pentru obţinerea informaţiei de la spirite. Centrul lor este la Pasadena, în aceeaşi Californiei-Canaan al demonismului.

De pe la 1900 a apărut Biserica Luminii fondată de un ocultist, incluzând de asemenea, astrologie, alchimie, percepţie extrasenzorială, magie, mistere. Este accentuată în special astrologia ca ştiinţă prin care să determină destinul individului. Se porunceşte efectuarea unor lucrări neegoiste pentru a trăi o viaţă mai perfectă. Există 50 de grade ale calităţii de membru şi ale secretelor de iniţiere. Crezul lor este: „Voi face tot binele pe care-l voi putea, pe orice cale voi putea şi atât timp cât voi putea". Se străduiesc să trezească anumite „puteri latente" în

sufletele lor. Nu învaţă vrăjitorie, nu cred în reîncarnări dar cred în nemurire sufletului câştigată prin progresie veşnică. Ei socotesc că numai Cartea Naturii descoperă voinţa lui Dumnezeu. centrul lor este, nu se putea altfel, la Los Angeles, California.

Alte grupări de origine păgână modernă sunt împrumuturi din religiile orientale, din ocultismul tibetan, indian, islamic, iudaic, din şintoismului japonez, din zoroastrismul persan, etc. Mişcarea Eckankar fondată de Twitchell după 1941 în urma „călătoriilor" sufletului său. Doctrina i-a fost dictată de spiritul unui „lama". În 1965 şi-a aşezat centrul în California, apoi s-a răspândit în SUA şi în lume condamnând liberalismul moral şi revoluţiile care provin din lipsa de disciplină şi autocontrol. După „translaţia" lui Twitchell, mişcarea a fost condusă de către un fost menonit care avusese de asemenea călătorii spirituale. În 1975 s-a ţinut la Washington o adunare de 3.000 de tineri adepţi.

Secta Eckankar pretinde că este cea mai veche religie care provine direct de pe Venus şi a fost adusă de o rasă de extratereştri… Religia aceasta dă instrucţiuni pentru „călătorii spirituale" care dau senzaţia ieşirii din propriul trup şi observarea de sus a propriului trup zăcând inert în pat. Acest efect seamănă cu visele şi poate fi uneori efectul unor anestezice. Hinduismul, budismul şi sufismul consideră aceste călătorii ale sufletului ca fiind prerogativa specială a unor asceţi. Instruirea Eckankar constă în anumite poziţii ale corpului, cronometrare, fixare a privirii şi cântare. Se presupune că practicile acestea pot oferi călătorii sufleteşti fără droguri, pot da victorie asupra alcoolismului şi vindecare. Pun accentul pe nemurirea naturală a sufletului, cred în încarnări şi învaţă despre multe lucruri fanatice.

În 1962 a apărut în America Institutul Esalen care a dat naştere apoi societăţilor Arica şi Kairos. Grupul acesta a atras la început chiar academicieni şi psihologi. Există înclinaţii către yoga şi budismul Zen. Se pune accentul pe masaj, se folosesc cărţi Tarot, cântece budiste, etc. Cartierul general este tot în California. Ei urmăresc ca fiecare om să-şi găsească propriul eu ca prin aceasta să fie creată o nouă societate, era aquariană. Sunt preocupaţi de sexualitate, nudism, etc. Nu puţini dintre cei ce au urmat cursuri la asemenea institute metapsihice, au manifestat după „vindecare" acţiuni psihotice.

Alte grupări asemănătoare: Fundaţia Prieteniei Mondiale. O sectă comunalistă fondată de falsul mesia Pencovic care se mai numea şi Krişna-Venta, un poligam şidesfrânat care se proclama „Fiul omului singurul-născut", reîncarnarea modernă a lui Iisus, etc. Şi-a stabilit centrul tot în California ca şi mulţi alţi falşi messia. Pretindea că venise de pe o lată planetă cu 240.000 ani în urmă cu o rachetă şi locuise în valea Eufratului unde ar fi fost grădina Eden. Pretindea că este Adam şi poate dovedi prin faptul că nu are buric! Aceasta era numai una dintre variantele biografiei sale fantastice…

În 1958 doi dintre adepţi, cărora el se sedusese soţiile, au pus o bombă care l-au nimicit pe falsul mesia împreună cu ei şi cu alţi membri. Totuşi secta a supravieţuit şi după această tragedie, ca fiind cea mai mare dintre cultele lui Krişna. Adepţii umblă desculţi, cu părul lung, barbă, în haine de bumbac colorate simbolic. Au bunurile în comun. Ţin Paştele, Crăciunul şi Anul Nou şi sunt iniţiaţi în „preoţia Aaronică". Umblă din poartă în poartă pentru donaţii şi au de două ori pe zi timp de rugăciune (un fel de meditaţie concentrare). Doctrina lor actuală urmăreşte scopurile foarte morale dacă ar fi s-o acceptăm aşa cum pare.

Hare Krişna este o mişcare importantă din India de pe la 1960 adusă de un indian. Este evident că nu numai America a căutat convertirea păgânilor, ci şi păgânismul a început să convertească puţin câte puţin America. Astăzi secta Hare Krişna are 35 de temple în America şi Canada şi multe mii de membri. Este o sectă comunalistă. Are 64 de reguli dintre care patru sunt cerinţele minime: 1) păzirea legilor dietare care interzic folosirea de peşte, ouă şi carne; 2) interdicţii puternice privind jocurile de noroc şi relaţiile sexuale în afara căsătoriei; 3) toate drogurile, băuturile îmbătătoare şi excitantele sunt interzise, inclusiv cafeaua, ceaiul, pepsi şi coca-cola; 4) repetarea cântată a unei formule de 16 cuvinte (de fapt trei: Hare, Krişna şi Rama, repetate în câteva combinaţii).

Ceremoniile de iniţiere cuprind şi vegetarianismul şi înfrânarea de la relaţiile sexuale cu excepţia intenţiei de a avea copii. Adepţii sunt încurajaţi să se căsătorească şi să dea copiii lui Krişna deoarece se crede că aparţin acestui zeu. Ei sunt astfel crescuţi separat de părinţi şi şcolarizaţi în practici aspre şi inflexibile. Secta are circa 20.000 de membri. Ţinta acestei mişcări este realizarea unor stări permanente de conştienţă extatică divină. Adepţii îl acceptă pe „guru" ca ambasador al lui Dumnezeu, tratându-l cu un anumit ceremonial şi aducându-i adorare ca reprezentant al lui Krişna. Ei accentuează bucuria în tot ceea ce fac, lipsirea de orice proprietăţi şi cred că dorinţele sunt distrugătoare de suflet; prin urmare singura soluţie este lepădarea egoismului. Sunt împotriva modului de viaţă american şi împotriva religiilor creştine. De asemenea, sunt contra violenţei, contra viciilor şi drogurilor. Ei pretind că practică adevărata yoga şi credinţa lor se întemeiază pe biblia păgână a indienilor, Bhagavad-Gita.

O formă degenerată de iudaism, cu tendinţe păgâne şi oculte este şi Hasidismul modern care provine din mediul evreiesc polonez din secolului al XVIII-lea. Baal Sem Tov (Beşt) şi-a câştigat faimă de vindecător şi făcător de minuni şi a fost considerat un „tzadik" (om drept), privit ca intermediar al lui Dumnezeu. Hasidismul iudaic predică o apropiere veselă de Dumnezeu, ca şi Hare Krişna, prin cântec, dans, emoţii neinhibate, care să permită celor simpli să intre într-o stare de extaz şi comuniune cu Dumnezeu, în contrast cu formalismul iudaismului rabinic auster, rigid şi ritualistic. Hasidismul este aşadar o mişcare fanatică ce consideră pietatea mai importantă decât învăţătura.

Nazismul a distrus multe din comunităţile hasidice ale Europei răsăritene dar resturi de hasidimi au emigrat în Israel şi America. La Ierusalim ei locuiesc în cartierul Mea Searim şi pot fi uşor recunoscuţi după îmbrăcămintea pe care o poartă în Sabat şi de sărbători. Concepţia despre Dumnezeu este pantesită şi are legături cu sistemul ocultist al kabalei.

O formă de misticism păgân este şi sistemul Yi Ching, o formă antică chineză de ghicire care provine din confucianism şi care a fost studiată după 1949 de psihologul Carl Jung, fost asociat al lui Freud. Sistemul acesta pretinde că răspunsul multor probleme se află în subconştientul uman. Doctrina este şi daosită în acelaşi timp considerând că toate lucrurile se explică prin acţiune celor două principii opuse: Yng şi Yang, ultimul scop al vieţii fiind armonizarea acestora.

O sectă de aceeaşi natură a fost şi Templul Poporului fondată de Jim Jones în 1955. Acest individ straniu fusese pastor în Biserica Creştină Discipolii lui Christos, o subramură baptistă, după care a avut ideea de a ajuta pe cei neprivilegiaţi, oferindu-le un mod de viaţă comunală întemeiat în aparenţă pe fraternitatea şi egalitatea creştină. Secta era o variantă de comunism creştin amestecat cu ocultism şi supunere completă faţă de voinţa şefului, Jones se pretindea a fi spiritul lui Buda reîncarnat apoi în Iisus, Marx şi Lenin şi promitea aderenţilor săi, în majoritate oameni de culoare, un cer noi şi un pământ noi sub dictatura sa. Jones era privit ca profet, vindecător şi conducător ideal. În 1972 a întemeiat o comunitate agricolă în Guyana numită Jonestown. În urma unor neregularităţi, autorităţile au venit să facă investigaţii şi cu acea ocazie, un congresman şi alţi patru oameni au fost ucişi la ordinul lui Jim Jones. După acest masacru, a urmat o sinucidere în masă la 18 nov. 1978, în care au pierit peste 900 de suflete, inclusiv Jones. Secta acesta a dispărut dar spiritul posesor al lui Jones reprezintă încă un pericol.

O sectă ocultă este şi Biserica Progresului sau a Judecăţii Finale, fondată în 1963 la Londra de un grup de actori britanici care au ajuns să creadă că lumea se va sfârşi într-un dezastru total şi Mesia va sosi şi va răscumpăra pe Satana prin Christos deoarece Christos a predicat iubirea faţă de vrăjmaş. Procesul la care se referă aceasta este o anumită pregătire a omului pentru a realiza supravieţuire după moarte. Din Anglia mişcare s-a întins şi în America şi este răspândită de tineri care poartă băşti negre şi chipul diavolului pe guler. Adepţii folosesc cărţile Yi şi Ching, cărţile Tarot şi se preocupă de Cabala pentru a atinge unitatea cu fiinţele supraumane.

Biserica aceasta s-a dezbinat în două din cauza închinării la Satana şi a iubirii faţă de el. Membrii noului grup numit Biserica Fundaţie a Mileniului s-a despărţit de ceilalţi pe motivul că nu este posibil să iubeşti pe Satana fără să faci faptele lui, ceilalţi susţin că este posibil să iubeşti pe Satana fără să faci faptele lui. simbolul lor este şarpele încolăcit pe cruce dar folosesc şi alte simboluri. Se folosesc şedinţe de iniţiere, instruiri în vindecări psihice şi servicii divine în noaptea de sâmbătă. Scopul lor care să-i pregătească pe oameni pentru mileniu învăţându-i să se cunoască mai bine pe ei înşişi şi pe alţii.

Meditaţia Transcedentală intră în aceeaşi categorie a pseudoştiinţelor şi religiilor spiritualiste moderne de esenţă păgână. Ea este o metodă de comuniune cu propriul eu, fondată de un hindus, Maharişi Maheş Yogi, întemeiată pe scrieri indiene şi primită după 1967 la Londra de grupul mizical „The Beatles". Faima lui guru Maharişi s-a răspândit repede şi în SUA. Sa format o universitate cu 600 de studenţi unde se învaţă şi cosmologie, astronomie, şi „ştiinţa inteligenţei creatore", care este baza meditaţiei transcedentale. Secta aceasta nu se ocupă de moral în mod special, ci de o anumită educare psihologică. Iniţiatul îşi scoate încălţămintea şi vine înaintea altarului care poartă chipul lui Guru Dev, aducând o ofrandă de fructe dulci, flori şi o batistă albă nouă în timp ce se cântă. Apoi aduce cinstire lui Brahma şi altor zei indieni.

Interesul ştiinţific manifestat în jurul acestei mişcări a fost neobişnuit. În ultimii ani Maharişi, care-şi intitulează mişcarea Guvernul Mondial al Secolului Luminii, a lansat apeluri către mai multe state, oferindu-se să le soluţioneze diverse probleme şi crize, aşteptând plata numai după rezolvarea cazului… (Secta pătrunsese şi în ţara noastră în anumite cercuri de intelectuali dar i s-a pus capăt foarte repede şi într-un mod atât de radical încât a produs multă vâlvă şi speculaţii de tot felul).

O altă mişcare nouă de esenţă spiritualistă este Biserica Unificării sau Asociaţia Spiritului Sfânt pentru Unificarea Creştinismului Mondial, fondată de predicatorul corean Sun Myoong Moon, fost prezbiterian. Acest individ straniu pretinde că a avut viziuni prin care i s-a arătat că el va întruchipa a doua venire a lui Christos. Acuzat de întâlniri orgiastice, a fost exclus din Biserica Prezbiteriană apoi guvernul nord-corean l-a închis pentru activităţile sale anticomuniste. După terminarea detenţiei, şi-a întemeiat un centru al mişcării în Coreea de Sud. După 1975 mişcare a intrat în SUA unde scrierile lui Moon au fost traduse în engleză şi au devenit o biblie a acestei mişcări.

În S.U.A. falsul mesia Moon a desfăşurat o activitate largă, o organizaţie reprezentantă în circa 150 de oraşe, având un adevărat palat personal şi beneficii imense. N-a fost lipsit de procese penale, acuzat de practici financiare ilegale… Singurul cap al mişcării este Moon, numit Domnul celui de-al doilea Advent. Mişcarea este bine organizată sub dictatura lui Moon. Şapte mii de membri trăiesc în aşezări comunale. Deseori partenerii de căsătorie sunt aleşi de directorii acestor comunităţi. Tineri aparţin lui Moon şi trebuie să părăsească familia şi cariera lor pentru acest fals hristos. Secta este puternic anticomunistă şi cu toate că se pretinde creştină, aparţine unui alt spirit.

Moon susţine că după cum Primul Israel (iudaismul) a eşuat, tot aşa s-a întâmplat şi cu creştinismul. În sfârşit, pastorul Moon este Mesia pentru cel de-al treilea Israel. Doctrina sa este o combinaţie de spiritism, fundamentalism creştin, dualism oriental, vindecări, cleirvoyance şi credinţa că Moon va fi al doilea Mesia. Scopul este unirea tuturor religiilor într-o instituţie centrală pentru a salva lumea de comunism şide forţele satanice.. Moon a prezis că începând cu anul 1980 va avea loc convertirea lumii. Deşi secta este atât de ecumenistă în pretenţii şi chiar în spirit, încă nu a fost acceptată în Consiliul bisericilor.

Altă sectă de acelaşi caracter estre Biserica Scientologică, fondată de Hubbard în anul 1954. Hubbard fusese marinar şi scriitor, de texte ştiinţifico-fantastice. Pseudo-ştiinţa sa numită „dianetică" a ajuns în conflict cu cercurile ştiinţifice astfel încât a oficializat-o ca religie ca să poată benefica de libertatea garantată de lege. Este o mixtură de spiritism, psihiatrie,

elemente ştiinţifico-fantastice… Astăzi scientologia pretinde 4 milioane de membri. Ca şi în alte secte de acelaşi fel, Hubbard este singura autoritate, venerat şi idolatrizat de adepţii săi. Scopul sectei ar fi uşurarea suferinţelor omeneşti şi se întemeiază pe practici psihiatrice şi pe învăţăturile luate din budismul Hinayana, din păgânismul indian şi chinez şi de la unii filozofi. Hubbard a făcut ceva eforturi de a lega dianetica sa şi de Biblie dar principalul şi preocuparea pentru nemurire.

O nouă sectă stranie, fondată în 1946 în California este şi aceea a lui Jeffers numită Templul lui Yahweh, Jeffers, fost baptist, a devenit un devotat al anglo-israelismului, curent care bântuie o serie de grupări schismatice despărţite dintre adventişti de ziua a şaptea şi numite bisericile lui Dumnezeu. anglo-israelismul reprezintă credinţa că popoarele anglo-saxone sunt adevăraţii urmaşi ai celor zece seminţii pierdute, seminţia lui Manase, fiind Marea Britanie iar Efraim fiind America. În continuare, Jeffers a intrat în mişcare „Numelui sacru" iniţiată de adventiştii schismatici care, ca şi martorii lui Iehova, au început să dea mare importanţă numelui ebraic al lui Dumnezeu. Jeffers nu a nu a rămas nici la doctrina acestor ramuri de adventişti sabatişti, ci a adoptat preocupări metapsihice, credinţa în reîncarnări şi altele. Crede că Dumnezeu locuieşte în constelaţia Orion, că rămăşiţa Lui va moşteni împărăţia lui Dumnezeu. deşi mişcare se pretinde creştină, leapădă botezul, nu crede în naşterea lui Iisus din fecioară etc.

În 1972 a fost fondată secta centrul Esenian care pretinde că Iisus a fost esenian şi de aceea adoptă practici păgâne susţinute de esenieni: abilităţi psihice, vindecări minunate, credinţa în reîncarnări, panteism. Secta susţine că toate religiile sunt corecte.

În fine, sunt incluse în familia magică şi grupările sataniste. Satanismul nu este chiar o noutate. Închinarea directă şi conştientă la Satana exista şi pe vremea vechilor gnostici. Dintre aceştia, grupările ofiţilor (adoratorii şarpelui) considerau pe şarpele din Eden, pe Cain şi Iuda ca fiind întrupări ale adevăratului mântuitor Lucifer, în timp ce pe Iisus din Nazaret îl considerau vrăjmaş. De asemenea, unii dintre vrăjitori, de-a lungul timpului, erau conştienţi că, de fapt, îl slujesc lui Satana, în timp ce o mare parte dintre grupările oculte socotesc că sursa puterilor neobişnuite sunt spiritele morţilor, natura omenească insuficient cercetată, îngerii, Dumnezeu în sens panteist sau cine ştie ce zeu păgân antic dau modern. Sataniştii sunt adesea confundaţi cu vrăjitorii, dar vrăjitorii protestează deoarece ei sunt mai vechi decât creştinismul, pe când satanismul depinde de creştinism, fiind de fapt un creştinism întors pe dos în favoarea lui Satana. Acest curent sinistru şi totodată o religie dintre cele mai sincere, a fost fondat de către unii ocultişti separaţi care foloseau închinarea la satana ca o justificare religioasă pentru a acoperi o varietate de activităţi sexuale sado-masochiste şi alte activităţi ilegale: jefuiri de morminte, luare de sânge etc.

Sataniştii pretind că religia lor reprezintă „celebrarea puterilor animale şi a instinctelor de bază ale omului". Ei găsesc o mare satisfacţie în insultarea şi parodierea cultului creştin pe orice cale: liturghia neagră care parodiază Cine Domnului, nudism, sexualitate obscenă ridicată la rang de cult. Principalele grupări satanice apărute după 1948 sunt: Adunarea Vrăjitorească a Doamnei Noastre din Endor (care pretindă legături cu vechiul gnosticism şi care are ca subramuri pe Ofiti şi Cultus Satanas), Frăţia Berbecului, Biserica Satanică din America, Biserica frăţiei Satanice, Ordo Templi Satanas, Ordinul Berbecului Negru, Biserica Ortodoxă Satanistă de Rit Nethilum, Biserica Satanică. Unii satanişti reprezintă curente fără teologie, cu întâlniri neoficiale şi cu viaţă scurtă; altele sunt grupuri publice, oficiale, cu o teologie asemănătoare creştinismului liberal. Un grup satanist a fost acela condus de Charles Manson care se pretindea în acelaşi timp Satana şi Christos şi care prin forţe oculte a subjugat voinţa altora, trimiţându-i s-o asasineze pe actriţa Sharon Tate. Principalul centru satanist oficial se află la Los Angeles în California sub conducerea lui Anton La Vey. În toate ceremoniile lor şi în ambianţa în care trăiesc sataniştii accentuează elementul macabru.

Afară de vrăjitoriile la care se dedau şi afară de „teologia" lor fantastică, lucrul cel mai important este doctrina lor rezumată într-un decalog de zece principii care reprezintă inversarea moralităţii biblice. Codurile morale sunt considerate idolatrie vrednică de urât, regula de aur creştină este inversată şi se consideră că individul trebuie să facă în mod obligatoriu tot ceea ce îi cer instinctele şi simţurile sale. Se urmăreşte o exaltare a egoismului, o exaltare a voinţei individuale şi a ambiţiei de a se impune. Dacă primeşti o palmă peste un obraz, trebuie de exemplu să dai înapoi împătrit. Se accentuează nemurirea sufletului, salvarea prin propriile forţe, se batjocoreşte jertfa ispăşitoare a lui Iisus Christos, iar Satana este descris ca având un caracter mai nobil decât Dumnezeu.

Apariţia adventismului în anii 1843-1844 a reprezentat reînvierea creştinismului original având accentul pus pe finalizarea rolului creştinismului în acest timp profetic. În acelaşi timp sau imediat după aceea, au izbucnit şi mişcările amintite, dintre care unele parodiază adventismul şi în final, a apărut spiritualismul *new age* cu toate ramurile şi curentele înrudite (teosofice, neopăgânism, vrăjitorie, satanism, secte metafizice, parapsihologice etc.) care prin mesaj se opun în principiu adventismului şi religiei biblice în general.

Dar nu numai spiritismul apare ca un mare curent anti-biblic modern. Exact în 1844 este lansată la Paris mişcarea marxistă, odată cu primele scrieri ale lui Marx şi Engels. Spre deosebire de sectele comuniste creştine, marxismul este o orientare filozofică ateistă de dimensiuni internaţionale, având idealul creării unei noi societăţi naţionale şi mondiale. Deşi înlătură ideea de Dumnezeu şi supranatural, comunismul păstrează unele din valorile tradiţionale ale creştinismului (ciclul săptămânal, căsătoria monogamă, elemente de cultură) ca oricare mişcare ideologică religioasă sau filozofică, comunismul are diferite ramuri şi variante. În esenţă este o mişcare laică, antireligioasă, colorată de diverse elemente, profesând un tip umanism propriu. Accentul este pus pe educaţia ştiinţifică şi politică. Apariţia acestui nou curent este direct legată de istoria Revoluţiei Franceze descrisă în paginile anterioare, şi desfăşurarea sa este marcată de diverse revoluţii social-politice de uriaşă importanţă istorică: 1848, 1917, 1944-1949. Folosindu-se de organizaţii muncitoreşti şi democratice de luptă, marxismul a cucerit din punct de vedere politic aproximativ o treime din populaţia planetei.

Tot în 1844 a apărut o sectă revoluţionară stranie întemeiată de chinezul Hung Siu Tsuen, un învăţător care făcuse cunoştinţă cu creştinismul pe la 1833 de la anumiţi misionari protestanţi. După ce în 1837 fiind grav bolnav a avut un fel de viziuni profetice de aparenţă creştină, la 1845 s-a dedicat studiului creştinismului iar în anul următor a lansat o mişcare organizată în care se practica botezul evanghelic şi sărbătorirea sâmbetei. Dar spre deosebire de adventiştii de ziua a şaptea care au apărut exact în acelaşi timp în SUA şi cu care nu s-a dovedit nici o legătură, această sectă numită „Comunitatea Închinătorilor lui Dumnezeu", Siu era împotriva doctrinei Trinităţii, admitea jertfe şi ceremonii, unele obiceiuri naţionale chineze, permitea poligamia.

Mişcarea aceasta a constituit nucleul răscoalei Taiping organizată cu scopul de a înlătura sistemul politico-religios păgân din China de pe vremea dinastiei Mangiu-Tsing şi a funda o dinastie Taiping, adică dinastia păcii universale. această revoluţie politico-religioasă a cucerit în scurt timp aproximativ jumătate din China şi în anul 1853 a proclamat oraşul păcii Nanking drept capitală a „Statului Ceresc al Marii Păci" (Tai Ping Tie Cuo) sub numele Tsiaitsing (capitala cerească).

Revoluţionarii Taiping erau din poporul de jos şi acţiunile lor vizau confiscarea posesiunilor feudale şi împărţirea lor la ţărani. Guvernul chinez aliat cu SUA, Anglia, Franţa şi Rusia împotriva acestei revoluţii ţărăneşti care a fost în cele din urmă înăbuşită în 1864. Siu voia să distrugă cu forţa idolatria şi să-i convertească pe chinezi la religia sa. Misionarii protestanţi au văzut în aceasta o ocazie pentru pătrunderea protestantismului dar caracterul orgolios şi fanatic al lui Siu a împiedicat orice alianţă. Văzându-se înfrânt, în 1864, Siu s-a retras în capitala sa şi după ce a băut otravă, a dat foc şi palatului său. Puterile occidentale făcuseră

cauză comună cu guvernul de la Pekin împotriva lui Siu deoarece acesta era împotriva comerţului cu opiu şi împotriva misiunilor catolice. După destrămarea efemerului imperiu, populaţia s-a opus din nou dinastiei Manchu şi a redevenit păgână. N-a mai rămas nici o urmă a acestei mişcări. Adventiştii nu au avut nici o legătură cu China până în 1888 când mişcarea paşnică, apolitică şi pacifistă şi nicăieri nu a cauzat revolte sociale.

Anul 1844 care încheie marea mişcare millerită americană şi se năştea mişcarea adventistă de ziua a şaptea este totodată un crucial pentru lumea protestantă. Adventismul, care se manifestă ca o mişcare interconfesională până la 1844 s-a rupt apoi din comuniunea protestantă ca reacţie faţă de lepădarea soliei apropiatei revenirii Domnului. În vara anului 1844 adventiştii au aplicat termenul apocaliptic de „Babilon" nu numai Bisericii Romane, aşa cum făceau toţi protestanţii, ci şi protestantismului decăzut. bisericile protestante naţionale (anglicani, luterani) erau deja mai demult în această situaţie dar anul 1844 dă pe faţă o criză şi în bisericile neoprotestante americane, care odată cu respingerea adventismului au început să degenereze din punct de vedre al pietăţii, al legături cu lumea, al spiritualităţii şi al poziţiei doctrinare. În 1844 cele mai mari religii neoprotestante americane, metodiştii, şi baptiştii s-au dezbinat în interiorul lor pe tema sclaviei, cei din statele sudice fiind de partea sclaviei, iar cei din nord fiind împotriva ei. De notat că în lupta împotriva sclaviei s-au evidenţiat mai mult autorităţile civile, decât cele religioase în America. În cadrul acesteia adventiştii au fost antisclavagişti; totuşi în războiul de secesiune s-au declarat necombatanţi şi nu au ridicat armele împotriva statelor sclavagiste din sud.

Din punct de vedere doctrinar, bisericile protestante fie că au preferat să rămână la o poziţie tradiţionalistă înţepenită, fără să permită un progres în înţelegerea Bibliei, fie că au degenerat în libertinism teologic sau în interpretări extremiste. Cu privire la interpretarea profeţiilor apocaliptice, sistemul protestant clasic a fost lepădat (cam odată cu lepădarea adventismului) astfel încât identificarea clasică a lui Antihrist cu Papalitatea romană a fost lepădată. Ca o reacţie faţă de adventism, raţionalism şi ateism, a fost accentuată tot mai mult ideea nemuririi sufletului, avantajând astfel progresul spiritismului. De la 1844 bisericile protestante, s-au dezvoltat într-adevăr din punct de vedere al numărului, al mijloacelor şi poziţiei culturale dar au regresat în ceea ce priveşte doctrina şi viaţa creştină. Foarte mulţi frecventează Biserica destul de rar iar dintre cei ce o frecventează regulat, prea mulţi sunt superficiali, formalişti sau nişte emoţionalişti. Chiar redeşteptările religioase de după 1844 n-au mai avut caracterul acela din vremea lui Wesley sau Miller ci accentul a fost pus pe emoţionalism, senzaţionalism şi fideism („ne mântuim prin credinţă indiferent de crez").

Totuşi protestantismul îşi menţine o oarecare vitalitate reală iar în bisericile protestante mai poate fi găsită încă cea mai mare parte a adevăraţilor urmaşi ai lui Iisus. ele susţin încă misionarismul şi societăţile biblice. Ele au dat evanghelişti de talia lui Spurgeon, Moody şi Billy Graham; teologi de talia lui Karl Barth şi au dat naştere unor curente noi care susţin o activitate constructivă (*Armata Salvării*, desprinsă din metodişti, se ocupă de ajutorarea fizică şi spirituală a celor nenorociţi; mişcarea stundistă din Rusia, după redeşteptarea din 1844, a continuat să susţină spiritul pietist organizând întâlniri pentru studiu şi rugăciune; diverse mişcări şi asociaţii luptă pentru răspândirea Bibliei şi promovarea ei ca fiind Cuvântul lui Dumnezeu).

Caracterul suspect al unor treziri actuale este ilustrat şi de mişcările harismatice în protestantism (penticostalismul) sau în catolicism. Aceste mitcpri păstrează în doctrina lor o serie de învăţături corecte, dar accentul doctrinar şi practic cade pe manifestări discutabile sau total greşite: emoţionalism, iluminare interioară şi presupuse harisme (vindecări, profeţii) neverificate, dintre care cea mai ieftină şi mai uşor de contrafăcut este glosolalia (vorbirea în limbi „îngereşti"!). Aceste daruri sunt considerate semne ale adevăratei biserici şi cine nu le are este considerat a fi lipsit de Duhul Sfânt, în afara mântuirii. Pusee ale unor experienţe de acest gen au mai apărut în secolul II (montanismul), printre anabaptiştii din sec. XVI, apoi în

secolul XIX (printre urmaşii lui Irving) şi chiar mai înainte, în timpul trezirilor metodiste ale lui Wesley. Manifestări emoţionaliste fanatice sunt legate de mişcarea shakerilor, de mormoni şi de redeşteptările cauzate de Jonathan Edward în America în 1734. Dar penticostalismul modern îşi are origine directă în curentul metodistă numit „Holiness" (sfinţenie).

Între metodiştii care, spre deosebire de alţi protestanţi au pus mai mult accent pe pietate şi sfinţenie (desăvârşire) au avut loc anumite treziri false între anii 1844-1900, în care sfinţenia era manifestată printr-un comportament ciudat şi era considerată a fi o experienţă instantanee, emoţională. Acest tip de fanatism a atins şi pe unii din adventişti şi Ellen White a avut mult de luptat pentru măturarea definitivă a acestui curent, care pătrunsese în câteva locuri. De la 1900 însă, acest tip de creştinism a căpătat un nou contur.

C. Parham, directorul şcolii religioase din Topeka-Kansas, ajungând la concluzia (de altfel corectă) că numai o nouă revărsare a Duhului Sfânt poate învioara Biserica, şi influenţat de mişcarea Holiness, a îndemnat pe elevi să aştepte un nou botez cu Duhul Sfânt, ca în vremurile apostolice. Elevii şcolii erau mai ales metodişti, quakeri şi „holinişti", aşadar cei mai vulnerabili. La 1 ianuarie 1901 eleva Agnes Osman a început să vorbească într-o „limbă necunoscută", apoi alţii au vorbit la fel… S-a crezut că a venit ploaia târzie a Duhului Sfânt. Aceasta i-a făcut să înţeleagă că sfârşitul este aproape şi că această flacără trebuie să cuprindă toată lumea.

În 1905 erau deja 25.000. apoi a luat dimensiunile unei mişcări interconfesionale protestante cu intenţia de a trezi lumea protestantă. Apoi a apărut opoziţia din partea celorlalte biserici şi au fost siliţi să se separe. Totuşi penticostalii încă de la început n-au fost uniţi, ci au format foarte multe grupări separate în jurul liderilor harismatici şi divizându-se în continuu pe parcurs. În afara celor 55 de grupări holinisste americane, există 28 de ramuri „holiness" penticostale, 15 biserici care accentuează nevoia a „două experienţe" creştine, 9 biserici care formează mişcarea „Izbăvirea", 18 biserici care formează mişcarea „Numai Iisus", 19 biserici negro-penticostale şi 23 de biserici de penticostali amestecaţi.

Există şi penticostali care practică ritualul spălării picioarelor la Cina Domnului. Cei mai mulţi sunt trinitarieni. Există biserici separate negro-penticostale. Unul dintre curentele penticostale este numit „Mânuitorii de şerpi" care iau în mână şerpi pentru a dovedi că sunt adevăraţi creştini aşa cum au înţeles ei textul din Marcu 16,17. Există şi grupări penticostale sabatiste. Una dintre ele, „Moşia Ierusalimului", fondată în 1941, are un monument pe vârful Berger Mountain în Carolina de Nord, care reprezintă decalogul săpat cu litere de peste doi metri înălţime şi un altar care comemorează locul unde Tomlinson, unul dintre fondatorii penticostalismului, a îngenuncheat şi a primit „darul limbilor". Aceşti penticostali sabatişti sunt de fapt iudaizanţi, deoarece ei sărbătoresc nu doar sabatul săptămânal al zilei a şaptea de la creaţie, conform Bibliei, ci şi paştele mozaic la 14 nisan, apoi Shavuot (Cincizecimea), Sukkot (corturile) chiar şi Hanukka (înnoirea templului) la 25 decembrie. Dar resping sărbătorile de tradiţie neevreiască precum Crăciunul şi Paştele creştin.

O altă grupare de penticostali sabatişti este aceea fondată în 1954 de către Luther Haward sub numele de Biserica penticostală a Sionului. Aceştia resping de asemenea, cărnurile necurate şi nu au un crez închis; ei cred că membrii continuă să crească în harul şi cunoştinţa Domnului, de aceea oricine dintre ei crede că are o „nouă lumină" asupra Bibliei este invitat s-o prezinte la întâlnirea anuală unde poate fi discutată de către comitetul executiv. Iniţiativa este interesantă dar a fost prost aplicată căci în modul acesta a fost înlăturată Cina Domnului, una dintre cele mai clare învăţături ale Bibliei.

Alte doctrine accentuate de către penticostali sunt (în afară de botezul cu Duh şi darul limbilor): revenirea iminentă a lui Iisus care va inaugura mileniul, literalismul biblic în sens extrem, respingerea educaţiei religioase, a acţiunilor sociale (din partea Bisericii), a ecumenismului, etc. Unele grupări separate susţin atitudini extreme de deosebire faţă de lume, în general experienţa religioasă penticostală nu permite nici o iluminare de natură ştiinţifică şi

raţională, ci numai ceea ce provine dintr-o citire literalistă şi superficială a Bibliei şi mai ales ceea ce vine prin simţuri, emoţii, vise şi altele de acest gen. Între ei sunt totuşi credincioşi adevăraţi, care doresc o experienţă religioasă profundă şi nu sunt mulţumiţi de experienţa emoţionalistă din jurul lor sau chiar de ei. Înclinaţia lor către rugăciune, simplitatea şi sfinţenia este salutară dar rugăciunea şi simplitatea şi sfinţenia sunt denaturate până la forme specifice de fanatism.

Grupările penticostale poartă diverse nume, cel mai obişnuit fiind „Biserica lui Dumnezeu". unele conţin în denumirea lor şi cuvinte ca „apocaliptic", „sfinţenie", „penticostal"; altele se numesc „Adunările lui Dumnezeu", sau poartă numele specific sectare de „Stâlp de foc", „Numai Iisus", „Calea Biblică", „Casa de Rugăciune", Elim", „Emanuel".

Astăzi, la numai un secol de existenţă, mişcarea penticostală numără aproximativ 12 milioane de adepţi răspândiţi în toate ţările unde a pătruns creştinismul, dar mai ales în cele două Americi, în Europa, s-au înmulţit în special în Suedia şi Norvegia, ţări luterane şi în URSS unde sunt câteva sute de mii. În Santiago de Chile, sunt 45.000 şi în San Paulo sunt 43 de mii. De notat această răspândire estre ca focul în mirişte în ţările catolice latino-americane.

Între anii 1960-1975 a izbucnit un nou val de penticostalism, neopenticostalism, numit şi „Mişcarea Harismatică". Aceasta este o încercare de reînviere a spiritului creştin original prin primirea darurilor spirituale, în special „vorbirea în limbi", în bisericile romană, Luterană, Metodistă-Unită, Prezbiteriană, Episcopală. Suporterii acestui curent în bisericile amintite s-au inspirat din experienţa penticostalilor dar spre deosebire de penticostalii propriu-zişi, harismaticii rămân membrii ai propriilor lor biserici, respectând crezul şi tradiţia bisericilor lor. Neo-penticostalismul a făcut ca aceia care aveau deja tendinţe penticostale în biserici, să nu se mai transfere, ci să rămână membrii ai bisericilor lor.

Din momentul în care papa Ioan al XXIII-lea a declarat că Biserica are nevoie de o „nouă cincizecime" numărul catolicilor harismatici a crescut şi chiar au început să fie susţinuţi de către unii episcopi. Pe lângă limbi, aceştia pretind vindecări şi profetizări supranaturale. Înclinaţia către penticostalism există la ora actuală în orice Biserică protestantă sau tradiţionalistă care simte nevoia unei redeşteptări. Printre baptişti există credincioşi înclinaţi spre penticostalism. Uneori comunităţi întregi baptiste au devenit penticostale. În 1907 o Conferinţă întreagă dintre Baptiştii de Voinţă Liberă din S.U.A a devenit penticostală rămânând totuşi în Asociaţia Naţională a Baptiştilor de Voinţă Liberă. Şi în România comunităţile baptiste sunt hărţuite de neliniştea „botezului cu Duhul Sfânt" înţeles ca o experienţă penticostală.

Între adventiştii de ziua a şaptea penticostalismul manifestat la începuturile sale în 1908, în familia Makin din Findlay-Ohio, în timpul săptămânii anuale de rugăciune 8care avea ca temă „primirea Duhului Sfânt"). A fost poate singurul caz între adventişti, dar incidentul arată că primejdia îi pândeşte pe cei ce nu se aşteaptă. După trei zile de post negru şi rugăciune în care timp au studiat în felul lor Scripturile cu privire la lucrarea Duhului Sfânt, soţii Mackin au experimentat un fel de rugăciune cu eforturi emoţionale până la transpiraţie până când, după spusele lor, au „simţit" că rugăciunea le-a fost ascultată, că a avut loc un „efort fiziologic" asupra lor şi dintr-o dată au devenit iubitori şi blânzi… apoi au început să vorbească în „limbi". În timp ce soţii Mackin făceau apoi demonstraţii de evanghelizare în „limbi" în plină stradă într-un oraş american, un catolic polonez a spus că d -na Mackin a vorbit în poloneză şi a profetizat că în curând o mare calamitate se va abate asupra oraşului. El pretindea darul de a scoate afară demonii iar ea darul profeţiei.

Amândoi făceau demonstraţii în unele comunităţi şi chiar la o adunare de tabără, până când credincioşii adventişti s-au opus acestor acte fanatice. Domnul Mackin convingea pe unii că sunt posedaţi de demoni, apoi le poruncea să se aşeze la pământ pentru a nu fi trântiţi în momentul când demonii vor ieşi afară din ei. unii dintre pacienţi, după spusele lui Mackin, începeau să latre sau să scoată limba. În ceea ce priveşte vorbirea în limbi, „duhovniceşti", dacă se poate numi conversaţie, căci nici cel ce vorbea, şi nici cei ce auzeau nu înţelegeau ni-

mic… Doamna Mackin era apucată deodată de impresia că trebuie să cânte şi deseori cânta o melodie spontană sau una obişnuită, reuşind să atingă note mai joase sau mai înalte decât era în stare în mod natural. Alteori rostea la nesfârşit cuvântul „glorie”.

Refuzaţi de comunităţile adventiste, soţii Mackin au călătorit în California pentru a o întreba pe Ellen White, profeta recunoscută a adventiştilor. După ce şi-au povestit experienţele, Ellen White a declarat că nu a primit nici o solie specială pentru ei dar că experienţele lor seamănă foarte bine cu fanatismul care izbucnise între milleriţi după 22 octombrie 1844 şi se teme ca nu cumva să pătrundă în Biserică asemenea exhibiţii lipsite de raţiune prin care diavolul să îşi introducă apoi puteri paranormale şi cauza adevărului să fie defăimată.

La aproximativ o lună după întrevederea cu soţii Mackin, Ellen White a primit o descoperire profetică specială cu privire la ei în care temerile ei au fost confirmate şi printr-o scrisoare i-a îndemnat cu căldură şi totodată cu autoritate să înceteze cu aceste demonstraţii stranii. Ea le-a scris că Spiritul lui Dumnezeu se manifestă pe căi care, întotdeauna, se recomandă singure judecăţii oamenilor, că accentul trebuie pus întotdeauna pe Cuvântul scris prezentat clar şi nu pe excitaţii şi pe senzaţii. Le-a scris că ei au făcut greşeala de a se conduce după impresii în loc să se conducă după raţiune, credinţă şi conştiinţă. Le-a arătat că sunt în primejdie să ducă în eroare şi pe alţii şi lucrarea nu va face decât să împiedice misiunea Bisericii de a duce lumii ultima solie a Evangheliei. De asemenea, ea a repetat că Dumnezeu îi arătase că asemenea manifestări vor apare înainte de sfârşit şi că există primejdia continuă de a intra şi în rândurile adventiştilor. Totuşi Ellen White a susţinut că în viitor vor avea loc între adventişti şi manifestări autentice ale revărsării Spiritului Sfânt, în special în timpul în care o persecuţie mondială puternică se va abate asupra lor. Atunci se vor întâmpla multe lucruri neobişnuite şi supranaturale, dar nu a precizat dacă manifestările vor fi exact aceleaşi daruri spirituale ca în timpul apostolilor.

Penticostalismul şi neopenticostalismul reprezintă o importantă provocare a Bisericii în speranţa unificării creştinătăţii şi a experimentării unui creştinism „original”. Deşi acesta nu este spiritism propriu-zis, aşa cum îl categorisesc unii, fanatismul poate deschide uşa manifestărilor de origine satanică, de care n-a fost scutită nici o Biserică. Faptul că creştinătatea modernă pune accentul mai mult pe tradiţionalism, instituţionalism, raţiunea umană, misticism, spiritualism, ecumenism şi miracole, decât pe revelaţia Bibliei, a deschis calea pătrunderii multor erori şi manifestări satanice, făcând din întreaga creştinătate un adevărat „Babilon”.

În timpul redeşteptărilor misionare, biblice şi adventiste, Papalitatea romană a rămas pe poziţia tradiţională. Grigore al XVI-lea (1831-1846) a fost un susţinător înflăcărat al infailibilităţii papale şi s-a grăbit să condamne societăţile biblice care înfloreau în lumea protestantă punând astfel Biblia în mâna popoarelor. De altfel Biblia a fost întotdeauna cel mai periculos adversar al papismului şi Roma a ştiut întotdeauna acest lucru, de aceea a făcut orice sforţări posibile ca studiul liber al Bibliei să fie împiedicat, sub pretextul că mintea omenească ajunge în rătăcire rin studiul Bibliei dacă nu se lasă călăuzită de Biserica Romană care este singura învăţătoare legitimă… Papa a condamnat şi constituţia belgiană care recunoştea libertatea cultului şi presei. A condamnat pe catolicii din Franţa care susţineau că se poate găsi mântuire şi în afara Bisericii Romane. Despre libertatea presei, Grigore al XVI-lea spunea că este răul cel mai mare şi că niciodată nu va fi suficient blestemată. Libertatea de conştiinţă o numea nebunie.

Pius al IX-lea (1846-1878)

A mers pe urmele înaintaşilor săi. La început avea idei liberale, ţinându-se la distanţă de iezuiţi. Asemenea italienilor liberali din timpul său, dorea o federaţie a statelor italiene

unite dar desigur, sub conducerea sa, lucru pentru care naţionaliştii italieni îl slăveau cu entuziasm. Totuşi în timp ce el voia să-i conducă pe italieni, aceştia voiau de fapt să-l conducă pe el, astfel încât revoluţia de la 1848 a demonstrat că ruptura dintre popor şi papă era completă. Papa a fost silit să fugă din Roma şi în 1849 Adunarea Naţională din Statul papal a proclamat Republica Romană. Aceste evenimente l-au întors pe papă împotriva catolicilor liberali şi împotriva oricărui liberalism după ce anul 1848 răscolise toată Europa cu un spirit revoluţionar. Apariţia comunismului modern, publicarea Manifestului Comunist în 1848 a fost de asemenea un motiv pentru care Pius IX s-a ridicat împotriva liberalismului. Dar după ce Ludovic Napoleon preia puterea în Franţa, trupele franceze ocupă Roma şi la 14 iulie 1849 instaurează din nou autoritatea papală. Astfel Papalitatea continua să joace un rol politic, deşi mult slăbită şi fără a mai fi prima putere politică în Europa, într-un timp când revoluţionarii lui Garibaldi voiau să creeze o Italie unificată şi liberă, când Franţa şi Austria priveau cu lăcomie spre câmpiile Italiei.

După restaurarea sa din 1849-1850 apa a urmat o politică reacţionară, susţinând totalitarismul sistemului papist medieval. Pius IX declarase război modernismului. Ordinul iezuiţilor care fusese restaurat încă din 1814 dobândea acum iarăşi influenţă şi chiar în guvernarea Bisericii, în aşa fel încât belgianul Beck, generalul ordinului, era numit „papa cel negru". Pentru a-şi legitima opiniile favorite care erau şi ale iezuiţilor, Pius IX a promulgat în 1854 dogma „imaculatei concepţiului" adică ideea că Maica Domnului a fost zămislită şi născută fără a moşteni păcatul strămoşesc. De aceea sărbătoarea zămislirii Fecioarei a fost declarată sărbătoare a întregii creştinătăţi.

Tot sub influenţa iezuiţilor, în 1863 au fost canonizai nişte martiri catolici din Japonia iar în 1864, sub aceeaşi influenţă, papa a promulgat enciclica Syllabus, cu cele 80 de condamnări. A condamnat astfel toate ideile noi care se opun în vreun fel catolicismului. A condamnat mai întâi raţionalismul, chiar şi cel moderat şi orice opinii filozofice diferite (panteismul, naturalismul). A condamnat libertatea de conştiinţă, societăţile clerico-liberale, societăţile biblice, comunismul şi socialismul, toleranţa religioasă, responsabilitatea clerului faţă de guvernul civil, dreptul statului de a interveni în problemele Bisericii, învăţământul laic, morala laică, căsătoria civilă şi divorţul, distrugerea puterii temporale a Papalităţii, catolicismul liberal şi pe toţi care nu sunt cu toată inima pentru sistemul papist. În încheierea documentului papa condamna ideea că Vaticanul ar trebuie să se împace cu progresul şi cu lumea modernă.

Enciclica papei a turnat gaz peste foc în Europa şi a produs indignare generală. Totuşi vrăjmaşii papismului mai degrabă s-au bucurat de aceste condamnări deoarece prin ele societatea modernă se înstrăina şi mai mult de scaunul papal.

În 1869 papa a făcut un pas mai departe, chiar. Profitând de faptul că reuşise să proclame în 1854, dogma imaculatei concepţiuni, în virtutea autorităţii sale şi nu în virtutea tradiţiei vechi sau a textului biblic. Pius IX a convocat Primul Conciliu al Vaticanului (al douăzecilea conciliu catolic) în care a proclamat dogma infailibilităţii papale. În fapt, această dogmă fusese susţinută tradiţional de Papalitate dar niciodată nu fusese proclamată ca principiu de credinţă obligatoriu. Sinodul ţinut între 30 dec. 1869 şi august 1870 a fost condus de papă şi de iezuiţi, care au căutat prin toate mijloacele posibile, să determine pe cei 780 de delegaţi să voteze în conformarea dogmei infailibilităţii. Papa a reglat în mod suveran toate procedurile pentru a fi sigur că sinodul va vota în favoarea sa. Foarte mulţi delegaţi erau împotrivă; unii pentru că dogma nu era tradiţională, iar alţii, deşi erau de acord cu ea, susţineau că nu este momentul de a o proclama oficial pentru a nu irita guvernele civile care şi aşa era destul de pornite împotriva lui Pius IX în urma promulgării enciclicei sale. Delegaţii se plângeau de procedurile nejuste ale papei în reglarea şedinţelor sinodului, iar papa se plângea că delegaţii nu păstrează secretul dezbaterilor. Când unii delegaţi au dorit să arate că dogma propusă de papă nu era sancţionată de tradiţie, papa, ofensat, a răspuns: „Tradiţia sunt eu!"

În general, episcopii liberali şi episcopii naţionali din Austro-Ungaria, Franţa, Germania şi câţiva din Italia erau împotrivă, în timp ce majoritatea, o majoritate cu greu constituită şi abia trecând de jumătate, era formată din episcopi italieni partizani ai papei. Doctrina infailibilităţii constă în principiul că papa, în calitate de succesor al lui Petru căruia Domnul i-ar fi încredinţat întreaga Sa autoritate pe pământ, era posedat de infailibilitate atunci când învaţă pe creştini o anumită doctrină, cu condiţia de a fi proclamată oficial şi a fi în acord cu Biblia şi cu tradiţia Bisericească. O astfel de doctrină, se spune, nu poate fi niciodată greşită. Afară de argumentele clasice aduse în favoarea infailibilităţii, un cleric francez a adus şi unul nou în sinod: Petru a fost răstignit cu capul în jos, deci dacă toate greutatea se sprijină acum pe cap, înseamnă că toate autoritatea şi infailibilitatea Bisericii Romane este conţinută în capul ei care estre papa. Petru fusese răstignit la cererea sa cu capul în jos pentru ca nici în umilinţa lui să nu poată fi comparat cu Mântuitorul şi Domnul său, ceea ce este viu în contrast cu pretenţiile papale. Papalitatea este fără îndoială un Petru-Invers, un creştinism răsturnat dar nu pe crucea umilinţei.

Dogma infailibilităţii a fost votată în final cu o majoritate de peste 500 de voturi contra 2, după ce minoritatea anti-infailibilităţii de 115 membri părăsise Roma. Între timp Franţa declarase război Prusiei şi trupele franceze au fost evacuate din Roma, încât Statul Papal a rămas din nou la discreţia italienilor revoluţionari. Proclamarea infailibilităţii papale în conciliu şi apoi prin constituţia Pastor Aetermus (Păstor veşnic) a fost urmată de supunerea celor ce fuseseră contra dar şi de o impresie foarte penibilă în lumea liberală, încât chiar şi Austria a anulat concordatul cu papa. În Germania şi Elveţia o parte din Biserica Catolică s-a separat sub numele de „catolici vechi".

Poziţia lui Pius IX reprezintă faţa cea mai sinceră a papismului. Încă din 1864 papa susţinuse că principala funcţie a papei este de a apăra pe credincioşi de erezii şi erori, de „monstruoasele doctrine" moderniste. Concepţia sa era că civilizaţia catolică ce fusese prosperă în Evul Mediu, a fost slăbită în mod succesiv de luteranism, jansenism, voltairianism şi socialism, că societatea a fost organizată într-un spirit heterodox (de altă concepţie decât catolicismul) şi de aceea ea trebuie reconstruită din temelii pe baza autorităţii legitime…Dintre toate erorile, papei i s-a părut că eroarea fundamentală este naturalismul, adică ideea că societatea trebuie construită fără a favoriza o religie, fără a face vreo diferenţă între religii şi fără ca guvernul civil să pedepsească pe eretici şi pe nereligioşi. Teama Papalităţii era că libertatea nu este favorabilă unităţii credinţei, ceea ce dovedeşte că papismul nu poate rezista decât sprijinit de forţă şi constrângere.

Pius al IX-lea în 1847 a încheiat un concordat cu ţarul Rusiei deoarece ţarul căuta să constrângă pe catolicii polonezi să accepte ortodoxia. De asemenea, a obţinut oarecare victorii şi în Marea Britanie, unde abia după revoluţia franceză căpătaseră catolicii libertate deşi nu totală. Catolicismul începuse să se înmulţească în Anglia prin imigrări din Irlanda şi prin trecerea unor aristocraţi englezi la catolicism. Între 1850 şi 1871 Pius al IX-lea a reuşit să reînfiinţeze în Anglia o arhiepiscopie sub conducerea unui cardinal. Aceste realizări au fost mult înlesnite de curentul puseyist (sacramentalist) care izbucnise între anglicani de pe la 1833 şi care determinase pe mulţi anglicani să încline spre catolicism în comparaţie cu celelalte biserici protestante. În acelaşi timp Irlanda catolică a început să trăiască pe propriile ei picioare din punct de vedere religios. Astăzi trăiesc în insulele britanice câteva milioane de catolici.

Pius al IX-lea a făcut înţelegeri şi cu guvernele sud-americane dar liberalismul care pusese mâna pe frânele politice a proclamat separarea Bisericii de stat. În Statele Unite, datorită libertăţii religioase, catolicismul a înflorit repede în urma valurilor de emigranţi europeni, în special irlandezi aşa încât pe la 1738 erau cam 30.000 de şi crescând la zece milioane din populaţia de 75 de milioane, făcând prozeliţi şi între protestanţi şi dezvoltând un sistem de învăţământ propriu şi alte instituţii.

În acest timp când liberalismul lua cu asalt Italia odată cu revoluţia de la 1848 s-au încheiat şi persecuţiile contra valdenzilor. După această dată, valdenzii s-au răspândit şi în restul Italiei de Nord. În celelalte provincii încă au mai fost persecutaţi. În 1852 a fost condamnată la închisoare o familie protestantă din Toscana pentru că ţinea adunări biblice în casă. Abia după ce Anglia a ameninţat cu război pentru acest motiv, a fost eliberată din închisoare familia Madiai în anul următor şi exilată. În 1866 populaţia fanatizată de cler s-a răsculat contra protestanţilor onorând mai mulţi dintre ei, dar după ce Roma a fost din nou ocupată de italienii revoluţionari, Italia devenind stat unitar în 1870, toate confesiunile au obţinut drepturi egale, iar valdenzii s-au putut întinde în tot restul regatului (erau circa 10.000) de suflete. În 1872 un profesor valdenz a putut provoca o dispută publică chiar în Roma pe chestiunea dacă Petru a fost la Roma vreodată sau nu.

Revoluţiile europene care culminaseră în 1848, au speriat aristocraţia în aşa măsură încât a început să sprijine catolicismul. Şi dacă papa ar fi fost mai prudent în afirmarea pretenţiilor sale şi în condamnarea liberalismului, ar fi avut şanse să-şi păstreze statul papal. Burghezia, îngrozită de socialism s-a refugiat în menţinerea la modă a religiei, ca un lucru care ţine de buna educaţie. Catolicii au profitat de această situaţie.

Ocuparea Romei şi desfiinţarea Statului papal în 1870 a agravat conflictul dintre papă şi statul italian. Prin legea garanţiilor guvernul se angaja să lase papei situaţia de suveran în palatul vatican şi asupra palatelor Lateran şi Castel-Gandolfo. Se asigura inviolabilitatea papei, independenţa politicii externe a Vaticanului şi libera exercitare a puterii sale spirituale. Italia se obliga să-i verse o indemnizaţie anuală. Dar Pius al IX-lea a refuzat orice negociere şi s-a declarat prizonier în Vatican. S-a închis acolo spunând că nu mai poate ieşi în Roma unde este expus să întâlnească vrăjmaşi ai religiei, revoluţionari sau protestanţi, manifestându-şi părerile fără a fi pedepsiţi. De atunci conflictul a intrat în stare cronică şi a continuat până în 1929.

După lovitura dată de Franţa revoluţionară în 1789, Papalitatea deţinuse puterea temporară numai cu intermitenţe între anii 1801-1809, 1814-1849 şi 1850-1870 dar în tot timpul contestată şi subminată de mişcările revoluţionare. Armata celor o mie de „cămăşi roşii" a lui Garibaldi începuse lupta încă din 1860. În 1862 şi 1867 Garibaldi atacase Roma papală apărată de trupe franceze. În 1831 izbucniseră mişcări revoluţionare în Statul papal, reprimate de austrieci. În 1859 au fost noi răscoale populare în statul papal. În 1860 trupele regelui din Piemont au intrat în Statul papal şi au cucerit o mare parte din el. Anul următor Italia devine regat cu capitala la Torino, şi apoi la Florenţa, iar din 1870 capitala va fi Roma, în urma desfiinţării Statului papal, redus la stăpânirea a trei palate.

În ciuda stării de asediu în care intrase Papalitatea după 1870, Biserica romană era încă puternică în statele catolice şi progresa în cele necatolice. În Portugalia catolicismul era Biserică de stat. În Spania catolicismul devenise din nou bază a autorităţii cu drept de control asupra educaţiei şi cenzurii în 1851, ca apoi în 1869 o nouă constituţie să aducă libertatea religioasă, pentru ca în 1876, odată cu restaurarea monarhiei, catolicismul să fie iarăşi religie se stat. Franţa susţinea în continuare Biserica deşi era zguduită de seisme revoluţionare. În 1870 izbucneşte o nouă revoluţie şi se proclamă al III-a Republică. În 1871 este răsturnată burghezia şi comuniştii preiau puterea. Prin lege Biserica se separă de stat şi se introduce învăţământul laic gratuit. Dar în acelaşi an Comuna din Paris este anihilată de către burghezie.

Germania este şi ea unificată prin cuceririle prusace în 1871, după ce este ocupată şi Franţa. Ca urmare, iezuiţii şi alte ordine Bisericeşti sunt interzise în Imperiul German, iar în 1873 se stabileşte controlul statului asupra Bisericii, aceasta fiind separată de stat… În Olanda catolicii capătă drepturi egale cu protestanţii în 1852. În Austria s-a încheiat un concordat cu Papalitatea în 1855 care a făcut să crească influenţa Bisericii catolice în Imperiul Austro-Ungar. Totodată Austria se opunea regelui Piemontului care urmărea coroana Italiei cea mult râvnită de papi. În 1870 Austria a anulat concordatul.

În relaţie cu spiritul ortodox, Pius al IX-lea a fost de asemenea papă absolut. În 1848 şi 1869 el a adresat un apel solemn Bisericii răsăritene de a se supune Romei. la apelul din 1848 patriarhul Antimos IV şi arhiepiscopul de Sinai au răspuns cu un refuz demn şi hotărât. În 1853 papa a întemeiat şi societatea pentru unirea ortodocşilor cu Roma. Dar în 1860 însuşi preşedintele societăţii a trecut de partea opusă argumentând că numai Roma cu pretenţiile şi aroganţa ei este vinovată de despărţirea celor două mari biserici. În 1869 papa a repetat apelul, adăugând şi o invitaţie noului patriarh de a veni la conciliul Vatican I. Dar orice încercare a fost zadarnică.

Papa Pius al IX-lea a susţinut pretenţiile înaintaţilor săi medievali, repetând că „pontiful roman posedă autoritatea supremă asupra întregii lumi, că este adevăratul vicar al lui Christos, şeful întregii biserici, părintele şi învăţătorul tuturor creştinilor… Calea cea mai scurtă pentru a menţine popoarele în mărturisirea adevărului catolic este de a le păstra în comuniune şi ascultare faţă de papă…”

Ultimi ani ai lui Pius al IX-lea s-au sfârşit în conflictul pe care îl crease în urma proclamării infailibilităţii. Catolicii din Germania şi Elveţia i s-au opus. După anul 1871 papa a continuat să protesteze din „temniţa” palatului său, manifestându-şi indignarea faţă de atitudinea liberală a statelor europene faţă de catolicism. În 1872 adresându-se germanilor, a rostit celebra frază: „Cine ştie dacă nu se va disloca în curând din înălţimi acea mică Piatră care va sfărâma picioarele colosului!” (Aluzie la piatra din Dan. 2, care reprezintă împărăţia lui Christos. Papismul socoteşte că patra fiind numele lui Petru, reprezintă Papalitatea). Se amestecă în continuare în problemele politice ale Europei, căutând să instige clerul de a nu se supune legilor civile care vor să reducă Biserica romană la egalitate cu celelalte biserici. În 1878, cu ultimele puteri înainte de moartea sa, Pius IX protestează contra venirii la putere a regelui Umberto.

Peste tot în Europa Biserica catolică era silită să părăsească conducerea societăţii. În acelaşi timp, ea devenea mai solitară în interior. Cuvintele cardinalului Manning, fost anglican apoi devenit catolic sub influenţa mişcării puseyiste, reprezintă sentimentele adepţilor papismului în această perioadă de umilinţă a Papalităţii. În anul 1862 el a scris lucrarea „Puterea temporară a Vicarului lui Christos” editată la Londra, în care afirma că:

- (46) Cea mai mare putere din lume, Vicarul lui Dumnezeu cel întrupat…. A luat loc în tribunalul său…
- (141) Şi astfel, fiindcă Biserica pare acum slabă şi Vicarul lui Dumnezeu (în latină Vicarius Filii Dei) repetă patimile Maestrului său pe pământ, găsim pricină de poticnire în el şi ne întoarcem faşa de la el.

În aceeaşi lucrare Manning îl numeşte pe papă „Mare Preot şi conducător suprem temporal care s-a aşezat în tribunalul său pentru a judeca cu nepărtinire neamurile, ca să judece între popoare şi prinţi, între suverani şi supuşi.” În alt loc acelaşi Manning arată că nici un catolic nu trebuie să fie indiferent faţă de poziţia Bisericii tradiţionale. „Biserica Catolică – scria el - este ori capodopera Satanei, ori împărăţia lui Dumnezeu”. Cardinalul Newman, un alt anglican convertit la catolicism, scria: „Un ordin sacerdotal este din punct de vedere istoric, esenţa Bisericii de Roma; dacă acesta nu este rânduit de Dumnezeu înseamnă că ar fi din punct de vedere doctrinal, esenţa lui Antihrist”. Cu alte cuvinte papiştii înfocaţi se străduiau să-i trezească pe catolici din indiferentismul modern. În ochii lor, care cunoşteau bine vederile protestante ale cercetătorilor profeţiei, Papalitatea nu putea fi decât sau Vicarul lui Christos sau Antihristul. Această provocare este valabilă cu atât mai mult astăzi.

Leon al XIII-lea (1878-1903)

Fost cardinal Pecci, elev al iezuiţilor, a urmat îndeaproape politica lui Pius al IX-lea. După preluarea puterii, în 1878 lansează două enciclici, condamnând guvernele liberale, libertatea publicaţiilor, socialismul suveranitatea poporului şi învăţământul laic. În 1880 con-

damnă căsătoria civilă, în 1881 condamnă teoria societăţii întemeiate pe liberul consimţământ. În 1884 condamnă pe francmasoni ca fiind suporterii statului laic. Într-un cuvânt, condamnă toate libertăţile esenţiale umane, consfinţite ca drepturi cetăţeneşti în statul laic modern. În 1885, 1886, şi 1888, condamnă dreptul modern, învăţământul, libertatea cultelor, a gândirii, a presei.

Faţă de statul italian a păstrat aceeaşi atitudine dușmănoasă ca şi înaintaşul său. N-a recunoscut ca legitim guvernul italian, a reînnoit protestul asupra ocupării Romei, s-a opus ridicării unui monument în cinstea lui Giordano Bruno, savantul care fusese ars pe vremuri din ordinul papei. Ca şi înaintaşii, socotea că puterea temporală este indispensabilă Papalităţii în vederea liberei exercitări a puterii spirituale, uitând că Iisus şi Petru şi întreaga ierarhie Bisericească din primele secole n-au deţinut nici o autoritatea pământească. Ca şi Pius IX a continuat să se declare prizonier în Vatican, şi şi-a făcut o regulă de a nu ieşi din acest palat.

A refuzat orice negocieri cu guvernul italian şi nu a acceptat nici legea garanţiilor, nici banii oferiţi de guvern. A fost foarte ostil oricărei încercări de împăcare cu guvernul Italiei şi s-a năpustit chiar asupra eclesiasticilor care au îndrăznit să propună o împăcare. Prinţii catolici care veneau să viziteze pe regele Italiei nu erau primiţi la Vatican. Numai prinţii protestanţi erau primiţi în asemenea condiţii. Totuşi pelerinii continuau să-l privească drept suveran al Romei şi uneori strigau: „Trăiască regele papal!"

Spre deosebire de înaintaşul său, Leon al XIII-lea a încercat totuşi să ducă tratative cu celelalte guverne. A reluat relaţiile cu Elveţia, cu Imperiul Otoman, şi cu Rusia. A sfătuit pe catolicii din toate ţările să se organizeze în partide catolice, să-şi combine forţele, să nu lupte separat. Politica sa era de a forma în fiecare ţară un partid catolic suficient de puternic pentru ca guvernul să dorească alianţa cu el şi astfel guvernul să fie silit a face concesii Bisericii. În Rusia a reglementat neînţelegerile cu catolicii polonezi şi în 1895 a restabilit ambasada rusă la Roma.

Liderii partidelor catolice din Europa obişnuiau să facă distincţie între chestiunile de credinţă în care toţi trebuie să se supună papei şi problemele temporale în care oamenii sunt independenţi. Dar papa a condamnat această distincţie ca fiind contrară autorităţii „sfântului scaun", deoarece papa este singurul judecător al intereselor Bisericii şi credincioşii nu au calitatea de a fixa limitele ascultării lor… Aşadar Vaticanul se infiltra tot mai mult în politică, aşa cum în conştiinţa catolicilor se infiltrase de mult, subminând locul lui Dumnezeu.

În 1891 a lansat enciclica *Rerum Novarum*, asupra condiţiei muncitorilor, în care referindu-se la mişcările socialiste în special din Germania, condamna socialismul, grevele muncitorilor, predica o armonie între capital şi muncă, lăuda corporaţiile muncitoreşti şi recomanda crearea unor societăţi de iniţiativă privată, mai ales sindicate muncitoreşti catolice. Această enciclică a stat la baza politicii sociale a următorilor papi.

Leon al XIII-lea a urmărit în continuare atragerea spre unire a ortodocşilor răsăriteni. Încă din 1884, cu ocazia primirii pelerinilor catolici slavi (din Croaţia, Cehia, Galiţia) îşi exprima speranţa unirii marii naţiuni slave prin intermediul catolicismului. În 1894 a publicat enciclica „Prinţilor şi popoarelor lumii", invitând la unire pe răsăriteni şi chiar pe protestanţi. A convocat o conferinţă pentru pregătirea unirii şi a promulgat un regulament pentru răsăriteni care se vor uni cu Roma, garantându-le menţinerea riturilor lor tradiţionale. Deja în 1888 trecuse în rândul sfinţilor pe apostolii ortodocşi ai slavilor, fraţii Kiril şi Metodiu, pentru a ademeni pe răsăriteni. În special între iugoslavi a reuşit să se întindă catolicismul, spre nemulţumirea ortodocşilor.

După cum în Transilvania, Biserica Romei şi-a făcut noi adepţi dintre răsăriteni, cunoscui sub nunele de „uniţi", ea a făcut uniţi şi din alte biserici orientale, numiţi uneori „melchiţi catolici". Aşezaţi ca negustori prin Turcia şi Egipt şi organizaţi în episcopi şi patriarhi. Cu sprijinul guvernelor catolice şi al propagandei iezuite, au fost atraşi şi ortodocşi greci. Leon al XIII-lea a reuşit să înfiinţeze şi un Colegiu Armenesc iar în Alexandria a fondat un

patriarhat catolic. În Etiopia, deşi Biserica se opunea propagandei papiste, de pe la 1826 a fost ridicată această interdicţie şi cu toate înnoirile de mai târziu ale acestei interdicţii, propaganda catolică a continuat.

În Africa, de pe la 1888, din îndemnul papei a luat naştere o mişcare Bisericească pentru înfrânarea comerţului cu sclavi, în special în urma stăruinţelor puterilor europene şi ale Statelor Unite. Catolicismul a progresat şi în ţările păgâne ale Asiei, câştigând câteva milioane în total în China, Japonia, India şi alte ţări, de multe ori sub persecuţii crâncene şi sângeroase care au dat Bisericii un nou set de martiri sanctificaţi. În Rusia, se pare că a existat un curent de unire cu Roma, reprezentat de învăţatul V. Soloviev. Dar ţarul, care era adevăratul cap al Bisericii ruse, nu era de acord. Regele Boris al Bulgariei, a părăsit în acest timp catolicismul, intrând în conflict cu Roma.

În 1888 a avut loc jubileul sacerdotal al lui Leon al XIII-lea cu care ocazie toţi suveranii Europei (afară de regii Italiei şi Suediei) i-au trimis felicitări respectuoase, indiferent dacă erau sau nu creştini. Cancelarul Bismarck i-a oferit ca dar o mitră (simbolul preoţiei) însă nu o tiară (simbolul suveranităţii temporale). Atitudinea lui Leon al XIII-lea faţă de lumea modernă începe să se deosebească de a înaintaşilor. Papalitatea începea să înţeleagă nevoia de adaptare. 1n 1883 biblioteca Vaticanului este deschisă pentru savanţi, iar în 1893 s-a dat o oarecare libertate a studierii Bibliei de către învăţaţi. Dar societăţile biblice protestante au continuat să fie privite cu dușmănie.

Leon al XIII-lea a subliniat doctrina infailibilităţii şi într-o enciclică din 20 iunie 1894 a declarat categoric: „Noi (adică papa) ţinem pe pământ locul Dumnezeului atotputernic". A declarat că singura metodă de cooperare este supunerea completă faţă de pontiful roman şi că protestanţii sunt duşmanii numelui de creştin. Orgoliul de a fi un dumnezeu pe pământ şi condamnarea libertăţilor umane esenţiale prin enciclica din 1888 (*Libertas Prestantisimus*) îl arată în adevărata sa lumină. Este socotit unul dintre cei mai mari papi, care a scos Biserica din izolare.

În ciuda loviturilor date puterii temporale a papei, de către puterile civile, autoritatea Papalităţii a început să crească prin concentrarea efectivă a autorităţii eclesiastice în persoana papei devenit suveran absolut, prin crearea de partide catolice supuse unui centru comun, prin creşterea personalului religios, prin acumularea de bogăţii şi organizarea de şcoli catolice. Chiar Imperiul German şi însuşi Bismarck care spusese „Noi nu mergem la Canossa", au trebuit să ţină cont de Biserica Catolică şi să facă unele concesii. Însă guvernele tindeau tot mai mult spre separarea puterilor. Conştient de influenţa puternică a ideilor liberale, Leon al XIII-lea, deşi susţinea că statul trebuia să se lase condus de Biserică şi să susţină adevărata religie, (adică pe cea catolică, bineînţeles!), admite că Biserica ar putea tolera erorile religioase într-un stat catolic, din motive oportuniste. Dacă această poziţie este adevărata inimă a politicii catolice, toţi ceilalţi credincioşi de orice culoare, ar trebui să fie în gardă. Se spune că Biserica Romană este tolerantă acolo unde este neputincioasă.

În acest timp, între catolici au apărut diverse personalităţi şi curente care deveneau „neortodoxe", deviind de la doctrina Bisericii mai mult sau mai puţin. Au apărut direcţii ideologice şi filozofice pe care Roma le-a cenzurat. Curentul americanist, de exemplu, susţinea că bisericile trebuie să ţină cont, pe cât posibil, de exigenţele naţionale, politice şi ştiinţifice ale timpului, precum şi un sens individualist, practic şi tolerant al religiei. Abatele francez Loisy, care împreună cu alţii dezvoltase o „exegeză progresistă" a Bibliei, a ajuns în final să tăgăduiască divinitatea lui Christos şi a fost excomunicat în 1908.

Apăruseră câteva mişcări şi secte inspirate din ideile lui Saint-Simon în Franţa, apoi secta lui David Lazaretti în Italia. O personalitate care a dat o lovitură însemnată creştinismului a fost Ernest Renan, cu interpretarea sa strict umanistă a vieţii lui Iisus, prezentat ca un visător care a ajuns până acolo, încât şi-a închipuit că este Însuşi Dumnezeu.

Renan a fost destituit din funcţia sa, dar mai târziu, cu sprijinul noului guvern revoluţionar din 1870, şi-a reluat postul de profesor la Sorbona.

În protestantism este specifică acestui timp invazia spiritului raţionalist şi modernist al teologiilor liberale. În bisericile luterană, reformată şi anglicană se produc mişcări şi lupte de partide între raţionalişti şi protestanţii ortodocşi. Chiar în bisericile neo-protestante încep să pătrundă ideile noi. În Germania, Harnack începuse să reducă doctrina creştină la esenţa ei, adică la încrederea în Dumnezeu şi iubirea faţă de aproapele. Friedrich Delitzsch încerca să susţină că iudeo-creştinismul este de origine babiloniană şi că Biblia nu s-a scris prin inspiraţie divină. Pastorul Kalthoff din Bremen a născocit ideea că Christos n-a fost decât un produs al fanteziei unor comunităţi mesianice evreieşti din Roma secolului al II-lea. Ideile acestea au creat mari dispute. În cele din urmă Kalthoff a devenit preşedintele Federaţiei Moniştilor înfiinţată de zoologul Haeckel, un partizan al evoluţionismului.

Necredinţa se predica de pe amvoane şi când protestanţii credincioşi au cerut statului să ia măsuri, statul a luat calea de mijloc, prin legislaţie şi prin diverse îngrădiri. În acest timp a apărut şi printre protestanţii europeni obiceiul american şi englezesc de a introduce la euharistie paharul individual, în locul celui comun (care era tradiţional), pentru a evita posibile contaminări, iar progresul antialcoolismului a determinat pe unii să introducă must dulce, în locul vinului tradiţional, cel puţin în cazuri speciale.

În Elveţia, Biserica reformată era căzută în raţionalism mai mult decât în alte locuri, aşa încât cei credincioşi (ortodocşii şi supranaturaliştii) se retrăseseră din Biserica oficială. În Olanda, de asemenea, raţionaliştii formau majoritatea şi credincioşii vechi fuseseră siliţi să se separe. În Franţa, situaţia era asemănătoare. Reformaţii credincioşi au trebuit să se separe de Biserica reformată, care era cu totul roasă de raţionalism. August Sabatier, renumit teolog, a întronat filozofia lui Kant în teologie. Mai târziu însă reformaţii ortodocşi au ajuns majoritari. Între raţionaliştii reformaţilor francezi predomina fideismul, adică principiul că noi ne mântuim prin credinţă, indiferent de formulele dogmatice. În Danemarca, Norvegia şi Suedia, raţionalismul devenise de asemenea, predominant. În plus, protestanţii ortodocşi mai luptau şi împotriva pietismului care a fost întotdeauna dispreţuit de protestanţii pe jumătate secularizaţi (în Elveţia pietiştii erau numiţi *mommiers*, „prefăcuţi", iar în ţările de limbă germană erau porecliţi Mucker – sens necunoscut).

În imperiul Austriei protestanţii au căpătat libertate deplină de pe la 1867 şi cu toate că luteranii şi reformaţii au rămas separaţi, aveau şi un sinod general evanghelic. De la 1899 a avut aici influenţă şi mişcarea germană „Los von Rom" (s-o rupem cu Roma), iar în 1903, s-a format o federaţie evanghelică pentru a se apăra de papişti. În Spania protestanţii au fost crunt persecutaţi până la 1868, deşi nu martirizaţi; dar după alungarea reginei Isabela II au primit libertatea cultului astfel încât în anul 1900 existau acolo aproape 10.000 de credincioşi. În acelaşi timp în Portugalia existau abia 5.000 de protestanţi, dar în afara legii, deoarece constituţia spunea că cetăţenii portughezi nu pot fi decât catolici, astfel că au trebuit să se declare cetăţeni ai Spaniei vecine.

În Marea Britanie, Biserica de stat era cea anglicană dar de la 1829 toţi disidenţii (prezbiterieni, baptişti, metodişti, unitarieni etc.) şi catolicii au căpătat, în afară de libertatea religioasă, drepturi politice. În aceste condiţii, ceilalţi protestanţi, unitarienii şi catolicii s-au înmulţit în detrimentul anglicanismului. Mai mult, disidenţi au început să se dezvolte concurând cu anglicanii în progres cultural şi evanghelic. În perioada 1855-1892 baptiştii din Anglia au avut ca reprezentant al credinţei lor pe Charles Haddon Spurgeon, cel mai vestit predicator englez supranumit şi „prinţul predicatorilor", om care a excelat în credinţă, evlavie şi spirit evanghelistic. A rostit o mulţime enormă de predici iar stilul său, când patetic, când profetic, a mişcat inimile multora.

Totuşi în Anglia au rămas predominanţi anglicanii, cam 70% din populaţie. Însă nu ca o Biserică unită absolut. Existau patru partide principale în Biserica anglicană:

1 – Biserica Înaltă, căreia îi aparţinea clasele de sus şi ierarhia superioară şi care ţinea mult la sistemul episcopal, la ceremoniile anglicane moştenite dinainte de reformă.

2 – Biserica Inferioară numită şi partida evanghelică, un curent care simpatiza mai mult cu puritanii şi cu ceilalţi disidenţi şi dorea ca Biserica să se îndepărteze şi mai mult de catolicism şi să se apropie de disidenţi. Din această categorie făceau parte clasele sociale mijlocii (căci clasa de jos a societăţii era deja atrasă în bisericile disidente).

3 – Biserica Largă, din care fac parte mai ales intelectualii, chiar şi unii clerici şi care susţin un raţionalism moderat sau un supranaturalism liberal, şi nu protestantismul episcopal sau puritan.

4 - În sfârşit, partida puseystă, sau sacramentaristă, care urmăreşte o apropierea de Biserica catolică. Unii dintre aceştia, vestiţii Newman şi Manning, au trecut cu totul de partea papismului, devenind cardinali. Mişcarea aceasta este o reîntoarcere treptată la ritualurile şi dogmele catolice, ceea ce a trezit persecuţie din partea anglicanilor. Dar mişcarea de catolicizare a mers înainte.

Biserica Înaltă a început în acest timp să caute unirea sau cel puţin alianţa cu alte biserici episcopale, în special cu vechii catolici şi cu ortodocşii răsăriteni. Biserica Largă, înclinând tot mai mult spre raţionalism, a provocat mai întâi indignarea teologilor dar în cele din urmă anglicanii s-au obişnuit cu situaţia, mai ales că guvernul sprijinea pe raţionalişti. Când în 1863 Calenso, episcopul Africii de Sud a fost destituit din funcţia pentru că tăgăduia muncile veşnice ale iadului (aici îi dăm dreptate – de fapt Biblia îi dă dreptate) şi inspiraţia primelor cărţi ale Primului Testament, guvernul l-a reintegrat. Pe la 1906, congregaţionalistul Campbell a început să proclame panteismul, acea confuzie păgână între Creator şi Universul creat, între Dumnezeu şi om… Este specifică protestantismului englez păstrarea riguroasă a duminicii pe care ei o numesc chiar „sabatul englezesc”.

În Scoţia, biserică dominantă a devenit cea prezbiteriană (calvinistă, reformată sau puritană) întemeiată în sec. XVI de către John Knox. Câteva grupuri de prezbiterieni s-au retras din Biserică, nemulţumiţi că Biserica prezbiteriană era biserică de stat. Această separare iniţiată de profesorul teolog Chalmers, a dat naştere la două biserici libere în afara bisericii de stat. Între timp, prezbiterianismul şi-a modificat unele aspecte rigoriste, admiţând de exemplu orga în biserică.

În S.U.A toate bisericile erau încă de la revoluţia americană, biserici separate şi egale în faţa legii. Astăzi sunt reprezentate în America aproape toate religiile creştine şi necreştine din lume, datorită valurilor de imigranţi. În aceste condiţii, toate curentele din Europa au fost importate, dar America însăşi a dat naştere unor noi mişcări deja descrise anterior. În general, americanii manifestă un anumit sentiment de „naţiune creştină”, iar între bisericile americane există relaţii bune, în ciuda unor tensiuni naturale.

Pe la anii 1900, cei mai numeroşi protestanţi americani erau metodişti (circa 30% din populaţie) împărţiţi în mai multe biserici, după care urmau baptiştii (25% din populaţie) cu ramificaţiile lor, apoi prezbiterienii (cam 7 milioane), apoi circa 4 milioane de luterani germani, un milion de independenţi (congregaţionalişti), cam tot atâţia anglicani, o jumătate de milion de reformaţi şi, în sfârşit denominaţiile minore: unitarieni, mennoniţi, quakeri, fraţi moravi. O caracteristică a bisericilor americane este şi tendinţa de separare şi formare a noi denominaţii, în urma unor dispute doctrinale sau de altă natură. În ultimul secol însă există şi fenomenul invers, de formare a unor alianţe, aşa cum este mişcarea ecumenică. De asemenea, un fenomen interesant este prezenţa a milioane de credincioşi protestanţi liberi, neafiliaţi unei biserici.

Pe lângă protestanţi, în SUA s-au înmulţit şi catolicii, mai ales prin imigranţi, încât pe la 1900 erau vreo 10 milioane.

Protestantismul american a dat naştere la noi ramuri protestante, afară de cele menţionate deja. Baptistul Alexander Campbell înfiinţase încă din 1812 denominaţiunea „Discipolii

lui Christos", nişte baptişti raţionalişti care nu admit ca regulă de credinţă decât cele rostite personal de Domnul Christos. Dintre aceştia, unii numiţi simplu „creştini" (socotind că este păcat a purta alt nume şi a recunoaşte o denominaţiune anumită) resping dogma Trinităţii şi alte dogme tradiţionale. Tot dintre baptişti provine şi ramura „nazarenilor" (urmaşii lui Christos) care a apărut în Elveţia, apoi în Ungaria şi Transilvania secolului al XIX-lea. Dar nu trebuie confundaţi cu secta nazarenilor întemeiată cam în acelaşi timp de „profetul" Wirz, cu înclinaţii teozofice.

Între unitarieni, care este cea mai veche denominaţiune raţionalistă, a apărut în acest timp universalismul, vechea teorie a lui Origen care învaţă că în final toţi ar fi mântuiţi după ce vor pătimi în focul iadului., între metodişti au apărut noi secte mixte, metodist-baptiste, apoi Armata Salvării şi bisericile holistice şi penticostale. Armata Salvării a fost organizată în Londra la 1878 de către metodistul William Booth şi care în afară exerciţiile religioase şi doctrinare metodiste, a dat mişcării o formă militară, cu uniforme, grade şi simboluri militare, folosind însă ca arme obişnuite arme spirituale. Tendinţa acestei mişcări este socială, urmărind îngrijirea săracilor din punct de vedere material şi spiritual… Deşi dispreţuită, odată cu răspândirea ei pe alte continente, Armata Salvării a început să desfăşoare o acţiune de educaţie şi corecţie, aziluri şi case pentru invalizi.

S-au menţinut de asemenea unele mici secte perfecţioniste numite şi utopice sau comuniste (mai bine zis comunitariste) şi au apărut curente creştine mixte între păgâni, cum este Brahma-Salaj care amestecă brahmanismul cu creştinismul în India şi Tenrikyo, care amestecă şintoismul cu creştinismul care a debutat în Japonia. Aceasta din urmă are milioane de adepţi.

Dar protestantismul a reuşit să pătrundă tot mai mult şi în mediul răsăritean ortodox. În Rusia, pe la 1900 existau circa 7 milioane de protestanţi din totalul populaţiei de peste 100 de milioane. Afară de Finlanda şi Ţările Baltice, unde populaţia este luterană, existau protestanţi şi în Polonia, pe atunci sub dominaţie rusă. După 1844, câteva zeci de mii de ţărani din Livonia luterană au trecut de partea ortodocşilor, în speranţa că li se va îmbogăţi situaţia materială, dar văzându-se înşelaţi au dorit să revină la luteranism; întoarcerea însă nu li s-a mai permis. De pe la 1883 şi în Estonia, mii de ţărani au trecut la ortodoxism. Protestanţii au fost persecutaţi şi constrânşi până în 1905, când au căpătat libertate completă prin lege. De atunci au început să se răspândească printre ortodocşi. După 1900 întâlnim mulţi metodişti în regiunile Kovno şi Petersburg, şi baptişti în regiunea Harkov. Metodiştii au fost numiţi „paşkovţi", după numele unui pionier de-al lor din Rusia. De pe la 1870, protestanţii pietişti din Rusia au început să facă propagandă şi între ţăranii ruşi (*mujici*), înfiinţând o mişcare foarte răspândită, mişcarea stundistă, de la cuvântul german „stunde" (oră), în legătură cu interesul pentru ore de studiu al Bibliei în comun. Un curent nou de creştinism raţionalist apărut în acest timp a fost tolstoismul, întemeiat de contele Lev Tolstoi, renumitul scriitor. Tolstoismul accentuează creştinismul practic, sincer, cristocentric.

În Rusia, nu numai protestantismul propriu-zis şi ortodoxismul şi-au continuat viaţa proprie, dar au apărut şi curente raţionaliste sau secte mistice. Secta castraţilor întemeiată de Andrei Solivanov pe la 1770 predica abstinenţa sexuală totală prin castrare (botezul cu foc) care ar fi fost poruncită de Christos, ca o condiţie a intrării în împărăţia cerului. Aceştia susţineau de asemenea că Christos se întrupase în ţarul Petru III, iar mama ţarului se întrupase în ţăranca Akulina. Partizanii lui Solivanov s-au refugiat şi în Ţările Române din cauza persecuţiei.

Pe la 1890 au apărut maliovanţii, adepţii lui Konrat Maliovannyi care credeau că Christos a venit în persoana lui Konrat. Cam în acelaşi timp au apărut ioaniţii care declarau că protopopul Ivan Ilici Sergheiev ar fi însuşi Christos revenit pe pământ, lucru de care preotul se scutura pe drept. Pe lângă acestea, se răspândise încă de pe la 1800 francmasoneria din Germania, deismul şi ateismul din Franţa. De pe la 1860, necredinţa s-a răspândit şi mai mult

sub forma anarhismului, nihilismului şi apoi a comunismului, datorită în mare parte identificării Bisericii ruse cu clasele exploatatoare.

Ucrainenii, după ce fuseseră atraşi în trecut la unire cu Roma, se reîntorseseră la Biserica de stat ortodoxă, însă după libertatea cultelor din 1905, o parte dintre ei s-au întors iarăşi la unirea cu Roma. În 1886, catolicii au înfiinţat un colegiu pentru ruteni.

În Principatele Unite ale românilor, domnul Cuza a consolidat tendinţa folosirii absolute a limbii române în cultul şi şcolile ortodoxe în locul celei greceşti, a desfiinţat o serie de mănăstiri, secularizând averile lor, a introdus căsătoria civilă, a propus introducerea calendarului gregorian actual. În această ultimă privinţă a întâmpinat însă mare opoziţie. Au urmat anumite conflicte între patriarhul ortodox al răsăritului şi Biserica română pe vremea lui Carol I, dar de la 1882 patriarhul a admis ca Biserica Ortodoxă Română să devină autocefală şi mai târziu avea să aibă patriarh propriu. În Moldova şi Ţara Românească, până la 1843-1844 mitropoliţii şi episcopii aveau mari drepturi politice şi erau mari proprietari de pământuri, având ca supuşi tot felul de robi, scutelnici, ţigani, care munceau pământul. De la 1844 însă, moşiile lor au fost confiscate de stat. Între 1804 şi 1890 s-au înfiinţat şi în Ţările Române seminare teologice, iar în 1881 s-a înfiinţat la Bucureşti o tipografie de cărţi bisericeşti.

Puţini catolici locuiau în Ţara Românească şi în Moldova, dar venirea la tron a lui Carol I, care era catolic, a dat curaj papei să intervină în 1883 pentru întărirea Bisericii Catolice din România. Totodată regele a luat şi unele măsuri în favoarea BOR, ca reacţie faţă de politica reformistă a domnului Cuza, care fusese destituit. În Transilvania, de la 1848, în special prin influenţa mitropolitului Andrei Şaguna, Biserica ortodoxă a început să se emancipeze, dar a existat în continuare şi o mitropolie a românilor uniţi cu Roma (greco-catolici). Între 1856-1858 tipografia nou înfiinţată de Şaguna a editat şi Biblia în limba română.

Conflictul între românii ortodocşi şi românii uniţi (greco-catolici) durează până astăzi. Roma nu a lăsat nici un mijloc neîncercat pentru a atrage în mrejele ei bisericile răsăritene. Unul din argumentele Romei a fost întotdeauna acela al originii latine a românilor. Este interesant însă că românii uniţi din Ardeal, în timp ce se opuneau ortodocşilor, zeloşi pentru „sfânta unire" cu papismul, se opuneau şi tendinţelor Romei de a-i subordona complet. Uniţii ardeleni însă au avut avantaje culturale superioare. Clerici învăţaţi ca Samuel Micu, Ioan Inochentie, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Timotei Cipariu, instruiţi la Roma sau la Viena în ramurile teologiei şi în filozofie, au luptat totodată pentru românitatea ardeleană. Ioan Inochentie a făcut chiar o nouă traducere a Bibliei.

În acest timp iezuiţii încă urmăreau să-şi întindă influenţa între catolicii şi uniţii ardeleni. Bisericile ortodoxe din sudul Dunării treceau prin conflicte asemănătoare, între ortodoxia răsăriteană şi încercările de unire cu Roma.

În Grecia s-au înfruntat în acest timp ortodoxia cu liberalismul, în timp ce pătrunderea protestantismului şi a Bibliei, un timp tolerată, a început să fie interzisă de la 1836. Catolicii atrăseseră în Biserica lor pe mulţi greci din insule, iar protestanţii englezi reuşiseră să întemeieze oarecare şcoli (1882-1869). La începutul secolului nostru existau aproape 2.000 de protestanţi în Grecia, dintre care însă numai 100 era greci. Teologia ortodoxă greacă a fost influenţată de liberalism şi protestantism. De protestantism s-a eliberat, însă nu şi de caracterul liberal radical. Multe forme de anticreştinism, de origine occidentală, au invadat Grecia. Încercarea de a traduce Biblia în limba neogreacă (limba actuală a poporului) s-a soldat cu mari opoziţii din partea Bisericii, care urmărea popularizarea limbii vechi. Studenţii universităţii, care erau cei mai aprigi partizani ai limbii vechi, au provocat chiar o revoltă sângeroasă.

În acest timp au pătruns în Ţările Române confesiuni noi evanghelice: baptismul şi nazarenismul, din Ungaria şi Transilvania. La scurt timp a intrat şi adventismul în Ardeal, în Dobrogea şi în Muntenia.

Explozia misionară începută cu William Carey în 1793 a continuat de-a lungul secolului XIX şi neo-protestantismul s-a răspândit treptat în majoritatea ţărilor lumii, aducând cu el Biblia şi trezind interesul oamenilor faţă de creştinismul original. Totodată curentele neoprotestante au păstrat în spiritul lor anumite elemente caracteristice redeşteptărilor de la 1831-1844, în special credinţa în apropiata revenire a lui Iisus şi interesul misionar. Baptiştii, care trăiesc în majoritate în America şi Anglia, s-au răspândit pe toate continentele, aducând Biblia cu ei în limba fiecărui popor. În 1905, pentru o mai mare coeziune a mărturisirii de credinţă, bisericile baptiste de toate nuanţele au alcătuit o alianţă mondială.

O mişcare nou apărută în lumea protestantă a fost Asociaţia Tinerilor Creştini (YMCA), fondată în 1844 la Londra şi Asociaţia Tinerelor Creştine (YWCA) formată în 1855. Organizaţia a găsit apoi teren şi în America şi a întemeiat sute de centre în oraşe cu scopul de a ajuta material şi spiritual pe tinerii care veneau în oraşe. O caracteristică a asociaţiei este accentuarea educaţiei fizice, a recreaţiei atletice şi apărarea jocurilor în contrast cu rigorismul puritan. Organizaţia funcţiona ca o agenţie de serviciu ecumenic, dar şi ca o veritabilă biserică protestantă, predând tinerilor Biblia şi încurajând serviciile religioase. Trezirile religioase au fost în continuare practicate de evanghelişti vestiţi şi de alţii mai puţin cunoscuţi, în acest timp, deşi numai aveau caracterul marii redeşteptări premilenialiste care culminase în 1844.

Cel mai talentat şi mai deplin de succes evanghelist din această perioadă a fost Dwight Moody. Fiu al unei văduve, ajuns la 18 ani vânzător de încălţăminte în magazinul unchiului său, descoperă valoarea Bibliei în acest timp, se converteşte şi devine membru al Bisericii în 1856. A fost o convertire simplă, nu spectaculoasă, dar categorică, deoarece i-a orientat întreaga viaţă. În 1863 a format o comunitate independentă, ne-denominaţională, compusă din tot felul de foşti vagabonzi, pe care îi ajutase să se convertească. Susţinut de către prieteni bogaţi în asemenea afacere, Moody a condus şi organizaţia YMCA din Chicago dar perioada de cel mai mare succes evanghelistic a lui Moody a urmat după 1867 după ce a „luat foc" sub influenţa tânărului Harry Moorhouse, un evanghelist englez dintre Fraţii de la Plymouth (un fel de „Creştini după Evanghelie"). În 1870, Moody s-a unit cu el cântăreţul Ira David Sankey şi în 1871 Moody a experimentat o reconsacrare, care l-a determinat la o adevărată pasiune pentru salvarea de suflete. La o predică în Londra în 1872 au răspuns la apelul său final 400 de oameni. Peste 3 milioane de oameni au ascultat între 1873-1875 în Anglia predicile sale. Apoi succesul său a continuat în America. Moody predica Evanghelia în mod simplu, mântuirea prin Christos, având ca ţintă convertirea păcătoşilor. El îi sfătui apoi pe păcătoşii convertiţi să intre într-o biserică, fără a le spune în ce confesiune anume. El era convins că celelalte probleme sunt secundare, şi se rezolvă de la sine prin convertirea oamenilor.

Este totuşi semnificativ că trezirile creştine din această perioadă n-au mai avut caracterul marii treziri dintre anii 1800-1844. O tendinţă mai mult emoţională a început să se strecoare, care a crescut în detrimentul adevăratei treziri. Aceasta din urmă este întotdeauna exprimată printr-o reformă radicală a vieţii, în conformitate cu voinţa lui Dumnezeu descoperită în Scriptură.

Adunările de tabără ale adventiştilor de ziua a şaptea aveau de asemenea caracterul unor treziri religioase, în urma cărora convertiţii erau instruiţi în învăţătura Bibliei. Misionarismul adventist a avut succes de la început, dar a avut un impact mult mai sensibil după trezirea din 1888, care a avut loc cu ocazia controversatei Conferinţe Generale de la Minneapolis, Minnesota. Cu ocazia acestui congres, doi predicatori tineri (jurnalistul Alonzo Jones şi medicul Ellet Waggoner), care studiaseră împreună doctrina paulină a „justificării prin credinţă", au rostit timp de mai multe zile cuvântări de trezire spirituală. Mesajul lor, confirmat şi de o serie de predici şi scrieri ale Ellenei White a produs un seism cu profunde urmări în teologia şi misiunea Bisericii Adventiste. Pentru prima dată, mesajul mântuirii

numai prin har, prin credinţa în Christos, a fost înţeles în armonie cu necesitatea sfinţirii, a ascultării de Legea lui Dumnezeu, a desăvârşirii morale. Înainte de Revenirea lui Iisus, adventiştii aşteaptă aşa-numita ploaie a Duhului Sfânt, care să asigure succesul evanghelizării lumii, al ultimei avertizări, în contextul provocărilor mondiale profeţite în Apocalipsa 13-14.

Dacă până la 1888 adventiştii erau doar câteva zecii de mii, împrăştiaţi prin SUA şi abia intraţi în Australia şi Europa, după 1888 mişcarea a luat amploare şi a pătruns masiv în multe ţări din Africa, Asia, Europa şi America de Sud. Datorită acestei expansiuni, după 1900 au fost necesare măsuri de reorganizare şi descentralizare. Această creştere s-a datorat nu numai predicării lui Jones şi Waggoner sau numai lucrării Ellenei White, ci şi unei întregi pleiade de misionari întreprinzători care au fost însufleţiţi de ultimatumul evangheliei adventiste.

Aprecierea creşterii adventismului şi misionarismului adventist în lume este de obicei insuficient subliniată. Adventismul nu înseamnă primirea unui creştinism emoţional şi popular. El cere omului o dedicare totală şi atitudini practice, trezind dificultăţi şi provocări serioase (psihologice, sociale, economice) etc. Primirea adventismului cere despărţirea de orice vicii care ruinează sănătatea, temperanţă, păzirea cu sfinţenie a sabatului biblic, angajarea personală în studiul Bibliei, rugăciune, misiune etc. Pătrunderea adventismului în ţări de pe toate continentele a însemnat totodată înfiinţarea de instituţii (şcoli, colegii, seminare, instituţii sanitare, fabrici de alimente dietetice, edituri etc.), iar în unele locuri din lume a însemnat pătrunderea civilizaţiei şi a culturii elementare.

Trăsătura dominantă a creştinătăţii de după 1844 a fost invazia liberalismului în teologie, preocupările tot mai insistente pentru lumea de acum şi negarea vechilor poziţii teologie în interpretarea Bibliei, a lumii şi a viitorului. Naturalistul englez Charles Darwin a lansat în 1859 teoria originii comune a speciilor şi în 1871 a proclamat descendenţa omului dintr-o specie de maimuţă. Darwin presupunea că Dumnezeu a creat doar prima formă de viaţă, care apoi a evoluat de la sine. Charles Lyell deja răspândise ideea că zilele creaţiei din Geneza 1 ar putea fi interpretate ca ere geologice. Darwinismul a creat controverse interminabile în biserici, afară de faptul că a servit cauza materialismului, ateismului şi a tuturor tipurilor de liberalism şi anticreştinism. Unii teologi au denunţat darwinismul ca pe o filozofie brutalizantă şi neverificabilă, în timp ce alţi teologi credeau că Însuşi Duhul Sfânt este în această descoperire de „adevăr proaspăt". Treptat, evoluţionismul, care îşi are rădăcinile în mentalitatea progresionistă încurajată de descoperirile ştiinţifice moderne, a fost acomodat în gândirea creştină, ca o dovadă a Providenţei lui Dumnezeu.

Nouă teorie a originii omului a subminat însă temeliile adevăratului creştinism şi a atitudinii protestante faţă de Biblie. Filozofia modernă izvorâtă dintr-un mediu protestant decadent, invadat de raţionalism, a produs sisteme de interpretare ale lumii, vecine cu gnosticismul antic şi destul de păgâne în esenţă. Ceea ce spunea germanul Jacobi (m. 1819), că este păgân la minte dar creştin la inimă, trebuie înţeles în sensul că aceşti filozofi păstrau oarecare sentimente pentru creştinism. dar curând au apărut şi gânditori puternic anticreştini. Schelling şi Hegel, în prima jumătate a secolului al XIX-lea construiseră sisteme de gândire panteiste căutând să salveze oarecum şi creştinismul. Hegel, care a fost unul dintre cei mai mari filozofi moderni, profesa un idealism dialectic, un spiritualism de esenţă păgână, care a putut fi convertit de către Marx în materialism dialectic. Discipoli ai lui Hegel au fondat şcoala teologică distructiv-critică de la Tübingen. Unii dintre ei au ajuns la ateism curat.

Schopenhauer (m. 1866) a lansat o filozofice de esenţă păgână, vecină cu budismul, un „realism transcedental". Lumea ar fi produsul unei voinţe impersonale, care devine conştientă abia în om şi recunoaşte astfel propria lume creată, ca fiind cel mai mare rău. Acest curent este pesimist şi conţine o atitudine faţă de creştinism similară cu a vechilor spiritualişti gnostici. Friederich Nietzsche, care a murit nebun în 1900, a urmat o direcţie decisiv

anticreştină, construind un umanism fanatic, demonic, exaltând voinţa de putere, inerentă naturii umane păcătoase, în opoziţie cu creştinismul, care ar fi o „morală a sclavilor". Idealul său era un om superior, un supraom care trebuia creat prin înlăturarea creştinismului. Spunea despre sine: „Eu sunt Antihristul". Nitzsche se născuse în 1844, ca fiu al unui pastor protestant. Creierul său înfierbântat de muncă intelectuală, prelungită la extrem, şi de droguri pentru somn, a fost supraexcitat. Gândirea sa a constituit o bază favorită pentru nazismul de mai târziu, precum şi pentru atitudinea unor atei fanatici.

În teologie, Ritschl (m. 1889) a dezbrăcat creştinismul de intelect şi de simţire acceptând partea etică, voinţa, conştiinţa morală. Un mare adept ai acestei idei a fost Adolf von Harnack. Acesta căuta religia lui Iisus, nu religia despre Iisus, şi credea că ea s-ar găsi în Evanghelii, după ce acestea sunt „purificate" de mitologie, apocalipticism, demoni, minuni etc.. Harnack îl simpatiza pe ereticul Marcion din sec. II, declarându-l primul mare reformator.

Teologia catolică din secolul al XIX-lea se lupta de asemenea cu raţionalismul. Dar o schimbare importantă a avut loc în înţelegerea relaţiei dintre Biblie şi tradiţie. În concepţia tradiţională, tradiţia era socotită ca o sursă a revelaţiei paralelă cu Scriptura. O revelaţie suplimentară, cu autoritate. Noua concepţie nu este nouă în practică, ci reprezintă de fapt punerea de acord a teoriei cu practica prin modificarea concepţiei creştine de bază. În acest sens, Biblia este o piesă a uriaşului tezaur al tradiţiei creştine, al cărei custode ar fi Biserica romană. Această concepţie tinde să anihileze complexul creat de principiul protestant Sola Scriptura („Numai cu Biblia") şi să se acomodeze cu modernismul, în condiţiile întăririi dogmei infailibilităţii papale. S-a accentuat că Scriptura nu poate fi interpretată fără tradiţie, iar tradiţia n-a mai fost înţeleasă ca o autoritate paralelă cu Scriptura, ca o nouă sursă a revelaţiei ci ca o dezvoltare continuă a revelaţiei care începuse cu Scriptura. Cu alte cuvinte, în limbaj protestant, aceasta ar însemna că Biserica mamă are autoritatea unui profet în mod continuu şi necondiţionat, adică o autoritate pe care o recunoaştem Bibliei. Probabil că mai departe nu se poate ajunge în îndrăzneala de a călca în picioare autoritatea Bibliei, în numele creştinismului. În protestantism, liberalismul începuse să facă ceva asemănător, astfel că atitudinea multora faţă de Biblie este vecină cu concepţia teosofică şi reprezintă o deschidere serioasă către spiritism.

Pius al X-lea (1903-1914)

A acceptat alegerea plângând… A fost un continuator al politicii înaintaşilor şi de la început a trebuit să dea piept cu problema separării Bisericii de stat în Franţa. La protestul său vehement, Franţa rupe relaţiile diplomatice cu Vaticanul. În timpul domniei sale, conflictul cu modernismul a ajuns la culme în Biserica Romană. După ce condamnă în 1907 poziţiile moderniste ale francezului Loisy, pune la indexul cărţilor interzise cartea aceluia şi în anul următor îl şi excomunică. Pentru a asigura loialitatea învăţământului catolic faţă de tradiţie, în 1910 introduce obligaţia unui jurământ împotriva modernismului pentru toţi profesorii de filozofie şi teologie din seminariile catolice.

Puis X a fost pornit împotriva libertăţii de conştiinţă şi a protestantismului, în egală măsură. A considerat pe conducătorii Reformei vrăjmaşi ai crucii lui Christos. A condamnat votul democratic şi principiul separării bisericii de stat. Pius al X-lea fusese ales cu concursul Austro-Ungariei care a pronunţat „veto" împotriva altui candidat care fusese ales. Dar papa a desfiinţat printr-o bulă dreptul de veto al puterilor politice la alegerea papilor.

Pentru a-şi atrage pe ortodocşii răsăriteni, Pius al X-lea a sărbătorit în 1908, 1500 de ani de la moartea sfântului Ioan Gură de Aur, iar în 1907 s-a ţinut un congres în Moravia pentru unirea tuturor slavilor necatolici şi mai întâi a ruşilor.

Benedict al XV-lea (1914-1922)

În timpul pontificatului său, Biserica romană a trebuit să fie martoră primului război mondial şi marii revoluţi bolşevice care a urmat imediat în Rusia. Pontiful a numit primul război „sinuciderea Europei civilizate”. A declarat neutralitatea Sfântului Scaun şi a încercat să medieze pacea în 1916-1917 de pe această poziţie. Nereuşind, s-a concentrat asupra ajutorului umanitar pentru populaţia afectată, pentru prizonieri, răniţi etc.

După război, Benedict XV a reluat relaţiile cu Franţa, care în anul 1921 a restabilit relaţiile diplomatice cu Vaticanul. S-au îmbunătăţit şi relaţiile Vaticanului cu Italia, papa permiţând catolicilor să participe la politica naţională italiană. De asemenea s-a preocupat de refacerea şi progresul misiunilor catolice. A autorizat sărbătoarea Mariei, ca mijlocitoare a tuturor harurilor.

Primul Război Mondial a trezit reacţii şi interpretări escatologice printre credincioşi. Dilema uzului armelor a reapărut în mod natural. Care este atitudinea creştinătăţii faţă de război? Se ştie că Christos S-a opus folosirii armelor şi a rostit un blestem asupra acelora care scot sabia pentru a- apăra pe El astfel, sau pentru a-şi promova interesele pământeşti. Cu atât mai puţin poate fi conceput un război creştin de cucerire. În primele secole au existat totuşi unii creştini, chiar ofiţeri, în armata imperială romană, alteori creştinii erau scoşi din armată ca fiind nevrednici.

După zilele emancipării Bisericii sub Constantin cel Mare, s-au rărit cazurile de necombatanţă militară pe motive religioase. Până pe timpul lui Constantin, uni creştini refuzau să intre în armată unde, afară de exercitarea acestei „arte a uciderii”, trebuia să depună un jurământ faţă de cezar şi să participe la ceremoniile păgâne la jertfele care se aduceau a doua zi după victorie. Dar în anul 314, sinodul din Arles care a condamnat pe schismaticii donatişti, s-a ocupat şi de problema atitudinii creştinilor faţă de serviciul militar, formulând un canon; „S-a hotărât ca aceia care aruncă armele în timp de pace să fie excluşi din comunitate.” Astfel s-a pus capăt tendinţelor pacifiste a celor care erau împotriva vărsării de sânge (cum fuseseră Clement şi Origen, Tertulian şi Lactanţiu).

Astfel, odată cu Constantin cel Mare, creştinii aveau de a purta arme, iar jurământul militar a fost modificat într-o formă creştină: „Jur pe Dumnezeu, pe Christos şi pe Duhul Sfânt şi pe maiestatea sa, împăratul care, după Dumnezeu, trebuie să fie un obiect de dragoste şi de respect pentru neamul omenesc.” Numai clerul era scutit de vărsarea de sânge şi de obligaţia serviciului militar. Aşa se făcea că cei ce doreau să scape de această „sfântă obligaţie” imperială, alergau la mănăstiri, practică reglementată mai târziu de unele legi. Astfel, dacă creştinii puteau purta arme, armata însăşi putea deveni creştină. Noua doctrină a fost formulată de „fericitul” Augustin: „De sabie va pieri cel care ia arma în mână împotriva vieţii unui alt om, fără să fi primit ordin sau permisiune de la o putere legală superioară lui” (Contra Faustum Manichaeum XXII, 70).

După ce Biserica a făcut corp comun cu imperiul şi cu statele care i-au succedat, folosirea forţei de către creştini a devenit naturală, chiar o datorie „creştină” în slujba statului „creştin”. Dar lucrurile s-au complicat şi mai mult, când Biserica şi în special Papalitatea s-au folosit de armele aliaţilor sau supuşilor pentru a impune propria autoritate împotriva opoziţiei politice sau dogmatice.

Unii credincioşi evanghelici medievali au folosit armele pentru apărare (valdenzii, husiţii, hughenoţii) şi uneori chiar pentru intervenţie (vechi protestanţi, care erau biserici de stat). Dar alte grupări religioase au fost mai scrupuloase, sau chiar hipersensibile, luând fie din principiu, fie pentru convenienţă decizia pacifistă (parte dintre anabaptişti, mennoniţii, fraţii moravi, dunkerii, schwenkfeldienii, quakerii, molokanii etc.).

Dar şi în bisericile non-pacifiste existau indivizi cu convingeri pacifiste. În timpurile noi, după 1844, în mişcarea adventistă concepţia necombatanţei militare s-a cristalizat în timpul războiului civil american. Iniţial, unii adventişti aveau în mod sincer poziţie combatantă, în timp ce alţii tindeau spre extrema pacifistă (în teorie, cel puţin). Adventiştii sabatişti şi-au precizat această poziţie doctrinară în 1860 în SUA în împrejurările dificile ale războiului antisclavagist. Adventiştii se declaraseră contra sclaviei şi o condamnau; totuşi s-au declarat necombatanţi. Ei au optat fie pentru a plăti serviciul militar, fie pentru au sluji pe front ca necombatanţi, de preferinţă ca sanitari, chiar dacă serviciul necombatant era de mai lungă durată. Studenţii Bibliei (ruseliştii) care, aşa cum s-a arătat îşi au originea într-o ramură nesabatistă a mişcării millerite, au luat de asemenea poziţie împotriva armelor, dar poziţia lor a devenit ultraradicală, refuzând din principiu orice compromis cu armata şi războiul, chiar şi în serviciile necombatante, refuzând atât purtarea armelor, cât şi jurământul şi atingerea steagului, ceea ce i-a expus continuu riscului de a fi interpretaţi politic, în diferite ţări.

Izbucnirea primului război mondial în Europa a ridicat din nou problema folosirii armelor, dar nu printre cei ce nu-şi fac niciodată probleme de conştiinţă, atâta timp cât trag la comanda altuia. Războiul pare să fie privit de unii ca un sport. Alexandru, Cezar şi Napoleon au fost eroii şi zeii multor militari. Întotdeauna omenirea a privit faptele de arme ca fiind cea mai mare glorie masculină. Singurele grupări religioase care au refuzat să intre în acest prim război mondial, au fost în special quakerii, moravienii, mennoniţii, dunkerii, schwenkfelderii, studenţii Bibliei, misiunea Vedanta (sprijinită de influenţa lui Mahatma Ghandi) şi adventiştii.

Guvernul american a dat acestor obiectori de conştiinţă oarecare protecţie legală şi consideraţie, dar împrejurarea nefericită că multe dintre aceste grupări erau germane, i-a aşezat sub suspiciunea de aliaţi ai Germaniei. În acelaşi timp, în Germania, cei ce refuzau armele erau condamnaţi la închisoare şi uneori chiar la moarte, tot pe motive politice. O situaţie şi mai grea au întâmpinat creştinii pacifişti, care erau membri ai bisericilor nepacifiste. Acestora nu li s-a recunoscut nici un drept de a refuza armele, şi au fost rău trataţi chiar în SUA. Abia după război pacifismul s-a răspândit mai mult şi au apărut tot mai mulţi pacifişti în multe biserici; ba chiar multe biserici mari au început să condamne în mod oficial războiul ca păcat.

Această mişcare împotriva războiului a ajuns la culme prin 1930, propunându-se o legislaţie americană pentru neutralitate. De aici încolo, războiul nu avea să mai fie privit ca sfânt. Cu toate acestea, al doilea război a fost acceptat de către foarte mulţi dintre aceşti pacifişti ai vremurilor de pace. Mai mult, chiar biserici care era pacifiste din punct de vedere istoric, n-au fost destul de unite în această chestiune. Quakerii au fost relativ gata de a coopera cu eforturile militare în servicii civile, dar unii au fost gata chiar de a purta armele. Adventiştii din ţările europene, fiind siliţi de guverne autoritare, în majoritate au cooperat cu eforturile militare în ambele războaie mondiale. Europa nu recunoştea nimănui dreptul de a fi pacifist sau necombatant. Alţi adventişti europeni, care nu au acceptat să fie sub arme, au suferit rigorile legilor marţiale, până la pedepasa capitală.

Izbucnirea primului război mondial în Germania a dat naştere unei sciziuni printre adventiştii în problema purtării armelor. După război, chestiunea s-a reglementat, iar sciziunea s-a vindecat. Totuşi, câţiva dintre adventiştii separaţi au refuzat să revină în corpul principal al Bisericii, şi au preferat să se organizeze separat, considerându-se până astăzi singurii reprezentanţii legitimi ai adventismului. La origine, mişcarea aceasta schismatică a promovat şi oarecare doctrine noi, neacceptate de corpul mişcării adventiste mondiale, pe care mai târziu le-au abandonat, cum ar fi interdicţia căsătoriei şi a raporturilor sexuale chiar între soţi (!). Le este caracteristică o anumită predispoziţie extremistă în interpretarea scrierilor Ellenei White, folosirea predilectă a scrierilor E G White ca un fel de Coran, temei de doctrină şi autoritate finală, practic superioară Scripturii; transformarea vegetarianismului într-o condiţie a calităţii de membru al Bisericii. Din nefericire, mulţi credincioşi s-au pierdut, părăsind total

standardele utopice pe care şi le-au creat, trecând dintr-o extremă în alta. Caracteristic acestei mişcări a fost dezinteresul pentru adevărata misiune şi preocuparea specială pentru condamnarea şi sfâşierea Bisericii („adunarea mare") din care au ieşit, în timp ce ei înşişi s-au identificat cu îngerul din Apoc. 18,1.

Mişcări asemănătoare fuseseră şi până la primul război mondial, în timpul vieţii Ellenei White, dar acelea s-au stins, fără să dea naştere unor grupări separate. În timpul primului război mondial izbucnise şi în SUA o agitaţie „reformistă", datorită unei pretinse profetese (Margaret Rowen), care se dădea drept continuatoarea lucrării Ellenei White, însă agitaţia şi-a pierdut aproape total influenţa când s-au descoperit unele din falsurile făcute de doamna Rowen, precum şi încercarea ei de răzbunare criminală pentru care a fost condamnată de legea civilă. Dar aşa-zisul reformism ieşit din situaţia nefericită creată în Germania în timpul primului război, a continuat să existe într-o formă organizată, profitând de unele greşeli oficiale sau populare din „adunarea mare". În prezent, aceşti adventişti „reformişti" sunt ei înşişi dezbinaţi, formând mai multe grupuri cu un număr foarte redus de membri şi adesea făcând greşeli la fel de mari ca ale celor pe care ei îi condamnă.

La fel ca şi celelalte biserici creştine, adventiştii au fost confruntaţi cu problemele unităţii doctrinare şi organizaţionale. în privinţa aceasta scrierile Ellenei White au devenit în special obiect de dispută, deoarece profeteasa Bisericii a lăsat în scris mesaje mişcării pe care a slujit-o. Poziţia oficială şi periodic reînnoită a Bisericii adventiste este acceptarea scrierilor Ellenei White ca având autoritate profetică, divină, ca o oricărui profet necanonic ca Ilie, Ioan Botezătorul, Hulda, Debora etc.) fără a fi însă considerate ca temelie a doctrinei şi practicii creştine, deoarece însăşi Ellen White a socotit că scrierile ei reprezintă un îndrumător divin către Biblie şi nu o continuare a Bibliei sau un înlocuitor ai ei.

Referitor la această poziţie, dintre adventişti s-au separat două categorii de schismatici, unii abandonând complet şi decisiv scrierile Ellenei White, alţii folosindu-le ca o armă de luptă împotriva Bisericii. Ambele categorii însă au dat pe faţă atât ignoranţă cât şi manipulare necinstită a acestor scrieri, aşa cum procedează în general creştinătatea cu Biblia.

În America există până astăzi grupuri de adventişti separaţi care au abandonat scrierile Ellenei White, principiul unităţii, precum şi unele puncte doctrinare de bază ale interpretării profetice adventiste. Cea mai veche schismă de acest fel a apărut în 1863 în SUA, când pastorul Gilbert Cranmer, supărat pe conducerea Bisericii şi pe Ellen White fiindcă i se retrăsese legitimaţia (deoarece refuza să părăsească viciul fumatului), a adunat în jurul său o ceată de nemulţumiţi, creând o nouă Biserică. Dar crearea acestui nou grup are a face şi cu pastorii Snook şi Brinkerhoff din Marion, Iowa, care în 1862 se declaraseră nemulţumiţi de iniţiativele de organizare a Bisericii, precum şi de numele ales pentru la organizarea din 1863. Aceştia doriseră autonomia bisericilor locale (congregaţionalism), iar ca nume pentru Biserica Adventistă ar fi preferat „Biserica lui Dumnezeu".

Adventiştii au înţeles în cele din urmă nevoia unei organizări serioase, pe temei biblic, în care fiecare comunitate este parte dintr-un întreg („Conference"), sub supravegherea corpului pastoral. De asemenea ei aleseseră numele de Adventişti de Ziua a Şaptea, pentru că acesta era singurul nume pe care-l puteau purta pe drept, care exprimă atât doctrinal, cât şi istoric, cine sunt ei, şi care este perfect distinctiv, fără a ofensa pe alţi creştini. Schismaticii dimpotrivă, şi-au ales numele de „Biserica lui Dumnezeu" aşa cum ar fi dorit ca întreaga Biserică Adventistă să-şi ia acest nume. Dar numele ales de ei nu este deloc distinctiv, fiind pretins şi de alţii; de asemenea este provocator, implicând pretenţia că numai ei ar fi Biserica lui Dumnezeu. La fel se întâmplă şi cu creştinii care poartă nume ca: ucenici lui Christos, creştini, fraţi ai lui Christos etc., denumiri pretenţioase şi nedistinctive. La fel şi denumirile de ortodox (dreptcredincios), martor al lui Iehova, apostolic, etc. sunt pretenţioase, prezumţioase şi nedistinctive. Creştini suntem toţi, ortodocşi ne credem toţi, fiecare după criteriile noastre

istorice. Toţi credem că suntem Biserica lui Dumnezeu, etc. Dar trebuie să purtăm denumiri oficiale care să exprime exact şi neofensiv cine suntem, spre deosebire de alţii.

După o întâlnire cu James şi Ellen White, Snook şi Brinkerhooff şi-au recunoscut eroarea şi au mărturisit chiar în scris, înnoindu-şi încrederea în doctrinele Bisericii şi în special în chestiunile pe care le atacaseră (doctrina Sanctuarului, numele Bisericii, mărturiile Ellenei White). Totuşi după numai câteva săptămâni, aceşti oameni au revenit la spiritul de dezbinare şi de data aceasta au respins şi alte puncte speciale ale escatologiei adventiste.

Cranmer, Snook şi Brinkerhooff n-au fost uniţi de fapt, decât în opoziţie faţă de corpul principal al Bisericii. Abia urmaşii lor s-au asociat sub numele de „Biserica lui Dumnezeu", făcând din acest nume principalul punct de dispută, deşi la origine ei erau cunoscuţi sub numele de „Partida Marion". Doi dintre liderii acestei grupări, Brinkerhooff şi Long, au mărturisit în ultimii ai vieţii lor că şi-au devotat viaţa unei cauze nenorocite, luptând împotriva adventiştilor.

Din partida Marion, în 1933, s-a rupt o altă grupare condusă de A. Duggar, numită de asemenea „Biserica lui Dumnezeu". Duggar călătorise la Ierusalim pentru a-şi stabili acolo cartierul general, iar la întoarcere a fost destituit de „Biserica lui Dumnezeu" deoarece voia o organizare cu totul „apostolică". Fiindcă el nu a găsit în Biblie alegeri democratice, a propus sistemul tragerii la sorţi prin bilete puse într-o pălărie. Imitând în mod naiv modelul apostolic, el a ales astfel 12 apostoli, 70 de evanghelişti, 7 prezbiteri etc. Duggar însă a rămas „şeful" cetei apostolice, deşi numele său nu fusese scos din nici o pălărie. Din această grupare s-au rupt apoi mai multe grupări după 1950: Conciliul General al Bisericii lui Dumnezeu, Biserica lui Dumnezeu de Ziua a Şaptea din Caldwell, Biserica lui Dumnezeu Apostolică. Aceasta din urm aplică epitetul de Babilon grupării din care a ieşit şi spune că „evanghelia veşnică" nu este totuna cu „evanghelia împărăţiei". În 1969 s-a încercat unirea câtorva dintre aceste grupări, dar în loc de unire s-a ajuns la o nouă schismă, formându-se gruparea care în Denver se cheamă „Biserica Rămăşiţă", iar în California „Biserica lui Dumnezeu Sabatariană".

O altă grupare ruptă din „Biserica lui Dumnezeu" este aceea condusă de H. Armstrong, sub numele de „Biserica lui Dumnezeu Mondială". Această nouă ramură adventistă, întemeiată de Armstrong după 1931, a purtat mai întâi numele de Radio Church of God. Prin revista *Plain Truth*, prin radio şi TV, aceasta a făcut oarecare agitaţie, introducând, pe lângă punctele de dispută stabilite de „Biserica lui Dumnezeu", câteva specialităţi, cum ar fi teoria că popoarele anglo-saxone ar proveni din cele zece triburi israelite pierdute, predilecţia pentru sărbătorile calendarului iudaic, condamnarea sărbătorilor de tradiţie creştină, în special a Crăciunului. Din anul 1960, adepţii lui Armstrong au crescut şi revista sa a atins o mare circulaţie (două milioane de copii în 1974). Astăzi sunt mai numeroşi decât gruparea de origine din care au ieşit, în total circa 100.000, dintre care vreo 20.000 în afara SUA. Din 1974 aceştia au fost confruntaţi cu o nouă separare din care s-au născut alte 7 grupări, punctele de dispută fiind aspecte personale şi publice ale vieţii liderilor, problema divorţului şi a recăsătoririi, zecimea, botezul, data Cincizecimii, data serbării Sfintei Cine, votarea, rolul medicinii, etc.

Din aceeaşi grupare numită „Biserica lui Dumnezeu de ziua a şaptea" a apărut o nouă mişcare pe la 1935 (Mişcarea Numelui Sacru) care a dat naştere la grupări diferite ce au caracteristicile următoare: folosesc numele lui Dumnezeu ca semn distinctiv în numele grupării lor, în mod obligatoriu, asemenea martorilor lui Iehova, cu deosebirea că nu s-au pus de acord asupra pronunţiei corecte a Numelui. Se mai numesc şi „Solia lui Ilie", folosesc în loc de numele obişnuite pentru Dumnezeu şi Iisus, nume ebraice (Elohim, Yeshua), se interesează de vindecări miraculoase, de acoperirea capului femeilor, unii vor să-şi stabilească centrul la Ierusalim şi sunt anti-trinitarieni asemenea martorilor lui Iehova.

În trecut a existat şi în România o ramură adventistă de acest gen, a unui oarecare Pascu („Pascaliştii"), dar aceştia erau mai asemănători cu baptiştii de ziua a şaptea şi au

dispărut între timp. Există în schimb un mic număr de iudaizanţi care acceptă toate sărbătorile ebraice.

În concluzie, schismaticii din extrema „liberală" sunt mai mulţi şi formează mişcări mai numeroase şi mai active în SUA şi chiar în alte părţi, decât rigoriştii cunoscuţi sub numele de „reformişti". Toate grupările acestea dizidente, care au ieşit direct sau indirect din Biserica Adventistă, numără în total sub 100.000, în comparaţie cu corpul Bisericii Adventiste, care numără astăzi peste cinci milioane, fiind în creştere rapidă şi continuă. Totuşi aceste grupări au fiecare reviste, şcoli, emisiuni, şi s-au întins şi pe alte continente. Principiul unităţii în Christos şi în adevăr nu poate fi niciodată subliniat prea mult.

Ellen White a murit în 1915, dar aderenţa fermă a organizaţiei faţă de scrierile E. G. White a făcut ca Biserica să rămână unită şi să crească, deşi la moartea Ellenei White erau mai puţin de 150.000 de adventişti. Oriunde s-au urmat instrucţiunile ei, a avut loc progres din toate punctele de vedere şi s-a demonstrat în mod suficient şi reversul. Grupările separate de corpul adventiştilor şi cei care au abandonat sau au sucit scrierile Ellenei White s-au dezbinat în zeci de secte cu un număr infim de membri şi fără un progres real. Totuşi unii dintre neadventişti, sinceri, au primit credinţa adventistă prin intermediul unor schismatici. Una dintre curiozităţile secolului este aceea că vestitul şahist american, fost campion mondial, Bobby Fisher, aparţinea sectei lui Armstrong (Biserica Mondială a lui Dumnezeu), cunoscut în cercurile sportului ca unul care nu joacă sâmbăta şi bea lapte în loc de vin.

Noua problemă intervenită după primul război mondial a fost instaurarea unui imperiu ateist, Rusia devenită acum Sovietică şi crearea unei tensiuni complexe şi durabile, cu multe implicaţii în relaţiile dintre civilizaţia occidentală de tradiţie creştină şi noua lume orientală, tot mai largă de tradiţie revoluţionară şi ateistă, reprezentând succesul acelui spirit care în revoluţia franceză nu reuşise să-şi asigure o somnie permanentă. Revoluţia a deschis un lung război civil în care n-a lipsit aproape nimic din detaliile Revoluţiei Franceze: crime, orori de tot felul, înscenări judiciare, mizerie materială. Imperiul ţarist şi Biserica rusă dăduseră de-a lungul secolelor exemple suficiente de inumanitate, şi acum urma reacţia firească, desigur, plătindu-se cu aceeaşi monedă şi cu dobândă. Biserica a fost considerată inamică, deoarece slujise vechiului regim, iar religia a căpătat un nou statut social. Doar minorităţile religioase n-au simţit prea mult diferenţa de schimbare a regimului, deoarece regimul ţarist persecuta mişcările evanghelice şi practica des exilări în Transcaucazia şi Siberia.

În 1918 Lituania şi Letonia au fost incluse în statul bolşevic; de asemenea şi alte provincii. Guvernul revoluţionar a trebuit să susţină lupte grele cu puteri străine, cu armatele vechiului regim şi cu naţionalităţile subjugate. De asemenea a continuat conflictul bolşevicilor cu ţăranii „tâlhari" (deţinători de pământ, chiaburi) şi cu teroriştii socialişti. Bolşevicii credeau într-o revoluţie mondială şi de trei ori în timpul războiului civil aceasta părea gata a izbucni. În 1919 a început conflictul cu Polonia catolică. Războiul civil a durat până la sfârşitul anului 1920 şi încă au urmat rebeliuni. În 1921 a izbucnit o secetă cumplită care, concomitent cu dezastrul sistemului colectivist care începuse să fie impus cu puşca şi tunul, a provocat sute de mii de victime.

După retragerea lui Lenin din conducere, din cauza unor repetate atacuri de paralizie, conducerea statului a fost luată treptat de către Stalin, în ciuda opoziţiei şi în ciuda testamentului lui Lenin. În 1924, după moartea lui Lenin, faza cea mai tumultoasă a revoluţiei trecuse, statul sovietic începuse să fie recunoscut de către Germania şi totodată să încheie tratate şi relaţii diplomatice cu diverse ţări. prima constituţie sovietică a fost deja adoptată în vara lui 1923. După această perioadă a urmat un timp de reconstrucţii şi de întărire a economiei şi armatei. Între anii 1922-1927 a urmat un conflict pentru putere între liderii sovietici din care Stalin a ieşit triumfător şi până la moartea sa, în 1953, dictatura acestuia avea să fie resimţită

din plin. Circa opt milioane de oameni au fost ucişi în timpul purificărilor efectuate de NKVD (securitatea din perioada stalinistă) sub conducerea lui Iejov, pe care Hruşciov îl va descrie mai târziu ca fiind „un degenerat".

Testamentul lui Lenin, cu post scriptum-ul său, şi cu scrisoarea prin care el rupea legăturile tovărăşeşti cu Stalin au fost citite de Hruşciov în Congres, după moartea lui Stalin. Un număr mult mai mare de oameni au murit în lagăre şi zeci de milioane au fost duşi la muncă silnică. Perioada aceasta este foarte asemănătoare cu cea a Revoluţiei Franceze şi din punct de vedere al înlocuirii creştinismului cu un alt cult. S-au făcut chiar experiente cu „săptămâni" mai scurte sau mai lungi, nelipsind nici decada.

Victor Kernbach în cartea *Biserica în involuţie* (ed. Politică Buc 1984: 533) arată că:

> Unele forme politice reintegrează sistemul ecleziastic în sistemul de guvernământ, chiar atunci când se pretind revoluţionare, aşa ca în Republica Islamică Iran, unde persoana politică de prin ordin este şi persoana eclesiastică de prin ordin (ayatolahul Khomeyni). Într-o zonă mai largă unde ateismul a fost proclamat ca formă de conştiinţă socială dominantă şi obligatorie (în epoca dogmatismului stalinist), dogmatica politică, prin excelenţă laică, a resacralizat domeniul profan, reconstituind o formă paraeclesiastică sprijinită pe o doctrină mult mai puţin marxistă şi mult mai religioasă de tip monoteist (cultul personalităţii).

Pius al XI-lea (1922-1939)

Este singurul papă sanctificat din această perioadă modernă. A avut un rol important în restaurarea statului papal şi în creşterea influenţei Bisericii Romane. În 1926 a lansat o enciclică prin care s-a dat un puternic avânt misiunilor catolice din Africa, din China şi din alte ţări.

Na cest timp s-a ţinut la Stockholm o conferinţă protestantă cu caracter ecumenic, pentru studiul problemelor practice ale vieţii creştine. Această tendinţă de asociere şi unire între protestanţi, care are rădăcini mai vechi, a fost considerată la început o ameninţare de către Biserica Romană. Roma s-a bucurat întotdeauna de diversitatea şi dezbinările nesfârşite din protestantism, încă de pe vremea lui Luther. Urnirea protestanţilor ar fi însemnat subminarea colosului roman, odată cu întărirea bisericilor şi statelor protestante. În anul 1927 a avut loc un nou pas înainte în mişcarea ecumenică. E data aceasta s-au studiat în comun probleme teologice.

Faţă de tendinţele ecumenice protestante, papa a luat o atitudine negativă. Nathan Soderblom, pastor suedez şi arhiepiscop de Uppsala, i-a invitat şi pe catolici la această discuţie pentru unire dar invitaţia a fost respinsă. Papa a lansat enciclice prin care arăta că singura unire posibilă a creştinătăţii este revenirea la unitatea Bisericii romane, care există, care este una şi sfântă şi singura Biserică adevărată. bisericile protestante, opinează Roma, nu sunt de fapt biserici…

Între timp Italia a ajuns dominată de fascism. Partidul lui Mussolini a instaurat treptat o dictatură, luptând împotriva celor de stânga şi a desfiinţat orice alte partide, încheind concomitent tratate de prietenie cu ţări catolice. În anul 1929 guvernul fascist reia legăturile diplomatice cu Vaticanul şi se stabileşte concordatul special dintre vatican şi Italia fascistă. Astfel este recunoscut din nou Statul papal (cetatea Vaticanului) independent de suveran. Din 1798, Statul Papal fusese recunoscut doar în scurte perioade (1801-1809; 1814-1848; 1849-1871). Dar aceste perioade de existenţă sângerândă a Statului Papal au dovedit că Papalitatea primise o rană care părea mortală şi toată lumea se aştepta ca ea să-şi dea duhul. Doar adventiştii înţeleseseră chiar la scurt timp după 1844, pe baza declaraţiei profetice din Apoc. 13,3.8 că Papalitatea va reînvia şi va redeveni într-o formă modernizată ceea ce fusese în timpurile medievale, adică principalul rival militant împotriva creştinismului biblic.

După restaurarea Statului Papal în 1929, un strigăt de triumf a fost scos de sub condeiele unor scriitori catolici. A apărut cartea lui Jean Carrère în 1929 intitulată *Triumful*

Papalităţii, tradusă şi în româneşte şi tipărită chiar în acelaşi an la Oradea în care Petru – Papalitatea este numit veşnic, nemuritor şi slăvit, adăugându-se că „nimeni nu cutează să vorbească de vreun sfârşit al Scaunului papal sfânt, atât de tare e convingerea că o atare putere, întemeiată pe o idee şi prin urmare necuprinsă, nu mai poate fi distrusă de nici o generaţie omenească”… Şi totuşi Cineva a vorbit despre căderea acestei puteri cu două mii de ani înainte (Apoc. 17,16-18; 16,19; Daniel 7,26-27; Dan. 8,25; 11,45).

În anul 1930 apare cartea lui Jean Bernhart, *Vatican, throne du monde,* care de asemenea celebrează triumful restaurării Statului Papal. Totuşi această restaurare nu are în ea nimic dumnezeiesc. Totul este politică pură. Care sunt dedesubturile acestei înţelegeri? Nu este greu de observat la ce putea folosi o înţelegere între fascism şi catolicism. Chiar precedentul papă, Benedict XV simpatizase cu fascismul şi se ştie că maxima preocupare a lui Pius al XI-lea a fost lupta contra celor de stânga.

Prin concordatul cu statul italian, vaticanul nu căpăta doar o suveranitate politică asupra unui mic teritoriu, ci suveranitatea spirituală în statul italian deoarece prin aceasta Biserica dobândea un statut special. Începând de la această dată papii nu vor mai fi nişte prizonieri în propriul palat, ci vor desfăşura o activitate tot mai importantă pentru întărirea puterii şi influenţei Bisericii romane în lume, care este cea mai mare şic ea mai influentă dintre toate organizaţiile religioase. În plus vaticanul este foarte bogat, fiind al doilea mare deţinător de aur din lume, după SUA. Majoritatea fondurilor Vaticanului provin însă din bisericile catolice din SUA care se dezvoltă liber tocmai datorită libertăţii oferite de o constituţie de tradiţie anticatolică.

În 1931 Pius al XI-lea a denunţat pe Mussolini că îşi calcă tratatul şi îngrădeşte acţiune Catolică în Italia; apoi în scrisoarea sa *Non Abiano Bisogno* (Nu avem nevoie), declară că un adevărat catolic nu poate fi fascist. Aşadar nici fascismul nu mai putea fi un adevărat sprijin pentru Papalitate. În 1933 Pius al XI-lea a făcut un concordat cu Hitler; totuşi Biserica Catolică a fost apoi privată de prerogativele asigurate prin acest concordat. La început, legile rasiste ale lui Hitler n-au întâmpinat vreo opoziţie din partea Vaticanului. Erau oarecare speranţe pentru Biserica Catolică? Atitudinea antisemită şi fascistă este de tradiţie romană; unii papi chiar au dat lecţii istorice în acest domeniu. Dar Hitler mergea pe un drum asemănător cu al lui Napoleon.

În 1934 a îndepărtat pe cancelarul imperial Von Papen care era catolic şi reprezentat un cârlig de speranţă al papei, ceea ce a făcut pe Pius XI să lanseze în 1937 enciclica „CU îngrijorare arzătoare”, în care denunţa nazismul ca pe un fel de viaţă străin catolicismului. Când în 1938 Hitler a vizitat Roma, papa a refuzat să-l vadă pe acest ucigaş a mii de oameni nevinovaţi (mai târziu aveau să fie milioane); a stat închis în Vatican, apoi a părăsit Roma în mod ostentativ.

Fascismul estre de fapt un tip de păgânism reînnoit, înrudit şi cu spiritualismul tradiţional creştin, care are tendinţe anti-iudaice şi multe rămăşiţe păgâne dar înrudit şi cu mişcările ateiste moderene. El s-a mai numit nazism sau naţional-socialism pentru a-şi arăta astfel tendinţa naţionalistă fanatică şi pretenţia că slujeşte cel mai bine societatea. Anticreştinismul fascist îşi trage seva din miasmele păgânismului antic german, savurate cândva de Richard Wagner şi din filozofia satanistă şi ateistă a lui Mietzeche. Rădăcinile nazismului se găsesc în darwinism, în această „teorie gladiatorie a existenţei”, esenţial anticreştină ce duce în mod normal la ideea unor rase superioare, a unor oameni superiori, ai viitorului, sortiţi prin forţa fizică şi prin raţiunea lor să domine peste cei mai puţin evoluaţi… înclinaţia lui Hitler către consultaţi spiritiste şi planurile sale cu privire la întemeierea unui ordin al iniţiaţilor într-un mister care să-i transforme pe adepţii săi în oameni măsură şi oameni zei, zvastica împrumutată de la păgânismul indian, cruzimea şi mândria satanică, ura faţă de iudei şi iudaism, imperialismul şi militarismul caracteristic, demagogia şi toate cele ştiute de generaţia care încă nu a apus, toate acestea dau pe faţă adevărata natură a nazismului. Şi totuşi se afişa o formulă

creştină: „Got mit uns” (Dumnezeu cu noi) care nu reprezintă altceva decât garanţia triumfului final al poporului lui Dumnezeu, Numele lui Mesia care va fi Domn al păcii şi va zdrobi coaliţia tuturor neamurilor confederate împotriva poporului Său (Is. 8,9-10; 7.14; 9,6-7).

În 1935 papa canonizează ca sfânt pe Thomas Morus, învăţatul catolic englez ucis de anglicani, care scrisese Utopia propunând astfel o societate ideală, socialistă. În 1936 este reorganizată Academia Pontificală şi Ştiinţă, numindu-se mai mulţi oameni necatolici, ceea ce arată o deschidere a Bisericii Romane către necatolici, pentru a le câştiga încrederea. Această tendinţă va creşte tot mai mult.

În 1936 izbucneşte războiul civil în Spania între fascişti şi republicani, iar în Mexic are un larg ecou Internaţionala comunistă, ceea ce determină pe Pius al XI-lea să lanseze o nouă enciclică împotriva fascismului, comunismului, a războaielor şi revoluţiilor.

O personalitate marcantă a acestei perioade a fost teologul reformat elveţian Karl Barth, părintele teologiei dialectice, al neo-ortodoxiei protestante. Scrierile sale au dat o lovitură puternică tendinţelor raţionaliste ale teologiei protestante şi totodată activitatea sa a reprezentat o nobilă opoziţie faţă de nazismul german. În timp ce multe biserici au susţinut de voie dau de nevoie guvernul lui Hitler, Barth a organizat pe cei ce nu simpatizau cu nazismul într-o „Biserică mărturisitoare”, lucru pentru care a şi fost expulzat din Germania în 1934. Barth a sfătuit Biserica să dea pe faţă mai multă deschidere faţă de comunism şi a luat apărarea iudeilor persecutaţi. Barth a fost cu adevărat un cercetător al Bibliei, descoperind în ea doctrine pe care Biserica reformată nu le acceptase. El a înţeles botezul evanghelic şi a lepădat botezul pruncilor, luând astfel o poziţie de baptist. Referitor la predestinaţie, Barth a clarificat această doctrină protestantă mult disputată, punând-o de acord cu principiul voinţei libere.

De asemenea, Batth a redescoperit doctrina biblică despre mortalitatea sufletului, adică nemurirea condiţionată a sufletului, în opoziţie cu dogma spiritualistă tradiţională şi populară. În ciuda unor idei care lunecă în afara creştinismului şi care sunt nişte speculaţii proprii, în teologia lui Barth, orientată christocentric şi structurată dialectic, se găsesc multe cugetări profunde. Principala ei valoare este reacţia faţă de raţionalismul şi critica distructivă care au invadat teologia protestantă.

Pius al XII-lea (1939-1958)

Fost cardinal Eugenio Pacelli, adversar al comunismului ateist. Şi-a ales ca deviză textul biblic: „Lucrarea dreptăţii va fi pacea…”. Rămâne de văzut în ce măsură şi-a urmat deviza. Între anii 1939-1947 a instituit Organizaţia Pontificală de Ajutorare a Victimelor Războiului (prizonieri, deportaţi etc.). în 1940 a scris şefilor de state să se întoarcă la pace. A trebuit totuşi să fie martorul celui mai mare şi mai sângeros război din analele istoriei umane, declanşat de aceeaşi Germanie care începuse şi primul război.

În anul 1943 papa a oferit rezerva de aur al Vaticanului pentru a plăti răscumpărarea iudeilor italieni, faptă remarcabilă. Este interesant că aceşti papi din trecut au fost binevoitori faţă de evrei, apărându-i de atacurile mulţimii şi ale statelor catolice. Unii papi au avut la curtea lor medici şi astrologi evrei, ca şi unii regi europeni. În tot cazul, chiar cu toate persecuţiile suferite de evrei, ei au fost trataţi mai bine decât „ereticii” creştini de către Papalitate…

În acelaşi an, Pius al XII-lea prin enciclica *Divino Afflente Spiritu* a permis criticismul istoric în studiile biblice. Dar nu este vorba de o punere a Bibliei în mâna laicilor pentru a se conduce după ea, ci de o permisiune dată teologilor catolici de a se ocupa de critica unei Cărţi care a început să fie privită ca o parte a tradiţiei. Această permisiune îi va duce treptat pe catolici la concluzii similare liberalismului protestant. Astăzi ierarhia catolică modernistă este Dumnezeu acord cu evoluţionismul, tăgăduieşte unitatea şi autenticitatea cărţilor lui Moise… pe scurt, gândeşte foarte asemănător cu teologia liberală care bântuie protestantismul modern.

În 1946 consistoriul papal este format în majoritate din cardinali neitalieni, printre care un armean, un african şi un chinez. Se ştie că orice cardinal poate fi ales papă. Alegerea cardinalilor dintre episcopii din diferite ţări, avantajează Vaticanul cu o mai bună cunoaşterea a problemelor locale ale Bisericii şi cu o mai mare influenţă religioasă şi politică. În 1947, după proclamarea Republicii Italiene, „Acordurile de la Lateran" care priveau crearea statului Vatican în 1929 au fost incluse în noua constituţie republicană.

În 1949 papa a promulgat un decret privind excomunicarea comuniştilor din Biserica Romană, precum şi a acelora care sprijină partidele comuniste. a fost interzisă chiar citirea literaturii comuniste. Această măsură a Vaticanului a fost determinată de preluarea puterii de către comuniştii dirijaţi de la Moscova în unele ţări, după război. Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, Germania de Est, România, Ungaria, Vietnamul de Nord, Coreea de Nord, Mongolia şi China. Acest asalt al comunismului ateist era în ochii Vaticanului o ameninţare, nu numai prin faptul că ţări cu populaţie catolică (Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Lituania, Letonia etc.) au fost înghiţite de noul regim, ci şi pentru faptul că acelaşi lucru se putea întâmpla n atâtea alte ţări în care existau organizaţii comuniste, aşa cum se va întâmpla ceva mai târziu cu Cuba.

În 1950 papa a convocat un congres internaţional al religioşilor la Roma iar în 1956 va relua directivele acestui congres, constituindu-se „Scaunul Înţelepciunii" (Sedes Sapientiae). Tot în 1950 Pius al XII-lea a mai înălţat cu o treaptă imaginară pe fecioara Maria, proclamând dogma înălţării în trup a Mariei. În 1951, încercând să atragă spre Roma pe creştinii monofiziţi din Orient, separaţi din sec. VI, papa a declarat că ei nu sunt departe de drumul drept decât în cuvinte:

În 1953 Vaticanul a încheiat un concordat pentru cu Spania fascistă. În anul următor, s-au luat măsuri pentru ca preoţii francezi să se ocupe de evanghelizarea zonelor descreştinate din Franţa. În 1956 în discursul de Crăciun, papa declară că există cazuri când războiul este licit şi nu justifică obiecţii de conştiinţă. Din anul 1958 funcţionează la Vatican un puternic emiţător radio, ceea ce a mărit mult influenţa papismului în ultimele decenii.

În 1948 a avut loc la Amsterdam prima şi adevărata adunare ecumenică protestantă. S-a constituit Consiliul Mondial al Bisericilor (WCC / CMB) cu reprezentanţi a 144 biserici din 44 de ţări. din nou Biserica catolică şi-a arătat neplăcerea ei faţă de o unire a creştinilor în afara Romei, totuşi într-o formă mai îndulcită.

Un eveniment de mare importanţă pentru poporul evreu pentru situaţia politică mondială şi pentru interpretările profetice ale unor protestanţi, a fost crearea statului Israel la 14 mai 1948. Chiar a doua zi, după proclamarea oficială a statului israelian, a izbucnit războiul ţărilor arabe vecine împotriva Israelului, creându-se astfel principalul focar de conflict mondial din zilele noastre. Pe de altă parte, evreii au primit astfel o compensaţie din partea istoriei pentru milioanele ucise în lagărele de exterminare naziste şi mulţi evrei din diverse ţări au emigrat în Israel. Unii neo-protestanţi şi unii evrei interpretează profeţiile în sensul că naşterea statului israelian este premisa restaurării complete a lui Israel, cu templu şi dinastia davidică şi cu acceptarea lui Iisus ca Mesia.

Iohannes al XXIII-lea (1958-1963)

Odată cu el începe o nouă etapă a Papalităţii în generaţia noastră. A fost un diplomat abil, cu aparenţă umilită şi cu autoritate fără replică. Şi-a luat numele de Ioan al XXIII-lea nume pe care l-a purtat un papă din Pisa între anii 1410-1415, pe vremea schismei. Imediat după alegerea sa, Ioan XXIII a salutat bisericile orientale. A mărit numărul cardinalilor de la 70 la 88, între ei numind şi japonezi, negri, filipinezi. Cea mai mare operă a acestui papă a fost convocarea conciliului Vatican II în 1959, conciliu care s-a deschis în 1962 şi a fost încheiat de următorul papă.

Prin Ioan al XXIII-lea, Papalitatea îşi schimbă aproape brusc atitudinea faţă de necatolici şi în general faţă de lumea din afară. Papa a suprimat din textele liturgice acele cuvinte care ar jigni pe musulmani, evrei şi păgâni. A înmânat generalului De Gaulle marele colier al ordinului lui Christos. A emis enciclica Ad Petri Gathedram, în care insistă asupra adevărului, unităţii şi păcii, sub inspiraţia iubirii.

În 1960 Vaticanul a înfiinţat Secretariatul pentru Unitatea biserici, însărcinându-l cu răspunderea aceasta pe cardinalul iezuit german Augustin Bea. Această acţiune trebuia să pregătească interesul tuturor creştinilor pentru conciliul care fusese convocat. Cardinalul Bea a ţinut să sublinieze că Biserica Romană nu va ceda la dogmele ei pentru a înlesni unirea celorlalţi creştini cu Roma, dar că îndată ce creştinii separaţi vor reveni în sânul ei, ea se va dovedi o mamă iubitoare, şi va lăsa în domeniul liturgic şi al disciplinei, suficientă autonomie.

După aceste acţiuni ale Vaticanului, au început să curgă vizitele personalităţilor necatolice. În 1961 au venit la Vatican: dr. Fischer, arhiepiscopul de Canterbury, reprezentant înalt al Bisericii Anglicane; dr. Lichtenberg, preşedintele Bisericii episcopale din SUA, deci tot anglican; şi dr. Jackson, preşedinte al unor biserici baptiste din SUA. În 1962 a venit moderatorul Bisericii prezbiteriene a Scoţiei şi Damaskinos, mitropolit şi membru al Sf. Sinod al Greciei. În 1961 papa a sfinţit pe arhiereul Coussa după ritul grec ortodox şi a trimis doi prelaţi pe lângă Arhenagoras, patriarhul de Constantinopol.

La 11 octombrie 1962 papa Ioan al XXIII-lea a deschis solemn cel de-al XXI-lea sinod ecumenic al catolicismului, numit şi al doilea conciliu de la Vatican. A fost cea mai mare adunare mondială, cu 2350 de delegaţi (în timp ce O.N.U întrunea numai 750 de delegaţi). Pe lângă aceştia au fost 3000 de episcopi şi observatori necatolici care au fost primiţi timp de peste două zile în Capela Sixtină. Conciliu şi-a continuat lucrările în mai multe sesiuni şi în timpul următorului papă.

În 1963 papa a primit vizita reprezentantului guvernului sovietic, Adjubei, ginerele lui Hruşciov. Evenimentul a fost semnalat în presa franceză astfel:

„Vizita la Vatican a domnului Adjubei înseamnă că în ochii celui de-al doilea succesor al lui Lenin, drumul păcii mondiale trece prin Roma papilor. În ochii învăţătorului materialismului dialectic, pacea nu se poate edifica fără Biserică. Vă provoc să găsiţi acestei vizite o altă explicaţie dacă puteţi."….

În acelaşi an papa a publicat enciclica pace in Terris (Pace pe pământ) care a fost primită în lume cu o furtună de aplauze. Ca urmare a primit un premiu pentru pace. Enciclica sa a fost salutată de secretarul general O.N.U şi de multe personalităţi politice. Hruşciov a salutat poziţia papei, de asemenea Eisenhower şi Truman. Evenimentul a început să pună Papalitatea într-o lumină mult mai favorabilă şi influenţa politico-religioasă a Vaticanului a crescut cu câteva grade.

Prin aceste acţiuni Papalitatea modernă a intrat tot mai mult în atmosfera politică a construirii unei lumi noi, unite sub sceptrul papal. Care este spiritul care animă această mişcare? S-a schimbat caracterul sau principiile intoleranţei romane? S-au sunt doar simple manevre politice? Ioan al XXIII-lea ne-a lăsat fără răspuns. El a declarat că acum

> Mireasa lui Christos (Biserica Romană) preferă să folosească mai degrabă remediul îndurării decât al severităţii; ea se gândeşte să vină în ajutorul nevoilor ceasului prezent, arătând mai degrabă valoarea învăţăturii sale decât reînnoind condamnările.

Prin urmare condamnările rămân, chiar dacă nu sunt oficial reînnoite, iar folosirea blândeţii nu este un principiu, ci o procedură cerută de necesităţile politice ale Romei de a atrage pe alţii la învăţăturile ei. De aceea preferă ea acum îndurarea… Acum. Dar în viitor? Chiar în discursul rostit la deschiderea Conciliului în 11 octombrie 1962, papa Ioan XXIII a spus răspicat:

Ni se pare necesar să declarăm că nu suntem de acord cu acei profeţi ai vaiului care anunţă catastrofe şi chiar iminenţa sfârşitului lumii (Express, 18 oct. 1962).

Spiritul acesta care profetizează pace şi linişte tăgăduind iminenţa marii zile a „mâniei Mielului" şi a reveniri Domnului, estre prevăzut în Biblie ca un semn al apropierii acestei zile (1 Tes. 5,3; Ier. 6,14.20). Papismul predică pacea în timp ce păstrează seminţele războiului contra conştiinţelor luminate de Biblie. La adăpostul unei uriaşe opere diplomatice, Vaticanul pregăteşte chiar şi în mod inconştient o ultimă cruciadă împotriva celor ce nu se aliniază sub steagul său. (Ps. 55,21.20; 94,4.15.20-23).

Ioan al XXIII-lea a tratat din nou problema Statului papal cu preşedintele italian aranjând definitiv chestiunea. Papa a murit la 3 iunie 1963 în urma unui cancer şi a fost regretat de mulţi, probabil cel mai regretat papă. Musulmanul Sukarno, preşedintele Indoneziei, s-a înclinat în faţa mormântului său. Au venit la funeraliile sale 83 de delegaţii oficiale (din 75 de ţări şi din partea a 8 organizaţii internaţionale), au venit reprezentanţi ai bisericilor necatolice şi au fost trimise mesaje de condoleanţe dintre care 12 din partea unor mari rabini sau organizaţii iudaice. S-au primit telegrame de la marele muftiu al musulmanilor din Siria, de la budiştii din Cambodgia, Vietnam, Formosa. Pentru prima dată în istoria Bisericii Anglicane, s-au ţinut servicii solemne (pe 7 şi pe 17 iunie) în memoria papei. la 11 iunie a fost oficiat un requiem în memoria papei în Tokio, la care a participat şi prinţul moştenitor Akihito.

Ioan al XXIII-lea aparţinuse grupei moderniste. Ierarhia catolică estre dezbinată între partide principale: integriştii (care vor ca Biserica să-şi păstreze vechea linie în întregime), iezuiţii şi moderniştii. În timpul lui Pius al XII-lea integriştii jucaseră un rol important şi cu ocazia alegerilor, ei îl preferaseră cu încăpăţânare pe cardinalul Ottaviani, integrist violent şi lider al congregaţiei „Sfântului Oficiu" al Inchiziţiei. După victoria sa în alegeri, Ioan al XXIII-lea a scos pe integrişti din unele posturi-cheie, înlocuindu-i cu oameni din anturajul său.

Dintre toate congregaţiile actuale ale Curiei romane, aceea a Sfântului Oficiu este cea mai veche. Până la 1908 a purtat numele de Sfânta Inchiziţie Romană şi Universală. Instituţia aceasta este creată în sec. XVI ca instrument centralizat al Contrareformei cu misiune de a „menţine credinţa prin mijloace permanent adaptate în întreaga lume catolică". Organizaţia şi-a păstrat în esenţă caracterul până în zilele noastre, chiar dacă nu mai recurge la torturi fizice. Există cardinali şi inchizitori generali care se ocupă direct de această faimoasă politică secretă, al cărei şef adevărat este papa însuşi. Cu privire la şedinţele „sfântului oficiu" se păstrează cel mai mare secret, mai secret decât secretul spovedaniei. Călcarea acestuia se pedepseşte imediat cu excomunicarea şi numai papa poate absolvi de vină într-un asemenea caz. Secretul este în vigoare chiar după terminarea afacerii respective, astfel că arhivele cu dosare vechi de mai multe decenii sau de mai multe secole, sunt inaccesibile. Oficiul inchiziţiei veghează în special tot cea ce direct sau indirect poate duce la erezie şi există încă un index al cărţilor interzise, mereu modificat. Această funcţie era pe vremea lui Ioan XXIII-lea principala sarcină a „Sfântului Oficiu".

Poliţia secretă a acestei instituţii joacă un rol important în ierarhia romană. Şi chiar atunci când criteriile inchiziţiei moderne devin mai elastice, ea este încă o forţă de care mulţi trebuie să ţină seama.

Paulus al VI-lea (1963-1978)

Pe numele laic Givani Battista Montini, (ucenicul lui Pius al XXI-lea). Şi-a făcut stagiul la nunţiatura catolică a Poloniei. În 1958 Ioan al XXIII-lea îl numise cardinal, după ce ocupase alte funcţii. La alegerea sa a fost felicitat de numeroşi lideri care i-au urat să continue politica lui Ioan al XXIII-lea (printre aceştia fiind şi Hruşciov)

Papă inteligent şi învăţat, evlavios şi ambiţios de a continua conciliul Vatican II. Îşi luase numele de Paulus (Pavel) pentru a atrage atenţia asupra apostolatului său în plin secol XX. Asemenea tuturor înaintaşilor săi, Paul VI a purtat titlul de Pontifex Maximus.

Paul al VI-lea primul papă din istorie care a ieşit din vatican pentru a face pelerinaj la locurile sfinte, aşa cum fac credincioşii de rând, „în semn de rugăciune şi penitenţă" pentru a favoriza unirea creştinilor şi a implora pe Dumnezeu pentru pacea lumii". Cu această ocazie (anul 1964) se întâlneşte cu patriarhul ortodocşilor Athenegoras, pe Muntele Măslinilor şi îl îmbrăţişează. Este prima întâlnire între vârfurile ierarhice ale celor două părţi, de la conciliul din Florenţa (1439). În acelaşi an papa lansează o enciclică care invită Biserica să-şi reia conştiinţa de sine şi să se reangajeze în dialog cu lumea de astăzi.

Paul al VI-lea a redeschis conciliul Vatican II, a treia sesiune. Cu această ocazie s-au discutat mai întâi problemele unităţii Bisericii – ecumenismul, Biserica orientală. La 5 decembrie 1965, papa a lansat o declaraţie a libertăţii religioase. Aceasta ar fi de mirate, dar cum în multe ţări catolice sunt în minoritate, este evident că au nevoie de protecţia guvernelor. Am greşi dacă am spune că Roma şi-a schimbat principiile de intoleranţă. Totuşi, începând cu Ioan al XXIII-lea şi Paul al VI-lea s-a făcut simţită o deschidere diplomatică uriaşă între bisericile necatolice, situaţia foarte ispititoare pentru cei ce iubesc mai mult tradiţia creştină decât sacra Scriptură.

La 7 decembrie 1965, capii celor două biserici mari, papa şi patriarhul, ridică reciproc vechile anateme şi excomunicări, pentru a pregăti împăcarea.

În 1964 Paul al VI-lea a făcut o vizită în India, la Bombay, prezentându-se maselor sărace, ca unul interesat de soarta lor. Apoi a venit cu propuneri pentru ajutorarea ţărilor sărace, pe care secretarul general O.N.U de atunci, U. Thant, le-a găsit ca fiind o valoroasă sursă de inspiraţie. La 4 oct. 1965 papa s-a prezentat la sediul O.N.U unde a ţinut un discurs memorabil. Discursul său a reprezentat o ratificare morală şi solemnă din partea sa a acestei instituţii, o aprobare a metodelor O.N.U. El a comparat O.N.U cu Biserica Romană; adică O.N.U ar fi în ordine temporară ceea ce Biserica Romană vrea să fie în ordinea spirituală (unică şi universală!). Papa a proclamat egalitatea naţiunilor şi a declarat războiul în afara legii; apoi a repetat apelul de la Bombay pentru reducerea cheltuielilor militare în sprijinul celor nenorociţi. A făcut un elogiu al acţiunilor O.N.U în favoarea drepturilor omului şi libertăţii religioase. S-a pronunţat împotriva controlului naşterilor, propunând mai degrabă să fie pâine pentru toţi. A invitat adunarea să admită în cadrul O.N.U, China populară. În final, a făcut apel la convertire, la transformarea personală, la înnoire interioară şi la construirea civilizaţiei moderne pe principii spirituale.

O.N.U a publicat acest discurs, adăugând şi enciclica „Pacem in Terris" a lui Ioan al XXIII-lea. Evenimentul a fost proslăvit de presă şi s-a subliniat că există două organizaţii mondiale, doar două: O.N.U şi Biserica Romană, contra partea modernă a formulei medievale – împăratul şi papa. Revista „Paris Match" nota că „din această zi, necredincioşii privesc spre Roma ca spre epicentrul speranţei oamenilor". Şi într-adevăr, această nouă intrare în temporal a Papalităţii marchează începutul unei ultime ascensiuni a Bisericii Romane în generaţia noastră.

Paul al VI-lea a călătorit mult şi a ridicat prestigiul Bisericii Romane la nivelul unei uriaşe forţe politice.

Între timp Biserica Catolică a fost silită să ţină seama tot mai mult de mişcarea ecumenică, deşi la început a stat mai mult deoparte, aşteptând să culeagă la sfârşit roadele acestei uniri. Ea a recunoscut repede, la conciliul Vatican II, că mişcarea ecumenică este un „semn al sfârşitului". Dacă între 1865-1910 ecumenismul era doar o ţintă a bisericilor protestante, separate şi neunite în interior, după ceastă perioadă devine o mişcare supraconfesională. În 1927 la conferinţa de la Lausanne s-a constituit mişcarea „Credinţă şi Ordine", după ce în 1925 la

Stockholm apăruse mişcarea „Viaţă şi lucrare”. Cu această ocazie, Nathan Soterblom, episcopul luteran, a formulat deviza: „Doctrina desparte, slujirea uneşte”.

În 1920 patriarhul de Constantinopol lansase un apel către toată creştinătatea pentru crearea a unei alianţe mondiale a bisericilor, după exemplul Societăţii Naţiunilor. În anul 1948 la Amsterdam a avut loc prima Conferinţa a Consiliului General al bisericilor (C.M.B); 147 de biserici, în majoritate protestante, şi-au manifestat atunci dorinţa de unitate. Vechii catolici şi câteva biserici ortodoxe s-au raliat C.N.B-ului. Biserica Romană însă a rămas încă la vechea poziţie, reînnoind interdicţiile contra celor ce ar dori să participe la conferinţe ecumenice. Pentru Papalitate, stâlpul adevărului este la Roma şi nu poate exista Biserică şi unitate în afara Romei. Biserica catolică nu poate concepe ca ei să fie doar o parte dintre sutele de biserici creştine care doresc să se unească; pentru ea unirea înseamnă întoarcerea sub aripile Romei.

Conciliul Vatican II care fusese aşteptat drept conciliu al unirii creştinilor cu Roma, n-a apucat să fie decât un conciliu de reformă în sânul Bisericii romane. Totuşi odată cu acest conciliu, Roma a văzut că este imposibil să mai stea departe şi doar să privească mişcarea ecumenică de la distanţă. De aceea Vaticanul a înfiinţat de atunci Secretariatul pentru Unitatea Creştinilor.

Odată cu Conciliul Vatican II Roma şi-a revizuit exprimările obişnuite. Necatolicii nu au mai fost numiţi schismatici şi eretici, ci „fraţi în Domnul” sau „fraţi despărţiţi”. Ortodocşii au început să fie consideraţi ca „biserici separate” iar protestanţii „asociaţii Bisericeşti” (dacă încă nu chiar biserici).

În 1950 s-a constituit în S.U.A Consiliul Naţional al bisericilor, cu 25 de organizaţii protestante şi 4 ortodoxe.

Mişcarea ecumenică a progresat continuu. În 1954 C.M.B a ţinut o nouă conferinţă la Evanston, Ilinois, SUA, cu tema „Iisus Christos – Speranţa lumii”. Tema avea o notă exchatologică şi se spera că se va pune un accent pe revenirea Mântuitorului. În special membrii unor biserici europene doreau aceasta dar reprezentanţii bisericilor din SUA au primit cu răceală această idee. Au fost reprezentate cu acea ocazie 160 de biserici (170 milioane de credincioşi) din 48 de ţări.

În 1958 a fost ţinută o nouă conferinţă (Oberlin – Ohio) iar în 1961 s-a ţinut a treia adunare a CMB-ului la New Delhio, India, cu tema „Iisus Christos – Lumina lumii”. Au fost prezenţi 577 delegaţi din 50 de ţări, reprezentând 181 de biserici. Cu această ocazie s-au alăturat C.M.B-ului patru biserici ortodoxe, incluzând Biserica Rusă, ceea ce a majora totalul membrilor la 374 milioane. Biserica romană a trimis şi ea observatori. Consiliul Internaţional Misionar, care funcţionează din 1922, s-a unit cu C.M.B. Odată cu această conferinţă, balanţa puterii a început să încline în favoarea bisericilor liturgice scăzând influenţa bisericilor protestante.

A patra adunare a CMB s-a ţinut la Psssala, Suedia, în 1968. Cu această ocazie Paul al VI-lea a trimis un cald salut delegaţilor, printre care se aflau şi 15 delegaţi observatori catolici, exprimându-şi interesul viu pentru conferinţă şi dorinţa ca între Roma şi C.M.B să se continue şi să se extindă colaborarea. Era prima dată când un papă trimitea urări unei adunări a C.M.B. Cardinalul Bea, preşedintele Secretariatului pentru Unirea Creştină, de la vatican, a salutat de asemenea adunarea ca pe un mare eveniment, asigurând-o de rugăciunile credincioşilor catolici pentru succesul ei. această largă conferinţă a fost salutată drept un „semn al timpului, prin care Spiritul lui Dumnezeu ne încurajează , ne conduce înainte şi ne obligă să împlinim împreună lucrurile care aparţin păcii”. Printre cei 135 de membri ai comisiei „Credinţă şi Ordine” au fost numiţi acum 9 catolici, iar numărul ortodocşilor a crescut la 21. De data aceasta au fost reprezentate în CMB 239 de biserici creştine.

Conferinţa de la Uppsala a pus accentul pe „dezvoltare”. Cu alte cuvinte, menirea principală a Bisericii ar fi aceea de a susţine dezvoltarea etică şi social-economică a tuturor

părţilor lumii. S-a vorbit prea puţin de Dumnezeu. principala grijă a fost construirea unei societăţi mai drepte şi mai raţionale. Ca o conferinţă politică. Totul a fost ca o conferinţă ONU… La Uppsala, C.M.B s-a lansat puternic în domeniul social-politic. Principala ţintă a Bisericii lui Christos a început să fie ceea ce aparţine de fapt statului. S-a apelat la schimbări revoluţionare în structura socială recunoscându-se că nu întotdeauna se pot face asemenea schimbări prin mijloace paşnice. S-a subliniat iarăşi că unitatea de misiune este mai importantă decât unitatea de doctrină. Totodată la această adunare tineretul a început să-şi facă simţită dorinţa de a participa deplin la influenţa ecumenismului creştin şi şi-a unit glasul cu cei care subliniau soluţiile politice.

În 1975 s-a ţinut la Nairobi în Kenya, a cincia adunare generală a C.M.B cu tema „Iisus Christos eliberează şi uneşte". Cu această ocazie numărul bisericilor membre a crescut la 286. Criteriile calităţii de membru pentru o Biserică sunt: acceptarea principiilor de bază pe care a fost întemeiat C.M.B. Existenţa independentă, ţinerea de legături economice cu alte biserici şi numărul de cel puţin 25.000 de credincioşi. Au fost reprezentate biserici din 90 de ţări de pe toate continentele. Totalul membrilor aparţinând celor 286 de biserici este aprox. 500 de milioane. Biserica Catolică însă nu a fost reprezentată de delegaţi cu drepturi depline, ca membră a C.M.B-ului, ci ca de obicei, ca observatoare, ceea ce a produs întristare printre participanţi. Papa a lansat şi de data aceasta un mesaj către adunare şi a asigurat C.M.B-ul că va continua să întreţină relaţii tot mai strânse. Au fost prezenţi 747 de delegaţi ai bisericilor membre, reprezentând pe protestanţi, ortodocşi şi catolici vechi. Cam 20% dintre delegaţi erau femei deşi ţinta fusese să ia parte în proporţie de 40%. Aproximativ 300 dintre delegaţi erau laici. Cu această ocazie au fost prezenţi, ca oaspeţi, diferite personalităţi, dintre care budişti, hinduşi, musulmani, evrei şi skhi.

În timpul acestei adunări din Kenya, ministrul comunicaţiilor al ţării gazdă, dl. Daniel Matinda, a atras atenţia ca bisericile să nu abuzeze de libertatea pe care le-a oferit-o politica Kenyei, amestecându-se în probleme politice. El a subliniat că bisericile trebuie să urmeze strict învăţăturilor lor religioase şi să nu confunde Biserica cu instituţiile politice. Dar CMB gândeşte cu totul altfel. Încă din 1973 fonduri mari au început să fie folosite pentru sprijinirea mişcărilor de eliberare din Zambia şi Rhodesia. Această deturnare a fondurilor bisericilor spre canalul politic a determinat o scădere a fondurilor, deoarece mulţi credincioşi europeni, şi americani care au auzit despre vărsarea acestor fonduri, au început să se reţină de la colectele de duminică.

La Nairobi tensiunea dintre tendinţa social-politică şi tendinţa evanghelistică a crescut. S-au ridicat vorbitori care au arătat că nenorociţii lumii au nevoie de Evanghelie în primul rând şi de viaţa veşnică. Alţii au subliniat nevoia de hrană a multor milioane de subnutriţi. Un incident interesant a avut loc după ce s-a propus întocmirea unui program care să soluţioneze problema. vorbitorul , dl. Birch, spusese că milioane de oameni sunt lipsiţi de proteine suficiente şi că depăşirea producţiei pământului arabil este limitată. În acest moment, un observator adventist care era de faţă (Kenneth Wood), redactorul-şef al revistei denominaţionale Review and Herald, a cerut cuvântul şi după ce a arătat că este nevoie de soluţii practice, s-a referit la propunerea d-lui Birch, spunând:

„Am două întrebări. Nu sunteţi de părere că întregul teren semănat actualmente cu tutun să fie semănat pe viitor cu soia? Şi dacă pentru creşterea unei vite este necesar aproape un pogon de pământ (ca să mănânci apoi vita pentru proteine), semănarea pământului cu soia ar produce de patru ori mai multe proteine decât are o vacă; n-ar fi deci mai bine să se cultive soia şi oameni să fie încurajaţi să devină vegetarieni?"

Profesorul Birch a fost deranjat şi încurcat de această întrebare. Avându-l alături pe directorul serviciului de presă al CMB-ului, care pufăia din pipă, n-a găsit potrivit să-i pună pe fumători într-o lumină rea, astfel că a evitat să răspundă la prima întrebare. La a doua întrebare, a răspuns că problema reală este că proteina să fie suficientă, indiferent dacă se importă

sau se procure local şi că oameni nu sunt chemaţi să devină nemâncători de carne, ci să cultive cerealele şi să se găsească soluţia în ţara în care se ridică probleme alimentare. Răspunsul, destul de evaziv şi încurcat, a fost reprodus a doua zi în ziare şi la radio. Dar răspunsul a mai era şi inconsecvent pentru că prof. Birch tocmai pledase în favoarea unui punct de vedere sacramental privind natura şi a declarat că păsările, florile şi animalele au drepturi ca şi omul. El prezentase sacralitatea unităţii vieţii pe pământ din punct de vedre evoluţionist, contrazicând în mod direct creaţionismul afirmat de Biblie. Mai mult, acest vorbitor a arătat că toate problemele lumii sunt ale lui Dumnezeu şi că nimic nu aparţine Cezarului afară de maşinaţiunile rele; că supravieţuirea omenirii este posibilă numai printr-o sporire a autorităţii guvernamentale, deoarece democraţia n-a fost în stare să ne scape de primejdiile viitorului.

Un alt incident interesant a fost protestul pastorului baptist scoţian Jack Gloms, care în ziua deschiderii ceremoniilor, în timp ce participanţii se îndreptau spre centrul Kenysta, a reuşit să smulgă microfonul şi să strige în gura mare: „Aceasta este o adunare antihristică! Declar că aceasta este o apostazie şi nu demonstrează unitatea în Christos!…” A fost arestat şi ulterior eliberat.

La Nairobi nu s-a realizat unirea dorită decât în materie de euharistie, servicii divine separate s-au ţinut de către majoritatea confesiunilor prezente.

Paul al VI-lea a rămas la ideea, aceeaşi, că temelia unităţii creştine este Petru, primul Papă, deci Papalitatea şi că această unitate se va realiza ori în limitele Bisericii Romane ori nu se va realiza. Totuşi ideea unirii a progresat mult. Dacă în 1962 cam 20% dintre cetăţenii germani erau favorabili unirii dintre catolici şi protestanţi, în 1969 procentul a crescut până la o treime din populaţie.

Odată cu încheierea Conciliului Vatican II, pentru episcopii catolici a devenit clar că trebuie să renunţe la o serie de pompe exterioare şi de titluri, să se mulţumească cu titlul de „părinte” şi cu inelul simplu aurit. În schimb, să dea pe faţă mai multe iubire, să acţioneze ca învăţători, mângâietori şi sfătuitori. Roma se schimbă în orice, pentru a rămâne ea însăşi.

Johannes Paulus I (26 august – 28 septembrie 1978)

Fost cardinal Albino Luciani. Numele de papă pe care şi l-a ales, evocă pe cei doi mari înaintaţi ai săi Ioan al XXIII-lea şi Paul al VI-lea. A murit la scurt timp după alegere, având o moarte suspectă.

Johannes Paulus II (16 octombrie 1978 - ?)

Fost cardinal Karol Wojtyla, arhiepiscop polonez de Cracovia. La alegerea sa avea 58 de ani, este pentru prima dată când se alege ca papă un cardinal din lagărul socialist, ceea ce s-a dovedit a avea mare importanţă strategică, încurajând pe muncitorii polonezi la crearea unui front social politic şi religios (sindicatul Solidaritatea) şi dând naştere la o stare de tensiune între guvern şi populaţia catolică.

Biografia lui Ioan Paul al II-lea este marcată de evenimente care îi conferă onoarea omului ridicat de jos. A rămas orfan de mamă înainte de a avea 12 ani. La vârsta de 12 ani i-a murit şi fratele mai mare care era medic. Înainte de a se naşte el, îi murise sora, astfel că a rămas doar cu tatăl său, un om religios care obişnuia să se roage. Dar şi tatăl a murit în război înainte ca tânărul Karol să fi împlinit 20 de ani. A lucrat apoi ca muncitor la o carieră de piatră pentru o uzină de sodiu, apoi chiar în uzină în Cracovia. În paralel, după terminarea liceului s-a înscris la Universitatea Jagellonă pentru studiul filozofiei şi filologiei. Însă după un an universitatea a fost închisă iar profesorii duşi în lagăre de concentrare. În 1942 a fost invitat să facă teologia eclesiastică, în care a avansat până la cea mai înaltă treaptă pământească.

Ioan Paul al II-lea este un catolic liberal. Chiar în teologie este adeptul unor idei provenind din raţionalismul german. Genesa, de exemplu, nu este scrisă de Moise, după el, ci este o compilaţie de documente provenind din perioade diferite. În acest mod Biblia este sacră

pentru că este o parte a tradiţiei, nuca izvor unic şi infailibil al credinţei. Cu privire la botezul pruncilor, după părerea sa decisivă, estre practica, obiceiul care a apărut dintr-o credinţă vie, fiindcă părinţii au dreptul să împărtăşească cu copiii lor ceea ce ei consideră a fi binele suprem.

Referitor la Decalog, actualul papă crede că toate Cele Zece Porunci sunt valabile şi că dragostea nu poate înlocui pe nici una dintre ele, ci ele îşi găsesc împlinirea în dragoste. Mai mult, Ioan Paul al II-lea afirmă că, deoarece împărăţia lui Christos nu era din lumea aceasta, Biserica Sa nu aspiră la o putere politică şi că experienţa celor 2000 de ani a dovedit că Biserica s-a păstrat în limitele ei spirituale, în ciuda tuturor dovezilor istoriei. Este într-adevăr dovada unei uimitoare acrobaţii intelectuale când afirmă că această frontieră spirituală n-a fost niciodată, în nici o parte, încălcată şi că în ciuda diferitelor forme de dependenţă a Bisericii faţă de stat sau a statului faţă de Biserică, în ciuda existenţei Statului Pontifical, Biserica a rămas totdeauna Biserică…

Ioan Paul al II-lea a afirmat că programul dat omului în Genesă (supuneţi pământul) este îndeplinit de iudaism şi apoi de creştinism. Dacă ştim ce înţelege Roma prin creştinism avem o vedere a programului tradiţional catolic.

Referitor la unirea creştinilor, actualul papă ia ca temelie hotărârile Conciliului Vatican II pe care-l numeşte „Conciliul Identităţii Creştinilor; al fiecăruia şi al tuturor”. În concluzie unirea creştinilor nu poate fi decât întoarcerea la Biserica mamă – Roma. Papa estre conştient că există obstacole serioase în calea unirii şi că ceea ce apropie pe catolici de protestanţi îi departe de ortodocşi şi invers. Dar el afirmă că Biserica romană s-a angajat pe acest drum şi nu se poate întoarce înapoi. Arată că ceea ce ne uneşte este mai tare decât ceea ce ne separă şi că primejdiile comune ar trebuie să ne unească. El spune că nu este vorba de a merge spre compromis, ci de o întâlnire în adevăr, pregătită de iubire şi că unirea creştinilor nu poate fi în final decât un dar, un fruct copt al Spiritului Sfânt. Dar nu trebuie uitat că atunci când Roma spune „adevăr”, înţelege „dogma catolică” şi când spune „Spirit Sfânt” înţelege spiritul care a călăuzit întotdeauna Biserica romană în hotărârile ei, garanţia infailibilităţii.

Într-un discurs către populaţia portugheză, Ioan Paul al II-lea se dresa iudeilor, musulmanilor şi protestanţilor cu ideea că indiferent de religie, mărturisirea credinţei în Dumnezeu ne uneşte: „Noi toţi suntem chemaţi să proclamăm valorile religioase într-o lume care tăgăduieşte pe Dumnezeu”. papa vorbeşte clar despre evanghelizarea lumii, despre mărturisirea cu preţul vieţii. Referitor la persecuţiile religioase, papa deplânge persecuţiile din trecut contra iudeilor şi zice că orice jignire adusă oamenilor pe motivul rasei, culorii, clasei sociale sau religiei, este contrară spiritului lui Christos. Totuşi nu ne spune cum se împacă această declaraţie cu dogma infailibilităţii Bisericii Romane, pe care catolicismul încă o susţine. Teoria infailibilităţii papale şi a unicităţii Romei ca posesoare a adevărului întreg, care au dat naştere la persecuţii de-a lungul secolelor este o dogmă oficială. Pe când declaraţiile unui papă în circumstanţe diplomatice, nu pot avea putere de lege. Toate scuzele şi mărturisirile Romei referitoare la trecut, comportă multe subtilităţi verbale şi strategice…

Ioan Paul al II-lea a mers mai departe cu umilinţa exterioară decât Paul al VI-lea. Înaintaşul său încă se mai lăsa purtat uneori „de nevoie” în acel „Sedia Gestatoria”, pe umerii slujitorilor. Ioan Paul al II-lea merge pe jos, căutând să prindă cât mai multe din mâinile care i se întind din mulţime sau în automobilul său special, supranumit „papamobil”. Ioan al XXIII-lea şi-a permis câteva ieşiri din Vatican. Paul al VI-lea şi-a prelungit ieşirea până la Ierusalim, India şi America. Ioan Paul al II-lea însă a călătorit probabil cât toţi papii la un loc, aceea ce este o caracteristică a timpului şi a făcut să crească enorm prestigiul şi influenţa Romei papale. În „1979 este prezent în Mexic, la o conferinţă catolică latino-americană, apoi în Irlanda unde lansează un apel la încetarea ostilităţilor locale. Măreşte numărul cardinalilor până la 136, face o reformă a Curiei romane. Vizitează Turcia şi se întâlneşte la Constantinopol cu patriarhul Dimitrios I, redeschizând dialogul pentru unire.

În 1980 vizitează şase state africane. În mai 1981 papa a fost victima unui atentat în timp ce traversa piaţa Sf. Petru, autorul fusese un terorist turc de dreapta care s-a folosit de un pistol. Un glonte a trecut la 4 mm de aorta mare; abdomenul şi un deget au fost afectate. După operaţia grea (pontiful a făcut complicaţii), a fost salvat. Papa şi-a iertat atentatorul dar tribunalul l-a condamnat la închisoare pe viaţă.

În acelaşi an, papa vizitase deja Pakistanul, Filipinele, Japonia, Guam, Alaska. În 1982 a urmat un nou atentat eşuat din partea unui călugăr catolic integrist, deci reprezentantul acelei partide catolice opuse modernismului. Şi Ioan Paul al II-lea este tocmai un modernist. Călugărul îl asaltase pe papă cu o baionetă dar a fost oprit la timp de şeful gărzilor Vaticanului. Atentatorul condus la închisoare nu a manifestat nici o umbră de regret. Nimeni n-ar trebui să se mire de asemenea lucruri, fiindcă Roma a învăţat (predicat) timp de secole că a ucide pe cei ce sunt vrăjmaşi cauzei Bisericii, este o faptă bună. Şi adesea Biserica Romană a găsit asemenea vrăjmaşi în interiorul ei şi uneori chiar pe tronul pontifical…

Papa a proclamat dat de 1 ianuarie 1983 ca zi mondială a păcii. La începutul anului 1983 s-a decis reluarea legăturilor diplomatice cu Marea Britanie care fusese întrerupte de peste patru secole. În iunie 1983 a urmat o grevă generală a personalului laic de la Vatican şi în luna următoare a izbucnit un scandal financiar în care a fost implicată banca Ambrosiano şi Institutul pentru Opere religioase. Concluziile anchetei Vaticanului n-au fost publicate nici până astăzi. După aceasta, Opus Dei, cel mai influent ordin laic, a fost transformat de papă în „prelatură personală".

Tot în 1983 a vizitat trei ţări africane precum şi Egiptul, Argentina, Elveţia, Portugalia, Spania şi Marea Britanie. Vaticanul speră într-o împăcare mai apropiată cu anglicanii decât cu ortodocşii. În ajunul vizitei papei în Anglia, unii protestanţi au agitat eticheta de Antihrist referitor la Papalitate dar în timpul vizitei răceala britanică s-a transformat în aclamaţii, cu doar câteva mormăieli slabe de dezaprobare.

Prima zi a anului 1984 a fost proclamată la fel de către papă drept zi mondială a păcii. A urmat apoi o revizuire a dreptului canonic al Bisericii Catolice, prima revizuire după aproape un mileniu, cu care ocazie canoanele au fost reduse la aproape jumătate din numărul lor. Colegiul cardinalilor a fost lărgit cu încă 18 cardinali (total 139). În acelaşi an a declarat „anul sfânt" şi a condus două mari adunări eclesiastice: Congregaţia iezuiţilor şi Adunarea Mondială a sinodului episcopilor. A vizitat opt ţări din America centrală, Polonia şi Austria şi a stabilit relaţii diplomatice cu Nepalul. Vizita în Franţa a fost de-a dreptul glorificată de presa locală. Scriitorul Andre Frossard, care a publicat sub titlul „N'ayez pas peur!" dialogul său cu Ioan Paul al II-lea, spune că după părerea sa, cel mai puternic motiv pentru care sunt aclamaţi papii, motivul care creează emoţia, „este că un papă, în sentimentul popular – care este şi al meu (zice A.F.) – apare ca ultimul intermediu cunoscut între această lume şi Dumnezeu; el se mişcă la graniţa invizibilului şi când întinde braţele asupra mulţimii, ea nu ştie dacă el este înalţă la cer sau dacă tocmai vine de acolo. Este o senzaţie mistică foarte acută şi puţin mă interesează dacă este sau nu fondată în teologie; ea trezeşte veneraţie imediată şi eu o descriu aşa cum este, ca fiind rezultatul bucuros şi o apropiere sigură de supranatural."

Aceeaşi scriere elogioasă se încheie cu cuvintele: „Aşa este acest papă. Faptele apostolice, mulţimile şi ziarele îl numesc pe Ioan Paul al II-lea. Dar numele pe care îl dă Dumnezeu este Petru."

Ioan Paul al II-lea în dialog cu Andre Frossard a pomenit despre căderea lui Petru şi apoi de reabilitarea sa cu adausul accentuat: „Apoi să întăreşti pe fraţii tăi." Acest mesaj biblic este considerat de catolici ca unul dintre temeiurile primatului papal.

În anul 1984 sunt desfiinţate relaţii speciale instaurate de la anul 1921, de acum încolo Biserica Catolică şi Statul fiind independente şi suverane iar catolicismul nu mai este religia oficială a Italiei şi predarea religiei în şcolile italiene este numai facultativă. În iunie, papa face vizite în Italia şi schimbă vizite cu preşedintele Italiei. A mai vizitat în acelaşi an Alaska,

Coreea de Sud, Noua Guinee, Insulele Solomon, Thailanda, Franţa, Elveţia şi Canada. În 1987 a vizitat India, Columbia, Franţa, Bangladsh, Singapore, Fidji, Noua Zeelandă, Australia, Santa Lucia, Seychelles. Un fapt foarte important din anul 1984 este că Statele Unite şi Vaticanul au relaţii diplomatice oficiale, America îşi trimite oficial ambasador la Vatican, după aproape două secole de opoziţie.

Şi-a publicat a cincea enciclică papală, iar data de 27 octombrie 1987 a fost proclamată ziua păcii. Cu acea ocazie, la Assini în Italia, au fost adunaţi 150 de lideri religioşi de toate religiile, reprezentând trei miliarde de credincioşi. Preocupările actuale ale Vaticanului pentru o nouă ordine mondială, pentru pace, preocupări care corespund şi mişcării ecumenice şi Naţiunilor Unite, vorbesc suficient în favoarea influenţei pe care poate s-o redobândească Roma.

Afară de vizitele sale, actualul papă a primit la Vatican vizitele multor şefi de stat: din Germania, India, Egipt, SUA, Suedia, Italia, Costa Rica, Argentina, Africa de Sud, Brazilia, Guatemala şi altele.

VIITORUL PAPALITĂŢII ŞI AL CREŞTINĂTĂŢII

Încheind istoria creştinătăţii odată cu anul 1987, an când a fost terminată această carte, odată cu aventura ecumenismului protestant şi cu ascensiunea ultimilor trei mari papi, odată cu explozia misiunilor evanghelice şi cu marile valuri de anticreştinism, trecând în revistă marea redeşteptare adventă de la 1844 şi cu răspândirea mondială a adventismului în paralele cu mişcările opuse, de timp spiritist, cititorul ar fi lăsat fără o perspectivă.

Este cunoscut faptul că oameni de toate convingerilor religioase sau nereligioase, văd în epoca noastră graba spre un final necunoscut, un final apocaliptic, glorios sau mai degrabă sumbru. Groaze şi speranţe de tot felul au pus stăpânire pe oameni, de la liderii merilor puteri până la ultimul cetăţean. Religia este profund implicată, practic sau cel puţin ideologic în această viziune a sfârşitului şi creştinătatea care are, istoric şi geografic, cea mai mare influenţă asupra lumii, poate juca desigur rolul principal. Dar care ar putea fi acel rol? Vor ajunge bisericile la unire? Se va accepta unirea necondiţionată cu Roma? Ce poziţie vor lua celelalte religii faţă de creştinism? Ce poziţie va lua lumea ateistă? Se va ajunge la un consens universal? Ce rol va juca ştiinţa, tehnica şi ce rol vor juca ştiinţele metapsihice? Va veni vreun răspuns din cosmos? Va avea loc vreo vizită cu rol decisiv a vreunor fiinţe extraterestre? Se vor rezolva problemele economice ale lumii? Şi în cazul că am primi răspuns încurajator la toate aceste întrebări, care va fi viitorul omenirii şi ce legătură are creştinismul cu acest viitor?

Desigur, a răspunde la toate aceste întrebări este sarcina viitorului însuşi. Dar, pentru ca să fie satisfăcută nevoia cititorului de a întrevedea ceva din posibilităţile oferite de viitor, vom răspunde schiţând principalele viziuni ale viitorului.

Există oameni care îşi imaginează existenţa universală în sens evoluţionist critic. Pentru aceştia, după fiecare sfârşit totul se ia de la capăt, iar speranţa individului s-ar afla în condiţia imaterială după moarte. Alţii, dimpotrivă, cred în posibilitatea raţiunii umane de a depăşi crizele în care a intrat lumea şi speră că în ciuda oricărui obstacol, lumea este angajată pe drumul revoluţiei mondiale care va duce în final la crearea unui paradis social-politic şi economic în care ştiinţa şi tehnica vor da posibilităţi de dezvoltare fantastică.

Evreii credincioşi aşteaptă încă venirea unui Mesia care va rezolva problema naţională şi va face din Ierusalim centrul unui imperiu mondial cu caracter de paradis, în care Israel va fi glorificat iar vrăjmaşii Domnului vor fi nimiciţi. Dar mulţi evrei cred astăzi că Mesia care vine nu este o persoană ci un spirit care va aduce pe pământ pace şi armonie universală.

Musulmanii au, ca şi evreii şi creştinii, concepţia unui sfârşit glorios, care se va instaura după câteva convulsii apocaliptice, în care nu lipseşte nici episodul cu Gog şi Magog (Ajuj şi Mejuj). Mai mult, deşi ei nu cred în divinitatea lui Iisus, totuşi cred în calitatea sa de profet şi anume unicul profet care încă nu şi-a terminat misiunea în zilele Sale pământeşti. De aceea El, (numit de musulmani Sidna Issa Massih) va reveni pentru a-şi termina lucrarea, adică pentru a închide gura celor ce rămân necredincioşi. Mahomed i-a învăţat pe credincioşii lui să-L aştepte pe Iisus şi să se pregătească pentru revenirea Lui, deoarece El va veni ca să cureţe lumea.

Catolicii, care dintre toţi cei ce se pretind urmaşi ai lui Christos reprezintă o majoritate, au concepţia că Biserica vizibilă reprezintă împărăţia spirituală a lui Dumnezeu şi că rolul ei istoric şi escatologic este acela de a domina în final lumea. Ca o culminaţie a acestei interpretări politico-religioase, Christos va reveni pentru a ajuta Biserica să scape în mod definitiv de vrăjmaşii ei.

Referitor la Papalitate, Biserica romană deţine nişte profeţii făcute, se zice, de Sfântul Malachie, un arhiepiscop irlandez din secolul al XII-lea. Profeţia aceasta prezice câţi papi se vor succeda până la sfârşit, începând cu Celestin II (c. 1200), şi anume 112 devize latine care ar semnifica ceva caracteristic fiecărui papă. Aceste devize au fost aplicate papilor de către catolici şi unii papi au acceptat ceea ce-i priveau pe ei. Confirm acestei preziceri, în Biserica San Paolo Fuori din Roma sunt executate 112 medalioane în care apar chipurile papilor din trecut, lăsând goale atâtea medalioane câţi papi ar mai fi încă până la sfârşit. Iată de exemplu devizele cu numărul şi caracteristicile aplicate ultimilor papi:

- 96 – Pelerin apostolic (corespunde ca număr lui Pius al VI);
- 97 – Vultur răpitor (Pius VII);
- 98 – Câine şi şarpe (Leon al XII);
- 99 – Om religios (Pius al VIII-lea);
- 100 – Din băile Etruriei (Grigore al XVI-lea);
- 101 – Crucea crucilor (Pius IX);
- 102 – Lumini în ceruri (Leon XIII);
- 103- Foc arzător (Pius X);
- 104 – Religia devastată (Benedict XV);
- 105 – Credinţă fără teamă (Pius XI);
- 106- Păstor îngeresc (Pastor Angelicus – Pius XII, a admis să se toarne un film despre persoana sa, cu acest nume);
- 107 – Păstor şi corăbier (Ioan XXIII fost patriarh de Veneţia, şi a declarat că vrea să fie păstorul tuturor credincioşilor);
- 108- Floarea florilor (Paul VI, singurul cardinal care avea pe blazon un crin);
- 109 – Din jumătatea lunii (Ioan Paul I – născut, hirotonit, papit şi decedat la timp de semilună);
- 110 – Din lucrul soarelui (Ioan Paul II);
- 111 – Din slava măslinului (?);
- 112 – Petru Romanul – În timpul acestui ultim papă este prevăzută o răsturnare generală, în care timp Biserica romană va fi persecutată şi papa îşi va paşte turma în mijlocul unor mari încercări. După aceasta, Roma va fi distrusă şi Judecătorul cel Înfricoşat (Christos) va judeca pe poporul Său. Imaginea nu este prea luminoasă.

Este interesant că în profeţiile teosofice ale vestitului astrolog Nostradamus, din sec. XVI, de altfel destul de neclare şi contradictoriu interpretate, pare să se impună concluzia că el a prevăzut pentru sfârşitul secolului XX o pace universală care se va stabili după o serie de persecuţii şi cataclisme. La sfârşitul sec. XX, unii învăţaţi au pretins că anumite relaţii ale dimensiunilor piramidei lui Keops furnizează date istorice şi profetice. Astfel ei au găsit preziceri ale exodului egiptean, ale naşterii, botezului şi morţii lui Iisus, iar pentru secolul nostru datele: 1909, 5 august 1914, 11 nov. 1918, 29 mai 1928, 15 sept. 1936, 20 aug. 1958 şi ultima dată fatidică… 1991! Realitatea este că, indiferent de coincidenţele întâmplătoare sau intenţionate ale unora dintre aceste „profeţii” cu profeţiile Bibliei, profeţiile lui Malachie, ale lui Nostradamus, ale piramidei, sunt atât falsuri, cât şi manipulări de texte, şi nu ne sunt de folos.

Între protestanţi sunt destui teologi liberali care nu mai cred în revenirea personală şi vizibilă a lui Christos. Ei îşi pun speranţa în progresul lumii şi într-o soluţie de tip umanist. Dar există mulţi credincioşi, în special printre evanghelici, care au o puternică orientare apocaliptică, chiar dacă înţelegerea viitorului diferă de la o grupare la alta. Cea mai răspândită viziune asupra viitorului este aceea de tip mileniarist, care îşi are originea în vechea concepţie creştină şi ebraică, trecută prin filiera redeşteptărilor din secolul trecut din Anglia şi America. Mulţi evanghelici, în special creştinii după Evanghelie, dar şi penticostalii, baptiştii şi alţii, au îmbrăţişat părerea că reîntoarcerea evreilor în Ţara lor este un semn al timpului, împlinirea unei profeţii şi anume un eveniment pregătitor pentru drama finală în care va fi aruncată omenirea. Conflictele omeneşti legate de triumful lui Israel se vor înteţi, şi înainte de declanşarea marii crize, Iisus va reveni în secret, nevăzut şi va răpi la cer pe credincioşii Săi. Conform escatologiei acestora, pe pământ planul lui Dumnezeu va continua să se desfăşoare cu Israel. Evreii vor fi atacaţi de Gog şi Magog de la miază-noapte, dar vor triumfa. Vor reconstrui Templul, vor restabili sistemul mozaic, dar vor trece printr-un necaz mare, timp de şapte ani în care pământul va fi inundat de tot felul de urgii apocaliptice, culminând cu apariţia unui dictator mondial de o personalitate diabolică, Antihrist, vrăjmaşul evreilor şi al prozeliţilor lor, care vor fi crunt persecutaţi.

În final, va apare Christos vizibil, care va învinge pe Antihrist împreună cu toţi aliaţii săi; diavolul va fi făcut inofensiv, aruncat într-o închisoare subterană, iar lumea astfel scăpată de diavol, va putea fi atrasă sub domnia lui Christos timp de un mileniu. Această domnie milenială ar fi un imperiu al lui Christos împreună cu sfinţii Săi, cu centrul la Ierusalim, ca aceea din Isaia 65. La sfârşitul mileniului, diavolul va fi dezlegat ca să încerce întreaga lume şi toţi cei care se supuseseră lui Christos din alte motive decât din credinţă şi iubire, vor trece de partea dialogului pornind într-o uriaşă contraofensivă ca să asedieze Ierusalimul. Atunci toată rebeliunea va fi definitiv înlăturată. Va avea loc o judecată finală în urma căreia cei drepţi vor primi nemurirea, iar cei păcătoşi vor fi aruncaţi împreună cu diavolul într-un anumit loc de pe pământ sau din subteran, în care va arde un foc veşnic şi răzvrătiţii vor fi torturaţi la infinit în acel foc deoarece sufletului lor nemuritor va exista fără sfârşit.

Concepţia martorilor lui Iehova diferă doar puţin de cea de mai sus, doar prin aceea că s-a fixat deja o dată, acum trecută chiar, pentru venirea secretă, spirituală, a lui Iisus şi că mileniul nu va fi al evreilor, ci al martorilor lui Iehova şi al tuturor popoarelor, chiar şi a iudeilor antici care vor reînvia şi vor avea astfel o a doua şansă de mântuire sub domnia milenială a lui Christos. Judecata finală va avea loc la sfârşitul mileniului. Cei răi vor fi distruşi, anihilaţi şi nu va exista iad veşnic pentru că nu există nici suflet nemuritor.

Schema viitorului în viziunea adventistă ar fi:

Adventiştii cred că mişcarea lor religioasă, deşi modestă numeric, va juca un rol principal în evenimentele finale ale istoriii lumii. Ei cred că reprezintă un mesaj de reformă radicală care a venit la un timp profetizat pentru a continua reforma neterminată de reformatorii anteriori. De asemenea, pentru a pregăti lumea prin avertizare, prin exemplu şi învăţătură, în vederea Parusiei precedată de toate evenimentele finale. Ei sunt convinşi că lumea politică şi religioasă se află sub controlul Providenţei şi că toate se mişcă în cadrul luptei dintre Christos şi Satana, că împlinirea celor profetizate, către triumful dreptăţii prin intervenţia lui Christos. Ei cred că misiunea lor mondială va creşte şi se va dezvolta în fiecare ţară până când lumea va trebui să ia o atitudine pro sau contra.

În paralele cu tendinţele de unificare dintre bisericile creştine, creştinătatea va decade tot mai mult de la morala şi doctrina creştină, prin amestecul cu lumea necredincioasă, prin progresele spiritismului, prin disprețuirea Legii lui Dumnezeu şi prin promovarea unor false redeşteptări şi reforme. Protestanţii şi catolicii se vor apropia tot mai mult, datorită schimbărilor mari petrecute atât între proestanţi, cât şi între catolici.

Spiritismul dezvoltat între protestanţi va lua mai mare amploare şi se va manifesta în diverse forme creştine pentru a crea aparente şi erupţii harismatice. Preocupările pentru reforme morale şi sociale vor duce în Statele Unite la efectuarea unor amendamente la Constituţie, prin care principiul republican va cădea, sub influenţa catolicismului în continuă creştere. De asemenea, principiul protestant al separării puterilor va fi abandonat. Şi atunci America protestantă, care se închipuie a fi şi ţară creştină şi jandarmul planetei, va impune legi de natură religioasă.

Principala lege va fi aceea a sfinţirii duminicii, a opririi de la lucru, pe cât posibil, şi a frecventării Bisericii. Adepţii sabatului, adventiştii şi alţii, vor fi primele victime ale acestei legi. Deşi nu vor tulbura repausul duminical al altora, decât prin sistemul lor de evanghelizare, prin faptul că nu renunţă la Sabat, ci mai cu succes îl propagă, vor suferi rigorile legii. Instituţiile adventiste din America (şcoli, spitale, edituri) vor fi luate de către stat, adventismul va fi pus în ilegalitate, iar sabatiştii vor fi încercaţi individual şi în bloc cu sancţiuni economice, penale, morale, recurgându-se în anumite cazuri chiar la asasinare.

Între timp, mişcările de tip harismatic, precum şi diversele forme de New Age, vor determina false treziri religioase, care vor lua amploare şi vor sprijini prin acte paranormale mişcarea aceasta de presupusă reînviere a creştinismului. Toate aceste presiuni psihologice şi materiale vor determina pe mulţi credincioşi la apostazie, ceea ce va face să pară că Biserica se prăbuşeşte. În toată lumea crizele actuale se vor agrava, iar după promulgarea legii duminicale, SUA va intra într-o depresie economică şi mai mare.

Deşi o adevărată unire a creştinătăţii nu se va realiza, totuşi se va ajunge în acest timp la un consens în doctrinele şi practicile comune. Ţările lumii vor urma treptat exemplul Americii. Diverşi sabatişiti şi alţi diverşi neconformişti vor îmbrăţişa, fie adventismul, fie ecumenismul duminical.

În acest moment, când încă nu toate ţările vor fi adoptat ecumenismul duminicalist drept cult oficial, forţele spirituale ale răului, Satana şi îngerii săi, vor pune în scenă ultimul mare act al dramei amăgirii. Cu îngăduinţa Providenţei divine, diavolul va apărea pe pământ vizibil şi glorios, aşa cum este în realitate, ca un înger strălucit, nu cum îl prezintă credinţa populară; se va da drept Christos venit a doua oară pentru instaurarea împărăţiei mileniale pe pământ. Diavolul se va purta în multe privinţe asemenea lui Iisus şi va face minuni şi vindecări uluitoare, urmat de mulţimea îngerilor lui. El va merge în diferite ţări şi va convinge guvernele care încă nu dăduseră legi duminicale, să se ralieze noii ordini mondiale. Astfel naţiuni necreştine şi guverne care nu simpatizau cu creştinismul vor trece de partea acestui adevărat Antihrist, care va deveni suveranul întregii lumi, şi se va cere adorarea legilor şi a persoanei sale. Oricine va refuza să i se supună, va fi pus în afara legii, va fi numit antihrist, duşman al păcii şi al întregii omeniri. Acesta va fi cel mai mare test al credinţei pentru întreaga lume, dar toţi cei care cunosc Biblia şi Spiritul care a inspirat-o, nu se vor conforma acestui fals Christos.

Pentru a rezolva problemele mondiale, statele lumii vor da falsului Christos autoritatea deplină a unui imperiu mondial. Se va decreta începerea mileniului de aur, al păcii, fericirii şi bunăstării. Totuşi crizele economice şi social-politice din lume se vor intensifica. Adventismul devenind tot mai public, va fi respins de tot mai mulţi, dar şi acceptat de tot mai mulţi. Credincioşii vor fi în închisori, în morminte, în exil sau în lagăre. Odată cu promulgarea legilor duminicale vor părăsi oraşele mari şi cei vor mai fi în libertate, se vor pregăti să părăsească orice oraş.

În afară de calamităţile naturale şi de crizele curente ale lumii care nu vor putea fi vindecate de Falsul Christos, muritorii vor fi loviţi din senin de o boală necunoscută, o ulceraţie a pielii întregului corp, cu dureri mari şi efect mortal întârziat. Puterile falsului Christos, ştiinţa medicală şi pseudo-ştiinţele se vor dovedi în acest caz toate neputincioase.

Satan şi armata sa de extratereştri vor avea astfel control deplin asupra lumii. În acest timp va izbucni războiul care se va întinde peste tot. Pentru a deturna bănuielile care cad asupra lui, falsul Christos ca convinge statele şi guvernele lumii, că aceia care se ţin de litera Bibliei, în loc de explicaţiile directe ale lui „Christos", au atras mânia lui Dumnezeu prin faptul că nu se închină „Christosului" care domneşte pe pământ. De acea va fi dat un decret general pentru exterminarea tuturor acelora care nu recunosc pe acest fals Christos, hotărându-se o anumită dată ca ultimatum, în caz că refuză să recunoască autoritatea legilor promulgate de el.

În acest moment, credincioşii vor părăsi toate aşezările omeneşti, şi întovărăşindu-se în grupuri mici, se vor retrage în locuri izolate, unde Dumnezeu le va purta de grijă, pentru a supravieţui ultimelor convulsii ale lumii. Între timp o a doua nenorocire va lovi lumea, asemenea plăgilor care au lovit Egiptul în timpul exodului. În locurile unde persecuţiile au fost mai mari şi unde oamenii s-au grăbit să dea decretul de moarte, toată apa potabilă se va preface în sânge. Lumea va fi foarte conştientă că este o lovitură divină, dar nu-şi va recunoaşte vina. Apoi în alte locuri, apele mării, poate apa întregului ocean planetar se va preface în sânge, întărind semnificaţia plăgii anterioare.

Ca şi cum toate acestea n-ar fi destule, regiuni fertile ale globului vor fi pârjolite de soare. Temperatura aerului va urca foarte mult, producând secetă şi moarte. Foametea va deveni tot mai generală, în timp ce industriile vor stagna în tot mai multe locuri. Disperarea şi furia oamenilor împotriva nonconformiştilor va deveni tot mai mare şi în diferite locuri vor ieşi să caute şi să ucidă pe aceşti credincioşi înainte de termenul fixat de lege.

Dintr-o dată, un întuneric gros se va lăsa asupra întregii lumi, care este în acest moment împărăţia lui Antihrist. Frigul şi încetarea celor mai multe activităţi vor fi urmarea imediată a acestei lovituri divine. Poporul se va convinge că a fost înşelat de către un fals creştinism, convingere târzie care până atunci a fost mereu respinsă. Oameni vor aduce reproşuri Bisericii şi nu se vor mai supune ierarhiei.

Popoarele lumii îşi vor retrage sprijinul dat Bisericii universale şi „Christosului" ei. Văzându-şi opera în pragul eşecului, Diavolul împreună cu îngerii lui şi cu autorităţile spirituale va face uz de toate resursele sale supraomeneşti de înşelare pentru a convinge guvernele lumii să nu se dea înapoi de la hotărârea de a-i suprima pe toţi nonconformiştii, într-un scenariu asemănător cu cel din cartea Esterei.

Dar în ziua acestui asalt final, vor avea loc semne cosmice tot mai dese şi mai semnificative. Se va auzi glasul lui Dumnezeu, care nu va fi înţeles decât de poporul Său. Pământul se va cutremura groaznic, în convulsii pe toată suprafaţa lui şi toate aşezările omeneşti vor fi distruse. Orice activitate terestră va înceta. Îndrăzneala ucigaşilor va scădea brusc la gândul că a sosit „ziua cea mare a mâniei" despre care Biblia a tot repetat şi a tot avertizat.

Falsul Christos se va face atunci nevăzut, iar forţele laice, văzându-se înşelate, se vor repezi asupra reprezentanţilor Bisericii pe care îi sprijiniseră. Scenele Revoluţiei Franceze se vor repeta la scară universală, într-o manieră mult mai dramatică.

În acest timp, la glasul lui Dumnezeu vor învia cei mai mari vrăjmaşi al lui Christos, care-L condamnaseră pe El personal şi pe cei ai Lui, împreună cu cei mai mari persecutori din toate timpurile (începând de la Cain, Nimrod, Izabela, Caiafa, Nero, Torquemada şi până astăzi), ca să vadă cu ochii lor, scenele finale. De asemenea, vor învia toţi aceia din timpul sfârşitului, care au aşteptat revenirea lui Iisus, şi au păzit poruncile Lui, răbdând până la sfârşit, ca să vadă cu ochii lor revenirea Mântuitorului. Spre deosebire de primii, aceştia vor învia în corpuri glorificate, nemuritoare, ca şi Christos cel înviat.

Aceste evenimente vor încheia timpul de necaz pentru credincioşi. Ei vor fi eliberaţi din închisori, din sclavie şi din primejdia morţii. Convulsiile naturii, ale atmosferei, pământului şi oceanelor vor culmina cu momentul apariţiei semnului venirii lui Christos - un mic nor care va creşte şi va deveni tot mai alb şi mai strălucitor, până când atmosfera se va

umple de imaginea îngerilor care formează escorta regală a adevăratului Christos. Prin puterea Sa, Iisus va face ca toţi ochii muritori să-L vadă şi va fi recunoscut şi de vrăjmaşii Săi. O mare disperare şi puternice chinuri de conştiinţă vor apuca pe toată lumea supravieţuitoare, care a lepădat ultima solie de har trimisă lumii („plânsul şi scrâşnirea dinţilor", cum apare în Apocalipsa şi în alte scrieri profetice). În disperarea lor vor căuta să se sinucidă.

Fulgerele slavei divine vor lovi pământul şi atmosfera. Pe lângă cutremurul, care nu se va mai opri, vulcanii de pretutindeni vor fi activaţi şi vor izbucni cu violenţă. Se vor produce uriaşe prăbuşiri şi ridicări ale scoarţei. Lanţuri întregi de munţi vor fi înghiţiţi, iar insule se vor ridica în mări şi oceane. Aşezările omeneşti vor fi complet distruse. Explozii uriaşe şi incendii generale vor avea loc. Bazinele de petrol şi gaze naturale, depozitele de arme nucleare, chimice şi orice material, chiar neinflamabil, se vor aprinde încingând atmosfera, făcând să fiarbă oceanele şi să sece râurile şi lacurile.

Îna cest timp, credincioşii supravieţuitori şi credincioşii înviaţi vor fi ocrotiţi în mod suprnatural, în timp ce toată populaţia globului va pieri. Adăposturile subterane, bunkerele cele mai sofisticate, nu vor oferi ocrotire. Vrăjmaşii care au fost înviaţi ca să vadă pe Christos venind, vor pieri de asemenea, după ce-L vor fi văzut pe Acela pe care L-au batjocorit.

La glasul lui Iisus, toţi cei care au murit în relaţii bune cu Dumnezeu, de la începutul lumii şi până în timpurile noastre, vor învia în trupuri nemuritoare, în puterea unei tinereţi veşnice; printre aceştia vor fi mulţi copii. Îngerii îi vor aduna de pretutindeni şi îi vor înălţa, împreună cu cei vii, care vor primi şi ei trupuri nemuritoare. Cu ocazia aceasta, Iisus nu va atinge pământul. Scena se va repeta într-un timp foarte scurt pe toată suprafaţa pământului, în cursul unei zile întregi, probbail o zi de sabat.

Iisus îi va aduna astfel pe toţi cei care-I aparţin şi, într-o procesiune triumfală, care va dura un timp echivalent cu o săptămână pe pământ, vor călători fără alt mijloc de transport decât acela al îngerilor, până la acel loc necunoscut din univers, în care se află tronul lui Dumnezeu, în cetatea sfântă descrisă în Apocalips 21-22. Acolo va avea loc sărbătoarea marelui triumf al lui Christos şi răsplătirea tuturor celor salvaţi, potrivit cu faptele fiecăruia.

Prin înălţarea celor mântuiţi şi distrugerea celor răzvrătiţi, diavolul şi legiunile sale vor fi siliţi să rămână în inactivitate, ca şi cum ar fi arestaţi pe această planetă pustie şi jalnică, devastată groaznic, pentru a medita la opera lor de milenii.

În acest timp. în cer, mântuiţii răsplătiţi se vor bucura, se vor împărtăşi de domnia lui Christos. Ei vor participa ca asesori la judecarea tuturor cazurilor celor pierduţi, fie îngeri sau oameni. Această judecată se va face pentru a-i convinge pe deplin pe mântuiţi de dreptatea ireproşabilă a lui Dumnezeu şi pentru a stabili în dreptul fiecărui nume pedeapsa proporţională cu vina.

La sfârşitul celor o mie de ani, Iisus va reveni pe pământ înconjurat de toţi mântuiţii Săi. Picioarele Sale vor atinge Muntele Măslinilor de lângă Ierusalim, care va dispare într-o clipă şi o mare câmpie îi va lua locul. Cetatea Sfânt, Noul Ierusalim, va coborî pe pământ în acel loc şi astfel capitala întregului Univers, împreună cu Dumnezeu va fi pe pământ.

La glasul lui Iisus, va fi înviată apoi mulţimea imensă a celor răzvrătiţi, pentru a primi executarea judecăţii finale. Dar nu vor fi distruşi imediat, ci li se va da un timp în care să se dovedească pentru ultima dată că sămânţa rebeliunii este încă în ei, şi că focul urii faţă de dreptatea şi iubirea divină nu se mai poate stinge.

Prin învierea celor păcătoşi, Satan va fi dezlegat. El are dreptul şi controlul asupra lor, deoarece ei s-au predat de bună voie principiilor lui, chiar dacă n-au ştiut întotdeauna cui slujesc. Continuându-şi sub o formă nouă imperiul care fusese prăbuşit cu o mie de ani în urmă, el vorbeşte acum deschis lumii, recunoscând că el estre îngerul rebel, dar că dreptatea este de partea sa, şi că în univers trebuie să triumfe revoluţia iniţiată de el contra „tiraniei" lui Christos. El va face pe oameni să creadă că el i-a înviat şi că are în sine puterea nemuririi. Îi

va îndemna la pregătirea unui mare asalt final, făgăduindu-le, în afara armelor lor, toate rezervele puterii sale şi a îngerilor săi.

Oamenii vor miza atunci pe această ultimă şansă, pregătind asedierea şi cucerirea Cetăţii sfinte, sub comanda lui Satan, pe care atunci îl vor recunoaşte, dar vor crede că el le poate da putere şi viaţă. Ei se vor pregăti să intre în Cetatea ale cărei porţi sunt deschise, pentru a se împărtăşi, nu prin pocăinţă şi credinţă, de drepturile cetăţeniei divine, ci prin acţiunile proprii.

Dar porţile Cetăţii, se vor închide brusc înaintea lor, deasupra cetăţii va apare vizibil Tronul lui Iisus şi mulţimea mântuiţilor Îl va înconjura. Şi deodată, ca într-un film, va apărea lângă Tron imaginea crucii şi a Celui răstignit, apoi se vor derula, după cele înregistrate în „cărţile" cereşti, toate evenimentele marii drame, de la începutul rebeliunii lui Lucifer în cer şi până la sfârşit. Aceste imagini vor trezi toate conştiinţele şi vor conştientiza pe fiecare în parte de măsura vinovăţiei sale şi de dreptatea divină. Ei vor vedea că nu au călcat doar Legea cea dreaptă a lui Dumnezeu, ci au respins şi invitaţiile iubirii nemărginite. Însuşi Satana va fi cuprins de sentimentul profund al vinovăţiei sale şi al dreptăţii divine şi, împreună cu mulţimea tuturor păcătoşilor, se va pleca în genunchi, recunoscând dreptatea lui Christos.

În acel moment, Gabriel, îngerul care îl înlocuieşte pe Lucifer de la alungarea sa din ceruri, va pune în mod solemn coroana pe capul lui Christos, în timp ce sfinţii vor sărbători evenimentul, iar cei din afara cetăţii vor sta îngenuncheaţi.

Privind această scenă, Satana, a cărui răzvrătire contra lui Dumnezeu pornise din invidie pentru coroana lui Christos, se aprinde din nou împotriva Suveranului său. El îşi va chema îngerii fideli ca şi miliardele celor păcătoşi, să ia cu asalt cetatea care şi-a închis porţile. El ştie că va pieri, dar nu vrea să fie altfel decât ceea ce i-a plăcut să fie, adică un răzvrătit disperat, înnebunit de obsesia de a smulge tronul Creatorului său şi a deţine astfel toate tainele şi cheile Universului.

Dar de data aceasta nimeni nu-l va mai asculta. Îngerii săi se vor întoarce să lupte împotriva lui ca să se răzbune disperaţi; şi oamenii de asemenea se vor întoarce împotriva celor care i-au ţinut în amăgire. Peste această scenă va cădea imediat focul supranatural al mâniei divine, care va aprinde întregul pământ şi pe toţi cei răzvrătiţi. Acest foc va preface suprafaţa globului într-o masă lichidă, curăţind astfel pământul. Cetatea Sfântă, zidită din piatră scumpă şi ocrotită de puterea divină, va rezista singură acestei ultime probe de foc.

Cei păcătoşi vor suferi astfel chinuri sufleteşti şi fizice proporţionale cu vina lor personală. Cei ce au determinat pierderea altor suflete, vor suferi mult mai mult, iar demonii şi în special Satan, vor suferi cel mai mult ca intensitate şi durată. Totuşi nimeni nu va suferi la infinit, adică miliarde şi miliarde de ani fără oprire, aşa cum învaţă credinţele populare. Fiecare va plăti exact după faptele şi atitudinea ea. I se va măsura exact cu măsura cu care a măsurat el însuşi.

Acest foc va fi ultima probă care va dovedi că nimic nu mai poate schimba caracterul după ce omul şi-a încheiat timpul de probă, odată cu viaţa pământească sau chiar în timpul vieţii. În acelaşi timp, focul acesta va aduce cu sine plata dreptăţii divine. Aceasta nu va fi o răzbunare din ură, ci o aplicare a dreptăţii, în dreptul celor care au ales răzvrătirea. Dacă Dumnezeu le-ar dărui nemurirea, ei n-ar putea să se bucure de ea. Caracterul lor i-ar face să fie nefericiţi continuu şi să găsească mereu greşeli în ordinea divină. Ei ar fi un pericol permanent pentru Univers şi o povară pentru ei înşişi. Spre deosebire de bisericile false, Dumnezeu nu acceptă decât slujirea din iubire şi din încredere. El, care dă viaţa şi care a plătit şi preţul răscumpărării fiecărui suflet, are tot dreptul să ia înapoi viaţa pentru totdeauna. Numai Dumnezeu este nemuritor. Nici o creatură nu are nemurirea în sine, aşa cum învaţă religia populară.

Vor fi pentru totdeauna cu Dumnezeu printre sfinţi şi unii oameni care n-au cunoscut învăţătura Bibliei, n-au ştiut nici una dintre doctrinele fundamentale ale credinţei şi nu au practicat o serie de datorii religioase pe care Biblia le impune. Totuşi ei au ascultat glasul

Spiritului Sfânt şi în viaţa lor s-a dat pe faţă caracterul lui Christos, chiar până la slujirea aproapelui, în mod dezinteresat, uneori cu preţul vieţii. Dumnezeu este Acela care va judeca pe fiecare după cât i-a dat. Ei vor fi mântuiţi prin jertfa lui Christos cu toate că ei n-au ştiut în timpul vieţii lor despre aceasta, nu au ştiut dacă sau cum vor putea fi salvaţi.

Adventiştii nu cred că dintre credincioşi vor fi salvaţi doar cei care au ţinut Sabatul şi legile lor alimentare stricte, sau care au avut de-a lungul timpului un crez de tip adventist. Ei au convingerea că Biserica originară din vremea apostolilor avea în esenţă un crez adventist şi o practică asemănătoare; că acea Biserică a degenerat şi, odată cu creşterea ei, numai unele comunităţi şi grupări au mai păstrat credinţa şi practica apostolică originară, fie prin tradiţie, fie prin redescoperire biblică şi că adventismul actual nu este altceva decât ultima încercare a lui Dumnezeu de a restaura şi finaliza creştinismul, un ultimatum divin, un tip de ecumenism care nu admite altă platformă decât Biblia şi alt viitor al planetei, decât cel profeţit de Iisus.

Oameni care de-a lungul secolelor au fost ţinuţi în întuneric, neavând cunoaşterea completă a adevărului biblic, şi care, dintr-o ignoranţă nevinovată, au greşit în anumite credinţe şi practici, dar s-au supus lui Dumnezeu în ceea ce au ştiut, dovedind credinţă şi dragoste în viaţa lor, nu vor fi pierduţi. Cei care însă au primit şi crezut mesajul biblic, dar l-au abandonat, de dragul unei căi mai ieftine, nu pot avea mântuire. De asemenea, nu pot fi mântuiţi nici cei care refuză deliberat şi sistematic mesajul specific de pregătire în vederea Judecăţii. În mod special, toţi cei ce vor respinge porunca lui Dumnezeu cu privire la ziua de odihnă, şi care va deveni tot mai centrală, pe măsura desfăşurării acestor evenimente escatologice, vor rămâne în afara mântuirii.

Speranţa adepţilor ortodoxiei biblice este în întoarcerea literală a lui Christos, care ne priveşte pe toţi:

> ,,Să nu pecetluieşti cuvintele proorociei din cartea aceasta. Căci vremea este aproape. Cine este nedrept, să fie nedrept şi mai departe; cine este întinat, să se întineze şi mai departe; cine este fără prihană să trăiască şi mai departe fără prihană. Şi cine este sfînt, să se sfinţească şi mai departe! Iată, Eu vin curînd; şi răsplata Mea este cu Mine, ca să dau fiecăruia după fapta lui.” (Apoc. 22:10-12).

Bibliografie

Despre istoria papalităţii

- M.F.G. *Rome et ses Papes*, Paris 1829.
- F. Hayward, *Histoire des Papes*, Paris 1929.
- Ch. Pichon, *Les Papes*, Lib. Hachette, Paris.
- *Lexikon der Papste von Petrus bis Paul VI*, Zürich, Stuttgart, Werner Closen Verlag.
- Ignace de Doellinger, *La papauté*, Paris 1904.
- Jean Carrére, *Triumful Papalităţii*, Oradea 1929.
- André Frossard, *N'ayez pas peure – dialog avec Jean-Paul II*, ed. R. Laffont, Paris 1982.
- A. Gramsci, *Il Vaticano e l'Italia*.
- Alighiero Tondi, *Vatikan und Neofaschismus*, Berlin, 1959.

Lucrări de istorie a Bisericii creştine care includ şi dezvoltarea Papalităţii:

- Williston Walker, *A History of the Christian Church*, Charles Scribner's sons, New York.
- Eusebiu Popovici, *Istoria Bisericească universală* (vol. 1-5), Bucureşti 1925.
- A History of the Expansion of Christianity
- Westminster Dictionary of Church History
- Ray Petry & Clyde Manschreck (editor), *A Historiy of Christianity* – vol. 1-2, Grand Rapids, MI. 1981 USA.
- F. Mourret, *Histoire generale de l'Eglise* (L'Eglise Contemporaine, p. II), Paris 1933.
- F. Mourret şi Jean Carreyre, trad. Preot A. Ciplea, *Rezumat al istoriei Bisericii* –

Lucrări de istorie universală care includ elemente de istorie a Bisericii:

- Ed. Gibbon, *History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, New York, 1881, vol. 4.
- Ed. Gibbon, *Istoria declinului şi prăbuşirii Imperiului Roman*, vol. 1-3, Bucureşti 1976, trad. Dan Hurmuzescu.
- Nicolae Iorga, *Istoria vieţii bizantine* — ed. Academiei, Buc. 1974.
- Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii şi civilizaţiei*, vol. 2, Buc. 87.
- Ion Barnea şi Oct. Iliescu, *Constantin cel Mare*, Bucureşti, 1982.
- *Crestomanţie de istorie universală medie*, p. L., Bucureşti.
- I.C. Drăgan, *Mileniul imperial al Daciei*, Bucureşti 1986.
- *Istoria lumii în date* – Ed. Enciclopedică, Buc.
- *Istoria universală* – vol. 1-3, Ed. Ştiinţifică, buc. 1959, trad. URSS
- R. Remond, *L'Ancien Regime et la Revolution (1750-1815)*, Ed. du Seuil, Paris 1974.
- *Histoire generale du VI-eme siecle a nos jours*, vol. 1 (395-1095), Lib. Armand Collin, Paris 1934.
- Ch. Seignobos, *Histore Politique de l'Europe contemporaine* (1814-1896); Paris.

- G. Lăzărescu, *Italia, Cultura e Civilitá*, Buc. D P 1980.
- *Anuar enciclopedic 1979-1987*, Bucureşti.
- *Atlas istoric* – Bucureşti.
- G. Barraclogh, ed. *The Times Atlas of World History*, London 1979

Lucrări de istorie a unor mişcări medievale şi moderne:

- Jefferson Murphy, *Istoria civilizaţiei africane.*
- Paul Leutrat, *Les Vaudois*, Paris, 1966.
- J. Penton, *Apocalypse delayed*: *The Story of Jehovah's Wittnesses*, Canada.
- L. E. Froom, *Mouvement of Destiny*, Washington, RH Publ.. As, 1970.

Alte lucrări de teologie, istorie şi drept:

- B. Hagglund, *History of Theology*, Concordia Pub. House.
- Origen – *Scrieri alese*, Buc. 1982, Ed. ortodoxă.
- Halley, *Manual Biblic* (trad. Doru Motz), USA.
- Ch. Hainchelin, *Originea religiei*, Paris, Buc. 1986.
- A. Robertson, *Originea creştinismului*, Buc. 1958.
- IPS I. Gheorghian (trad.), *Istoria Bisericească de Sozomen*, Buc. 1897.
- **** CORPUS JURIS CIVILIS JUSTINIANI,* Academicum Parisiense, Ed. IX, Paris 1893.

Istoria religiilor protestante americane şi a unor noi forme de păgânism:

- J. Gordon Melton, *The Encyclopedia of American Religions* – vol. 1-3, 1978.
- W. S. Hudson, *Religion in America* – ed. III, New York 1981.
- W.W. Swett, *The Story of Religion in America* –1930.
- R. Handy, *A Christian America* – Oxford 1984, ed. II.
- R. Reuther, E. McLaughlin, *Women of Spirit* – New York 1979.
- H. W. Scheider, *Religion in 20-th century America* – 1952, Cambridge.
- Williams, *What Americans Belive and How They Worship* – (BA) Mass.
- J.B. Rhine, J.G. Pratt (1957-1974) , *Parapsyhology* – USA.

Despre adventism, istoria Sabatului şi a duminicii etc.:

- *Seventh Day Adventist Encyclopedia* & *Source Book* (Seventh-day Adventist Bible Commmentary, vol. 10.
- L. E. Froom, *Prophetic Faith of Our Fathers*.
- E.G. White, *Tragedia Veacurilor* –Bucureşti 1981.
- H.E. Douglass, *The End*– Pacific Press As. 1980.
- P. Lanares, *Qui dominera le monde?* –Ed. SDT France 1980, ed. V.
- U. Smith, *Daniel and Revelation* – 1918, Pacific Press As, California.
- Preot P. Chiricuţ, Studiu asupra textelor evanghelice cu privire la Parusia sau a doua venire – Buc. 1935.
- W. Rordorf – *Sabbat et dimanche dans l'Eglise ancienne*, Neuchatel, Elveţia 1972.
- J. N. Andrews. History of the Sabath and First Day of the Week
- Samuele Bacchiocchi, *From Sabbath to Sunday* – Presa Univ. Pontificale Gregoriene, Roma, 1977.

- Samuele Bacchiocchi, Divine Rest for Human Restlessness, Roma.

Surse despre evenimentele de la 508 şi 538 în afara celor de mai sus:

- August Fliche, *La chrétienté medievale* – tome VII Paris 1929.
- Ch. Diehl, G. Marcait, *Hystoire du Moyen Age*, tome III (395-1081), 1936.
- P. Martroye, *L'Occident a L'époque bizantine* (gothes et vandales), Paris 1906.
- Cross, *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford 1978.
- E. E. Cairns, *Christianity through the centuries*.

Enciclopedii

- *Catholic Ebcyclopedia,*
- *Enciclopedia Italiana,*
- *Encyclopedia Britanica,*
- *Jewish Encylcopedia,*
- *Grande Enciclopedia,*
- *Dizionario enciclopedico italiano,*
- *Enciclopedia Americana,* E. Universalis (Paris),
- *La Grande Enciclopédie,*
- *Grand Larousse enciclopédique,*
- *Enciclopedia Universal ilustrada europpeo-americana* (Madrid) etc.